ئافرەت و توندوتیژی جێستەی..
شوانە حەسەن ئەبوبەکر

ئەگەر پێناسەیەك بۆ کردەی توندوتیژی جێستەی دژی ئافرەت بکەین، دەکرێت بڵێین ڕەفتارێکی توندوتیژکارانەیە کە دژ بە مرۆڤی مێ دەکرێ و دەبێتە هۆی ئازار و زیان گەیاندن بە لەش و جێستەی یان بە هۆش و دەروونی، واتە لە ڕووی فیزیکی یاخود سایکۆلۆجی، دیاردەی توندوتیژی دژی ئافرەت لە هەرێمی کوردستان لە پێشوودا بە ئاستی جیاجیا بووني هەبووە و تا ئێستاش هەیە، سەرڕای ئەو هەوڵ و کۆششانەی کە دەخرێنەگەر لایەن ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ بنبڕکردنی بەڵام کاریگەرییەکی ئەوتۆی نەبووە.

ئەگەر سەرنجبدەین دەبینین کە یاسا کارپێکراوەکان و هەموار کردنی چەندین دەقی یاسایی و دانانی یاسای نوێ وەك "یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی ژمارە"٨" ساڵی ٢٠١١" کە لە جیهاندا تەنها (١٢٥) وڵات ئەم یاسایەیان هەیە و توندوتیژیان دژی ئافرەت بە تاوان ناساندووە ، لەدانی تاکەکانی خێزان و منداڵان بە هەر بیانووەك، ڕێگە پێدراو نییە و تاوانە. ئافرەتیش ئەندامێکی خێزانە و ناکرێت بە هیچ بیانووەك پیاوەکەی لێی بدات و جێستەیی و دەروونی ئازاری بدات. . لە لایەکی دیکەوە پێشکەوتنەکانی ئافرەت لە سەرجەم بوارەکانی دیکەدا و بەشداریان لە فەزای گشتیدا کە پێشکەوتنی لە سیمای گشتی کۆمەڵگەدا دروستکردووە کە ناتوانرێ نادیدە بگیرێن.

لەهەرێمی کوردستان بەداخەوە ڕەگەزی نێر هەر لە سەرەتاوە هزر و دیدوبۆچوونی دەئاخنرێت بە چەندین بیرکەی هەڵە لەسەر چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ ڕەگەزی مێ و، نەگونجان لەگەڵی و، بە شێوەیەك ڕادەهێنرێت کە ئەو باڵا دەستە و بۆچوونەکانی ڕاست و دروستە و لە کاتی ناکۆکیدا حەق بەمە و پێویستە ڕەگەزی مێ گوێڕایەڵی بەرامبەر خواست و ویستەکانی بنوێنێت. لە بەرامبەردا، ڕەگەزی مێ لە سەرەتای پەروەردە کردنیەوە بە جۆرێك پەروەردە دەکرێت کە پاشکۆی ڕەگەزی نێرە، بەم شێوەیە ڕەگەزی نێر خۆی بە باڵا دەست دەزانێ و ڕەگەزی مێ بە لاواز، کە ئەمەش پەیڕەوکەی نادروستە لە پرسەی پەروەردەی کۆمەڵایەتی و مەعریفیی مرۆڤدا، ئەم جۆرە پەروەردەیە ڕەگەی کۆمەڵایەتی هەردوو ڕەگەز دیاریدەکات لە خێزانەوە تا ناوەندەکانی دیکەی کۆمەڵگە بە شێوەیەکی ناهاوسەنگ لە بەرژەوەندی پیاودا،

دواجاریش بەرژەوەندییە سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکانی ئافرەت دەکەونە ژێر هەژموونی پیاو .

لەئەمەدا سەرباری ئەو هەموو پێشکەوتنانە، نەتوانراوە دیاردەی توندوتیژی دژی ئافرەت لە هەرێمی کوردستان دەستی بەسەردا بگیرێ و، هەندێك جاریش ئامارەکان لە بەرزبوونەوەدان، ئەمەش لەبەرئەوەی ئەم دیاردەیە ڕەگی لە نەو ستراکتەری کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەدا هەیە و، هەقوڵاوی بەشێك لەو کەلتوورە دواکەوتووەیە کە لە کەلتووری نەتەوەکانی دەوروبەر و بەشێك لە کەلتووری بەدەستهاتووی بەناو دابونەریتی کوردەواری خەمان، کە تێکەڵکراوە بە دەقە ئاینییەکان، کە دەڵێین بەشێك لە کەلتووری بەدەستهاتووی بەناو دابونەریتی کوردەواریی خەمان، مەبەستمە بڵێم کەلتووری ئێمە لە بنەڕەتدا کەلتوورێکی دژە ئافرەت نییە و، توندوتیژیش دژی ئافرەت کەلتووری ئێمە نییە، بەڵام کۆمەڵگەی ئێمە بە درێژایی مێژوو داگیرکراوە و، ڕووبەڕووی پرسیەکی بەردەوامی توندوتیژی بەتەوە، ئەمەش وایکردووە پەروەردەی کۆمەڵایەتی پەروەردەیەکی توندوتیژ و، ناهاوسەنگ بێت بە شێوەیەك کە لەگەڵ یەکەم چرکەساتی لەدایکبوونی مرۆڤی مەینەت ڕەنگی داوەتەوە .

لەهەرێمی کوردستان سزای لەسێدارەدانی ئافرەت بەپێی یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خەزانی هەرچەندە بەپێی ماددەی حەوتەم، لەسێدارەدانی ئافرەت و جێبەجێکردنی دیکەی توندوتیژی، بە ماوەیەك سزای بەندکردن دەیگرێتەوە کە لە شەش مانگ کەمتر نەبێت و لە سێ ساڵیش زیاتر نەبێت و بە پێبژاردنەك کە لە یەك ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە پێنج ملیۆن دیناریش زیاتر نەبێت یان بە یەکەك لەو دوو سزایە .

بە نەهێشتنی یاخود کەمکردنەوەی توندوتیژی بەرامبەر ئافرەت دەبێت سەرەتا ئەوەمان لە پێش چاوبێت کە ئێمە کارێکی ئاسان نییە و پێویستی بە دروستکردنی گۆڕانکاری هەیە لە شێوازی هەزر و جۆری بیرکردنەوەی تاکەکانی کۆمەڵگەدا، گرینی ئەقڵیەتیش پرسیەکی دراماتیکی نییە و خەڕا نایەتە کایەوە، بەڵکو پێویستی بە کاری هەمەلایەنە و بەردەوام و ستراتیژی دوورمەودا هەیە لەلایەن هەموو ناوەندەکانەوە وەك "خەزان، ناوەندەکانی خوێندن، ڕاگەیاندن، دەزگا فەرمی و نافەرمیەکان، ڕێکخراو و دامەزراوە جۆراوجۆرەکان" بە تایبەت لە لایەن ئێمەی ڕێکخراوەکانی ئافرەتان پێویستە کار بکەین بە هەشیار کردنەوەی ڕای گشتی و لاواز کردنی ئەو نەریت و نەرمە کۆمەڵایەتییانەی کە ڕوایەتی بەم دیاردەیە دەدەن و، لە لایەن

بەشێك لە تاكەكانەوە پەیرەوی لێدەكرێت هەوە بدرێت تاكەكان هۆشیار بكرێنەوە لەوەی كە ئەم رێسا كۆمەڵایەتی و داب و نەریتانە مایەی شانازی نین و، دووڕن لەهەر بۆهایەكی مرۆڤایەتی، ئەم دوو مرۆڤش ئافرێت و پیاو جگە لە چەمكی مرۆڤ بوون ناكرێت هیچ چەمكێكی دیكە بكرێتە بنەما بۆ پێوەندیەكانیان، خەزان لە پەروەردە و پێگەیاندندا پرەنسیپەكانی یەكسانی پەیرەو بكات و مافەكانی كچ و كوڕ وەك یەك و بەبێ جیاكاری بپارێزێت.

شوانە حەسەن ئەبوبەكر

خۆ و ئایینی خۆ.. ئاراس سەعید

تەوتەمیزم وەكو یەكەمین ئایینی هەرە سەرەتایییەكان

"تەوتەمیەت" یەكەمین سیستمی ئایینی دادەنرێت لە مێژووی هزری مرۆڤدا، تەوتەمیزم سیستمێكی ئایینی و خۆایەتیە، واتا: ئایینی گروپێكە كە كۆمەڵگایی سەرەتایی ژیانی ئایینی و دونیایی خۆیان لەسەر دەكخستووە.
خۆ دامەزراوەیەكی لە خەزان گەورەتر و پێكهاتەیەكی خێجیە ناوچەییە، كە ئەندامەكانی پێوەندی خوێن و هاوسەرێتی وابەستەی كردوون.
ئەنترۆپۆلۆژیستەكان، هەكاری پەرەستنی تەوتەم دەگێڕنەوە بۆ ئەوەی، كە مرۆڤی سەرەتایی بەشەوەی گروپ گروپ و خۆ لەناو جەنگەڵەكاندا ژیاون، بەهۆی ترسیان لە ئاژەڵ و هۆك و كارەساتی سروشتی هەریەك لەو شتانەی لەبەرامبەردا هەستیان بەمەترسی كردووە وەكو خودایی گروپەكە دەستنیشان كراوە، بەناو بەشەوەیەكی گشتی ئاژەڵ و هۆك بەتەوتەم گیراوە. (ئاشكرایە، مرۆڤ بەهۆی توانای زاڵبوونی بەسەر سروشتدا، سەرچاوەكانی ئەو هۆداوانەی بەتە هۆی مایەی مەترسی دەڕاوەكی مرۆڤ، پەرستوونی)
تەوتەم لەووی ئایینیەوە بەپارێزگار و هێزی بەخشی خۆ لەقەڵەم دەدرێت.

لووی کمایتیو بپشتی یکمین چکی خ هژمار دکرت، بم شویه هر گروپ و خک هگری ناوی توتمکیتی.
خی توتمی لووی کمایتیو پیوندی خون و دمارگیری بیکیکیانو دبستت، سمبول ونیشانیی تایبتی توتمکیان لاپیرز، واتا: هرگروپک ئاا و پیکر و نیشانی تایبتی خیان هیه، ک گوزارشت ل توتمکیان دکات. خ سرتاییکان لکاتی سرکوتنی جنگ و زیادبوونی بربوومدا سروت و ئاهنگی تایبتیان هبوو و هموو هزکانی سرکوتن دگننو ب توتمک، کسی ئازاو بور "ماننا" لتوتمک وردگرت، "ماننا" بواتایی: وحی خودایی یان کاریزما، سرکوتن و مانویی زری لژیان دگتو ب بونی وحی خودایی یان "ماننا" کتوتمک پ بخشیو. خ سرتاییکان سروتی ئاینی و مااسیمیان هبوو و قوربانی و ئاهنگیان گاو بدوری توتمکدا سمایان کردوو.

توتمیزم و کمگایی (خودایی) ئایینی:
لکمگایی سرتایکاندا تاک وکو: ئوکی تونراو لناو "ئوانی" گروپکیی ژیانی کردوو.
واتا: نامبوونی تاک و تواندنوی من لناو ئوانی تردا، ب ورگرتنوی شوناس و ئینتمایک ل ئایین و خکیو.
تاک لکمگایی سرتایی و خکیکاندا وابستیی ئیتکی گشتیه، واتا مامیی تاک لنوگروپدا دبت کسکی سربوان وابستیی ئیتیک و ئاینی گشتی دبت، ئو دگت، ک کمگا بسری سپاندوو،و ب جرک هسوکوت دکات ک ئوانی تر لی ازیبن.
ژیان ل خی توتمیزمدا بشویکی گلیی دبت، هموان یک خودا دپرستن و هیچ بیروباوکی پچوان بوونی نیه، یان لگ (ئمیت یان دوژمنمانی.)
توتمیت لکلتوری کوردیدا
بشویکی ژیی گروپی توتم پرست لفمی جیاواز و فمی نودا لکلتوری ئمدا توتم پرست دبینرت.
خ کوردییکان دامزراویکی لکای و خجی بچوکن، ک تاک تدا تواوتو و ئینتما و شوناسی لور دگرتو. ستراکتر و ژیرخانی کلتووری و سیاسی ئبکتیڤی ئقیتکی خجی بچوک، برهمی دیوخان و تکییه و خیا و خیادانی خ، ک سوبکتی کاریگرن ل برهمهناوی سرخانی سیاسی و کلتوور و ئیتیکی کمی. "ئبوبکر حسن" بم شویه دربارى خ دواو:"خ

بوونکە لە خوەن و هاوسەرگیریدا، بوونکی پەش نەتەوەو پەش دەوەتییە، بوون و جوگرافیا و ەوحەکی پەش نەتەوەو سەر بەناسنامەو حیکایەت و گەانەوەی لەکاەین لەناو و پشت پەیوەندی خزمخواهیدا”
بەشەوەیەکی ەژەیی گروپ و خەی تەوتەم پەرست د لەفەمی جیاواز و فەمی نوەدا لەکلتوری ئەمەدا دەبینرەت. دامەزراوە سەرخانی سیاسی لەسەر بنەمای بوونیادەکی خەمالی و خەجەی و ئەقەیەتەکی خەکی دامەزراوە.
کاتەک دەوەت، حیزب، خەە، کەسانەک ژەدەرو ئینتماو باوەیی پاوانکراوی ئەوانەبەت، بەرژەوەندی حیزب و نەتەوە و خەە تاکە پەوەری بەهاداری کەسانەک بەت بە هەسەنگاندنی حەقیقەت، ئاا و سەرەک خەە و سمبولەکانی، گروپەک لەوانگەیانەوە بەپیرەز بزانرەت، وەها کەسانەک خاوەنی ئایینی تەوتەمیزمن و تەوتەم دەپەرستن.
بە درکردنی ئەم خاە دەبینین بەچی شەوەیەک سیستمی حیزب و خەکانی هەرەمی کوردستان هەزاران مرەڤ دەکەنە ژەر کەنتەی خەیانەوە و ناچاریان دەکەن بەقوربانیکردنی هەستی کەمالی مرەڤانەیی خەیان لەسەر بنەمایی؛ خەی من، حیزبی من، چ لەسەرحەق، دووبارە تواندنەوەو نامەکردنی تاک و بچوکردنەوە و سنوردارکردنی تەفرکرین و تەامان بە ئاستی خەجەی و ناوچەیی، هاوشەوەیی خەی تەوتەمیزم، تاک لە جەوهەری خەی نامە دەبەت، ەفتار و هەسوکەوتی تاک بەپەسەیەکی خودی ئەکتیڤدا ناەوات، بەکو تاکەکی پاسیڤ و کارلەکراو و ئیزدواجی و دووفاقی بەمەبەستی ەازی کردنی ئەوانی دی هەسوکەوت ئەنجام دەدات.
دەبینین هەمان شەواز و لەژیکی تەوتەویزم لەکلتوری ئەمەدا بوونی هەیە، یان لەگەە خەی ئەمەی یان لەگەە حیزبی ئەمەیت، یان دوژمنمانی.
سەرکەوتنەکانی گروپ دەگەیننەوە بە “ماننا” سەرکردە دەبەتە “کارەزما”.
دەبینین چەن لەیادی حیزب و لەدایک بوونی سەرکردەو ڤستیڤاەکاندا وەکو بوکەە بەدەوری ئاایەکدا سەمادەکەن.
کوشتن و دوژمنایەتی گروپە جیاوازەکان، لەژەر ئینتمایی ەگەز و بیروەایی جیاواز و شەپەە ئاکاریی خەی تەوتەمیزمە، کە سیستمی کەمەایەتی حیزب و خەکوردیەکان بەشەوەیەکی کوشندە کەمەگایی کوردیان بەرەو داەزان و داەمانەکی گەورەیی ئەخلاقی بردووە.
“سیگمەند فرەید” لە بە چونەکانی خەیی بەرامبەر وابەستەیی خوەن و دەمارگیری و خزمایەتی لەگروپی تەوتەمیزمدا، دەەت؛ “شتەک نامەنتەوە بەناویی هەستی خەشەویستی بەمرەڤایەتی، جگە لەخەشەویستیەکی ئاژەی لەتەوەلەیەکی خزمایەتی و لەشەوازی

گروپدا". وابستیی کمایتی لنو گروپکانی خ، حیزب، نتو، بناغیی داکوتینی هزری فاشیزم و اسیزم و ناسیناليزم.
مرڤ لناو گروپکی خیدا، تنها خشویستی بکسانی همان جر و گزی خی هی همیش لژر کاریگری کستی و چینایتی و لوانگی سز و عتفو خوندنو بـ بها گشتیکان دکات.
واتا؛ لدیدی خی و گروپکیی خیو کـ وابستیی ئیتکی دستـ جمعیـ، هموو کلتور و نریتجوانکان نفی دکاتو. لدیدی خیو بها استقینکان بدر دخاتو ئمش چشنکـ لدگمایی و شکستی ما و هنگاونان برو فاشیزم، کـ مرڤ جرکیی خی وکو باترین و کامترین بونوری سرزویی پناسدکات.

بسود ورگرتن لم سرچاوانی خوارو
سیجموند فرید: الطوطم الحرام
ئبوبکر حسن: خنـ لـ عقی سیاسی کوردی
خیادان و قمموی خ
علی وردی: لکینویک لـ سیسلژیای معریف. و: د.نوزاد ئحمد
erich from:psychoanalysis and religion

ئای میللتکی چند سیرین!.. ستیڤان شمزینی

*سرهنگ (موعمر قزافی) لـ هند وندا دت: کوردکان مافی دوتیان هی، بـ ئوی بـ کردو هیچ نیشان بدات، لـ دسپکدا کتبـ بـ سرو برکیمان کرد بـ کوردیی (کتبی سوز)، گپانکی گورش لـ شارکماندا (سلمانی) ناو دنیین (گپانی برای سرکرد موعمر قزافی)، هندک کوردی بـ ئاوزیش دمک دیکن سوارچاکی هزی هموند و دمکی تر پیاوماقووی جافی میکایی. کچی تاکـ گنجکی بیست سانی شاری سلمانی نیی ژنرا شریف پاشای کوی شارکی خی بناس!، چون ناوی ئم زاتـ و بنماکی (خندان) لـ کولکی تیشدا نیی،

کەناڵەکانی تەلەفزیۆنیش لەبەر بەرنامەی بێ لەزەت ماوەیان نییە بە یادکردنەوەی ئەم سەرکردە و دیپلۆماتکارە گەورەیەی کورد.

*خەڵکانێکی خەڵفاو هاتوون بۆشان و شکۆی (مەجەرسەن)دا هەڵدەدەن و پێیانوایە سەن بە خاتری کوردستی رۆژنامەی (تێگەیشتنی راستی) دەرکردووە، هەندێکی تر دەڵێن پایەدار (مەجەر نۆئێل) خەمخۆری کوردان بووە، بەعزێکی تر (ئەدمۆنز) لە قازی محەمەد بە کوردپەروەرتر دادەنێن. ئاخر ئەمانە کە ئەفسەری داگیرکەری بەریتانیی بووبن ئیدی هەر کارەکیان کردبێ لەبەر خاتری چاوی کاڵی کورد نەبووە، بەڵکو بە خەڵکردنە چاو بووە. مادام سەن و نوئێل و سەر کەکس بە کورد و مامۆستای کوردایەتی دەرچوون، دوور نییە دوای سەدیەکی تر نەوەکانمان پێیکەر بە عەلی کیمیای و کاکل ئاغا و نزار خەزرەجی و عەبدوڵا عەباس دروست نەکەن.
*هەندێک گومایان دەڵێن شێخ مەحمودی حەفید لە کاتی تەوقەکردن لەگەڵ ئەفسەرێ ئینگلیزەکاندا فەقیانەکەی لە دەستییەوە ئاڵاندووە تا گیاو نەبێ، چوونکە ئەوان کریستیان بوون. من پێم لە پاسکدا گوم لەم قسەیە بوو کە پێموایە زۆر دەمکە باوی نەماوە، بەڵام سەیر لەوەدا بوو برادەرێکی نووسەر دوای نۆشینی نیو قاپ شەراب هەمان شتی وت، ئێستا کاتی خۆیەتی بپرسین ئەگەر شێخی نەمر ئینگلیزی ئەهلی کیتابی بێ گیاو لە قەڵەم دابێت، ئەی چیداوە لەوەی نامە بە شووڕەوی بێ ئاین و (لینین)ی کەمۆنیست بنووسێ؟ ئایا ئەو هەڤاڵانە ناوی تەواوەتی سەرجەم شالیارەکانی دەوڵەتەکەی شێخ دەزانن؟ ئەگەر بیزانن یان نا کێشە نییە، بەڵام با تۆزێک خۆیان ماندوو بکەن و شتێک لە بارەی وەزیری خارجە و دارایی زانیاریی پەیدا بکەن و بزانن کە بوو؟ کەریمی عەلەکەی کریستیانی خەڵکی سلێمانی بوو. ئایا دەکرێ شێخ لەلایەک مەسیحی بێ گیاو بزانێت و لەلایەکی تر مەسیحی بکاتە وەزیری خۆی؟ ئەمە ئەگەر عەقڵی سەیری کوردیی نەبێ کە سەر لەم گۆڕانە دەردەکات؟.

*جاران و ئێستاشی لەسەر بێت هەندێ حزب، یەکێک بە بیانووی چەپ و پێشکەوتووخوازیی و ئۆیتریان بە پاساوی مرۆڤدۆستی و ئاینیی، لە خاڵێ هەرە سەرەتاییەکانی پەیڕەو و پڕۆگرامی پارتەکانیاندا دەیانووسی: بڕێ بە دەوڵەتی سەربەخۆی فەلەستین، نا بە داگیرکەری سهیۆنی و ئیمپریالیزم!. کەچی هەر دەگەڵانەوە بە وەاتەکەی خۆیان داوای ئەتۆنۆمییان دەکرد، سەیری ئەم قومساخییە تۆ ئازادیی بە خێت ڕەوا نابینی کەچی بە خەڵکی تری داوا بکەیت! دەی تو خوا ئەمەش سەیرییەکی تری میللەتی ئەمە نییە؟. بەیە زەر جار ئەم رستەیەی خەم

دووبارە دەکەموە: کورد پێویستی بە دەوڵەت نییە!!، ئاخر کورد خۆی پێ بچووکە بیکە بە خاوەنی ئیمپراتۆریایەکی مەزنی وەک ئەو ئیمپراتۆریایانەی مێژوو ناتوانێت لە یادیان بکات، دەیکاتە قوربانی خەونی بچووکی خۆی، خەونێک قاچێکی لە ناو گڕی دڕوونیی و خۆ بەکەمزانین و قاچێکی تری لە زەلکاوی خیانەتدانە قەزەمەکەی ناوچەگۆڕیدایە.

*جەواهیری لە شیعرەکیدا دەڵێت: دەم بە کوردستان ... لەسەر کاوەکەشی نوسیبوو کوردستان. بەبۆای من ئەمە هەڵوەستەکی جوامێرانەی ئەو شاعیرە بوو، بەیە نەنگی نییە ئەگەر ئەمەش ئەومان خۆش بوو، هەنووکە لە هەردوو شاری سلێمانی و هەولێر دوو پەیکەری برۆنزی بە حیمایەوە بە دانراوە، سەیر بکە کەم چیرەکنووس و شاعیری نەوەی پێشوو هەیە، شیعرێک یان چیرەکێکیان بە فەلەستین نەنووسیبێ و پشکدار نەبووبن لە دەوڵەمەندکردنی ئەدەبی مقاوەمەدا. ئەم نووسەرانەی ئەمە نێک لە فەلەستین پەیکەریان بە دروست نەکراوە، بەڵکو عەرەب هەر بڕیشی نەهاتووە بڕەمەکانیان بە سەر زمانی عەرەبی وەربگێڕێ، هەشتاش ئەمە خەمان بە قەرزاری عەرەب و هەوەستی هەندێک لە ڕەشنبیرەکانیان دەزانین. ناهەقمە ئەگەر ڕووی دەمم بکەمە هەموو کوردێک و بڵێم ئایا بە ڕاستی ئەمە میللەتێکی سەیر نین؟.

*سەرەتای شەستەکان و شەشی ئەیلول، ژنەڕاە مستەفا بارزانی کاتێک بەیاری دا ئاگربەست ڕابگەیەنێت بە دانوستان لەگەڵ ڕژەمی ئەوکاتی عەراق، باڵی مەکتەبی سیاسیی (جەلالی) کردیانە دەنگ دەنگ و هاتوهاوار لێی، گوایە ئەمە پلانی ژێر بە ژێری زایەنیزمە و مەلا مستەفا کوردی فرۆشتووە بە سەو و پرتەقاڵ. کەچی ماوەیەکی زۆری نەبرد، خەیان بوونە جاشی هەمان ئەو ڕژەمە و بە چەک و تانک و تۆپی بەعس نیشتمانی خەیان کردە سوتماک، شاخ و چەم و دەڵی کوردستانیان وەک دەندوکی کەو سوور دەکردەوە، هەشتا پەیان عەیب نەبوو. زۆر جاریش گوێم لەوە دەبێت، دەڵێن نابە بوترێ جەلالی یان باڵی مەکتەب سیاسیی دەبە بوترێ باڵی مەدرنی دژ بە باڵی پارێزگار. ئای میللەتێکی چەندە سەیرین، بە تەپڵبوونی مێژوو خیانەتکان نێک هەر کاە دەبنەوە، بەڵکو دەگەڵێن بە خزمەت و وەاتپارێزیی، لەوانەیە سەدەیەکی تر شێخ چەپی و تەحسین شاویس و قالە فەرەج و ئەرشەد زەباریش بە خەباتگەڵ لە کتێبی مێژووی خوێندنگاندا ناویان تەمار بکرێت!.

*لاریم لە خەباتی ڕەبەری مەزن مەلا مستەفا بارزانی نییە، کەچی ئەو

سەرەای ئەوەی لە واتەکەی خەیدا ئەسپەردە کرابوو (شاری شنە)، بەڵام سەرکردایەتی پارتی بەیاری دا تەرمەکەی لە پاڵ تەرمی (ئیدریس بارزانی)دا بگەڵنەتەوە بە زەدی لە دایکبوون (گوندی بارزان). لە کاتی ئەم هاتنەوەیەشدا جەماوەر خرەشا و بە تاسەوە پەشوازیی لە تەرمەکانیان کرا، بەلای منەوە ئەمە شتەکی ئاسایی بوو خە ئەگەر تەرمەکەشی لە شنە بمایاتەوە هەر ئاسایی بوو، چوونکە شارەکی کوردییە و مەلا مستەفاش بە گشتیی شەشگەی هەر چوار پارچەکەی کوردستان بووە، بەشدارییکردنی ئەو لە کەماری دیموکراتی کوردستاندا بە رەبەریی قازی محەمەد بەگەیەکە بە ئەو قسەیە. بەڵام ئایا سەرکردایەتی کورد بە ئەقەی بەوە ناشکە چنگە خەو و لم لە بیابانەکانی سعودیەوە هەڵبگرە و ناوی لەبنە رەفاتی پیرەزی شەخ عوبەیدوەای نەهری "شەمزینی" و بەگەڵنەتەوە بە وەات و لە یەکەک لە چیاکانی کوردستان وەک هەمایەکی خەبات دایبنەت؟ ئایا کامیان گرنگە ئەسک و پروسکی سەرکردەیەک لە خاکی عەرەب رزگار بکەین یان تەرمی سەرکردەیەک لە شارەکەوە بە شارەکی دی کوردستان وەگوەزینەوە؟ ئایا ئەمە میللەتەکی سەیرو غەریب نین، ئەوەندە دەقین لەگەڵ دەسەزانی واتەکەماندا؟.

*مام جەلال پیاوەکی سیاسیی و سەرکردەیەکی ناسراوە، کە هەڵیانبژارد بە سەرکەماریی عەراق نەک کورد، بەڵکو زەرەک لە بیانییەکانیش بە لایەقترین و شایستەترین کەسیان زانی بە ئەو پەستە. بەڵام ئەگەر مام جەلال دە ئەوەندەی تر شایستە تر بوایە بە بەڵوەبردنی ئەو پەستە، بە دەنگ و سەنگی میللەتی کورد نەبوایە پەی نەدەخستە کەشکی کەمارییەوە. ساتەک مام جەلال بووە سەرکەمار شایی و لەغانی لە سلەمانییەوە بە بنی دنیا درەژ بەیەوە و وەک رەژی 7-3-1991 زەماوەندمان گەڵا، کاتەک کەناڵەکی عەرەبی چاوپەکەوتنی لەگەڵ سازدا و پەیان وت دەیانەوە وەک کابرایەکی خەش مەشرەب و نوکتەباز، چەند نوکتەیەکیان بە بگەڵتەوە، کەچی ئەو دە پانزە نوکتەی لەسەر کورد گەڵایەوە و هەموو جارەکیش دەیووت (جاء الکردی….) جا مام جەلال لەو ئاستە بەرزەدا و بە دەنگی کورد چوو بەتە ئەو پلەو پایەیەوە، ئاوها گاتە بە گەل و نەتەوەکەی بکات، بەچی دەبە دوودە بین لەوەی بەین ئەمە میللەتەکی سەیرین، هەر ئەم سەیرەتییە وایکردووە لە مەژوودا نەبینە هیچ.

*رەژی 24-12-2006 لە فەستیڤاڵی پەنجا ساڵەی کەچی دوایی شەخ مەحموددا (د.ئەفراسیاو هەورامی) کەڵەکی نایابی بەگەنامەیی لەسەر پەیوەندیی شەخ مەحمود و تورکەکان و روس پەشکەش کرد بە تایبەتی لە

ڕەی ئەو بەرگەنامانەی لە سەفەت دەستی وی کەوتبوون. د.ئەفراسیاو باسی ئەوەیکرد دروشمی کرێکاران و گەلانی بندەستی دنیا یەکگرنی لینین و یارمەتیدانی گەلانی ژێر دەستی جیهان لەلایەن شورەوی تەنیا قسەی ڕووت بوون و لە بواری کرداریدا خەرێکی بە کورد تیا نەبووە. کەچی خوێنەوارێکی چەپی مارکسی کە بە شەخسیی زەرم خەشدەوە زەر بە تونديی لە جێی خەی بەرزبووەوە و بەدحالیانە وتی: هاوڕێ لینین (وەک ئەوەی نان و پیازی لەگەڵ خواردبێت) قەت پشتی لە چەوساوەکان نەکردووە و شورەوی بە بەرەن نەبووە، بەڵکو هەلومەرجی زاتی و عەینیی لەبار نەبووە تا یارمەتی ڕاستەوخۆی خەباتی گەلی کورد بدەن. بیر دەکەمەوە، ئەم هاوڕێیە نە باڵیزی ڕوسیایە و نە ئەندامی سەرکردایەتی حزبی بەڵشەویک و نە نوێنەری (هاوڕێ لینین) یان (هاوڕێ ستالین)!، ئیتر ئەم داکۆکیە کۆرانیە چیە لە سەفەتی گەڵ بە گەڵ؟ لینین زیندوو بکەرەوە دان بەوەدا دەنێ کەمتەرخەم بووە لەو ڕووەوە. کەچی کوردێ کەمانیستەکان هەشتا مکوڕن لەسەر ئەوەی داکۆکی لەو هەڵە و بەباکیە گوریە بکەن سەفەت دژی گەلەکەیان هەیبووە، ئایا لەمشیاندا قسەکەی من ڕاست نەبوو کە دەڵێم ئەمە میللەتێکی سەیرین؟!.

*ئەمەیلەکم بە هاتبوو، لەبەر پاشگری (شەمزینی) دوای ناوەکەم لەبری خەم یەک ملیۆن جنێوی ناشیرینی بە شێخ عوبەیدوڵای نەهری (شەمزینی) دابوو، ئەوی بە خائین و فیودالێکی بە عەقڵ لە قەڵەم دابوو، پەم سەیر نیە کەسێکی ئاسایی بە تاوانی یەک تاکە کەسی شەمزینی هەموو شەمزینییەکان بە تایبەتی ناسراوترینیان دەسوتێنێ، چوونکە تازە بە تازە هەردوو مۆزوونووسە زیتەڵەکەمان (د.کەمال مەزهەر- د.فوئاد حەمە خورشید) دەڵێن: داوای لێبوردن لە هەزی سەربەرزی هەمووەند دەکەین کە بە خائین لە قەڵەممان دابوون!! ئاخ کە بە ئەوەی وتووە بە تاوانێک (موشیری حەمەی سەڵمان) بەر لە هەشتا و ئەوەندە ساڵ کردوویەتی یەک هەزی گەورە تەمەتبار و گوناهبار بکەن بە منداڵی سەر بەشکەشیانەوە؟!. جا ئەگەر مۆزوونووسەکانمان بەم تەسکبینی و بە ئەقڵییەوە مامەڵە لە تەک ڕووداوە مۆزوویەکاندا بکەن و بیری لێبکەنەوە، لەم مەگرن لە جیاتی یەک تاکە جار یەک ملیۆن دەفعە بەم ئای چەندە میللەتێکی سەیر و سەرسوهێنەرین!.

*مۆزوونووسێکی ئەکادیمیی (د.فوئاد حەمە خورشید) لە دەزینەوەیکی نوێدا و لە تاقیگەی مەشکیدا تازە بە تازە بەی دەرکەوتووە (موشیری حەمەی سەڵمان) خائین نەبووە!! بە دەلیلی ئەوەی لە جەنگەکدا بە

باشی رەنوەنی هەزەکانی بەریتانیای نەکردووە، بەام وی لە بیری چووە (موشیر) چاوساغ و جاشی سوپای ئینگلیز بووە و چەتە سەر سەنگەرەکانی پەشمەرگەی کورد و دەستی گرتوون بە قوەایی شاخەکان و ناوچەکانی ژەر دەسەاتی خەباتگەانی کورد. ئەگەر تازەترین دیکەمەنت و لەکەینەوە ئەوەمان بە بسەلمەنە (موشیر) خائین نییە، کەواتە دەبە چاوەک بە بیرکاریشدا بخشەنینەوە، چوونکە دەبە گومان لەوەش بکەین یەک زائید یەک یەکسان بەت بە دوو، دەبە لەولاشەوە جەگەیەک بە شەخ مەحمود بکەینەوە و پەناسەی بکەین چییە؟. ئایا ئەگەر (موشیر) خائین نەبووبە کەواتە شەخ مەحمود چی بووە؟ بە شک شەخ یان موشیر یەکەکیان خائینن، گەر بە قسەی ئەو دکتەرە بەەزە بە شەخ خائینە نەک موشیر!. مادام هەەکانی نەتەوایەتی و وەاتپارەزیی لەگەە خیانەت تەکەاو بوون و بە ئاستەم دەتوانین لەکیان جودا بکەینەوە، کەواتە ئەمە میللەتەکی لاژک و گەمژەین و ناهەقم مەگرن ئەم کەەتەش بەم ئەمە میللەتەکی زەر سەیرین!!.

*میللەتی کورد میللەتەکی مەرگدەستە و تا دوا ئەندازە رقی لە هەموو ژیاندەستییەکە، میللەتەکە جەنگی هەرە گەورەی لەگەە ژیانە، ئەوە سەیری بکەن ئەم میللەتە بەرگەی سەدان سالی شەە و کوشتن و ماوەرانیی و خوەنەشتن دەگرەت، بەام بەرگەی بینینی دیمەنی ماچەک ناگرەت لە شوەنەکی گشتیی یان لەسەر شاشەی تیڤی، ئەگەر مەژووی سیاسیی کورد تاریکترین لاپەە بەت لە شەە و جەنگەکانی یەکتر سەینەوە، ئەوا مەژووی کەمەایەتیمان پەیەتی لەو جەنگانەی جوانی و هونەری ژیاندەستیی سەرکوت دەکەن، لەم سەنگەوە دەتوانم بەم مەژووی کەمەایەتی ئەمە بریتییە لە مەژووی چەپاندنی سەکسیی و قەمعی جوانی و ئیرەتیک و هەرەس پەهەنانی هەر تامەزرەییەک بە بیناکردنی ژیان. بەیە ناهەقم مەگرن وەختەک دەەم بە راستی میللەتەکی زەر سەیرین!.
*سەفەکلیس، وتوویەتی (سەیرەکانی دنیا زەرن، بەام لە هەموویان سەیرتر ئادەمیزادە)، بەام ئەگەر سەفەکلیس نوکە لە ژیاندا بمابایە و لە نزیکەوە و تا سەر مەخ کوردی بناسیبا، رستەکەی بەم جەرە تەواو دەکرد "سەیرەکانی دنیا زەرن، بەام لە هەموویان سەیرتر ئادەمیزادە، سەیرترین ئادەمیزادیش مرەڤی کوردە".

ستیڤان شەمزینی
ستەکهەم

- وەنەکە وەنەی هەمەتە سەربازەکانی کەمالیستەکانی تورکیایە، بە جینەسایدکردنی کوردی کوردستانی باکور لە سەرەتاکانی

سەدەی بیست.(دەنگەکان)

*لە ژمارە (35)ی رۆژنامەی (نەوەند) لە رۆژی 18-1-2007 بڵاوبووەتەوە. بەهام دوای 14 ساڵ و 4 مانگ ناوەکەی بە ئەمەش دەست دەدات.

لە حاجی مامەند بەرەو قەرەداغ و دەربەندیخان.. ئەحمەد رەجەب

وانەکانی ژیان :

هاوڕیانی مەبەندی سلەمانی و کەرکوك لە مانگی نیسانی 1983 ئاگادار کرابوون کە ساردی و گرژی لە نێوان حزب و یەکێتی نیشتمانی کوردستان(ینك) هەیەو، بۆ ئەوەی حزب تووشی شەر نەبێت ژمارەیەکی زۆر لە هاوڕیان بە تایبەت هاوریانی عەرەب و ئەوانەی پێویستیان بەتیمارکردن هەیەو ناردیان بۆ نەخۆشخانەکانی دەرەوەی وڵات نێردران بۆ سەرکردایەتی حزب لە پشتاشان و ، هاوڕێ برایمی سۆفی مەحمود { بابی تارا} لە گەڵ مەفرزەیەك لە دێی حاجی مامەند رەوانەی ئەحمەدئاوای هەورامان کرابە نیازی دۆزینەوەی شوێنێك بۆ بارەگای مەبەندو لە بەرەبەیانی 30 ی نیسان (ئەپریل) هاوری بەهادین نوری (بابی سەلام) و هێزێکی گەورە بەرەو قەرەداغ کەوتنەڕێ.

لە رۆژی 1 ی ئایاری 1983 لە پشتاشان شەر بوو، ئەمە نەمادەزانی شەرەو مەبەندی یەکی ینك چێ بوو هەموو پێشمەرگەکانیان رەوانەی پشتاشان کرابوون بۆ بەشداری کردن لە کوشتنی شیوعییەکان و ، لە هەمووی سەیرتر بە بۆنەی چەژنی کرێکارانی جیهان شاندێکی مەبەندی یەکی ینك پێکهاتبوو لە کاك سالار عەزیزو یەکێکی تر هاتن بۆ پێشکەشکردنی چەژنە پیرۆزەو و من هاوڕێی کۆچکردوو مەحمود دیکتاریەف پێشوازیمان لێکردن و، لە 2 ی ئایار هەرچی هێزامان هەبوو بە فەرماندەیی هاوڕێ مەلا عەلی بەرەو قەرەداغ کەوتینەڕێ ، واتە مەبەندی سلەمانی و کەرکوك لە حاجی مامەند نەماو چێکرا. لە دێهاتی کەماڵان و دەروەن فەقەرەو ئەو ناوچانەی بووین رادیکەی

ینك مزگێنی و مژدەی سەرکەوتنی قەسابخانەکەی پشتاشانی بۆ
دەکردەوەو نەوشیروان مستەفا کەسی دووەمی ناو یەکێتی بە شانازی و
لووتبەرزییەوە ئەیقیژاندو دەیوت "" تەحریفییەکانمان"" مەبەستی
شیوعییەکان بوو کوشت و کەمیان ماوە پەروباڵیان دەکەین و لەناویان
دەبەن و، حزب زۆر جار تووشی وشەی لە ناویان دەبەن بووەتەوەو
درندەترینیان شاوەکەی حزبی بەعسی عەرەبی ساڵانی حەفتاکانی
سەدەی رابردوو بوو، هیرشە چەپەکەی پشتاشان کە پێشتر لەلایەن
سەرکردایەتی ینك پەلانی بۆ دارێژرابوو بووە هۆی شەهیدکردنی
ژمارەیەکی زۆر لە کادیرو پێشمەرگەکانی حزب بەئام بە کۆرایی چاوی
دوژمنان لە هەموو ئەو جارەشاوانە شیوعییەکان سەربەرزو روو
سووربوون و دوژمنان سەرنەویی وسەرشۆرو دڕاوو روو زەرد بوون.

لە ڕێگادا بەرەو قەرەداغ لە 2/5/1983 چەکدارێکی (ینك) مان
بەناوی رەحیم گرت و لە پاش چەند کاتژمێرێك ئەو کادیرەمان بەرەڵا
کردو، نەمانزانی چەکدارەکانی ینك لە دێی مەسێیی قەرەداغ
ترسنۆکانە بۆسەیان بۆ هاورێیانمان داناوە ، بەڵێ ، لە 2/5/1983
لە دێی مەسێیی قەرەداغ چەکدارەکانی مەبەندی یەکی ینك کەمینکیان
بۆ مەفرەزەیەکی 7 کەسی لە هاورێیانمان داناو ئەم دوو قارەمانە :
کادیری پێشکەوتوو نەجیب شیخ محەمەد قادر { گۆران} و کامیل ئەحمەد
سەمینی کانی ساردی شەهید بوون و، ئەم تۆکۆشەرانە : کامەران عەلی
عەبدولقادر{ کامەرانی عەلە ڕەش} و سالەحی مینەی گەوهەرو ڕەووف
حاجی محەمەد کاکەوڵا گوڵانی { جەوهەر} بریندار کران و هەردوو
پێشمەرگەی ئازا حەمە سەعیدو ئیسماعیل بەدیل گیران.

هێزەکانی حزب لە قەرەداغ بڕاوەیان پێکرا لە دڵهاتی : ئەستێ و
کەشك و تەکییەو سۆسنان و، من لە گەڵ هاورێی چاونەترس و ئازا
تەوفیق فەتحوڵلاو ژمارەیەك پێشمەرگەی دڵسۆز لە ئەستێ
ماینەوەو،واتا ئێمە لە هێڵی پێشەوە بووین بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی
دوژمنان و لەو کاتانەدا ژمارەیەك چەکداری ینك ویستیان دەست
بوەشێنن و لە یەکەمێن هاواری هاورێ تۆکۆشەر تەوفیق رایانکردو تا
نزیك دێی چەمی سمێر بەدوایان بوو بە زۆر وبە هاوارکردن هاورێ
تەوفیق گەرایەوەو بێ لامان و ئەوەی سەیرەو جێی ئاماژەیە لەو بارە
دژوارەدا دوو پێشمەرگەمان لە بن دار برویەك خەوتبوون و
چەکەکانیان کردبوو بە چێکی دارەکە و من هاوریێیەك بە ئیسپایی
چەکەکانمان هەڵگرت و دوورمان خستنەوەو لە دووری نزیکەی50 مەتر
دوو سێ فیشەکمان تەقاندو هەردوو پێشمەرگەکە بە ئاگا بوون و هاتن
و داوای چەکەکانیان دەکردو ئێمەش وتمان ملی ئەم ڕێگایە بگرن بڕۆن

بۆ دۆی تەکییە و ئەبو سەلام لەوێیە و چەکەکانتان لەوی وەرگرنەوەو ویستیان دەمە دەمە بکەن بەڕام وتمان ئەوە لەلایەن ئەمەوە دەرکراون و تا زووە بچن وفڕ بن ئەگەر جارێکی تر خەوتن با چەکەکانتان لە ژێر سەرتان بێت.

هێزەکانمان لە گەڕ هێزی حزب لە قەرەداغ و گەرمیان یەکیان گرتەوەو ، بەسەر دێهاتی دێوانەو باوەخۆشێن و ئیمام قادر بێاوبوونەوەو، ڕێکخراوەکانی حزب لە دەربەندیخان و دیهاتی دەورو پشت خواردن و پێداویستییەکانیان گەیاندە پێشمەرگەکان.
بۆ ئەوارەکەی لە سەر شاخ لە نزیك ئیمام قادر چەکدارەکانی ینك کەوتنە تەقەکردن لە هاورێیانمان کە لە سەر شاخ بوون و لە پاش چەند سەعاتێك تەقەکردن لە نێوان هاورێیان و چەکدارەکانی ینك هەڕهاتن وشاخەکەیان بەجێهێشت و چوون و، لەو ڕۆژانەدا لە باوەخۆشێن براژنم خانزادو بەشێك لە خزمان لە دەربەندیخانەوە بە کەباب و گۆشت وچێشتی گەرمەوە هاتن بۆ دیدەنیم.

لە 10 ئایاری 1983 لە دۆی دێوانە ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان حزبی شیوعی عێراق بە نوێنەرایەتی هاوڕییان : مەلا عەلی و نەسرەدین وشیخ سعید و یەکێتی بە نوێنەرایەتی : حەمەی فەرەج، ماموستا ئەنوەرو مەلا ئیبراهیم واژوو کراو سەرجەم هاورێیان 6 ، 7 کەس نەبێت هەر هەموو دژی ڕێککەوتنەکەی ابو سلام و ملا بەختیار بوون و هەندی لە هاوڕییان ئەوەندە بیزار بوون ودەیانوت ئەبو سەلام دەکوژین وئەبو سەلام ناچارکرا پاشگەز بێتەوە لەو ڕێککەوتنامە پر شەرمەزارییە و ئەم خالەش بووە هۆی سرکردنی و پاشان دەرکردنی لە حزب.

بریاردرا هێزەکانی حزب بەرەو شارەزور بروات و دیارە ئاسان نییە هێزێکی گەورە لەناو دوو دوژمندا و پەرینەوەی لە جادەی نێوان دەربەندیخان و سلێمانی گوزەر بکات بەڕام بە سەلامەتی هێزەکانی حزب پەرینەوەو کە چووینە عازەبان و ئەحمەدبرنەو ئالان و حاسێ و قەوزەو کانی بەردینەو دیهاتی شارەزور چەکدارەکانی یەکێتی بە نیازی دەستوەشاند بوون و چەندین جار هەوڵیانداو زەرەریانکردو و ژمارەیەك بەدیل گیران و یەکێك لەو چەکدارانەڕ لە دۆی سواری بە بریندداری گیراو بردمانە دۆی تەپەکەل و بە ڕێزەوە لەلایەن پزیشکەکانی حزب تیمارکراو ڕۆژیك دواتر بەخەکی دکە رەوانەی لای هێزەکانی ینك کرا.

هێزەکانی بەرەی جود لە شارەزور یەکیانگرتەوەو بریتی بوون لە : حزبی شیوعی عێراق ، پارتی دیموکراتی کوردستان ، حزبی سۆشیالیستی

کوردستان و پاسك و . هپزەکانی حزب لە شارەزور گەورەترین هێز بوو بۆاو بوونەوە بە سەر دەهاتی ناوچەکەو تووشی شەری قورس بوونەوە لە گەڵ سوپای حزبی بەعس و دیکتاتور سەدام حوسەین و جاش و. لە شەری ئەحمەد برندە هەر لە بەیانییەوە تا ئێوارە شەر بوو. دوو هاورێ بە سوکی بریندار بوون بەڵام لە داستانەکەی سوڵەمیشدا لە 25/9/1983 دوو هاوری: یاسین حاجی قادرو جەلال وێندەرێنەیی لە حزبی شیوعی عێراق و قارەمان شیخ جەمال لە حزبی سوشیالیستی کوردستان شەهیدبوون و سێ هاوریمان بەدیلی کەوتنە دەستی دوژمن و ئەوانیش : محەمەد فەرەج { غەمبار} ، ئاراس ئەکرەم { ساماڵ} و کازم وروار { یوسف عەرەب} و، لە 27/9/1983 دەسەاتی فاشیستی بەغدالە ڕی چلکاوخۆروجاش رەشەی ساڵحە لە سەر ڕگای هەڵەبجە ـــ سید سادق گوللەباران کران و. لەو کاتانەدا یەکێتی لە گفتوگۆیەکی گەرم بوو لە گەڵ رژێمی بەعسداو هێزەکانی چەندین جار هێرشیان کردە سەر هێزەکانی حزب بەڵام شکستیان هێنا..

هیزەکانی بەرەی جود کەمیان کردو ئەندامەکانیان رەوانەی بارەگاکان دەکران و لەبەر نزیکی شارەزور لە سەربازگەکانی دوژمن حزب هەستی بە بارگرانیکردو بۆاوەی بە هێزەکانی کردو ژمارەیەکی باشی بۆ ناوچەی شەمێران ناردو لە مانگی تشرینی یەکەم { ئەکتەبەر} هەرچی هێز هەیە لە شارەزور کشایەوە بەرەو شاخی سورێن ـ بانی شارو ئەحمەدئاواو کەرەجاڵ.

28/6/2021

شیعر/ وەهم.. سەردار جاف

با هەر وابێ ستەی ئەوین
وشێ ڕاستگۆکان بکوژێ
بازاڕی میکاب و ڕەعنا
لێ ئێندێشێ بێ با بکرێ
ئەو دەمانێ
من و ژوان ….
درێ و وەهم

هموو لە ئاستە ئەی یەکین
بە سەر چوار پەنجەی مەمکەوە
لەو دیو سنووریش خەوەکان
بە ئازاری دوو گیانەوەن
بە ناشتنی تەرمی یەقین

****

من لە خەراباتی حاەم
مەیگەی مەیخانەم و
تەوافی مەستی گرتوومی
شورەییە پاکیزەیی
بە کوەژگە بسپەردرە
کەچی دەمامکی جەژن
خەون و حەزی ئەنگەکانمە
فریوت دام
لە درزی نیگای کاوتدا
لە پیاسەی گوەاوپرژەن
کەیف و بەزمم بە نەو ئاایيت تەی دەکا
خەت دەزانی
وە و گەژم بە نەو پەیمانە دەریادا
نها لوتفە ، بزە و خەندە و ئاوەکت
هەتوانی ئافاتی گیانمە

****

ئەی خودایە
پەرەشانی وەرانە ئەم
خەیاە لەو دیو وەنای پرچی خاو ونبووە
دەقانە
لە قوەپی سەز و ژانەوە
لە خەرەندا هەدەراوم
هەناوی تاڤگەی گروورود
ئەسک و پروسک تەک دەشکەنە
پەیمانە ئەژ
لە ئەخی قەای شارەوە
ەووە و شەخەا و سیروان و باتە هەنگاوی خەی دەنە
دەنکە تەسبیحی بەوەری پەخش دەکا

چاو و ئوکی هنسکباوی
دبارنن لزمی بخو ساو ئشک

****

هموو رژ
خر لزربار هدکش
هر بدستنوژی ئیشقو
مائاوایی لئاو دکا
دبتتریفی مانگ و
گو گنم سو دگرت و
هاوتای حی پاکانییم دیسازنن
ئاونگی دم و سپد
گرمی هناسی لدتک
شرم دیخوا
بنو جباری ئوینما ن دکا
لدوا ساتا
گردانی گردنی ونق
بسکی سوی تکچژاو
سمای نیگام دسمن

****

وا میخان خانی دم
ئی شرابی هناری حزی بد فتار
پنج فرزی ئیشق تبت دکم
چارم چیی ئی کردگار
لبزی سوبحی تی گوم
ئی دار سوی تز و غوبار
بسر لوم ماچی لوت هبنیش
قت ئیتر من نابم دروش
بزیکر و حای تبکار

Bad Camberg
٢٨ . ٠٦ . ٢٠٢١

مامۆی چیرۆکفرۆش ..
نووسینی: رۆزا شوان

مام فەرهاد لە گوندێکی گەورەی کوردستاندا، لەگەڵ خێزانەکەیدا بە خۆشی دەژیان. پیاوێکی چیرۆکخوانی روخۆش و قسەخۆش بوو. هەمووان خۆشیان دەویست. تا رادەیەکیش دەیتوانی بە کوردی بخوێنێتەوە و بنووسیت.
مام فەرهاد هەر لە منداڵییەوە هەگری چیرۆک بوو. لە داپیرە و باپیرە و لە ژنان و پیاوانی گوندەکەیان و لە گوندە نزیکەکانی گوندەکەیانەوە، بە دەیان حیکایەت و چیرۆکی فۆلکلۆری و میللیی رەسەنی کوردیی لەیان وەرگرت. زۆر جار بە خۆشییەوە ئەو چیرۆکانەی بە منداڵانی گوندەکەیان دەگێڕانەوە و خۆشیی دەخستە دڵیانەوە.
مام فەرهاد و پوورە گوڵچینی خێزانی. کچێک و کوڕێکی جوان و زیرەکیان هەبوو. لە قوتابخانەی گوندەکەیاندا، قەناغی خوێندنی سەرەتاییان تەواوکرد. بەڵام قوتابخانەی ناوەندیی لە گوندەکەیان نەبوو، تا دەژێ بە خوێندن بدەن. لە پێناوی ئەوەی کە کچەکە و کوڕەکەیان دەژێ بە خوێندن بدەن. مانگا و بزن و مەڕەکانی فرۆشتن و لە شاری سلێمانی خانوویەکی کڕی. ماڵیان باریکرد و لە سلێمانی نیشتەجێ بوون.
کچەکە و کوڕەکەیان، لە قوتابخانەی ناوەندی وەرگیران و دەژیان بە خوێندن دا.
مام فەرهاد ماوێک بە دوای کاردا گەڕا، بەڵام هیچ کارێکی دەست نەکەوت. کاتێ بیرکردنەوە، کە دەبێت کارێک بکات بە دابینکردنی بژێوی ژیانی خێزانەکەیان.
پوورە گوڵچین: پیاوەکە خەرجیمان بڕۆ کەمی دەوات، پێویست کارێک بدۆزیتەوە.
مام فەرهاد: بیرم لە کارێک کردۆتەوە.. بە نیازم لە بیانییەوە تاقیی بکەمەوە.
پوورە گوڵچین: بیرت لە چی کارێک کردۆتەوە؟
مام فەرهاد: بیرم لەوە کردۆتەوە کە ڕۆژی چەند چیرۆکێک لە چیرۆکەکانم بفرۆشم؟
پوورە گوڵچین ـ بە پێکەنینەوە: چیرۆکەکانت دەفرۆشیت؟ جا کە چیرۆکت لەدەکەیت؟
مام فەرهاد: بە منداڵانی گەڕەکانی شار دەیانفرۆشم.

دوای نیوەڕۆی ڕۆژی دوایی مام فەرهاد، چووە کافانکی قەڵەباغی گۆڕەکەکی سلێمانی. منداڵانێکی زۆر لە دەرەوە بوون، چەند ژنێکیش لەبەردەم دەرگاکانیان دانیشتبوون و ئاگایان لە منداڵەکانیان بوو.
مام فەرهاد بە دەنگێکی بەرز: چیرۆک.. چیرۆک.. چیرۆکی خۆش دەفرۆشم.
ژنێک: مامە تیرۆک دەفرۆشیت.. ئەی کوان تیرۆکەکانت؟
مام فەرهاد: نا خۆشکە گیان.. تیرۆک نا.. چیرۆک و حیکایەت دەفرۆشم.
منداڵان لەی کەبوونەوە: مامە گیان کوان چیرۆکەکانت؟
مام فەرهاد دەستی بردە سەری و وتی: ڕەنگە کانم، چیرۆکەکانم لەبیرچوون.
منداڵەکان بە کۆ دەستیان بە قاقای پێکەنین کرد. پێشتر گوێیان لە شتی وا نەببوو.
مام فەرهاد: گەر هەریەکەتان بچن لەلای دایکانتان. کامێک پارە بێنن و چیرۆکەکم لێبکەن. زۆر زیاتر پێدەکەنن.
منداڵەکان چوون و لەلای دایکانیان پارەیان هێنا و دایان بە مام فەرهاد و لە دەوریدا دانیشتن و جوان گوێیان لێیگرت.
مام فەرهاد چیرۆکەکی کۆمیدیی خۆشی بە گەڵانەوە. منداڵەکان زۆر زۆر پێکەنین.
منداڵەکان: مامەی چیرۆکفرۆش، سبەینێش وەرەوە چیرۆکەکی تەرت لێدەکەین.
مام فەرهاد ئەو ڕۆژە لە سێ کەڵانی ئەو گەڕەکەدا، سێ چیرۆکی بە منداڵان فرۆشت و پارەیەکی باشی دەسکەوت. لەو ڕۆژەوە منداڵان بە " مامەی چیرۆکفرۆش" ناویان دەبرد.
هاتوچۆ بە ماڵەوە و پارەکەی دا بە پووری گوڵچین و وتی: گوڵچین خان ئەم پارەیە وەربگرە، بیانی بازاڕیەکی باش بکە.
پووری گوڵچین: فەرهاد گیان، ئەم پارەیەت لە کوێ بوو؟
مام فەرهاد: ئەی نەموت چیرۆکەکانم دەفرۆشم. ئەمە پارەی فرۆشتنی سێ چیرۆکم.
لەو ڕۆژەوە کە مام فەرهاد، ڕووی لە هەر کەڵانێک دەکرد، منداڵان بەخۆشیەوە، بانگیان دەکرد: وەرە ورە مامەی چیرۆکفرۆش، چیرۆکت لێدەکەین.
لە ماوەی ساڵێکدا، مام فەرهاد پارەیەکی باشی دەستکەوت. پەرتووکخانەیەکی باشی دانا. لەگەڵ چاپخانەیەکەشدا ڕێکەوت.

هەرجارێ چەند چیرۆکێکی لە چیرۆکخانی چاپ دەکرد و باوی دەکردنەوە. لە ماوەیەکی کەمدا دەفرۆشران. پارتووکخانەکەشی فراوانتر کرد. پارتووکێکی زۆر بوون بە ئاشنای. کچەکەی و کوڕەکەشی لە زانکۆ سلێمانیدا وەرگیران.

سوید: ٢٠٢١

کتێبی ژنوەر و چەند سەرنجێک.. سەدیق سەعید ڕواندزی

لە ڕاستیدا، سرووشتی هیچ مرۆڤێک لە ڕووی کەمەایەتی و سایکۆلۆژی، لە مرۆڤێکی تر ناچێت. کە مرۆڤەکانیش لە یەکتری جیابوون، ئەوا بیرکردنەوە و دید و تێڕوانین و هەڵوێستیشیان لە کارکردن جیاواز دەبێت. بۆیە هەڵەیە پێمان وابێت کە دەبێ مرۆڤەکان، هەموویان وەکو یەکتری بن. بەڵام نابێ ئەوەمان لە بیر بچێت، کە دیدی مرۆڤ بۆ هەر پرس و بابەتێک، ئاستی ئاگایی و هوشیاری ئەو کەسە دەردەخات. لە کەمەگەی ئێمەدا، چوونە نێو ژیانی تایبەتی تاکەکان بە ئادەیەکە، کە کەسانێک ئەو مافە بە خۆیان دەدەن، هەنگاوژی ژیانییان بۆ بکەن و ئامۆژگاری و حیکمەتییان فڕ بکەن. لە کاتێکدا ژیانی تایەتی هەر مرۆڤێک، سروشتی کەمەایەتی و سایکۆلۆژییانەی هەر مرۆڤێکەو بەشێکە لە پێکهاتەی کەسی و تایبەتی ئەو، کە دەچێتە خانەی ژیانی کەسی و نهێنی خۆی. مرۆڤ هەمیشە پێویستی بە ئامۆژگارییە ئەگەر لە هەر تەمەنێک بێت، بەڵام ئەوەی نەگونجاوە ئەوەیە، تێ ئەو ژیانە تایبەتییەی مرۆڤەکان، لە چوارچێوەی ژیانی گشتی، یاخود ژیانی تایبەتی خۆت ببینیت و پێوەر و خاسیەتەکانی ژیانی ڕۆژانە و گشتی خۆت، بکەیتە ئەتەکێت و فڕەمێک بۆ ژیانی کەسانی تریش. هەبەتە، باسەکە ئەوە نییە مرۆڤ پێویستی بە ڕێنوێنی و ئامۆژگاریکردن بۆ ژیانێکی جوانتر و تەندروستتر نەبێت، چونکە هیچ مرۆڤێک نییە تا مردنیش، پێویستی بە ئامۆژگاری نەبێت، بەڵکو مەبەست ئەوەیە، زۆر جار لە پەراوێزی ئەو بە ناو ڕاسپاردە و ئامۆژگاریکردنەوە، بەر جۆرێک لە نووسین و گوزارشتکردن دەکەوین، کە لە بری ئەوەی لە خزمەت مرۆڤ و ژیانەکەی دابن، بە داخەوە بە جۆرێک لە جۆرەکان، لە

شکەمەندی و پێگەی مرۆڤیش دەدەن. لەم سانەی دواییدا، مەدلێك لە نووسین لە نێو بەشێك لە نووسەرانی ئێمە، بە تایبەتی گەنجەکان دروست بووە، کە خۆیان وەك (ئێش) و(دالای لاما) و (جوبران خەلیل جوبران) دەبینن و کتێب بە نێوی وانە و ئامۆژگاریی و ئاسپاردە چاپ دەکەن و بە تێگەیشتنی خۆیان دەیانەوێت، فێری ژیان و ماناکانی ژیانمان بکەن. بەڵام کاتێ دەچینە نێو ناوەڕۆکی ئەو کتێبانە، بەر تێگەیشتنێکی دیکە دەکەوین، کە زۆر جار لە بری ئەوەی مرۆڤ شکەمەند پیشان بدات، ئەوا لە بەها و پێگەی دەدات. یەکێك لەو کتێبانە، کتێبی (ژنوەرە). ناوەڕۆکی ئەم کتێبە، لە چەند وتە و دەربڕینێکی نووسەر پێکهاتوون، بێ کەسایەتی ژن و ئاوانگەی خۆی وەك مرۆڤێك بێ ژن دەخاتە ڕوو. ئەگەر سەرنج لە بەشێکی زۆری ئەو وتانە بدەین کە لە دوو توێی کتێبەکەدا هاتوون، دەبینین بە جۆرێك لە جۆرەکان، ڕەنگدانەوەی ئەو ئەقڵە میللی و هەمووەکی و کەمەایەتییەیە، کە تیایدا وێنای ژن، وەك مرۆڤێکی (زۆرتر ڕەمانسی، ناسك، بیرکەرەوە بەدڵ، بێ هێز و نەوەستاو لە سەر پێی خۆی) دەکات. ئەم دیدگایە، ئەوەندەی ژن وەك بوونەوەرێکی ڕەمانسی پێ لە هەست و سۆز دەبینێت و وێنا دەکات، ئەوەندە وەك مرۆڤێکی بیرکەرەوە، خاوەن ئیرادە و بە توانا و داهێنەر نایناسێنێت. بۆیە دەبینین بەردەوام ستایشەکانی، لەگەڵ جەستە و لایەنی بایەلۆژی و هەستی ژن دایە، لەوەی هزری بدوێنێت. ئەم دیدگایە، گەرچی لە ڕووکەشدا خۆی وا نیشان دەدات، کە دەیەوێت شکۆیەك و پیرۆزیی و پێگەیەك بە ژن بدات، بەڵام کاتێ دەچینە قووڵایی ئەو ڕوانینانەی لەو ستایشانەدا هەن، گوتارێکی پڕچەوانە دەبینین. لە کتێبی (ژنوەر) یشدا، لە پاڵ ئەو وەسفە ڕووکەشەی نووسەر بۆ ژن دەیکات، هەست بە کەم تەماشاکردن و نیشاندانیش دەکەین. بۆ نموونە: نووسەر چەند وتەیەکی وەك بە پیرۆز تەماشاکردنی ژن هێناوەتەوە کەچی کاتێ شرۆڤەیان دەکەین، بەر مانای دیکە دەکەوین. وەك:_

- لا50 نووسیویەتی:_(ژن هەمیشە دەیەوێت لە ژیانی شکۆی پیاوێك دابێت).
- لا 84 نووسیویەتی:_(گوێی ژن دەرگەی دڵیەتی).
- لا 115 نووسیویەتی:_(هەر ژنێك ئابووری خۆی شکاند، هیچ پیاوێك بۆی نایەتە ژوورەوە) سەرنج بدەن، چۆن نووسەری کتێبەکە، هەمان ئەو دەربڕینە خراپەکی و میللییانە دەنووسێت، کە خەڵکە هەمووەکییەکە (عەوام) بەکاری دێنن، ئەویش وشەی (ئابووری) وە کە بە مانای (شەرەف و ناموس) دێت!
- لا 119 نووسیویەتی:_(لە نێو دڵی زۆربەی ژناندا، جێ پێی

ێیشتنی پیاوێك هەیە).

- لا 135 نووسیویەتی:_(سەختترین رکابەری جوانی هەر ژنێك ژنێکی تره).
- لا 142 نووسیویەتی:_(بۆ ڕاگرتنی دڵی ژنێك تەنها پیاوبوون بەسە) پیاوبوون چییە؟
- لا156 نووسیویەتی:(ئەو کاتەی ژنێك جوانی و ناسکی خۆی ئاوێتەی تۆ دەکات، تۆش لە کانیاوی پیاوبوونی خۆت بۆ بەشی مەکە). بڕگومان، بە تەنها ئەو وتەیەی کۆتایی، بەسە بۆ ئەوەی لە ماهیەتی ڕاستەقینە و دنیابینی نووسەری ئەو کتێبە بۆ ژن و دنیای مێیەتی بگەین. هەموومان دەزانین جوانی و ناسکی ژن لە چی دایە و کانیاوی پیاویش بە مانای چی دێت. ئەم جۆرە گوزارشتکردنانە لە دنیای ژن، لە ڕاستیدا هیچی کەمتر نییە لەو دنیابینییە خۆەکی کۆمەڵایەتییەی کە ژن تەنها وەك کاڵایەك لە خزمەتی پیاودا دەبینێت. ئەوانەی لە ژندا بەر لە هەموو شتێك ناسکی و جوانی دەبینن، ووون و دیارە مەرام و مەبەستییان لە تەماشاکردنی ژن چییە. ئەوانە، لەبری هزر، جەستەی ژن و لە بری تێگەیشتنی، لەش و لار و جەستە و و ناوقەدی دەبینن. هەر پیاوێك نیگای یەکەمی لەسەر لەش و لار و جەستەی مێیەك بوو، ئیدی پێویست بەوە ناکات بزانین مەبەست چییە. ئەم جۆرە دەربڕینانە، جارێکی دیکە بە سووك تەماشکردن و وناکردنەوەی ژنن بە ناوی کتێب و دنیای نووسین و حیکمەتی بۆ حیکمەتەوە. دەنا مانای چییە، ژن دەبێ ئابووی هەبێت؟ ئایا شەرەف تەنها لە ژن دایە؟ مەگەر گەندەڵی گەورەترین بۆ ئاکاری نییە؟ خیانەت کردن لە نیشتمان گەورەترین بۆ مۆراڵی نییە؟ دەست تێکەڵکردن لەگەڵ دوژمنان و سیخوڕیکردن جۆرێك نییە لە بۆ ئاکاری؟ بۆچی دەبێ ئەخڵاق و شەرەف هەر تەنها لە ژن و لە ژنیش لە پاکیزەییەکەی ببینین؟ دواجار دەڵێم، ژنان نابێ بەو جۆرە نووسینانە فریو بخۆن و هەڵبخەڵەتێنرێن، چونکە ئەم جۆرە دنیابینییە، بەر لەوەی بە شکۆ و پیرۆزییەوە سەیری ژن بکات، ناڕاستەوخۆ بە ناوی وتە و نووسین وحیکمەتی بۆ حیکمەتەوە،لە پەنای ئامۆژگاری بۆ ماناو دواکەوتووەوە، لە کەسیەتی و پێگەی ژن دەدات. *پەراوێز: ناوی کتێب: ژنوەر، نووسینی: هەرێم هەژان، ساڵی چاپ 2020.
- لە ڕۆژنامەی هەولێر ژمارەی ڕۆژی 27/4/2021 باڵوکراوەتەوە.

ووونکردنەوەیەکی پێویست:

چەند ڕۆژێك لەمەو بەر، لەلایەن هاوڕێیەکمەوە ئاگادار کرامەوە، کە

نووسەری ئەو کتێبە لە پێستەکی فەیسبووکدا، باسی لەوە کردووە(کە گوایا من ناوەرۆکی نووسینەکەی ئەوم شێواندووە، لەوە کەمدیتریش نووسیویەتی، کە من بۆ ئەوەی ئەو بناسم لە سەر کتێبەکەی ئەوم نووسیوە و قی نووسەرانی ترم بەو هەشتووە) سەیری ئەو نوکتەیە بکەن، مەگەر خوێنەر چ کاری بە ناسینی نووسەرکەوە هەیە کە کتێبەکەی دەخوێنێتەوە؟ خوێنەر نووسین دەخوێنێتەوە، یان نووسەری کتێب؟ هەبەتە، ئەمە جاری یەکەم (بگومان دواجاریش نابێت) نییە، کەسانێك تەمەتی لەو شێوەیەم دەدەنە پاڵ. بە تایبەتیش کە خۆم فەیسبووکم نییە، ئیدی کەسانێك ئەمە بە دەرفەت دەزانن و لە پەیجەکانییان کە سەکۆیەکی بۆ سانسەرە، دەکەونە هەشتن و فڕدانی قسەی نۆو دڵیان، بە بۆ ئەوەی بوێری ئەوەیان هەبێت لە هەمان ڕۆژنامە و بڵاوکراوە وەڵامم بدەنەوە. من وەك خوێنەرێکی ئاسایی، کە سەرنجەکانم لە بارەی نووسینی نووسەران دەخەمە ڕوو، دیارە دەمکێشە خۆشم بۆ ئەوە یەکلایی کردۆتەوە، کە دەبۆ باجی ئەو سەرنجانەم بدەم. ئەو باج دانە، هەندێك جار بە قسەی زبر و بریندارکەر، هەندێ جاریش بە تەمەت و چەواشەکاریی، هەندێ جاریش بە تووڕەبوون و پچڕانی پەیوەندییە کەسی و کەمەاییەتییەکان لەگەڵم، تەواو دەبن و کۆتاییان دێت. بەڵام هەموو ئەمانە ساردم ناکەنەوە، بەکو ژدترم دەکەن، وەك خوێنەرێك ئیستی زیاتر لە ئاست نووسینەکان دابکەم. نووسین لای من، نە پیشەیە نە هونەر، بەکو ئەخاقە. وەك چۆن هەموو هەفتار و کردەکانی ژیانم، لە ژێر چاودێری پەروەردە و ئەخاقی کەسیم دایە، بەو شێوەیەش لە نووسیندا، ئەخاقم سانسەرم دەکات و ڕگەم پێ نادات یەك پیتی نووسینی هیچ کەسێك بشۆنم و گەردێك قیشم بەرامبەر مڕوولەیەکیش لە دانییە، چ جای بگاتە مرۆڤێك و ئەو مرۆڤەش نووسەر بێت!

ئیمێل، عێراق، (100) ساڵ دووتە. کام دووت؟.. فازیل

شەو

(مێژووی دێرینی عێراق)، ناوی ئەو کتێبە بوو کە لە دەرسی مێژوو، لە پۆلی دووی ناوەندی، سەرەتای شەستەکان، دەمان خوێند. ناوەڕۆکی پڕ لە فانتازیا و حەکایەتی بەسەروبەر و ڕووداوە سەیرەسەمەرەکانی نەو ئەو کتێبە، نەک لەو ڕۆژەوە وای لە من کرد کە گومان لە مێژووی ئەم وڵاتە بکەم، بەڵکو ماماستاکەشم بە شەرم و زمانکورتییەوە، بابەتەکانی بە ڕاقە دەکردین.(خەلیفەک، ژەمی نیوەیانی، هەر زمانێ قەل بوو / خەلیفەیەک، لەبەر زەری منداڵەکانی، وەزیرێکی دامەزراندبوو هەر بە ناولێنانیان / لە بەسرا هەشووە ترێیەکیان بە باری وشترێک بە خەلیفە هێنایە بەغدا / حەوت هەزار حەمام لە بەغدا هەبوو …تاد).

دوای کۆتایی هاتنی جەنگی یەکەمی جیهان، ونیستۆن جەرجل، سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا، لە ساڵی (١٩٢٠)، لە گۆنگرێسکدا لە قاهیرە گوتی:"نیازمانە عێراق بکەینە دەوڵەتێکی ئینتیدابکراو و زاراوەی ئیستعماری لەسەر لابەرین." یەک ساڵی ڕابەق، مشتومە و دانووسان و گوریسەاکێشان بوو، لە نێوان ئەو سەدان خەڵە و هەز و ئایینزانانەی عێراق، پیاوەکیان پڕ پێدانەبوو بیکەن بە مەلیکی خۆیان. لە (1921/6/12)، دوای رازی کردنی، فەیسەڵی کوڕی حوسێنیان، لەگەڵ چەند ئەفسەرێک، لە (جدە)وە بە پاپۆڕ هێنایە بەسرا، هەر چەند ئەو گوتوبوی "بابە من پاشایەتی ئەم وڵاتە ناکەم، ئاخر ئەوان داوای پشیتوانییان لە ئیمامی حوسێن کرد، کە گەیشتە کەربەلا، سەریان لە لاشەی جودا کردەوە! جا کە دوای (١٧) ڕۆژان گەیشتە بەغدا، یەکەم وتەی ئەو مەلیکە ئەوە بوو:"من لەڕدا، شتێک نابینم بە ناوی ـــ گەلی عإراق، ئەوان سەدان بەڕباب و تیرە و خێل و میللەتن!" شیعەکان بەو زاتە ڕازی بوون، گوتیان، جەددی ئاڵ هاشیمە و سونەکانیش گوتیان حەنەفیی مەزهەبە. ئەگەرچی بە ئەقەمەندیی سەرۆک وەزیرانی وەکو نوری سەعید، کە (14) کابنەیی یەک لە دوای یەکی بەڕێکرد، مەلیک فەیسەڵ توانی تاجی سەری خۆی بپارێزێ، بەڵام، وەک دەڵێن، کە لە ساڵی (1933) بە چارەسەری دەچێتە سویسرا، پەرستیارەکەی، بە دەسیسەی نوری سەعید، ژەهراوی دەکات و دەیکوژێ! بەمەش، بەچوونەکەی مەلیک ڕاست دەرچوو، کە گوتبووی، ئەو عەراقییانە سەری حوسێنی خۆیان، پێڕاند، ئەدی دەبێ چ لە من بکەن؟! مەلیک غازیش لە ساڵی (1939)، بە فیتی عەبدوئیلا و نوری سەعید، لە ڕووداوەکی هاتووچۆی تەومژاویدا گیانی لەدەستدا. تا ساڵی (1958)

کە عەراقییەکان لاشەکانی مەلیک فەیسەلی دووەم و نوری سەعیدیان بە شەقامەکانی بەغدا ئاکەشا، ئەو عەراقە جگە لە برسیەتی و نەخەشی و نەهامەتی هەر لە شەو ئاشووبە دابووە، جارەک ئینقلابەکەی بەکر سدقی و جارەک حەرەکەی ئەشید عالی گەیلانی و دواتریش، شەە پارتیزانەی نەبەاوەکانی بارزانییەکان… .

هەشتا ئاهەنگ و شایی پشوازیکردن لە زەعیم عەبدولکەریم قاسم کەتایی نەهاتبوو، کە قەسابخانەکەی شەواف لە موسە و کوشتارەکەی کەرکووک، شەقامەکانی ئەو شارانەیان بە خوەن سوور کرد. قاسمیش (٥) ساە حکومرانی تەواو نەکرد، لە (8ی شوباتی 1963) لە گەە دەیان لە وەزیر و دەسەاتدارەکانی، شەاەی خوەنکران و گەەکانیشیان تاکە ئەستا نەدەزراوەتەوە. دەسەاتداریەتی حزبی بەعسی عروبەچی، تاریکترین و خوەناویترین چاخی ئەو عەراقە بووە. تەنیا شەی هەشت ساەی لە گەە ئەراندا، پتر لە (3) ملیون کوژراو و زامدار و سەقەت و بەسەروشوەنی لە هەردوو بەرەدا، کردە میراتی خەی. هەمووشتان، لە ەژی خنکاندنی سەددام، مانشەتی ەژنامەکانی جیهانیتان بینین کە لە ژەر وەنەکەیدا لەژیر قەنارە، نووسراو:"بە پەتەکەی خەی!". لەوەتەی (2005)شەوە، ەژ بە ەژ باروگوزەرانی خەک و وەزعی ئەو عیراقە پتر بە قوەدا دەچەتە خوارە، بەادەیەک، بەردەوام لە مەقامی یەکەمیدایە، لە گەندەی و دواکەوتوویی و نەخەشی و برسییەتی و پیس و پەخەی و دەربەدەری و کوشتوکوشتار و فیتنە و ئاشودبدا… .

بە خەم، کە تاکو (2003)، شایەتحاەی (7) تاجبەسەری بەغدام، هەمیشە، گومانم لە مەژووی کەنی ئەم وەاتە هەیە. خە کە مەلیک فەیسە هاتەسەر تەخت، عەراق، نەک شتەکی نەبوو بە ناوی (گەلی عەراق) بەکو، سنوور و شوورەشی نەبوو، بە شەووەژەک، فەرەنسا و بریتانیا، هاسانتر لە ئەنگوستیلە گەینەوە، ولایەتی موسەیان دایە بەغدا و بە قەمەکی رەش، وەک گەمەی مندااان، سنوورەکیان بە دروستکرد. بینیشمان، چەن سەددام، هەر بە پەکەنین، شەتولعەرەبی فەشتە ئەران و دواتر پەژەمان بەوە!

ئەوەی دەربارەی شارستانییە کەنەکانی سەمەری و ئەکەدی و بابیلی و ئاشووری…دەیەن، تا کەوتنی دەوەت ئەمەوی و دواتریش مردنی (پیاوە نەخەشەکەی عوسمانی)، هەمووی جەگەی گومانن. لەو دەیان بەرەبابە دەرینانەی لەسەر ئەرزی ئەو وەاتە ژیاون، ئەستا کەسەک نادەزیتەوە، بە ەچەەک بچەتەوە سەروان. ئەوا جگە لە ەەی و تەمومژاوی ئەو دەەکەی چەند هەزار ساەی ناوچەکە.

خ ئ گ ر، س یری ئ و و ن ک نا ن ی کوردانی باشوور بک ی، ک ل دوای دام زراندنی د و ت ی ع راق گیراون، ت د گ ی، ک ژن و پیاو و مندا کانیان چ ند برسی و شو ووت و ه ژار و ن گ ز رد و م لوول بوون. جا ه ر دوای (15) سا ل دام زراندنی ئ و د و ت ، ئ وا ب ندیخان و شار کانی باشووری، بوون زیندان و م نفای من و و خ باتگ رانی کورد. ئ و د و ت ب و ش ن و ستاو ، ه ر چ ک کی نو ی د ست ک وتب ، ل و (80) سا ی دوایدا، ئ وا استو خ ، ب س ر س ری کورداندا تاقیکرد ت و ، ب چ کی کیمیاوی و با ی ل ژی و فسف ر و ناپا م و… . تا بزغز و حقد و دوشمنکارییان گ یشت ئ و ی ک ب کرداریی ه و ی ق کردن و ل ناوبردنمان بد ن. ئ ستاشی ل گ ب ، بیابان کانی ع رع رو د رووپشتی شار کانیان، پ ن ل ئ سکوپرووسکی کوردان.

س یر ک ل و دای ، ک ه رگیز کورد، خ ی ب ع راقی دان ناو و، ع راقیی کانیش، ئ وانیان ب هاونیشتمانی ئ و و ات ن زانیو ، ل دیدی ئ وان دا، د م ک ع میل و د م ک موخ ریب و د م ک جاسووس و د م ک تی رستن و د مک جوداخوازن، ک چی، ن کورد واز ل ب غدا د ه ن و ن ب غداش د ستب رداری کورد د ب . د نا، ق زافی گوت نی، ک س ل ب ر کوردان ن پا ا ب وو ، ا ک ن ب ر و ب غدا. ل ه ر م ک ی خ یان خزم تی خ یان کردبا، گ ل ک باشتر بوو ـــ بینیمان ک چ ند پاس وان کی س رک ک مارمان، ل و دووز ودا، ی خسیرکران ب د سی شیع و ، ب ه موو کوردان ئازاد ن کران، تا س ران یان ل ن ستاندن.

ئیم ش، ک چاخ کی تاریک و ش و خو ناوی ئ م د و ت ی ، ک ت م نی (100) سا و (3) ژ . ب ق ت کونی د رزی، ئاسووی روون و گزنگی ب خت و ری ب دی ناکر ، وو داو کان و گ انکاریی کانیش، وا نیشاند د ن، ک ژانی تاریکتر و ر شتر و خو ناویتر چاو وانکراو… . ه ر (د) ی ک ل و (100) سا دا، ل (د) یی ک ی پ ش خ ی شتر و خو ناویتر بوو .

دوای (100) سا و (3) ژ ل دام زراندنی و دوای (60) سا ی ک ل خو ناویترین خ بات، ب کوردانی باشوور، گرنگترین و گرنگرتین س رد ری ه وا ک کان ئ و ی :|”مووچ… د! مووچ … نا ی ل ب غدای دارول س لام و هارون شید و ئ بوو ن واس و موت ن بی و بوحت ری و ح لاج و کندی و فارابی… .

دوای (100) سا و (3) ژ. چ خ کمان ل د و ت دیو ؟!

بە عەشق گەمارەت ئەدەم..
شیعری: ستیڤان شەمزینی

ئەو دەم غەمبارەم
پەل لە عەشقەک کە جگە لە تە
کەسی تر
توانای هەڵگرتنی ئەو بارە قورسەی نییە
کەسیش نابەتە
ئەو مەلە سەرچەی هاوسەفەرمە
لە تەیکردنی ئاسمانە بە بنەکانی دە
کە باڵی فەینیشیان شکاندین
جگە لە تە و سەزت
کەسی تر لەگەم بەرنابەتەوە
سەر زەوی خەمگینی
ئەو دەم غەمبارەم
پەل لە عەشقەکی دەوانەیی کە جگە لە تە
پان و بەرینی چامە شیعرەکانیم
هیچ کەسی تر ناگرەتە خە و
چرای سەرکزی پەیڤەکانم
هیچ دەکی تر رووناک ناکاتەوە
کە بەر شەوارە و
جەژنی شەمشەمەکوەرەکانیش کەوتم
جگە لە تە، کەسی تر
دەروازەی رووناکیم بەروودا ناکاتەوە
ئەو دەم غەمبارەم
کوانووی عەشقەکە کە جگە لە تە
کەسەکی تر نییە لە کەانەکانی قەسیدەدا
رەی ئەوینی لەبگرم و
لە دووری دوورەوە
نەرمە نیگای سەرخەشی تەبگرم
کە تەنیا ئەمەنمەوە
لەسەر سنگی رەقی شەقامەکانی شاردا

جگە لە میهرەبانیت
هیچ دەستکی تر نایەتە ژێر سەرمەوە
ئەو دەم غەمبارم
مەشخەڵی ئاگری عەشقکە بە تە
چی تەوی زەردەخەنەیە
لە پەدشتی ڕەحتا ئەیچنم و
چی شەتی هەنسکتە
بە زەبری پکەنین دروەنەی ئەکەم
کە ئەکەوینە دەستکانی دەتەنگیەوە
تروسکەت ئەبینم
تاکو زەرتر لەت نزیک ببمەوە
زیاتر دڕوشانەوەت بەسەرما ئەژێ
ئەو دەم غەمبارەم،
هەلانەی عەشقکی ئەبەدیە
کە جگە لە تە
بەرووی هیچ پاساریەکی
ئەسک سووک و مەستدا پەناکەنە و
دەی خەی نادات
بە هیچ هەیەکی بریندار بەرزەفە
کە کەوتیتە هەلانەی دەی پە برین و
تەژی حەزمەوە
داگیرت ئەکەم و
گشت باەکانی فەینت لە ئەکەمەوە

ئینجانەی خەونکانم.. شەمەی بارەوانی

وەرە چیتر با لەدووریت
دەی ئینجانەی خەونکانم
درز نەبات
و
شوشەی ەحم هانەکات

وەر
پەرتی قژی هەنراوەکانم کەکەرەوە
و
□□گی قەتماغەی فرمەسکەکانم هەکەنە

وەرە
هەوری حوزن
لە ئاسمانی دیدەم □ابما□□
و
پا□تەی شەکەتی
لەدامەنی هەناسەکانم
دابکەنە

وەر جانتایەک
دەخەشی بەنە
لەبنمیچی نیگەرانییەکانم
ببەستە
و
دەپ دەپ ئارامیت
بەژەنە ناو پەرداخی عەزابم

وەر
سەرابی
تەمەنم بە دەنگ کەو
و
گەپاەی بە تاقەتیم
سیخناخ کە لەهیوا

وەر
قردەلەی ئستاتیکا
بدە لە بەرکی وشەکانم
و
بە نازی شەقامی حەزم
بکوژەنەوە

وەر
پەنجەی نوسینم
خاەی کەوە لەعەبەسیەت

و
گەزی ستەکانم
پەکە لە ئەنفالی

وەرە
هیلاکی دیواری دەرەوەنم لابەرە
و
تەزی سەر پەنجەری
چاوەوانیم
بەهەوە

وەرە
حەوشەی ئازارەکانم
لەوان لەوکە
لە بزە
و
پەردەی گریانم بدەنە

وەرە
تابلۆی مەراقم تەژیکە لەئیرەتیک
و
ماچی ویسالە
لەسەر تریپکی تەنیاییم داگیرسێنە

وەرە
ئیفلاس بە خەمەکانم بکەو
و
لەکەچەی بەزاری دەرم بێنە

وەرە
زەمهەریری
جەستەی دەمەکانم
خاوکەرەوە
و
لەئامێزی خەزگەکانت
بمەوێنە.

شەماڵ بارەوانی

ەمانی کەشتییەکان ناگەنەوە و چەند سەرنجێك.. سەدیق سەعید ڕواندزی

کەشتییەکان ناگەنەوە، ناوی دوا ەمانی (ئەحمەدی مەلا) یە و ماوەیەك لەمەو بەر، چاپ و بڵاوکرایەوە. ئەم ەمانە، باسی کارەکتەرێك بە ناوی فقێ گەناس دەکات. فقێ کوێی مەلا کۆترە، مەلاکۆتر دوای ئەوەی بەدریەی قەیرە کچ، بە سەر غوربەتی دایکی فقێ گلناس دەنێت، ئیدی ئەویش گوندەکە جێدەهێت و لە ەگەدا، ەکەوتی گالیسەوانێك دەکات و داوای لێ دەکات بیباتە ئەو سەری دونیا. ئەویش لەگەڵ خۆی دەیبات و گوند بە گوند دەیگەڕێت. لە هەر یەك لەو گوندانە، کەسانێکی بە بیرکردنەوە و بە کولتوور جیاوز دەژین و هەریەکەیان سەرکێکی خۆی هەیە. تایبەتمەندی کۆمەڵایەتی و کەسی ئەم گوندانە، لە یەکتری جیاوازن, بۆ نموونە: لە گوندێکییان، پێشبڕکێی جۆن ساز دەکرێت و کامەیان جوانترین جۆن بدات خەڵات دەکرێت. لە گوندێکی دیکەیان، مەلایەك بە میزی حوشتر نەخۆشەکان چارە دەکات. لەویتریان، مەلا تەیفور خەون لێك دەداتەوە. گەناس دەچێتە شاخ و لە نێو شەش و کارەکتەرەکانی دەمەنێتەوە و دوای نا ئومێدبوونی، بە ەگەی قاچاع دەچێتە ئەوروپا. هەموو ئەو ڕووداوانە، لە ژیانی گەنجی گەناس ڕوویانداون و ئەو کاتەی لە سەر چارپایەك و بە تەنها دەژیت، وەك یادەوەری دەیانهێنێتەوە بەرچاوی خۆی. بە بۆای من، تیمەی ەمانەکە بە شێوەیەك لە شێوەکان، ەخنەگرتنە لە شەش و دروشمەکانی و خەباتی شاخ و دوای ڕاپەڕین، بە تایبەتیش کە ەماننووس پێشتر خۆی لە شاخدا ژیاوە و ئەو کارەکتەرانە دەکاتە بیانووێك بۆ ئەوەی ەخنە لە ئەقڵیەت و بیرکردنەوەی سیاسییانەی تاکی کوردی و کارەکتەرە سیاسییەکانیشی بگرێت. ەمانەکە وەك تیمە، بیرکەیەکی جوانە، بەڵام ەماننووس نەیتوانیوە بە تەکنیکێکی سەرکەوتووانە و زمانێکی ئەدەبییانەی باڵا، سوود لەو تیمەیە وەربگرێت و بە شێوەیەك لە ەمانەکەدا، بینای بکات، کە ببێتە جێی سەرنجی خوێنەر. بە داخەوە زمانی نووسین و گوزراشت و گەانەوە لەو ەمانەدا، دەیان هەڵەی تێدایە، کە

لێرەدا ئاماژەیان پێ دەدەین.
هەڵە لە گوزارشتکردن و دەربڕین:_
لە ڕێمانەکەدا، چەندین هەڵە لە ڕووی گوزارشتکردن و دەربڕینەوە هەن، وەك:_

- لا 5 نووسیویەتی:_(باڵندە لە سەر چێ و لقە چەکانی دەنیشتنەوە، پاییز بوو) سەرنج لە وەرزەکە و لق و چڵی دارەکان بدەن؟
- لا 6 نووسیویەتی:_(ڕۆژی گواستنەوەکە بە بێ شایی و ئاهەنگ بەڕێوەچوو، کەتاییان بە زەماوەندە سارد و سڕەکە هێنا) مادام شایی و ئاهەنگ نەبووە، زەماوەندەکە چۆن کراوە؟
- لا 13 نووسیویەتی:_(درەختێکی دەگمەن بوو، چەند ساڵێك بوو خودی وەزیری کشتوکاڵ لە حەوشەکەی خۆی پەروەردەی کردبوو، هەر بە تەوە چاندبووی) ئایا درەختەکان بە تێ دەچێنرێن؟
- لا 13 نووسیویەتی:(درەختێکی دەگمەن بوو، چەند ساڵێك بوو، خودی وەزیری کشتوکاڵ لە حەوشەکەی خۆی پەروەردەی کردبوو) کە چی دڵێك دواتر، ئەمجارەیان دەنووسێت:(درەختەکە تەمەنی سێ ساڵ دە بوو) سەرنج لە چەند ساڵێك و سێ ساڵ بدەن!
- لا 16 نووسیویەتی:_(سەرێك پیاوێکی هەوان بۆژ نەبوو، بە زەحمەت وشەی بە دروستی لە شوێنی خۆی بە کاردەهێنا، بەڵام دەیزانی چۆن هەست و سۆزی گوێگران بە لای خۆی ڕابکێشێت) ئایا ئەو دوو گوزارشتە، لە ڕووی مانایەوە یەکدەگرنەوە؟ ئەگەر گوتاربۆژێك نەتوانێت وشە بە دروستی بە کاربێنێت، کە واتا ناتوانێ وتارێکی باش و سەرنج ڕاکێش پێشکەش بکات؟ ئیدی نازانم چۆن توانیویەتی سۆز و هەستی گوێگران ڕابکێشێت!
- لا 18 نووسیویەتی:_(دوعایەکی تفت و تاڵی بێ مەلا کەتر نارد) دوعای تفت و تاڵ چ مانایەکی هەیە؟ چ جوانییەکی تێدایە؟
- لا 22 نووسیویەتی:_(کەلە شێرەکەی لە ئاوی گەرم هەڵدەهێنا، تاکو گەندوو مووانەی لێ بکاتەوە) ئایا پەلەوەرەکان، مرۆیان هەیە یان چیخ؟ تێ بڕینی نووسەر کە کەسێکی دیاری دونیای نووسینە، نەزانێت مریشك و پەلەوەرەکان چیخییان هەیە نەك موو؟
- لا 25 نووسیویەتی:_(پاش نیوانێك دوای نوێژی عەسر) سەرنج لە ڕستەکە بدەن لە ڕووی زەمەنییەوە؟
- 26 نووسیویەتی:_(دڵێپە عارەقەی هەڵاش لە سەر تەوڕێی دەلەرینەوە) بە داخەوە ئەم جۆرە لە زمانی گوزارشتکردن لە ڕێماندا، بە تایبەتی بێ نووسەرێکی سەنگینی وەك ئەحمەدی مەلا

.

- لا 27 نووسیویەتی:_(بۆنی شیری دایکت بهۆنمەوە ژەر مەڕاشووت) تەنها دەپرسین، ئەگەر شیر بۆتەوە ژەر مەڕاشوو، تامی هەیە یان بۆن؟
- لا 28 نووسیویەتی:_(پەز و مەڕ) هەردووکییان هەر یەکن.
- لا29 نووسیویەتی:_(ئامانەکانی زەر قووڵ نین بەکو تەنکە بیرکەیەکە) تەنکە بیرکە، چ داهۆنانکی تێدایە؟
- لا 31 نووسیویەتی:_(تا بناگۆی مرۆڤ تاریکی بوو) ئایا تاریکی تا بنا گۆی مرۆڤ دێت؟
- لا 32 نووسیویەتی:_(پیاوێك دانیشتبوو هەندێ ئاگری کردبووەوە) هەندێ ئاگر چییە؟ ئاگر ئاگرە، هەندێك و زەری لە کوێ بوو؟ ئەوەی هەیە بۆسەی بچووك و گەورەیە.
- لا 36 نووسیویەتی:_(لووتیان وەکو کفتەیەکی بچووك سوور ببوو، فرمێسکی شۆتەن بە چاویان دەهاتە خوار) لووتی کفتەیی و فرمێسکی شۆتەن، هیچ جوانییەکییان تێدایە؟
- لا 36 نووسیویەتی:_(کفنێکی سپی) کە گوتمان کفن، سپییەکە ئامادەیە، کەواتا سپی پێویست نییە.
- لا 39 نووسیویەتی:_(شەش وەزیر درەختەکەیان هەڵگرتبوو) بەڵام پێشتر لە لاپەڕە 13 دا، نووسیویەتی (چوار وەزیر) .
- لا 48 نووسیویەتی:_(ئەو پرسیارەی هاتبووە سەر نووکی زمانی) هەمیشە ناگوترێت سەری زمان و بنی زمان نەك نووکی زمان.
- لا 50 نووسیویەتی:_(سەاویان لەو بڕە کەسە دەکرد کە هاتبوون سەیریان بکەن) ئایا بۆیش هەمان مانای چەندی هەیە و دەتوانیت بۆ مرۆڤیش بۆ بە کار بێنیت؟
- لا 51 نووسیویەتی:_(جوعە قەمبوور بە نەوازشکەوە چەمایەوە) جا کە قەمبوور بووە، چەمانەوەی بۆ چییە؟
- لا 54 نووسیویەتی:_(لە دڵەکەدا لە نێو مژکی چێدا ون دەبوو، بۆنی شتی دەکرد، هاواك بەرزدەبووەوە نەیدەزانی چۆن وەسفی بکات) سەرنج لە شێ و هاواو بە یەکەوە بدەن!
- لا 55 نووسیویەتی:_(چەند کانییەك تەقیبوون و خوەیان دەهات، خێری پاییز لەو بەرزایەش ئاگری دەکردەوە) سەرنج لە تەقینی کانییەکان و وەرزەکە بدەن ؟
- لا 56 نووسیویەتی:_(گزەی زەردەواڵە دەهات، دەچوو هێلانە دروست بکات) تۆ بۆی ڕامانووس، بای ئەوە لە زمان شارەزا نەبێت، کە زەردەواڵە شانە دروست دەکات نەك هێلانە؟
- 57 نووسیویەتی:_(هەر بە تەکییەکی بۆ هەریسە و شێخی دەکرد) کەواتا دەبێت حوسێنییە بووبێت، نەك تەکییە!

- لا69 نووسیویەتی:_(ئاسمانی ئەو بەیانییە زەر شین بوو، بەڵام شینکی کاڵ) کە زەر شین بووە، نازانم چۆن کاڵ بووە؟
- لا 72 نووسیویەتی:_(دەستی کردەوە بە گۆرانی و لە بەر خۆیەوە وشەکانی بۆ زیاد دەکرد، لەگەڵ گۆرانییەکە هەموولەشی دەلەرییەوە) کەسێك گۆرانی لە بەرخۆیەوە، واتا بە نزمی بڵێت، لەشی دەلەرێتەوە؟
- لا 73 نووسیویەتی:_(ئارەزووی دەکرد خۆی لە ناو ئەو چێپاوە، وەك ئاژەڵێك بگەوزێنێ) ئاژەل لە نێو چێپاو خۆی ناگەوزێنێ، بەڵکۆ خۆی تێ وەردەدات، گەوزاندن تەنها بۆ ناو تۆز و خۆڵە.
- لا 77 نووسیویەتی:_(بروسکەکان هێندە خێراو لە پێ بوون) مەگەر بروسکەی هێمن و لە سەر خۆش هەیە!
- لا 78 نووسیویەتی:_(لە پڕکدا، گوێی لە شێپە شێپەی جووتێك جزمە بوو، قوڕەکەی دەشێلاو لە دەرگاکە نزیك دەبووەوە، لە دەرگا درا، گەنجێك بوو، وەك کۆشکە لە ئاو هەڵکشرابوو، جووتێ نیو پووتی لە بەر بوو) ڕۆمانووس بە وردی سەرنجی لە کەوشی کارەکتەرەی ڕۆمانەکەی نەداوە!
- لا 94 نووسیویەتی:(مەلا پاساری، لە نێو سنووقێکی بڕاق، سێ شەو و سێ ڕۆژ خۆی شاردبووەوە لەو ماوەیەدا نە نانی خواردبوو نە ئاو) کەچی ئەمجارە لە لاپەڕە 96 دەنووسێت:(سێ ڕۆژ و سێ شەو بوو، لەو یەك دوو پسکیتە بترازێ کە لەگەڵ خۆی بردبوویە ژوورەوە، هیچ زادێکی تری نەخواردبوو) نازانم کە هیچی نەخواردووە، چۆن بسکیت و زادی خواردووە؟
- لا96 نووسیویەتی:_(تەرمیش تەنها هەندێك ئێسك و پڕووسك بوو) کەواتا ڕۆفات بووە نەك تەرم، چونکە تەرم، مانای وایە هێشتا گۆشت بە ئێسقانەوەیە.
- لا 97 نووسیویەتی:_(لە پێش ئەو گۆڕەی دایبنێن، کە چەندین ساڵ بوو بۆی دیاریکرابوو، دونێ ئێوارە بە جوانی هەڵکۆدرابوو) نازانم کە گۆڕەکە ئێوارەی پێشتر هەڵکۆدراوە، چۆن چەندین ساڵە بووە بۆی ئامادە کراوە؟
- لا 97 نووسیویەتی:(مەلا پاساری هەر ئەوەندەی پێکرا، کراس و عەبا سپییەکەی لە بەر بکات) کە چی چوار دۆڵ دواتر دەنووسێت:(بایەکی مەیلە و گەرم جەمادانییەکەی مەلای دەلەراندەوە).
- لا 97 نووسیویەتی:_(حەشاماتێکی بێ ئەژمار) مەگەر کە گوتمان حەشامات، مانای ئەوە نییە خەڵکێکی بێ شوماری لێ بووە؟.
- لا 99 نووسیویەتی:_(خۆی لەو خێرە دەپاراست، کە لێی دوورکەوتبووەوە) مادام خێرەکە نەماوە، خێ پاراستنی بێ

چییە!

- لا 109 نووسیویەتی:(شەوێکییان کچە گەورەکەی موختار لە خەو ڕاپەڕی، نیوەی شەو تازە بە تازە بە دیوی سپێدەدا وەردەچەرخا، خێرا سەرپۆشکی سپی دا بەسەریا و بەرەو ماڵی مەلا تەیفوری خەوبین کەوتە ڕێ) کاتەکە لێرەدا دیارە کە هێشتا نەبۆتە بەیانی، بەڵکو شەوەکە تازە بەلای سپێدەوە وەرچەرخاوە، بەمەش دەبێ هێشتا زۆری مابێت بۆ سپێدە، کەچی شەش دێر دواتر ئەمجارەیان دەنووسێت:(یەکەم جار بوو بەو کازیوەیە، بە تەنها بەگردەکە بڕیتە خوارەوە) بە مەرجێك ماڵی ڕەعنا و ماڵی مەلاش، هێندە لە یەکترییەوە دوور نەبوونە.
- لا 111 نووسیویەتی:_(لە پێکدا هەستم کرد دڵم نییە، دەستم خستە سەر دڵم هیچ شتێك لێ نەدەدا، ترسێك لە سەر دێ و دەروونم نیشت) ئەمانووس هەر بە خێی قسەکانی خێی ڕەت دەکاتەوە، کە جارێك دەڵێت دڵی نەماوە، کەچی لە هەمان کاتدا دڵی هەستی بە شتێك کردووە!
- لا 115 نووسیویەتی:(مەلا تەیفور، کتێبەکەی سەرەو ژێر کردبوو، چاوی بە وشەی تەماتە نەکەوتبوو، بە خەون بینینەکەی گوت، برام بەهێت دەوڵەت هەیە، هەنارت دەوڵەت هەیە، قەیسیت دەوڵ هەیە، خورمات دەوڵ هەیە، تەنانەت پیاز و ترێی ڕەش و سپیشت دەوڵ هەیە) لێرەدا، مەلا باسی سێوی نەکردووە، کەچی لەلاپەڕە 132 دا، کاتێ مەلا لە شاخدا ئەو بەسەرهاتە دەگێڕێتەوە دەڵێت:(بە گوندییەکەم گوت، لە جیاتی تەماتە با سێوکی سوور دابنێین) ئەمانووس بیری چێتەوە، پێشتر چی نووسیوە!
- لا 117 نووسیویەتی:_(مەلا تەیفور بە ڕەعنای گووت، گیانەکەم نەکەویتە دەشتی کەنعان و نەتخەنە بیرکی قووڵەوە، کاروانیش فریات ناکەوێت، میسریش دووڕە) باسەکە دیارە کە مەبەست حەزرەتی یوسفە، بەڵام ئایا، حەزرەتی یوسف مێ بوو، تا ئەمانووس ڕەعنا بە ئەو بچوێنێت؟!
- لا 119 نووسیویەتی:_(پێژەکتەرەکان بە پێی هاتنی شەو و ڕۆژ دادەگیرسان و دەکوژانەوە) ئەم دەربڕینە، هیچ داهێنانکی تێدایە لە نووسین؟ مەگەر کەس هەیە نەزانێت، هەموو ڕووناکییەك ئەو کاتە دادەگیرسێت، کە تاریکایی هەبوو؟
- لا 119 نووسیویەتی:_(دەستی گێ دەدا تاکو ئەو لایتە بچووکە بدزێتەوە کە بە دیاری بەخشیبوویە کوەزاکەی) مادام دەزانێت لایتەکەی کردێتە دیاری، بە دوا گەانی بێ چییە؟
- لا122 نووسیویەتی:(کەواو چاکەتەکەی خاوی بوون) بەڵام هەر

چەند دێڕك دواتر دەنووسێت:(كەواو كراسەكەی فڕدا)

- لا 125 نووسیویەتی:_(سەیری ئەو بۆیاغانەی دەكرد، كە لە هەندێ شوێن لە تەختەی گالیسكەكە وشك ببوونەوە و چەمابووەوە هەق ببوو) بۆیاغ كە لە تەختە وشك بووەوە، هەق نابێت، چونكە تەختە بۆیاغ هەدەمژێ. ئەو حاڵەتەی ئەو باسی دەكات، تەنها بۆ ماددەی ئاسنە. بۆیاغ لەسەر ئاسن رەق دەبێت و لول پێچ دەبێت.
- لا 132 نووسیویەتی:_ (مەلا تەیفوور، گەڵام و سووڵام لە هیچ شوێنكی ئەو ئیبن سیرینەم نەبینی باسی تەماتە بكات، ئەو دەم بە گوندییەكەم گوت، لە جیاتی تەماتە با سۆوكی سوور دابنێین) تا ئێرە دیارە، بەڵام با بزانین ڕۆمانووس پێشتر چی نووسیوە، ئایا باسی سۆوی كردووە؟ لەڵاپەڕە 115 نووسیویەتی:_(مەلا تەیفور كتێبەكەی سەرەو ژوور كرد، چاوی بە وشەی تەماتە نەكەوت، پێی گوت برام، بەهێت دەوێ هەیە، هەنارت دەوێ هەیە،قەیسیت دەوێ هەیە،خورمات دەوێ هەیە، تەنانەت پیازو ترێی هەش و سپیشت دەوێ هەیە) واتا نەیگوتوەە سۆوكی سوور دابنێین، بەمەش ڕۆمانووس بیری چێتەوە پێشتر چی نووسیوە!
- لا139 نووسیویەتی:(كاتێ هەڵاتم دەمزانی شەوێك دادێت ماڵی موختار بە سەرمان دادەدەن) لێرەدا، وا دەردەكەوێت كە دوای هەڵاتنی مەلا تەیفووری خەون بین، پیاوەكانی موختار چوونەتە سەر ماڵەكەی بێ ئەوەی بیكوژن، بەڵام ڕۆمانووس هەر خۆی پێشتر لەڵاپەڕە 122 دەڵێت:(دوای ئەوەی پاسەوانەكان، موختار ئاگادار دەكەنەوە، شەوی پێش ئەوەی گەناس و بەختەوەر بگەنە گوندەكە، دابووی بە سەر ماڵی مەلا داو مەلاش چووبوو دەست بە ئاو بگەینێت، هەرچەنێك بێت هەر ئەو شەوە بۆی دەرچوو كتێبەكەی ڕزگار كرد) واتا هەمان شەو ، بە ڕێكەوت خۆی ڕزگار كردووە. بۆیە ئەمە دوو گۆڕانەوەی پێچەوانە و هاودژی یەك ڕووداون!
- لا140 نووسیویەتی:(دەڵێن تووڕەگەكەی ڕوو كردبووە سەر عەرزەكە، دە دوانزە گوێی بۆاو كەوتبوون، بەخشەوەر كەمێك پەشۆكا) بەڵام شەش دێر دواتر، هەر خۆی ئەم قسەیەی خۆی ڕەت دەكاتەوەو دەنووسێت:(كاتێ تووڕەكە گوێیەكانی ڕووكردە سەر زەوی، هیچ مووچركێك بە جەستەی دانەهات).
- لا 141 نووسیویەتی:_(بەخشەوەری بینی زۆر نەگۆڕاوە، بەڵام سەرو ڕیشی سپی بووە) مەگەر گۆڕانی مرۆڤ چۆنە؟
- لا 144 نووسیویەتی:_(لە سەر كومبارێكی نایلۆن دانیشتبوو)

نازانم کە کومبار بووە، چۆن نایلۆن بووە؟

- لا 159 نووسیویەتی:_(بە درێژایی سەدەی بیست و یەك، ڕیشاڵە تێکچڕژاوەکانی دەردەکەوتن) سەدەی بیست و یەك، تازە دوو دەیەی لێ ڕۆیشتووە، ئیدی نازانم بە درێژایی سەدەی بیست و یەك بێ؟
- لا 166 نووسیویەتی:_(جوعە قەمبوور پیر ببوو، لە سەرووی هەشتاوە بوو، پیری پێوە دیار نەبوو، خاوەن جەستەیەکی گردبووەوە تێکمە بوو) بە تەنها لەو پەڕەگرافە، ڕۆمانووس دوو هەڵەی کردوونە. یەکەم: ئایا کەسێك تەمەنی لە سەرووی هەشتا ساڵەوە بێت، پیری پێوە دیار نییە؟ دووەم: جوعە کە قەمبوور بووە، چۆن جەستەیەکی گردبووەوەی هەبووە؟ بە تایبەتی کە ئەو کارەکتەرە لە زگماکییەوە، بە کووڕی لە دایك بووە؟
- لا 172 نووسیویەتی:_ (جەژنی سەربەخۆیی ئەمەریکا، هەموو ساڵێك لە بەرواری 4 ی گەلاوێژ بەڕێوە دەچێت) بێگومان ئەمە هەڵەیە، چونکە جەژنی سەربەخۆیی ئەمەریکا، لە 4 ی تەمموزە، ئایا ئەو ڕۆژە ڕێکەوتی چواری گەلاوێژ دەکات؟
- لا 174 نووسیویەتی:([illegible] 1776 [illegible]: [illegible]) [illegible] :(بە کوردییەکی ڕەوان گوتارەکەی پێشکەش کرد) سەرنج لە قسەکانی و ڕەوانییەکە بدەن، بزانن یەکدەگرنەوە؟
- لا 185 نووسیویەتی:([illegible]) [illegible] 186 [illegible] :(کاتێك جمکانەی دووەم دڵی وەستا، لەگەڵ مردنە کتوپڕەکەی مەلا کێتر لێی تێکچوو، کاتێکیش قژە زەردەکە سواری فڕۆکە بوو بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە هۆڵەندا، باوەشیان لەیەك نەدا) ئەمە مانای وایە، تەنها یەکێك لە جمکەکان لەگەڵ ژنە قژ زەردەکە چووە، چونکە جمکی یەکەمیان مردووە!
- لا 188 نووسیویەتی:(دوو گەنج بە بەهانەی کڕینی چەند شوشەیەك شەڕاب، خۆیان گەیاندە ناو دێرەکە، ئەم شارۆچکەیەی

کە جاران پێی دەگوترا میوانخانەی شێش، خێوەتەکان نەمابوون، نانەواخانەکە وێران ببوو، بارەگاکان ووخابوونە سەر یەك) ئەمە مانای وایە ئاسەواری ژیانی لێ نەماوە، کەچی چەند دێك دواتر و لە لاپەڕە 189 دا ئەمجارەیان دەنووسێت:(چەندین گاڵتە بە نزینییان خستە ژێر دار مێوەکانەوە) نازنم ئەو گاڵتانە بەنزینانە، لەو شوێنە وێران بووە لە کوێ هاتن؟! بە تایبەتی پێشتر ێمانووس باسی بەنزینی نەکردووە!

- لا 188 نووسیویەتی:_(هەموو پاییزانێك دەیان هێشووە ترێی ئاوسییان بە ژێر گەڵاکاندا شێردەکردەوە) ئەمەی ئەو باسی دەکات، دەبێ هاوین بێت، چونکە لە پایزدا، ترێ زێر کەم دەبێتەوە و هەر نامێنێت.

چەند نموونەیەك لە ێزمانی هەڵە لە کتێبەکەدا:_

بە گشتی ێنووسی ئەم ێمانە، لە زێر شوێن هەڵەیە و نووسەر ێەچاوی هیچ ێسایەکی زمانەوانی نەکردووە. بە تایبەتی لە داێشتنی ێستە و کردارەکانی تاك و کێ، یاخود بکەر و کار. لێرەدا چەند نموونەیەك لە ێمانەکە وەردەگرین.

- لا 39 نووسیویەتی:_(سەرێك و دارو دەستەکەشی لە ژێر کەپرێك دانیستبوو) سەرنج لە کردارەکانی تاك وکێ لە ێستەکە بدەن.
- لا 43 نووسیویەتی:_(سەرێك هێزەکان، بە پەنجەی شایەتمان ێاوەشاندنەوە دەهاتە خەونەکانییەوە) سەرێك هێزەکان کێیە، بێیە دەبوو بنووسێت (دەهاتنە خەونەکانییەوە).
- لا 48 نووسیویەتی:_(خەڵاتیش، یا سەرکە قەندێکە، یا شەواێکە یا کاوێکە) خەڵات هەڵەیە و خەڵاتەکانیش دروستە.
- لا 56 نووسیویەتی:_(خێی هەیوان وەکو لم وابوون) وابوون هەڵەیە، وابوو ێاستە.
- لا60 نووسیویەتی:_(خاتوون دەمێك بوو لە تەنیشت سەرێك دانیشتبوو، ئەمجارەیان سەرێك هاوارێکی کرد، خانمە سەرێك ئاوێی لێ دایەوە) ێمانووس بە شێوەیەك ێستەکەی داێشتووە، وەك ئەوەی خانمێك هەبێت و سەرێك بێت، نەك ئەو خانمە خاتوونی ژنی سەرێك بێت. زمانی کوردی زمانێکی وردە، یەك هەڵەی بچووك لە نووسین، تەواوی مانای ێستەکە دەگێت. پاشانیش، دەبوو نووسەر بزانێت، ژنی سەرێك پێی ناگوترێت خانمە سەرێك، بەڵکو خانمی یەکەمی پێ دەگوترێت. ئەمانە زانیاریی زێر سەرەتایین، بێ کەسێك کە ێمان بنووسێت.

- لا 66 نووسیویەتی:_(سەدەی نۆزدە و سەدەکانی خوارتر) سەدەکانی پێشوو، پێشووتر هەن، بەڵام نەمبیستووە سەدەی خوارتر هەبن!
- لا72 نووسیویەتی:_(بەو پێغەمبەرانەی دەکرد، کە لە دەست قەومەکەی هەڵاتبێ) بەو پێغەمبەرەی دەکرد دروستەکەیە.
- لا 72 نووسیویەتی:_(دەتگوت دەرزی لای فارابی خوێندووە) ئایا دەرس و دەرزی، هەمان مانایان هەیە؟
- لا 76 نووسیویەتی:_(بگەڵێتەوە لای باوکە پیرەمێردە پەژموورەکەی) مەبەست باوکە پیرەکەیەتی، بەڵام ڕۆمانووس بە شێوەیەك نووسیویەتی، وەك ئەوەی باوك و پیرەمێردێك بن!
- لا80 نووسیویەتی:_(ئێوارە ڕۆژنامەوان زۆر ماندوو بوو، یەکسەر دەگەڵێتەوە ژوورەکەی بۆ ئەوەی بخەوێت، جلەکانی لە بەر داکەندو تەنها بە دەرپێیەکەوە چووە سەر جێیەکە) مەبەست ئەوەیە، کە ڕۆژنامەنووسەکە خۆی جلەکانی دەگۆڕێت، کەچی ڕۆمانووس بە شێوەیەك نووسیویەتی، وەك ئەوەی کەسێك جلەکانی لەبەر دابکەنێت!
- لا 106 نووسیویەتی:_(زۆربەیان تا دەمە و ئێوارە دەخەوت) سەرنج بدەن، بکەر کێیە کار تاکە.
- لا 139 نووسیویەتی:_ (پێی لە گوێی بۆاوی موختارەکانی ئەم دەڤەرە بوو) سەرنج لە ڕستەکە لە ڕووی زمانەوانییەوە بدەن.
- لا 201 نووسیویەتی:_(زۆریان پارچە پەڕیان بە دەستەوە بوو، ڕای دەوەشاند) دیسانەوە بکەر کێیە، کار تاکە.

وەسف:_

وەسف، یەکێکە لە هەگەزە سەرەکییەکانی ڕۆمان و لە پاڵ هەگەزەکانی دیکە، بینای هونەری ڕۆمان پێك دێنن. زمانی وەسفکردن، دەبێ زمانێکی هونەری جوان، ورد، هاوکات بابەتی و لۆژیکیش بێت، کە بشێ وەسفەکە بکاتە جێگەی سەرنج و باوەڕی خوێنەر. وەسف لەو ڕۆمانەی ئەحمەدی مەلادا، هێندە سەیر و سەمەرەیە، کە خوێنەر گومان دەکات ڕۆمانووس زمانێکی هێندە هەژاری لە ڕووی ئستاتیکی و هونەرییەوە هەبێت، بۆ ئەوەی وەسفی شتەکانی پێ بکات. لەو ڕۆمانەدا، خوێنەر بەرچەندین وەسفی سەیر و سەمەرە دەکەوێت. بۆ نموونە:

- لا 81 نووسیویەتی:_(لە پێکدا قاقایەکی کرد، قاقایەك بوو، گوێی گوێدرێژەکەی دەلەراندەوە، پێکەنین نەبوو، قاقا بوو، شتێك بوو لەو دیو قاقاشەوە، بە جۆگەیەك قاقای دەکرد، وەك شەربەیەکی زەبەلاح سەر و قلپ کرابێتەوە) لای من بە هیچ

شێوەیەك گونجاو نییە، ئەمە زمانی وەسف بێت لە ڕێمان، لای ئەحمەدی مەلا.

- لا 81 نووسیویەتی:_(هەمان قاقا بە گەرم و گوڕتر و شێتانەتر، وەك بەرمیلە شەراب دەلەرییەوە) بەرمیلێك شەرابی تێدا بێت، تۆ بڕۆی لە بەر قورسایی بلەرێتەوە؟
- لا 82 نووسیویەتی:_(ئەو هەموو کالێریەی فاسڵیا بە هەند وەرنەگرین) کەواتا دەبێ پڕتین بووبێت نەك کالێری.
- لا 89 نووسیویەتی:_(هەندێ پەنیر و هەندێ نان و مەتارە ئاوەکە و کاهەکێکی نێ مانگیلەی لە سەر سفرەکە دانا) کاهەکی نێمانگیلە، چ مانایەکی هەیە؟
- لا 89 نووسیویەتی:_(تۆکڕێکی تەنکی لە لەشی کاهەکەکە داماڵی) سەرنج لەو وەسفە بدەن؟
- لا 90 نووسیویەتی:_ (کاهەکەکەی درێژکردوو وەك سپرینگێکی خاوی لێ هات) ئاخر کاهەك لەکوێ و سپرینگ لە کوێ؟
- لا 116 نووسیویەتی:_ (ئەم خەونە شێدارانە) خەونی شێدار چ مانایەکی هەیە؟
- لا 116 نووسیویەتی:_ (دەستی کرد بە فیکە لێدان، فیکەیەکی پێ گلەیی بوو) فیکەی پێ گلەیی چ مانایەکی هەیە؟
- لا 127 نووسیویەتی:_(وەك گوندێکی زلی ناقەڵا، بە بێ پلان زل دەبوو) گوندی زل، چ جوانییەکی تێدایە.
- لا 132 نووسیویەتی:_ (ماێ کاولییەکی پەتی بوو) کەس وەسفی وەهای بیستووە؟
- لا 139 نووسیویەتی:_ (بەخشەوەر هەموو گیانی بوو بوو بە دوو گوێ) مەگەر مرۆڤ خۆی دوو گوێی نییە؟
- لا 172 نووسیویەتی:_ (پێویستیان بە بۆنی هاناوی فەلسەفەی هاوچەرخ هەبوو) سەرنج لەو وەسفە بدەن! مەگەر هاناو بۆنە یان گەرمایی؟

خاڵێکی دیکە لە بارەی ڕێمانەکە بە بۆای من ئەوەیە، کە ڕێماننووس لە پێدانی ڕێ بە کەسایەتییەکان، سەرکەوتوو نەبووە. بە شێوەیەك کە بگونجێت لەگەڵ پاشخانی هزری و ڕۆشنبیریان. بۆ نموونە: کاتێ کارەکتەری مەلا کۆتر، هەڵەشە لە ئاغا دەکات، ڕێماننووس دەنووسێت:_(مەلا کۆتر دەستی بۆ گێپاڵەکەی درێژ کردوو تووڕە دیاربوو گووتی: هەی بێ ناموووسی قەحپە باب، هەی سەگی سەگباب، هەی کاوەزی حیزباب) دەپرسین، ئەمە زمانی کەسێکە بە پیشە مەلا بێت و بەردەوام لە مزگەوت بێت؟ دواتر مەلا و هیچ کەسێکی دیکە، قەت بوێری ئەوەیان هەبووە بەو شێوەیە قسە بە ئاغایەك بڵێن؟

دواجار دەم، ئەحمەدی مەلا، شاعیر و نووسەرکی بە توانا و دیار، سەنگین و شنبیرە و لای من و یەککە لەو نووسەرانەی بە بایەخەوە نووسینە جراوجرکانی دەخونمەوە. بە داخەوەم کە ئەو مانەی بەو ئاستە نووسیوە. هیوادارم ئەمە، هکارەکەی پەلەکردن لە نووسین و باوکردنەوە نەبت، چونکە ئەو سانکی زر و درژە لەوە دەرچووە تەنها با ناو و نماییش کتب باو بکاتەوە.

- پەراوز: کەشتییەکان ناگەنەوە، نووسینی ئەحمەدی مەلا، باوکراوەی: ئەندشە_ 2020

لە پاوزی ململانی پارتی و پککدا.. ستیڤان شمزینی

شی عوسمانلی و سفوی با وکالت

پارتی و پککە هندی جیاوازییکانیان خای ناوکیی و لکچووی زر لە نوانیاندا هیە. هردوولا خاونی کاریزمای توتمئاسان و میلی سرکردپرستی تیایاندا زا، هردوولا گووتارکی ستالینیستانیان هیە با مامکردن لگە کی هز سیاسییکانی تر، ئویش ئویە: پاکتاوکردن یان رادستبوون. وک یک دوو هزی تتالیتر و تاکهندن، سرچاوی ئایدیا و بیرکردنویان بیروای سرکرد یان رابرکە نک هزرکی سیاسیی دیاریکراو. وک یک میلی پاوانخوازیی بوو با هموو ئجیندایان، لە کن هردوو هزکە ئوی حسابی لسر ناکرت ویست و رای تاککس، چوونکە هموو شت لە قووچکو شە دبتو با خوارو. هردوولا کمک پاساو و بهانی نیشتمانی و نتویی دکن سترکتری رواییدان با سیاستی داپسین. وک یک مامی توند دکن لە هەمبر رخنە و دنگی نازایتی ناوخیی و درکی.

سانکی زر یکتی نیشتمانی ئو میلە پاوانخوازییی هبوو با تایبت لە دیی هشتاکانی سدی رابردوو با منپی گپانی سیاسیی کوردستان. لم سنگو یکتی چندین شی گوری لگە کی حزبکانی تری ناو میدانکە هگیرساند و توانی بشویکی

رژییش سرکوتنی برچاو بدستبهنت. دوای راپین تاک هزکی گور کە ئاستنگی بردم خونە پاوانخوازییکانی یکتی بووبت لە باشووری کوردستان، تنیا پارتی بوو، ئمیش هزکی هاوشوی یکتی پاوانخواز بوو و دیویست بهر نرخک بوو کوردستان بکاتە واتکی دیکتاتریی یک حزبی و یکنگی، هروک ئمە هەمان ئجیندای یکتیش بوو، بەام دوای رووداوکانی 31ی ئاب، هاوکشکە بە تواوتی گەا، یکتی لە هزکی هرشبری پاوانخوازو بوو بە هزک کە برگریی لە قواری خی بکات و واز لە هر خونکی پاوانخوازیی بهنت.

لگە پرسی ئازادیی عراق و چوونی مام جلال بە بغداد، درفتکی تر بە رووی ناککییکانی ناو یکتیدا کرایو، ئیدی دابان و بابانی یکتی هموو خونە پاوانخوازییکانی ئو حزبی خستە تابوتو، پاشتر بە جیابوونوی گەان، بە تواوتی خونی پاوانخوازیی یکتی لە گەنرا. ئستا یکتی هزکە هندی لە سنگری برگرییدایە تاکو بم قباریی ئستای خیو بمنتو، هیچ کات لە هوی ئودا نییە هیچ نبت لم قناغدا منپی هموو باشووری کوردستان بکات، بەکو هموو هوکی لودا چە کردتو زنی سوزی پشووی لە دستدا بمنتو، بیە رەی یکتی لە شەی جمسرکان و ئنگزی پاوانخوازییدا رەکە لە پەاوزدا، یان ئکترکی کمبارسی ئو شانگرییە عوسمانییە نویکان و سفوییە تازکان لسر سحنی کوردستان وازی دکن.

هرچی بزووتنوی گەانیش هزکی پپلیست و بە ناسنامیە، ئو قورساییی نییە ببتە ترفک لە شەی جمسرکاندا و بشدارییکی ئکتیڤی تدا بکا، هەبتە لم قناغدا لە برانبر پاوانخوازیی پارتیدا لە یکتی ئکتیڤتر، بەام یکتی و گەان وک هامشی پککە لە برانبر پارتیدا دردکون نک وک دوو هزی خاون پلاتفرمی سیاسیی سربخە، بزووتنوی گەان حزبکی بە چارنووسە لە هاوکشکانی داهاتوودا، دوور نییە وک حزبی ئایندە و ئای شش و پارتی کار، لە زمنکدا خی حل نکات بە گەانو یان یکگرتنو لگە یکتی، یان دوای نوشیروان مستفا* دووچاری لکترازانی گور دبتو بە هی ئوی یک روانگی سیاسیی هاوبش نییە ئو هموو ناککیی و فر ئایدیالییی نو گەان کە بکاتو.

ئوی ئستا لە گەپانکدا کشمکش دکن وک دوو کارکتری سرکیی، پارتی و پککن. ئم دوو هز وک وتم دوو هزی پاوانخوازی مترسیدارن، کە جگە لە رنگی خیان هیچ دنگ و

رنگکی دیک قبو ناکن. بو ونن لر رژئاوای کوردستان بای پارتی "ئنکس" قدغ کراون و زیندانکانی یپگ پکراون لر کادر چالاککانی ئو ئنجوومر، کنای رووداو قدغ کراو، بام دوای 400 شهید یپگ "منبج"یان رادستی رژمی سوریا کردو، تا ئستاش پیکرکانی حافز ئسد لر ژر قمموی یپگ وک خیان بر دستکاریی ماونتو، بام لر شاری عامودا همتی سووتاندنی ئای کوردستانیان دستپکرد!، لرلای پارتیشو بارگاکانی پککک داخراون لر زووو، هسواوانی پککک و تڤگری ئازادیی رژانر دووچاری زیندانیکردن دبنو، پیامنری تلفزینکی پککک بناوی "ویدات" بشویکی سیستماتیکراو لر ژر قمموی پارتیدا شهید کرا، رگ لر میتینگ و ئاکسینی ئاپچییکان گیرا لر شاری هولر، بام لر برانبردا چندین بارگای ئرتشی تورک و میت بر ئازادانر کاری سیخویی خیان دکن.

لر هموی تراجیدییتر ئویر، ئم دوو هزر "پارتی و پککک" لر گمر ناوچییکدا دابشبوون بسر هردوو جمسری ئرانی و تورکیدا. یان راستتر بم گانویک هیر لرلاین ئو دوو هزو بر زمنی ناککیی میرنشینر کوردییکان و ساتوختی پیماننامی چادران کر تیدا کوردستان بسر سفوی و عوسمانلیدا دابشکرا. ئاشکرایر پارتی رکوتنی لگ تورکیا واژر کردوو بر فرشتنی نوت بو دوتر تاکو ماوی پنجا سا، هرچی پککش لوتی رککوتنی لگ ئران نو کردتو چالاکی "پژاک"ی سر کردوو! جی پرسیار لوتی شی سوریا هیر هزکی چکداری رکخراوی وک پژاک تنیا یک فیشکیشی نناو بر ئرانو! هر هبژاردنی جمیل بایک وک سرکی کما جڤاکین کر کوردکی علویی شیعر مزهبر مدلولاتی سیاسیی خی هیر، رنگ یککک لر مغزاکانی دنیایدان بت بر ئران.

ناککی پارتی و پککک، هیچ پیوندییکی نییر بر پرسی نتوخوازییو، شی ساردیان کر هیوادارم نگاتر پکداهپژان و پکدادانی سربازیی، پیوندیی هیر بر شی عوسمانلی و سفوییو، پیوندیی هیر بر نزعی پاوانخوازیی ئو دوو هزر کر دوو هزی کنسرڤاتیستی کوردستانن. لردا دتوانین هما بکین بر رژئاوای کوردستان، کر پارتی دیو بر دااگرتنی تورکیا لر ژر دستی یپگ دریبهنت، تاکو لر ئگری دابشبوونی ناوچکر ئو بشی کوردستان نبتر جگیک بر لدان لر برژوندییکانی تورکیا، هرچی یپگش "وک بای سوریای پککک" دیانو بر ئجیندای ئرانی رگ بگرن لر دابشبوونی

سوریا، هەربەیە شتێک لە رۆژئاوا نەماوە بە ناوی "کوردستان" بەڵکو زاراوەی "کانتۆن" جێی ناوی کوردستانی گرتۆتەوە، لە ئەدەبیاتی سیاسیی یەپەگەشدا باس لە هیچ قەوارەیەکی کوردیی نەکراوە، ئەگەر پارتی بیەوێ بەرژەوەندییەکانی تورکیا لە سوریا بپارێزێ، ئەوە پەکەکەش خواستی پاراستنی بەرژەوەندییەکانی ئێرانی لە سوریادا هەیە.

سەبارەت بە شەنگالیش کە پەکەکە دەیویست بیکاتە کانتۆنێک، دیسان ئەمەش هەر هەوڵێکی تری ئێران بوو، تاکو بگەڕێ بن لووتی تورکیا، لەو رێگەیەشەوە دەروازەیەکی نزیکتر بە گەیاندنی یارمەتی بە رژێمی سوریا دەستبەر بکەن. دواجاریش بە تەواوکردنی نیوە مانگی شیعە "هلال الشیعی"!! دژایەتیکردنی پارتیش لەو دیدگایەوە بوو تورکیا نەیدەویست لە نزیک سنووری کانیەوە کانتۆنێکی سەر پەکەکە وەک پایەگایەکی ئێرانی لە ئارادا بێ، بۆیە ناکۆکیی پارتی و پەکەکە لەسەر کانتۆنی شەنگال لە ستراکتۆرەوە ناکۆکیی ئێرانی- تورکی بوو، بەڵام رووپۆشکرابوو بە پرسە نەتەوەییەکان لەلایەن هەردوو لاوە.

ماوەتەوە بەڵم پاساوی پارتی و پەکەکە بە ناکۆکی و شەڕکردن لەگەڵ یەکتر، بارامەترێک نییە رادەی نەتەوەییبوون و خەمخۆریی هیچکامیان نیشان بدات بە دڵزی نیشتمانی، بە پێچەوانەوە وەک لە سەرتاشەوە چەند جار ئاماژەم بە کرد هەر ناکۆکی و شەڕێک لە نێوان ئەو دوو هێزە زیاتر فاکتەری دەرەکی و خۆونی پاوانخوازیی رێبەری تێدا دەگێڕنا لە دیتنی منداڵ نە پەکەکە لە پارتی نەتەوەییتر نە پارتیش لە پەکەکە پەرەشتر بە دڵزی کورد. لە ئەگەری هەر شەڕێکدا ناتوانین بڵێین بە هیچ پاساوێک بکەین، چوونکە لە ئێستاوە بەرچاومان ڕوونە داگیرکەرانی کوردستان چ سەفەوی و چ عوسمانی، دایانەوە شەڕی بەرژەوەندییەکانی خۆیان لە دەرەوەی وڵاتەکانیان و لەسەر خاکی کوردستان بکەن، وەک ڕوونە جارێکی تر نەخشەی ناوچەکە لەلایەن زلهێزە جیهانییەکانەوە دادەڕێژرێتەوە، چ ئێران، چ تورکیا دەخوازن بە کەمترین زیان لەو پرسیە دەربچن لەسەر حسابی کورد، ئەو دوو هێزەش "پارتی و پەکەکە" وەک دوو مقاش بە بەرژەوەندییەکانیان بەکاردەهێنن، بەڵام هەر کات ئەو دوو دەوڵەتە "تورکیا و ئێران" هەر چەشنە ڕێکەوتنامەیەک بهێنە ئاراوە لە نێوانیان، هەردوو لایەنی پەکەکە و پارتی، ئەگەر تووشی ئاشبەتاڵ نەبن دەبێت بچنە قەناغی متبوونێکی دوور و درێژەوە، بەمەش تاکە زیانمەند بە پلەی یەکەم دڵزی نەتەوەیی کورد و هاووڵاتیانی کوردستان دەبن.

3-3-2017

نەخشانەی گلیاد ئاینس
ئەمانیا – بیلەفەد

*خوێنەر دەبێت بڕچاوی ڕوشن بێت ئەم وتارە دوو مانگ و نیو پێش مردنی نووسەر نوشیروان نوسراوە

تێبینی: ئەم وتارە لە بڵاوکراوەیەکی کتێبی "قوتووی عەتار" لە لاپەڕە 35-39 چاپ بووە، کە ئەو کتێبەش لە سەرەتای ساڵی 2018 بە چاپی کاغەز لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات بڵاوکراوەتەوە.

نەخشەبەردەکەی دەربەند بووە قوربانی نەزانی و بەرژەوەندخوازی.. هەسوێ بەسکێنی

نەخشەبەرد لەسەر ڕووی شاخ (منحوتە جبلیە) بریتیە لەو جۆرە نەحتەی بەشێوەی (نەحتی بارز) لە ناو چوارچێوەیەکی قوڵ بەجێری جیاواز، لەسەر ڕووی بەرد و لەلاقەدی شاخەکان هەڵدەکەندرێت، وێنەی خواوەند و هێما و پاشا و دیل و نوسینی مێخی (بزماری) لەسەر هەڵدەکەندرێت.
نەخشەبەردەکانی چیاکانی کوردستان زۆرن و بە سەردەمی جیاواز دەگەڕێنەوە، زۆربەی ئەو نەخش و پەیکەرانە بۆ وێنەی پاشا و فەرمانەوای گەلە کۆنەکانی کوردستان دەگەڕێنەوە، یاخود گەلانی بێگانە هاتوونە کوردستان و لەئەنجامی شەڕدا سەرکەوتون و وەاتەکەیان داگیر کردووە و ئەنجامی سەرکەوتنەکانیان تۆمارکردووە، زۆربەی جار ئەو پەیکەرانە، بەهۆی شوێنی یەکلاکەرەوەی شەڕەکان، لە دەربەندەکان دروست کراون، لێرەدا باسی نەخشەبەردی دەربەندی ڕانیە دەکەین.
دەربەندی ڕانیە پێشتر بە(دەربەندی ڕەمکان) ناسراوە، هەردوو چیای کۆوەڕەش و ئاسۆس لەیەکتر جیادەکاتەوە، لەڕووی سەربازی و بازرگانی و گەشتوگوزارەوە، بەدرێژایی هەموو سەردەمەکان شوێنکی گرنگ و بایەخداربووە، دەربەند تەنگەبەری ئاوی زێی بچووکە، ئاوەڕۆی

ووبارەکە قوە، پی دەن (قولەی دەرەند)، ئاوەکەی وونە و گەروکی بەرتەنگ دەبە، گاکەی بە ماوەی چارەکە میلك بەردین و سەختە، دەربەند شونکی گرنگە، چونکە بەسەر تاکەگادا دەوان، جگەلەهەند چکەی سەخت، واتی ئران و پشدەر بەبیتون و کیە…هتد، بەیەکەوە دەبەستتەوە.
بەهی گرنگی شونەکە لەهەموو سەردەمەکان دەسەاتدارانی ناوچەکە، هەریەك لەودەسەاتدارانە لەسەردەمی خیاندا، قەایان لەدەربەند بنیاتناوە، هەمیشە قەاکانی بنکەی لەشکر و سوپابوون، قەاتی دەربەند دەکەوتە بەری چیای ئاس، ئەمە هی سەردەمکی زرکنە، پدەچت هاوزەمانی ئەکەدی و ئاشوورییەکان بت، هی سەردەمی (کوواری)فەرمانەوای شمشارە(شوشا)بت، دیوارەکانی هەروەکو خی ماوەتەوە، بەداخەوە بەناوی شونی گەشتیار و سەیران بەشف شونی قەاتەکە تکدراوە.
لەسەردەمی نزیکیش چەند قەایەکی لە دروستکراون، لەسەردەمی (خان ئەحمەد خانی ئەردەانی)دا سەرکارکی ئەو هاتتە ئەو، بەناوی (وسوئاسکان یان وسوئاسکە) قەایەکی لەنزیك قەاتە کنەکە دروست کردووە، بەدووری سەد مەتر بەلای ژهەاتدا، ئەویش هەر لەبەری ئاسسە، شونەواری ماوە، هەر بەناوی ئەو پیاوە ناسراوە، هەتائستاش پی دەوتر (قەاتی وسوئاسکان یان وسوئاسکە)،دیوارەکانی بەبەردی زر گەورە دروستکراوە، بەداخەوە ئەویش شونەوارەکەی بە سەیرانگا تکدراوە، دوای ئەوە لەلایەن دەوەتی عوسمانییەوە قەایەکی تر لەبەری دەربەند، لەسەرزی بچووك، بەبەری کوەەشەوە دروستکراوە، (برززسکی)ئەو قەایەی دیوەو دە: قەایەکی تورکان لەلای استی زی بچووك هەکەوتووە، ئەو قەایە باج وەرگری دەوەتی عوسمانی تدانیشتەج بوون، قەایەکی بچووك بووەو دواتر وران بووە، هەتائەو واتە کەوتەدەست پاشای گەورەی سران، محەمەدپاشای ەواندز، لەمانگی جەمادی دووەمی (1243ك)ئەو واتەی گرت، ئەویش قەایەکی لەسەرووی ئەو قەایە دروستکرد، هەر بەبەری کوەەشەوە، دوای نەمانی حوکمی پاشای گەورە، ئەو قەایە کەوتەدەستی سەرکارانی دەوەتی عوسمانی، سەردەمك حەماغای کیە لەو قەایەدا سەرکاری دەوەتی عوسمانی بوو، لەسای (1275ك)حەماغا لەدەربەند میر قەات بووە، سەرانەی لەعەشیرەتەکانی دەوروبەر وەردەگرت، لەگە باج وەرگرتن لەو کاروانانەی بەودا تدەپەین.
لەکاتی جەنگی یەکەمی جیهان لەسای (1918ز)کاتە ئینگلیز هاتە ناوچەکە ئەو قەایەی داگیرکردووە، دواتر ئەو قەایەش وران بووە، (دەبلیو ئار هەی= W. R. Hay) ئەفسەری سوپای ئینگلیز.

کەدواتر بووبەحاکمی سیاسی ئینگلیز لەهەولێر،دەڵێت: دەربەند شوێنی گوندێکی کلاوە بوو، لەگەڵ قەڵایەکی ڕووخاو، بۆ وەرگرتنی سەرانە لە عەشیرەتەکانی دەوروبەر، لەگەڵ بارج وەرگرتن لەو کاروانانەی بەوێدا تێدەپەڕین.
دەسەڵاتی ئینگلیز چەند ژوورێکیان لەهەمان شوێن دروستکرد، بۆ حوکمڕانی خۆیان (نەقیب بارکەرو کەپتان کێك)، دواتر (ئیدمۆندس) وەك جێگری حاکمی سیاسی ئینگلیزو هاوکارەکانیان لەوێ نیشەجێ بوون، بەڵام شوێنەواری ئەو قەڵایانەی بەری کێوەکەش نەماون، شوێنی بازگەکان تێکدراون، سەرەڕای ئەوە دواتریش شوێنەکە گرنگی خۆی لەدەست نەداوە، تادەگاتە ئەم سەردەمە بەردەوام شوێنی بنکەی سەربازی بووەو زاگەی باج و پشکنین لەسەر ڕێگاکە جێگیرکراوە.
زاڵ بوون بەسەر ئەم دەربەندەدا، ئاماژەی هێزو دەسەڵاتی زۆری فەرمانڕەوای ناوچەکە دەردەخات، لەو ڕوانگەیەوە لەنێوان جادەکەو زێیەکەدا لەبەرامبەر قەڵاتی دەربەند بەبەری کێوەکەشەوە شوێنەواری نەخشەبەرد (مسلە)کی کێن بەشاخەکەوە هەیە، لەو شوێنەی زێی بچووك، لەسەنگەسەر دێڵی ناودەشت جێ دێڵێ، دەچێتە ناو دەشتی بیتوێنی باشووری ڕانیە، نەخشەبەردەکە وێنەی پیاوێکی لەسەر هەڵکەندراوە، سەرەڕای ڕاپەرتی ناکۆك و دژبەیەك، ئەو نەخشەبەردەی لەدەربەندی ڕەمکان هەیە، نەخشەکە لاشیپێکە یەك مەتربەرین و (60سم) بەرزە، بەڵێز (تی، ویدان بڕاون) لە حوزەیرانی (1958ز) لەسەردانێکدا بۆ گەلی سەنگەسەر چاوی پێیکەوتووە، نەخشەکە (20م) لەسەر زەوی بەرزە، کەوتەتە سەر ڕووی ڕەوەزێکی ڕۆك، تەنیا بەڕێچکەڵەیەکی باریك لەکەناری دەستەڕاستی زێی بچووك جیا دەبێتەوە، لەو باسەی (تی، ویدان بڕاون) بۆ نەخشەبەردەکەی کردووە پێیوایە، ئەمە نموونەیەکی تری (کێلی سەرکەوتن)ی (نارام-سین) بێ، لەڕاستیدا ئەمەیان زۆر لەنەخشەبەردەکەی دەربەندگاوردەکات.
(تەها باقر)دەڵێت: لەکێتایی شاخی کیوەکەش لەنزیك دەربەند لەبەشی خوارەوەی ڕێگاکە پەیکەرێکی داتاشراو لەبەرد، بەئەندازەی(3×2)پێ هەیە، مەزەندە دەکرێ مۆژووەکەی بگەڕێتەوە سەردەمی ئەکەدییەکان واتە (2300 ساڵ پ ز) لاکێشەیەکی لەسەر شاخ هەڵکەندراوە، بەڵام واپێدەچێ هەڵکاری وێنە یان نووسینەکانی سەری بەهۆی باو باران و داماڵینەوە کوژابێتەوە، ئەوەی لێی زانراوە وێنەی پیاوێکە ڕووی لەڕۆژهەڵاتە، ئەم هەڵکێنە زۆر لەوانەی (هەڵەبن و شەخان و سەرپول)دەچێت.
لەساڵی (1866)ڕاپەرتێکی (برزۆزسکی Brzozowski) باسی نەخشەیەکی کێن دەکات، لەنزیك دەروازەو ڕاەووی دەربەند لەزێی بچووك، گاشەبەردێکی تاشراو لەڕۆخی ئەو ڕووبارە بەزارکی دێهەکەوەیە، لەو

بەردە تاشراوە دەچێ لەبەشی سەرووی ڕووباری "سەگ" لەنزیکی "بەیروت" دەبینرێ، ئەو بەردە بە پێچەوانەی قایم و پتەوبوونی، هەندێك خراپ بووە، ئێستاش وێنەی پاشایەکی لەسەرە، بەڵام زنارەکە نووسراوی لەسەرنییە.

(برزێسکی) نەخشی زەقی ڕووخساری مرۆڤکی دیبوو، بەڵام بەڵاشکاوی گوتبووی:"هیچ نووسراوەیەك لەسەر بەردەکەنییە"، (مانسل) نووسراوی بزماری لەسەر شوێنکی بەرزی زنارەکەی دەربەند دیبوو، دەرەتانی لێ نزیك بوونەوەی نەبوو، بەڵام نەخشی زەقی نەدیبوو، (ئیدمۆندس) جێگری حاکمی سیاسی ئینگلیز، کە دواتر لەوان هاتووەتە ناوچەکە، شوێنی کارەکەی لە دەربەندبووە، بیستوویەتی نەخشەیەك بەچیای دەربەندی هەمکانەوە هەیە، بایەخی پێداوە و نەیتوانیوە بیدۆزێتەوە، بەڵام بەلایەوە گرنگ بووە، لەبەرئەوە چەند کەسکی ناوچەکەی ڕاسپاردووە، بۆی بدۆزنەوە، وەك خۆی لەکتێبەکەیدا:"کورد تورك عەرەب" چیرۆکی دۆزینەوەی ئەو نەخشەیە دەگێڕێتەوە، دوای ئەوەی دەچێتە شوێنەکە و نەخشەکە نادۆزێتەوە دەڵێ: سەرلەنوێ دەستم کردەوە بەپرسیار و لێکۆڵینەوە، چەند دەستی کێن و نزیکم ڕاسپارد، لەو جێیەی (مانسل) گوتبووی بکۆڵنەوە، ئەنجامی پێداگرتن و وەشوێن کەوتنەکەم، ئاکامی بەخشی و پەیامێکم پێگەیشت. گوتبوویان "عەنتیکەکەیان" دۆزیوەتەوە، منیش لەهاوینی 1931 هەلم بۆ ڕەخسا چوومە دەربەند، سەرەڕای ئەوەی پشتم ژانی دەکرد، بەڵێنوێنی ئەوان چوومە ئەوجێیە، بەتەواوی بەم جۆرەبوو، (مانسل)لەگەڵاڵە ڕوون کردنەوەکەیدا پیشانی دابوو، بەسەر زنارەکەوە لەوحەیەکی ساف کراوم بینی، نزیکەی سێ پێ درێژ و دوو پێ ونیو بەرزبوو، کەچاوت لێدەکرد، نیوەی بەشی لای چەپی هەندێك زەق بوو، جیا لەوە نەدەکرا ناوکی دیکەی لێ بنێی، لەوانەیە ئەو زەقایە سەردەمێك ڕووخساری مرۆڤێك بووبێ، بەڵام شوێنەواری خەتی بزماری لێ نەدەبینرا.

ئەو بیانیانەی سەردانی نەخشەکەیان کردووە، هەندێکیان بەباشی دیویانە، هەندێکیان بەباشی نەیان دیوە، هەندێکیان نووسینیان لەسەردیوە، هەندێکیان دەڵێن نووسینی لەسەرنەبووە، لەوانەیە ئەمانە هەمووی هۆکاری ئەوە بووبن دانیشتوانی ناوچەکە وەهی تریش بەپاشماوە و دەستکاری گاورانیان زانی بێت، یاخود وەکو (بت)و لایەنی شەڕ تەماشایان کردبێت، شوێنەکەی سەرگای هاتوچۆی کاروان وبوواران بووە، بەناو دەربەندەکەدا، لەبەر ئەوە زیانیان بەنەخشەبەردەکە گەیاندووە، چونکە هەندێکیان گوتوویانە سیمای کەسەکەی نیگارەکە لەئێستا زەقتر دیاربووە.

نەخشە هەکەندراوەکە بەهۆی بینینی جادەی دەربەند، لەکاتی دروستکردنی جادەکە، ئەوەندەی بەردوشاخ بەسەریدا هاتۆتە خوارەوە

وێنەکە سواوەو شێوەکەی تێکچووە، ئەوانەی پێش دروستکردنی جادەکە بینیویانە، دەڵێن: وێنەی پیاوێکە هەنگاوی بەرەو سەرەوە هەڵناوە، دەستێکی بۆ سەرووی دەربەند درێژکردووە، لەئاستی ئەو وێنەیە بۆ بەرزایی کێوەکەش بەرگەڵێنی ئەشکەوتێك دیارە، شوێنەوارێکە پێدەچێت ئاماژەکەش بۆ ئەوبێت، لوسایی شاخەکەش چەند کونێکی تێدایە.
قسەی زۆر لەسەر ئەو نەخشەبەردە هەیە، هەندێك لەشوێنەوارناسان دەڵێن: لەگەڵ نەخشەبەردی (نرام- سین) لەدەربەندی قەرەداغ یەکێکن، بەڵام بەڵای هەندێك لەشوێنەوارناس دەڵێن: دەبێ پاشایەکی گوتی یان للولەیی بووبێت، هەندێکیش دەڵێن نەخێر، ئەوە پادشایەکی ناوچەکە بووە.
لەڕاستیدا ئەوەی زیاتر ڕوونی تێدەچێت، کاری پاشایەکی ناوچەیی بێت. بەڵام مێژوونووس و توێژەرەکان بەتایبەت عەرەب و جولەکەکان هەمیشە ویستویانە شارستانیەتی ئەم ناوچەیە بۆ ئەکەدی و ئاشوورییەکان بگێڕنەوە، ئەوەی ئەوانیش بەهەستی نەتەوەپەرستی دەیگێڕنەوە سەرعەرەب، ئەگینا لەشوێنکی دوورەدەستی وەکو بیتوێن و پشدەر بۆ هەکڵینی مانەمانتکی گەورەی لەو ئەندازەیە لەسەر بەردی ڕەق و لەلاپاڵی شاخکی ناو قوڵایی ناوچەیەکی سەختی شاخاوی، چۆن دەکرێ نیشانەی سەرکەوتنی داگیرکەری بگەنبێ، بەسەر دانیشتوانی ناوچەکەدا، لەکاتکدا لەلای ئەوان چیاییەکان بەئازا و شەڕانی و شەکەرناسراون، هەروائاسان نییە، کارکە پێویستی بەژمارەیەکی زۆر وەستاو کرکارو پاسەوان و پێویستی کەرەستە و ئامراز و کەلوپەلی تایبەتی و پێویستی بەمانەوەی ماوەیەکی درێژهەیە، بۆ تەواو کردنی نەخشەبەردکی ئاوا، ئەگەر خەکی ناوچەکە خێیان هاوکارنەبن، کارکی سەختە، داگیرکەر بتوانێ بەئاسانی ئەنجامی بدات و بۆاو بەجێی بهێڵێ و هەزاران ساڵ بەبەرچاوی خەکی ناوچەکەوە ئاوا بەساغی بمێنێتەوە، هەرچۆنێك بێت بەهیواین لەداهاتوودا وردەکاری مێژووەکەی ڕوون بێتەوە.
ئەوەی مایەی داخ و نیگەرانیە لەسەردەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەناوەڕاستی ساڵی 2017 بۆ زیاتر خزمەتکردنی ناوچەکە حکومەت بڕیاری فراوان کردن و نۆژەن کردنەوەی جادەی دەربەندی دەرکرد، بگومان لەگەڵ هەر بڕیارکی لەم شێوەیە حکومەت لە ئامادەکردنی دەرخستنەی پێژەکە، بودجەی تایبەت بەهەوەشاندن و فڕێدان و گواستنەوەی پاشماوەی شوێنەکەو چاکردنی دیاری دەکات، بەڵام لەم پێژەیەدا کەمپانیاکە بەچاوپۆشینی لایەنی پەیوەندیدار،هەرچی چەووبەرد و پاشماوەی هەکەندن و تەقاندنەوەی شاخەکە، لەجیاتی گواستنەوەی بۆ شوێنکی تر، هەموویان هەڵداشتە خوارەوە بۆ ناو زێیەکە، بەمەش هەم قولەی دەربەندیان پکردەوە و هەم نەخشەبەردەکەشیان خستە ژێر ئەو

چەو و بەردەوە، نەخشەبەردەکە بووە قوربانی نەزانی و بەژەوەندخوازی، ئەوەندەی تر بەرەو شۆوان و لەناوبردن چوو.
تێبینی: سەرچاوەکان لەلای نووسەر پارێزراوەن.

1

2

وێنەی ژمارە (1، 2) شوێنی نەخشە بەردەکەی دەربەندی رِەمکان پێش نێژەکردنەوەی جادەی دەربەند.

3

4

وێنەی ژمارە (4،3) شوێنی نەخشە بەردەکەی دەربەندی ڕەمکاندوای نیشەکردنەوەی جادەی دەربەند.

سیمینارێکی فەلسەفی لەسەر جوانیناسی، لە هەولێر بەڕێوەدەچێت

ناوەندی ڕۆشنبیری مەم و زین
بە هاوبەشی لەگەڵ لقی کوردی (تجمع تنموین الشبابی) سیمینارێکی فەلسەفی لەسەر (جوانیناسی) بە نووسەر و توێژەر (دڵشاد کاوانی) ڕادەگەیەنێت.
تەوەری گفتوگۆ: «فەلسەفەی جوانیناسی چییە؟»

- ڕۆژی دووشەممە ٢٨/٦/٢٠٢١
- کاتژمێر ٥:٠٠ی ئێوارە
- کتێبخانەی مەم و زین،هەولێر، داونتاون، نهەمی دووەم، خانەی F59

کتێبە شیعری (تراویلکە) چاپ و بڵاو دەکرێتەوە

ناوەندی ڕۆشنبیری مەم و زین بەم زووانە یەکەمین کتێبی شیعری لە زنجیرە چاپ کراوەکانی خۆی، چاپ و بڵاودەکاتەوە.
سەبارەت بە کتێبەکە نووسەر «بوخاری وشیار» دەڵێت:
ئەم کتێبەم جیا لە کتێبە شیعرییەکانی ترم، تێکشکاندن و دووبارە بوونیادنانەوەی دەقی شیعریە، کە لە چوارچێوەی شیعری(شار)ی سوارە ئیلخانیزادە خۆی دەبینێتەوە، هاوکات چەندین دەقی فۆلکلۆر و شیعری تر تێکشکاوانە نووقمی جوگرافیا شیعرییەکە بوونە. کۆی دەقی کتێبەکە ڕەنجانە لە شار و هەڵاتنە لە ئازار و مەینەتیەکانی ژیانی شار. خوێنەری شاریی دەتوانێت باش هەست بە ئازارەکانی کارەکتەری دەقەکە بکات و خۆی تێدا بدۆزێتەوە. ئەم هەوڵەشم لەپێناو زیندوو ڕاگرتنی سوارە و شیعرەکەیەتی و ئاوەدانەوەیەکە لەم جۆرە نووسینە.
«تراویلکە» لە نووسینی (بوخاری وشیار)ە و (پەپوولە یوسفی)

نەخشەسازی بەرگی بۆ کتێبێک کردووە و ناوەندی هۆشیاری مەم و زین لە هەولێر چاپ و بڵاوی دەکاتەوە.

بەشێک لە کتێبەکەوە:

ئەز
زەنگووڵەیەکم بەدەنگ
بەدەنگ،
وەک مردنێک لە دایک بووم
کە چاوم هەڵێنا
بە یەکەم جار شارم بینی
شار هیچ زمانێکی نییە
ئەوەی دەیزانە
تەنە تەنهاییە

لەدایکبوون و مردنی عائیشە.. شیعری: عەبدولوەهاب بەیاتی- و: موکەرەم هەشید تاهەبانی

لە بارەی سرووت و هەوەسمی ئەفسوونگەری کە بە نووسینی بزماری لەسەر تابلۆکانی نەینەواو نەخشێنراون
شیعری: عەبدولوەهاب بەیاتی
موکەرەم هەشید تاهەبانی
کردوویەتی بە کوردی
(1)
ئاشوور پانیپاڵ خۆشی ویستم
بۆ ئەو ئەوینەیشم شارۆکی دروست کردو شووڕەی لە چوار دەوری کۆشا
هەتاوی کۆت و زنجیر کردو
ئاگرو کێلەو دیل و فوراتی هووباری بەهەشت
هەمووی لە پێش خۆی دان بۆ لای شار
خۆشی ویستم و نیوەی دڵی
لە بنەوەی بیری جیهانی جادوو لە کراو

دیل بوو
سەرگەرەکان دەیخۆن
گەردەلوولێك و پاچێك بوو بە دەستی چارەنووسەوە
بەسەر کەللەسەری پاشاگەل و
قەڵا و شارەکانیدا دەکێشا
خۆشی ویستم بەڵام ئاخ من
ئەوم خۆش نەدەویست بۆیە درەختەکان مردن
فوراتی ووبارى بەهەشتیش وشکی کرد
شارەکەو
ئاگرو ووەسمە جادوو لێ کراوەکان
بزربوون و
کەڵەبابێکی لەبەرد دروستکراو شوێنی گرتنەوە
کاتێك شاەسواری ئاسن بەسەر پشتی ئەسپی باوبۆرانەوە
لە وڵاتی مەرگ دەگەڕایەوە
کەڵەبابەکە دەیقووقاند
لە شارەکانی جادوویی و
لە تەلیسمەکانی قەشەکان
لە پەرستگەکانی ئەوین
بە دوای ووخسارو کەزیيەکانمدا دەگەڕا
چاوەڕێی دەکرد
لە بنەوەی بیری جیهانی جادوو لێ کراو
لە دایك بم
مامزێك بم دوای گالیسکەکانی دوورخراوی بکەوم لە ئاشوور
(2)
دەڵال لە بازاڕی کۆیلە دەمفرۆشت و منیش تووشی نەخۆشیی ئەوینم
خەون بە مۆخەکی سووری باخچەکانی فوراتەوە دەبینم
جەستەی پڕ لە مەرگ و ژیانی داپۆشیوم
قیژەی باڵندەیەکی دڵندە لە قووڵاییدا دەمرێت
خۆی دەکوژێت و دەنووکی لە جەستەی شتەکان دەچەقێنێت
(3)
جادووگەر و شاعیر و جەنگاوەر خۆشیان ویستم
قوربانیی پێشکەش کرد… پەیکەربەندییەکی دروست کرد
نزاکانی خۆی و
جووڵەکانی با و ئەستێرەکان و
بڕنی خۆشی
تێدا تۆمارکرد
ناوی گوڵەکانی وڵاتە دوورەکەمی تێدا تۆمارکرد

لەسەر گ□ک□م گریا و خوینی مندا□□کی هەرزەکاری سەرب□اوی بەسەردا پرژاندم
ماچی کردم منیش بە بازوویەوە □ووت بووم و دەمقیژاند
هەردوو چاویان دەرھ□نا
ئاشوور پانیپال
لە ھ□□ی ئاو□نەکان چاوە□□ی دەکردن
□د□نی شانە دەکردو نغر□ی □ووناکی بووبوو
(4)
کەنیزەیەك بووم لە بازا□اندا دەفر□شرام
لە شارەکانی □□ژھە□ات کە گەردەلوول □ووی ت□ کردوون
چاوە□□ی بەرەژان دەکەم
(5)
ب□ گالیسکەکانی دوورخرانەوە لە ئاشوور
ب□ شای جیهان، ب□ ھەتاو و ب□ گو□ە گەنمە سەوزەکان
ب□ با□ندە پیر□زە بەندکراوەکە
لە جیهانی ژ□رەوە لە ژ□ر بنەوەی ئەم چیا جادوو ل□ کراوە
ب□ ئاگرو ب□ سرووتەکان
ب□ جەستەی زەوی کە لەژ□ر ماچەکانی ھاویندا زیندوو دەب□تەوە
ب□ فورات
شو□نەواری قامچیی ک□یلایەتی
لە و□اتی خواوەندو
لە و□اتی مر□ڤ
ھە□دەگرم
لە چامەکانی شیعر و لە تابل□کاندا
بە دوای (تەممووز)دا دەگە□□م
لە ئاوارەییمدا
چەپک□ك لە م□خەکی سوور دەبەستم
تریفەی مانگی سوور لە ئاشوور □وخسار و ھەردوو دەستم □ەنگ دەکات و ک□ک□کەیش دادەپ□ش□ت
کو□مم سوور ھە□گە□او خو□ن لە دەمارەکانمدا کەوتە □□
بە وشەگەلی جادوویی □ەشی جەستەی مردووی سروشتی و □ەگەکانی زیندوو کردەوەو
ھەورگەل و برووسکەکانی تەقاندەوە
ئاسمانی شەوی جیهان گرماندی و برووسکەی داو گو□ی باراند
دەستی با پرچی شانەکردم و پاسارییەکی برسی بە دەوری ھەردوو مەمکمدا خولایەوە
لە سەر جەستەی ت□قیوم نیشتەوە

لەناو باخچەی خەون بینیندا بەدوای یاقووت و
ئاگرو کانیدا دەگەڕا
گوتی،
خەریك بووم
پاساریيەکەم
لەخەم و لە کەزییەکانم دووردەخستەوە
ئەی درەختی سەروەکە
ئەی عشتار
خواوەندی دایك و کەشی ساماڵ و باران
ئەی ئەوەی لە خوێنی زەمین و
لە گریانی (تەممووز)
لەسەر فورات لەدایك بووێت
با ئەم شەو جلی شوانان لەبەر بکەین و
بەناو ئەم چیایانەدا هەڵێین
بەڵام قسەکانی تەواو نەکرد
چونکە سەربازەکان
خێی و سەری بڕاویان
پێشیل کرد
لەناو گوێچکە ماسییەکدا لەگەڵ زیخ و چەوو ڕووناکی و
ماسیی زیوین و گژوگیادا
لە بنەوەی ڕووباری ئەستێرەیەکی چڕدا دەنووم
لە ناو تابلۆکاندا
پێشبینییەك تێماردەکەم مەتەڵی گەوهەری مەرگ و هیولا بەزێن
هەڵدەهێنێت
تاقێنەر و جوان لە ئامێزدەگرم
لەسەر کەنار
بازێك دەبینم بەسەر ئاسکێکەوەیە
ئاشوور پانیپال دەبینم
لەناو نێزەکەیدا هەتاوی ئاوابوون دەوەشێنێت
دیلەکان بە سێدارەکانەوەن
بە تاریکایی دەمەوئێوارەی تاقێنەرەوە هەڵواسراون
قەشەیەکیش نوێژ دەخوێنێت:
خوای سەربازەکان
ئەرمیای پێغەمبەر ـ گوتی
بەم شێوەیە ڵڵ بە فەرماندەگەل و
میرەکان دەدەم سەرخێش ببن و تا هەتایە بنوون
خوای سەربازەکان وادەڵێت

من بۆ مەرگم چی بۆم لە کاتێکدا خۆم دیل و کۆیلەم؟
ئەی چارەنووس چی شاردووەتەوە؟
ئەم شەو لەژێر پێی ئەو دڵندەیەدا
کە لە دەروازەی نەزانراودا ڕاکشاوە

سەرچاوە:
عبدالوهاب البیاتی ـ اعمال الشعریه ـ 2، ل 264-268 .

چەندی شیعرێکی دی لە شاعیری ناسراو (عەبدولوەهاب بەیاتی)یەوە.. و: نەژاد عزیز سورمێ

نەی
نەی دەگری : ئەوە دارستانن گەورەم
لە ناخی قووڵی زەویدا بە دوای خۆراکیدا دەگەڕێ
نەی دەگری : ئەوە باهۆزی پایزە
نەی دەگری : ئەوە قوللەکانن ئاگریان گرتووە
نەی : مرۆڤێك بەرەنگاری مەرگی دەبێتەوە
مەرگی سرووشت و وەرزەکان .

ستراندبۆژی کوێر

باران بەسەر مزگەوتەکانی تاران دا دەبارێ
باران و بڕژان و
هەوری ترس
پەلاماری خەڵك دەدەن
بەڵام ستراندبۆژی کوێری مەرگ
گۆرانی بێ مردووە کوێرەکان دەچڕی .

لەبارەی کتێبەکانی مۆژووەوە

کتێبەکانی مێژوو قەحپەن
شەهیدە پیرێزەکان لە ژێر داروپەردووداە دەنێژن
شایەدە ساختەکانیش دەهێنەوە .

دیسان لەبارەی کتێبەکانی مێژووەوە

کتێبەکانی مێژوو درێزن
ئەسکەندەر قوتابی ئەرستێ نەبوو
ئەو لە جەللادێك زیاتر نەبوو
کە لە پێناوی داگیرکردندا
داگیری دەکرد
تا ئارەزووی
بە خوێنی سەربازە هەژارەکان بەدی بێنێ .

بێ یەماز گیێنای
ژن و پیاوێك و شەمەندەفەرێك لە شەوی ئەنادێ دا
بەبەر ێوونا کییەوە
ژنەکە بە ترسەوە دەێ : (ئەو شەوە چییە ؟)
شار و دێهات و گورگ لە ژێر بەفرا
لەبرسان دەلوورێنن
دووکەێی تونێلە خواروخێچەکان و
کێخەی منداێان و
شەوێك پێشبینی بوومەلەرزەی لێ دەکرێ
پیاوە نووستووەکە بە چرپەوە وتی : (شەو شەوە)
پیاوێکی دی لەوپەێی فارغێنەکەوە
لەژێر ێوونا کی خنکێنراودا نامەیەك دەنووسێ و
گێرانییەك دەێتەوە
دوای شەێی دونیا لە باێکان دا بێاو بوو
باس لە خێشەویستییەکی نادیار و
پەیامبەرێکی شاعیر دەکا
خەێکی شەیدای بوو بوون
پیاوێك لێمەی برادەرێکی دەکا و دەێ :
(ئەم دونیایە خایین و ئێینبازەێ
بە بەرەواژی سواری پشتی کەرێ دەبێ)
ژنەکە بە ترسەوە دەگری
پیاوی یەکەم سەرکێنەی دەکا و
پێی دەێ : (ئەوە چییە؟
سپێدە لە ئانوساتی دایە و

دارستان به قووی هەناسە هەدەکێشێ
خاك لە بەرەژان دایە)

شاعیر
ئاگری لە کێتەکانی بەردا و
وتی دەبێ زیندانەکانی سەرزەمین بووخێن
نهێنی خێشەویستی کارەساتباری خێی بێ باران درکاند
کە لە پەیکەرەکانی نوور
لە میعراجیش شەهید بوو
خێەمێشی خێی بە قەسیدەیەك سپارد
بوو بە (چاك)ێکی نادیار و
سەردان دەکرا .

سیما

ێووت لە ئاوێنەدا : دوو ێووە
درێ مەکە
خوا لە ئاوێنەدا دەتبینێ .

ژنێك
هەموو شەوێ لە گێێی دووریدا
دەگەێێتەوە (تەنەکە)ـاوە
لەگەێ شەیتان لە ماێەکانیاندا
جووت دەبێ
وێنەی ئەسپ لە با دا دەحیلێنێ
چەندی لە گەێانیشیدا وەنەوز تینی بێ دەهێنێ
دەگەێێتەوە گێێەکەی .

بێ یەشار کەمال
دیواری ژوورە کەێولاێەکان و
زمانی گەلانی کیشوەرانت بێی
بە توانەوە لە ئاگر و ژانی داهێنان
بەرەنگاری
کەلاوەی کەچەێ و بێرە نووسەران دەبێتەوەێ
بە ناوی مرێقی تژی مەرگ
شێێشی داهێنانی
لە داهێناندا داگیرسان .

- لە (عبدالوهاب البیاتی _ الاعمال الشعریة) بەشی دووەم

بڵاو کردنەوەی (المؤسسة العربية للدراسات والنشر) بڕووت – لوبنان 1995
بڵوانە لاپەڕە (454 و 455 و 471 و 474 و 479 و 484 و 497 و 501 و 513 .)

1.

کتێب/ نامە وەک بەدواداچوونی بیروڕا.. ئامادەکار: عەلی مستەفا

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

kteb_AliMustafaDownload

بەرگریییەک لە هونەرمەند حەسەن زیرەک.. دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

(لەیادی سێت ساڵی لەدایک بوون و پێنجا ساڵی شەهید بوونیدا)

(… جەم نە بووەوە ..جەم نە بووەوە.. لە عێراق و لە ئێران جەم نە بووەوە، شونەکم نە دی تێیدا بژیم ،لە بینی دوو سێ کیو دا چاخانێکی پێتوکاو و ناخۆش و عەجایبم هەیە ، ئاگر بەن تەماشا بکەن .. تەعەجوب دەمێنن کەمن چۆن لێرە دەژیم! نا..پەمخۆش

کاسبی لە دەکەم، هونەر لە نەو کورد دا قەدری نەما؛ هونەر بۆ من بۆ هەریەکی نەدا! هونەر بۆ من کارەکی نەکرد بۆ شوهنیا بچم؛ چۆن کوردم و بۆ زمانی کوردی قسە دەکەم!!) حەسەن زیرەک – کاستی ئەبوو سەباح.

پێشەکی :-

لە ماوەی هابردوودا ناونیشانی نووسینەکم بەرچاو کەوت ، کەنووسرابوو:(ئایا حەسەن زیرەک هونەرمەند بوو؟) لە ژێر ناوی نووسەری بەڕێز (ئەحمەد ئەمانی)، بەمن جگە لە ناونیشانەکە ناوی نووسەرەکەش نوێ بوو! زۆر بۆتاسەوە کەوتمە خوێندنەوەی نووسینەکە . دەرکەوت ئەم نووسینە بەردەوامی گفتوگۆو هاگاینەوەیەکە لە نێوان بەڕێزان : (دکتۆر بینەندە ودکتۆر ئەحمەد ئەمانی)(١) بەداخەوە زۆرم هەوڵدا نووسینەکانی پێشترم دەستکەوت و نەمزانی گفتوگۆکانی ئەم دوو بەڕێزە لە چیەوە لە کێیەوە سەری هەڵداوە ! ؟ چۆن لە نووسینەکەدا بەڕێز ئەحمەد ئەمانی ، جگە لەوەی لەسەرەتادا هاوی قسەی لە بەڕێز دکتۆر بینەندەیە، هاو خواستی خۆشی بۆ هونەرمەندو هونەرمەند بوون بۆ کێش و پێوی هەژئاوایی خستووەتە هاوە، ئەمە خواستێکی هەوایەو ئەو بەڕێزە مافی خۆیەتی ، هیوای چ جۆرە هونەرمەندێک بخوازێ ! بەڵام ، خواستی هونەرمەند بوون بۆ کێش و پێوی هەژئاوا لە کوردستانێکی بۆوحاڵ و بەم هەنگە ؛ پەموابە زۆر لەگەڵ واقیع ناگونجێ ؛ کوردستان و هەژئاو .. کوردگوتەنی هەرخودایان یەکە! لەوەش گەورە ! لەتەواوی کورتە نووسینی – ئایا حەسەن زیرەک هونەرمەندبوو؟ دا هێندە بۆ هەناسەیەکی تازەو توند کەووتووەتە دامالینی زیرەک لە – هونەرمەند بوون !!- کە لای مامۆستا ئەحمەد ئەمانی .. زیرەک نەک لە هابردوودا هونەرمەند نە بووە ، زیرەکە ئەستاش هەر هونەرمەند نیە ! سەرە های ئەوەش مامۆستا ئەحمەد دواکەوتن و تەواوی نادات پەروەری نەوەندی هونەری دەداتە پاڵ زیرەک! هەر ئەوەش لە وتاری– ئایا حەسەن زیرەک هونەرمەندبوو؟ دا دەخوێندرێتەوە !! دە دەقیقە گوێ نەگرتن لە زیرەک!! لە هاستی دا مامۆستا ئەحمەد ئەمانی تەواو مافی خۆیەتی –حەسەن زیرەک – و هەر هونەرمەندێکی تر بۆ هونەرمەند بزانێ یان نەزانێ ! دەنگی زیرەکی لا خۆش بۆ یان نا ! وەک خۆی دەنووسێ :(هوون تر ، حەسەن زیرەک زیاتر لەوەی هونەرمەند بێت سەزاکێشکی عەیار ٢٤ ە، بەڵام، با کەاو لەسەر خۆشمان نەکەین چەند کەس لە ئێمە دەتوانێت هەژێک تەنیا بۆ دەدەقیقەش بووە گوێ لە حەسەن زیرەک بگرێت؟) بەڵام لەتەواوی نووسینەکەی مامۆستا ئەحمەد ئەمانی دا ، چ ئەوەی لە بارەی کەسایەتی زیرەک وەک تاکەکی نەو کوردەواری دوو وەاتی داگیر کەرو چ

وک هونر مندکی هه میش اونراو!! چ ئوی لا باری هونرکیو قسا دکات! هیچ بگیکی نا هناوتوو تنیا ای خیتی !! ناکرا ئمانا ئنجامی لکینوبن لا ژیان و هونری زیرک . چن بزکی وک (دکتر ئحمد ئمانی) خاون بوانامیکی بزرو پسپریکی گرنگ .. ئگر تواوی ژیانی پنجا ساو شش مانگی زیرکی خوندبتوو ای بم شویا دبت !! بداخو هه رچی بیر لا ایکانی دکتر ئحمد دکموا سبارت با زیرک و هونرکی !! سیردکم زانیاریکانی لوا تپناکات کا هه رکسک لسرزارکی و لا نو خک دا بیستبتی !! چن ئگر بزکی ئکادیمی وک دکتر ئحمد بیوا ای حیسابی هه بت و قسا لسر – هونرمندکی ئفسانیی – وک زیرک بکات ، ئوا سرتا دبا ئو ۲۵ تا ۳۰ کتبا و ستان وتارو نووسینی خوندبتوو گوا لا ستان و ستان برنامی ادیی تفزینی و کو سمینارا گرتبا کا لا دوای مرگی زیرک لا ۲٦/٦/۱۹۷ وا بردوام لا ئران و عراق وکوردستان و دروا دنووسرن و دگوترن و دگدرن و باودکرنوا ! ئگرنا با هیچ شیویک نیدنووسی :(با کاو لسر خشمان نکین چند کس لا ئما دتوانت ژک تنیا با ددقیقش بووا گوا لا حسن زیرک بگرت؟) ئو بزا نک هه ر لکینوی نا کردووا ، بلکا وک ئوا وایا لا کوردستانیش نژیابا !! حسن زیرک .. لو ژوا ولسای ۱۹۵۳ و لا ادیی بغدا چریکاندی – ئسمر یارم جوان- وا تاچند ژک پش مرگی ژهرخواردوکردنی ودوا گرانی – وامن نخشم دردم گرانا ! (۲)– لا ۲٦/٦/۱۹۷۲ بکان گیان دسپر ! هه میشا هونرمندی یکمی گوا لگرتن بووا ، چ لا ادیکوردیکان و چ لا زر فرشتنی گرانیکانی و چ ئستاش لا یوتیوب و سوشیال میدیا (۳)، بردوام لا زی پشوی هه موو هونرمندان بووو با گوا لگرتن .. ئستاش هه س !! خاتوو میدیای زندی دنووسا : (ژانا دوو هه زار نما با ادیا دهات ستا ۹۹ ی با داواکردنی گرانیکانی زیرک بوو ،هه ندک لا گویگرکان پولیان دخستا نیو پاکتکا تازووتر گرانی خواستی خیان باو بکرتوا،) هه روها دن : هندا نامی زر با داواکردنی گرانیکانیی زیرک با ادیا دهات لا کرماشان ، ئیدارای ادی ا و پست ناچار بوون سندوقکی نامی تایبت با ئو نامانا دابنن کا با داواکردنی گرانیکانی زیرک دهاتن ! کا ئما پش زیرک و دوای زیرک با هیچ هونرمندکی کورد نکراوا !؟ دی مامستا دکتر ئحمد ئمانی دنووسا : کس لا ئما توانای ئوی نیا ژا با دا دقیقش گوا لا زیرک بگرا ! بااستی ایکی ئاوا – یک ا !!– و

دوور لە واقیع نەدبووایە ای دکتەرکی لەکەر بەت لەم سەردەمدا !! پەمخەش مامەستای بەز ئەحمەد ئەمانی ئەم بزانە ، کە نزیک بە (٧٠) ساە خەلکی کوردستان بە هە موو چین و توژ و تەمەن و ئاستەکانەو بەردەوام گوە لە گەرانیەکانی زیرەک دەگرن ؛ عاشق لە ژوانە، سەرخەش لە مەیخانە ، بەندی لە بەندیخانە ، نەخەش لە خەستەخانە ، کریکار لەسەر کاری ، جەتەر لە جوتیاری ، شوان لە ئاقاری ، ەبوار لە ەبواری ، پەشمەرگە لەسەنگەرە ، ەانەندە لەسەفەرە ، مەلا پاش نوژە، ژن لە ەژەو پژە ، ەزوان لە نەو ەزی ، شوان لە بەر پەزی ، ئاوارە لە غەریبی ، دەشکاو لە بە نسیبی، بوک لە خەنەبەندانە، زاوا لە گەی دیلانە ، کچ لە ەیی کانی ، کوە لە سەر بانی ، شەخ لە خەوەتە ، سەید لە موحیبەتە ، سەپان لە پەرزە، ئازا لە نەو مەتەرزە ، جوانان لە شایی و هە ەپەکە، پیر لە بەرهە یوان و بەر دەرکە،باوک مردوو لەسەر قەبران ، کەست کەوتوو لە ژەر زەبران ، هە ر هە موویان بەدە و بە گیان بەردەوام گوە لە زیرەک دەگرن و .. بەی دەژین و بەی دەمرن !! کە لوتکەیە؟! مامەستا ئەحمەد دەنووسە ە با وردتر بینەوە؛ لە مەسیقای کوردیدا چەند کەسەک لوتکەن، سەی ئەسکەر کوردستانی، حەمەی ماملە، قادر دیلان، عەلی مەردان، لەم دوایەدا عەباس کەمەندی و کامکارەکان و مەزهەر خالقی و دواجار عەدنان کەریم) بەە ..ئەم هونەرمەندە بەزانە لوتکەن ! لوتکە بوونیشیان زیرەک لە لوتکە بوون ناهەنەت خوارەو ! هە ر وەها لوتکە بوونی زیرەکیش ئەم بەزانەو زەری تریش لە لوتکە بوون بە بەش ناکات ! بەام ، لە لوتکە بوونیش دا ، هە موو لوتکەکان لە یەک ئاست نین !هە رکەس بە مەنی خەی ! کە ئەرگژنە؟ هە روەها دکتەر ئەحمەد بەردەوام دەبەت و دەنووسە ە ئەم زنجیرەش کە پەیدا هاتینە خوارەوە بە باشی ەوتی ەسەن (زانستی) بوونی هونەری مەسیقا بە ئەمە نیشان دەدات و لەو بەر پردیشەوە لە برایانی زەزەوە بیگرە تاکوو حەسەن زیرەک و سمایل سەردەشتی و عەزیز وەیسی و ئەم جوزەلە و ئەرگژەنانەی ئەم سەردەمە هەموویان هەمان ەوتی سەز بزوەنەری مەشک خەتەنن کە بەجگە لە سەزاندن هیچی دیکەیان لە بن باخەدا نییە و ئەم دوو ەوتەش لە هەموو کەمەلگاکانی جیهان و هونەرەکاندا بوونیان هەیە و تەنیا تایبەت بە کورد نییە.) ئەم ەسەنی و زانستی بوونی ئەم بەزانە ، زانستی بوون و ەسەنایەتی زیرەک لە کار ناخات ، مامەستا ئەحمەد ئەگەر بەوای بە هونەرمەندی گەورەی کورد (موجتەبای میزادە) هە بەت ، ئەو موجتەبایەی پاش ئەوەی لەسەردەستی زیرەک فەری مەقامە کوردیەکان دەبەت و لە کرماشان بەقسەی خەی ١٦٠ تا ١٧٠ گەرانی بەزیرەک مەسیقا لەدەدات و ناوبانگ پەیدا دەکات ، گەورەترین

هونەرمەندانی ئێران بە کوردو فارس و ئازەرو هیوایان دەخواست کە موجتەبای میرزادە مەسیقایان بە لەبداو هونەرکەیان بەرز کاتەوە ! غەلەت نەکەی حەسەن زیرەک خۆش بێت !! لە سەفەرکی هونەرمەند موجتەبای میرزادە بە سەمانی برای نووسەرو زیرەکدەست (عەبدولی حەمە باقی) بە موجتەبا دەڵی.. ئەو دەست و پەنجانەت خۆش بێت کە ئاستی گەرانیەکانی زیرەکت ئاوا پە بەرزکردەوە ! هونەرمەند موجتەبا میرزادە بە گلەییەوە بە مامەستا عەبدولئ حەمەباقی دەڵی: (غەلەت نەکەی حەسەن زیرک خۆش بێت کە ئاستی منی ئاوا بەرزکردەوە !.) لە زاری هونەرمەند مامەستا موجتەبا دەگێڕنەوە گوتوویەتی : من گەنج بووم و شارەزای ئاوازە کوردیەکان نەبووم ، حەسەن زیرک لە ئادیەی کرماشان کەدەبینە گەنجێکی بەتوانایە ، بەڵام، پەنجەی فارسیە ، هەژانە پاش دەوامی خەی دەتەوە ئادیەو موجتەبا فیری مەقامە کوردیەکان دەکات . تا موجتەبا ئەو مجتەبایەی لە هاتە بەرهەم کە هات بوو..کە دواجار بوو بە خاوەنی – ئاوازی ئاهورایی !! -! ئەو موجتەباییەی لە بەرهەم مهات .. کەواتە ئەو مەسیقارە گەورەیەی کوردو هەژ هەات و هە موو ئیران موجتەبای میرزادە شاگردی زیرەکەو دەسپەروەردەی زیرەکە ! ئایا کارەکانی موجتەبا بەگشتی و بەتایبەت ئەوانەی لەگەڵ زیرک کردوونیەتی ، نازانستین؟ !! تا مامەستا ئەحمەد ئەمانی زیرک لە هیزی هەسەن و زانستی بوونی بکاتە دەرەوەو بیباتە هیزی کەسانک کە هە رگز خەیان و هیچ شارەزایەکی مەسیقاو گەرانی کوردیش ئەو جەسارەتە ناکات ! بە تەزی پای کە نەگەیشتن ؟!! دکتەر ئەحمەد لە دەربەنێ ئایەکانی خەی بەردەوامەو دەنووسە . واتا کاتک ئەمە حەسەن زیرەک لەگەڵ ئەم چەند کەسە بەراورد بکەین تازە تەدەگەین لە هووی هەسەنایەتی هونەریەوە حەسەن زیرەک هیچ بە تەزی پایان ناگاتەوە کە تەنانەت ناتوانێت خەی لە درێژەی هەوتی ئەوان و مەسیقای شوناس-هونەری کوردییدا جێ بکاتەوە) مامەستا لەو چەند کەسە مەبەستی ئەو هونەرمەندە بەهەزانیە:
(سەی ئەسکەر کوردستانی، حەمەی مامڵە، قادر دیلان، عەلی مەردان، لەم دوایەدا عەباس کەمەندی و کامکارەکان و مەزهەر خالقی و دواجار عەدنان کەریم) ە بەهە ..ئەم هونەرمەند بەهەزانە لوتکەن ! سەی ئەسکەری لە دەربچە کە هاو زەمانی زیرک نە بووە ی ئەو هونەرمەندانەی تر هیچیان کەس لەی نەبیستوون و نە خوێندووتەوە کە خەیان لە زیرک بە هونەرمەند تر زانیبێ ! بەڵام، ئەگەر هە واداری یەکەکیان ..یەک لەو بەهەزانەی لا لە زیرک هونەرمەندتربێت ئەو مافی خەیەتی ! کەچی.. ئەو بەهەزانە هیچ هەژک ئایەکی ئاوایان نەبووە ؛ مامەستا عەلی مەردان کە زیرک خەی لە کاستەکەی ئەبوو

سەباح دڵی (مامۆستا عەلی مەردان گۆرێ ، کورد قەدری نازانێ ، من پێشاوەکانی دەخەمە سەرچاوم) هەر ئەو هونەرمەندە گۆرێ مامۆستا عەلی مەردان خۆی گوتوویەتی: پاش مەرگی زیرەک من گەرووم نووساو هیچی تر گەرانیم بە نەگوترا ! لە دانیشتنەکدا مامۆستا محەمەدی مەلە و مەلا حوسێنی عەبدوڵا زادە ، لە وێنامی میرزا کەریم خۆشناودا مەلا حوسێنی عەبدوڵا زادە دێت : کاکە ئەمە زیرەکمان بە مامۆستای خەمان دەزانی ! ئەم قسەیش بە ناوی خۆی ومامۆستا مەلە دەکات و مامۆستا مەلە خۆشی لەوە دەبێت و ناڕازایی دەرنابڕێ . بە هونەرمەندەکانی تریش کە مامۆستا ئەحمەد ئیمانی بە گۆرەترو زانستی تر لە زیرەکیان دەداتە قەڵەم ! ئەمەی خۆیەتی کەس ئەو ڕایەی لە وان نە بیستووە ، جارێکی تریش دەنووسم ، منیش وەک بەڕێز دکتۆر ئەحمەد ئیمانی ئەو هونەرمەندانەی بە گۆریان دەزانێ ، منیش بە گۆریان دەزانم ! بەڵام ، گۆرەیی هیچ هونەرمەندێکی کورد زیرەک لە گۆرە هونەرمەندی ناخات ! بەڵی حەسەن زیرەک دووبارە نابێتەوە !! جارێکی تر مامۆستا بە داتاشینی زیرەک لە هونەرمەندبوون دەنووسێ :

(واتا میلان کەندرا وەتەنی حەسەن زیرەک زیاتر لەوەی هونەری هەسەن بێت هونەری بازاڕی و کیجە) بەڵێ هونەرمەند حەسەن زیرەک هونەرمەندی نێو بازاڕو کەڵان و گەڵەک وماڵان و سەرگۆرەترین شانۆ سەرشەقام و نێو خەڵکە ، ئەوە نەک لە بەر ئەوەی ئاستی هونەرەکەی نزمە! بەڵکو بە هەی ئەوەی هونەری زیرەک هونەری هەموانێ و گشتگیرە، لە کاتێکدا لە ماڵان و لە دانیشتنەکان زیرک گەرانی دەگوت ، هەر ئەو زیرەکەش بوو لە ڕادیۆی دوو وەڵات و لە پایتەختی دوو وەڵات و لە گەڵ بەرزترین تیپی مۆسیقاو باشترین ئۆرکسترای دوو وەڵات گەرانی دەگوت و ڕێزی پێشەوی هونەرمەندایەتی بەخۆی بەدست دەهێنا ! ئەو کە لە گەڵ گۆرەترین ئۆرسکسترا و زۆرترین مۆسیقا ژەن گەرانی دەگوت ، هونەرمەندی هەموو کورد بوو؛ بە هەمان ئاست و بەرزتریش کە بەتەنیاو بەبێ هیچ ئامێرێکی مۆسیقی دەیچریکاند ..دیسان هونەرمەندی هەموو کورد بوو ، زیرەک تەنیا هونەرمەند نە بوو، سەرکردە بوو.. سەرکردەی هونەرمەندان !! ئەو سەرکردەیەی بە هەی ئەوە نەبوو کە دەساتدار بوو ! بە هەی دەساتی بەرزی هونەرەکەی بوو! ئەوە هەر زیرەکە لە کاتێکدا لە بەرزترین ئاستی بەرزو لە سەر دیارترین شانۆی عێراق و ئێران گەرانی دەکا و گویگری لە ژمارە نایەن ، ئەوا بە هەمان ئاستی بەرزیش لە نێو بازاڕو سەر شەقامکانیش کە گەرانی گوتووەو گۆگرەکانی لە ژمارە نەهاتوون ! واتە ئەوە زیرەکە لە هەموو ئاستەکان گوێی لەدەگیرە و ئامۆش تایبەتمەندیەکە دەس هەموو

هونەرمەندێک ناکۆک ! زیرەک هونەرمەندی بەردەوام گوتنی..ئەو پەویستی بە گوتنی بەردەوام هە بوو ..جا ئەو گوتنە لە پایتەخت بۆی بلوابا یان لە کانی مەلا ئەحمەدی سەرسنوور..زیرک ئاوازو شیعری گەرانی لە هەڵەبجە..خۆی گوتوویەتی : ئەگەر خەمم هە بووبێت یان دڵشابووبم گەرانیم بە هاتووە زەرو چاکیشم بە هاتووە.. هە تا گوتبێتم گوتووەم ، بەم گوتنەش خەمی خەم ڕەواندووتەوە و دڵی خۆکیشم شاد کردووە !! زەرینەی تەوە گلاو!! مامۆستا ئەحمەد لەسەر چۆکوچکاریەکەی بەردەوامو پێکەری زیرەک تێکەشکێنە ولە گەڵ ئەوشدا ڕەخنە لە زەوقی گشتی کوردەواری دەگرێ ودەنووسێ پەیوەندی بە ئەم سەزە فاشیلە دەگەیتەوە کە هەشتا لە کورد-دا ئامادەیە خودی ئەم ئەفسانە باوە کە گوایە بۆک هونەرمەند چی دیکە دووبارە نابنەوە! خۆی دوو ڕەهەندی هەیە؛ هەم ڕاستە، هەم دان نانە بەسەر نازانستی بوونی ئەو کەسەدا. واتا شتیکی درووستە، بەڵام بە مانای ڕەسەن بوونیان نییە، حەسەن زیرک دقاودق نوێنەری هەمان پلەی ڕێحیانەتی گشتی کومەڵگا کوردییە سەزاوییەکەیە کە هەشتا نە ئەفامێت هونەر (بە گشتی یانی چی)، نە بەو ئاستەش گەیشتووە کە گۆ بە هونەری ڕاستەقینە شل بکات، کەواتە لەم کەمەڵگایەدا کە زەرینە هەشتا زەرینەیەکی تەوەگلاو لە سەزی ئان و ساتی گەورە بوونە، مامۆ دبێتە فەرامۆش کراوەکە و حەسەن زیرەک دەبێتە قارەمانەکە کە چی دیکە دووبارە بوونەوەی نییە.) لەم پێگرافدا مامۆستا باسی چەند خاڵێک دکات . یەکیان ئەفسانەی دوو بارە نە بوونەوە ! واتە حەسەن زیرەکێکی تر دوو بارە نابێتەوە ، بەڵێ بە هە موو قیاسان حەسەن زیرەکێکی تر دووبارە نابێتەوە ، ئەمە بە هە موو هونەرمەندێکی ڕەسەن و داهێنەریش ڕاستە ، ئەوەی لێرە بە زیرەک ئەم – دوو بارە نە بوونەوە – زەر دووبارە دەبێتەوە تایبەتمەندی هونەرمەندیی زیرەک و ئاستی بەرزو زەری داهێنانی زیرەکە ! بەیە ئەمە ڕاستیە کە زیرەک دووبارە نابێتەوە . هونەرمەندی گۆرەی مۆسیقای کوردی مامۆستا موجتەبای میرزادە ، لە چاوپێکەوتنێکی لە گەڵ بەرنامەی شانشینی تەلە فزیۆنی میدیا لە وڵامی کاک بارزان شاسوار دا دەڵێ (من ناتوانم باسی حەسەن زیرەک بکەم ..زیرەک زەر گەورایە ، نە لەپەش زیرەک و نە لەدوای زیرەک کەس وەک و ئەو نابە !) ئەو ڕایەی هونەرمەندی گەورەی هە موو ئێران و کوردستان و ڕۆژهە ڵات موجتەبای میرزادەیە دەبە بە هە ند وەربگرێن ، ئەو بەڵگەیە لە نزیکەوە لەگەڵ زیرەک ژیاوەو مۆسیقای بە لەداوەو ئاهە نگی بە ڕێکخستووەو شارەزای تواناو داهێنانی بەرزو – فی ئەلبداهە ی- زیرەکە و ئەوەی لە زیرەک دا دیویەتی لە هونەرمەندی دا، لە هیچ یەک لەو گەرانیبێژانەی نەدیوە دواتر کە مۆسیقای بە لیداون ! ئایا

موجتباش توگاوی ئان و ساتە کەیە هیچ بنەمایەکی زانستی نییە، ئیللا هەیەی فامی نەبت،!!؟ من بواناکم ئاستی زوق و هونر ناسیی مامستا موجتبا هندە لە خوارو بووبە و تکە شپی حماسی فاشیلی خلکە کە بووبە و ئویش توگلابە؟! ، بکو ئو میرزایە لە گە زیرک ئاستی زوقی گوگرتنی خکیان بردووتە سرو !!؟ حسن زیرکک کە زربی هە رزری هونرمندو مسیقارکانی ئران لە کوردو فارس و ئازرو لە عیراق کوردو عرب و هە تا ئرمنی و ترک و بگرە تادگاتە بشک لە ژئاواییکان دان بە گوریی و لهاتوویی ئو (حسن زیرک) دادنن ! کچی مامستایکی ئکادیمی و گنجکی کوردی خمان ، دت و هە موو ئو جماور زرو ئم هە موو هونرمند گرانیبژوو مسیقار گورانی کوردو فارس و ترک و ئازرو ئرمن و عرب و کە وکە بادنە و ئمانە هە مووی – بهی کم فامی و ئاستی نزمی زوقی – دادنت و هە موو ئو پناسانە لە زیرک دستنتو کە هونرمندان بە قناعتو پانداو ، زیرک ئعجوبیە، زیرک نابیغیە، زیرک ئفسانیە ، زیرک قوتابخانیە ، زیرک مامستایە ! دگنو گورترین مسیقاری ئران کە سرپرشتی گورتین ئرکسترای ئرانی دکرد لە تارانی پایتخت ، لە کاتی تمارکردنی گرانیک بە زیرک ، وو لە ئندامانی ئرکستراکی دکات و دە :

ئاگاداربن پویستە ئو لە دوای زرک بن ؛ بتمای ئو مبن زیرک دوای ئو کو ! ئم بخی جارکی تر مامستایتی و سرقافلیی هونرمندان بە زیرک دسمنە ! ئم استە زربی خکی ئم پروردی زوقی هونریمان لە ئاستکی برز نیە ! بام ، هە ر ئو خکە بە زری ، ئگر نم وک زیرک ئوا زر کمتر نا ..گو لو هونرمندانە دگرن کە دکتر ئحمد بە سن و هونرمند و داهنریان دزانە ، وک مامستا ماملە و مامستا عالی مردان و مامستا مزهە ری خالقی و سی ئسکری کوردستانی و مامستا عدنان کریم و مامستا عباسی کمندی و ئوانی تریش .. ئر ئستاش ئو جماور کە بم ژمار زر گو لو هونرمندانش دگر !!هە ر ئاستی زوقیان نزمو تو گلاوی سزی حماسیی و کام فامینە؟! ؟ هونرمند ماملە بچی فرامش کراو ؟ هە ر ئستا کە ژی هە ینی و ٢٣/٤/٢٠٢١ لە یوتیوب سیری ڤیدییکی گرانی (مامستا ی هونرمند ماملە) م کرد بناوی – یادی بخر -١٢٦٤٩٠٣ یک ملن و دووست وشست و چوار هە زارو نە ست و سە جار گوی لگیراو لە ماوی شش سا و تنیا لە یک گرانی… دی بە قوربان.. ئم فرامشکردنی ماملە یە؟١؟ مامستا

ئەحمەد ئاوەندە لە زیرەک تۆیە ، بە هەی ئاو تۆیبە غەدر لە مامەستا ماملەش دەکات ، کە گوایە دەیهاوە بەرگری لەبکات ! ئەستا گەنجیک و کەسکی کە کاریان لەکەینەوە نیە و هە واداری هونەرمەند مامەستا ماملە نە ! کە ئاو ئایەی مامەستا دەخوەنتاوە ، لە دە و مەشکیان دەچەسپە کە ماملە تەنیا چەند کاستەکی لادەی تەمارکردووو فەرامەشکراوەوغەدری لەکراوەو ئاو غەدرەش بە هەی حەسەن زیرەکە وەیە !! زەر بەداخاوە . بەە زیرەک بە پشت و پەناترین هونەرمەندی هەە موو جیهان بووو!! دکتەر ئەحمەد ئەمانی بەردەوام دەبەت و دەنووسە ، چیها ئەم ئەفسانەیە باوە؛ کە حەسەن زیرەک کەسکی تەنیا و بە پشت و پەنا بووە، بەام ئەوە لە ئاستیدا ماملەیە کە بە پشتیوان ترین کەسی سەردەمی حەسەن زیرەک بووە، نەک ئەم ئەفسانە کە حەسەن زیرەک بە کەس بوو) ەەزی زەرم بە مامەستای هونەرمەند ماملە ، وەک کوردەک و هونەرمەندەک و خانوادەیەک کە سەر بە خەبات و نیشتمان بوو ، بە کەشاو گرفت نەبووە ، ئازارو بەندیخانەی دیو ، بەام ، ژیانی خانوادەیی و مالباتی ماملە هە ر گیز لە گەە ژیانی زیرەک بەراورد ناکرە ؛ بە خەایی نە بوو زیرەک بە هە ر زمانەک کە دەیزانی هاواری دەکرد : -(جەم نیە تیا بسرەوم خاکم بەسەر بە لانەخەم ! نە در غوربت دلەم شادو نە رویی در وطن دارم..الهی بخت برگردد ازین طالع کە من دارم! هر یەنەن گیدرم غریبم غریب !قەت لە دنیادا نەبوو بەجگە لە ناخەشی بەشم ،ئەی خودا چەند بە کەس و بەدبەخت و چارە ەەشم !! بە کەسم لاو بەغدایە ..دەیان هاوارکردن و نالاندن لەدست بەکەسی و بە جە و ەیی !!) ئەگەر ئەم شەعرانە جارەک لەگەە ژیانی شاعیرەکان بگونجەن ؛ ئاوا دەیانجار لە گەە ژیانی زیرەک دەگونجەن ! بە کەسی زیرەک لە نەو ماە و لە منداەیەوە دەست پەدەکات و باوکی دەمرە و دایکی شودەکاتەوەهە ر بە منداەی دەکەوەتە کەانان و گاوانی نەکەری ئاغادەکات و وەک خەی لە کاستەکەی ناسراو بە – کاستی ئەبوو سەباح ناسراو _ دەەی: جەم نە بەوە.. لە ئەران و لە عیراق جەم نە بەوە ! لە جەگایەکی تر دەەە: لە هە موو جیهان جەم نە بووەولە هە موو جیهان ..فەقەت من ماندوو بووم شەکەت بووم هیلاک بووم !! تا دواجار – ئاخی پیری دەیباتەوە شنەو- لاو پەەی هە ژاری و بە کەسیدا بەدەستی ساواکیان ژەهر خواردوو دەکرە و لەی دەکات بە سەرتان وبەو نە خەشیەوە دەمرە (٤) کە دەمرە… خانووی کرەیە !لە نەو خانووەکی کرە و لە ماەکدا دەمرە بەەەکەی ژەر پەی خواستووتەوە ! هە ر زیرەک بە خەی لە چریکەی کوردستان دا دەنووسە : هە ر کەس بە کەس بە و بەرەەایی – وەک منی لە بە زەحمەتە چابە !!بە کورتیەکەی ژیانی زیرەک بە دەزەخ دەستی پەکردو هە ر بە

دزخیش کتایی هات .!! مامستا ئحمد چن کو وک دردکو هیچ یک لو کتبانی نو خوندووتو کو باسی ژیانی زیرک دکن ،دنا.. دنیام ئگر تنیا – چریکی کوردستان – ی بخوندبوایو ایکانی بم شویو ندبوو. هه ر ئوش کو بردوام ایکانی خی لو پشتی بو ئاگایی لو ژیانی زیرک بو بگیی دا دردبو ! دیسان دنووسو :(له حایکدا کی گشتی کمهگای کوردی لهگهو حهسهن زیرهک بوو.

هیچ هونهرمهندک، ئهوهندهی کمهگای کوردی خزمهتی حهسهن زیرهکی کردووه له لایهن کوردهوه خزمهتی نهکراوه، ههر بهم بونهشهوه بوو که حهسهن زیرهک ئهم مهجالهی له ژیانیدا بو ههخسا که به دهیان شار و شارچکه بگهت و لهسهر ئهم خوانه جهماوهریه ژنی جراجری لو بنت و بهوپهی سهرسوومانیشهوه مکیهتی قارهمانه تهنیاکهشی بو خی داگیر کردووه و ههمدیسان بو ئهبهد سزی جهماوری کوردی ئهم سهردهمه له دوای خی دهکشتهوه.) بو.. خک یارمتیی زیرکیان داو ! بام، ئوانی لو کمگای کوردواری یارمتی زیرکیان داو ، تاک تاک و جار جارو بوو و یارمتی کورت مودا بوو ، بو جمو نانیک و شو حواندنویک بوو! بام؛ ئوانی دژایتی زیرکیان کردوو ، دزگا بدناوکانی دوو دوتی عراق و ئران بوون و هونرمند گورکان!؟ و نووسرو دست یشتووکانی !؟ئم دوو واتو بوون ! ئوانی ژیانی خشی – ئمسال من زر بختیارم – ی زیرکیان لو سردمی تاران و کرماشان و ژیانی پکویی لگل میدیای زندیا و – چندم پو خش ناوما – خودا هندم نو کوژو ئارزوو پم بو بابو!! تکداو زیرکیان هه رتی سر سنوورو – کانی ملا ئحمد – کردوو میدیاو مندا کانیان لو – شارکی غریب – بو زیرک کرد ؛ بو دنییایو ئو دنووسم..ئگر ئو هه موو خلکو کو بو ئاسانی و بردوام گو لو دنگی زیرک دگرن ؛ ئگر بیان بکرو بو کمیک زحمتو ژیانی زیرک بخوننو ، ئوا بو شک هه ودارانی زیرو دوو چندان دبن . ژیانی زیرک هی ئویو شانامو داستان و مان و زنجیرو تلفزیون و فلیمی سینمایی و چی و چو لبرهه م بت !!

باسا دووجارم تهبدن !!

ئرو برای بیزم دکتر ئحمد ئو ئو اپرتانتان دیو کو – ساوکیکان – لو سر زیرک و میدیای زندیان نووسیوو لو برگکانی کتیبی (چپ در ایران بو روایت اسناد ساواک) دا باوکراونتو ؟ دیوتو ساوکیکان چیان نووسیوو چن بدوای هه ناسی(میدیا وزیرک)و بوون و هه موو کارو چالاکیو

ادیییەکانیان بەدگومان کردوون و دژگای ساوکیان لە دنە داون ! ئەو ساواکیانەی شانازیان بە ساواکی بوونەوە دەکردو خۆیان بەو سەت ئوپیەوە هەدەکەشا کە لە پای ئاپارت نووسینەوە وەریان دەگرت !؟ لە کاتێک دا زیرەک ئەو داوایەی ساواک ئەتدەکاتەوە ؛ کە داوای لە دەکەن بچە لە عیراق کاریان بە بکات و لە بەرامبەردا خەڵکێکی زۆری بخەنە ژێردەست و پارەیەکی زۆری پە بدەن! زیرەک ئەمە ئەت دەکاتەوە وەک لە کتێبەکەی میرزا کەریم خۆشناودا نووسراوە دەڵێ : ئەوە کاری من نیە و بشتوانم نایکەم و ئەو کانیەی ئاوم تێدا خواردووتەوە بەردی تێناخەم و خەم شەرمە زاری عیراقیەکان ناکەم و باساڵە هەر.. دوو جارم تەهەبدەن !! دواجار ئەم ئاپارتانە کاری خۆیان کردوو زیرەکیان لەسەردەمی زەینی تارانی پایتەخت و کرماشانی کوردنشین ئادیە کردەدەرەوە . لەم ئەژانە بە ناچاری جارێکی تر ئوو لە عیراق دەکات و دێوەو جارێکی تر لە ئادیەی بەغدا کاربکات ؛ بەڵام ، دوژمنانی زیرەک لە بەغداش ، پاش ئەم هەموو ساڵە و ئەم هەموو داهێنانە و داگیرکردنی ئەزی پشتوەی هونەرمەندانی دوو وڵات!! بە سوکایەتی پێکردن جارێکی تر دەنگی تاقیدەکەنەوەو لە ئەنجام دا پێی دەڵێن : تۆ دەنگت بە ئادیە دەست نادا !! وەک ئەوەی لە ئادیەی کرماشان بەڵێوە بەری بەشی کوردی بەزیرەک دەڵێی : چیتر پشتویستمان بە تۆ نیە ! هەزارو پێنج سەت گۆرانی تەمان هەیە بەسمانە و بەڵێوەبەری بەشە کوردی ئادیەی تاران بە پۆلیسی بەردەرگای ئادیە دەڵێ..ەگە نەدەن زیرەک بتە ژوورەوە !؟! مامۆستای بەڵێز دکتۆر ئەحمەد ئەوەتە لەو دژگا ئادیەییەی کە جێگای کارو چالاکی زیرەک بوو و خزمەتی زۆری تێدا کردوون ، لە ئێران و عیراق ، سەیرکە چ کەسانێک و بە چ شیوەیەک زیرەک ئوحشکەن و دشکەن و هونەرشکێن دەکەن و ەگای هونەری لەدەگرن و دەرگای ئەستگەی بەڵێودا دادەخەن و ئاوی دەنێن بەرەو مەرگی ژەهراوی !؟!

جارێکی تر کە بە کەس؟؟

مامۆستا ئەحمەد ئەمانی و هە رکەس ئازادن چ هونەرمەندێکیان خۆش دەوێ و بەکەشدا هەدەێن ! بەڵام ، ئەوەی لە بەڵێزێکی وەک مامۆستا ئەحمەد ئەمانی ناوەشێتەوە ئەو هە موو داشرینەی زیرەکە لە هونەرمەندی بەبە بەگەو سەلماندن ! سەیرکە چی دەنووسە :(حەسەن زیرک دقاودق نوێنەری هەمان پلەی ەحیانەتی گشتی کومەگا کوردییە سەزاوییەکەیە کە هێشتا نە ئەفامەت هونەر (بە گشتی یانی چی)، نە بەو ئاستەش گەیشتووە کە گوێ بە هونەری ئاستەقینە شل بکات، کەواتە لەم کەمەگایەدا کە زەرینە هێشتا زەرینەیەکی تەوەگلاو لە سەزی ئان

و ساتی گەورە بوونە، ماملێ دبێتە فەرامۆش کراوەکە و حەسەن زیرەک دەبێتە قارەمانەکە کە چی دیکە دووبارە بوونەوەی نییە) پیاوکێ ئەم پڕۆگرافە دەخوێنێتەوە ، ئەگەر شارەزای ژیانی ماملێ و زیرەک نەبێت ئەوا وای دێتە بەرچاوکە ئەو زیرەکە بە هەموو توانایەکی کە هەیبوو ، ڕۆگای کاری هونەریی لە مامی گرتووە ! ئەوەندەی ئەمە شارەزای ژیانی هونەرمەند ماملێین ، ژیانی ماملێ زۆر لە ژیانی زیرەک گونجاوترو لە بارتر بووە بۆ هونەرو ئاسودەیی، مامۆستا ماملێ- ئەگەرچی ئەویش بە گرفت وکێشە نەبووە – بەڵام ، زۆربەی کات لە نەوماڵ و خانوادەو شارو وڵاتی خۆی بووەو ئادیەی مۆهابات زۆر لە ماڵەکەی دوور نەبووە، ئەوە مامۆستا ماملێیە کە خۆی ئەو ژیان و شیوە هونەرکردنەی بە خۆی بە پێسند زانیوەو هونەرەکەی ئاوا درێژە پێداوە – ئەو هونەرەی مامۆستا ئەحمەد پێی دەڵێ : چەند کاستێکی لادەی !!! ئەوە زیرەکیش بووە داوای لە هونەرمەند ماملێ کردووە بچیتە ئادیەو گەرانی بەڵێ و لە وپێکەوە گوتنشدا ، زیرەک وەک – کەس – گەرانی بە ماملێ گەراوەتەوە ! بەڵێ هیچ کەس ماملێ فەرامۆش نەکردووە نە خاسمە زیرەک!! هەر ئێستاو ئەودەمیش کە هەردوکیان لە ژیان دابوون لە هونەرو ناوبانگدا ئەم دوانە هاوشانی یەکتربوون و لە هەر ڕکوە ناوی زیرەک هاتبە ناوی ماملێی بەداوە بووە ئەوەش کە مامۆستاش زیرەک بە قارەمانە ناڕەواو ناشایستە کە دەزانێ ! ئەوقارەمانیەتیەی زیرەک کەس خۆری پێ نەکردووە ، بە هەی گەورە هونەرمەندی و داهێنانی زۆرو ژیانێ ئەفسانەییەکەی خۆیەتی ! زۆر بەداخەوە دکتۆر ئەحمەد بەم ڕایانە دۆری دەخات کە هیچ خۆی بەوەوە ماندووەنکردووە شتێک لە ژیانی پڕئازرو دڕبەدەری و دەزخئاسای زیرەک بخوێنێتەوەو بزانێ !؟! سەیرکەن لە بەردەوامی نووسینەکانی مامۆستا ئەحمەد چۆن دەنووسێ ، ئەم ئەفسانەیە باوە؛ کە حەسەن زیرەک کەسێکی تەنیا و بێ پشت و پەنا بووە، بەڵام ئەوە لە ڕاستیدا ماملێ یە کە بێ پشتیوان ترین کەسی سەردەمی حەسەن زیرەک بووە، نەک ئەم ئەفسانە کە حەسەن زیرەک بێ کەس بوو، لە حاڵیکدا کۆی گشتی کۆمەڵگای کوردی لەگەڵ حەسەن زیرەک بوو.

هیچ هونەرمەندێک، ئەوەندەی کۆمەڵگای کوردی خزمەتی حەسەن زیرەکی کردووە لە لایەن کوردەوە خزمەتی نەکراوە، هەر بەم بۆنەشەوە بوو کە حەسەن زیرەک ئەم مەجالەی لە ژیانیدا بێ ڕەخسا کە بە دەیان شار و شارۆچکە بگەڕێت و لەسەر ئەم خوانە جەماوەریە ژنی جۆراجۆری لە بۆنت و بەوپەڕی سەرسوڕمانیشەوە مۆکیەتی قارەمانەتەنیاکەشی بێ خۆی داگیر کردووە و هەمدیسان بێ ئەبەد سۆزی جەماوری کوردی ئەم سەردەمە لە دوای خۆی دەکشتەوە. واتا هیچ لەسەر خوانی جەماوەر بە کەیفی خۆی ژیانی کردووە، ئاوا بەوپەڕی سەورسوڕمانەوە هەموو

سەزی ئەفسانەی (تەنیا بوونی هونەرمەند)یشی بە خەی داگیر کردووە) لەرە من ناخوازم بەکەسی ماملە لەتبکەمەوە ، دەزانم هونەرمەندو شاعیرانی لەسەنی کورد لەسەردەمی بە دەوڵەتی داو ئەستاش هە موویان بەکەسن !؟ بەڵام ، لە نەو بەکەساندا ئەو زیرەکە پاڵەوانی بەکەسیە! ئەوەی کە کەمەگای کوردی خزمەتی زەری زیرەکی کردووە ، هە ر ئەم ڕایە جارەکی تر ئەو دەردەخا کە دکتەر ئەحمەد تەواو بە ئاگایە لە وردو باریکی ژیانی زیرەک ؛ لەرە ڕووی دەمم دەکەمە دکتەرو تکای برایانەی لەدەکەم ، هەندەک زەحمەت بدات بەرخەی کتەبی چریکەی کوردستان ، کە زیرەک باسی ژیانی خەی دەکات لە ڕۆژی لەدایکبوونەوە تا گەڕانەوەی لە عیراق بە ئەران و هە ڕۆها هە ردوو بەرگی – هە ندەک لەبەسەرهاتەکانی زیرەک – کە میرزاکەریم خەشناو هاوڕێی چوارساڵە پەکەوەیی زیرەک نووسیویەتی ، چوار ساڵەیی سەردەمی دەرکرانی زیرەکەوە لە ڕادیەی کرماشانەوە تا ژەهر خواردن و مردنیەتی، بخوەنەتەوە !! بە دەنیاییە وە پاش خوەندنەوەی ئەم سە کتەبە دکتەر ئەحمەد بە چاکی دەازانە کە بەکەسە وبە جۆرەکی دی باسی زیرەک دەکات !!

پاشایەک لەتاران !!

دکتەر باسی ئەوەدەکات کە زیرەک زۆر گەڕاوەو چووەتە وڵات و شاران !(جەم نیە تیا بسڕەوم خاکم بەسەر بە لانە خەم ..بە کەس و بە دەر بە یارو هاودەم بە مەیی و مەیخانە خەم ! ئەی نا ئومەدی ئەی نائومیدی ئەی ڕەنجە ڕەیی و دە نائومەدی بەدبەختی وەک من ساکە دی) ؟؟زیرەک کە گەڕاوە بەشی زەری گەڕانەکەی وەک قانیعی مەزن بە خەی دەفەرموو : (خودا ئەو پەیانەی بە دوو شت داوەتە من، یەکە لەدست دوژمن ڕابکەم و دوو بەدوای ناندا غار بدەم) ئەمە ڕەک بە زیرکیش ئاوایە، زیرەک هە موو گەڕانکانی هە ڵاتنی دەستی دوژمن بووەوغاردان بووە بە دوای نان دا ! زیرەک وەک هونەرمەندەک لە هیچ وڵاتەک کارتی داوەتکردنی بە نە هاتووەو فەرشی سووری بە ڕانەخراوەو لە فرەکە دانە بەزیوە ! هە میشە بە قاچاغی و بە ترسەوەو بە هە ژاری و بە گیراوی بەندیخانە گەڕەکی کردووە !

سەرسفرەی خەڵک!!

مامەستا دەنووسە زیرەک لە سەرسفرەو نانی خەڵک ژیاوەو ژنی زەری بە خەی هەناوە !! دکتەردەزانە زیرەک هونەرمەند بوو ئەگەر لە ژیانی خەی دا تەنیا – حەقولئیبداعی – ورگرتبایەو مافی نە خورابوایە، نەک هە ڕخەی بەڵکو دەیتوانی دەوڵەمەندترین هونەرمەند بەت و

خ□□ک□کی ز□ریش ب□ خ□و بکات ، ئ□گ□ر دکت□ر تواناو ز□قی ئ□و□ی هه ب□ت (پاشای□ک ل□تاران و هون□رم□ند□ک ل□ لوتک□ دا)(٥) [illegible] (□)! د□ی خو□ند□واری خ□ش□ویست خ□ت ئ□م کار□ی زیر□ک هه □س□نگ□ن□ و ب□یاربد□ !؟

ج□م ن□ بوو□ ل□ ئ□راق و ل□ ئ□ران !!

زیر□ک ن□ ل□کارکردند ک□س□کی ب□ توانا بوو ن□ ل□ هون□رم□ندی دا ، ب□□ام ، ئ□و پیاو□کی م□زن بوو ل□س□رد□م□کی نزمدا ژیا و ئ□و ل□ هیچ ج□گای□ک ل□ن□د□گ□□ان کوچاگری □□ش ب□ت ! زیر□ک ل□س□ر سفر□و نانی خ□□ک د□ژیا ؟؟ !! باواب□ ! ئ□ستا نموون□ی□ک ل□و نان و سفر□ی□ت د□ه□نم□و□ دکت□ر گیان … سا□□ک و جار□ک ل□ جاران زیر□ک ل□شاری سل□مانی ، ش□و ل□ ما□□ک و ل□س□ر سفر□ک□یان نان د□خوا !! دواتر ش□و هه ر ل□و ما□□ ئاهه نگ□ک د□گ□□ی و خاون ما□ی ئاهه نگ□ ک□ ل□ کاس□ت□ک ت□مار د□کات ، ب□ ب□یانی ئ□و کاسیت□ (٣٠٠) دینـاری ئ□و□ □□ژ□ـی ع□راقـی د□د□ن□؛ کـابرا داوای زیـاتر د□کاتو نـایفر□شی ، ک□ ئ□ود□م س□ س□ت دینـار خانوو□کی پ□د□ک□درا ! ت□ب□□ برای خو□ند□وارم ..ئ□گ□رزیر□ک ئ□و پار□ی□و پار□ی هه موو

ئاهه نگ و کاستکانی ورگرتبا پویستی بنانی سر سفری کس دبوو !؟ بداخو ئو حفتا سا بازرگانانی هونرو گرانیکانی زیرک پاری مافی ووای زیرک و مندا کانی دخن و کسک بیر ناکاتو لو داهاتو بردوام کمکی بو کس و کاری زیرک بداتو!! ، هه فتا سا لو کوردواری خکانکی زر لسر پاری هونری زیرک دژین ! ئستا کی ووای ئم جمنانک بو جاوی زیرک دابدینو ، زیرک ئگر ژیانکی ئاسودی هه بوایو مافی هونرمندی خی ورگرتبایو ! وک ئو چوار سا ی کو لو تاران حقی خی وردگرت!؟، ئوا بشک یکک دبوو لو هونرمند دوومندکانی ئران ! دی خو ئگر بو فارسی گرانی گوتبا ..ئوا بو حیسابی خی ندازانو !! هه ر زیرک خی دتوانی باسی ژیانی کورواری خی بکات و لو کاستکی ئبووسباح بو پی حسرتو دو:(جم نو بووو لو عیراق و لو ئران جم نو بووو ، ئستا لو نوان ئم دوو کو چایخانیکی عجایبم داناوو کاسبی تدا دکم ! هونر بمن بهریکی ندا هونر بمن وکارکی نکرد بو دوایابچم ، چن کوردم بو کوردی قسدکم !!) بی کورد بوونی زیرک خونی لدچ ! بداخو کوردواری زری ماو تا زیرک وک خی بناس ؟؟

ژنهنانی زر !!

دکتر ئحمد گلیی لو دکات کو زیرک بکیفی خی ژنی زری هناوو ایبواردوو !! ئویو کدم دکتر ئاگاداری ژیانی زیرک نیو ، بو خا نام !! زیرک لو گنجی و یکم جار کو ژن دنو و دوایی بو هی ووداوک دگر ! ئو شوی کو بردبو و دچتو ماو ، دبینو ئو دایکی خریکی گواستنوی ژنکیتی بو براکی !!! زیرک کو ئم دبینو لو حژمتان سر هه دگر وتاران و عبادان و بسرا ختان بگرن زیرک هات !؟ دکتر پسپریکی اوژکاری دروونی خانوادییو ! دی برا پسپرکم ئم ژیان و ئم کاری خانوادی زیرک و زری تر شیبکرو و بیاری زانستیانی خت بدو .!!
زیرکیش وک هه رکسک حزی دکرد ماکی گرم و خزانکی ئاسودی هه بت و ئو ژیانشی بردوام بت . بام ، ژیانی زیرک لدست خی نبوو ، دوژمنانی نو خو دوو دوتی داگیرکر هه لاندسواند !! زیرک کو لو بغدا بوو ژنو جوان و لهاتوو خاندان(گوهه ر خانم) ی خواست و گرانی – گوهه ر – ی بو گوت . هه رگیز حزی ندکر ناچاربت وئو گوهه ر بو جی بهو !!

! دیسان کە لەتاران دەگیرستەوەو میدیای زەندی دەخوازە و شەو لە ماەی خەی دەنوە و بەیانی لە ماەی خەی لە خەو هە دەستە ، دەبەتە خاوەن ، ماە و ژن و مندا ... ئەم ژیانەی زەر پە خەش دەبە و دەچریکەنە : بولبول ئەمسا من زەر بەختیارم ساحەبی مەهتاب گوەی بەهارم ، دەبەژە و هاورا دەکات چەندم پەخەشە ناوماە ! بەی زیرەکیش مرەڤ بوو حەزی دەکرد ماە و ژن و مندایی هە بەت و تەیدا بستەوە ! بەام ، ساواک و ساواکیەکان ئەو ژیانەیان بە زیرەک ەوا نەدی و ئەو ماە خەش و بە هە شتە بچوکەیان لە تەکداو سەرەو ژەریان کردەوە بە دەزەخی ژیان ! هە رلەو ژەی لە ادیە دەرکرا ساواک بە دوایەوە بوو لەنەدەگەا لە هیچ کارەک بەردەوام بەت و لە هیچ شوەنەک کوچاگر ەش بکات ، ابیعە خانم گوتەنی :هە رناوە ناوەش بە فیتی ساواک چەقەکەشەکان لە سنەو کرماشانەوە بەی دەچوون و لە خوەندا سووریان دەکرد !! زیرەک دەە : زەر جار لەیانداوم ، بە خوا بەخەشم نەمزانیوە بەچی ولەسەرچی لەمدەدەن !!

زیرەک هونەرمەندەکی ئاشقە ژیان وئاشقە ژن وئاشقە جوانیی بووە، دەەن گوتوویەتی :ئەگەرژنم لەدیار نەبە گورانیم بە ناگوترە ! تا جارەک لە ادیەی بەغدا لە کاتی تەمارکردنی گەرانی سەیرەکەن ئەوا زیرەک کاغەزەکی لە پەشەو جار جار سەیری دەکات ! دەەن بە خوا زیرەک استناکا خوەندواری هەیە ، ئەوەنی ئەو کاغەزەی لەبەردەمە، کە گەرانیەکە تەواو دەبەت ، دەەن زیرەک ئەوە چیە ؟ سەیری کاغەزەکەدەکەن دەبینن وەنەی ژنەکە بە جوانی کەشراوە ! دەپرسن ئەوە ژنە چیە زیرەک ؟ لە وەام دا دەە من ئەگەر ژنم لەدیاربە چاکتر گەرانت دەەم، چؤن هیچ ژنەک لەر نەبوو هە ر بە ئەمەش خەم ئەم وەنەیەم کەشا و لە کاتی گەرانی گوتندا جار جار سەیرم دەکرد !؟ مامەستا ئەحمەد ئەوەدەزانە هونەرمەندانی ناودارو سەرکەوتوو دەنگ خەش چیەکی زەرو سەیریان هە یە لە گە – ژن – دا ، ئەوەندەی زیرەک بەدوای ژندا گەاوە ، هەندەش ژن بەدوای داچوون !! تەبە ! ئەگەر زیرەک ژیانەکی اوستاوو ئاسودەو جەگیری هە بوایە ؛ ناچار دەبوو هەندە ژن بەنەت ؟ کە ساواک و ساواکیەکانی دەورو بەری میدیای زەندی و زیرەک لەکدەکەن ، زیرەک گەرانی – هە ردەرواو بە جەم دەە! دەە ..ئەم گەرانیە دەری دەخات کە زیرەک چ ئازارەکی کەشاوە لەوەی کە لە ژن و مندا و ماە و کارەکەی دەکەنەدەرەوە !

زەری ژنهەنانی زیرەک هەیەکەی دەروونی کەسیی و خانوادەیی هونەرمەندی ودەربەدەرییە!! ژن و ژیانی زیرەک هی ئەوەیە کەسەکی پسپەر لە باری دەروونی مرەڤ و باری خانوادەیی لە کوردەواری لەکەینەویەکی دوورو درەژی لە بارەوە بکات .

زیرک نوننری ک؟!.

دکتر ئحمد لە تک(تونکردن- و – شکردن)ی زیرک ، دست بە بای میللتیش دبات و بم شیویە باسی دکات:(حەسەن زیرک دقاودق نونەری هەمان پلەی حیانەتی گشتی کومەگا کوردییە سزاوییەکەیە کە هشتا نە ئەفامت هونەر (بە گشتی یانی چی)، نە بەو ئاستەش گەیشتووە کە گو بە هونەری استەقینە شل بکات، کەواتە لەم کمەگایەدا کە زرینە هشتا زرینەیەکی توەگلاو لە سزی ئان و ساتی گەورە بوونە، ماملە دبتە فەرامش کراوەکە و حەسەن زیرەک دەبتە قارەمانەکە کە چی دیکە دووبارە بوونەوەی نییە) لو نووسینی دکتر ئحمد ئو دتە دس کە کمەگای کوردوار- بگشتی -ی سزاویو نافامت هونر چیە وهونری استقینە نازانە و زرینی توگلاوی سزی ئان و ساتی گورە بوونە !! هە رلە بر ئوی گو لە دنگی زیرک دگرن!! ئم گشتگیریی دکتر ئنجامی ئو ق و تورییە یە کە دکتر لە زیرک هە یتی ، ئوندە قکە بوو بە سز لە بیری چووتو کە بزیان پسپری دروونشیکاری خانوادیی و کمایتین و قسی ئوحیسابی بە دکرە و ئاوا بە ئاسانی لە گروو ناچە ! باش کە کمەگای کوردی گو لە زیرک دگرە ، ئمە چ تاوانکە ؟ لە کوردو دورو برو جیهان چند زیرک هە یە ؟ هە ر بە استی هیچ زیرککی تر نیو لە نوندی هونری کوردی دا لە زیرک دیارترو برچاوترو داهنرترو شیاوتر و هونرمند تربە بە گو لگرتن ، تا شانازی پو بکین ! هە ر بیە گو گرتن لە زیرک لە هە موو کاتکدا سزی توگلاوو ئاست نزمی کمەگا نیە ! لە کاتکدا بە ای گشتیی هونرمندو شارزاو مسیقارانی کوردو دورو بر زیرک هونرمندکی گوری سردمی خیتی نموونی برزی گوگران و میللتی کوردە و هە تا ادیک هونرمندکی جیهانییە !! لە نوگوگرانی زیرک و میللتی کوردیش هونرمندانی گوری وک موجتبای میزادی تدایو تا دگاتە شوانکی سر سنوورو لە نو شوانانیش هونرمند –قالە مە – هە یە !!.

ماملە و چند کاستکی لادی!!

مامستا ئحمد ئوندە ماملە و زیرک براورد دکات و دنووسە است لە تەنیشت وەها حماقەتکی گەورەی حیانەتی کوردە کە بلیمەتکی وەک محمدی ماملە لەو سەردەمەدا بەشی دەبتە چەند کاستکی لادی و تەواو، واتا هیچ مەجالکی دیکە بە ئەم هونەرمەندە بلیمەتە لە لایەن کوردە ناەخست و لە هەمووشی

حماقەتبار ئەوەیە کە هێشتا هەر ئەوە حەسەن زیرەکە کە لە ناز و نیعمەت گیراوە و قارەمانە هونەرییە تەنیا دەردەدارەکەمانە؛ ئۆفۆک لەو حیماسەتە) من تێنەگەیشتم . مەبەست لە مامۆ و کاستی لادی چیە؟ خۆزگە باشتر هووندی دەکردەوە ، چۆن ئێم ستایە ئاوا بە ئاوستاوی بە قازانجی مامۆ و ئایکانی دکتۆر سەبارەت بە خودی مامۆ ناکۆتۆ ! دکتۆر کە ئێم پۆرە گرافی نووسیوە ، وای دەخاتە بۆرچاو کە کورد دۆۆت بووو ئوحانیەتەکەی ئێم دۆۆتە سەری زیرەکی لە زۆگرتووو لێنەگۆاوە مامۆ لە – چەند کاستەکی لادێی!!- زیاتر هیچ مۆجاۆکی دیکەی بە مامۆی هونەرمەند لە کوردەواری ناۆخسەت – !! نە زیرەک و نە مامۆ و نە هیچ هونەرمەندێکی ئەو سەردەمە لە سایەو – لە لایەن – کوردەوە –کورد وەک دەسەات – مۆجالیان بە نە ۆۆخساوە ؛ نەکورد دۆۆت بووو نە کوردەواری ئەوتوانایی هەبووە ! ئەوی هە یە هە ر یەکێکیان بە پێی تواناو بە گونجان و هە وێی خۆیان کاری هونەریان کردووە . لەو قسانەی دکتۆر وادەتە بۆرچاو کە هە موو گرفت و پاشکەوتەیی هونەرمەند مامۆ و هونەری کوردی ئەوکات و ئێستاش زیرەک لێی بۆرپرسە!؟!

ژمارەی گۆرانیەکانی زیرەک چەندن!؟

دکتۆر لەتەواوی نووسینەکەی دا ، لە باسی زیرەک هێندە تۆە یەو ەقی پەوە دیارە ، کە بە هە موو وشەو نەوە ستەو ستایەک هە وۆە ۆشکردنی زیرەک و هونەرەکەی دەدات و هیچ حیسابەک بە ئەو جمارە سەرتاسەری و بەردەوامە ناکات ، کە لە هونەرمەندو نووسەرو ۆشنبیرو خۆکی ئاسایی پێکهاتوون وهە فتا ساۆ زیرەک بە نموونەی باڵای هونەر دەزانن !؟ دەکۆشی هە موو کەس لە چاوی ئەوەوە سەیری زیرەک بکەن ! دیسان دۆێم بەداخەوە لێم نووسینەدا دکتۆر ئەحمەد هیچ هە وۆکی لەکۆینەوەیی لە ژیان و هونەری زیرەک پەوە دیار نیە ، هە موو زانیاریەکەی زانیاری سەر زارکیە هە سەنگاندنەکانی بە کەسایەتی و هونەری زیرەک ەای خۆیەتی !! کە بە پسپۆرو لەکۆۆر ئێم جۆرە ەادەربینە گونجاو نیە!هە ر بۆیە هە موو ستەو نیوە ستایەکی پەویست بە وۆام دانەوە دەکات . چۆن واقیعی ژیان و هونەری زیرەک تەواو پێچەوانەی ەایکانی دکتۆر ئەحمەدن ، زیرەک ئێم هە موو ئاوازەی داهێناوە ، بە جوانترین و سەرکەوتووترین گوتن و خۆشترین دەنگ گوتوویەتی و بەرزترین داهێنانی ، داهێنان تا ئێستاش –داهێنانی پێکردووە ! جوانرتین شەعری گۆرانی داهێناوە ، باشترین شیعری شاعیرانی کوردو فارس و ترک و ئازەرو ئەرمەنی بە خۆشترین ئاواز گوتووتەوە ، بە قسەی ۆکخراوێکی کلتوری شاری بۆکان

کە گرنگی بە هونەرو ژیان و کلتوری زیرەک دەدات ، دوو ساڵ لەوە پێش بەاویان کردەوە کە زیرەک (٣٦٢١) گەرانی هەیە ، نازانم دکتەر گوە لە چەند لەم گەرانیانە بووە ؟ بەڵام ، ئەو بەڵێزە کە پێی وابە کەس توانای ئەوەی نیە دە دەقیقەش گوە لە زیرەک بگرێ ، ئەوا ئەو بە خۆی هە رتەنیا ئەو دوو دەقیقەیەی ساڵێ جارەک گوەی لە نەورەز گرتووە ! هونەرمەندەکی وەک زیرەک کە وەاتی کوردەواری پە هونەرکردووە لە هونەرو زەربەی خڵکی بە خۆیەوە خەریک کردووە ، تەنیا ساڵێ بە دوو دەقیقە گوە لەگرتن لە زیرەک وهە ڵسەنگاندنی هونەرەکەی تەواوکارەکی پێچەوانەی توژەری وسپەریەکەیەت ! من ئەوە دەزانم دکتەر شارەزایی لە هونەری مەتەزارت و ڕەخنەی ئەدەبی – هونەری بنیامین وهیگل و فەلسەفەی ڕەژئاوا هەیە ! ئەمەش ئەنجامێ هەوە و ماندوو بوونی خۆیەتی ، خەزگە کەمکیش خۆی بە ژیان و هونەری زیرەکەوە ماندوو دەکرد و ەای ئەم هەموو شارەزاو مەسیقارو پسپەرەی دەدی و ئەوکات بە دەنیاییەوە نەدەبووە خاوەنی ئەم جۆرە ەایانە سەبارەت بەحەسەن زیرەک .دکتەری برامان دەنووسە ە هونەرەک کە بەاستی بە بە ئەملاولا هونەرە، ئەستە ئەم پرسیارە دەتە ئارا، ئایا کەی گشتی هونەری ؟ لە ەاستیدا بەجگە لە هونەری مەسیقا و نووسین نەبەت هونەرەکانی دیکەی کورد هەشتا بەو مانا دروست و پتەوە هونەر نین) دەی مامەستای بەڵێز ئەوە خەت ەات وایە بەدەر لە نووسین و مەسیقا هونەرکانی ترلە کوردەواری هەشتا بە مانا ی دروست هونەر نەن !!هە ر چەندە ئەم ەایش گفتوگە هە ڵدەگرێ ، بە نموونە چەنە دکتەر ئەحمەد ئەمانی (هونەرمەندی گەورەی کورد پێکەرتاش بەهاا زیائەدین) کە هەندە لەی دوور نیە ! پێکەرە نایابەکانی نابینە و کارەکانی بە هونەرو داهێنان نازانە و ناویان نابا!!؟ لەوش گڵێ ئەوە خەت تەنیا نووسین و مەسیقا هە ڵدەبژێری ؛ دەی لە نەو مەسیقای کوردی هونەرمەند حەسەن زیرەک بکەیتە دەرەوە ، چیت بە دەمەنتەوەو بەداخەوە هە رخەت مەسیقای میللەتەکەت هە ژار دەخەی !! بە ماوەیەکی کورت لە پاش مەرگی زیرەک ، کە دەنگ وباسی مردنەکەی ئەمریکاو فەرەنساو ەۆژئاوای گرتەوە ، لەسەر قسەی (ەابیعەخانم)ی دوا خەزانی زیرەک گروپەکی شەش کەسی لە ئەمریکاوە هاتبوونە بەکان ، بە ئەوەی- تەواوی جەستە – ی زیرەک بکەن و لەکەڵەوەی لەسەر بکەن ، کە کەس وکاری زیرەک ەازی نە بوون ؛ تەنیا داوای – گەروو – کەیان کردوو پارەیەکی زەریشیان لە برامبەردا خستە بەردەم خوشک و براکانی زیرەک ! ئەوان ەازی بوون !! بەڵام ؛ ەابیعە خانمی خەزانی زیرەک گوتی من گوتم نابە ! زیرەک لە ژیانی دا نە سایەوە ئەستا لەناگەڵەن لە گەڵیش بستەوە ؟! خەزگە گەروەکەیان بەبردایە ! خەزگەیەکی تر خەزگە ئەو گروپە

لەسەردەمی زیندوویی و ژیانی زیرەک دەهاتن !! بەڵام ؛ کوردلە داری خەزگە بە کەس بەرناگرە !! ئەستا دکتەری بەڵەز ئەو شەش کەسە لە ئەمریکاوە بە تەنیا بە – دەنگی تەوتەپی مامناوەندی زیرەک هاتبوون ؟؟! هاتبوون و ئەو ماندوو بوون و پارەیان بە خەڵا بدەن بە کەس و کاری زیرەک؟؟ یا ئەوە تە شتهایەکیان لە هونەرودەنگ و گەروویزیرەک بەدی کردبوو لە جەگایەکی تر دەستیان نەدەکەوت !؟

بەڵەز مامەستا ئەحمەد ئەمانی، کە دواتر بەم دەرکەوت مامەستای زانکەیەو دکتەرای لە پسپەریەکی زەر گرنگ هە یە ناونیشانی چەند تـــوەژینەوەیەکی گرنگیشـــم بینـــی کە کە دکتەر ئەحمەد بـــاوی کـردوونەتەوە ! لەم نووسـینەی داسـبارەت بە زیـرەک زەر باسـی – زانستی بوون – دەکات و ڕەخنە لە نازانستی حەسەن زیرەک دەگرە و کەمەڵگای کوردەواوری بە – تەوگەاو لە سەزی دەرەشانە – ناو دەبات ، بەڵـام ، بە هەی ئەو ڕەق و تـوەڵییەی لە زیرەکـی هـە یە ، کەمـن نـازانم هەیەکەی چیەو ئەم هـە مـوو تـوەڵییە لەچیەوە هـاتووە؟ لە نووسینەکەی دا نەیتوانیوە لەسەر هە ناسە زانستیەکەی بەوات و نە گەڵتە نەو سەزەوە، تـا ڕادەی ئەوەی زەر جـار زمـانی زانسـتی و ئەکادیمی و وەژەیی بە جەدەڵە و لەی دوور دەکەوەتەوە، سەیرکەن چی نووسەوە :
(لەو بەر پردیشەوە لە برایانی زەزەوە بیگرە تاکوو حەسەن زیرەک و سمایل سەردەشتی و عەزیز وەیسی و ئەم جوزەلە و ئەرگژەنانەی ئەم سەردەمە هەموویان هەمان ڕەوتی سەز بزوەنەری مەشک خەتەنن کە بەجگە لە سەزاندن هیچی دیکەیان لە بن باخەدا نییە) هە ریەک لەو بەڵەزانەی کە ناوی هەناون شوەنی تایبەت بە خەیان هە یە، بەڵام؛ ناوهەنانی حەسەن زیرەک بە –هە مان ڕەوتی سەز بزوەنەروی مەشک خەڵەتەن – بەڵاستی لەگەڵ هونەری زیرەک ناگونجە .

لەر دکتەر ئەحمەد پاش ئەوەی ناوی چەند هونەرمەندەکی دیاری نەو ڕاگەیاندنەکانی کوردەواری دەنە . دەنووسە:
(لە ڕووی ڕەسەنایەتی هونەریەوە حەسەن زیرەک هیچ بە تەزی پایان ناگاتەوە کە تەنانەت ناتوانەت خەی لە درەژەی ڕەوتی ئەوان و مەسیقای شوناس-هونەری کوردییدا جە بکاتەوە .) من دەنیام هیچ یەک لەو هونەرمەندانەی دکتەر ئەحمەد ناوی هەناون و هیچ یەک لە هە وادارانیان ڕەگە بە خەیان نادەن بەڵن: حەسەن زیرەک هیج بە تەزی پایان ناگاتەوە ؟!!لەردا دکتەر ئەحمەد تەواو کەوتووەتە ژەر سەزی ڕەق لەبوونەوە لە زیرەک ، هە ر ئەوەش زمانی نووسینەکەشی لە زانست دوورکەوتووەتەوە! ئەوش کە زیـرەک – نـاتوانەت لە درەـژەی ڕەوتـی

ئەوان و مەسیقای شوناس – هونەری کوردییدا جێ بکاتەوە !! لەر جارێکی تر دکتەر ئەحمەد بە ئاگای خۆی دەردەخات لەوەی کە هونەرمەندە ناودارو زانستیەکانی کوردو دەورو بە رو جیهان لە بارەی هونەری زیرەکەوە چیان گوتووە !؟
لەرە دا دکتەر لە پەنا ئای – میلان کۆندرا – هاتووە هونەری حەسان زیرەکی لە بازنەی ئاسنایەتی کردووەتە دەرەوە و کردوویەتی بە- بازاڕی و کێجە !! بەمەش غەدرێکی زۆری لە زانستی خۆی و ئاسنایەتی هونەری زیرەک کردووە ، سەیرکە نووسیویەتی:
(میلان کۆندرا وەتەنی حەسەن زیرەک زیاتر لەوەی هونەری هەسەن بێت هونەری بازاڕی و کیجە.) تکایە ئاگاداربن- میلان کۆندرا – ئەم قسەیی بە تایبەت بە هونەری زیرەک نەکردووە .

دکتەر ئەحمەد هە ستی تایبەتی خۆی کە – لە سەز بەدوور نیە – بە ئامرازی کە دەردەبڕە و دەنووسە – ئەمە – تکایە ئەو – ئەمە – یانە کۆن و چەندن و لە کوێن ؟
(ئەمە ساڵی یەکجار ئەویش لە نەورۆز یان قاوەخانەیەک بە دوو دەقە حەسەن زیرەک ببیستین، شاگەشەی پێدەکەین –لەوە زیاتر حەسەن زیرەک بەمان قابیلی گوە دان نییە-) دکتەر – تە – نەک ئەمە – کەساڵە تەنیا یەک جارودوو دوقیقە گوە لە زیرەک دەگری ، چۆن ئاهەنگات بە خەت دا ٣٦٢١ گەرانی هونەرمەند حەسەن زیرەک ئاتکەیتەوە؟؟ کە زیرەک بەم ژمارەیە یەکەمین و گەورەترین گەرانیبێژە کە ژمارەی گەرانیەکانی گەیشتووە بەم ژمارەیە ! لای کەم لە کوردەواری ، لە نەو ئەی حەمکە ژمارەیش ساتان داهێنانی هەیە ، کە لە ئیزی پشەوەی هەموو گەرانیە داهێنراوەکانی سەردەمی خۆیتی. لە بارەی ئەو دوو دقیقەشەوە نووسیویەتی:
پشتر گوتمان بە هوی ئەو بێزاری و ئاق و تووڕەیی کە دکتەر ئەحمەد لە زیرەک هەیەتی ، زمانی نووسینەکەی لە زانست و ئەکادیمیەت دوور خستووەتەوە، فەرموو دەنووسە ئەمە ساڵی یەکجار ئەویش لە نەورۆز یان قاوەخانەیەک بە دوو دەقە حەسەن زیرەک ببیستین، شاگەشەی پێدەکەین) هەر چەندە وا پێدەچی ئەم – شاگەشکەی پێدەکەین – ئەش دەربڕینکی تەنز ئامێز بێت سەبارەت بە –دەنگی مامناوەندی و تەتەپ- ی زیرەک! بەڵام ، هەشتا ئەو دەربینە ئەوەندە مانا لە دەروونی خۆی هەیدگرە کە دەنگی زیرەک لەم دوو دەقیقەیەدا کاری تێکردووەو شاگەشکەی کردووە ! باشە ئەگەر دکتەر ئەحمەد هەر بە لێکۆینەوە ، بەسەر خۆی بکات بە ئەرک و گوە لەو گەرانیانە بگرە کە موجتەبای میرزادە، بەڵام تەنیا موجتەبای میرزادە مەسیقای بە لێداوە ؛ توبەڵای دکتەر..شاگەشکە بوونکەی کەمک زیاتر نەبوایە ؟!

دکتەر بەردەوامەو دەنووسێ :

(کەواتە ئەم ئەفسانەی کە حەسەن زیرەک چیها گەورە بوو کە چی دیکە دووبارە نابێتەوە پێە لە چەواشەکاری سەزی ەحی کوردی، نەک هونەری بوون یان ئاخێ زانستی بوونی حەسەن زیرەک.
حەسەن زیرەکەکان زەوق و تێ و پێپی ئان و ساتێکی ەحیانەتی کەمەگایەکە کە دەبێت تێپەێ بێت).ئەوێ کێیە- چەواشەکاری سەزی ەوحی کوردی – کردووێ ؟؟ دیسان دەنووسێ : حەسەن زیرەک و حەسەن زیرەکەکان زەوق وتێ تێپی ئان و ساتێکی ەوحانیەتی کەمەگایەکێ کە دەبێت تێپەێ بێت ، لێ ەستەی- حەسەن زیرەک و حەسەن زیرەکەکان – سوکایەتیەکی زەر بەر زیرەک کەوتووێ ! کێ ئەرکی لەکەەر سوکایەتی کردنیێ بێ کەسایەتی هونەرمەن ، بەلکو هە ەسەنگاندنی بەرهە مێ کێیەتی ! لەرەش سەزی توێبوون جارێکی تر دکتەری بەەزی لێ ئەرک و پێیامی لەکەەرانێ دوور خستووێتەو !! بەەام ؛ زیرەکەکانی ترلەکوەن و ئەمێ چەند زیرەکمان هە یێ؟ من لام وایێ هە ر بەەزەک بێ هە ر مەبەستەک بێەوێ زیرەک هە ەبسەنگێنێ ،ئەوا پێویست دەکات زیرەک بەتەنیا و لێ گێ زیرەک خێ هە ەبسەنگێنێ.. ئەوەش بەو مانایێ نیێ ، کێ کەمەگای کوردەواری هەندێ نەزەک بێت و کەسەک نێ بێت لێ داهاتوودا بتوانێ هونەرەکێ زیرەک تێبپەێنێ !؟ چونکێ زیرەک چ خێ و ژینێ ئەفسانەییەکێ و چ هونەرێ ئەفسانەییەکێ بێ هیچ چەشنەک دووبارێ بوونەوێ نیێ! بەام؛ تێپەاندنی زیرەک خواستی هە موو کوردەکەو کارەکی دوورێ دەست نی! ئەوەش کێ گەگرتن لێ زیرەک بێ – زەوقی تێ تێپی ئان و ساتێکی ەوحانیەتی کەمەگایەک ناو دەبات کێ دەبێ تێپەر بێت – جارێ بێ کار هەنانی – دەستەواژێ – تێ تێپ – جگێ لەوێ نووسەنەکێ لێ – زانستی بەوون – دوور خستووێتەوێ ، ئاستی زمانەکەشی دابەزاندووێ !؟ دکتەر باسی تێپەاندن دەکات ، واتێ مەسیقای کوردی لێ حەسەن زیرەک تێپەە ، منیش ئاواتەخوازم کێ هونەرو مەسیقامان لێ زیرەک تێبپەە ، بەام ؛ نێ بەو مانایێ ئاستی زیرەک نزمێ! بەلکو ئاستی زیرەک زەر بەرزەو هیوای ئاستی بەرزتر بێ هونەری کوردی دەخوازین .

دەنگی کێ مامناوەندو بەە؟؟
ئەم جارێ دکتەر ئەحمەد دێت و دەنگی زیرەک بێ – دەنگێ مامناوەندی و بەەکێ – باس دەکات ودەە ئەوێ بەەاستی گوەی مەسیقای ببێت ناتوانێت ەژانێ بێ دەدێ قیقێ ش گەوێ بەداتێ دەنگێ مامناوەند بەەکەی زیرەک – دەنووسێ:
(کێشە خودی کەسایەتی نازانستی و سەزتەوەگلاوی حەسەن زیرەکەکانە

کە بەوپەی سەرسوومانەوە کەمەگاکەشیان بەناوی هونەرمەندی ئەفسووناوی داگیر کردووە، بەڵام ئەوەی بەڕاستی گوێی مۆسیقایی ببێت ناتوانێت ڕێژانە بۆ 10 دەقەش بووە، گوێ بداتە دەنگە مامناوەند بەڕەکەی حەسەن زیرەک) بەڕاستی من لام وایە کوردێک لە ٣٦٢١ گۆرانی زیرەک نەتوانی دە دەقیقە گوێ لە گۆرانیەکانی زیرەک بگرێ ! ئەوا ئەو کوردە میزاجێکی زۆر تایبەتی هەیە ! بیستوومانەو خوێندوومانەتەوە کە مامۆستایانی موسیقای کوردی گوتویانە؛ ئەگەر دەتوانێ گوێ لە دەنگی ڕەسەن و ئاوازی خۆش و گوتنی جوان و مۆسیقای بەسۆز بگرێ ، گوێ لە گۆرانیەکانی زیرەک بگرێ ، بۆتایبەت ئەو گۆرانیانەی لە گەڵ تیپ و ئۆرکستراو مۆسیقارێ بەرزەکان تۆماری کردوون ، بە نموونەی مۆسیقای هونەرمەند موجتەبای میرزادە و بەڕۆکانی تری تاران و کرماشان و سەقزو تەورێز!کەچی دکتۆر تاقەتی نیە ڕۆژانە دەدەقیقە گوێ لە زیرەک بگرێ !!مافی خۆیەتی ، بەڵام؛ دکتۆر ئەوەی نادیدە گرتووەکە ئەستاش لە هەموو نەوەندەکانی گوێگرتن ، لە کوردەواری لە مۆسیقارێ بەرزەکانەوە بیگرێ تاداگاتە ، شوان و جوتیارەکان ، ئەوە دەنگی زیرەکە لە بەرزترین ئاستی گوێ لێگرتنە و کاسیتەکانی لە ڕیزی پێشەوەی کاسێت فرۆشتنە و ژمارەی گوێ لێگرتنی لە نێو یوتیوب و سایتە ئەلیکترۆنیەکان ژمارەیەکی ڕیکۆرد شکێنە !!ئەوش پاش پێنجا سال دوای مەرگی زیرەک .

ڕەخنەگرتن لە زیرەک !!

.

دکتۆر باسی ئەوەدەکات کە دەبێ زیرەک نەقد بکرێ ، ئەمە زۆر ڕاستە، زیرەک چ خۆی و چ هونەرەکەی لە دەرەوی ڕەخنە نین ! بەڵام؛ ڕەخنەی زانستی ئەوە نیە ، لە تەواوی نووسینەکدا ، ڕەخنە لە کەسایەتی و تەمەن پێنجا ساڵ و شەش مانگیەکەی بگرین و تەواوی گۆرانیەکانی کە ٣٦٢١گۆرانیە بە – تەتەپ – ناو ببەین و دەنگەکەی بە – مامناوەندی و بە – بزانین و هیچ چاکی و جوانیەک لە کەسایەتی و هونەرەکەی دا نە بینین !؟ زیرەک خاڵی لاوازی زۆری هەیە ، چ خۆی وەک کەسایەتی، چ هونەرەکەی . بەڵام ، هەر ڕەخنەو هەر لەکەڵەرەک خواستی ڕەخنە لە زیرەک و هونەرەکەی بگرێت ، ئەوا پێویستە – تەواوی ژیانی زیرەک و کوردستان و ڕەخنەگاری ژێردەستەیی و باری پارچە پارچەیی کەمەگای کوردی لەبەرچاو بێت .دکتۆر دەنووسێ :

(خۆ گەل کردن و خۆشاردنەوە لە خەساری حەسەن زیرەکەکان نەک هەر هیچی پێنەداوین کە بە ئاشکرا دەبینین کە ئەم نەقد نەکردنی حەسەن زیرەکانە، مۆسیقای کوردی و تەنانەت فۆلکلۆری کوردی بە ئاستی نزمی

وەک سمایل سەردەشتی و عەزیز وەیسییەکان دابەزاندووە، ، ئەم خەسارە بەڕاستی کێشەیەکی مەعرفی گەورەیە و ناکرێت چی دیکە بە هۆی تۆ و پڕپی سۆزی کاتی بۆ حەسەن زیرەکەکان وەها لێخۆش ببین و ڕۆژ لە دوای ڕۆژ ماملێکان و عەلی مەردانەکان زیاتر لە گۆڕ بنێین) هەر لەبەر دکتۆر تەواوی پاشکۆتن و ئاستی نزمی فەلکەڕو هونەرمەندان دەداتە پاڵ حەسەن زیرەک وتەنانەت – لە گۆڕانی ماملێکان و عەلیمەردانەکان –یش دەخاتە ئەستۆی زیرەکی تۆپڕپی سۆزکاتی !! بەداخەوە نووسەر زۆر لە یاسای – نەقد – دوور کەوتووەتەوە .
دواجارو لە کۆتایی نووسینەکیدا دکتۆر ئەحمەد ، ڕەخنە لە لکۆڕو لەکۆینەوە تەحلیلی ئەفسانەیی دەگرێ !وای دەخاتە زیهنی خوێندەوار کە لە پەنای ئەم کارانە:
(جارێکی دیکە حەسەن زیرەک دیسان هەمان داگیر کردنی کەمەگا، سەر لە نوێ داگیر دەکاتەوە و ماملێکان لە ژیر ئەم ئەفسانە درێژانەی خۆی دەشارێتەوە و ڕەحیانەتی کەمەگای کوردی دیسان و دیسان لە فامی هونەری هەسەن(زانستی) هەنگاوێکی دیکە دوور دەخاتەوە)،(٧*) مامۆستا ئەحمەد مافی تەواوی خۆیەتی مامۆستا ماملێ و هونەرمەندانی تری کورد بە نموونەی بەرزی خۆی بزانێ ، ئەمش ماملێ بە نموونەیەکی بەرزی هونەری کوردی دەزانین! بەڵام ؛ هونەری ڕەسەنی کوردی و ڕەخنەی زانستی و خودی ماملێکان !! چ سودێک لە شکاندنەوەی زیرەک و تاوانبارکردنی دادەبنن؟ بەتایبەت کە مامۆستا ئەحمەد پەناچی لەکۆینەوی لە ژیان و هونەری زیرەک کردبێ ! چۆن هیچ نموونەیەک لە ژیان و هونەری زیرەک ناهێنێتەوەکە ئەوە دەربخات گوێی لەو ٣٦٢١ گەرانێ گرتبێ و ئەو ٢٥ تا ٣٠ کتێبەشی خوێندبێتەوە کە لە بارەی ژیانی زیرەکەوە نووسراون ! دەڵێن : دوو گەنج کە یەکێیان لایەنگری دەنگی زیرەک بوو پێیدا هەڵدەگوت و پێسنی دەکردو دەیگوت ..دەنگی زۆر خۆش ! ئەوەکەی دی بە حەماسەو گوتی: جا با هەر دەنگی خۆش بێت ..ئاخر دایکی مەردی کردووتەوە !! جا ئەستا ..ئەمش ئەژین خەزگێ هەموو ئەوانەی کە دایکیان پاش بەوەژن بوون مەردیاندکردێ ، زیرەکێکیان بە ڕهەم دەهێنا ؛ ئەوسا دەماندی مەردکردنەوەی دایکەکان چەند بێ سوودن!!

پێکەنین و گریان!!

لەکۆتایی دا بەکورتی دوو ڕووداو دەگێڕمەوە کە زیرەک وەک هونەرمەندێک خۆی پاڕاوانیەتی : یەکەم، زیرەک خۆی بە میرزا کەریم خۆشناوی گەڕاوەتەوە و گوتوویەتی: ماویەک بوو گرانەتام گرتبوو بەرەو گوندێک دەچووم ، کە نزیکبوومەوە دەنگی دەهەڵ و زورنا بوو ،

چوومەناوگوند سەیرکەم ەشبەکە هە رچەندە من لەو گوندە دەستی چاکم هە بوو، بەام، بە هەی ئەوەی شایی بو کەس بەری بەمنووە نە بووە، لە لایەکی تریش بەهەی نەخشیەوە هەندەگەابووم کەس نەیدەناسیمەوە! چوومە لەسەرگرد ولەسەر بەردەک دانیشتم ، تاخەکە کە دەستیان بەرداو بە نانخواردنی نیوە ، هە ریەکەدەستی یەکەکی دەگرت و دەیگوت فەرموو بە مالی ئەمە . کەس فەرمووی لەمن نەکرد! زەرم دە بە خە سوتا ، دەستم خستە بنگوەم و بە خەموە گەرانیەکم گوت ، کە دەنگم هات خەەک ئاویان دایەوە، کە بەردەوام بووم خەلکەکە وردە وردە لەدەورم بازنەیان گرت و کەس نقەی لەوە نەدەهات ، چەن گەرانیەکەخەماوی بووژن و پیرەکان فرمەسکیان هە ەشت و چاوی خەیان سەیەوە ، منیش بەری چاوی تەکردم ، لەنەگەام فرمەسکەکەم بکەوەتە خوارەوە ، گەرانیەکەم گەەی ویەکسەر کردم بە شادی خەەک هە ر زوو دەستیان گرت و کردیان بە شایی .

دووەم : میرزا کەریم دەگەیتەوو دەەی ..ەژە لە کانی مەلا ئەحمەد پیرمەردەکی خەکەو تەکچەقیو هات و سەلامی کردوو گوتی ئەوەو خودا کامەتان مامەستا حەسەن زیرەکن؟ ئەمەش گوتمان ئەمەیەو زیرەک گوتی فەرموو لەخزمەتدام . کابرا گوتی من چەند ساەە لە دوورەوە دەنگی تەم بیستووە لە خودام دەویست لە نزیکەوە گوەم لەدەنگت بەت ، ئەستا لە دوورەوە هاتووم وئەگەر دەم نە شکەنی و گەرانیەکم بە بەە و بتوانم لە نزیکەوە گوەم لە دەنگت بەت؟ زیرەک گوتی بەسەر چاو داوای دەف- دائیرەی کردو زەر بە خەموە گەرانیەکی گوت، هە موومان مات بووین و کابرا خەریک بوو فرمەسکی دەسەیەوە، کە زیرەک سەیری کرد هە موومان خەریکە دگرەن ، یەکسەر گەرانیەکەی گەە وبە نەزمی شایی تەیهەکرد . میرزا دەەی کابرا لچکی کەوای لە بەر پشتی ناو دەستی کرد بە سەماو شایەکی دەکرد هە ر لە خەی دەهاتو ئەمەش دەستمان گرت و هە موو کردمان بەشایی.(٨*)
دکتەری بەەەز لە ئەمە چاکتر دەزانە کە هونەرومەسیقاو فەلکەەر کاریگەریان لەسەر دەروونی تاک و کەمەگا هە یە، من ناو نەشانی توەژەنەویەکی دکتەر ئەحمەدم دیوە کە باسی کاریگەری پەند دەکات لە دەروونی تاک و کەمەگا، هونەری زیرەکیش بە کاریگەر نە بووە ! بەام ؛ هە موو جارەک بە خراپ نا!! من چەند جارەک گوە بیست بووم کە کەسانەک نەخەش خەماوی بوون و بە گوەگرتن لە زیرەک چاکبوونەتەوە .

سەیرکەن .. . ئەگەر دەنگی زیرەک نە خەشی چاککردووتەوە ، ئەوا لە دوو شوەنی جیا و لە دوو کاتی جیا دا.. زیرەک وەک (زریاب) خەکە

کە دەخاتە گریان و هەر خۆشی دەیانخاتەوە پێکەنین!

بەڕێز حەسەن زیرەک هونەرمەندبوو !!

مامۆستا ئەحمەد نووسینەکەی بەم پرسیارە دەست پێکردووە . ئایا حەسەن زیرەک هونەرمەند بوو؟
ئێستاش من بە کورتی و بە چەند خاڵێک باس لە هونەرمەندییەتی حەسەن زیرەک دەکەم !!

- ١ – لەوەتەی حەسەن زیرەک بە یەکەمجار لە ساڵی ١٩٥٣ دا دەنگی لە ڕادیۆی بەغدا بەاو بووە وە هەتا ئێستا زیرەک ڕۆژ بە ڕۆژ هەواداری زۆرتر دەبێت.
- ٢ – هەرلەو ڕۆژەوە ئارەزووەندو بە هونەرەندان لاسایی زیرەک دەکەنەوەو هەوڵدەدەن بە شێوەی زیرەک گۆرانی بڵێن و هەتا ئێستا بەسەتان کەس لەو ڕێگایەو ئەم – قوتابخانە – یە چوونەتە نێو جیهانی هونەرو کەسانی هەن دواجار بوونەتە خاوەنی دەنگی خۆیان و ئێستا ناوودەنگێکی زۆریان هەیە.
- ٣ – هەفتا ساڵە بەردەوام کوردو خەڵکی ناوچەکە بەردەوام گوێ لە زیرەک دەگرن و ڕۆژ بە ڕۆژ گوێگرتن زۆرتر دەبن و سنووری جوگرافیای گوێگرتنەکە فراوانتر دەبێت و چڕتر دەبێت.
- ٤ – زیرەک لە هونەری گۆرانی گوتن دا هەندە داهێنانی کردووە کە تائێستا هیچ یەک لە هونەرمەندانی ناوچەکە بۆیان نەکراوە، بە نموونە لە یەک گۆرانی دا بە چەند زمان و بە چەند زاراوە شێعری کلاسیکی چەند زمانێکی گوتووەو تێکەڵ بە فۆلکۆڕی چەند میللەتێکی کردووە. بە نموونەی گۆرانی (خان باجی).
- ٥ – زیرەک لە نێو کورد دا کوردی زانترین وزمانەوانترین گۆرانیبێژە.، لە کوردیزانی دا دەچێتە پێزی هەژارو هەمن و هەموو نووسەرە کوردی زانە چاکەکان ، کە بە هەرزمانێک و هەر زارەک گۆرانی گوتبێ هەمان ئاست زمانەوان بووە .
- ٦ – بیستووەو خوێندومەتەوە کە چەند جارێک زیرەک لە کەبوونەوەو پێشبڕکێی گۆرانی دا لە نێو گۆرانیبێژانی ئێران یەکەم بووە، بەڵام ؛ بە هەی کورد بوون و نە خوێندەوار بوونەوە ، نمرەی یەکەمین بوونەکەیان ڕاگەیاندووەو کەسانی تریان کردووتە یەکەم ! مەبەست لەڕە گۆڕەیی و توانایی هونەرمەندییەکەیەتی کە یەکەمی دەکات ، نەک نمرەی یەکەمیی و خەڵاتی یەکەمیەکە، کە ئەویش مافی خەی بووە !!

- ۷ – زیرەک لە گەرانی گوتن دا خاوەنی قوتابخانەو دەنگی خەیاتی دەنگەکی هە مە ەەنگ و ئاوازی هە مەەنگ و گوتنی هە مە ەەنگ و هونەری گەرانی هە مە ەەنگ و شیعری هە مە ەەنگ؛ دەنگەکەی پیاوانەی کوردانەی چیاییانەی کلتوریانەی زیرەکانەیە کە تا ئێستا هیچ هونەرمەندێک لەم هووەو پەی نە گەیشتووە!
- ۸ – تائیستا دەیان گەرانیبێژو هونەرمەندی بیانی و لەدەروبەر وجیهان ئاوازی زیرەکیان گوتووەتەوەو هە ندەکیان ناویان هێناوەو هە ندەکەش بەدزی کردوویانە.
- ۹ – حەسەن زیرەک تاکە هونەرمەندە ئاوەندەی ئاوازو شیعر بە هاتووە ، کە زۆر جار پەیانگەیشتووە تەماریان بکات ،میرزادە دەڵێ : جاری واهە بووە خەمان بە تەمارکردنی گەرانیەک ئامادەکردووە و پەڕەی تەواوبووە، لە کاتی تەمارکردندا زیرەک داوای کردووە ئەو گەرانیەی بە تەمار بکەین کە هە رئێستا بەی هاتووە و گوتوویەتی: با لە بیرم نەچیتەوە . دەگەڕاوە لە پێش مردنی بە ژەهری ساواک !! کە زانیویەتی ئیتر چاری نە ماوەو دەمرێ ! گوتوویەتی : خەمی ئەوەم نیە کە دەمرم ، ئەوەم خەمە کە چەندین گەرانی و ئاواز ئەوەتا لە نێو گەرووم دا حەیف ناتوانم بە میللەتەکەم تەماریان بکەم !!
- ۱۰ – زیرەک نەک هە ر هونەرمەند ..بەڵکو قوتابخانەشە ، لەوەتەی زیرەک دەنگی دەرکەوتووە وەک قوتابخانەو ەەباز دەنگخۆش و ئارەزوومەندان چاوی لەدەکەن و لەسەر ەەبازەکەی دەەەن و دواجار بوون بە دەرچووی ئەم قوتابخانەو ەەباز.
-۱۱ – کورد بە ناساندنی کەسایەتی و هونەری زیرەک بە جیهانی دەرەوە ، کاری بەرنامە ەەژی بە نە کردووە، دەنا ئێستا زیرەک لە ەیزی پێشەوەی هونەرمەندە ناودارەکانی جیهان بوو ، بە قبووەکردنی نەوەندە هونەری و زانستیەکانەوە، دەکرا چەندین خەەات و ەەزلەنان وەربگرێ و لە چەند هووەکیشەوە ناوی بچێتە نەو کتێبی – گینس- وخەرەکی زۆریش بە سەرهونەرو هونەرمەندانی کورد دا دەکەوتەوە و چاکتر دەرگای نەوەندە هونەریەکان بە هونەری کوردی دەکرایەوە.
– ۱۲ – تائیستا چەندین هونەرمەندان دیارو ناسراوی کورد هە وڵیانداوە دەنگی خۆیان تیکەڵ دەنگی زیرەک کردووەو بەمەش کاری جوانیان کردووە.

دیاریەک بۆ زیرەک لە پای هونەرەکەیەوە..

دکتۆر محەمەد سدیق موفتی زادە کە شاعیرو ڕۆشنبیرو میدیاکارێکی دیارو ناسراوی سەردەمی زیرەک بووە و پێکەوە لە ئادیەکاریان کردووە ، جگە لەوەی لەو پیشکیەی کە بەکتێبی (چریکەی کوردستان) ی (حەسەن زیرەک) نووسیوە و زۆربە جوانی باسی هونەری زیرەک دەکات، بەم شێعرەش زۆربە چەی و پەی باس لە (ئاستی ژیان) و (هونەری زیرەک) دەکات و خستوویەتە بەرچاون ، بە ئای ئەمە ئەم شیعرە (جوانترین) و(شایستەترین) (گەورەترین) (هەزڵنان) ە کە زیرەک لە ژیانی خەی بینیویەتی وەک خاتێک لە پاداشتی هونەرەکەی پەی دراوە ، ئەستا ئەمە لە بەردەم ئای دوو دکتۆرین سەبارەت بە زیرەک – هەر بە نموونە – ! بەڵام ؛ بە دوو ئارستەی جیا..یەکەمیان دکتۆر محەمەد سدیق موفتی زادەیە کە ٦٥ ساڵ لەوە پێش بەو پەی قناعەتەوە بە زیرەک دەڵێ : بەڵام ، لە هونەر هیچت کەم نە بوو، پاش ئەوەی – گوتوویەتی : باوەکو لە ژین نە حەسایەو پژارەت زەردی و زەر چەوسایەوە !! کەچی ، دکتۆر ئەحمەد ئەمانی کە لە نزیکەوە زیرەکی نەدیوەو لە گەلی نەژیاوە و هەرچی سەردەنم و دەشبەم ؛ بە هیچ شیوەیەک هەست بەوە ناکەم کە دکتۆر ئەحمەد لەکەینەوەی تایبەتی لە ژیان و هونەری زیرەک دا کردبە! کەچی دوای پەنجا ساڵ پاش مەرگی ژەهراوی زیرەک لە وتارێک دا هونەرمەند زیرەکی لە لوتکەی بەرزی داهێنانەوە دابەزاندووتە پایەی هەرەخوارەوەی (ئەرکژەنی) و (دەنگ مامناوەندی) هونەر و(تەتەپی کەسایەتی !!) ، خوەندەواری خەشەویست وخەشەویستانی زیرەک بە هونەرمەند زان..ئەستا ئەوەش خەتان قەزاوەت بکەن !! بە هەی جوانی و گرنگی شیعرەکەشەوە پەمخەشە کەتایی نووسینەکەم بەم شیعرە بەنم .

زیرەک زەرت کرد خزمەتی هونەر
ژینت لە پەناو هونەر بردەسەر

باوەکو لە ژین نە حەسایەوە
پژارەت زەردی و زەر چەوسایەوە

ەژگارت ساتە بە بە غەم نە بوو
بەڵام لە هونەر هیچت کەم نە بوو

تەهران- ١٣٤٥ – ١٩٦٦

پاشکەیەکی پەویست :
لەم پاشکەیەدا بە دەنیایی برای بەڕێزم (دکتۆر ئەحمەد ئەمانی)

ئەستا ناوی هەندێک لە و مۆسیقارە ناسراوو ناودارانەی ئیران و سەردمی زیرەک دەنووسین کە زیرەک کاری لەگەڵ دا کردوون و(دکتەر گوڵمراد مرادی) لە ساڵی ۲۰۱۱لەیادی زیرەک ولە وەاتی ئەلمانیای فیدرال و لە شاری هایدلبرگ لە وتاری یادکردنەوەکەدا ناوی ئەو بەهرەزانەی هێناوە، تەبەنی ئەم بەهرەزانەش دەنگ و توانای زیرەکیان لە لا مامناوەندی بوبێت و(حەسەن زیرەک) یان بە هونەرمەند نەزانی بێت!؟ بەهرەزان:
-حسین یاحقی،حسن کسایی،جلیل شهناز،جیهانگیر ملک، احمد عبادی،و ئەم بەهرەزانە بە سەر پەرشتی مشیرهمایون . هەروەها لە کرماشان ئەم هونەرمەندە بەهرەزو ناودارانەش هاوکاری زیرەکیان کردووەو مۆسیقایان بۆ لێداوە ، موجتەبای میرزادە، محەمەد عەبدوسەمەدی وئەکبەر ئیزەدی وبۆ هەمان پولەکی.(*۹)
**
هەر بۆ دەنیایی زیاتر لەرە ەای چەند مۆسیقارەکی بۆ ێیز بۆ نموونە دەنیێوە کە لە باسی خودی زیرەک دا گوتوویانە:
-دکتەر گوڵمراد مرادی لە باسی زیرەک دەنووسە (ئەگەر ەەگام بدەن، بڕندە لە باسی بیەگرافی – نابغە- ی ناوبراو،واتە حەسەن زیرەک، وەەامی ئەو بەچی ؟یە زۆر بە کورتی لە ەستێیەک یان چەند ەستێیەک،دەدەمەوە ! ئێستا بە چی دەبە زیرەک وەک نابیغێیەک ناو ببەین؟بە بۆای من یەک خاڵ باس بکەین وەای هەندێک لە هونەرناسان بەنیێوە. ئێستا بەننە بەرچاوی خۆتان ، ئەگەر هونەرمەندێک بە نموونە، حەسەنی زیرەکی گەرانیبەژ، کە نە خوێندەواری هەبوونە دەیزانی بنووسە نە خولەکی تایبەتی بینی بوونە لەووی دارایێوە پشتکراوە بوونە پشتیوانەکی هەبوو!؟ بەڵام، کە وەختی ئەوەی دەهات گەرانی بەڵی وپەویست بوو پارچە ئاوازەک لە ادیە بچێ ، هەر لەو کاتەدا شەعرەکەی دادەناو ئاوازەکەی دادەهێناو دەم و دەست لەگەڵ مۆسیقاەەکان بە کەمترین پرۆقە گەرانی دەگوت ..کەسایەتیەکی ئاوا دەتوانین چ ناوێکی لێبنێین ؟!هونەرمەندی ناوداری کورد(شەهرامی نازری)گەرانیبەژی نەوێیەک دوای زحەسەن زیرەک لە م ەووەو بە دروستی دەەە : لە بارەی خودا لەخۆش بوو حەسەن زیرەکەوە ، دەتوانم هەر هێندە بەەم ..کە بە هەموو مانایەکی واقیعی مرۆڤێکی نابیغە بوو.(…)کە تائێستا لە مۆسیقا کەسێکی ئاوا پەشینەی نەبووە !

- موجتەبای میرزادە لە بارەی زیرەکەوە دەەەت :حەسەن زیرەک ، هەرچەندە بە هیچ جۆرێک خوێندەواری نەبوو،کەچی شەعری زۆربەی گەرانیەکانی هەە رئەودەم بە لەهاتووی خەی دەگووت ،ئاوازی بۆ دادەنا، بیرتیژیەکی باشی هەبوو بۆ لەبەر

کردنی مقام کوردیکان، پویستە بین کە حسن هیچ ژک لە مسیقای کوردی دووبارە نابتەو. چؤن.. کە جوانترین و زیندووترین ئاوازی کوردی داهنا، ئەو نک هەر لە ئیران ، تاوکو لە نەو کوردانی عراق وسودوهە موو لایکی جیهان ،بەرهەم و ناوو یادی ئەوبە ئاستکی بەرز ز لگیراو.

- بژن کامکار..حسن زیرک یککە لە ناودارترین مسیقازانانی کورد دتە ژمار، زەر لە ئاوازە کوردی و فارسیکان کە ئستا دبیسرن ئیلهامیان لە بەرهەمکانی زیرک وەرگرتوو، ناوبانگ و خشویستی زیرک تنیا لە ئیران سنوور بەند نیە، بەلکە لە هەموو وەاتانی ئەوەوپاوهە موو ناوچە کوردنشینەکان دەنگی داوەتەو.
- عارف ئیبراهیم پور..حسن زیرک دەنگکی بە هەزو کاریگەری هە بوو، پیاوکی زەر چاک و میهربان بوو،من دوو جار لە گە ئەو مسیقام لەداوە، ک لەساەی ١٣٤٣بوو.(.....)
- عزتو ەلاقلەندەرلەکی...کە لە ادیەی کرماشان زیرکی دیوە ، دەی:ژووری ستەدیەی ادیەی کرماشان ٢٠ بە ٣٠ مەتری و بچوک بوو، دەنگی زیرک زەر بەرز بوو، مایکرفەنکە دەنگی ئەوی نەدکشا و لە تەمارکردنی گەرانی کشە سەری هە ددا، هەر بەیە مایکرفەنکەیان لە گشەیک دانابووحسن زیرک لە گشەیکی ترو ئورکسترا لەلایکی تر ، ئەو کات بەز (ئاجیل چی) بەرپرسی تەمارکردنی گەرانیکان بوو.
- فرنسیس داوود و خالید سەرکار ..لەسلەمانی مسیقایان بە زیرک لیداوە ،لە بارەی لەهاتووی زیرک ئاوا دەدوەن : لە یکی لە دانیشتنەکان کە لە گە زیرک بووین ، ئاوازکی ئەرمەنی – ئاسوریمان لەدا، زیرک تنیا گوەی دەگرت..پاش کەمک زیرک گوتی زحمەت نە بە دووبارەی کنەو، ئاوازکەمان دووبارەکردەو..هە رئەودەم زیرک ئاوازکەی کردە کوردی وبە ناوی (ئخەی ئخەی لەو باەایە) ناوبانگی پەیدا کرد .(*١٠)
- ئەگەر کاتمان هە بەت و بەدوای ئەو هونەرمەندو مسیقارانە دا بچین کە باسی زیرکیان کردووە و بە قناعەتەوە پەیان داهە گوتووە ، ئەوە نابە هەر لە سنووری ئیران و کوردستان بووستین و ای هونەرمەندانی کوردو فارس بزانین بەنینەوە ..بە شک عەرب وترک و ئازەورو ئەرمەن و کە وکە ...زەرن کە دان بە عەبقەرییەتی زیرک دادەنن !!

کتایی بابەت / مانگی /٥/٢٠٢١ – هەولەر

▪ وێنەکانی بەرگرییەک لە زیرەک..
بۆ بینینی ئەو وێنانە کلیکی ئێرە بکەن...

MawlodEbrahim_ZirakDownload

** تێبینی و سەرنج :

تێبینیەک: ئەم نووسینەی ئەمە بەرگرییەکە لە هونەرمەند حەسەن زیرەک ، لەو شوێنانە کە بەڕێز (ئەحمەد ئەمانی) قسەی لە بارەی حەسەن زیرەک و هونەرەکەیەوە کردووە، بە هیچ شێوەیەک ناچێتە نێوان گفتوگۆو ڕاجیاوازەکانی بەڕێزان (دکتۆر بینانەو دکتۆر ئەحمەد ئەمانی)، کەمن ئاگاداری نووسینەکانی پێشتریان نیم !.
چەند سەرنجێک و هەندێک لە سەچاوەکان :
١-) ئەم گرانیە ( ) بۆ بەرگرییەکە لە شاهکارە داهێنراوەکانی زیرەک و بە مەسیقایەکی زیرەک یەکەکە لە لکێنەوەی زەر دەرووەی هەڵدگرێ و دەچێتە پاڵ تابلۆی (گوێ بڕین)ی داهێنراوو ناودارەکەی (ڤانگۆخ)ی هومەند.
٣-)ئەگەر سەرژمێری گرانیەکانی زیرەک بکرێت بە زەر گوێ لێگرتن کە لە تەواوی پێگەی ئەلیکترۆنیەکان ڕۆژانە گوێیان لێدەگرێ ، بە شک ژمارەیەکی سەر سوڕهێنەر دەتە دەست. ٤)-زەربەی براکوژردەکانمان لە ڕۆژهەڵات بەتایبەت خەڵکی شارەکانی مەهابادو بۆکان و شنۆ ئەو چاک دەزانن کە زیرەک بەدستی ساواک دەرمانخواردووکراوە ، هەر ئەو دەرمانخواردنە دواجار لەی کردە سەرتان ، چونکە لە چاوپێکەوتنێکدا ڕابیعەخانم لە وەڵامی پرسیارێکمان گوتی: ئەو ڕۆژی زیرەک چووە دەرەوە هیچ نەخەسیەکی نەبوو، ئەواوڕە ئاگاداریان کردەوە زیرەک لە نەخۆشخانە کۆتووە ، بەو هەیەوە کە ساواک بە ژەهر کوشتویەتی پەویستە هونەرمەند حەسەن زیرەک وەک هەر شەهیدێکی کورد بە(شەهید)ناوببردرێ . تەواوی چاوپێکەوتنەکە لە کتێبی (ساواک بۆچی حەسەن زیرەک ی کوشت ؟)بخوێنەوە.
٥)-زیرەک.. پاشایەک لە تاران…هونەرمەندێک لە لوتکە! ……دکتۆر مەوڵود ئیبراهیم حەسەن :
https://dengekan.info/archives/16611?fbclid=IwAR3Ox0z7GINcTskr
٦)- .:gnldaP8ZGPZjFrsZNh2X9iWQ8HMu81Ris5xmSjiNPQo ئەوانەی لە نزیکەوە لە گەڵ زیرەک دا ژیاون هەمویان باس لە دەسەاوی زیرەک

دکن، دگنو لە پلیسخانی خانقین زیرک بند دبە و پویستی بە پنج دیناردبە بە کفالت ، کسانک دیانو بزانن زیرک چندی پاری پیە! یککیان دە زیک پارت لایە پویستم بە کمک پارە هە یە . زیرک دە بەی ئو یک دینارم پیە فرموو! واتە لسجن بوو خی پوستی بە پارە بوو کچی بەبە دوودە ئو تاکە دینارەی باخەی ددات بە کابرا ،دوایی هە ر ئو بەزانە پنج دیناری بە پیدادکن.

-(۷)زیرک ئفسانی درزننانە !! کسک بە تواویی و وردو باریکی ئاگاداری ژیان و هونری زیرک بت ، ئوا هە ر بەاستی ئو پیاوە بە کسکی ئفسانیی دزانە ، چن ژیانی زیرک پە لە شکی ناخهە ژن و پە لە بەرزونزمی خفتهن و پە لە داهنانی سرسوهن!!
-(۸)هونری زیرک، دنگی زیرک ، ژمارەی زری گرانیکانی زیرک، ژیانی پە لە هە ورازو نشوی زیرک ..کرستن بە زر جر لکننو ی سیاسی کمایتی دروونی و مرڤناسیی وهونری وک هونرمندکی نخوندواروبە کس و دربدر .
-(۹) مقایسه حسن زیرک نامی جاودان، با دیگر نوابغ جهان در سطح خود https://iranglobal.info/node/43111 -(۱۰) حسن زیرک در نیگا دیگران ویکیپیدیا –https:fe.wikipedia.org/wiki/

-دکتر مولود ئیبراهیم حسن هە ولر – مانگی/۲۰۲۱/۵

دوو خوشکی کوردی جوولکی گرانیبژی لیادکراو.. رزا شوان

گرانییە فلکلرییکان، بشکی گرنگن لە فلکلری هر گلک. هموو چین و توژکانی خکی حزیان لو گرانییانە هیە. ناشزانرت کە بە یکمین جار کن ئاوازیان بە داناون، یان کن

وتوویانن. ئم گرانییە فلکلرییانە رگکی مژوویی کنیان هیە. تا ئمش چژ و خشییان کا نبوونتوە و کایش نابنوە. بە بشکی رسنی کلپووری نتوایتی دزانرن. هر نتویکیش شانازی بە فلکلری نتوایتی خیوە دکات و دیپارزت. چونکە هر نتویک فلکلری رسن و داب و نریتی تایبتی خی نبت. کواتە رابردووی نییە.
ئمی کورد، گنجینیکی دومندی لبنهاتووی گرانی فلکلریمان هیە. کە بە سردمکی کن دگننوە. بەکو یککین لە نتوە دومندکانی جیهان لە فلکلردا. لە گرانی فلکری کوردیدا، سروشتی جوان و رنگینی کوردستان و زادی بیر و سز و چژی مرڤی کورد و، داب و نریتی جوانی کوردواریمان رنگیان داونتوە و مرک و خستکی رسن و تایبتییان بە گرانییە فلکلرییە کوردییکان بخشیون. هندش هنراوکانیان و ئاوازکانیان ناسک و شیرینن. بە ئاسانی دچنە دوە و دبنە وردی شیرینی سر زارمان. تا ئستا لە لاین گلانی هاوسنووری کوردستانوە، دستیان بسر چندین گرانی و ئاوازی کوردیدا گرتوون و کردوویانن بە مکی خیان. بەام سرای شواندن و دستکاری کردنیان.. بە زقی مرک و رسنایتی کوردییان پوە دیارن.
لمە زیاتر درژە بە باسکردنی گرانی فلکلری کوردیمان نادین. ئم باسە گرنگە بە هنرمندان و شارزایانی دسزی کوردمان لم بواردا دسپرین. هیوادارین کە بتوانن لکینوە و توژینوکانیان دربارەی فلکری کوردیمان، بە ئرشیف بکن. لە کتبی چاپکراودا پشکشمانی بکن. بمش خزمتکی باش پشکش بە فلکلر و بە کلپووری نتوییمان دکن. دیان پارزن.
دینە سر کرکی باسکمان. چند سد ساک، لە پش زاینوە جوولککان کە لە لاین بابلییکان و ئاشوورییکانوە واتکیان داگیرکردن، بشکیان لکوشتن. بشکی زریشیان وکو دیل بە عراق و بە کوردستان هنان. بپی نووسینکانی مژوونووسانی جوولککان. لە هموو ئو واتانی جیهان، کە جوولکیان لە دژیان، جوولککانی کوردستان دنیاترین و ئاسوودترین ژیانیان بسردبرد. زووش تکە بە داب و نریتی کوردی بوون و فری زمانی کوردی بوون، بشک لە کوردیش چوونە سر ئایینی جوولکە، بەام وک نتوە هر خیان بە کورد دزانین. گلە هونرمندی گرانیبژی دنگخش لە ناو کوردە جوولککانی کوردستاندا هەکوتن و خزمتی هونری ئاواز و گرانی کوردییان

کرد. لەوانەش خاتوو (شیرین) یا (بەهیجە) یا (فەرحە) کە لەبەر زەر جوانی بە (دایکی جەمال) واتا (دایکی جوانی) ناویان بردووە، کە لە کوردە جوولەکە لەدایکبووەکانی شاری هەولێر بووە. دەنگی زەر خۆشبوو. کەمالێک گۆرانی فۆلکلۆری کوردی زەر خۆشی لە ساڵانی (١٩٢٥ـ ١٩٢٦) دا، لەسەر قەوان تۆمارکردوون. یەکەمین ژنە گۆرانیبێژی کوردە، کە گۆرانی کوردیی لەسەر قەوان تۆمارکرد. کە ئیزگەی رادیۆی کوردی ـ لە بەغدا کرایەوە، گۆرانییەکانی دایکی جەمال یان زەر بەئاودەکرانەوە. زەر لە گۆرانیبێژانی ئێستا گۆرانییەکانی دەڵێنەوە. دایکی جەمال ژنەکی کورد و کوردستان پەروەریش بوو. سروودی (وەتەنی من کوردستانە)ی تۆمارکرد. دایکی جەمال لە ساڵی (١٩٧٩) دا لە بەغدا کۆچی دوایی کرد. ئەمانە ناوی هەندە لە گۆرانییە فۆلکلۆرییەکانی (دایکی جەمال) ن:(هەی ئاغا و ئاغا، هەی بۆلار بۆلارەوە، ئامین و ئامین، هەی بۆنن بۆنن، سۆزە مەڵێ، خانمی سلێمانی، روحی شیرینم،... هتد).

دوای ئۆویش هەردوو خوشکی گۆرانیبێژی کوردی جوولەکە (نازدار و ئیسمەر فەرهاد) کە لە کوردە جوولەکەکانی ناوچەی (ئاکرێ) بوون. دەنگیان زەر خۆشبوو. چەند گۆرانییەکی فۆلکلۆری کوردی زەر خۆشیان لە ئیزگەی رادیۆی کوردی لە بەغدا، تۆمارکردوون.
لە ئێستاشدا گۆرانبێژی دەنگخۆش خاتوو (هەداسە یاشیرون) کە ژنە کوردەکی جوولەکەیە و باووباپیرانی لە کوردستان ژیابوون، لە ئێستادا لە (تەلئەبیب) لە ئیسرائیل دەژی. هەستەکی کوردیی سروشتی هەیە و خەی بە کورد دەزانێت، لە ئیسرائیل و لە کوردستاندا، بە زەری بە جلی کوردیی ئاڵاو واڵاوە، چەندین گۆرانی فۆلکلۆری رەسەنی کوردی بە تەلەفزیۆنەکان تۆمارکردوون. چەندین ئاهەنگی گۆرانی کوردیی سازکرد، لە زەربەی یادی جۆنکانی نەورەزدا، ئاهەنگی گۆرانی کوردیی پێشکەش کردوون، گۆرانیشی بە پێشمەرگەی قارەمانی کوردستان وت.

(نازدار و ئیسمەر فەرهاد) دوو کچە کوردی جوولەکەی گۆرانیبێژی زەر دەنگخۆش و ناسک و شیرین و بەسۆز بوون. لە کۆتایی چلەکان تا ساڵی (١٩٥٢)ی سەدەی رابردوو، بە دووقۆڵی لە ناخی دڵیانەوە و بەجۆش و خرۆشەوە، گۆرانییان دەچڕی. کەمەک گۆرانی فۆلکلۆری کوردییان لە (ئیزگەی رادیۆی کوردی ـ لە بەغدا) تۆمارکردوون. هەشت گۆرانییان بە دووقۆڵی تۆمار کردوون. لەو گۆرانییانەی کە من لە مندااڵییەوە گوێم لێیان بوو، کە (نازدار و ئیسمەر

فرهاد) بە دووقەی دیان چین، کە تا ئەمەش ئاوازە رسنەکانیان و دەنگە زوەکەیان، خەشی و چەژیان لە دەروون و هەشمدا کە نەبوونەتەوە و لە گوێکانماندا دەزرنگەنەوە. زەر هوگر و سەرسامی دەنگە بەسەز و خەشکەیان بووم و لەیان مەست نابووم.

(نازدار و ئەسمەر فەرهاد) بە دووقەی سەرجەم (٨) گورانی فەلکلەریی کوردییان لە (بەشی رادیەی کوردی ــ بەغدا) تەمارکردن و بەاوکرانەوە. ئەمانە

ناوی گەرانییە فەلکلەرییەکانی (نازدار و ئەسمەر فەرهاد) ن وەک لەیادم ماون:

١ـ (مەگری مەگری چاوانت دەشە ... دایکت نەماوە نازت بکەشە)

٢ـ (گەردوون من چیبکەم چیم دەسەاتە ... خەتای من نییە دە مفتەلاتە)

٣ـ (جوانین ئەمە جوانین ... پەری ناو شاخانین ... لە خواوەیە جوانین)

٤ـ (بولبول مژدە بەهارە ... هەور نەماوە و رەژ دیارە)

٥ـ (گزی جەرگانم ماەی وەرانم ... جەگام بە راخە ئەمشەو میوانم)

٦ـ (هە لاوە لاوە گوە ... شەوقی رووناکی گوە)

٧ـ (نەجیبە یار نەجیبە ... بە دەردی من تەبیبە)

٨ـ (ئامینیم نازنینە .. وەی وەی لە زیەی پەتینی..

باەام بە باەای ئەو کچە گرت... دوو پەنجە کورتی دەنە)

من وا تەدەگەم کە ئەم گەرانییەش بە دەنگی نازدار و ئەسمەر فەرهاد گوەم لەبووە:

(گەرد و گەردانە.. یارم شەمعە.. خومیش پەروانە) پشت راستکردنەوەی دەوەت.

بەگومان ئەم دوو خوشکە، بە دووقەی گەرانی فەلکلەریی زیاتریان هەبووە، کە لە ئاهەنگ و شایی گوندەکەیاندا سەر بە (ئاکرە) بە دوو قەی وتوویانە و لە رادیەدا تەمار نەکراون. تەنیاش بە تەمارکردنی گەرانییەکانیان هاتووچەی رادیەی کوردیان لە بەغدا دەکرد، بە هەمیشەیی لە رادیەیی کوردیدا دانەمەزرابوون، یان خەیان نەیانویستووە دابمەزرەن.

پەش کەچکردنیشیان بە ئیسرائیل، کە ماەیان لە بەغدا بوو، زوەم و

ئەشکەنجەیەکی دەروونی زۆر دران، لە لایەن عەرەبەکانی بەغدا و حکومەتی عێراقەوە.

ناوی راستی نازدار و ئەسمەر فەرهاد چییەوە کە هەنایانی بە رادیۆ؟

تەنیا کەس کە باسی ئەم دوو خوشکە گەرانیبەژە کوردە جوولکەیەی کردووبێت، هونەرمەندی گەورەی گەلەکەمان مامۆستا (عەلی مەردان)ی نەمرە. لە کتێبەکەیدا کە بە ناوی (بیرەوەری گۆرانی پایز) لە ئامادەکردنی (عەبدولقادر عەلی مەردان) و ڕێکخستن و لێکۆڵینەوەی مامۆستا (ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی) یە. مامۆستا عەلی مەردان دەڵێت:"کاک کامیل کاکەمین ـ بەڕێوەبەری ئیزگەی ڕادیۆی کوردی ـ پێی ڕاگەیاندم کە دوو کچە جوولەکە هەن خوشکن، دێنە ئیزگە و خۆزگە گوێت بە ڕادیۆگرتن. هاتن و چاومان پێیانکەوت.. هەروا بیست یا بیست و چوار ساڵان دەبوون. گومم لێگرتن، دەنگێکی جوان و پوخت و کاریگەریان هەبوو، لەوبەر شتی وام نەبیستبوو. توانایەکی وتنی باشیان هەبوو. نزیکەی (١٠) گۆرانیم بە ئامادەکردن. یەکێکیان دوو قۆڵی دەبڕزرا، ئەویش (بەوانە...) بوو، کە من و ئەسمەریان دەمانوت. حەزدەکەم زیاتر لە بارەی ئەو دوو دەنگە بسەزەوە بدویم، چونکە ئەمە دەبێتە مێژوو و دەچێتە سەر لاپەڕەکانی.

ئەو دوو خوشکە، لە جوولەکەکانی ناوچەی (ئاکرێ) بوون، هەروەک لە خەیانم بیست. باوکیان (موشێ) یان (موسا)ی ناوبوو. دایکیشیان (بەستێ)ی ناوبوو. لەیی (کامیلی کاکەمین)ەوە، گەیاندرانە بەغدا. ئەویش کاتێک بە کاروباری ئیزگە و کێکردنەوەی دەنگ و ئاوازەوە میللیەکان، بەو ناوەدا گەڕابوو. لە یەکە لە گوندەکانی (ئاکرێ) کە میوانی (ساڵح ئاغا)ی موختاری گوندەکە دەبێ و دەزانن کە بە کێکردنەوەی ئاواز و گۆرانی ناو گوندنشینەکان هاتووە و دەیەوێ مسحەکی هونەری بکات. ساڵح ئاغا ئەو دوو خوشکەی پێشاندەدات کە دەنگێکی خۆشیان هەیە و لە شایی و ئاهەنگگێڕانی گوندەکەدا گۆرانی دەڵێن.

دەنگیان تاقیدەکاتەوە و باش گوێیان لەدەگرێ و دوایی پێسندیا دەکات و داوایان لێدەکات کە بێنە بەغدا. ئەوەبوو هاتن و کارەکەیان لە ئیزگە لای خۆمان بە باشی ڕەی. گۆرانییەکانیشیان بە شێوەی سۆرانی بوون. وریابوون و بە گورجی ئاوازەکانیان وەردەگرت. یانی گوێچکەی مۆسیقایان زۆر هەستیار و ناسک بوو. هەتا بچووکەکەیان (ماری) ئینگلیزیەکی باشی دەزانی و قسەی

پ‌ـــد‌کرد. لاوازی و ن‌خ‌شیی‌کی ل‌گ‌ـ‌بوو. ب‌ـ‌ـام گ‌ور‌ک‌یان (خ‌خـــ‌) جـوان و رووخ‌ش و زیت‌ـ‌ـ بـــوو. ر‌ژ‌ـــک ل‌ گ‌ر‌م‌ی پـر‌ڤ‌کانمانـــدا، ل‌سـ‌ر یـــ‌کی لـــ‌و گـــ‌رانییان‌ی ب‌مـــان دانابوون ک‌ بی‌ـ‌ن. کاک کـامـیل پ‌شنیاری کـرد، ک‌ دوو نـاوی ل‌بـــار و جـــوانیان ب‌ هـ‌ـبژ‌ـــرین. ئ‌و‌بـــوو گ‌ور‌ک‌یـــان ک‌ (خـ‌خـــ‌) ی ناوبـــوو، کردمـــان ب‌ (نـــازدار) بچووک‌ک‌شیـان ک‌ (مـــاری)ی ناوبـــوو، کردمـــان ب‌ (ئ‌سـم‌ر)، (ف‌رهـــاد) یـش و‌ک نـازنـاو‌کی هـون‌ری ب‌ هـ‌ردووکیـانمـان دانـا. ئیتر بـوون ب‌ (نـازدار و ئ‌سـم‌ر فـ‌رهـاد). ل‌سـ‌ر (سـیم) گـ‌رانییـ‌کانمان بـ‌ تـ‌مـارکـردن. و‌ک وتیـشم خـ‌م ل‌ یـ‌ک‌کیاندا ب‌شداربووم. ک‌ ل‌ ئیزگ‌ش‌و ب‌اود‌کران‌و، ل‌ناو گو‌گر‌کاندا، ناو و شـور‌ت‌کی باشـیان پ‌یـداکـرد و د‌نگـیـان دایـ‌و. س‌دان نامـ‌ د‌هـاتن‌ ئیـــزگ‌ و داوای گ‌رانیـ‌کـانی ئ‌م دوو ئـافر‌ت‌ د‌نگخ‌ش‌یـــان د‌کـرد. (نـووسـ‌ر: کـاتـ‌ک ک‌ مـ‌رد مندا‌ بووم. ئ‌ستاشی ل‌گ‌ـ‌ ب‌ت ز‌ر هـ‌گری گ‌رانییـ‌کانی نازدار و ئ‌سم‌ر ف‌رهاد بووم. زیاتر ل‌ (۳۰) نام‌م ب‌ ئیـزگ‌ی رادیـ‌ی کوردی ـ گ‌رانی داواکراو‌ـ نارد و داوای گ‌رانییـ‌کانی نـازدار و ئ‌سم‌ر ف‌رهادم کرد). هـ‌مووی (۸) گ‌رانـی نـازدار و ئ‌سـم‌ر ف‌رهـــاد ل‌ رادیـــ‌ی کـوردی ب‌غـــدا تـ‌مارکـراون.

هـ‌تا سـ‌ر‌تای سا‌انی پ‌نجاکان، ما‌ی (نـازدار و ئ‌سم‌ر ف‌رهـاد) ل‌ خانـوویـ‌ک بوون ل‌ ب‌غـدا، ل‌ گ‌ـ‌ـ‌کی (ب‌تـاوین) ب‌رانب‌ر ب‌ (گ‌لـ‌ـژی پ‌لـیس) و ب‌رانبـ‌ر ب‌ (ک‌نیسـ‌ی ئ‌رم‌ن) دوایی ک‌وتن‌ خ‌ ئامـاد‌کرد ب‌ ک‌چکـــردن ل‌گ‌ـ‌ هـ‌زاران جـوول‌ک‌ی تـــردا. ئاماد‌بـوون ک‌ ب‌ ئیسرائیل بچـن. ز‌ـدی ر‌سـ‌نی باووباپیرانیان. دواجار سـ‌ردانیم کردن ج‌نجا‌ی خ‌ک‌کردن‌و بوون. د‌بوو ئ‌و ر‌ژ‌ ب‌ـ‌یشتنایـ‌. هـ‌رچـییـ‌کـیان بـوو فـر‌شتیان. جگ‌ ل‌ پاسکـیـل‌کی منـدا‌انی س‌ پ‌چـک‌. وتیـان: "ئـ‌و‌ش و‌ک دیـاری بـ‌ ـ کـاکـ‌ ـ ی کـو‌ت" ب‌ـ‌ـام د‌ـم بـ‌وایی ن‌هـ‌ـنا ک‌ لـ‌ـیان و‌ربگرم، قبوو‌م ن‌کرد. دواجاربوو یـ‌کتر ببینین. د‌ت‌نگ و مات و پ‌ست گریاین و ح‌سر‌تمان ک‌شا، د‌بوو ب‌ـ‌ن. هـ‌ر د‌بوایـ‌ ب‌ـ‌ن. جگ‌ ل‌و نا‌ـ‌ح‌تی و ت‌شق‌ـ‌ـ و زو‌م‌ی ل‌ عـ‌راقییـ‌کـان‌و تووشیـــان د‌بـــو‌. ک‌ ر‌یشتن ئیتر د‌نگوباسیان ن‌ما، و‌ک بـ‌ر‌د‌ بکـ‌و‌تـ‌ گـ‌مـ‌ک‌و‌. ببـ‌ای ببـ‌، هـیچـم لـ‌ـیان ن‌بیـسـت‌و‌. داخ و ح‌سـر‌تیـان تا ئ‌ـستاش ئاس‌واری خـ‌ی ل‌ د‌ـمـدا هـ‌یـ‌"

نازدار و ئ‌سم‌ر ف‌رهـاد، ل‌ سا‌ی (۱۹۵۲) دا، ک‌چیان ب‌ ئیسرائیل کرد، ک‌ دوا کـ‌ـ‌ـوی ب‌ ز‌ری جوول‌ک‌ـکـان بـوو ل‌ عـ‌راق. چی پـار‌ و خـش‌ و ز‌ـ‌یشیان پ‌بوو، حکوم‌تی عـ‌راق هـ‌مووی لـ‌ـیان

سەندن. تەنیا بەیان هەبوو (٢٥) دیناری عێراقی و جانتایەکی جلوبەرگ لەگەڵ خۆیاندا بەرن.
تا ساڵی (٢٠٠٣) یش، شریتەکانی گۆرانیبێژەکانی (نازدار و ئاسمەر فەرهاد) و ساڵی تەمارکردنیان. لە ئەرشیفی ئیزگەی رادیۆی کوردی لە بەغدا مابوون. کە بینایی تەلەفزیۆن و رادیۆی عێراق لە بەغدا لە لایەن فەرمانگەکانی هاوپەیمانانەوە بەردووماڵ کرا، ئەرشیفی ئیزگەی رادیۆی کوردی زیانێکی زۆری بەرکەوت. ژمارەیەکی زۆری شریت و کاسێت و سیدیێکانی گۆرانیبێژە کوردیەکان لە ناوچوون. بەشکیان دزران و بەشکیان سووتان و بەشکی کەمیشیان کەوتنە لای بەڕێزی پشووی ئیزگەی رادیۆی کوردی، جوانمەرگ کاک (ئیسماعیل گەیلانی) کە لەو کاتەدا مەترسیدار، چوو بۆ بەغدا و ئەو بەشەی لە تیاچوون رزگار کرد و کەوتنە لای ئەو. بەڵام بۆ داخەوە، کە کاک ئیسماعیل بۆ هەی سووتانەوە لە هەولێر کۆچی دوایی کرد. تا ئێستا نازانرێت ئەو شریت و کاسێت و سیدی گۆرانیێ کوردیانەمان، کە لە لای کاک ئیسماعیل بوون، لە ئێستادا لە لای کێدا ماونەتەوە، هیچ زانیارییەک لە بارەیانەوە نازانرێت کە چییان لێکردوون.
هیوادارم کە دوو خانمە گۆرانیبێژی دەنگخۆش و دەنگناسکی کوردمان، پێکەوە ڕێکبکەون و بە دوو قۆڵی گۆرانیێکانی (نازدار و ئاسمەر فەرهاد) بە جوانی و پوختی و بە هەمان ئاوازەوە و سازەوە، بیانناسنەوە و بە تەلەفزیۆنەکانی کوردستان تەماریان بکەن. بە نموونە هونەرمەندی گۆرانیبێژ خاتوو (چەپی فەتاح) و خاتوو (دینا) و خاتوو (لەکە زاهیر) و خاتوو (ئاڤان جەمال) و خاتوو (ماریا هەورامی) یا هەر خاتوونێکی گۆرانیبێژی تری کوردمان بێت. دوانیان پێکەوە ڕێکبکەون و بە دوو قۆڵی گۆرانیێکانی نازدار و ئاسمەر فەرهاد بڵێنەوە و تەماریان بکەن. تا ئەم گۆرانی و ئاوازە ڕەسەنە فەلکلۆرییە کوردیانەمان لە تیاچوون رزگاربکەن. دەستخۆشی و ئافەرین، بە ئەو دوو خانمە گۆرانیبێژە کوردمان بێت، کە دەست پێشخەری دەکەن و ئەم کارە نەتەوییە دەکەن.

ڕزا شوان
نۆرویج: ٢٠٢١

عاشقکی سرکشم.. قسیدی: ستیڤان شمزینی

دروونی گگرتووم
بە لزمی بارانی چاوکانت دادمرتوو
پلی بزاری درختی سیمام
دشکتوو نو لپی دستکانت
لە دەاوکانتا وک ملکی خوساو
خم گرمە کردوو
رنگم وک خرتاو زرد هەگەاو
چشنی ئو ئوارانی
بە بدنگی مائاوایی لە رژکانی تمنم ئکن
یان
ئو سپدانی بە ئسپایی
دنە پشوازیی ئارزوو خنکاوکانم
تە لم کاتدا هر ئوت لە بیر
چن یکمجار هاتم و
ئاگری عشقکی شتانم
لسر خشییکانت کردو
چن رووخساری بهشتیت گەا
بە رنگی خەمشی دزخ
هشتا لە یادتە وک زریانک
هاتمە سر ری ئاواتکانت
هموویانم کرد
بە جە تیغی ساەژنبووی سفرکی ناکام
پەمووچکم رش
وک ئو شوانی لە دووریت نانوم
هستی سپییان پە دنووسرتو
وک ئو بفرانی لە ترسی هتاو
لپنا ساردوسیی نسرمو خیان ئشارنو
سفرم سوور
سوورتر لە قەم بیی لوکانت
خمبارتر لو ناسری
لە سفری داوی هژارکدا هیە
دستکانم درژ دکم

بە ناو جەرگی پڕە هەورەکان
دایاندەگرمە ژێر پێیەکانت و
لافاوی چڕی پڕ هەڵدەستێنم
هەشتا بەردەوامم
لە دووریەنی کفن بە تەرمی تاریکی و
ئەو رووناکییە خەفەکراوانەی
بەدەم هەنسکدانەوە ئەمرن و
ئەو بزە تەڵانەی تینی گەرمی عەشق
وشکیان ئەکاتەوە
مەژووی دەشکان و چیرەکی دابەان
بە مەمەک ئەخوێنمەوە و
مەم لە حەژمەتی سووتانی پەروانە
گریا و گریا تاکو توایەوە،
بەیارمداوە خەم نەخەمە
بەر هیچ تاوە تەرزەیەکی دەخەش
پەیمانم داوە تەنە ئەسرینەکانی تە
بەسەرمدا ببارە و
کە وەک چەلەیەکیش تەزیم
گەی شیعرەک گەرمم بکاتەوە
هەشتا لە گەڵاندام
بە دوای زەمەنی پەش وجودمان و
بیر لەو چرکەیە ئەکەمەوە
چەن لەسەر رەفەی ژیان دانراین و
چەنیش لە ساڵەکی بە رەژەمەرا
چاوی سەزمان لەیەکتر دائەگرت؟
تە کەترئاسا شەرمن
بەڵام من دەستم کرد بە فەین بە لات،
هەشتا دەستم
لە فەچەی نەخشاندنی تابلۆکەت هەڵنەگرتووە
هەر رەنگەکم لەو تابلۆیە
لە باخەکی بەهەشت قەرد کردووە
بەئامادەبوونی پەلە فریشتە
لە نەو قەفەسی سینگم هەڵیدەواسم،
خەم داوەتە بەر
ئاوێنەی رووەن و بەگەردی رووخسارت
وێنەی پیاوەک ئەبینم
سەوداسەر لە تە و بەئاگا لە خەی،

پیاوێک پێ پێ لێ وێرزێکانی تێ و
خاێی خاێی لێ رێنگی خێی
تێژی لێ پێرستنی تێ و
دوور دوور لێ هێموو پێرستگایێ،
ترپێی دێ و دووریی و گوومان و راێایت
بێ ئێکێمێ چامێیێک و
لێنێو توێی دیوانێکی مێحزوون و
رێشپێشدا چاپی ئێکێم
دێ بێ دێی سێرگوزێشتێی شێونمێکێ
کێ ئاشقی مانگ بووێ
وشێ بێ وشێ حکایێتی خێونێکی تێراوێ
لێ چاوی رێبوارێ
رستێ بێ رستێ
دیرێکی رژانی مێرکانێیێک خێشێویستییێ و
چامێکێش ناوی دار بێووێ یاخییێکێی ئێوبێر رووبارێ،
داوا ئێکێم زیاتر و زیاتر
ئێوینی سێختی خێتم پێ ببێخشی
ئاشقێکی سێرکێشم
حێزم لێ بێزاندنی هێی سوور
تێپێین بێ دێروازێ سێختێکان و
مێرگێ لێسێر لوتکێی چیادا

“هیوا’ و “دارێکان” و یێک دوو پێیامی بایێخدار!.. فازیل شێوێ

پێلێ ێێشێێیێک، کێ لێ پێلێ هێورێکی ێێش دێچن، بێدێم قاژێقاژێوێ، بێو ئاسمانێوێدا دێسووێنێوێ و بێرز و نزم دێبنێوێ. بێ تێماشاچییێکی وێکو من و تێ، دیمێنێکی گێلێگ جوان و سێرنجێاکێشێرێ، لێی تێرنابین، بێام بێ باێندناسێک و زانایێکی شیکێرێوێی هێسوکێوتی بوونێوێرکان و سرووشتناسێک، ئێو فێین و

هەبەز و دابەزی ئەو مەلانە، دەیان پرسیار لە مەشکدا دەورووژێنە و بە جددی بەدوای وەامدانەوە و کردنەوەی لوغزەکانیاندا دەگەڕێن: چ هەزەک ئەو پەلە هەورە ڕەشەی کە کردووەتەوە؟ بە وا سەیر دەفەن و دەخوێنەوە؟ چەن دەیان هەزار ڕەشەی بەیەکەوە دەفەن و خەشیان پەکدانادەن؟ بە ڕەژانە، لە شەقامەکاندا ئەمەی مرەڤ شان لە شانی یەکتری دەدەین و پە لە پەی یەکتری دەنەین؟

لەم چەند حەفتەی دوایدا، (٢) ڕووداو لە باشووردا، پانتاییەکەی فراوان و گەورە و کاریگەرییان لە سەر دە و دەروون و هەست و سەزی خەڵکەکەیدا داگیرکرد و کاردانەوەی گەرموگوە و بەجەش وخرەشیان بەدوای خەیاندا هەناو، ڕەنگدانەوە و پەرچەکردارەکانی خەڵکیش، دەکرە بخرێنە نیو دوو کەوانە و ناویان لەبنەین (سەرکەوتن).
ڕووداوی یەکەم، بەینەوەی" دارەکانی دەڤەری بادینان" بوو لە لایەن هەزە داگیرکەرەکانی تورک. دووەمیشیان، دەنگەی، هەوەی داخستنی "نەخەشخانەی هیوا" بوو لە شاری سەمانی.

ئەم دوو ڕووداوە، وەک ئاگری پەشی پاوانان، هەر یەکەیان لە کاتی خەڵدا، زوو لە تەڵکەمەایەتییەکان، بوونە مایەی ناڕەزایی و ڕەخنە و گلەیی و یاخی بوون و توڕە بوون و پەنجە ڕاوەشاندن. ڕەژ دوای ڕەژ ئاگری سەز و حەماسەت و ژینگەدەستیی و مرەڤدەستیی خەشتر دەکرد، تا وای لەهات خودی ئەردوگانی تەڕانی، بە خەی و سەفارەت و قونسەگەرییەکانیەوە بەنە سەرخەت و دەمپانکردنەوە و پاساوی هیچ وپووچ و بە مانا هەڵبەستن. حکومەتی هەرەمیش، دەستەکی لە پەش و دەستەکی لە پاش، ئەستاش لەگەڵ دابە، کەس لەی حاەی نەبوو، بە ڕەژەک، ئەندامەکی باڵای دەسەڵات، دوو پەیامی دژ بەیەکی بەاوکردەوە، کە هەردووکیان خاەی بوون لە پەیام.

دەرحەق، بە "نەخەشخانەی هیوا"ش، خەڵکەکە دریغی نەکرد، ڕەسواکردنەکی هەندە داخلەدانەی ئەو (دەنگەییەیان) کرد، کە نیازیانە ئەو نەخەشخانەیە بکەنە کەرتی تایبەت، کەس جورئەتی نەکرد بەە، "بەی، هی خەمانە و دەیکەین بە کەرتی تایبەت!" بەرپرسانی شار و دکتەرە بەڕەوبەرەکانی ئەو نەخەشخانەیە، هەر خوا خوایان بوو زوو خەڵکەکە هەور ببەتەوە و دەسییەکە داخرەت. بە زاری خەیان لە کەناڵەکان و میدیاکان پەیامی هەورکردنە و موژدەبەخشیان بەاودەکردەوە.

ئەوانەی، کە ئاشنان بە هەز و توانا و قودرەتی جەماوەر و لە سیحر و شاڵاو و قودرەتی ئەو هەزە تەدەگەن و دەزانن کە چ گەکان و

تسنامی و بومللرزیکی لە ناخی خیدا حشار داوە ، هەمیشە باوەیان وایە، کە قەت هیچ هەزەک نییە دەروەستی هەزی جەماوەری باوەدار و هیواخواز و ئەمەکدار ببەتەوە. جا سەرچاوی ئەو هەزە، هەر شتەک بە، یان هەر چەکەک بە. تەرکەمەایەتییە کوردییەکان، بوونە ئەو سەرچاوە و چەکەکەی دەستی ئەو جەماوەرە…. تا ادیەکی باشیش سەرکەوتینان وەدەست هەنا.

بەام لەرە، پرسیاری زەر بایەخدار و قورس، ەووبەروومان دەبنەوەو، وەامی لەژیکانەیان گەرەکە:

دەپرسین:
کورد، لە ەی تەرە کەمەایەتییەکان، ناەزایی و توەیی و خەیان دژی بەنەوەی "دارەکانی بادینان" و هەوەی داخستنی "نەخەشخانەی هیوا" نیشان دا. باشە، خە لەم باشووردا، بەدرەژای ئەو (۳۰) ساە، دەیان کارەسات و مەرگەساتی جەرگبە، بەسەر ئەو خەکە داهاتووە، کارەسات و مەرگەساتەکان هەندە گەورە و ترسناک و خوەناوین، زمان لە ئاستیان شەرمەزارە. بەچی کوردانی باشوور، بەو حەماسەت و سەز و جەگسەزییەو، ناەزایی و توەیی خەیان نیشان نەدا و نیشانی نادەن؟

کامیان، کارەساتبارترە، بەینەوەی " دارەکانی بادینان"، یان لەدەست دانی کەرکووک؟ کامیان بە خەکی ەش و ەووت قازنجی زەترە، داخستنی "نەخەشخانەی هیوا"، یان ەگرگرتن لە تاەانکردنی سامانی وەات بە ملیارەها دەلار؟ کامیان ئاکامی خراپترە، بەینەوەی "دارەکانی بادینان" یان دابەزین و پەکخستنی ئاستی کەرتی پەروەدە و فەرکردن لە باشووردا؟ کامیان ترسناکترە، داخستنی "نەخەشخانەی هیوا"، یان هاوردەکردنی بە هەزاران هەزار تەن دەرمان و بەنزین و خەراکی ژەهراوی و ئیسکپایەر؟ کامیان زەررەی زەترە، بەینەوەی "دارەکانی بادینان"، یان دامەزراندنی (دەیان) بنکەی سەربازی تورکی و عەجەم لەسەر خاکی هەرەمدا؟ کامیان موژدەبەخشترە، کردنەوەی دەرگای "نەخەشخانەی هیوا"، یان کردنەوەی دەرگای، هەبژاردنی ئازاد و میدیای ئازاد و پەرلەمانی ئازاد و دادگای ئازاد….تاد؟ کامیان…. کامیان…. ەیزبەندەکە درەژە، خەتان لەمن بەلەدترن و دەیان زانن.

دیسان دەپرسم؛ بەچی، کوردستانی باشوور، بە "دارەکانی بادینان" و "نەخەشخانەی هیوا" بەدەنگ هاتن، بەام بە کارەساتەکانی دیکە بەدەنگن. لە کاتەکدا، کەدەنگی و یەکدەنگی و یەک هاواری وان،

ئەکید، کاریگەری باشی دەبە؟

چونکین، کاردانەوەی تاکی کورد، لەردا، مەلەکردنە لە تەنکاودا و پەرژەوەندخوازانە ودوورەپەرەزانەیە. چەن؟ دارەکان، وەک نەخەشخانەی هیوا، زمانیان نییە، دارەکان هی ئەو شاخ و داخەن، نەخەشخانەکەش هی شەرپەنجەدارەکانە. ئەو دووانە زەر لاواز و هەژار و بەدەستەاتن. کەس وا لەیان بەجواب نایەت، کە (خاوەن تەکەمەایەتییەکان) تەیدا شەرمەزار بن، یان زمان کورت بن. ئەوان نە ەخنەیان لە حزب گرتووە، نە دژی دەستەات خەیان مەکردەتەوە. ئەوان نە پەنجەیان لە سەرکردە ەاوەشاندووە، نە ەیان لە گەندەکاران گرتووە. ئەوان نە وشەیەکیان نووسیوە نانبەاویان بکات، نە وەنەیەکیان داناوە، گوەاکەشانی بەدوا دابە.

کەواتە، بە کوردی و کرمانجی. کوردیش لە هەر شوەنە بە، ئەستا دەزانە، کە تەکەمەایەتییەکان، ئیمە بە قەد بەمبی ئەتوم کاریگەریان هەیە، ئەگەر شارەزایانە و ژییرانە و هەشمەندانە بەکاریان بەنن. دەستکەوتی باشیان دەبە. ئەوان بە چاوی خەیان بینیان، چەن دەناەد ترامپی، سەرەکی زلترین هەزی دونیا، بەرامبەر ئەکاونەتەکەی خەی لە (تویتەر) چەکیان پە دادا. ئەوان رەژانە دەبینن، لە جیهاندا، ئەو تەکەمەایەتیانە، کە بە هەق و ەوایەتی بەکاردەن، پاشا و وەزیر و سەرکردە و سوپاسالار، عوزریان بە دەهەننەوە و داوای لیبوردن و بەخشین دەکەن. یان هەر لە بناغەوە هەیاندەتەکەنن.

ئەستا، کاتی ئەوە هاتووە، بە جەشدانی تواناکانی تەکەمەایەتییەکان، بوەرانە چەند شتەک بگەین، یان گەانکارییان تەدا بکەین، تا لە قسە و دروشم ببینە خاوەن پەیام و ئاکام: سەز بگەینەوە بە ئەقە، بەرژەوەندیی خودیی بگەینەوە، بە ژیان. هەستی پەنگخواردو بگوەین بە هەزی نەرم. هات و هاوار بگەین بە پەیڤ و پەیام. جنەو و پەلار و تەنز و شکاندنەوە، بکەینە نامەی شکەداری پەیامبەخش. بەکەس و بە پشتیوان و بە پشت و پەنای خەت بکەیت بە کەدەنگی و کەپەیامی. بابەتە بایەخدارەکان بکە پەشینەی رووداوەکان و چاویش لە بچکەکان مەنوقەنە.

ئەوکات، دەنیابە، زەر سەرکەوتووتر دەبیت، لەو سەرکەوتنانەی بە "دارەکانی بادینان" و 'نەخەشخانەی هیوا" وەدەستتان هەنا.
کەواتە با هەر تەماشاچی پەلە ەشەکان نەبین. بەدوای وەامی پرسیارەکانیشدا بگەن، کە لەو تەماشاکردنەدا هەیندەهەنجین!

ساتێ لە گەڵ هونەرمەند دێڤین شەنگالی.. بێریڤان جەمال حەمە سەعید

کاتێک هونەر لە ناو گەردەشدا سەر دەردێنێت

پێشکەشە بەو کەسەی هەستی مرێڤایەتی بەرزەو هونەر دێستە.
بێریڤان جەمال حەمە سەعید

کێتایی مانگی گوێانەێ، لە گەڵ سەرەتای گزنگی بەیاندا، زەوی هێشتا بێدار نەبوبێوە، دەریاش جارێ هەر دەینرکاند. تەم و مژی سەرلەبەیانی دەشتەکەی داپێشی بوو. خێر دەرکەوت و کەوتبوە سەما، دروەشانەوەو تیشکی خێی بێاوکردەوە، هێدی هێدی دەستی کرد بە لادانی ئەو سەرپێشە تەنکەی کە زێر ناسک دەلەرییەوە، هەلمەکە وردە وردە ێەوییەوەو بووە ئاورنگ بە سەر گژو گیاو گولەکاندا، گەواێە هەێورەکان پەرت و ێیشال ێیشال بوونەوە و بلاوەیان کرد، دەنگی پێلێ مراوی و قاز و قوو لە بەرزی ئاسمانەوە دەهات. دەنگی زوێالی باێندەی ێەشی دەنوک زەرد (میرەل) لە سەر ترێپکی دارە بەرزەکان دەبیسترا . تاوێک بە دەنگێکی مێسیقی ناسکی بەرزو پێ جێش و خرێش ، بە ئاوازی جیاجیاو تێنی جێراوجێر، تاوێکی دی بە ئاوازی نەرم و ناسک دەیچریکاند. میرێەل مژدەی خێشی گزنگی خێر و رێژێکی نوێمان دەداتێ و خەێکی بە ئاگا دێنێتەوە. دارستان و دەشت و بێستان بە گوێی رەنگاو رەنگ و ێازابونەێوە، سەر ێێگاکان بە گوێی ێەنگاوێەنگی هەلوەرییوی درەختەکان تەنرابوون، ێەنگی ئەرخەوانی، سپی ، پەمەیی، زەرد و وەنەوەشەیی ئاوێتەیەکی گەلێ جوانیان پێکهێنابوو. دیمەنی هاوێێیەتی هەنگ و پەپولە لە نێو ئەو هەمو جوانیەدا باێا بوو. بە تولە ێێیەکدا، دارستانەکەم بێی و بەناو سەوزایی و گژوگیاو دەوەنەکەدا ، سەرکەوتم و ئنجا بەرەو لێژی ، بێ سەر کەناری دەریا کەوتمە ێێ. خێر وەک ئەلماس دەدرەوشایەوەو دەریاش هێمن و لەسەرخێ رەنگی سپی دەینواند، وەک زیو دەبریسکایەوە. بریسکە بریسکی خێر لە سەر روی دەریا بە بەجێرێک جوان بوو وەک بلێێت بێ ژووانیک خێی ێازاندبێتەوە. شەپێلەکان بە

هەمنی و بە نەرمی دەهاتنە ژوخی دەریاکە و دەگەڕانەوە . هەر لە وە کەفکی سپییان بەجێ دەهێشت، ئیتر بێنی قەوزە بێاوەی دەکرد. لەگەڵ نزیک بوونەوەی خۆر لە زەویی، دەریام جێهێشت، و لە سروشت دابڕام بەرەو گوزەرێک بە ناو هونەردا، بۆ دیداری خانمێکی هونەرمەندی کورد دلڤین شەنگالی کەوتمە ڕێ . ئەم خانمە لە شاری ئامەرسفەرتە،ۆ لە ماڵێکی خنجیلانە و دڵگیردا دەژی ، ڕازاوە بە گوڵی دلرفێنی جوراوجۆر، هەر کە سەر دە کەیت بەڕ ماڵەکەیدا، بۆن و بەرامەی گژوگیای بەهار،درەخت و گوڵی گەشی تازە پشکووتوو، ئەو ناوەیان پێ کردوە. لە ژوورەوە کەشی مۆزەخانەیەکی بچوک باڵی بە سەر ماڵەڕ خنجیلانەکەیدا کێشاوە.لە هەر سوچێکی ژوورەکەدا تابلۆکان هەڵواسراون، کەلوپەلە ڕەنگاوڕەنگەکانی،فڕچە و بۆیە و کارەڕ هونەرییەکانی دانراون. دیمەنگەلێکی ئێجگار سەرنج ڕاکێش و تایبەتیان هەیە. تێکەڕەی جۆراوجۆری ڕەنگی گەشی بەرهەمەکان، قەشەنگی ڕوناکی و تیشک دانەوەیان ، بە جۆرێکن کە ووزەو ئاسودەیی ، هارمۆنی بە ڕۆح دەبەخشن. خانمی هونەرمەند جلێکی سادە و ساکار، چاکەتێکی شینی تۆخ و پانتۆڵێکی ڕەشی لە بەردا بوو، جوتێ دەسکیشی ڕەش ، کە نیوەی پەنجەکانی داپۆشی بوو، ڕوخساریکی گەشاوەو ساف و پەمەیی بێ ئارایشت، دەم و لێوێک، کە گۆشەکانی بێ سەرەوەیەو زەردەخەنەی بە سەر لێوەوەیە، قژیکی ڕەشی تۆخی سروشتی لە دواوە کۆی کردبوەوە، جوتێ گوارەی مرواری سپی لە گوێکانیدا ئەدرەوشانەوە، ناوچەوانی گەورە و دووچاوی گەش و پرشنگدار ، هەروەکو دەڵین چاوەکان پەنجەرەن بێ ڕۆح ،یاخود چاوەکانی تینوی زانیارین، لە خەمم پرسی ئاخێ شەیدایی و تامەزرۆیی ڕۆحی؟! ئەو گێ و تینەڵی ناخی؟ کە لە ڕەنگ و گێ و هونەرییەکانیدا دەریدەبڕێت و وتینوێتی پێ دەشکێنێت ، لە کوێوەێ سەرچاوە دەگرێت؟ ئایا چالاکی بەرهەمە هونەرییەکانی، گوزارشتە لە ئاتاجی ڕۆحی هونەرمەند خودی خۆی یاخود خانم کەسێکی جوانی خوازەو هەستی جوانی خۆیەتی؟ ئەم پرسیارانەو چەندەها پرسیارگەلی تر بووە دەستپێکی دانیشتنەکەمان. کاتێک خانم وەلامی دەدامەوە، زەردەخەنەی لێوەکانی، فرمێسکی قەتیس ماوی چاوانی، نەرمی و هاوکات هەستی دڕەقی کە لەم خانمەدا کۆبێتەوە، زیاتر سەرنجی ڕادەکێشام. لەو ساتەدا ڕێگام بە خۆمدا، لە ڕێ بەرهەمە هونەرییەکانی زیاتر بچمە ناو ژیانی تایبەتیەوە .

ئەم خانمە هونەرمەندە تەمەنی ٦٠ ساڵە، لە خۆزانیکی ڕۆشنبیردا چاوی کردۆتەوە، دایک و باوکی خەڵکی شەنگاڵن، بەڵام دلڤین خۆی لە شێخان لە دایک بووە، باوکی کە بەرۆوەبەری پەروەردە بووە ، بەهۆی بزاڤی ڕامیاری و کوردپەروەری، توشی گرتن و لە کار دەرکردن بووە، دوای ئەوەی بەهۆی لێبووردنی گشتی گەڕاونەتەوە بۆ کوردستان ، دوبارە لە سالانی ٧٠ کاندا دووڕخراونەتەوە بۆ باشوری عێراق. ژیانی ئەم خۆزانە، وەک زۆربەی خۆزانی کورد ئاویزان بووە لە کێشمەکێش و دەردەسەری و نەهامەتی، ئاوارەیی.

دلڤین، هەر لە منداڵییەوە، ئاشنا ئەبێت بە کتێبی زانستی و مێژوویی کتێبخانەکەی باوکی، کاتێک تەمەنی ٦ ساڵان دەبێت، وێنەی کتێبەکانی باوکی سەرنجی ڕادەکێشێت. هەر لەو کاتەوە دەست دەکات بە وێنە کێشانی ئەو وێنانەی ناو کتێبەکان ، وەکو وێنە مێژوویەکان ، گێانداری کێوی و مامز ، گوێ ودار کە لەناو ئەشکەوتدا هەلکەنراون . ئیتر هەر لەو کاتەوە بۆی دەردەکەوێت کە پەنجە بچکۆلەکانی مژدەی بلیمەتیان پێیە. دایکی کە ژنێکی دەرون فراون و ووریا دەبێت، سەرقالی دروماڵ و چنین دەبێت. بەڵام ئەوەندە ناخایەنێت، دلڤین دەستەوئێخەی نەهامەتی و بەدبەختی دەبێتەوە، بە جۆرێک دەکەوێتە بەر شەپۆلە بێ بەزەییەکانی ژیانی پێ هات و نەهات، شەپۆلەکان لەم تاشە بەردوە دەیدەن بەو تاشە بەردەدا. دلڤین سەرتاپای ژیانی تەژی بوو لە دڵەڕاوکێ و پشیوی و گەردەش، نەخۆشی لە ناکاوی دایکی، لە تەمەنی ١٠ ساڵیدا دایکی لە دەست دا ، مەرگی کتوپڕی دایکی، ڕوبەڕوی خەم و ئازاری دەکاتەوە، ئالەو کاتەدا، ژنێکی مەسیحی هاوڕێی دایکی و هاوکات دراوسێیان ، بێ دڵنەوایی و دەرهێنانی لەو

خەمە قورس و کەستە گەورەیە، دڵقین دەباتە لای خۆی بە کاری دەستی قۆی دروستکراوەوە، سەرقالی دەکات، دلقینی خۆراگرو کەنەدەر،کە نەیدەویست، وەک گیایەک لە بەر بادا،سەر دابنەوێنت،بە رەنگاری ئازارو خەمی لە دەستدانی دایکی دەبێتەوەو ، ئیتر خەم و پەژارە دەگەردرێت بە هونەر. لێرەوە هەر لەو قورە ماسییەک دروست دەکات. بەم شێوەیە دلقین خولیای هونەر زیاتر دەچیتە ناخییەوە ،ئیدی بەردەوام دەبێت بە هونەری وێنەکێشان، هەر بۆیە وەکو تاکە کچێک لە ساڵی ١٩٨٠ لە سلێمانی لە هۆڵی قوتابخانەی گوڕەی کچان پێشانگای بۆ دەکرێتەوە، جیا لەمە، چەندین جار، چ لە هەولیر و چ لە سلێمانی بەشداری لە پێشانگای هونەری کردوە. سەرباری ئەوەی ژیانی خۆزانیان تەژی بوو بە نائارامی و پشیوی و نەهامەتی، ئاوارەیی ئەم شار بۆ ئەو شار، پلەی خوێندنی قۆناغەکانی سەرەتایی و ئامادەی بە پلەی بەرز تەواو کردوە، کاتێکیش کە لە باشوری عیراق دوورخرابونەوە، لە گەل ئەوەی وەکو کچە کوردێکی ئاوارە لە ناسریە،وبەروی هەراسان کردن و بۆزارکردنی قوتابیە عەرەبەکان دەبێتەوە، بە گشتی نمرەکانی لە لە قوتابیە عەرەبەکان بەرزتر دەبیت بە تایبەت لە زمانی عەرەبیدا.
ئەم خانمە ٦٦ شەشی ئامادەی بە پلەی بەرز تەواو دەکات، لە بەر ئەوەی خواست و ئارەزووی لە سەر وێنەکێشانە، دەیەوێت لە پەیمانگای هونەرە جوانەکان لە بەغدا بخوێنیت، بەڵام چونکە بەعسی نەبوو، وەک چەندان خوێندکاری تر وەرنەگیرا. بۆیە زانستی ئەستێرەناسی یاخود زەوینانسی هەڵدەبژێریت، بەلام خۆزانەکەی فشار دەخەنە سەری کە ئەو دەبێت زانستی پزیشکی هەبژێریت، لێرەوە دڵقین بەرگری ململانێ و گرژی کەسوکاری دەکات، دەرئەنجام کەسوکاری ئازی دەبن و وەک تاکە کچێک لە ناو کۆاندا، خوێندنی زەویننناسی(جیولۆجی) هەڵدەبژێرێت و زانکۆ تەواو دەکات. ئالەو کاتەوە ئەم خانمە شارەزاییی لە سەر چینەکانی زەوی، گڵ، لم، زیخ و بەرد و کانزا پەیدا دەکات، ئاشقی هەنگ و خشەویستی بۆ سروشت لە ناخیدا چەکەرە دەکات.

کاتێک دەچێتە ژیانی هاوسەرگیری و ئنجا بەرەو هەندەران هەڵدێن، سەر لە نوێ نائارامی و ناسەقامگیری و دەراوکێو یەخەی دەگرێتەوە ژیانی دەکەوێتە گەردەش و جەنجاڵی.

دواجار ژیانی هاوسەرگیری تێکدەچیت و تەنیایی هەڵدەبژێریت. دوای ماوەیەک بوار بە هونەرەکەی دەدات و دەستدەکاتەوە بە خوێندن. ماوەی دوو ساڵ لە بواری هونەرو دوای ئەوەش گرافیک دیزان

دەخوێنیت. هەمو ئەو ئەزمونانەی لە بواری زەویننناسی و بەهرەو توانای لە هونەری گێکاری و سیرامیک و وێنەکێشاندا،ئەوەندەی تر هونەرەکەی دەوڵەمەندو چێکردێتەوە. کە هەست دەکەیت هونەرەکەی سەرچێی نیە، بەڵکو لە ناخییەوە هەڵدەقوڵێت، لە نێو پاکی و بی گەردی زانستدا سەرچاوە دەگرێت، وە هەر خێی کێلەوژی ئاگری ناخی خێیەتی، بە تەنیا و لە دوای هەمو کەوتنێک، پاش هەرگلانێک ، خێی هەڵدەسێتەوە و هیوای لە چوونە دەرەوە لە ناو تاریکی، لە دەست نادات، سەربەرزانە درێژە بە هونەرەکەی دەدات . بە جۆرێک لە گۆرەپانی داهێنانی هەڵەندیدا جێگای خێی دەکاتەوەو بەێشداری کردوە لە چەندین پێشانگا لە گەڵ هونەرمەندانی هەڵەندیدا،هەروەها پێشانگای تایبەت بە کارەکانی خێی رێکخستوە. هەروەکو خێی دەڵیت، بۆ کاری سیرامک نزیکی ١٠٠ جۆر رەنگ(بۆیەی شووشەیی)، (٥)جۆر گڵ بەکار دەهێنێیت، کاتەکانی لە دارستان و بێستان دەباتە سەر. ەنگی گەلای ەنگاو ەنگ و گوڵ و گل لە ئامیزی چاوەکانی ئەگرێت و دەبیتە خۆراکی رۆحی . وێنەکانی ناو کتێبەکانی باوکی، لە مامزی کێوی ناو ئەشکەوت،ماسی لە سەر بەرهەمەکانی بەدی دەکرێت،ەنگی زۆر سەرنج راکێشی شینی پیرۆزەیی و رەنگینی تر بەکار دەهێنیت.

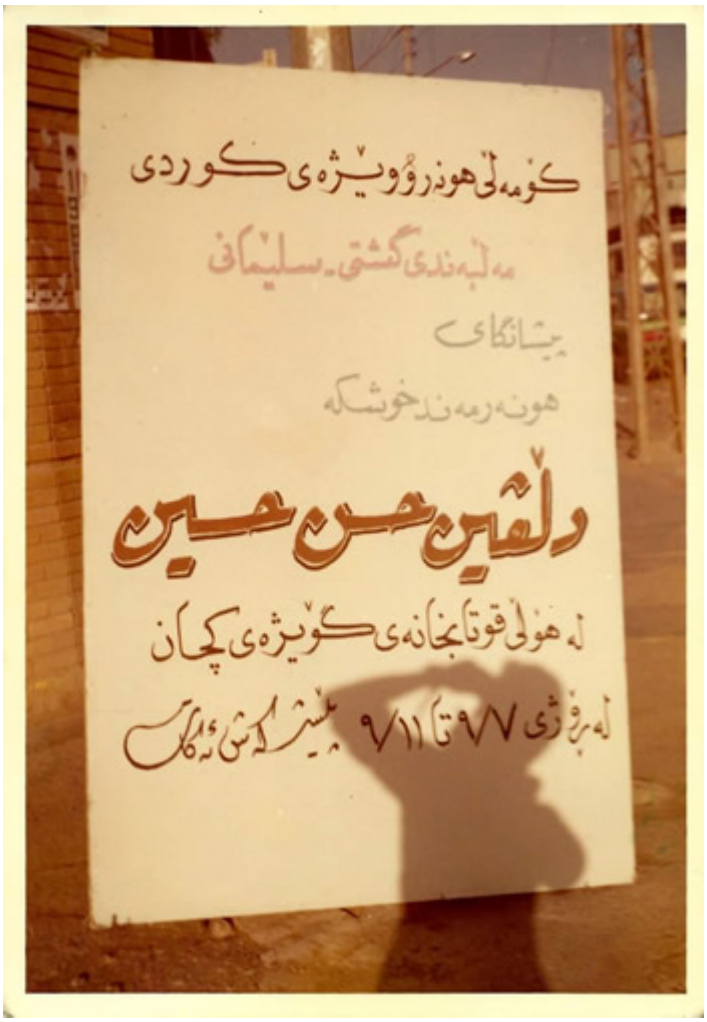

بەلام ئەمە زۆرناخایەنێت، دڵقین ڕوبەروی ئازار و نەخۆشی لە دوای نەخۆشی دەبێتەوە، گۆڕەلێکەیەکی توند هەستەکانی دەهێنێت و دەبا ، دەیەها بیری ڕەش و خراپ لە مێشکیدا کێنگل دەدا، دەستو ئێخەی ئازاری شڕپەنجە و نەخۆشی تێکچونی ریتمی دڵ و فیبرۆماڵجی دەبێتەوە ، ئیتر لە جیاتی دارستان و دەشت و کێلگە، کاتەکانی لە نەخۆشخانە دەباتە سەر، نەشتەگەریی و چارەسەری کیمۆ تراپی، تەنگی پێ هەڵدەچنێت، باری ژیانی ئەوەندەی تر سەخت دەکات..بەڵام چونکە کەسێکە ناخی پرە لە ئەوین بە دوای بەهای جوانی گەراوە ، لە کلاوەژنەیەکی بەر فراوەنەوە سەیری ژیان و سروشت دەکات، دوای ماوەیەک دەست دەکاتەوە بە چالاکییەکانی. لە گەڵ ئەوەی هەر وەکو خۆی دەلیت لە تەوقی سەری تا نینۆکەکانی قاچی، ئازاری بەردەوامی ماسولکەی هەیە، درێژەدەدات بە کارە هونەرەیەکانی، بە تایبەتی گێکاری. هەرچەندە لە گلکاری و قورشڵاندا دەبیت پەنجەکانی بەکار بهێنیت ، ئاکامەکەی ئازاری جەستەی زیاتر دەکات ، بەڵام لە ناخییەوە هەست بە ئاسودەیی و گرو تین زیاتر دەکات، کاتێک دەست دەخاتە ناو ئەو گڵ و قوڕە، هەست دەکات پەیوەستیەکی دانەبڕاوی تۆندی لە گەڵ سروشتدا، لە گەڵ خاکدا هەیە و بە شێوەیەک بالی ئەندیشەی، بیری بۆ لای دایکی دەفرێت، گڵ بە شێکە لە سروشت مانایەکی تایبەتی لای دلڤین هەیە ، کە لە کۆتاییدا هەمومان دەبینەوە بەو خاک و گڵە..ئەم ئەوینەی بۆ سروشت و هەستی جوانی بۆ هونەری گلکاری ، ڕەنگ، هاوسەنگی لە نێوان جەستەی شەکەتی پێ ئازار و دەروونی بەهێزی ڕاگرتوە. هەر لەم پەیوەندەدا، خانمێکی هونەرمەندی هۆلەندی “مارایکە سخورینک” لە ساڵی ٢٠١٩، پێشەنگایەکی هونەری بە ناوی “سەدویەک” ژن کردەوە، تایبەت بەو ژنە هەکەوتوانەی لە سەدەکانی ڕابوردودا، ڕۆیکی گرنگیان هەبووە ، ئەم خانمە هونەرمەندە پێتریتی دلڤنیش وەک ژنێکی بەتوانای کورد، وەکو هونەرمەند و زەوییناس هاوسەردەم، لە گەڵ پێتریتی ژنەکانی تر پیشان داوە. دوا بە دوای ئەوەش ، کارە هونەرییەکە لە کتێک چاپ دەکریت و پێترێتی دلڤینش دەچیتە ئەو ئارشیفەوە.

LC cultuur 29

Fleurige verwerking van chaos

Het kleurrijke werk van Dilvin Shengali is haar reactie op oorlog, achtervolging en chaos. De Koerdische kunstenares exposeert keramisch werk in de Dynamische Keramiekwinkel in Leeuwarden.

'Ik probeer een balans te vinden tussen hard en zacht, licht en donker'

بیرەوەریی بەرپرسان و سەرانییەکانی وڵات.. ستیڤان شەمزینی

ماوەیەکە بەرپرسانی سیاسیی و حزبی کوردستان بیرەوەریی و یادداشتەکانی ژیان و ڕۆژانی پێشمەرگایەتی و ئەزموونی سیاسیی و پێگەیشتنیان دەنووسنەوە، ئەمەش مافێکی زەر سادە و هەر ئاسایی هەر کەسێکە مێژووی قۆناغەکانی ژیان و پەروەردەبوونی بنووسێتەوە، نووسینەوەی ژیاننامە جیا لە هەر شتێکی تر پەیمان دەێت هەر مرۆڤێک تەنە وەک یەک تاکەکەس جیهانێکی تایبەتە و دەشێ سوودی زۆری بە هەر خوێنەرێک هەبێت کە دیاوەت ڕچەکەی ژیانێکی تایبەت بە خۆی بدزێتەوە. ڕەنگبێ یادداشت و ڕۆژانەکانی (چێ گیڤارا) پیامێکی شۆشگێڕیی تەدا بێت هەروەک چۆن دەشێ بیرەوەرییەکانی (نیلسن

ماندلا) مسجکی جیاواز بت و مژووی ئاپارتایدی ئفریکات پ بناسنت، مخسد لوی نووسینوی یادداشت خوندنوی حکایتی هزار و یک شو نیی تاکوو چژ بـ خونرکانی ببخشت بکو دبت وان و ئزموون بت سبارت بـ هر خونرک.
بـ بچوونی خم نووسینی ژیاننام و بیروریی گلک قورستر لـ نووسینی رمان و چیرک، چوونک لـ نووسینی رمان یان چیرکدا زیاتر فنتازیا و خیاتی نووسر رو دبینت، راست وناییکی واقیعشی تدایـ کـ چیرککی لسر رنراو، بام واقیعی ناو رمان و چیرکی هونریی جیایـ لـ واقیعی راستقینی ژیان، دش واقعکی تخاویی بت یان وننیکی بارگاویی بـ فنتازیا لـ واقعی رووت ورگیرابت و بپی تکنیکی هونریی گانی تدا کرابت، چوونک چیرکننووس ناچار نییـ واقع وک خی بخاتـ چوی ئدبو ئگر ئم کاری کرد بگومان بووتـ رژنامنووس و ریپرتاژکی ئامادـ کردوو. بام لـ نووسینوی ژیاننامدا نابت فنتازیا و خیات تکـ بـ رووداوکان بکرت و نووسری ژیاننام ئازاد نکراو وک رماننووس پاوانکان بـ ویستی خی دیاری بکات و رییان بداتـ و چن ئارزوو دکات فرمی رفتار و هسوکوتیان دیاری بکات و مجرای ژیانیان بگت، نووسری ژیاننام رو کامرامان دبینت هموو ئو دیمنانی هاتوونتـ بردمی و لـ تنیشتییو روودن یان روویانداو وک خی دگوازتو، بـ بـ هیچ دستکاریی و شواندنک، لـ برئم نووسینوی ژیاننام کارکی ئاسان نییـ بکو برپرسیارییتییکی گلک قورسـ بـ راددیک هیچی لـ مژوونووسی کمتر نییـ لـ رووی ئستمیی کار و ئخلاقی نووسینو، دواجاریش بیگرافیی نووسین دبتـ بشک لـ نووسینوی مژوو، وای دبینم نائخلاقیترین کار هپاچین و دستکارییکردنی مژوو و شواندنتی بـ مبست و سوودی ئیدلژیی یان سیاسیی یان نتویی و تائیفی و تاککسی.
دگنو لـ یکک لـ جنگکاندا ئفسرکی پلداری سوپاکی ناپلین بـ سختیی بریندار دبت و لـ ئاکامدا دمر، ناپلین پرسیار دکات ئو ئفسر لـ سرمرگدا چی دگووت؟ پیان وت هر نا و هاواری برینکی دکرد تاکوو مرد، ناپلین بـ تووییو وتی چن وا دبت؟ بانگی مژوونووسکی دکات و پی دت بنووسـ فان ئفسر بـ برینداریی و لـ سرمرگدا تاکو مردن هر هاواری دکرد بژی ناپلین، بژی ناپلین. ئم فرمانی ناپلین فرمانکی نائخلاقییـ و هودان بـ شواندنی روتی رووداوکانی مژوو، ئم نموونیـ دیسلمنت ئو تزی دت مژوو قسی پیاوی براویـ لسر بناغیکی بش ر نراو. ئوی لـ بیروریی سرکردکانی

کورددا نوسراوتو و تمارکراو همان شوازی مامکردنی ناپلینلگ مژوو چون هریک و ئااستی رووداوکان بر بژوندیی و نیشاندان و سلماندنی پاکتی خی دشکنتو!!، ئگر لو نو بیروریی سرکردکانی کورددا سیری هکارکانی برپابوونی جنگی نوان حزبکان بکین "شی براکوژیی" بگومان تاوانباری راستقینه لاینی برامبر و هودراو بسلمنرت لاینی نیار شی بو حزب و لاینکی وی فرشتوو، ئگرنا حزبکی ئو فریشتیک و پنج بخیت ناودمی نایگزت، بام لاینی برامبر دووپشک رش و ئژدیهایک بوو ک هردم ژاری لو دمدا بوو بو پودان و گستن.

بدر لوی لو بیگرافیای سرکردکانی کورددا خونر بو زر توولو و کانی تاریکدا دبرت لو همان کاتدا زر مسلی هستور هن بڤ بوون و بو هیچ جرک بو دوو دییش بت ئاماژیان بو نکراو، لو نموونی ئو مسلان پرسی پیوندیی ژراوژری حزبو کوردستانییکان بو دزگاکانی هوالگریی دوتانی ناوچیی و نودوتی، یان وردکاریی ئو گفتوگ و وتووژانی لو میانی چندان پرسی دانوستان لگ دوتی ناوندیی ئنجامدراون، یاخ وردکاریی و نهنییکانی پشت پردی شهیدبوون و کوژرانی چندین سرکرد و فرماند ک تاکوو رژی ئمو فرمی شهیدبوونیان تمومژ و تاریکی زری لسر، یان هکاری ئینشیقاق و لتبوونکانی حزبکان لو قناغی شاخدا بو تایبت گومان لو هندکیان دکرت بپی رنمایی دوژمنان و پشتیوانیی دزگاکانی هوالگریی واتانی داگیرکری کوردستان بوو، تنانت هند شهید هن هشتا یکلایی نبووتو شهیدی کام حزبن! بو ون عالی عسکری لو نوان یکتی و سسیالیستدا ون بوو و کس سر در ناکات شهیدی کامیان! هندک داستان و شوش هیو بو د شو دگدرتو بو ون شی ئزمی سالی 1991 لو نوان یکتی و پارتیدا شی لسر و ون بوو کن ئوانی لم برنگاریی بشداربوون. یان کارساتی هکاری لو بیرورییکانی نوشیروان مستفادا بو تایبت لو "لو کناری دانوبو بو خی ناوزنگ" بو جرک باس کراو، بام لو برگکانی "رژژمری پشمرگیک"ی کاک حمدا بو فرمکی جیاوازتر.

بو کورتی و کرمانجی بیروریی برپرسانی سیاسیی تژیتی لو چواشکاریی و نااستیی، ئوی پویست لو ژیاننامنووسیدا هبت لودا نین بکو کمو حیکایتکی خورافی و یتپین لو پناوی دروستکردنی سیمبل و کاریزما و ونای قارمان، ئمش خووی سرجم

دیکتاتەرکانی دنیایە کە سەرلەبەریان وەک سوپەرمان و مرۆڤی ئەفسانەیی سەیری خەیان دەکەن و دەیانەوەت هەموو ئەوانی دیکە بە نەرگسییەت و خودپەرستی و نەریتە وەهمییەکانیانەوە سەرقاڵ و خەریک بکەن. ئەگەر لە هەموو ئەمانەش وازبهەنین و بەینە سەر ئەوەی بەچی بیرەوەریی بەرپرسان قەناغی دوای راپەڕینی نەگرتووەتەوە؟ یان بەچی بەرپرسەک نییە جەرائەتی هەبەت درەژە بە نووسینی ژیاننامەکەی بدات تا چەند ساڵەکی دوای راپەڕین؟ رەنگە جیا لەوەی ئەم مەژووەیان پەڵە شەڵخەریی و گەندەڵیی و پەشیمانبوونەوە لە وەعد و بەڵەنەکانی شاخ و گەڵانییان بە مافیا و دەستە و تاقمی بازرگان و دەرکەوتنی سیمای راستەقینەیان، لەوانەیە بە ئەوەش بگەڕێتەوە دەستەکەیان ئاشکرا بووە و بە توانابوون لە ساویلکە خەڵەتاندنیش چجای هەڵخەڵەتاندنی نەوەیەکی تازە پەگەیشتوو کە ئەگەر هیچیش لە دنیا نەزانەت و تەنەگات بایی ئەوە هەشیاریی هەیە تا بزانەت بەرپرس و سیاسەتوانانی کورد چ مەعدەن و قوماشەکن!. بەڵام ئەگەر گریمانەی ئەوە بکەین بەرپرسەکی سیاسیی و حزبی خوا گرتی و دەستی برد بە نووسینەوی ژیاننامەکەی لە قەناغی شاردا، ئاخە دەبەت چی بنووسە؟ ئایا چ دەستکەوتەکیان هەیە شانازیی پەوە بکەن؟ چ سەروەرییەکیان هەیە شیاوی نووسینەوە و دەکەمەنتکردن بەت؟ چ ئەجیندایەکی پەزەتیڤ و کارایان هەبووە لە دوای ساڵی (1991)ەوە تا مەژووی خەیانی پە پرشنگدار بکەن؟.

ئەگەر بەرپرسەک ویستی ئەو کارە بکات بەگومان هەموو بیرەوەرییەکانی دابەش دەبەت بەسەر سە چالاکی و کاردا: (شەڵی ناوخە- گەندەڵیی و فەرهود- شەوە سوورەکان لەگەڵ سەزانییەکاندا). هەڵبەتە هیچ بەرپرسەک نەماوە هاشا لە پشکداریی لەشەڵی ناوخە بکات بەڵکو هەموویان وەک قاز پەکەوە دەقیەڵنن و دەڵەن: شەڵی نەگریسی ناوخە هەڵەیەک بوو کردمان و بەوات و نەیەتەوە، رووداوەکانی ئەم شەڵە لە مەشکی زەربەماندا تەمار بووە و مەژوویەکە هیچ مەترسییەکی ونبوون و فەوتانی لەسەر نییە. بە گەندەڵیش دیسان هەموویان دەڵەن بەڵە گەندەڵی بوونی هەیە و بەتە دیاردەیەکی مەترسیدار، هەمووشمان قەبارە و سەنگی دانە بە دانەی بەرپرسەکان دەزانین لە گەندەخەرییدا، کەناڵەکانی راگەیاندن و شەڵی خەبەخەی تەکەتولەکان و هەشیاریی خەڵک کارەکی کردووە گەندەڵی دیاردەیەکی پەنهان نەبەت و بەئاسانیی بکەرەکانی بناسینەوە، ئەگەر بمانەوە لاپەڕە نووسراوەکانی فایلی گەندەڵی بکەینە پەرتووک (قصة الحضارة)کەی (ویە دیەرانت) لاپەڕەیەکە لە چاویدا و رەنگبە وەک حکایەتی مەش هەرگیزاو هەرگیز تەواوبوونی نەبەت.

کەچی ئەوی کەمترین زانیارییمان لە بارەیەوە هەیە و زەرترین

رووبەری لە ژیانی کاربەدەستانی مەملەکەتدا داگیر کردووە شەو سوورەکانیانە لەگەڵ سزانیەکان، هەموومان تەنانەت شتەکانیش دەزانن سزانیەکان نزیکترین و گیانیترین دەست و هاوڕێی بەرپرسەکانن، ئەو بەرپرسانەی وەک گورگی برسی وان بە سەکس، بۆیە ئەگەر دەستیان برد بۆ نووسینەوەی ژیاننامەکانیان دەبێ لە سزانیەکانەوە دەست پێبکەن و بۆ سزانیەکانیش کەتایی پێ بهێنن چون هیچ سەروەریی و حکایەتکیان پێ نەماوە بۆ باس و گۆرانەوە جگە لە ڕەشبەڵەکی ممارسەی سەکس و کەینی جەستەی مرۆڤی کەیلەکراو (سزانی). ئەمە وەک نووسەر و ڕۆژنامەنووسێ ئازادەکان دوو بەشی بیروڕیەکانیمان نووسیوەتەوە (شتی ناوخۆ – گۆندەیی) پێویستە غیرەت بدەنە بەر خۆیان و بەشی سیەمی بۆ پڕۆموچی خۆیان تەواوی بکەن، بەوا بکەن بۆ تاسەوە چاوەڕێی ئەو کاریەیان لەدەکەین!!. چاوەڕوانین بۆ کەتا بەش و سکەنداڵترین بەشی ژیاننامەنووسیەکانیان کە ئەویش نووسینەوەی شەو سوورەکانە لە ڕۆژە هەرە ڕەشکانی نەتەوەیەکی ماندوو و دادشراودا.

2007
ستیڤان شەمزینی
ستۆکهۆڵم

لە ژمارە 43ی ڕۆژنامەی نیوەند لە ئەیلولی 2007دا بڵاوکراوەتەوە.
لە ئێستاشدا کە نووسینەوەی بیۆگرافی سیاسیە کوردەکان تەنانەت سەرکردە سەربازیەکان بەشێوەیەکی نائاسایی تاوی سەندووە ئەم وتارەم بۆ شایانی دووبارە بڵاوکردنەوەی زانی.

شانۆ و ئێتیزم.. د. هاوڕێ زەنگەنە

شانۆ دەبێتە هاوکاریەکی گرنگی کۆسانی تووشبووی ئێتیزم.
ئەم هەواڵە بۆ شانۆکاران و سەنتەرەکانی ئێتیزم وکۆس وکاریان تووشبووانی ئێتزم گرنگە.
لە دوای داخستنی هۆڵەکانی شانۆ و سینەما وئۆپیرای شاری میونشن بۆ

ماوەی سالێک وا تازە دەست دەکرێت بە نمایش و پێشکەشکردنی بابەت هونەرییەکان. بینەرەکان بە ماسکەوە و دوور لە یەکتر دادەنیشن. دەعوەتنامەیەکم لە دەرهێنەری شانۆ ئیتە نەقاوە پێگەیشت،کە ئامادەی بینینی پرۆژەی تازەکەی ئەمجارەیان بم، کە زیاتر لە دەسالێ بردەوام لەگەل ئیتیزمەکان بەزانستی شانۆ هاوکارییان پێشکەش دەکات. هاوکارییەکانی گرنگی شانۆ بە تەندروستبوونیان. کاری هونەری شانۆی کارەکی پرسەی زانستی وپەروەردەیی دیقەتیە وڵەرۆژی یەکمی پرسەکەوە کاریگەری وێنەی خەی لەهزری بێشداربووند بەجی دەهێلێت ، ئەم پرسە هونەریە بەکورتی چی پێشکەش بە تووشبووانی ئیتیزمەکان دەکات.

١. یەکتر قبوڵکردن.
٢. تێکەڵ بوونینا لەگەل یەکتر
٣. گەرینەوەی گفوگۆی نیوان یەکتر
٤. هەست کردن بە بینین وبیستن وتماس و بۆن و چێژ و تێکەڵ بوونەکی تر و هەڵس وکەوت و دروست کردنی تیکستێکی سەربەخۆ
٥. فیرکردنی هەندێ هەڵس وکەوت
٦. بەهێزکردنی قودرەتی ترکیزکردن ٧
. بەهێزکردنی بیرکردنەوەی هزری
٨. پێزانینی خەڵکی بە کارکانیان
٩. دانپێدان لەرێگەی چەپڵەو گولبارنەوە
١٠. لەکەتەای نمایشکە پرسیاری بینەران ورای بینەران و وەڵامدانەوەی ئەوان وپێشکەشکردنی ریزو حورمەتێکی بیپایان بە ئیتیزمانەی، کە رەلی نواندنیان وەکو ئەکتەر دەنواند …زەر زەر شتی تریش.

رێزلێنانێکی گەورە لەلایەن رێژنامە و میدیا و بەریوبەرایەتی رێشنبیری شاری میونشنەوە . یەکەم پرۆژەی کردنەوەی هۆڵی شانۆی ئەم مالە شانۆیە بەم نمایشە بوو.. چەنابی موفیشی گەگەل بوو، ئەمان بەسدەکاریەکی زەر زەر بەنرخەوە پیشکەشیان کرد. کچێکی بەخە رەلی جەنابی موفەتیشی دەبینی. لە هەمووی گرنگتر ئەوەبوو هەموو دایک وباوکی کەسایەتیە ئیتیزمەکان هاتبوون بە سەیری نمایشکە، بەیکە خۆشی موحبەتەوە دەیان روانیە کوروکچەکانیان بە ئەم سەکەوتنە بەنرخەی ،کە کچ وکورەکانیان لەسەر سەکەی شانۆ دەبینن وخۆشی چەپڵەیان بە لە دەدا، هزری و ئگاهی و هەشمەندی ورێشنبیری کەس وکار یان بەرامبەر بە کەسانی تووشبوو دەگەرێت، کەواتە ئەوانە توانیان هەیە و بەو چاوکەمیەوە سەرەیان مەکەن بە هەشمەندی رێشنبیری گشتی خەڵکی و گەرمنی بیرو هزری کەمە بەرامبەر بەو تووشبوانی ئیتیزم. ئا بەم شیوەیە هاوکاری خانەی دەماغی نیو مێشکی

تووشبووان دگورت و هی کملگاش دگرت، ئا بم شیویە قودرت شانە بە مرڤایەتی و قودرەتی شانە بە خشویستی مرڤایەتی بە هموویان دبخشیت، ئا بم شیویە هونەری شانە هم چیژ وەرکگرتنە لە معریفە و لە هونەر ولە رشنبیری ئدبیاتی کملایەتی وسیاسی و فلسفی و دبەتە هاوکاری پزیشکی یش.
هرکس خوازیاری هاوکاریبەت بە کردنوەی دوریەکی ئوتە لسنتەرکان و یان شووینەکانی خوەندنی هونەری شانە .. من لگل درهنەر ئەتە نڤا زیاتر لە بیست سالە یەکتر دناسن بەردوام لەئالو گەری هونەری هاوکاری یەکتر بەردوامین.

دتوانیت بم ناونیشانی مایلوە پیوەندیم پیوە بکات.
Zangana.k@gmail.com
د. هاوە زنگنە

ئاشبەتاکی دیکە بەوەیە؟.. فازیل شەوە

لە دوای اپینوە، بیرمەند و یاساناس و کسانی سیاسی و شنبیرانی دسەزی کورد، لە کوردستان و لە درەوە، بە سەدان نخشە و پلان و بەرنامە و پشینار و پسنیازی جوان و واقیعبینانیان، بەنیازی چاکسازی و محکمکردنی کگکانی

حکومرانی هەرێم، خستە بەر دەست دوو حزبە دەسەڵاتدارەکەی کوردستان، کە ئێگەر لە ٥٠٪ ی ئەو بیربۆچوونانەی، ئەو کەسانەیان پەسندکردبایە و کاریان پێکردبایە، ئەوا کوردستانی باشوور، بەو ڕێژەی ئێستا نەدەگەیشت، کە کەس حەسوودی پێنابات.

ئێستاش، ئەو پێشبینییە، نە خەونە و نەخەیاڵ، خەزیا دەسەڵاتدارانی کورد، بە بایەخەوە وەریان دەگرت:

"ئیبراهیم ئەلیسی چەنگبەخوێن، بە پاکتیزەکردنی ماددەیەکی دیموکرسی، کە هەبژاردنە، بووە سەرکەماری نوێی ئێران. وا پێشبینی دەکرێت، لە ئێراقیشدا، بە هەمان چالاکی دیموکراسی، لە هەبژاردنی داهاتوودا، موقتەدا سەدری تونديەو، جێگەوی حکومرانی بگرێتە دەست.

جا دوای ئاشبوونەوە و ڕەکەوتی ئەمریکاو ڕۆژاوا لەگەڵ ئێران، ئەوا بە تەواوەتی، پارسەنگی هێزەکان تێکدەچن و دەسەڵات و پایەیی بەهێز دەگێتەوە دەست ئێرانی شیعە مەزهەب. کە دوێنێ، ئیبراهیمی، لە یەکەم وتاریدا بە ئیراقییەکانی گوت: "خوێنی ئەوە خوێنی ئەمەیە!"

ئێستا، ئەوانەی لە دەستوور و یاسا، پسپۆڕن و تێدەگەن، دەزانن کە زەربەی هەرە زەری بەند و ماددە دەستووریەکانی (دەستووری ئیراق) تایبەت بە سیستمی فیدراڵی هەرێم، بەتاڵ بوونەتەوە. ماددە دەستووریەکان بە ڕاشکاوانە، ئاماژە بۆدەکەن کە سیستمی فیدراڵیان بە ئیدارەیەکی جوگرافی دیاری کراو، لە کوردستان مەرکردووە. ئەو دوو ئیداریەی کوردستان، سەد لە سەد دوو هەرێمی سەربەخۆن لە ماموستا و کردارەدا، با لەژێر یەک ئاڵم و دروشمیش دابن. دەست و دوشمن ئەو دەزانێ، ئەو ئاگادارکردنەوەی ئەو دوایەش، لە لایەن نوێنەری نەتەوە یەکگرتوەکان، بە ئیدارەکانی هەرێم، نە سوعبەت بوو، نە نوکتە.

کەواتە، ئێگەر، لە ماوەیەکی کورتدا، دوو ئیدارەیی ئەو دوو حزبە نەبنەوە یەک، ئەوا بە دەستوور و بە دەنگدان لە هەڵبژاردنی پەرلەمان، دەکرێ، سیستەمە فیدراڵییەکە بگۆڕێن بە شتێکی وەکو سیستەمی ئیدارەی مەرکەزی یان لامەرکەزی.

ئەو قسە ناخوا، کە گۆیا وەاتانی وەکو فەرنسا و ئەمریکا، هەنگ بە پشتیوانیمان لە بکەن. ئەوانیش پابەندی دەستووری وەاتەکانن. ئێراق ئێندامە لە نەتەوە یەکگرتووەکان. بەڵام هەرێمی کوردستان هیچ

نییە.
هەرلەم حەفتەیەدا، وتەبەژی حکومەتی هەرەم، لە وەامی پرسیارەکیدا"کە بە لە ەی دەزگا نەودەوەتییەکانەو، لەشکرکەشی تورکیا بە ناو هەرەم مەحکوم ناکەن و فشار ناخەنە سەری؟" گوتی "هەرەم، هیچی پەناکرە، خە ئەمە ئەندام نین، لەو دەزگایانەدا!" سی ساەی ەبەقە، هەرەم نەیتوانیوە دەستوورەک بە خەی دانە، کە دەستووری ئەراقی ەیی پەداوە. بەیە شەرعییەتی زەر لاوازە.

یەکگرتنەوەی، ئەو دوو ئیدارەی هەرەم بە نزیک نازانم، چونکە، هەز و دەسەات و سەروەت و سامانی ئەو دوو حزبە، لەو دوو ئیدارییەدا هەیە. تەنانەت، بە یەکگرتنەوەیان، ەنگ بە بە هەزاران لە ئەندام و هەوادارەکانیشیان لەدەست بدەن. ئاخر هەیە هەر بە ەکابەری، حزبەکەی دیکە، چووەتە پاە حزبەکەی خەی و لەویدا پەرژەوەندییەکانی زامنە.

یان هەرەم دەبەتەوە یەک ئیدارە و یەک حکومەانی، یان ئاشبەتاەکی دەستووری، لە نیو پەرلەمان، شانەگرییەکەی جەزائیر دووبارە دەکاتەوە.

گەر دەپرسن، جا ئەوکاتە، کوردەکانی باشوور چییان پیدەکرە؟ لە وەامدا، دەەین، چییان پەکرا، کە لە ١٦ی ئەکتەبەر کەرکوویان لەدەستدا، هەر هەندەشیان بە لەدەستدانی فیدەاەی پەدەکرە.

کتەب/ پەکهاتەی زمانی شیعری لە ەوانگەی رەخنەی ئەدەبیی نوەو.. محەمەد عەبدولکەریم ئیبراهیم

ئەزموونی شاعریانی هەشتایەکانی هەولەر وەك نموونە..

بە خوەندنەوەی ئەم کتەبە کلیکی ئەربکەن..

ئیوب ناگتو.. فریدوون سامان

ئمشو ئیدریس شیداهی شاعیر، گکی هتکاند و هاتخونم و ئو شیعری بخوندمو:

خزی گو کویلیک دبووم
لو بنار شاخان
بن و برامم بو تپک سرکشان پرت دبو..
لناو قدی ئو تاش بردانش
هلانی ئو بچوو کوان دبووم
کزایی بقبقیان ئاسمانی بسنووری دتنیو…
پردک دبووم بپینوی
ئو کارمامزانی
سر ری ئو چم سرخش
کبخیای دیداری عاشقکانیان شاد دبوون ..
مخابن بت

لو بهشتت درکردم
بر نفرینی سرزوی کوتم
ئو سرزوین خمشی
کنو دوای نو
بر ردندکانت
ئاودان کردو
ئگرچی لداونی تدا
سدان پغمبر هاتندر،
لسر سوکیش ی خت ودرنا ..

نو چنووک بخونکانت
بناوی کتبی پیرزی تو
شمشر و نزیان دایدستی یاورکانیان
هرچی بدوای بانگوازکت نچوو،

بەی نەچەمایەوە
کللەسەری پەلدان..
پەریزادەکانی کردن بە کەنیزە و
مالی تەی پەکرد لە جەنگاوەرە دەندەکان..

لە پەدەشە تەنووەکانی گەرمیانەوە
تا چیا سەرکەشەکانی کوەستان
لە هەبجەی لەخاچدراو
تا مەتینا و ئاڤاشین...
بەنی سەوەکەی تە بوو
گوەگەنمەکانی مەست کردن
بەناوی پیرەزی تەوە
عاشقانی خەرەتاوی
رەوانەی بیابانی مەرگ کردین...

تە لە کوە بووی
کاتەک لەبەردەم گەپانی چوارچرادا
مندالەکانی تەیان لە خاچ دەدا
لە کوە بووی
کاتە لەبەردەم دەرەی چیادا
رەکانتیان
لەژەر زنجیری زرپەشەکان
دەپلیشاندەوە..
کاتە زەیتوونەکانی عەفرینیان
شەهید دەکرد
سەرە کانییان وشک دەکردەوە
تە لە کوە بووی؟!

هەر نەهاتی
کتەبە سوتاوەکەی ناو میحرابت
ناو مینارە روخاوەکانت هەگریەوە
نە دایە حەوا
نە بابە ئادەمیش
چوونەوە بەردەمی تە
تا پەت بەن
خودایە گیان
تە لەسەر سەوەك ئەمەت
لەو بەهەشتە سەرگەردان کرد..

ئستا بنی سوکی تی
رکانت دخنکن
مینارکانت
بـ دنگی سرکوتنی سوپای قعقاق و
قشوونی گورگبرکانی مغل
دگاتـ عرشی ئاسمان..

دنگی ئازارکانی تـ
بـ بـرچاوی هموو دنیا
دیسان بچوو کوکانی کوستان و گرمیان
ژهراوی دکات
چم و کانیلکان
کور دکاتو..

ور کتبکت ببو
بیدو بو یارانی لـ بهشتدا
بـ خیالی گیشتن بـ حرییکانت
گیانیان بخشی…
ئیدی
چاو مبـ
جارکی تر ئیوب بگتو
بانگی رزگاریت بـ بدا
ئیوبکی تـ
هموو رژ
لـ گپانی چوارچرادا هدواسرت
ئیوبکی تـ
رژ نییـ
لـ کانی عاشقانی هبجدا
قوگی پنکن لـ خردل و سیانید..
ئیوبکی تـ
رژانـ لـ شنگال
لـ خاچ دردت..

لە حاجی مامەند بووم.. ئەحمەد رەجەب

وانەکانی ژیان :

لە سەرەتای مانگی یەکی ساڵی 1983 گەیشتمە بارەگای حزب لە دڵی حاجی مامەندو هاوکات بارەگای مەڵبەندی یەکی یەکێتی نیشتمانی کوردستان (ینك) لەوێ بوو بە هۆی لووتبەرزی (ینك) وسیاسەتی قورخکاری نێوان ینك وپارتی (پدك) کە ینك ناهێڵیت پدك بێتەوە ناوچەکانی سلێمانی و بە شێك لە ناوچەکانی هەولێرو پدك رازی نابێت ینك بچێتە ناوچەکانی بادینان و بوچوونەکانی حزبی شیوعی عێراق (حشع) وەك ئەندامێکی بەرەی جودهەوڵی دەدا ئالوزی وناکوکی لە نێوان لایەنەکان نەمێنێت.

ینك بە هۆی کەسانی گومراوو ئاغاو دەرەبەگ بەشێکی باڵادەست بوو لە دروستکردنی ئاڵوزی و، لە سەرەتای ساڵی 1980 وە دەستیانکرد بە پروپاکەندەی هیچ و پوچ بۆ نموونە لە ئایاری هەمان ساڵدا لە رۆژی 1 ئایار بۆ سوکایەتی پێکردن بەرپرسێکی یەکێتی لە وتارەکەیدا شەکری شکاندو وتی ئێمە (دادەی !؟) حزبی شیوعی عێراقماندا داوە وەك بڵێت کوردستان تەنها موڵکی ئەوانەو، ئەو گەرەلاوژەیەی ئەو بەرپرسە دەنگیدایەوە ناو رێکخستنەکانی حزب وپێشمەرگەو بە کارێکی خراپ و دوژمنکارانە ناوبراو تا ماوەیەك حزب هەوڵی هێوەرکردنەوەی بارودۆخەکەی دەداو ئەو رەفتارە یەکێك بوو لە سەدان رەفتاری لەو چەشنەو دەر هەق بەحزبەکانی ترو هەردەم لە هەڵکشانا بوو.

ـــ لە مانگی شوباتی 1983 لە دڵی قولەگیسکانی شارباژێر نوێنەری یەکێتی نیشتمانی کوردستان (ینك) ئاسو نوری لە گەل نوێنەرانی بەرەی (جود) پارتی دیموکراتی کوردستان (پدك) و حزبی سۆشیالیستی کوردستان (حسك) بە مەبەستی ئاشتبوونەوەو وازهێنان لە قورخکاری و شەری یەکتری رێکەوتنێکیان واژوو کردو شایانی باسە دوو ئەندامی حزبی شیوعی عێراق هاورێیان { عەبدوڵا قەرەداغی ـــ مەلا عەلی و شیخ سعید} وەك شایدحاڵ و چاودێر ئامادەبوون هەرچەندە حزب لە بەرەی جود بوو بەڵام دژی شەربوو، لە پاش ماوەیەکی کورت لە مانگی ئازارو نیسان (ینك) لە دەوروبەری دڵی چاڵە خەزێنە بەبۆ گوندان بەو رێکەوتنە شەری دژ بە (پدك وحسك وپاسك) هەڵگیرساندو مەلا بەختیار بەرپرسی مەڵبەندی یەکی ینك لە رێی جەهازەو هاوری دەکردو هانی چەکدارەکانی دەداو دەیوت ئەم خاییننانە بکوژن و دەریان پەڕێنن و، ژمارەیەك پێشمەرگە شەهیدبوون و زەرەروزیانێکی زۆر بەر هێزەکانی

جود کەوت.
ـــ رۆژێکیان تووشی سەر ئێشە بووم ودوکتور هەڤاڵ دەرزییەکی لێدام و لە پاش کاتژمێرێك هەستمکرد باری تەندروستیم خراپتر بووەو پێستی لەشم رەش دەبێت و دەرژێمەوەو دکتوریان ئاگادر کردو ئەویش بە قەڵەمباز لە خەستەخانەکەی حزب گەیشتە بارەگای مەبەند (نێوان خەستەخانەکە و مەبەند 100 ـــ 150) مەتر بوو منی بینی یەکسەر وتی ژەهراوی کراویت ودیارە ئەو دەرزییە کە بەکارمان هێنا ژەهرای بووەو هاوری بەهادین نوری هات و منی دی ورووی کردە هەڤاڵ وتی جێتان زیندانەو پێویستە لە بەرچاوم نەبیت، دوکتور هەڤاڵ وتی : هیچ دامەپۆشن و بزانن کێ دەرزییەکانی ناردووەو کێ هیناویەتی دیارە حزبی بەعس دەرزی ژەهراوی رەوانەی بارەگاکانی حزب دەکات و ئێستا کاتی لێپرسینەوە نییە با دوو سێ پێشمەرگە یارمەتیم بدەن هاورێ ببەمە خەستەخانەکەو هەوڵدەدەم چارەسەری بۆ بدۆزمەوەو منیان هەڵگرت و گەیشتمە خەستەخانە و هەڤاڵ دوو سێ دەرزی تێکاو کردو وتی هیوادارم هەڵگەرانەوەی پێستت بەرەو رەشی رابگرێت و لە شانسی من دوای رۆژێك دوکتور نازم جواهری(دکتور دڵشادو دوکتور ئیمان سەلام عادل) گەیشتن وبۆ ماوەی چل رۆژ لە ژێر چاودێری دوکتور دڵشادو دکتورەکان بووم وچاکبوومەوە و، داوام لە هاورێ بابی سەلام کرد لە دکتور هەڤاڵ هاوریی خوشەویستم خۆش بێت و کارەکەی بە مەبەستی چاکبوونەوەی من ئەنجامداوەو زۆر هاورێمە و ئەو کارە کاری بەعسییەکان بووە.
ـــ بۆ 31 ئازار جەژنی دامەزراندنی حزب هاورێ بەهادین کۆبوونەوەی پێکردین و بریاردرا ئاهەنگ بگێڕن و خۆی وتاری حزب بخوێنێتەوەو منیش وتاری لاوان وپێشمەرگەو مەبەستی هاوری ئەوە بوو سەنگ و قورسایی حزب پیشانی خەڵکی دڵی و میوانەکان (یەکێتی) پیشان بدەن و، هەرواش بوو لە 31 ی ئازاردا هاورێ بەهادین وتاری حزب و منیش وتاری لاوان و پێشمەرگە خوێنرانەوەو لە پاش گۆرانی و هەڵپەرکی ئاهەنگ کۆتایی پێهات.
ـــ هاورێ بەهادین وەك بەرپرسی یەکەمی مەبەندی سلێمانی و کەرکوك دژی سیاسەتی حزب بوو نیازی هەبوو لە گەڵ بەرپرسێکی باڵای یەکێتی حزبێکی سیاسی دروست بکەن وهەر لەو رووەوە دژایەتی هاورێیانی ڕکخستنی دەکرد کە هەموویان عەرب و کادیری لێهاتووی حزب بوون بە سەرپەرشتی هاورێ عەدنان عەباس ئەندامی کومیتەی ناوەندی و شایانی باسە هەندی لەو هاوری قارەمانانە شەهید بوون وەك : هاورێ رەسمییە جەبر (دایکی لینا) و هاورێ شاکر و ژمارەیەکی تریش و پرۆژەکەی ئەبو سەلام سەرینەگرت و بووە هۆی سرکردنی وپاشان بانگ کرا بۆسەرکردایەتی حزب بۆ لێکولینەوە بەلام هاورێ بابی سەلام رایکردو

ئەوەش بووە هۆی دەرکردنی لە حزب.
21/6/2021

“بە نیشتمان” بە بینینی “شوان عەتووف” لە بینەو بە سینەماکانی هەرەمی کوردستان

مەنسوور جیهانی ـ

فیلمی سینەمایی “بە نیشتمان” لە دەرهەنانی “توورج ئەسانی” و بە بینینی “شوان عەتووف” دوای بەشداریی لە بازاەی فەستیڤاەی “بەین” وەکوو گرینگترین بازاەی فیلم لە ئەورووپا و جیهان، لە سینەماکانی هەرەمی کوردستان نمایش دەکرەت.

فیلمی سینەمایی “بە نیشتمان” Landless لە نووسین، دەرهەنان و بەرهەمهەنانی سینەماکاری کورد “توورج ئەسانی”، بە بینینی “شوان عەتووف” ئەکتەری ناوداری کورد، بەرهەمی کەمپانیای سینەمایی “ماد مووڤی” MAAD Movie و هەروەها بەرهەمی هاوبەشی “ەز هەکەوت شید” لە هەرەمی کوردستان و سووریا، لە ژی جەژنی قوربان واتە 20ی جوولای 2021 و هەروەها لە ژانی دوایی لە سینەماکانی هەرەمی کوردستان و سەرتاسەری وەاتی عەراق نمایش دەکرەت.

فیلمی سینەمایی “بە نیشتمان” بە یەکەمین جار لە حەفتا و یەکەمین خولی بازاەی فەستیڤاەی نەودەوەتی فیلمی “بەین” لە وەاتی ئەمانیا لە لایەن کەمپانیای “تسویر گستر الهە پارسی” (ئەلی ئیمەیج) Eli Image بە بەرپرسیارییەتی خاتوو “ئیلاهە نەوبەخت” پەشکەش کرا. بازاەی فیلمی “بەینالە” بە ناونیشانی یەکەک لە گرینگترین بازاەکانی فیلم لە ئەورووپا و جیهان دەتەئەژمار.

لە “بە نیشتمان”دا کەمەک لە ئەکتەرە ناودارەکانی وەاتانی تورکیا، سووریا، عەراق و هەرەمی کوردستان، بە چوار زمانی کوردی، تورکی، عەبی و فارسی لەگە “هانی موجتەهیدی” گەرانیبەژی

ناوداری کورد تیایدا [illegible]یان بینیو، لوان: شوان عتووف، جاهیت شاهین یاچین، بو[illegible]نت کاسر، [illegible]کش شهباز، بنگین علی، ب[illegible]ژ ئاکریی، نارین محمدی، فرمسک [illegible]حیم زاد، هاکار عبدوالقادر محمد، تها عبدوالکرم ئبووبکر، وا ناڤگوندی، ئاسـ[illegible]فیق، هورامان و چندین ئکتری دیک.

لاپ[illegible]ی فرمی فیلمی سینمایی "بـ نیشتمان" لـ ئینستاگرام:
https://instagram.com/landlessmovie?utm_medium=copy_link

لاپ[illegible]ی فرمی فیلمی سینمایی "بـ نیشتمان" لـ فه‌یسبووک:
/https://www.facebook.com/landlessmovie

ب[illegible]و بـرایتی اگیاندنی گشتی فیلمی سینمایی "بـ نیشتمان".

دیمنکی دگیر.. علی حمشید

ئای چند خش و دگیر
حوشی مای باپیر
لایک گو و گوزار
لایک داری بردار
ناو[illegible]استی چیمن
دگیرترین دیمن
بـ سما و یاریکردن
خشترین شون لای من
جار جار باپیری شیرین
رووخش دم بـ پکنین
دت بـ لام و دمدون
گوز و موژ دهن
بچیرک و هنراو
خشتر دبـ ئو ناو
...
١٦/٢/٢٠١٩

پێغەمبەر لە بارەی کتێبی کرێکی مرۆڤی ئاریک فرۆمەوە.. گوزارشتێک لە حەماسەی فڕۆژ

ئاریک فرۆم ناوێکی دیارە لە بواری دەروونناسی و سۆسیۆلۆژیدا، لە هەمانکاتیشدا یەکێکە لەو نووسەرانەی کە هەتا کۆتایی ژیانی، پێنووسەکەی لە دژی ستەم و دەسەڵاتی فاشیزمدا بەکاردەهێنا، فرۆم خاوەنی شێوازێکی تایبەتی نووسینە، کە زۆرجار هەوڵ دەدات بە شرۆڤەکردنی پرسە زانستی و دەروونییەکان بە زمانێکی بەرزی ئەدەبیەوە بنووسێت، هەوڵیش دەدات مرۆڤ بە ناخی خۆی بناسێنێت.
لە ماوەی پێشوودا چاوم بە یەکێک لە کتێبە جوانەکانی کەوت کە ئاویش کتێبی « کرێکی مرۆڤ»ە. لایەن نووسەر و وەرگێڕ ئەردەڵان عەبدوڵا بەشێوەیەکی جوان ئەم کتێبەی وەرگێڕاوەتە سەر کوردی لەپاش خوێندنەوە، پێمخۆشبوو چەند دێڕێکی لەبارەوە بنووسم، تاوەکو بەخوێنەرانی ئاشنا بکەم.
راستە فرۆم خوێندکارێکی فرۆید بووە، بەڵام لە زۆر حاڵەتیشدا جیاوازی بەچوونیان هەبووە ڕەخنەی لە هەندێک تەزی فرۆید گرتووە، یەکێکیش لە جیاوازییەکانی نێوانیان ئەوە بوو، کە ئاریک فرۆم توانی زانستی سایکۆلۆژی و سۆسیۆلۆژی پێکەوە گرێ بدات و بەدوای ڕاستییەکاندا بگەڕێت، ئەم کتێبەشی یەکێکە لە کتێبە باشکانی و هەوێکی نایابە بۆ ناسینی مرۆڤ وەک ئەوەی کە هەیە.
فرۆم لەم کتێبەدا هەوڵی شرۆڤەکردنی پرسەکانی تووندوتیژیی و جەرگانی دەدات، خۆشەویستیی، مەرگدۆستی و موڵکداریی و کەلتور و نەرجسیزم زۆر بە جوانی شیکردنەوە، دەریشیخستووە کە ئایا کرێکی مرۆڤ شەڕانگێز و گەندەڵە، یان خێر و پاکە. ڕوونیکردنەوە کە سەرپێچیکردنی مرۆڤ مەرجێکە بۆ هۆشیاربوونی و توانای بەیاردانی دەردەخات و باوەڕبوون بە چاکی مرۆڤ، لە ئەنجامی ئەو باوەڕبوونە نوێیە دروست بووە، کە لە ئەنجامی ئەو پشکۆتنە سیاسی و ئابووریە مەزنەی کە لە سەردەمی ڕێنانسانسدا دەستی پێکرد.
هەروەها فرۆم لەم کتێبەدا باسی کەمێک بابەتی گرنگی تری کردووە وەک نیکرۆفیلی –مەرگدۆستی واتای خۆشەویستی بە مەرگ. کۆسایەتی

نیکرەفیلی ئەو کەسانەی کە ئارەزووی هەموو شتێکی مردوو دەکات، وەک لاشەی مردوو و پاشماوەی خواردن، هەروەها نیکرەفیلییەکان زۆر حەز دەکەن قسەوباس دەربارەی نەخۆشیی و کفن و دفن بکەن. زۆرجاریش شەنگەزن و حەزیان بە جەنگ و کوشتن و توندوتیژیی هەیە.
باشترین نمونەش لە کەسانی مەرگدۆست کەسایەتی هیتلەرە، کە بەتەواوەتی سیفاتی نیکرەفیلی بەسەریدا دەسپێت، نووسەر هەوڵیداوە زۆر بەجوانی شرۆڤەی کەسایەتی دەروونی هیتلەر بکات.
بیەفیلی – ژیاندۆستی مەیلی بیەفیلی دژی نیکرەفیلییە، کە جۆهەرەکەی بریتیە لە خۆشەویستی بۆ ژیان کە حاڵەتێکی پۆزەتیڤە، هەموو گیانلەبەر و مرۆڤی، خاوەنی مادەیەکی زیندوون کە مەیلی بۆ تێکەڵاوی یەک بوون هەیە. دەتوانین کەسایەتی بیەفیلی لە ڕەگەی کەمەک سیفاتەوە بناسینەوە، لەوانە حەز دەکات ژیانی خۆش بوێت و هەوڵ دەدات هەموو بوارە جۆربەجۆرەکانی ژیان تاقی بکاتەوە، حەز دەکات ژیانێکی سەرکەشانە بژی نەک ژیانێکی گەرنتی. هەروەها مەیلی ژیاندۆستی لە پشت هەموو شەواز و میتۆدە فەلسەفییەکانەوەیە.
لە بەشێکی تری کتێبەکەدا باسی تەوەرێکی گرنگی تر دەکات کە ئەویش مەسەلەی نەرجسیەتە. ئەریک فرۆم زۆر بە جوانی باسی ئەم نەخۆشییە دەروونییەی کردووە، بەڵای فرۆمەوە نەرجسیەتیش دوو جۆرە « نەرجسیەتی باش، نەرجسیەتی خراپ» . فرۆم پێی وایە نەرجسیەت و مەیل و بەهایەکی پەویستە بە مرۆڤ بە مەبەستی باش بەکار بهێنرێت و سنووری خۆی تێنەپەڕێنێت، بەڵام کاتێک زیاد لە پەویست بوو، ئەوا دەبێتە نەخۆشییەکی دەروونی خراپ، زۆربەی دیکتاتۆرەکانی جیهانیش کەسایەتی نەرجسیەتی خراپیان هەیە.
دیارە جگە لەمانە، کتێبەکە باسی کەمەک بابەتی گرنگی تر دەکات، کە هەموویان بەدەوری مرۆڤدا دەسووڕێنەوە. لە کۆتاییدا، دەستخۆشی لە کاک ئەردەڵان عەبدوڵا دەکەم و هیوای سەرکەوتن و کاری جوانتری بۆ دەخوازین.

گۆنزار حەمە فەرەج

کێ، خاوەنی پەروەردە و فێرکردنە لە هەرێمی کوردستان؟.. ئاری زێندینی

پێسەی (پەروەردەوفێرکردن) پێسەیەکی درێژخایەنە, داینەمۆبناغەی تاك و کۆمەگەوزانست و داهێنانە , داینەمۆبناغەی هۆشیاری کۆمەگەیە بە گشتی. پێسەی (خوێندن و پەروەردەوفێرکردن) ئەرکی حکومەتە لە چوارچێوەی وەزارەتی پەروەردە و دامودەزگا پەروەردەیەکان کە تاك ئاماژەستە دەکات بە گوێرەی ئەو سیستەم فەلسەفە پەروەردەیەی پلانی بۆ دانراوەودایڕشتووە ئامانجیش لێی تاك و کۆمەگە خوێندەوارو پەروەردەکراووزانست و داهێنانیان زۆر بێت هەروەك سێکتەرووەزارەتەکانی (تەندروستی و ڕۆشنبیری) وەزارەتەکانیتری حکومەت سیستەم و بەرنامەی خێی هەیە بۆ باشترکردن و ڕۆشنبیکردن و هۆشیاری تاك و کۆمەکە هیچ کەس و لایەنێك بێی نییە شت بنووسێ و بەرنامەوسیستەم دابڕێژێ خەڵك ڕێنمایی بکات و ئاماژەستە بکات لەدەرەوەی وەزارەتی حکومەت باوەڕێنەکراوە . (پەروەردەوخوێندن) بەتایبەت (وەزارەتی پەروەردە) لە هەموو وڵاتێك و حکومەتێك پشك و بەرپرسیاری گەورەی هەیە لە (ژێرخان و سەرخانی) کۆمەگە تاکو بەشێوەیەکی سەردەمیانەو زانستانەوپەروەردەیانە تاك و کۆمەگە ئاماژەستە بکاتربۆ داهاتوویەکی گەش , پرسەی (پەروەردەوفێرکردن) لە دنیایی ئێستادا ئەرکی حکومەتە بەڵام گەر بۆ مێژوو بگەڕێنەوە ئەرکی تاك و کۆمەڵە کەسان و پێغەمبەران و فەیلەسوفان و بیرمەندان بووە زۆربەی تاك و کۆمەگەکانیش سوودیان لێ بینیووەو ئاماژەستە کراون تا تاك و کۆمەگە تەندروست و هۆشیاربن بن , گەر سەیری کوردستان بکەین لە کۆنەوە خەڵك بە گشتی لە ڕۆی پیاوچاکان و شێخ و مەلاو شاعیروحوجرەی مزگەوتەکان فێری زانست و خوێندەواری و زانیاری بوونە بەڵام لە ئَێستادا دامودەزگایی سەردەمی لە نێو جکومەت کە (وەزارەتی پەروەردەیە) خزمەت بە تاك کۆمەگە دەکات لە ڕووی زانست و پەروەردەوخوێندن. هەر حکومەت و وڵاتێك سیستەمی پەروەردەی تایبەت بە خێی هەیە بەر پرسیاری تاك و کۆمەگەیە لە دەرەوەی ئەم سیستەمە و وەزارەتە پێسەکە

شەواووئامانجی خەی ناپەکە هەرکەسە دەست وەردانە پرۆسەی خوێندن بیروبۆچون و بەرنامەوپرۆگرام دانە سەر لە قوتابی و خوێندکار بشوێنی, پەروەردەوفێرکردن و خوێندن دەبێت قوتابی و خوێندکار بە یەك ئاست پەروەدەکراوخوێندەوارو زانست وەرگر بن ئامانجیش گرینگی دان بە هۆشیاری و خوێندەواری و داهێنانی تاك و کۆمەڵگەیە نەك تەنها بەدەستهێنانی بڕوانامە و دەرچوون ژینگەی تاك و کۆمەڵگەی ئەمە جیاوازە لەگەڵ ژینگەی تاك و کۆمەڵگەیەکیتر, گەر سەیری بواری یان سێکتەری (پەروەردەوفێرکردن) بکەین لە (هەرێمی کوردستان) باروودۆخەکە زیاتر بەلای یان خەمی بڕوانامە و دەرچوونە لایەنە پەروەدەییەکان و زانست و خوێندەواری و داهێنان فەرامۆشکراوە ئەمەش هۆکاری خەی هەیە روون و ئاشکرایە و بۆ سەروبەری هەیە کە دەست دەخەنە ناو پرۆسەی خوێندن و سیستەمی پەروەردە سست و عەیبدارەکەن, (پەروەردەوفێرکردن)بواروسێکتەرێکی هەستیارە لە هەموو کۆمەڵگەیەك و وڵاتێك, هەروەك دەبینین زۆربەی خاوەن بڕوانامە و دەرچووەکان کەم خوێندەوارو کەم زانستن هیچ داهێنانێکی سەردەمیانەونوێیان نیە لە بوارەکەی خەی کە رۆژانە دەبینین و دەبیستین هۆکارەکەشی (وەزارەتی پەروەردە) کەمتەرخەمی و نەبوونی لێپێچینەوە بەرامبەر ئەو کەسانەی لێرەولەوێ دەست دەخەنە ناو پرۆگرامی پەروەردەوخوێندن کە کاریگەری زۆری لە سەرقوتابی و خوێندکار هەیە وەك(دانانی مەلزەمە و مەنهەج کورتکردنەوەوانەی قیدیێی) کە دەبێتە سەر لێشواندنی قوتابی و خوێندکار سیستەمی پەروەردەوخوێندن بەهەند وەرنەگرن کەلەلایەن کەسانی پسپۆروشارەزا دانراوە کە پرۆسەیەکی درێژخایەنە کە داهاتوو دیاریدەکات . گەر سەیری (وەزارەتی پەروەردە) بکەین لە حکومەتی هەرێمی کوردستان نیوەی واتە 50 % زیاتر ئەرکەکەی و بەرنامە وپرۆگرامەکانی فەرامۆشکراوە یان گرنگی پێنەدراوە لە خوێندنگاوقوتابخانەکان لەلایەن قوتابیان و خوێندکاران بەتایبەت لە رووی فێربوون و خوێندەواری وداهێنانی زانستی زیاتر قوتابی وخوێندکاری خاوەن بڕوانامە و دەرچوو ئەم ئەرکە بە ئەرکی (وەزارەتی پەروەردە) نازانێ بە ئەرکێکی تایبەتی خەی دەزانێ چونکە تایبەت فێرکراوە لە قوتابخانە تایبەتیەکان و مامۆستاتایبەتیەکانەوە فێردەکرێن و ئاماستە دەکرێن تەنها بەمەبەستی دەرچوون و بڕوانامە.ئەو قوتابخانە تایبەتیانەو مامۆستا تایبەتیانە و کەسانی سەربەخێ دەست دەخەنە ناو پرۆگرامەکانی خوێندن و قوتابخانەکان وەك (مەنهەج گۆڕین و کتێب پوختکردنەوە و دانانی مەلزەمە و وانەی قیدیێی) کەچی هەندێکیان دەستخۆشیشیان لێدەکرێ و ناوبانگ دەردەکەن لە سۆشیال میدیا و تەلەڤیزیۆنەکان کە کارێکی ناوازەیان کردووە بەڵام

روون و ئاشکرایە دەنیام مەبەستیان بەرژەوەندی مادی تایبەتی خۆیان بیردەکەنەوە نەك پەروەردەوفێرکردنی گشتی و ئاستەقینە ئەمەش پێچەوانەی یاساو سیستەمی پەروەردەو فێرکردنە (هەرکەسەولە ئاوازێك بخوێنێ) لە هەر حکومەت و وڵاتێك دەبێت لێپێچینەوەوبەدواداچوون و چاودێری هەبێت کە بۆ ئەو کەس و کارانە هەبێت کە بە ئاسانی و ئاشکرا بەر دەستی قوتابی و خوێندکار دەکەوێت چونکە بۆ سەروبەری و ناجێگیری و سەقەتی لە سیستەمی پەروەردەوفێرکردن بوونی دەبێت, بۆ نموونە کتێبی مەنهەجی وانەی کوردی پێکهاتووە لە (ڕێزمان و ئەدەب و خوێندنەوە) لەلایەنی چەند کەسانی شارەزاوپسپۆرولایەنی دەروونی و تەمەنی قوتابی و خوێندکار بەرچاو گیراوە کە پێویستە ئەو بابەتانە بخوێندرێ چۆن دەبێت کەسێك ئەم کتێبە دەستکاری بکات کورت و پوختی بکاتەوە تەنها بە مەبەستی نمرەودەرچوون ئەدی (پەروەردەوفێرکردن و خوێندەواری) ئەنجامەکەشی ئەوەیە لەم ڕۆژگارە دەیبینین کە پەروەردەوخوێندەواری ئاستی دابەزیوە پاش تەواوکردنی پەیمانگاوکۆلیژ (زمانی دایك) بەباشی شارەزا نییە ! هەستی نەتەوەیی و نیشتمانی سفرە و خۆشەویستی بۆ خاك و وڵات نییە ! چونکە ئەرکی پەروەردەوفێرکردن وەك وەزارەتی پەروەردە تاك و کۆمەڵگەیەکی تەندروست و هۆشیار بەرهەم بێنێت ئەمەش بەرنامە و سیستەمی زۆربەی حکومەتی وڵاتانە لە جیهان چونکە لە دواجار هەر (قوتابی و خوێندکار) خاوەن و ڕۆلەی ئەو کۆمەڵگەوخاك و نیشتمانەن .

ژنان لە ڕووی دواڕۆژی خۆیان بنیات دەنێنەوە.. نووسینی، مارگرێتا ئەرینس.. وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە، کۆژاڵ

حمشید

٤ سا بسر ئازادکردنی ققدا لد دستی داعش تپیو، ژنان ی پشنگ دبینن لد دامزراندنوی شارکانی سوریا. چالاکیکانیان نیشانی ئدات کد فیمنزمی سشیالیستی تنها یکسانی جندری نید لد پگد فرمیکاندا، بکو بریتید لد خاونداریکردنی ژنان لد ژیانی خیان.

کس لوباوردا نبوو لد باکوری ژهاتی سوریا ققد جارکیتر بتوانیت خی دامزرینتوو خککی بگتوو بی بو خرایید. پشتر لد ئکتبری ٢٠١٧دا هزکانی سوریای دیمکراتی چوون ناو ققوو ئازادبوونی شارکیان اگیاند لد جیهادیکان. لگد ئوشدا کد ئازادکردنی ققد قوربانی زری وویستبوو. ٨٠٪ی باخانو خانوبرکان ویران ببون، ئمریکاو هاوپیمانکانی ببزییان بمبابارانیان کردبوو بد ماوی ٤ مانگ، لکاتکدا داعشکان هزاران تو بمبی چنراویان لد بیناکاندا بجهشتبوو بد هرکسک جورئت بکات بچتد ناوو.

سیمای جنگ بهموو جگایکی شارکو دیارو زرک لد دانیشتوان نیان دورا باسی ئو بکن کد پیا تپیوون لژردستی داعشدا، بام لد جرگی ویرانکاری و ئازارکانی داعشدا، هیوایکی نو دگشایو لد ققدا.

دووهم گورترین شار لد سوچکی ووتکدا ئستا خی بوودبات وک بشک لد بروبری خسری باکوری ژهاتی سوریا، هروها گانکاریکی بنتی وک بشک لد بووژانوی بنماکانی ئازادی دیموکراتی، ئو یکد ئستا ژنان دیگن لد سیاستدا.

فلیمی دکیومنتاری "گشانو لد بیاباندا" جیرکی ژنانی عرب زمان لد گانی کی نو لد کمگدا. ولانانی ترادسینکان و گریر نریتیکان و هروها دامزراندنی ئایندیکی نو بد شارکیان.

" هرگیز لوباوردا نبووم کد بشداری لد بیوبرایتیکی ژناندا بکم، یان لد بوبرایتیک یان لد پگیکی سیاسیدا کاربکم، یان لهر بوارکی تردا بجگد لوی کد ژنی ما بم. زر استگبم ئمد وک خونیک واید کد ناتوانم باوبکم" مریم ئیبراهیمی ٦٥ سا دیووت. یککد لد سد ژند درهینرکان، بینیتا ئارجنتیری سرپرشتی درهنانی فلیمکی دکرد تا جنیوری ٢٠٢٠.

ژن بوون لە ڕەقە

مریەم لەسەرخە قسە دەکات، چاوی بەیوەتە کامیراکە، هەستەکی بەسەز هەیە لەتەواوی چاوپیکەوتنەکەیا، هەرچەندە گفتوگەیەکی نهەنی بوو، بەڵام بە هاتنەژورەوەی کەسەک لە دەرگاکەوە ڕاگیرا، لەپەڵکدا گەڕانی دەنگی سەرنجی ڕاکەشاین بە ڕووداوەکان، بەبە ئەوەی پەویست بە بینینی دیمەنەکان بکات، ئەو بە ووشە بەهەزەکانی نیشانی ئەداین.

مریەم لە ژەر دەسەڵاتی داعشدا ژیانی کرد، یان بابەن تەحەمولی کرد لە ڕەقە، تاریکترین کاتەکانی بوو لەهەموو ژیانیدا کە بەبیری بەت. "ژنان لە ڕەقە خەیان ئاسایی دەچەوسانەوە لەژەر کەیلەیەتی خەزانی و، داب ونەریتی دواکەوتوو و کەلتوری پیاوسالاریدا، بەڵام کە داعش شارەکەی داگیرکرد، ئیتر ژنان تەنانەت سەرەتاییترین مافی مرەڤایەتیان لە زەوت کرابوو"…مریەم دەیگەڕایەوە. لەڕاستیدا پەش داعشیش ڕژەمی بەعس ژنانی بەبەش کردبوو لە ژیانی کەمەڵایەتی و گشتی. لە دەسەڵاتی خەلافەتدا بارودەخی چەوسانەوە زەر خراپتر ببو بەشەوەیەک ژنان تەنها کاتەک دەیانتوای بچنە دەرەوە کە بە بوراق ڕووخسارو دەستیشیان داپەشرابەت.

ئەو کارەساتەی کە ئەوی ئەوەندەی تر ترساند بوو داگیرکردنی شەنگال لە باکوری عەراق و جینەسایدی یەزیدیەکان بوو لە ٢٠١٤دا. مریەم بەیاریدا کە ئەو یاسایانە بشکەنەت و مناڵەکانی ببات بە قەراخ ڕووباری فورات بە سەیرانەک، بە ئەمە خەی خستەبەر مەترسی جەڵد لەدان. کاتەک کە بینی ئەتەمبیلەکی داعش وەستاوە لای خاەی پشکنینی پردەکەی سەر ڕوبارەکە، ژنەک لەناکاو ڕایکرد لە دەستیان و بازیدا بەسەر هەڵە ئاسنینەکەدا و خەی هەڵدایە ناو ئاوەکەوە، مریەم شەک بوو خەرا هەوەی دامرکاندنەوەی هاواروقیژەی مناڵەکانیدا تا پەیان نەزانن و نەگیرەن، لەوکاتەدا داعشەکان ژنەکی تریان ڕاپەچ کردە ناو سەیارەکەیان پەش ئەوەی ئەویش خەی بکوژەت. مریەم دواتر بەی دەرکەوت کە ئەو دوو ژنە لەو هەزاران ژنە یەزیدیانە بوون کە داعش لە ڕەقە لە بازاری کەیلەی سەکسدا کەین و فرەشتنیان پەوە کردون.

لەژیر دەسەڵاتی دەندەی دەوڵەتی ئیسلامیدا مریەم هیچ چانسەکی تری نەبوو بەجگە لەوەی کە ڕەقە بەجە بهەڵەت لە هاوینی٢٠١٧دا. ئەو ڕەیشت بە شاری عەین عیسای ئەو نزیکانە، لەو شوەنە کە پەیوەست بوو بە بزووتنەوەی ئەتەنەمی خەسەری بەکوری ڕەژهەڵاتی سوریا. ئەم سیستمە دیموکراتیە لەخوارەوە بە سەرەوەیەی کە ئەستا ١/٣ی سوریا بەڕەوە دەبات دوای ئەوەی یەکەم جار لە ٢٠١٢دا لە ڕەژئاڤا دامەزرا کە دەرئەنجامی تەکەشانی ئازادی کوردان بوو. ئەوە سیستمی

کۆنفیدراڵی دیمۆکراتیە کە پایەکەی دەوڵەت-نەتەوە نیە، بەڵکو پایەکەی سەربەخۆیی و پێکەوەژیانی هەموو کۆمەڵگاکان، پایەکەی پارێزگاریکردنە لە هەمەجۆری، ژینگەپارێزی و ئازادی ژنان.
مریەم خەی چالاکی بەرەدەخست لەو بزووتنەوەیەدا، وەک کاتێک هێزەکانی سوریای دیموکراتی دژەقڵیان ئازاد کرد ئەو گەلایەوە تا لەو بەردەوام بیت لە تێکۆشان. دەستی کرد بە ڕێکخستنی لێکاڵی ژنان لە سەرتادا، دواتر لەگەڵ سەرهەڵدان و دامەزراندنی بزووتنەوەی ژنان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەشداری فراوانکردنەوە بە ناوچەکانی تری دەوروبەری.
ئەوکاتەی ئەمە ئەومان ناسی، مریەم سی ساڵ بوو لە بەرەوبەرایەتی ژنانی ڕۆژهەڵات کاری دەکرد، بەڵام خەباتی ئەو بۆ ئازادی ژنان لە سنووری ڕۆژهەڵاتی دەرچووبوو. لە دێکیومێنتەریکدا گوزەرمان کردوە بەسەر ژیانیدا لە نزیکەوە لە ئۆفیسکەیەوە تا ماڵەکەی لەوە دەبینین کە باهاکانی یەکسانی و دادپەروەری لەگەڵ مناڵەکانی بەش دەکات، کاتێک نانی ئێوارەی ئامادەدەکرد پێی دەووتین "ئەوان لەوانەیە منداڵ بن، بەڵام چاودێری ڕۆشنبیرییەکی و سیاسیکانیش دەکەن"، ئەمانبینی یارمەتی ئەدان لە ئەرکەکانی قوتابخانەیان، ئەیووت ئەوانیش یارمەتی من ئەدەن لە کارەکانی ناوماڵدا.
لەگەڵ بەرەوبەرایەتی ژنانەدا لە ڕۆژهەڵات چەندین دامەزراوەی نوێی تریش هەن لە نیو شارەوانیدا بۆ چاودێری کردن و دڵنیابوون لە یەکسانی نیوان ژن و پیاو لە بەرەوبەرایەتیەکاندا، لە هامان کاتیشدا بڕۆیان ئەدا بۆ ئاوەژووکردنی فراوانتری کۆمەڵایەتی. شارەوانێتی شارەکان چەندین پرۆژەی کۆمەڵایەتیان بەڕێخستبوو، بۆ نموونە پرۆژەی پشتیوانی کۆمەڵگاکان بۆ پشتیوانی خیزانە هەژارەکان. عەواتف عیسا کە بەرپرسیارە لە کاری ژنان لە شارەوانێتی ڕۆژهەڵات ئامانج "کۆمکردنەوەی نەخشیە کۆمەڵایەتیەکانە کە بەهەی هەژاریەوە دەردەکەون" عەواتفیش هەر وەکو مریەم ناچاربوە لە شارەکەی خەی هەبەت و هەرچی هەیە بۆچی بەهەبەت کاتێک داعش ڕۆژهەڵاتی داگیرکردبوو. ئەوتا ئەو ئێستا گەڕاوەتەوە نێک هەر ڕۆژهەڵاتی سەرکی لە شارەوانیتی شارەکەدا وەرگرتوە، بەڵکو سەرکی خەزانکەیشتی.
بینینی ژنان خەی کاریگەریکی شۆشگێڕانەی لەسەر مێنتاڵیتی کۆمەڵگا هەبوو لەگەڵ دەنگدانەوەی فیمینیزم لە شارەکانەوە هەتا دێگات بە شارچکەکانی دەرەوە. هەرچەندە ئازادی ژنان تەنها بریتی نیە لە وەرگرتنی پێگە بەرزەکان، بەڵکو بریتیە لە بەکارهێنانی ئەو هێزە بە ڕێکخستنی خەڵکی تر. "لە کاتی ئازاد بوونەوە یەکەم شت خەمان ڕێکخست، بەڵام ئێستا ژنانی تری شارەکە و دەرەوەی ڕۆژهەڵات

□□کد□خ□ین". ئ□وان نیشانیان ئ□داین ک□ کارکردن ب□ ب□د□ستهـ□نانی مافاکانی ژنان ئازادی ژنان ت□نان□ت ل□ ژیر چ□وسـ□ن□رترین د□س□□اتدا م□حا□ نی□، ئ□و ت□نها ب□ هاوکاری ژنانی تر ب□د□ست دیت.

ل□ودیوی "گ□شان□و ل□ بیاباندا"

ل□ میان□ی د□کیوم□تاری□ک□دا چاودیری کاری □□ژان□ی ژن□کان د□ک□ین، ئ□یانبینین پ□یو□ندی د□ک□ن ب□ ک□سای□تی دام□زراو□کان□و□، د□رگا ب□د□رگا د□□□ن ئاگایی و زانیاری ل□س□ر کار□کانیان ب□اود□ک□ن□و□، ل□ه□مان کاتدا یارم□تیان پ□سک□ش د□ک□ن و پ□یو□ندی د□ک□ن ب□ خ□□کی ج□راوج□ر□و□ ل□ ه□موو چین□کانی ک□م□□گا.

نزیکای□تی□کی باش ل□گ□□ پا□□وان□ ژن□کانی فلیم□ک□ ب□د□ست هات، ه□رو□ها ل□گ□□ گروپی□ک ک□ ه□مووی ژنان بوون، ه□رچ□ند□ فرس□تی ژنان ل□ ب□رهـ□می سین□ماییدا ب□ ه□واشی گ□ش□ د□کات. ز□ربی□ی کار□ ت□کنیکی و □□□ی □□کخستن و د□رهـ□نان پیاوان د□ستیان ب□س□ردا گرتو□ ب□تایب□تی ل□ ب□ر□کانی ج□نگدا. ئ□و گروپی ژنان□ □□گ□یان پ□درابوو ب□ ه□ند□ شو□ن بچن ک□ پایاوانی ل□ ن□بوو، ل□و□دا بوار ه□بوو ب□ بین□ران ک□ نمایشی پ□یو□ندی س□زداری ژن□کان ببینر□ت ل□ فلم□کاندا. ی□ک□ک ل□ ئ□ندامانی فلیم□ک□ ووتی "ئ□م□ فرس□تی ز□ریدا ب□ پا□□وان□کانمان، و□ ئ□م□ش پ□یو□ندی□کی باشمان دروست کرد ل□گ□□یان ک□ ئ□گ□ر وان□بوای□ ئ□و کار□ م□حا□ بوو". "گ□شان□و□ ل□ بیاباندا" فلیم□کی د□کیومینت□ری□ ل□لای□ن ژن□و□و ل□گ□□ ژناندا ب□رهـ□م هاتو□.

ب□رهـ□م هـ□نانی ئ□و فلیم□ ل□ □□قق□ س□رک□شی□کی گ□ور□بوو ب□ تیمی فلیم□ک□، ب□ز□ری ب□ه□ی باری ئ□منی□و□. داعش ه□شتا چالاک بوو ل□ ناوچ□ک□دا، ب□ چ□ندین شان□ی نووستو و ه□رشب□ر□ خ□کوژ□کانیان□و□، بیانی□کانیش ه□میش□ ب□ئامانج د□گیران. ئ□م□ وای کردبوو کات□ک ک□ ل□د□ر□و□ □یک□ردمان د□کرد تیم□ک□ ه□رگیز ن□ید□توانی ل□ ۳۰ خول□ک زیاتر ل□ه□مان ج□گا ب□ت. ئ□منی□تمان ل□لای□ن بزووتن□و□ی ژنان□و□ دابین کرابوو ک□ ب□□□و□ب□رای□تی خ□س□ریش یارم□تی ل□جستی ب□ دابین کردبوون.

ب□□□و□ب□رای□تی خ□س□ری ه□میش□ ب□□استی نموون□ی□کی دانسق□ بوو ل□ خ□ب□□یو□ب□ری ک□م□□گ□و ش□□شی ژناندا، ه□رچ□ند□ ئ□و□ گرنگ□ ک□ عاتفیان□ س□یریان ن□ک□ین و□ک ئ□و□ی ک□ میدیاکانی □□ئاوا د□یک□ن. ئ□وان□ی ک□ خ□یان ت□رخانکردبوو ل□و□ ل□ه□موو ک□س باشتر د□یانزنی ک□ ئ□و کاران□ چ□ند س□خت□، ت□نان□ت دوای □زگار بوون ل□ داعشیش ب□

زابوون بسر دساتی هرمیدا لە چوارچوە سیاسی و کمایەتیکاندا.
“گشانوە لە بیاباندا” لایەنکی تری شەشی ژئاڤا نیشان ئەدات، خباتکی بەدەنگی ژنانی ڕەقە پیشان دەدات، کە هەرگیز بیریان لەوە نەکردبوە کە بچنەناو مەیدانی گشتیەوە، بەام ئەستا جەگایەکیان بەخەیان گرتوەو شارەکەیان دادەمەزرەننەوە. ئەو دامەزراوانەی کە بەشداریان لە فلیمەکەدا دەکرد هەمیشە ئامادە بوون کە کەشە ناوخەیی و کمایەتیکانیان لە ناو شارەکەو هەرمەکەدا بەکراوەیی باس بکەن. ئەوان دەزانن کە ئەوە کاتی ئەوەت، ماندووبوون و کاری زەرو هەوە و ئەزموونی دەویت تا مەنتاەتی کمەگا بگەن، لەگە ئەوەشدا هەرگیز نەیاندەویست دەستبەردار ببن.
دەستکەوتە سیاسیەکان لە ڕەقە بەبە خەبات و هەوەی بزووتنەوەی ژنانی کورد لە ڕەقە مەحال بوو کە ریشەکەی لە ڕژئاڤاوە بوو. بە گەشە پەدانی ژنەلەجی-زانستی ژن زەرباش بەوە دەچوو لەودیو لیبرالیزمی فیمینزمەوە، ئەوان ئازادی ەاستەقینەی ژنان بەدەست دەهەنن کە سەرچاوەی گرتوە لە کەنفیدرالیزمی دیمەکراتی کە پەشنیار کراوە لەلایەن ەبەری زیندانیکراوی کوردە عەبدوەا ئەجەلانەوە.
لە پشت سیستمی هاوسەرەکایەتیەوە کە نوینەرایەتیەکی یەکسانی جەندەری دەستبەر دەکات لە بوارە سیاسییەکەکان، بەرگری سەربازی، سیستمی هاوکاری دارایی. ئەم سیستمە نیشانی داوە کە شەوەیەکی نوە لە بەوەبردن و ەکخستنی خەک و کمەگەیی بوون حەتمیە. دەنگدانەوەی ئەم شەوە ەکخستنەی کمەگە دەگەیشت بە شوەنکانی دەوروبەر لە ڕژهەاتی ناوەاست کە ئاوگەی ەاستەقینەی دەهەنا.
بەم مانایە “گشانوە لە بیاباندا” لەسەر بنەمای پەیامیکە کە “بنیدیتا ئارجەنتینا” لە فلیمە دەکیومینتاریەکی پەشووتری “من شەشم” کە لە ٢٠١٨دا نمایشی کردوە. ئەوەمان بیردەنەتەوە کە شەشی ژنانی ڕەقە کاتەک سەرکەوتوو دەبیت کە هەموو ژنانی عەرەب زمان لەخە بگرەت، پەکهاتبەت لە بازنەیەکی پایەدار لە دەوری هەرمەکە.

نووسینی، مارگرەتا ئەرینس
وەرگەانی لە ئینگلیزیەوە، کەژاە حەمەشید
٣٠/٥/٢٠٢١ لە گەڤاری “جاکەبن” بەاوکراوەی سەشیالیستەکانی ئەمریکا بەاوکراوەتەوە

سەرچاوە:
https://jacobinmag.com/2021/05/raqqa-women-blooming-in-the-des

ert-
film/?fbclid=IwAR2zs6DLnByTdh8jt3ibSB6oFSOBn5_Jcgv97lRLYHIH42V
YhaW2NRso_JI

سیالیزاسیونی مندا تا پش قناغی هرزکاری.. کاو جلال

پشگتن

ئم توژینویی سیالیزاسین ترخانکراو بقناغکی پگیشتنی مرڤ کقناغی مندایی لزایینو تا پش هرزکاری. توژینوکخریکبوونلتک پرسی سیالیزکردنی مرڤدا وک بوونورکی گردوونی، کدبت لنو کمدا بژی، کپدگینرت و ئویش دبت کستیی خی پبگینت.
بگومان ئاشکرایتوژینوی سیالیزاسین برهمکی خرئاوایلرشدا دشت کار بدستکوتهملاینییکانی توژینوی سیالیزاسین بکرت، یان فاکتر گرنگکانی سیالیزاسین لبتوژرنو کزر جار هر یکیان بخی بنمای متدکی پسیکلژیی، لئم واتایکی ئوتناگینت کیکک لو متدانکراو بگبینی هزریانی توژینوک. بنموونئم پابند بسیالیزکردنی مندا و ناچارین جخت لپرسیاری فربوون بکین ببئوی بند بین بتیریی فربوونو (پاڤلڤ)، یان پویستشکف و ورگینی کمایتییانی فتار ئاشکرا بکین، لمرج نییلردا فتارگری (واتا بهاڤیریزم کدمک شکستی هناو) وربگرین، هاوکات پویستووبکین پرسیاری ئاوابوونی هزرین و زمان لای مندا، لئم ورگرتنی متدی مئریف (cognition) نیی. نخر متدی ئم توژینویی شرڤیی خنیی و مرڤ دیالکتیکییان لپیوندیدا وردگرت، واتا وک پابند بژینجیهانکی تایبتییو کمرک بکستی و فتاری ئو ددات، لئویش لاینی خیو بکردار و فتار و شوازی هزرینی کاریگری لسر ئو ژینگیدنوننتو کئو تیدا دبزوت.

١- تگی سسیالیزاسین

ئایا لچ روانگیکو دتوانین پرسی سسیالیزاسین بگونجاوی وونبکینو؟ ئایا پکهاتی سروشتیی مرڤ پاهز بئو کتاککس خی بژینگکی بگونجنت، وک چن ئالپرت بگوری ‘تیریی پکهاتی ناخکی (Dispositionstheorie)جختی لدکات (1)، یان سسیالیزاسین بی کمگو وک پرسیکی نرماتیڤ (پواریی) شیاوی وونکردنویی، وک دورکهایم دیبینت؟ بدیدی دورکهایم گرک لسسیالیزاسیندا “کرککی دی بوونوری منگرا و ناسسیالی ساوا بدرت، کرکک کبتوانت ژیانکی سسیال و ئاکاریی بوبرت”(2).

گرچی مرڤ بوونورک لسروشتییو دتوانت خی بژینگکی بگونجنت، لیکلاینی دبت گر تنیا لپکهاتی سروشتیی مرڤو لپرسی سسیالیزاسین بوانین، هاوکات یکلاینی دبت گر وای بچین کسسیالیزاسین لاینکو ککمگیی، ئااستی مرڤ دکرت و لرشدا وک بابتکی ناچالاک (پاسیڤ) یان وک دستوژ بگونجاندن دایدنت. بپچوانو سسیالیزاسین وو دکات مرڤ وک کسکی چالاک کخی لنوچالاکیدا (Interaktion) دبینتو. ئمل وویکی سنووردارو بکمایتیکردن، لسسیالیزاسین زرتر لمو بتایبتی بریتییلبکسکردن’ (Personalization)، لرشدا ‘کس’ واژیکبهندی هشکیی مرڤ و توانستی ئو بلربوون (الوجود)”(3). سسیالیزاسین وک بکسکردن بریتییلپرسی گانی تاککس بئااستی ئتنمی و سربخیی (…). تاککس دتوانت بی خریکبوونی چالاکو لتک نرم و بها و هوستی کمگیک و کولتوورکیدا پتر گش بکات و ئرککانی هاواتییکی بتوانا وربگرت”(4). ئمل لردا بندین بپرسیکی سرجمییو کلوتیدا تاککسک، بی مامی چالاک یان ناچالاکو لتک کسانی دیکدا، دگات بشوازکانی فتاری سسیال و فرمکولتووریکان، ئم شوازانش پاشان تایبتمندییکی کسیی وردگرن. بمدا دردکوت کبچی لنوان کسانی کمگیکی تایبتیدا، سرباری کاریگریی پرسی سسیالیزاسین، جیاوازیی درشت هی.

لهدبت گر باو بکین، کسسیالیزاسین تنیا بکسکردنی مندا. لبنتدا نک تنیا مندا، بکو کسی کامیش بدرژایی ژیانی لنو پرسی سسیالیزاسیندایی، ئمش وک خریکبوون و ناککی یان خگونجان بژینگی کمایتی و

دراو کولتووریی‌کان. نک تنیا مندا، بکو کسانی کامیش لە فتاریاندا هندک جار "چاو لە کسانی دیکە دکن"، هندک جار فتاری چاوکراو استوخە دکن بە نموونی کرداری خیی، یان هندک جاری دی درنگتر لاسایی دکنو، چونکە "من"-ی مرڤ چقی پیوندییکانی خی لە "ئوانیدی"دا دیاری دکات: "هوستی، هزرینی، پلاندانان و کرداری، هەمیشە ووو ئوانیدی ئااستە دەدرن، جا گر تنانت ئوانیدی لە کتواری درکیی ئودا " ئامادە نبن (5).

ئمە پویستە هاوکات جیاوازی بکین لە نوان تگی سسیالیزاسین و پروردا. سسیالیزاسین پرسیکە کە لە وتیدا ئرگانیزمکی مرڤیی بە پکهاتیکی بیلژییو گشە دکات بە کستییکی بتوانا بە کردار، لە پروردە تگیکە "لژر سرتگی سسیالیزاسیندا"، یان "واژیکە بە هموو ئو کردار و ئیجرایانی مرڤان کە دنونرن بە ئوی کار بکن سر گشی کستیی مرڤ و پشتگیریی ئو گشیە بکن بگوری پوری تایبتی بهایی"(6).

٢- شکفی کستی لە نوچالاکیدا (Interaction)

سسیالیزکردنی مندا لە کاتی زایینو لە نو خزاندا سرچاو دگرت و لە فرگە درژی پددرت. لەم وتدا مندا بی نوچالاکییو فردبت خی بە داواکاری و چاووانیی ئو گرووپان بگونجنت کە ئو لە نویاندایە.

٢-١- سسیالیزاسینی خزانی پش فرگە

٢-١-١- مندا لە باوشی خزاندا

مندا لە یکم ساتی هاتنیو بە نو جیهان بند بە ئوانیدییو و بە لالکرنو و ئاگاداریی ئوان ناتوانت خی بژنت، بیە چقی گانی کستیی مندا هەمیشە لو جری پرسی سسیالیزاسیندایە کە سرتا لە نو خزانی ناوکیدا (core family) دتە گە. لردا جیهانبینیی دایک و باوک، واتا شوازی بیرکردنو و تووانینیان بە جیهان، ری گرنگ لودا دگت کە چن مندا کیان ئامادە دکرت بە بوون بە ئندامکی چالاکی کمە، ئمش شقە بە شوازە تایبتیکانی فتاری مندا ددات پش ئوی فری رە و نرمی کمایتی بووبت. لە بنتدا شوازکانی سسیالیزاسین بزریی سرنجامی ئم جیهانبینین:

خەزان، جا دەمێنێت یان هەژار، شاریی بێت یان گوندی یان هەڤتارلادێیی، بە شێوازی بیرکردنەوەی کاریگەرییەک لەسەر جۆری چێبوونی ئەو تاکە دانوستانەت کە لە ئایندەدا وەک کردارنوێنکی کۆمەڵایەتی دەردەکەوێت. بە نموونە لە خەزانکی ئێتریتری باوکسالاریدا پتر هەڵچاوی 'بەخۆوکردن' یان 'خۆشکردن' دەکرێت و هەوە دەدرێت منداڵ لانەو ئەو نەریت و هۆشتانەدا ببەسترێتەوە کە باوک و دایک، بگومان بەزەری باوک، وەک هەقیقەتی ئەزەلی و نەشیاوی خەڵڵادان سەیری دەکەن. پگەیشتنی کەسێتیی منداڵ لە خەزانکی بەم شێوەیەدا تەواو جیاوازە لە شێوەی پگەیاندنی منداڵ لە خەزانکی کراوەی ئا-جیاوازدا کە تێیدا دەرفەت هەخساوە بە ئەوەی پکەڤا گفتوگۆ یان تەنانەت دانوستاندن لەسەر ئا جیاوازەکانی یەکدی بکەن.

بێتوانایی مرۆڤی منداڵ کەماسکی مرۆڤییە کە بەهێوە فەربوون واتایەکی کرۆکی وەردەگرێت، ئەمەش لە یەکەم هەژی هاتنیەوە بە نەو جیهان، لە یەکەم گرتنی گەی مەمکی دایکییەوە بە لەوکانی، کەواتە لەو کاتانەوە کە منداڵ هەشتا فەرنەبووە تەوانین لەسەر شتەکانی ژینگە چێبکات. لەرەشدا "فەربوون بگشتی لەسەر هەوتەکی ئەرگانی هوودەدات، ئەویش کاتێک منداڵ گرنگیدانەکانی خەی بە شێوەیەکی سپێنتان (عفوی) ئاستەی ئەو جیانە دەکات کە ئەو لێیان جێش و شیمانەکانی جووڵە بە خاتری ئەو گەانە هەشکی و جێستەیانە بەدیدەکات کە لە پگەیشتندان"(7). کەواتە لە یەکەم رەژی هاتنی منداڵەوە بە نەو جیهان شێوەیەکی لەکخشان لە نەوان ئەوی کەرپە و ژینگەدا (سەرەتا خەزان وەک ئاسپەرراوی رەکخراوی کۆمەڵایەتی و پاشان دامەزراوی دیکەی وەک باخچەی منداڵان و فەرگە و هتد) دەتە ئاراوە و نیشانەیە بە ئەوە کە منداڵ تەنیا لانەو کۆمەڵ و کولتوورەکی تایبەتیدا شیمانەی ئاوەڵابوونی هەیە. "کاریگەریی ئەوانیدی لەسەر هەفتاری تاک بەوەدا دەردەکەوێت کە زەرینەی هەمەک و پێداویستییە مرۆڤییەکان تەنیا لانەو چەوێکی سەسیالدا شیاوی بەدیهێنانن. بەتایبەتی لە منداڵیدا کە بەها بناغەییە کولتووریەکان سەسیالیزە دەکرێن، تاک بەندە بە لالەکردنەوەی کەسانی دیکەوە و ناتوانێت بەبێ ئەوان پێداویستیەکانی خەی ساتار بکات، ئەمەش تەنیا وەرگرتنی خەراک و پاراستن لە سەرما ناگرێتەوە، بەڵکو هەروەها هەمنکردنەوەی منداڵ بەهەی پێوەندییەوە. لەبەرئەوەی ئەم پێداویستیانە بەهەی پێوەندیی نەویەکییەوە ساتار دەکرێن، ئەوا لە هەوەکانی سەسیالیزاسیەندا دەبن بە بناغەی یەکەم ئەزموونەکانی منداڵ. لەم هەوەڵ دامەزراوەییە بنەماییەوە، هەروەها لە هەوەکانی خەزانی ناوکییەوە کە بەهەیانەوە مەرجی جیاواز بە

دابینکردنی پداویستیی کسییکان ئامادد کرن، تایبتمندیکانی فتاری کمگیک سرهددن و زمینی فتارکانی تاککسان و پیوندی نوکسییکان پکدهنن”(8).
لنو چوی سسیالیزاسیندا پداویستی خیی بناغییکان، بتایبتی مکککان (برستی، سکسوالتی، نووستن)، هروها پاهز (دافع) ناخکییکان (واتا هودان بناساندن لالین ئوانیدییو، لالکردنو)، لوتی ورگرتنی توخم سسیکولتووریکاندا (زمان، نرم) بشویکی ئوت کاریان تدکرت کئیدی لسرنجامدا کستییکی سسیکولتووری وک سرنجامی کاریگرییی نویکییکانی تاک و ژینگی کمایتی دت ئاراو.
لدبت پیوست بکشی کاریگرییو دوو ئااست دیاری بکین: لالیک گشیان بدگشی مندان دگتو بری دایک و باوک، هروها بپروردکاران (بنموونفرکاران)، لالیکی دی، وک ئااستی دووم، “مندانیش کاریگری لسر دایک و باوک و پروردکاران” و لرشو “لسر سرجم گانی کولتووری” دنونن (9). توژینوکان لبواری (child effect)دا ئاشکرای دکن کاریگریی مندا لسر دایک و باوک و کشی خگونجاندن لکاتی “دووگیانییو” سرتا دگرت و مندان “تا تمنی پگیشتوویی یزک ئرکی گشیی دخن بردم دایک و باوکیان: زایین، مشووری خراک و سرپرشتیی ملتک، ناونووسکردنی مندا لفرگ، هبژاردنی پیش” و هتد. ئم جر ئرکان بریتین لپینوی کشیی بدایک و باوک، کلتک خیاندا دخگیی ئاشکرا لوتی ژیانی رژان و پیش و هاوسرتیدا دهنن”؛ ئو شتان کواتای کرکییان بئوان هی، هروها برپرسیارییکان، ئوجا دخی ناخکییان و ئو شتانی ئوان لژیانیاندا گرنگییان پددن، لوتی کشکانی گشی مندانو کرکیان کاریان تدکرت(10). مندان لهموو قناغکی تمندا دایک و باوکیان برنگاری روانگ و نرخاندنی “لچکلادر” دکنو(11). لمندان هروها زر جار لوتی فربوونی فرگییدا، هروها لوتی ئزموونیاندا کبهی پیوندییو لتک مندانی دیکدا دیکن، زانینی نو بدایک و باوکیان دگینن، لرشو زر جار تووانین و هوستی ژیانیان دگن.

۲-۱-۲- سسیالیزاسینی تایبت بگزکان

سەرچاوەیەکی بەرپرسیار لە (…) نموونەیەک بە ناوی پیشەیی و هتد. لە بەرهەمی فەرهەنگی نەرم و بەهایەکانیش "کە چاوەڕوانین و کۆمەڵایەتییانە پەسەندکراون، دەربڕن بە هەڵگرانی ئەو کەسانەی کە ئەوانیش وەک فرمان دەگەیەنن تاکو بەو چاوەڕوانییانە بگونجێن"(12).

فەرهەنگی نەرم پێویستە بە نەرینەکان و مەیینەوە ئەو واتایە دەگەیەنێت کە مندا "فەرهەنگی هەڵگرانی دیکەی سەرهەڵدەن، بەجێردەکرێن و بەم جۆرە شوێن ی کرداریان دیاری دەکرێت. "یەکەم داواکارییە سادەکان بە ئەوە کە چۆن گەرەکە مرۆڤ وەک کۆیان کچ هەڵسوکەوت بنوێنێت، لە ماوەی ئایندەی پێگەیشتنیاندا و هەروەها تەنانەت لە خودی تەمەنی کامڵیدا تایبەتمەندییان پێدەدرێت. بەم شێوەیە تەوانینی کەشفیی سەرهەڵدەن، بە نموونە: پیاوان گەرەکە بەهێز و بەسەز و سەرکەوتوو بن، لە کچان بە پێچەوانەوە لاواز و هەستدار بن و کەسانی دەوریان سەغڵەت نەکەن. ئەم شێوازانەی تەوانین تەنانەت لای مندانانی پێنج ساڵان بەدیدەکرێن (…)."(14)

مندانان لە ڕووی بیرلەژییەوە وەک کۆیان کچ دەزایەنرێن، لە ئەو پرسیارە کە چۆن ئەوان گەیان بە تایبەتمەندییە هەگزییەکانی هەڵسوکەوتیان "ئەوان چە چاوەڕوانییەک بە 'نێربوون' یان 'مێبوون'ـەوە دەلکێنن، ئەوە بە سروشتی نەدراوە. کەواتە پێشبینی سەبارەت بە مێبوون یان نێربوون مەرجی سەسیالی هەیە، ئەم پێشبینییەش بەهۆی وەرگرتنی پێشدراوە سەسیالەکان و هەروەها لە خەریکبوونداە بە ژینگەوە دەتە ئاراوە"(15). ئاخر مندا لە یەکەم ڕۆژی هاتنیەوە بە نەو جیهان بەرەنگاری چاوەڕوانی و شێوازی هەڵسوکەوتی هەگزییانە دەکرێتەوە: "دایک و باوک بە زایینی کوڕەکەوە ڕوانگە و هەوتی ژیان و هیوا و مشوری جیاوازتر دەلکێنن وەک بە زایینی کچەکەوە. ئەوان (زەر جار بەبە ئاگا) بەرانبەر شیرەمژێیەکی نەرینە فەرمی دیکەی نەوچالاکی، یان بزووتنی جیاوازی جەستەیی و گوزارشتی هەوخسار پیشان دەدەن وەک بەرانبەر شیرەمژێیەکی مەیینە، ئەوان کۆان جیاواز لە کچان دەپێشن و هتد. بەم شێوەیە ئەوان لای مەڵەتکەی نەر و مە شێوازی جیای هەڵسوکەوتە دەهێنن ئاراوە."(16)

لە هەوتی ساڵانی سەرەتای ژیاندا چاوەڕوانی و وەڵامدانەوەکان،

راڤی تایبتیی ڤفتار، دستوژکان بە نواندنی فشار کە تایبتمەندیی ڤگزییان هەیە، هەمیشە پتر پەردەسەنن، کە ئیدی منداڵ زەرتر چالاک دەبەت و لە پراکتیکە سەسیالەکاندا بەشداری دەکات. هاوکات منداڵ لە ڤووی ڤگزییەو وردتر دەرکی ژینگە دەکات و ڤاڤی دەکات. بەم شەویە منداڵ لە خەزاندا و بەڤەی لایەنە دەرکییەکانی سەسیالیزاسیەنەو، بە نموونە هەڤاڵان، پەتوکی وەنەیی، تەلەڤیزیەن، نەوەندی گشتی (شەقام، دوکان، هەکانی گەیاندن) و رەکلام و هتد، ئەزموونی ئەو دەکات کە مەبوون یان نەربوون چە واتایەک دەگەیەنەت (17).

منداڵ دوای زایین پەیوەندییەکی بەهەزی بە دایکەو هەیە، چونکە دایک لە پلەی یەکەمدا مشووری منداڵ دەخوات، لە بە ئەوەی منداڵ بتوانەت گەڤان بە ئاگایی کەستیی خەی بدات، ئەوا دەبەت خەی هەدی هەدی لە دایک جیابکاتەو. "ئەم پرەسیەی جیابوونەو لای کوەان و کچان جیاوازە. کچان زەرتر لە کوەان لە دایکیان نزیک دەمەننەو. کچ لەردا دەتوانەت بەڤەی نزیکییەو لە دایک هەستەکی بە شوناسی کەسیی هەبەت و ئەم هەستە زەرتر رە بە بەردەوامی (ئیدامە) و نزیکی دەدات وەک لای کوەان. لەرەو لای کچان ئەو وەک سەرەنجام دەکەوەتەو کە لای ئەوان ئەدگارەکانی وەک هەستناسکی و هاوهەستیی سەزمەند"(18) سەرهەڵدەدەن. گەیشتن بە شوناسی ڤگزی بریتییە لە پرەسەی گەشەی منداڵ بە بوون بە کوە یان بە کچ.

باخچەی منداڵان لەپاڵ خەزاندا گرنگترین نەوەندەکانی سەسیالیزاسیەنی منداڵانە لە نەوان تەمەنی سە تا شەشساڵیدا (19). لەرە نەک تەنیا ژینگەکی تایبەتی و پسپەرانە (وەک ئامرازی گەمە، ڤووی دەرەو و ناوەوەی بینا و هتد) بە مەبەستی پەروەردەییەو چەدەکرەت، بەڵکو لەرە منداڵان ڤژانە فەر دەبن لە پەیوەندییەکی سەسیالی گەورەتردا کرداربنوەنن. لەرە زەر جار پرەسە ڤگزییەکانی سەسیالیزاسیەن بە چەشنەک ڤوودەدەن کە خودی پەروەردەکاران ئاگایان لەیان نییە. ئەوان زەر جار دەرک بەوەش ناکەن کە چە وەنەیەکی تایبەتیی ڤگزییان هەیە کە ڤفتاری خەییان دیاری دەکات و کاریگەری لەسەر منداڵان دەنوەنەت. لە بنەڤەتدا کوەان و کچان لە سەرەتای تەمەنی باخچەی منداڵاندا فەربوون کە چاوڤوانییە ڤگزییە تایبەتیەکان چە واتایەکیان بە ئەوان هەیە، ئەوان هەروەها گەڤانیان داوە بە شوناسەکی سەرەتایی سەبارەت بە ڤگزی خەیان. ئەوان دەزانن کور یان کچ بە چی گەمە دەکات، چە ئەدگارەکی ڤفتار بەگشتی بە کوەان یان بە کچان دەدرەت و هتد.

٢-٢- سەسیالیزاسیەنی فەرگەیی

منداڵ لایەنی کەم لە تەمەنی شەش ساڵییەوە هەموو ڕۆژێک، جگە لە ڕۆژانی پشوو، چەند سەئاتێک لە فەرگە بەسەردەبات و ئەمەش دەشێت شەش تا نە ساڵ بخایەنێت. منداڵ لەم ماوە درێژخایەنەدا نێک تەنیا لە خەیەوە مامەڵەی جیاواز لەنەو فەرگەدا دەکات، بەڵکو هاوکات لە ڕووتی پەیوەندییە نەویەکییەکاندا، هەروەها بەڵێی داواکاریی فەرگەییەوە، فەری شەوازی دیکەی مامەڵەکردن و ڕەفتارنواندن دەبێت، کە پێکەا گەڵان بەسەر شەوازە خەییەکانی کرداری ئەودا دەهێنن.

بە نزیککەوتنەوە لە سەسیالیزاسیەنی فەرگەیی پەویستە سەرتا بپرسین کە داخە سیستەمی فەرکاری بە چە شەوێک پەیوەندە بە کایەکانی دیکەی کەمەڵگەوە. ئاشکرایە کارایێکی سەسیالیزاسیەنی فەرگەیی بریتییە لە گەیاندنی توانست، چونکە فەرگە بە ئەوە دامەزرێنراوە کە بە منداڵان توانستەکانی وەک نووسین و ژماردن، زانستی سروشتی و ئەستێتیکی و هتد بگەیەنێت، کە منداڵان لە ئایندەدا پەویستیان پەیانە بە ئەوەی بتوانن داواکارییەکانی نەو پرسەی کار وەک فەرمانبەری فەرمی یان پیشەمەندی سەربەخە بەجێبگەیەنن. ئەرکەکی دیکەی فەرگە ئەوەیە کە دەرفەت بەخسێنێت بە ئەوەی منداڵ لە ڕووتی سەسیالیزەکردندا شکەفەی ناخەکی بکات و لەرشەوە بەی بلوەت گەڵان بە توانای خەیی بدات، ئەوجا لە کاری تیمدا (کەییدا) جەگەی خەی بکاتەوە و خەی بگونجێنێت. دامەزراوەکان کە نوێنرایەتیی بوارە کولتوورییەکان دەکەن، لەوانە زانکە، سەنتەرەکانی توەژینەوە، دامەزراوە فەرهەنگییەکان بەگشتی و تەنانەت یانەکانی وەرزش، "چاوەروانیی ئەوە لە فەرگە دەکەن کە لایەنی کەم (…) گەچانەکی تەگەیشتن و گرینگیدان و مەئریفە و توانست بە نەوەی نوە ئامادە بکات، بەمەش شیمانەی هاتنی منداڵ بە نەو رەهەندەکانی ژیانی فەرهەنگی ئاوەڵا بکات."(20)

ئەرکەکی دیکەی فەرگە لە سەسیالیزەکردنی منداڵدا ئەوەیە کە هەوە بدات هەڵوەستی بەهایی و شەوازەکانی راڤەکردنی پێبگەیەنێت. کەواتە ئەرکی فەرگە لەم کارایییەدا گەیاندنی کولتوورە، ئەم ئەرکە هاوکات بریتییە لە بنیاتنان و گەڵاندان بە شوناسەکی کولتووری. لە پەویستە لەم پەیوەندییەدا جەخت لە هەقیقەتێک بکەین، واتا "ئەوە کە لە کەمەڵگەدا وەک پەزەتیڤ، ئەوەش کە سیستەمی سیاسی ڕەوایەتیی پەددات، بە نموونە سەرکەوتن (نەجاح) بەڵێی توانستی بەدیهەنانەوە، یان هەشرایەڵی و هتد، وەک بابەتی سەرکیی وانە ناگەیەنرێن، بەڵکو لە لاوە وەک 'پەیەوی شاراوە' (hidden curriculum 21) دەگەیەنرێن. زەر جار خودی بەشداریکەران نازانن کە ئەم فاکتەرە لاوەکییانە چە واتا و شەوازەکی کاریگەرییان هەیە."(22)

‘پەیوەوی شاراوە’ بە هەمان شێوەی پلانی فەرمیی فەرکاری کارایە لە سۆسیالیزەکردنی منداڵدا، چونکە ‘پەیوەوی شاراوە’ هەموو ئەو ئەزموونە سۆسیالانەی فەربوون لەخۆدەگرێت کە منداڵان لە ژیانی ڕۆژانەی فەرگەدا دەیانکەن، بە نموونە ژیان لە فەرگە لەوبەر پلانەکانی فەرکاریەوە، یان ڕێنوما و ڕێساکانی فەرگە کە پلانی فەرگەیی نین، بەڵکو دەسپێنراون و کارگێری لەسەر ڕێفتاری فەرخوازان دانوێنن، ئەوجا چەوساندنەوەی دەربەینی کتوپڕی پەداویستیە خەیەکان، یان ڕێزبەندی لانەو گرووپدا و دانانی منداڵان لەژێر ڕکەفی مەبەستەکانی دامەزراوەی فەرکاریدا.
لە ‘پەیوەوی شاراوە’دا چەند ڕەوشێک هەن کە واتای کرێکییان بە سۆسیالیزەکردنی منداڵ هەیە. کەشێکی کرێکی بریتیە لە فەزا و کات. “ژینگەی فەزایی هەزمکی فەرمانڕەوا” بە کاریگەریی بەهێزەوە لەسەر مرۆڤ. شێوەی بینای فەرگە و پەلی وانە کاریگەری لەسەر هەستی حەساوەیی و میزاجی فەرخوازان بە فەربوون دانوێنن. نەخشەی فەرگە بەووەنی پەشانی فەرخوازانی دەدات کە پلاندانەرانی بینەکە چە پەشبینییەکیان بە فەرگە و وانە هەیە و چەن ژیانی فەرخوازان دانرخێنن. هەروەها فەرماندنی ژوورەکانی وانە، بە نموونە ڕێزبەندیی مێزەکان، ئەو هەستە بە فەرخوازان دەدات کە مامۆستایان چاوەوانیی چی لە ئەوان دەکەن. بابەتەکانی نەو دامەزراوەی فەرگە تەنیا ڕە بە نەوچالاکی و بزووتنی تایبەتی دەدەن: فەرخوازان بیان هەیە بڕۆن، دابنیشن یان بووەستن، لە بیان نییە ڕابکەن یان پاڕبکەون. لە لەپاڵ کەشەی فەزادا کەشەی کات هەیە. منداڵان بەووەنی دەبینن کە کاتی فەربوون لەسەر بنەمای ساڵ و ڕۆژ و سەئات دیاریکراوە، لە ئەوان هاوکات دەبینن کە فەرکاران بە پێچەوانەوە کاتیان هەیە، دەبینن ئەوە فەرکارانن کە پلانەکانی فەرکاری دادەنێن و دەستەاتیان هەیە بە ئەوەی سەرەتای وانە و کاری تاک یان گرووپ دیاریبکەن(23).
ڕەخنەکی “‘پەیوەوی شاراوە’ بریتیە لە نرخاندنی ‘ئەنجامەکان’، بەم ڕەیەشەوە کار دەکاتە سەر گەشەی کەستی بە سەرەنجامەکەوە کە لە نەوان فەرخوازانی باش و ناباشدا جیاوازی لە هەستی خەیی و متمانەبەخەکردندا سەرهەڵدەدات. ئەو منداڵانە کە ئەنجامی فەرگەیی باشیان هەیە، پەشبینییەکی سەقامگیرتری کەستیی خەیانیان هەیە لەو فەرخوازانە کە کەمتر سەرکەوتوون. کەواتە فەرگە بەهێزتر لە خەزان دەرفەت بە ئەوە دەخسێنێت کە فەرخوازان خەیان بە کەسانی دی بڕاورد بکەن، یان دەرک بکەن کە چەن ئەوان لە لایەن کەسانی دیکەوە دانرخێنرێن. بەم شێوەیە نرخاندنی بەدیهێنانە فەرگەییەکان دەبێت بە بەشێکی شوناسی کەسیی.”(24)

ئەم هاوکات لە فەرگە سەسیالیزاسیەنی تایبەت بە ڕەگەزەکان دەبینین، لە لەم پەیوەندییەدا پەویستە لە پەگەیاندنی کوەان و کچاندا ڕەچاوی فەرگەی تەکە یان جیاکراوە بکەین. لە سەسیالیزاسیەنی فەرگەیی جیای ڕەگەزەکاندا هەر لە سەرەتاوە دیوارەک لە نەوان منداڵانی نەر و مەدا هەڵدەچنرەت، کە ئیدی لەم تەمەنەوە شەوازەکانی دەربەینی ئارەزوویان بە یەکدی، شەرم لە یەکدی، ناز بەسەر یەکدیدا، سەرهەڵدەدەن، کەواتە لەم تەمەنەوە گەرای کاریگەرییە دەروونییەکان لەسەر کوەان و کچانی گەنج دادەنرەت، بەم رەیشەوە فەرمی باوی ڕەکخراوی کەمەایەتی بەرهەمدەهەنرەتەوە. لە لایەکی دیکەوە گومانی تەدا نییە کە سەسیالیزاسیەنی ڕەگەزی لە فەرگەی تەکەڵدا نزیکی لە نەوان ڕەگەزەکاندا چەدەکات و بەمەش ترس و شەرمی تایبەتی ڕەگەزییانە کەمدەکاتەوە، لە لەرەش هەشتا هەر بەبە ئاگا یان بەبە مەبەست سەسیالیزاسیەنی تایبەتی ڕەگەزی روودەدات: "کوەان زەرتر لە کچان لە وانەدا پرسیاریان لەدەکرەت، ستایش یان سەرزەنشت دەکرەن و بەهەی کەماسی دیسپلینەوە گەڤ دەکرەن. کوەان زەرتر لە کچان پەیوەندیی چاویان لەتەک فەرکاراندا هەیە، فەزاییانە لەیان نزیکترن و زەرتر لە کچان پرسیاریان لەدەکرەتەوە. بە شەوەیەکی دی ببەژین: کوەان زەرتر لە کچان ئاگامەندییان لە لایەن فەرکارانەوە پەدەبەت، ئەمەش زەر جار بە پەچەوانەی مەبەستی دیاریکراوی خودی کامەکانەوە(…). بەشداریی کوەان لە وانەدا پەبەهاتر دادەنرەت و ئەوان زەرتر وەک شایانی پشتیوانیکردن دادەنرەن، بەیە ووودەدات کە زەرتر لە کچان هاندەدرەن."(25)

٣- کاریگەریی کولتوور لەسەر پرەسەی سەسیالیزاسیەن

لە سەرەوە کەشەی سەسیالیزاسیەنمان لە ووی پەیوەندیی نەوان بکەرانی سەسیالیزاسیەن (واتا دایک و باوک و فەرگە) و منداڵەوە دیاری کرد. لە هەروەها کولتووریش فاکتەرەکی گرنگی سەسیالیزاسیەنە، چونکە کولتوور وەک کەافەیەک لە بیروباوەڕ و دەستکەوت و ترادیسیەن، کە هەموویان "پاشین"ـەی کەمەگەیەک پەکدەهەنن، هەمیشە رەی سەروەری خەی دەنوەنەت و کاریگەرە لەسەر گەانی کەستی.

٣-١- تەگەی کولتوور

کولتوور کە دراوەکی پەواتایە لە هەر کەمەگەیەکدا، "بریتییە لە کەی سەرجەم بونیادەکانی ڕەفتار، هەروەها بریتییە لەو هەوەست و

بەهایانە کە ئەندامانی کەمەگەیەکی تایبەتی بەهاوبەشی هەیانن و وەک میرات دەیانگەیەنن بە نەوەکانی دی."(26) کولتوور "بەشەکی کرەکیی ووودانە کەمەایەتییەکانە"، گرنگترین کارایی کولتوور لەوەدایە کە "جەخت لە بەماوەی کەمەایەتی دەکات"، هەروەها لەبەر ئەوەی فەرم بە ەفتاری راستینە دەدات، ئەوا کاریگەرییەکی پەوارەیی (معیاری)ی هەیە، جگە لەوە کولتوور "دەستوەژەکە بە چارەسەری کەشە."(27)

ئەمە دەتوانین کولتوور بەسەر دوو کایەی سەرەکیدا بەش بکەین: کولتووری مادی (ماتەریەل) و نامادی (هەشەکی). یەکەمیان بریتییە لە شکەفەی مادی و تەکنیکیی کەمەگە، واتا سەرجەم ئەو شتانە دەگرەتەوە کە لە ئاستی گەانی زانستی کەمەگەیەک جیانابنەوە. لە کولتووری نامادی یان هەشەکی بە پەچەوانەوە بریتییە لە نەرمەکان (پەوارەکان)، جەرەکانی پەشبینیی ئاوەزمەندانە و نائاوەزمەندانە، وەک پەشبینیی زانستی، بەوای ئایینی، ئەفسانە و داستانەکان و هتد (28).

٣-٢- رەی کولتوور لە پەگەیاندنی کەستیدا

مرەڤ بوونەوەرەکی کەمەایەتییە. تەنانەت مەلەتکە لەکاتی هاتنیدا بە نەو جیهان بەندە بە هاومرەڤانییەوە. لەبەر ئەوەی مەلەتکەی شیرەمژە لە لایەن کەمەگەیەکی تایبەتی و نوەنەرەکانییەوە بەکرەکی کاری تەدەکرەت، ئەوا پرسیارەکە سەبارەت بە گەانی مندا پتر ووو لەو کەمەگە و کولتوورە دەکات کە ئەو لە نەویدا پەدەگات. "بە ئەوەی لە واتای کەمەگەی مرەڤیی وەک فاکتەری سەسیالیزاسیەن بە ەفتار تەبگەین، دەبەت خەمان بە کولتوورەوە خەریک بکەین، چونکە کولتوور گرنگترین دراوە لە هەر کەمەگەیەکدا. کولتوور پەکدەت لە بونیادی فەربوو و ەکخراوی ەفتار کە مەرکی تایبەتیی کەمەگەیەکن."(29)

بەگومان کولتوور نەک بە شەوەیەکی موجەد (ئەبستراکت)، بەکو بە شەوەیەکی بەرجەستە بەی نوەنەرەکانییەوە (دایک و باوک، فەرکار، مەلا و هتد) کارا دەبەت. "سیستەمەکانی بەوا (العقیدە) کە مەرجی کولتوورییان هەیە، هەروەها تەوانینە سەروەرەکان سەبارەت بە سروشتی مرەڤ، پاشان مەبەستی ژیانی مرەڤ و پەیوەندیی ئەو بە ژینگە و هاومرەڤانییەوە، کاریگەرییەکی بەواتایان لەسەر پرەسەی سەسیالیزەکردن هەیە. کامەکانی هەندەک کولتوور پەروەردەی مندا تەنیا وەک کەشەی تەرکردن دەبینن، مندالان لە کولتووری دیکەدا وەک بابەتی گوەرایەی یان بەخەوکردن دەبینرەن، کولتووریش هەیە کە

بایخ بە تەحقیقکردنی کەستیی خە و خودبەدیهەنان دەدات”(30).
کولتوورەک کە لە سەسیالیزەکردنی مندالدا ئەزموونی کەیی، واتا بەستنەوەی تاک لەنەو ەەنوما دانراوە ترادیسیەنیەکاندا بەهەند وەربگرەت، ئەو کولتوورە پەگەیشتنی “من”ی کەس ەەتدەکاتەوە، چونکە کەس پەویستە وەک کەرتی کەمە ەەفتار بنوەنەت و پەیوەندییەکانی خەی دابمەزرەنەت. لە پاشخانی داواکارییە کولتووریەکانەوە کچان و کوەان وەک ژنی ماە و دایکی ئایندە، یان وەک پیاوی گوەراییە و دەسەز بە داب و نەرەتی سەروەر، سەسیالیزە دەکرەن. بەم شەوەیە کچان و کوەان چاو لە نموونەکانیان دەکەن، نموونەکانیش لای کچان بریتین لە هەڤاەان، دایک و نەنک، پوور و ژنانی دراوسە و هتد، لە لای کوەان بریتین لە هەڤاەان، باوک و باپیر، مام و خاە و پیاوانی دراوسە و هتد. سەرەنجامی ئەم چاولەکرییە یان لاساییە ئەوەیە کە “‘من’ بە دەگمەن شکەفە دەکات و بەزەریی لەنەو چەوەی نەوچالاکیی کەمەایەتیدا دەردەکەوەت، لەرەشدا لە پشتی کردارەکەوە دەمەنەتەوە.”(31)

٤- گەانی زمان لای مندا

مندا لە پرەسەی سەسیالیزاسیەندا خەشە دەکرەت داب و نەریتەکانی کەمە وەربگرەت، تا ببەت بە ئەندامەکی گونجاوی کەمەگە، لەم ەەوتەشدا ناچار دەکرەت فەری فەرمە ناسەنراوەکانی ئاخافتن ببەت. گەر مندا خەی بە شتەک وشەیەک بدەزەتەوە، ئەوا کەمەگە ئەو وشەیەی لەوەرناگرەت. کەمەگە بە دیاریکردنی شتەکی تایبەت وشەیەکی دیکەی هەیە، بە نموونە چەو، تەرزە. بەگومان وشەدروستکردنەکانی مندا بە ماوەیەک لە یادمانی لەبوردووی خەزانی ناوکیدا (core family) دەمەننەوە، لە ناچەسپەن، بەکو هەدی هەدی لەبیردەچنەوە.

٤-١- زمان وەک دەرکەوتەی تایبەت بە مرەڤ

ئەمە دەتواین لە سە شەوەدا دەرکەوتنی زمان لەنەو مرەڤدا دیاری بکەین: زمان دەربەینی ئەو ەەوشانەیە کە وەک بوونی ئاژەەی لەنەو دەروونی مرەڤدا دەژین؛ زمان دەربەینی ئەو توانستەیە کە دەتوانەت ناو لە هەموو شتەکانی جیهان بنەت؛ لە کەتاییدا زمان دەربەینی ئەو توانستەیە کە هەوە دەدات لە پەیڤیندا بە خودی خەی بگات و بەم رەیەشەوە زمان دەبەت بە خەریکبوون لەتەک خودی خەدا.(32)
زمان لە پرەسەی سەسیالیزاسیەندا واتای تایبەتی وەردەگرەت. “توانست بە ئەوە کە مندا سەسیالیزە بکرەت، بەندە بە توانستی مندااەوە بە سیمبەل، ئەمیش بەندە بە توانستی زمانەوە”.

سیمبلکان لە پیوندییە نومرڤییەکاندا "چالاک دەبن و لە دەخە سەسیالەکاندا واتای خەیان وەردەگرن."(33) گومانی تەدا نییە کە کارایییەکانی مەشک فاکتەرەکی سەنترالین بە فەربوونی زمان، سەرەای ئەمە پەدەچەت زمان بەتەنیا بەند نەبەت بە فەربوونەوە، چونکە "دەبەت چەند پرسەیەکی کەگنیتیڤی (مەئریفی) گەشە بەپەش فەربوونی زماندا ەاببورن، کە ئیدی دوای گەیشتن بە 'ئامادەبوون بە زمان'، زمان بتوانەت بەەی وروژەنەرەکانی ژینگەوە ئاوەا ببەت."(34) لەم ەوانگەیەوە زمان لەنەو پرسەیەکی نوەکردنەوەدا ئاوەادەبەت، لەم ەوتەدا بونیادە شارراوەکانی زمان دەرفەتی دەرکەوتنیان بە دەخسەت کە ئیدی لە کەتاییدا ناوەرەکەکانی زمان شیاوی فەربوون و پاراستن دەبن.(35)

واتای زمان لە رووی پسیکەلەژییەوە لەو پرسیارەدایە کە ەوودەکاتە مامەی مرەڤان لەتەک زماندا، یان ئەو پرسیارەیە کە داخە ئەوان لەسەر بناغەی چە پەشمەرجەک و بە چە شەوازەک فەری زمان ببن. زمان لەم ەوانگەیەوە ئامرازە "بە ئەوەی کەسەک تەوانینەک لەبارەی شتەکان بە کەسەکی دی ەابگەیەنەت". کەواتە زمان کارەکتەری کرداری هەیە و لەم کردارەدا سە تەوەرە هەن: تەوەرەی خەیی (کەسەک)، تەوەرەی نەویەکی (ئەویدی)، تەوەرەی بابەتی (لەبارەی شتەکان).(36)

لە هەروەها لە زماندا شەوازی بیرکردنەوەی کەمەگەیەک دەردەکەوەت. زمانەک چەند هەژار بەت، بیرکردنەوەی ئەو کەمەگەیەش ئەوەندە سادەیە. لەبەر ئەوەی بیرکردنەوە و زمان بە شەوەیەکی مەژوویی گەراون و هەردووکیان پەکەوە لەتەک کارەکتەری تایبەتیی کەمەگەیەکدا میراتە سەسیالەکەیان پەکدەهەنن، ئەوا شەوازی بیرکردنەوە و زمانی کەمەگەیەک پەکهاتەی کرەکین لە پرسەی سەسیالیزاسیەندا، چونکە "ئەو زمانە کە مندا فەری دەبەت، کەمتر زمانی خەیەتی، بەکو بەزەریی زمانی کەمەگەیە. گەرچی تاکەکسانی جیاواز دەتوانن سیمای تایبەتی بە شەوازە چەسپیوەکانی دەربەین و پەیڤین و واتا بدەن، لە هەشتا هەر ئەم وەرگەینە خەییانە ناوکەکی هاوبەشیان وەک بناغە هەیە"(37). ئەمە دەتوانین، لە ەووی سایکەلەژییەوە، زمان وەک ئاوەنەی پەیوەندییە سەسیالەکان ببینین. بە هەر حاە "زمان گرنگترین بابەتی سەسیالیزاسیەنە."(38)

٤-٢- فەربوونی زمانی دایک

٤-٢-١- قەناغی پەش-زمان

دەربەینە دەنگییەکانی مندالی شیرەمژە بریتین لە "کەرەسەیەکی خاو کە لەوەی هەدی هەدی دەنگە ەاستینەکانی پەیڤین دەنە ئاراوە"(39).

لە "پەش ئەوەی قەوارە دەنگی جەختلەکراو وەک وشە دەربکەون، گە و گاڵی پیت لە خە گر و جەختلەنەکراو کارایەکی پەیوەندیی زمانیانە وەردەگرن". منداڵی شیرەمژە لە زاری کامەکانەوە دەرک بە قەوارە دەنگی تایبەتی دەکات و تێگەیشتنی جەخت لەم قەوارە دەنگانە پەش پەیقینی خەیی دەکەون. "لە فەربووونی زمانی دایکدا، بەشی پراوەکردنی وشە و پەیوەندیی نێوان وشەکانەوە، منداڵ (…) یەکێک لە گرنگترین هەنگاوەکان دەنێت"(40). لە منداڵی شیرەمژە "لەنێو تاکە ئەزموون و تاکە پەیوەندیدا" ناژی، "بەکو لەنێو سەرجەمێتی و بەی ناکۆتای ژینگەیەکدا دەژی کە هەدی هەدی خەی بە ئەو دەردەخات. ئەوانەش نێوەندی ڕووداون کە خەیان بە ئەو ئاوەڵا دەکەن."(41)
منداڵ فەری پەیقین دەبێت پەش ئەوەی بیرکردنەوەی بەداربووبێتەوە. گەرچی فەربووونی بەواتای زمان دەکەوێتە ماوەی نێوان ساڵەکانی سێیەم و پێنجەمی ژیانی منداڵەوە، لە منداڵ لە تەمەنی دووساڵیەوە دەستدەکات بە ناونان لە شتەکانی شوێنەوار بە ئەوەی پەداویستییەکانی خەی بە وشە و ڕستەی پریمیتیف (سەرەتایی) دەربڕێت. ئەم ئەدگارەی ڕەفتاری مرۆقیی بریتییە لە "دەرکەوتنی شێوازێکی بوونی جیاواز لە شێوازی بوونی ئاژەڵ. ئەم شێوازی بوونە لەتەک زماندا لەنێو منداڵدا بەدارد بێتەوە، چونکە منداڵ بوونەوەرێکی مرۆقییە، کەواتە توانست و پەداویستیی بە زمان هەیە."(42)
منداڵ ناتوانێت بە زمانی دایک و باوکی بئاخڤێت، بە پێچەوانەوە، چەن ئەو ناچارە زەر داب و نەریت لە دایک و باوکییەوە فێربێت، بە هەمان شێوە دەبێت فێربێت کە چە وشەیەک بە چە بابەتێک دەگونجێت. ئەو دەبێت ڕەکخستنی وشەکان، شێوازی نووسین و پێتبەندییان فێربێت. کەواتە "گۆشەی زمان وەک ڕووداوێکی سۆسیالیزاسیۆن، لە بناغەوە سروشتێکی دیالەگیی هەیە. زمان کە لە پەیوەندیی جوتەنیی دایک-منداڵدا گەیەنراوە، بەرهەمی بەشداریکردنی نۆکەییە لە پراکسیسی کۆمەڵایەتیدا، لەڕشدا دایک بریتییە لە نموونەی کەسی ڕووتکراوی سەرەکی."(43) لە دایک نەک تەنیا هەستی خۆشەویستی بە وشە دەردەبڕێت، ئەو هاوکات ناچارە هەندێک داواکاریی منداڵ جارێکی دی بخاتە فەرمی وشەوە و ئاڵاستەی منداڵەکیان بکاتەوە. کەواتە "دایک و منداڵ هەر لە سەرەتاوە پەیوەندییەکی زمانییان هەیە، دایک سەرەتا بەبێی ئەو دیالەگەوە کە دەبێت بیهێنێتە گۆڕێ، جیهانێکی هاوبەشی ئەزموون چێدەکات: کاتێک ئەو ڕەفتاری شیرەمژە ڕاڤە دەکات و واتا بەم ڕەفتارە دەدات، ئیدی هەدی هەدی وا لە شیرەمژە دەکات کە خەی فەری ئەو جارە تێبگەیەنێت و ڕەسایانە ببێت کە زەمینەی وەرگرتنی زمان پێکدەهێنن."(44) لەم ڕوانگەیەوە "منداڵ بەدابەاوی

فۆری ڕەساکانی زمان نابێت، بەڵکو سەرچاوەی ئەو ڕەسایانە لە بونیادگەلی کرداری سەسیالدایە."(45)
ئەو وشانە کە منداڵ سەرەتا بەکاریان دەهێنێت، بریتین لە "یەکانەی بەدەر لە گەردانکردنەن، لە هەووی ڕێزمانەوە بەفەرمەن (...)، واتا وشەکان لە هەموو ڕووشکانی بەکارهێناندا بەبێ گۆڕین لەو شوێنەدا دەگۆڕێنەوە کە منداڵەکە دروستی کردوون یان وەریگرتوون."(46)
زمانی سەرەتای منداڵ لە بنەڕەتدا ئەوێیە کە ناودێرێت "ڕستەی یەک وشەیی"، ئەم جۆرەی ڕستە "بە قووڵترین شێوە بەستراوە بە ژیانی سەسیالی ئابوردوو و هێنووکەی منداڵەوە. بەبێ دەستتێوەردانکەی وروژێنەر لە لایەن ئێندامانی نزیکترین ژینگەوە، منداڵ ناتوانێت قۆناغی گر و گاڵ تێبپەڕێنێت". منداڵ لە نیوەی دووەمی تەمەنی دووساڵییەوە هەنگاو دەنێت بۆ ئاستەی "ڕستەی دوو وشەیی"، کە بەزۆری "هەستی دەخەکی (situativ)" دەردەبڕێت.(47)
دایک لە گۆشەی زمانی منداڵدا ئاگامەندانە ڕۆڵی فێرکاری زمان وەردەگرێت. ئەم ڕۆڵە بەتایبەتی لە فەرمولەکردنەوەدا دەردەکەوێت. بە نموونە گەر منداڵەکە ببڕێت 'پکیتەکە بەلەوە'، ئەوا دایک لەڕەدا وەڵام دەداتەوە: 'بەڵێ، پسکیتەکە بەربەوە'. دایک لە فەرمولەکردنەوەدا نموونەیەکی دراوی ڕستە دەخاتە فەرمی نموونەیەکی دیکەی ڕستەوە.(48)
هاوکات فێربوونی زمانی دایک بەچەی بەندە بە گۆڕانی بیرکردنەوەی منداڵەوە، لەڕەدا ڕۆڵی ژینگە واتایەکی گەورەی بە ئاوەڵابوونی بیرکردنەوە هەیە. گەر ژینگە دەرفەت بە ئاوەڵابوونی منداڵ نەبەخسێنێت، وەک ئامرازی گەم، باخچەی منداڵان، دەفتەری منداڵان و هتد، ئەوسا منداڵیی ڕاستینەی ئەو بە شێوەیەکی نەرێنی کاری تێدەکرێت و ئەمەش دەبێتە ئاستەنگێک لە بەردەم ئەوەدا کە منداڵەکە بتوانێت لەتەک جیهانی منداڵانەی خۆیدا بژی و خۆی پێوە خەریک بکات.

٤-٢-٢- ئاوەڵابوونی زمان لە فێرگە

ئاوەڵابوونی پتری زمان لە قۆناغی فێرگەدا دەستپێدەکات. لەڕە فێرکار ڕۆڵی دایک و باوک، بەتایبەتی دایک، وەردەگرێت. گەرچی فێرکار بە زمانەکی نووسراو ئەو ڕۆڵە وەردەگرێت، سەرەڕای ئەوەی تێگەیشتنی ئەو بە ئەرکی فێرکاری، ئەوجا شێوازی خۆیی ئەو لە فێرکاریدا و زمانی ئاخافتنی، کاریگەریان لەسەر گۆشەی زمانی منداڵ هەیە. ئەمە بەم پێیە دوو تەوەری کارا لە گۆشەی زمانی منداڵدا لە فێرگە دەبینین: یەکەم، زمانی نووسراوە لە کتێبدا کە

بۆ منداڵ دەدرێت، دووەم، تێگەیشتنی فەرکار بۆ پیشەکی و زمانی خۆیی ئەو.
زمانی نووسراوەی سادە و گونجاو بۆ جیهانی هەشکیی منداڵ وا دەکات کە ئەندێشەی لە خۆدا فراوانی منداڵ فراوانتر ببێت، ئەمەش گونجی وشەی منداڵ دەوڵەمەندتر دەکات. لە لایەکی دی زمانی باوی کەمەڵ بڕەی وەرگرتن و توانستی سروشتیی منداڵەوە بۆ لاسایی لێنەو گونجی وشەی ئەودا دەچەسپێت. لەبەرامبەر ئەودا ژینگە ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر بیرکردنەوە و ئاوەڵابوونی زمانی خۆیی منداڵ دەنوێنێت، چونکە "منداڵان لێنەو زمانەکی کولتووریدا پێدەگەن، ئەوان فەری زمانێک دەبن کە بەڕێوەبەرێ ووشەکردنەوە و بۆهاکانی ئەزموونیان پێدەدرێت و ئەمانیش دەرفەتیان بۆ دەرخستنن خۆیان لە جیهاندا دەربڕن. منداڵان بەپێی پێوەندیی زمانییەوە ڕەگی خۆیان لێنەو کەمەگەدا دەبینەوە – کەمەگەی کە بۆ ڕەکەوتنەکی هاوبەشی بۆها دامەزراوە و ئەوان دەبێت فەری ببن. منداڵ هەوڵ دەدات بۆ گرووپێ بگونجێت کە ئەو تێیدا دەبزوێت. ئەو تێگانە (مفهوم) کە دەچنێ نێو زمانەوە، زۆر جار دەربڕینن لە بارەی ووداوی تراديسیۆنی و دەبن بە تێگەی ئەوتە کە بەکەیی (کەڵەکتیف) ئەزموونکراون. بەم شێوەیە زمان بە تێگەکان کاریگەرییەکی پڕوڕدەیی وەردەگرێت"(49)، ئەوەش بگومان بە ئاستەی پێگەیاندن یان تێکدانی کەسێتی، چونکە تێگە موجەردەکانی (ئەبستراکتەکانی) زمان، وەک ناموس، شەرەف، ئەخلاق و هتد، بەرجەستەی جیهانبینییەکانن، کەواتە پێناسەی جیاوازیان هەیە. کەواتە خودی ئەم تێگانە دەشێت لە جەرەکی پێناسەکردندا وشە بن بە دیاریکردنی لایەنکی ئاژەییانەی مرۆڤ کە سەکسوالێتییە، کەواتە ووەدەکانە جەوگرتنی جیهانبینیانەی ئەمەکی سروشتی، لە لە جەرەکی دیکەی پێناسەدا دەشێت وشە بن بە هەوەستی هەشکییانەی مرۆڤ کە لە کرداری ئەودا پێوەند بە مامەڵەکردنیەوە لەتەک هاومرۆڤانیدا دەردەکەوێت، بە نموونە سلێدارێتی، ڕاستگۆیی، خۆشەویستی و هتد.
گەر زمانێک زۆر کەم واژەی گونجاوی بە بابەتەکانی پێشبینی و هزرین هەبێت، ئەزمانەکی ستاندارتی نەبێت، ئەوجا ئەو زمانە پابەند بە پێوەندییە نەومرۆڤییەکانەوە، بەتایبەتی پابەند بە پێوەندییەکانی پیاو و ژنەوە، بریتی بێت لە بەرجەستەبوونی جیهانبینییەکی ئایینی-پیاوسالاری و هتد، ئەوسا بیرکردنەوە و زمانی منداڵ ڕواڵەتی و پەهەڵە دەبن، چونکە خودی زمانەکە لەگیکی و مرۆڤدەست نییە کە یاریدەی بدات لە ڕەوتی فەربوونیدا ئەندێشە و پێشبینییە مرۆڤی-منداڵییەکانی خۆی گەشەپێبدات.
جگە لەوە بابەت ی نووسراوی وانە تەوەرەکی چالاکە لە پرۆسەی سۆسیالیزەکردندا، چونکە نووسراو بە هەردوو ڕووی ڕاگەیاندنی

زمانیانیدا، واتا گر چاوی کستیی مرڤیانی تاک بکات یان نیکات، کاریگریی هیە پابند بە هریکی ئو ووانو، بە واتایکی وونتر، دشت بابتی وانە چاوی جیهانبینیی مندانی مندا و زمانکی پروردیی بکات، هاوکات دشت چاوی هیچ کام لم توخمە زرووریانی سسیالیزاسینکی مرڤدست نکات. گومانی تدا نییە کە ئم وشە بایخی ئبژکتیڤیی (موزوعیی) هیە، لە ئمە تنیا وویکی کشکیە، چونکە بابتی وانە سربخە نییە لە تگیشتنی فرکار بە ئرککی، ئمش بودا ووندبتو کە شوازی تگیشتنی ئو بە پیشکی، یان تگیشتنی ئو بە پیوندیی فرکار-فرخواز، ئوجا زمانی خیی ئو وک فرکار، استوخە کاران لە چنتیی ورگرتنی ئو بابتاندا کە لنو کتبدا تمارکراون. گر فرکار تنیا جخت لە نووسراو بکات و ورگرتنی نووسراویش لە شوی درخکردندا وک پشمرجی درچوون دابنت، ئوسا پرسی سسیالیزاسین کارایيکی پمترسی وردگرت، چونکە هر لە سرتاو سنوورک لە بردم ئندشی لە خدا فراوانی مندادا دکشت و بە جوینوی نووسراوکان ایدهنت، کواتە ی لدگرت هشی خی لە پیوندیی خنیی نوان خی و نووسراودا / تکستدا پبگینت و ئیدی بتوانت خی دروست لمە پیوندییە کمایتی و پدراو زانستییکان دربببت. کواتە مندا بە تمن دچتە قناغی کامییو، لە لە ووی هشکییو بدگمن گشی کردوو.(50)

زمانی خیی فرکار استوخە کاریگری لسر مندا دنونت، چونکە مندا لە سروشتو توانستی لاساییکردنوی هیە: جری زمانی خیی فرکار، جا زمانک بت کە پاکژە و پابندی زمانە، یان ناوچیی بت بە هی زمانییو، ئوجا خدربینی ئارام یان جرپنی ئو و هتد، کاریگری لسر زمانی مندا دنونن، چونکە فرکار لە سسیالیزکردنی مندادا جی دایک و باوک دگرتو و کارایيکی لە زر ووو بە مندا گرنگتر لە کارایی سسیالیزکری دایک و باوک. بگومان نکی لو ناکرت کە دایک و باوک بە شوازی خدربین و هوی پروردییان، جا خدربینی پوخت و چاوکری زمان بت یان خدربینی ناتواو و ناوچیی و روا تی بت، رک بە ئاوابوونی هشی مندا دگن، ئمش لە خیدا کارایيکی فرکارییە کە وودکاتە چنتیی دروستکردنی ستە لە لاین مندا و، لە لە بنتدا ئرکە سرکییکە لە ئستی فرگدایە، چونکە فرگە دادمزرنرت بە ئوی توانست و هوست بە مندان بگینت کە لە ووی خییو بە ئوان سوودمندن و لە ووی کمایتییو شیاوی بکارهنانن. ئوان بو ییو

دەتوانن وەک کەسانی پێگەیشتوو زیانێکی سەربەخۆ بەدەستبهێنن و هاوکات پێداویستیی کەمەڵایەتی بۆ داواکاریەکانی بازاڕی کار مسۆگەر بکەن.

بەراوەز

(1) بڕوانە:
Allport, G. W.: Persönlichkeit, Meisenheim: Hein, 1960. In: Fröhlich, Werner D.: Wörterbuch zur Psychologie. München 1987, S. 257.
2)) بڕوانە:
Nestvogel, Renate: Sozialisationstheorien: Traditionslinien, Debatten und Perspektiven. In: Becker, Ruth/ Kortendiek, Beate (Hg.): Handbuch Frauen- und Geschlechterforschung. Wiesbaden 2004, S. 155.
(3) Stumm, Gerhard / Pritz, Alfred (Hg.): Wörterbuch der Psychotherapie, Wien 2000, S. 503.
(4) http://www.socioweb.org/lexikon/index.ht.
(5) Brocher, T.: Das Ich und die Anderen in Familie und Gesellschaft, Oeffingen 1976, S. 7.
(6) Hurrelmann, Klaus: Einführung in die Sozialisationstheorie, Weinheim Basel 2002, S. 14
(7) Bühler, K.: Abriß der geistigen Entwicklung des Kleinkindes, Heidelberg 1967, S. 68
(8) Mann, Leon: Sozialpsychologie. Weinheim und Basel 1997, S. 18
9)) بڕوانە:
Montada, Leo: Themen, Traditionen, Trends, S. 78f. In: Oerter ./ Montada: Entwicklungspsychologie, München 1987
پێویستە بە کاریگەریی جووتسەریەوە لەنێوان دایک و باوک و پەروەردکاران لە لایەک، منداڵان لە لایەکی دی، کۆنسێپتی جیاواز هەن: سۆسیالیزەکردنی پێچەوانە-چالاک (retroactive)، سۆسیالیزەکردنی جووتلایەنی/ بیلاتەرال (bilateral)، سۆسیالیزەکردنی گونجێنەر (integrational). بڕوانە هەمان سەرچاوەی پێشوو، لا 79.
Ebenda, S. 79. (10)
(11) Ebenda, S. 80.
(12) Schmidbauer, M.: Einf. in die Sozialpsychologie, München 1985, S. 43

(13) Secord u. Backman: Sozialpsychologie, Frankfurt/M 1980. Zit. Nach Schmidbauer, a.a.O., S. 43.
(14) ebenda, S. 43.
(15) Hunger, Ina: Geschlechtsspezifische Sozialisation bis zum Schuleintritt – Hintergründe und Reflexionsanlässe, S. 241. In W. Beudels, N. Kleinz & S. Schönrade (Hrsg.). Bildungsbuch Kindergarten: Erziehen, Bilden und Fördern im Elementarbereich, Dortmund 2010.
(16) Ebenda, S. 241.
(17) Ebenda, S. 242.
(18) Chodorow, Nancy: Das Erbe der Mütter, München 1985, S. 108 f.
19)) باخچەی منداڵان وەك نەوەندەكی گرنگی سەسیالیزەكردن لە هەندەك ناوچەی كولتووریدا دەگمەن یان تەواو پشتگوخراوە. بە نموونە نەك تەنیا لە قەزا و ناحیە و گوندەكان، بەڵكو هەروەها لە شارەكانی هەرەمی كوردستاندا، زۆرینەی منداڵان بەبەرین لە باخچەی منداڵان و لە كەشانكاندا سەسیالیزە دەكرێن.
Klafki, Walter: Gesellschaftliche Funktion und (20) pädagogischer Auftrag der Schule in einer demokratischen Gesellschaft. In: Braun, Karl-Heinz / Müller, Klaus / Odey, Reinhard (Hrsg): Subjekt-Vernunft-Demokratie. Weinheim, Basel 1989, S. 25.
21)) "پەیوەی شاراوە" (hidden curriculum) تێگەیەكە كە ئینتەرپەلەژی كولتووری فیلیپ و. جاكسن لە نووسینی („Life in Classrooms", 1968) گەیانی پێدا. مەبەستی واژەی "شاراوە" ئەوەیە كە ئامانجگەلی نهێنی بەبێ ویستی خێ دادەرێن و بە ڕاشكاوی دەرنابڕێن، بەڵكو بەبێ ئاگا لە لایەن فەركارەوە بەڵێی هەڵبژاردنی یەكلایەنەی ناوەرۆكەكانەوە، هەروەها بەبێ گرنگیدان بە ژیانی ڕۆژانەی فەرخواز لەنێو فەرگەدا، ئەنجام دەدرێن. ژیانی فەرخوازان خۆی لە پشت پلانە فەرمییەكانی فەركاریەوە دەبینەتەوە.

Zimmermann, Peter: Grundwissen Sozialisation, Opladen (22) 2003, S. 129.
(23) Ebenda, S. 132.
(24) Ebenda, S. 132.
(25) Ebenda, S. 149f.
(26) Mann, Leon, a.a.O., S. 16.

(27) König, René (Hrsg.): Soziologie. Das Fischer Lexikon, Frankfurt/M 1967, S. 163.
(28) Ebenda, S. 164.
(29) Mann, Leon, a.a.O., S. 15f.
(30) Ebenda, S. 23.
(31) جلال، کاو: کشی پروردی فرکاری لە هرمی کوردستان. خنە و ئلترناتیڤ. گڤاری کوردلەجی، ژ 1. سلمانی 2008. لا 252.
(32) König, Karl: Die ersten drei Jahre des Kindes, Stuttgart 1994, S. 31.
(33) Griese, Hartmut M.: Soziologische Anthropologie und Sozialtheorie, Weinheim Basel 1976, S. 29.
(34) Ebenda, S. 30.
(35) Ebenda, S. 30.
(36) Grimm, Hannelore: Sprachentwicklung: Voraussetzungen, Phasen und theoretische Interpretationen, S. 583f. In: Oerter / Montada: Entwicklungspsychologie, München 1987.
(37) Lindesmith, A. R. u.a.: Symbolische Bedingungen der Sozialisation, Frankfurt/M, 1983. S. 49.
(38) Berger, Peter L./ Luckmann, Thomas: Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit. Eine Theorie der Wissenssoziologie, Frankfurt/M. 1972, S. 63.
(39) Bühler, Karl, a.a.O., S. 78.
(40) Ebenda, S. 79.
(41) König, K., a.a.O., S. 27.
(42) Berlson und Steiner: Menschliches Verhalten, Bd. 1, S. 84, zit. n. Griese, Hartmut M., a.a.O., S. 28.
(43) Grimm, Hannelore, a.a.O., S. 599.
(44) Ebenda, S. 600.
(45) Ebenda, S. 600.
(46) Bühler, Karl, a.a.O., S. 86.
(47) Griese, Hartmut M., a.a.O., S. 31.
(48) Grimm, Hannelore, a.a.O., S. 608.
(49) Ebenda, S. 63.
(50) بە وونکردنەوەی ئەم وشە دەتوانین نموونەی کەنکرەت لە هرمی کوردستان بهەنینەو. منداان کە دوای قەناغی هەرزەکاری دەچنە قەناغی گەنجەتییەو و خوەندنی ئامادەیی تەواو دەکەن،

بەدگەمەن لە ئەوتی پرسەی فەرکاریدا، یان باشتر ببژین: پرسەی خوەندندا، گەچانەکی مەئریفییان پەدراوە بە ئەوەی بتوانن لە زانکەدا خەیان بەگونجاوی پەبگەیەنن، تەنانەت زانکە بەدگەمەن دەتوانەت ئەو گەچانەیان پەبدات، چونکە نەک تەنیا نووسراوی فەرگەکان کەپیی سیستەمی فەرکاریی دەوەتانی ئەوتەن کە گەانی زانستی و تەکنەلەژی تەیاندا لە ئاستەکی بەرزدایە و مندانیش بەنەو پرسەیەکی دیکەی سەسیالیزەکردندا تەدەپەن، بەکو هەروەها زەرینەی فەرکارانیش تەنیا ئەرکەکی پیشەیی مووچەمسەگەر ئەنجام دەدەن و خەیشیان بە شەوەیەکی نیوەناچە پەگەیەنراون، جگە لەو فەزای کارکردن، واتا شەوازی دروستکردنی بینا و پەیی پەلەکان بارن بەسەر سەسیالیزەکردنەو، ئەوجا لەکارخستنی ئەتەرەتیی (دەستەیشتوویی) فەرکار / مامەستا، ئەوانی ئەوەندەی دی لە کارەکەیان بەزارکردوو، وەک سەرەنجامی ئەم ەوش "بەگشتی" گەنجانی بەدخوو و تەمە سەریانهەداوە کە لە زانکە بەدەست قورسیی بابەتەکانەو تەنیا دەکەووزەنەو، خەپەشاندان دەکەن بە کەمکردنەوەی ەژەی بابەتی وانە، یان گەر بەهەی تەمەی یان گرنگینەدانیانەو بە فەربوون دەرنەچن، ئەوا خەپەشاندان دەکەن و داوای دەرچواندنیان دەکەن، هەروەها ەوودەدات کە زەر جار خەیان "ەسای پەینەو" (عبوور) دەسەپەنن، پاشان کە زانکە تەواو دەکەن، بەوانامەکەیان لە ماەو بە دیواردا هەدەواسن، هاوکات لە هەموو جەیەک بە دەنگی بەند دەیدرکەنن کە "لە زانکە هیچ فەرنەبوون". ئەمە نموونەیەکە بە پرسەیەکی سەسیالیزاسیەنی شکستهەناو، کە تەیدا دامەزراوەکانی سەسیالیزەکردن، وەک خەزان، فەرگە، وەزارەتەکانی فەرکاری، بەچالاکی بەشدارن، لە هەروەها میدیاکان کە ەاستەوخە کاریگەری لەسەر پتر گەندەکردنی پرسەی سەسیالیزاسیەن دەنوەنن، چونکە ئەوان زەر جار خەکوشتنەک یان خەپەشاندانی فەرخوازانی تەمە وەک ەوا پەخش دەکەن، بەمەش "دەهە بە پەردان بە بەسەروبەری و تەمەی دەکوتن"، نەک بە پەچەوانەو لە شەوەی ئاماژەدان یان ەوونکردنەو یان هەڤپەیڤین هەو بدەن بە ئەوەی بەدجەرەتیی سەسیالیزەکردنی خەزانی و فەرگەیی پەشان بدەن و بەمەش بەشداریی نەگەتیڤی خەزان و فەرگە لە بەدجەرەتییەدا بهەننە ئاگایی گشتییەو.

سەرچاوەکان

- Allport، G. W.: Persönlichkeit، Meisenheim: Hein، 1960. In: Fröhlich، Werner D.: Wörterbuch zur Psychologie.

München 1987

- Brocher، T.: Das Ich und die Anderen in Familie und .Gesellschaft، Oeffingen 1976
- Berger، Peter L./ Luckmann، Thomas: Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit. Eine Theorie .der Wissenssoziologie. Frankfrt/M. 1972
- Bühler، K.: Abriß der geistigen Entwicklung des Kleinkindes، Heidelberg 1967
- .Chodorow، Nancy: Das Erbe der Mütter. München 1985
- Griese، Hartmut M.، Soziologische Anthropologie und .Sozialtheorie. Weinheim Basel 1976
- Grimm، Hannelore: Sprachentwicklung: Voraussetzungen، Phasen und theoretische Interpretationen. In: .Oerter / Montada: Entwicklungspsychologie، Münchem 1987
- Hunger، Ina: Geschlechtsspezifische Sozialisation bis zum Schuleintritt – Hintergründe und Reflexionsanlässe. In W. Beudels، N. Kleinz & S. Schönrade (Hrsg.). Bildungsbuch Kindergarten: Erziehen، Bilden und Fördern im Elementarbereich. Dortmund 2010
- Hurrelmann، Klaus: Einführung in die Sozialisationstheorie. Weinheim Basel 2002
- Klafki، Walter: Gesellschaftliche Funktion und pädagogischer Auftrag der Schule in einer demokratischen Gesellschaft. In: Braun، Karl-Heinz / Müller، Klaus / Odey، Reinhard (Hrsg): Subjekt- .Vernunft-Demokratie. Weinheim، Basel 1989
- König، Karl: Die ersten drei Jahre des Kindes. Stuttgart .1994
- König، René (Hrsg.): Soziologie. Das Fischer Lexikon. .Frankfurt/M 1967
- Lindesmith، A. R. u.a.، Symbolische Bedinungen der .Sozialisation. Frakfurt/M. 1983
- Mann، Leon: Sozialpsychologie. Weinheim und Basel 1997
- Montada، Leo: Themen، Traditionen، Trends، S. 78f. In: Oerter / Montada: Entwicklungspsychologie،

München 1987
- Nestvogel، Renate: Sozialisationstheorien: Traditionslinien، Debatten und Perspektiven. In: Becker، Ruth/ Kortendiek، Beate (Hg.): Handbuch Frauen- und Geschlechterforschung. Wiesbaden 2004.
- Schmidbauer، M.: Einf. in die Sozialpsychologie، München 1985
- Secord u. Backman: Sozialpsychologie، Frankfurt/M 1980
- Stumm، Gerhard / Pritz، Alfred (Hg.): Wörterbuch der Psychotherapie، Wien 2000.
- Zimmermann، Peter: Grundwissen Sozialisation. Opladen 2003.

سەرچاوەی ئینتەرنێت:
http://www.socioweb.org/lexikon/index.ht.

ناساندنی هەمانی "ژنە نان فرۆشکە"ی کزافیە دەمنتبان

ئامادەکردنی: شەمال بارەوانی

شاکارێکی تری ٢٩٤ لاپەڕەیی"کزافیە دەمنتبان"ی گەورە نووسەری ناوداری فەڕەنسیە.
نووسەر لەساڵی ١٨٢٤ لەبەهەتسارت لەدایکبووە، و لەساڵی ١٩٠٢و لەشاری پاریس کۆچی دوایی کردووە.
دەمنتبان بە ناودراترین نووسەری هەمانە میلیۆکانی سەدەی١٩ هاتووەتەناسین،
نووسەر خاوەنی کەمێک هەمانی تر، کەهەمووپان باس لەتراجیدیامیلیۆکانی ژیانی میلی مرۆڤکان دەکەن،
لەوانە.
-سوارچاکی لانسکەت
-کیژانی جادولکراو
-شازادە توتور

- پ□ری د□ریا
- پزشکی ه□ژاران
- ه□□گری ئازار
- ب□کر□گیراوی پ□لیس
- خوشک□ سوزان
- ما□ی ه□ژاران
- قومارخان□ی ژنان
- س□ر□تاکانی ئست□ره
- کو□ی خ□زان
- دان پیانانی س□رگ□ردان□ک
- بازرگانی ک□یل□ی سپی و چ□ندین ب□ره□میتری ناواز□.

ب□□ام ناودارترین و پ□فر□شترینی □□مان□کانی س□د□ی ١٩ی نووس□ر"ژن□ نان فر□ش□ک□"یه.ک□ ی□ک□م چاپی ل□سا□ی١٨٨٩ل□ ب□ت□واوی ل□ ها ت□ ب□او کردن□و□ دوای ئ□و□ی ل□سا□ی١٨٨٤ ل□□□ژنام□ی"ل□ب□تی ج□□نال" ب□زینجیر□ی و ب□ش ب□شی ل□ ها تبوو و□شان.

ژن□ نان فر□ش□ک□. □□مان□کی ک□م□لای□تی- تراجیدیک□و ب□رج□ست□ک□ری ئازاری مر□ڤای□تیی□و

ب□ ز□ر□ک ل□ زمان□کانی جیهان ها توو□ت□ و□رگ□□ان.

ت□و□ری س□ر□کی و با ب□تی چی□□کی "ژن□ نان فر□ش□ک□"باس ل□تراجیدیاو ن□ها م□تیی□کانی مر□ڤای□تی و چ□وسان□و□ی ی□کتری و ک□ش□ی ن□وان مر□ڤ□کان د□کات.

نوس□ر □یدا تیشک د□خات□س□ر لای□ن□کی □□شی ژیان و د□خ□کی تراجیدیکی بوون و باس ل□ق□زتن□و□ی ب□ ه□زی مر□ڤ و ست□م ل□کردنی د□کات ل□لایان مر□ڤ و ها و□□گ□زی خ□ی□و□، ئ□و مر□ڤان□ی د□یان بوو□ت□ ب□ردو ه□ستی ئینسانیان ل□د□ست داو□و هیچ ب□ز□یی□ک ل□ناخیاندا ن□ماو□و ل□ه□موو ب□ها و م□□ا□□کی مر□ د□ستی داما□دراون.

ل□پا□ چ□مک□کانی دلس□زی و قوربانی دان و کارو ه□و□دان .

ه□مو پاراد□کس□کانی تری و□ک مردن – ژیان،

د□ پاکی – ه□ستی ت□□□س□ندن□و□،

- خ□ش□ویستی – □ق
  - □□شبینی – ئوم□د
  - ه□ژاری – دو□□م□ندی
  - ح□قیق□ت – خ□یا□

  باس و ت□واوک□ری چی□□ک□کانی ئ□و شاکار□م□زن□ی نووس□رن.ل□ ژن□ نان فر□شک□دا

  ک□م□ل□ک کار□کت□ری س□ر□کی □□□ د□گ□□ن.

-جیل لابر: خاونی کارگر. کە دوای مردنی هاوسەرەکەی جان فەریە، بەپاسەوانی بردەم دەرگەای کارگەکە لای خەی دایدەمزرێنێت، تابتوانێت بژێوی ژیانی خەی و دوو منداڵە بەباوکەکەی دابین بکات.
-خاتوو جان فەرتیە: پاڵەوانی ڕۆمانەکە،ئەو ژنەی پیاوەکەی لە کارگەدا دەمرێت.
-لوسی و جەرج :هەردووک کچ و کوەی فەرتە.
-جاک جیەرد:ئەو کارمەندەی کارگەکەو هاوڕێی هاسەرە کەچکردووەکەی جان و ئەو کەسەی ژیانی جان فەرتیە دەکاتە دەزخ وتومەتی بەهەدەبەستێت و دەیخاتەزیندانەوە.
-ماری : کچی پێل هرمان، پێل"جاک جیەرد"
-لوسیان :کوەی جیل لابر.کە دوایی دەکەوێتە داوی خۆشویستی لەسی کچی جان فەرتیە.
-ئیتیان: گەواهیدەەی ەاستی.
-قەشە فلیکس لەژیەە: قەشەی ئەو دێیەی خاتووژان فەرتیە کاتێک ەادەکات ئەو داەدەی دەداتماوەیەک.
پوختەی چیەەکی"ژنە نان فرۆشەکە" باس لەنەهامەتی و ئازاری ژنێک"جان فەرتیە" دەکات.
کە هاوسەرەکەی بەهەی ەووداوەکەوە لەو کارگەیەی تێیدا کاردەکات گیان لەدەست دەدات،
مەژووی چیەەکەکە بە نیەوەی دووەم لەسەدەی ۱۹ی زایینی دەگەەێتەوە.
جان خاوەن دوو منداڵە،کوەێک و کچێک، جەرجی بچوک لەگەڵ لوسی شیرەخەر،
جان فەرتە لەهەمان ئەو کارگەیەی هاوسەرەکەی کاری تێدا دەکردو بەهەی تەقینەوەی ئامڕازەکەوە گیان لەدەست دەدات.
کاردەکات، تاوەکو بتوانێت ەووبەووی قورسایی ژیان ببێتەوەو تەزێک لە نەهامەتییەکانی کەم کاتەوەو پارەو نانێک بە خەزانە بچوکەکەی مسۆگەربکات.
وەلە ئەفسووس جان فەرتیە، لەلایان بەڕێوەبەری کارگەکەوە، سەرەەای نەهامەتی هەژاری و بە هاوسەری و لە ئەستۆگرتنی دوو منداڵ و بەخۆوکردنیان. تووشی نەهامەتی تر دەبێتەوە،
دووای ئەوەی جاک جیەرد دێیەوەت دەخی هەژاری و ژیانی بقەزێتەوەو فریوی بدات و وەک نەچیرەکی لاوازو بە دەسەات بیخاتە داوی خێیەوە، جاک داوای هاوسەرگیری لەدەکات، بەەام جان ەەتی دەکاتەوەو ئەو بەەەنی بەهاوسەرەکەی داوە هەرگیز دوای ئەو ژیانی هاوسەرگیر پەک نەهێنێتەوەو دەست بەرداری

دوو مندا□□کی نبت.
بیئو دبت هکاری لدایکبوونی قکی زر لد و دروونیدا. لهمبر جان.
جاک پیلانکی نامرڤانلدژی جان داد□□ژت، خاونی کارگک "جیل لابر" دکوژت و ئو کار قزونی دخاتئستی ژان و دیخاتداوو ادستی پلیسی دکات،و جان لدادگادا بیاری زیندانی هتاهتایی بدبتوو کو□□کی جرج لای خشکی کاهینک"فیلیکس لژیی" جد□□□ت و کچکیشی لوسی لدیک لای ژانکی شیردر،
ئیتر لزیندان پوندی بمندا□□کانیو دپچت و هیچ ئاگایکی لیان نامنت و هیچ لبار یانونازانت و لناو چوار دیواری زینداندا. بهی دابان لمندا□□کانی و دیارنمانی چارنووسیان لگ□□ د□□□اوک و خم و فرمسک و ئازار □□ژ دزخیکان ب□□□دکات.
ئو □□ژانی هر چرکیکیان بقد سا□□ک درژ.
جاک جارودی دوای ئو هموو شتبنرخکانی کارگک ددزت و،
ئیدی دبت کسکی زنگین و ساماندارو ئوندیتر لنامرڤی و قزتنوی ژیانی خ□□ک □وودچت و د□□واتئمریکاو ناوکی خی لجاک جیردو ب"پل هرمان" دگ□□□ت.
دوو مندا□□کی جان، و هروها مندا□□کی جن لابر خاونی کارگک، بهی ئیفلاسی و نمانی هیچ شتکو
دیان نهامتی و ناخشی دچژن لژیانیاندا تا گورد بن،لکتایی چی□□کک□دا، جان بلوسی و جرج شاد دبتوو جاک گارودیش بسزای کار هڤانو قزونکانی خی دگات و کورد گوتنی دگات بحقی خیی و دان بتاوانکی خی دادنت و دووای سمانگ لگرتووخانو برگنگرتنی دخی زیندان کتایی بژیانی خی دنت و کچکشی توشی نخشییکی کوشنددبت و دمرت،
بو شویکتایی بچیکی □□مانکدت و لکتایدا
نوسر دیوت ئومان پبت □استی هرچند بماویکی زریش بت بسرو شون بکرت و ون ببت، دواجار هر ئاشکرادبت و تای ترازو بلار □استیدا دشکتوو هر □استی سردکوت.
.....
شما بارِوانی

پەرستار.. سەلام عومەر

پەرستارێک
لەجیات فاکسین
خوێنی فریشتەی تێکردم
ژیانی دامێ
بەدزی مردنی لێبردم.
⋆ ⋆ ⋆
فریشتەیەک
فایرۆسەکان باش دەناسێ
بۆیە هەمیشە کراسی ژیان
بە تەنافەکەی منەوە
هەڵدەواسێ.
⋆ ⋆ ⋆
تاعون دەو بوو مرۆی دەخوارد
کۆرۆنا مردنی دەژمارد
کاتی من هات
فریشتەیەک لەودیو پردی ژیانەوە
وەک خەر هەڵهات.
⋆ ⋆ ⋆
پەرستارێک

نا…. ببوورن فریشتەیەکی بەلانە
لەخوەنمدا دەت و دەچە و
دەمی کردەتە هەلانە.

ساەژکردن.. کەنعان مدحەت

بەزە هاوە (بەقسە) ئەکادیمییەکانی زانکەی گەرمیانم

ئەو خەرمانە نائارامی و ئازار پە گەیاندنانەی
بە مەبەست قەا پە چەکردن و
بەندە بە دەستدانم
وا لەسەر مەزی پشووی هاوینا
راخستووە و
سەرقاەی پەداچوونەوە و
ساەژکردنی ئەندامە هەوکراوەکان و
لەبوردنی یەکجارەکی و
رەکخستنی سەرلەنوەی پەزەی پەیەو و
پەیوەندییە مرەییەکانمم..
ئەوانەی هەرس کران
درەژایی زەرابیان پەاند و
توان و
شوەن پەشیان سەایەو
وانەی هەرس نەکراون
بە بەزەیی
بە ماندووبوون
وەک خە کاوەژکردنی سەبەر هەر
بە دوومەوەن

چەندم هەوەدا فانوسەکەی سوقراتیان بە هەەکەم
بە ئەوانەی لە ەژیشدا
غەرقی کوەر شەوگاری کەلارن
چیتر دەستبەرداری تروسکە نەبن
تەنانەت لە ئاسەش پاەامەو

بە سەرپێیشبە لە سەردانتان پێ نەبێتەوە
بەڵام چی لە ئاگربەستی بەهودەی ژین و مەرگ
کە جگە لە چاوەڕوانی و خەم...
هیچیتریان لە ناکۆتەوە

بە کەسە جریوەی ئەستێرە دەخوێنرێتەوە
خودی لە نەوەی ئاسمان بێت
کەس دەتوانێ شاباڵ دەربێنێ
خەی لە توخمی پەپوولە کەوتبی و
فڕێ هەڵفەینبێت..
تیری تاڵە لاوانەوەی
لە قورگی زەوی ئاراستەکراو
ناخی شاخی چوون هەڵگوردی پێ ناپێکرێ
لە بەتاڵی هەوادا هەر بە نزیکی بردەبێتەوە

مردن قەت بە ئەزموونا تێنەپەڕیوە
هەر بۆیە زیندووە لە مردوو بە گیانترکان
لە بەهاکانم بەدەر و
لە یادگارییەکانما
ون و
زەن...

ئەو خەرمانە نائارامی و ئازار پێ گەیاندنانەی
بە مەبەست قەڵا پێ چەکردن و
کەسایەتی بە دەستدانم
وا لەسەر مێزی پشووی هاوینا
راخستووە و
سەرقاڵی پەداچوونەوە و
ساڕێژکردنی ئێندامە هەوکراوەکان و
رەکخستنی سەرلەنوێی پێزڵی پێیەو و
لێبوردن و
پێوەندییە مرۆییەکانمم
پێوەندییە مرۆییەکان..

فیلمی سینەمایی "ئەزموون" لە دەرهێنانی "شەوکەت ئەمین کورکی" ئامادەی نمایش کردنە

مەنسوور جیهانی

فیلمی سینەمایی "ئەزموون" The Exam لە دەرهێنانی سینەماکاری کورد "شەوکەت ئەمین کورکی" ئامادەی نمایش کردنە.

فیلمی سینەمایی "ئەزموون" The Exam لە دەرهێنانی سینەماکاری کورد "شەوکەت ئەمین کورکی"، لە بەرهەمهێنانی "مەمەد ئەکتاش" و لە نووسینی سیناریۆی هاوبەشی "شەوکەت ئەمین کورکی" و "محەمەد ڕەزا گەوهەری" سیناریۆنووسی ناوداری سینەمای ئێران، بەم دواییانە دوایین قۆناغەکانی تەکنیکی لە ستۆدیۆکانی شاری ئەستەنبوڵ و بەرلین تەواو کردووە و ئێستاکە ئامادەی نمایش کردنە و لە داهاتوویەکی نزیکدا لە فێستیڤاڵە گرینگەکانی جیهان، بەشداریی دەکات. ئەم فیلمە، بەرهەمی هاوبەشی هەرێمی کوردستان و وڵاتانی ئەڵمانیا و قەتەرە.

فیلمی سینەمایی "ئەزموون" بەرهەمی کومپانیای "میتوس فیلم" لە شاری بەرلین لە وڵاتی ئەڵمانیا و کومپانیای "مەستی فیلم" لە شاری سلێمانی؛ بە پاڵپشتی وەزارەتی روشنبیری و لاوانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە وەرزی پایزی ساڵی 2019 لە شاری سلێمانی وەنەگیراوە و ستافیکی پیشەگەڵ لە سینەماکارانی هەرێمی کوردستان، ئەژهەڵاتی کوردستان و باکووری کوردستان و هەروەها وڵاتی ئەڵمانیا تیایدا بەشدارکەوتوویەوە بەشداریان کردووە.

لە فیلمی سینەمایی "ئەزموون"دا کەمەک ئەکتەری بەئەزموونی هەرێمی کوردستان لەگەڵ چەندین ئەکتەری گەنجی کوردستان، تیایدا ئەڵیان بینیوە، لەوانە: ئاڤان جەمال، ڤانیا سالار، حوسێن حەسەن، شوان عەتووف، هوشیار زەڵە نەروویی، نیگار عەسمان، کاوە قادر، عادڵ عەبدوالڕەحمان، حەمە ڕەشید هەرەس، یانا توانا، سەلاڤ حەمە غەریب، زەریا سامی، دیدار غەریب، بەهار مەعروفی، ژیر فەریدوون، ئومێد زەندی، مەستان مەریوان و …

"ئەزموون" چوارەمین فیلمی بەندی سینەمایی "شەوکەت ئەمین کورکی"،

دوای "پێینۆ لە غوبار"، "شۆنێک بە یاری" و "بیرۆرییەکانی سەر بەرد"ە کە بەم بەرهەمە سینەماییانە لە فەستیڤاڵە گرینگەکانی فیلم لە ئاستی جیهاندا بەشداریی کردووە و کەمێک خەڵاتی بەرچاویی بە سینەمای کوردستان بەدەستهێناوە.

ستافی ئامادەکردنی فیلمی سینەمایی "ئەزموون" بریتین لە:
دەرهێنەر: شەوکەت ئەمین کورکی، نووسەرانی هاوبەشی سیناریە: شەوکەت ئەمین کورکی و محەمەد ڕەزا گەوهەری، بەرهەمی هاوبەش: فوئاد جەلال، بەرپرسی بەرهەم: لیا دریسچەر Lea Drescher، بەڵوبەری وێنەگرتن: ئەدیب سوبحانی، بەرۆوبەری بەرهەم: عادە عەبدوالڕەحمان، مونتاژ: ئیبەاهیم سەعیدی، موزیک: مەحموود بەرازی، دیزاینی بەرهەم: جەلال ساعیدپەناە، بەرپرسی سەحنە: بەکر فەرەج، دەنگهێنەگر: شەهرام ئەحمەدیان، دەنگدانەر: چاگلەر یەشیلای Çağlar Yeşilay، میکیاج: کارینا ئەڤدەکیموڤا Karina Evdokimova، دیزاینی جلووبەرگ: کاتارینا نەستەڕوا Katharina Nesterowa، یاریدەدەری دەرهێنەر: ئاڤەستا قادر، مونشی سەحنە: سروە عەلی وەیسی، وێنەگری پشت سەحنە: لیزا گوە Lise Goll، ڕووناکی: مستەفا سادقی، یاریدەدەری بەڵوبەری وێنەگرتن: هادی مەنووچەهرپەناە، یاریدەدەری دەنگەگر: هیوا شەو، یاریدەدەری کامەڕا: بەڕێن زەنگەنە، ئامان سەیدی، ژە کامیل، هەمن دەریا، سەرپەرەشتی دوای قەناغی وێنەگرتن Post-Production: سینان یەسف ئەغە Sinan Yusufoğlu، دیکە: سەلاح ساعیدپەناە، ڕاوێژکاری پەروەردە: مەریوان عومەر، یاریدەدەری بەرهەم: وارمان سەعید، تارق توفیق قادر، میهرەبان عەبدوڵا، بەڵوبەریی ڕاگەیاندنی گشتی: مەنسوور جیهانی و مەنووچەهر جیهانی، بەرهەمهێنەر: مەمەد ئەکتاش، بەرهەمی ساڵی 2021.

بەڵوبەرایەتی ڕاگەیاندنی گشتی فیلمی سینەمایی "ئەزموون".

نامەیی.. گەشاوە جاف

شانەیەکی لەک نەترازاوین من و شەو
من بە عیشقی ئەو ئاوس

شەو بێ دیداری شەبەنگ ئاوس
تەنهایی بێ سەمفەنیای بەدەنگی ئاوس
چ ناوازەیە جادوویی
لە پریاسکەی نێبوون دا هەرسێک کەردنەوە
بوخچەی هەر کچێ
هەر ژنێ ژنێ
هەر بەوژنێ بەوژنێ
لە کەتای بیردەزدا
بێ من و شەو و تەنیایی یەکسانێ
منەکی دووگیان بێ ئەشق
سیناخ بێ بەدەنگی
دەبەتێ بەرد دێ
دەبەتێ قاڵبوون بەدەنگی
بەسێ بێ وتنی سترانێ دڵکوتەی عەشق
بێ سواری ئەسپی ئەفسووناوی گەیشتن فریادڕەس
سەرگەردان بەدوای مەحبووبەکەیدا مەیدان
مەیدان تا دادەینی کراسی ڕەش پەلکەزێرینێ
دووگیانی شڕەش پەکەوەبوون
فڕەمەکی زەر ناسکێ بەیانی
چ سەکووچکەیەکی ناوازەیە گەردوون
کەسێ هەیە هەر چوار وەرزەی بەجەرگ ئاوگڕکراوێ تەمەن
شانەی ژیان بەتێ تەختەیەک نمایيش
چ جوانێ بارانەکی مەر لە سەر شەونمی دێ.

دەروازێ2
19/05/2021

گەشاوە_جاف

فیکر و فەلسەفەی ئەفلاتون.. د.

محەمەد تەفیق زکریا
وەرگێرانی: ئەردەشان عەبدوڵا

ئەفلاتون « یان وەکو بە زمانی لاتینیی پێی دەڵێن پلاتۆن» لە ساڵی 427 پ.ز لەدایک بووە و لە ساڵی 347 پ.ز کۆچی دوایکردووە. ئەفلاتون یەکێکە لە باشترین خوێندکاری سوکرات، هەروەها مەزنترین بیرمەندە لە مێژووداً، جگەلەوەش ئەو یەکەمین زانکۆ» ئەکادیمیا»ی دامەزراند، کە تێیدا خوێندکارەکان دانیشتن و کۆبوونەوەکانی سوکراتیان وەکو وانەی زانستی دەخوێند.
ئەفلاتون لە ئەسینا لە بنەماڵەیەکی ئەرستۆکراتی لەدایک بووە، ناوی راستەقینەی خۆی «ئەرستۆ کلیس» پاشتر ناویان لێناوە» پلاتۆن، ئەفلاتون»، چونکە لە رووی جەستەییەوە کەسێکی چوارشانە و بەهێز بووە، ئەو سەرباز و زۆرانبازێکی بەهێز بووە و لە تەمەنی لاوێتیدا، چەندین خەڵاتی وەرزشی بردۆتەوە.
دیارە زۆر زەحمەتە جیاوازی لە نێوان فەلسەفەی سوکرات و ئەفلاتوندا بکرێت، بەڵام دەتوانین بڵێین کە فەلسەفەی ئەفلاتون زیاتر میتافیزیکی و سەفیگەری بووە تاوەکو فەلسەفەی سوکرات.

کەمارەکەی ئەفلاتون
لە کتێبی کەماردا، ئەفلاتون ئەفسانەی «هاوڵێیانی ئەشکەوتی» بەکارهێناً، کە ئاویش بریتییە: باسی کەمەڵێک زیندانی دەکات کە هەر بە منداڵی بە زنجیر دەبەستێنەوە و لە بەردەم دیوارێکدا لێناو ئەشکەوتێکدا زیندانی دەکرێن، ئاوانیش لە ڕووشکی زۆر خراپدان، هیچ ئاگایان لە دەست و خزم و بنەماڵەکانیان نییە و نازانن چی لە دەرەوەی ئەشکەوتەکە دەگوزەرێت.
لە پشتیشیانەوە ئاگرێک کراوەتەوە کە لە سەر شوێنکی بەرزەوە دەگەشێتەوە، لە نێوان ئاگرەکە و زیندانییەکانیش ڕێگەیەکی بەرز هەیە کە دیوارێکی بچکۆلانەی لەسەر بنیاتنراوە. لەسەر تەواوی دیوارەکەش، کەمەڵێک پیاو وەستاون، هەندێك شتیان هەڵگرتووە کە لە بەرد و دارو شتی تر دروستکراوە. ئەوکاتە زیندانییەکان تەنها ئەو تارماییانەیان دەبینی کە ئاگرەکە لەسەر دیوارەکەی بەرامبەریان دروستیکردبوو.

ئەگەر زیندانییەکانمان ئازاد بکردایە بۆئەوەی ئەشکەوتەکە بجێبهێڵن، ئەوا ڕووبەڕوی تیشکە بەهێزەکانی ڕووناکی دەڕوە دەبوون و بەمشێوەیش نەیاندتوانی تەنانەت تارمایی ئەو شتانەش

ببینن کە پشتر لە ناو ئشکەوتکەدا دیابینیی و لەسەری راهاتبوون، پرسیارکە لەردا ئوەیە، ئایا بەمشوەیە باشە یان زیندانییەکان هەر لەناو ئشکەوتکەدا بمننەوە؟!
ئگەر فشارمان بخستایەتە سەر زیندانییەکان کە دەبەت بنە پشەوو لەبەر رشنایی روونا کی ئاگرکە سیری شتکان بکن، ئوا بە دنیاییەوە چاوکانیان ئازاریان دکشا و رایاندکرد و دووبارە دگەانەوە سیری سبەری تارمایی شتکانیان دکرد، چونکە بەمشوەیە ئاسانتر و باشتریش شتکانیان هست پدکرد تاوکو لەبەر رشنایی روونا کی ئاگرە بەهزکە. جگەی ئاماژیە ئستا زانستی نو، راستیی و دروستیی ئم تزری ئفلاتونی سلماندووە.
ئگەریش بە زەر بیانبینە دەروەی ئشکەوتەوە و بیانخینە بەردەم خەرتاوکەوە، ئوا زیاتر ئازار دکشن و هەویش ددن را بکن، چونکە ناتوانن هەروا بە ئاسانی خیان لسەر ئم رشە نویە بگونجنن.
ئوان پش ئوەی هقیقتی جیهانی نو ببینین، دەبەت بە هواشیی لسەر واقیعە نویەکە خیان بگونجنن، سەرتا بە ئاسانی دتوانن تنها تارمایی شتکان ببینن و لسەریشیان رابن، پاشانیش بەئاسانی دتوانن وننەی مرۆق و درختکان لسەر ئاوکە ببینن، هەروەک چن ئمە وننەی خمان لەبەرامبەر ئاوننەدا دەبینینەوە.
پاشانیش دتوانن هموو شتکانی تر وکو خیان ببینین، درختکان، رووبارکان، باندکان، شتی تریش. دتوانن سەریان بەرز بکنەوە و تماشای رشنایی ئستەرەو مانگ بکن، لە کتاییشدا دتوانن بە رۆژی روونا ک سیری خەرتاو بکن، لەرشەوە ئیتر بە تواوەتی هموو شتکان ببینن و چاوکانیان بە روونا کی تکنچن.

درککردن بە هقیقت

سبەرکانی کە لە سەر دیوارکە بوون، هقیقتیان دشاردەوو هقیقتی راستقینە نبوو، وکو ئو وننەیی کە لە گڤار و درامای تیقییکان و فیلمە سینماکاندا هیە. بەهمان شوەش ئمە زەر مزهب و هزر هیە رووی راستقینەیان نابینین، بکو تنها سبەرکانیان دەبینین، ئمەش بەهی لایەنگرییمان بیان و هروەها بەهی بوونی کتوبندی نریتکانمان.
تگەیشتنکانمان بە چاکە و خراپە، یخسیری پروردە ئاینییەکمانە. جیاوازییە رگەزیی و ئاینیی و ئتنییکان، رگوریشی دگەتوە بە پروردە هکمان لسەردەمی منداییدا. بە ئازادبوون لەو کت و زنجیرانە و درچوون بە جیهانی دەروە، پروەدە و فەرکردنکی باش هاوکاریمان دکات، بداخەوە هموشمان

لەمەدا هەژارین. هەروەکو چەن زیندانەکان لەسەر ئەو راهاتوون کە سەرتا تارماییەکان ببینین، بەیە دەبەت بە هەواشی خەیان لەسەر بینینی رەشنایی رابهەنن و بەیەکجاریش ناتوانن ئەو بکەن.
کاتەک زیندانییەک کە ئازاد بووەو بیەوەت بگەەەتەو بە ئەشکەوتەکە بەئەوەی هاوەەکانی رزگار بکات و رەگەی راستییان پە پیشان بدات، ئەوا لەلایەن هاوەەکانییەو رووبەروی بەرەنگاری دەبەتەو، چونکە ئەو کەسە دەیەوەت لەو وەهمەی کە ئەوان لەسەری راهاتوون و باوەەیان پەیەتی، بەبەشیان بکات، ئەمەش زەرجار ژیانی ئەو کەسە دەخاتە مەترسییەو، چونکە پەدەچەت هەوەی کوشتنی بدەن.
ئازادکردنی زیندانییەکان لەو تاریکیی و درە و ناەاستییەی کە تەیدا دەژین، لەگەەئەوەشدا کە ئەمە وەکو گەشتەکی قورس و دژوارە بە ناو رووناکیی و گەرمی هەقیقەت، بەەام ئەمە ببووە مەرام و ئامانجی سەرەکی زەربەی فەیلەسوف و بیرمەند و پەشەوایانی جیهان لە مەژوودا. دیارە لەمەدا ئەفلاتون مەبەستی تەنها دەستەواژەیەکی وەژەیی و خەیاەەکی شاعیری نییە، بەەکو زیاتر مەبەستی فکرەکەیە.

دوو جیهانی جیاواز

ئەفلاتون جیاوازی دەکرد لە نەوان ئەو جیهانەی کە بەهەی هەستەکانمانەو هەستی پەدەکەین و ناوی لەناوە « جیهانی هەستپەکراو»، لەگەە جیهانەکی مەعقوە کە ناویلەناوە « جیهانی بەها باەاکان» هزرە نەگەەە ئەزلییەکان. ئامانجی سەرەکیشی لەم تەزە ئەوە بوو، رەتدانەوەو دژایەتییکردنی فەیلەسووفە سەفساتییەکان بوو، چونکە ئەوان پەیان وابوو کە مەعریفە شتەکی جەگیر نییە و هەمیشە لە گەەاندایە و تەنها پشت بە هەستەکانی مرەڤ دەبەستەت کە ئەویش لە گەەانی بەردەوامدایە.
ئەو شتانەی کە ئەمە هەستی پەدەکەین و لەدەوروپشتمانن، لە سیما تایبەتییەکانیاندا جیاوازن، بەەام لەهەمانکاتیشدا هەندەک شتی هاوبەشیشیان لە نەوانیاندا هەیە. بە نموونە راستە زەید» لە « عەبید» لە یەکتری جیاوازن، بەەام لەهەمانکاتیشدا کەمەەەک شتی ئینسانی پەکەو گرەیان دەداتەوەو هاوبەشن لەگەە یەکتریی. ئەمەش مرەڤایەتییە، ئەو شتەکی نەگەەە، هەرچەندە ئەو شتەکیشە کە هەستی پەناکەیت.
ئەمەش ماکی مرەڤە کە تەنها لە رەگەی عەقەوە دەتوانیت هەستی پەبکەیت و بوونی بناسیتەو. مرەڤ شتەکە لەناودەچەت و جەستە و رەوشی داراییشی لە گەەانی بەردەوامدایە، بەەام ئینسانییەتی یان « بەها باەەکانی، « وەکو خەی دەمەنەتەو و شتەکی ئەزلییە و ناگەەەت و لەناوناچەت. لە هەمانکاتیشدا هەمووشتەکی ناو جیهانی

هەستپێکراو « بەهای باڵا» ی خۆی هەیە لەناو جیهانی مەعقووڵدا، هەروەها شتە جوانەکان بەهای باڵای خۆیان هەیە لەناو جواناسیدا، بەهەمانشێوە بەهای باڵا هەیە بە فەزیلەت و خێر و چاکە، ئەمانە بوونی هەقیقین. دەتوانین بەمشێوەیە روونیبکەینەوە، بە نموونە گوڵ لەناودەچێت و نامێنێت، بەڵام جوانی گوڵەکان دەمێنێتەوە و ئەوەش بوونی هەقیقیە.
ئەفلاتون تیۆری مەعریفەی خۆی لەسەر بنەمای « بەها باڵاکان» بنیاتناوە. ئەو پێی وایە کە بوونی هەقیقی واتە بوونی « بەها باڵاکان» بەڵام بوونی هەستپێکراو، هەستەکی ساختە و دڕۆیە.

مەعریفەی هەقیقیی

مەعریفەی هەقیقیی کە دەکرێت پشتی پێببەستین، لە ڕێگەی عەقڵەوە دەستمان دەکەوێت، بەڵام مەعریفەی هەستپێکراو، تەنها دەمانگەیەنێتە وەهم و ساختە، چونکە ئەمان پشت بە هەست دەبەستن کە ئەوانیش سنووردارێکی دیاریکراویان هەیە لە توانا و هەمیشەش لە گێڕاندان و لەناودەچن. ئەزموونیش، تەنها بەرەو گومان و باوەڕبوون دەمانبات، کە ئەمەش ناتوانێت بگاتە ئاستی مەعریفەی هەقیقی.
کاتێک بە چاوەکانمان تیشکێکی بچووک لە ئاسمانەوە دەبینین، واهەست دەکەین کە ئەوە تەنها ئەستێرەیەکە، بەڵام ئەگەر بە تەلیسکۆپێکی نوێ سەیری بکەین، دەبینین کە ئەو تیشکە بریتییە لە کۆمەڵێک ئەستێرە کە زۆر لە ئەمەوە دوورن و ژمارەیان دەگاتە سەدان ملیۆن ئەستێرە.
کاتێکیش بە چاوەکانمان سەیری تەنها دڵۆپێک باران دەکەین، وا هەست دەکەین کە ئەمە زۆر پاکە و بە خواردنەوە دەشێت، بەڵام ئەگەر ئەم دڵۆپە بخەینە ژێر مایکرۆسکۆپێکەوە، ئەوا هەزاران گیانلەبەری زیندووی تێدا دەبینینەوە، کە دەجووڵێن و ملە دەکەن و زاوزێ دەکەن و بەدوای نێچیری خۆیاندا دەگەڕێن، کاتێک سەیریان دەکەیت، جیهانێکی ترە لە گیانلەبەران و زیندەوەران.
ئەمەش مانای وایە کە بەچوونەکانی ئەفلاتون لەبارەی هەستکانەوە راست دەرچوون. ئەمەش ڕێگەیەکی گریمانەییە بە زانینی تارمایی مەعریفەی هەقیقەت، بەڵام ناتوانێت بمانگەیەنێتە خودی هەقیقەت.
پاشان ئەفلاتون مەعریفەی « ئەپستیمەلۆژیا» ی بە چوار بەش دابەشکرد کە ئەوانیش بریتین لە : 1- هەستکردن، مانای بینین و گریمانەکردن، کە ئەمەش مانای هەستکردنە بە جەستە و تارماییی شتەکان.
2- گومانکردن، بە مانای باوەڕبوون. کە ئەمەش دەبێتەهۆی دروستبوونی دووەمی، کە ئەویش بەرەو ئەوەمان دەبات کە ئەمە بەدوای زانستدا بگەڕێین.

3- بۆگەهێنانەوە و تێگەیشتن، کە لەمشدا پشت بە ڕێچکەی ماتماتیکی ببەستێت بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان.
4- عەقڵانییەت، ئەمش مانای هەستکردنە بە ماک و کرێکی شتەکان، کە ئەمش دواین پلەی مەعریفەیە.
ئەگەر هەستە گەورەکان ببنە هەکارێك بۆ مەعریفەی هەقیقەت، ئەوا دەبێت بەدوای ئێتەرناتیفێک بگەڕین بۆئەوەی پشتی پێببەستینن بە بوونی « بەها باڵاکان» مرۆڤیش کاتێک دەتوانێت بگاتە « بەها باڵاکان» کە تەکڵەی بوونی بێت.
بەڵێ ئەفلاتون پێی وایە کە مرۆڤ نەفسێکی موجەردە و لە جیهانی « بەها باڵاکان» دا دەژی، پێش ئەوەی دابەزێتە ناو جیهانی هەستپێکراو. مرۆڤ لە ژیانی پێشوویدا دەیتوانی درک بە زانین و مەعریفەی « بەها باڵاکان» بکات، هەربۆیە پێویستە مرۆڤ هەوڵ بدات ئەو مەعریفەیەی بیربکەوێتە لەبارەی « بەها باڵاکان» کە پێشتر زانیوویەتی یان درکی پێکردووە.
لە یەکێک لە دانیشتنەکانی لەژێر ناونیشانی « مینۆ» کۆی کێلێکیان هێنا کە پێشتر هیچ نەیخوێندبوو «نەخوێندەواری بووە،وک.» ئەو وای لە کوڕەکە کرد کە بابەتێکی ماتماتیکی ئاڵۆز چارەسەر بکات، ئەمش لە ڕێگەی وەاڵمدانەوەی پرسیارەکانی سوکرات بە « بڵێ یان نەخێر».
لەمەوە ئەفلاتون گەیشتە ئەو دەرئەنجامەی کە ئەو کوڕە پێشتر هەر لەسەرەتاوە وەاڵمی پرسیارەکانی زانیوە، بەڵام نەیزانیوە کە دەیزانێت. ئەو پێی وابوو کە مەعریفەی هەقیقی لە ناخەوەیە، لە « نەفس» . مرۆڤ ئەو شتانەی لەبیردەچێتەوە کە دەیزانێت، لە تەواوی ژیانیدا مرۆڤ لەناو ناخی خۆیدا دەگەڕێت بە دوای ئەو مەعریفەیەی کە پێویستییەتی.
مەعریفە لای ئەفلاتون مانای کەردنەوەی ئەو زانیارییانەیە کەلەناو ناخی مرۆڤدا هەیە، هەرئەمش دەبێتە سەرچاوەی سەرکی و ئیلهامبەخشین، بە زانای دەروناسی نەمساوی ناسراو سیگمەند فرۆیدا کە چەمکی « عەقڵی ناوخۆی» ی داهێنا.

میتۆدی مەعریفە

میتۆدی مەعریفەی ئەفلاتون، پشت بە تیۆری « ئەنترۆپۆلۆژیا» دەبەستێت، ئەمش پێی وایە کە نەفسی مرۆڤ بوونەکی سەربەخۆیی هەیە و لە جەستەی جیایە. بەستنەوەی « ڕۆح، جیهانی باڵا» بە جەستەوە دەبێتە هۆکاری سەرکی بۆ هەموو خراپە و ڕزیلێک. وەهم و بەدگومانیی و نەزانینی مەعریفەی هەقیقی، هۆکارێکی دەگەڕێتەوە بۆ کۆنتڕۆڵکردنی هەستەکان لەلایەن ڕۆحەوە.

کرەکی مرۆڤ بریتیە لەو رۆحە موجەردەی کە لەناو جیهانی « بەهای باڵا» دا دەژی، پێش ئەوەی بتەوێ خوارەوە بۆ ناو جیهانی هەستپێکرا و بەستنەوەی بۆ جەستەوە.
جەستە بریتییە لە دیوارێکی گڵۆر کە ڕێگە لە ڕۆح دەگرێت بۆئەوەی نیگاتە مەعریفەی ڕاستەقینە، هەروەها ڕێگریشی لەدەکات کە فەزیلەت بەدەستبهێنێت.
ئەفلاتون ڕۆح بەسەر چەند ئاستێکی جیاوازدا دابەش دەکات کە ئەوانیش بریتین لە : ڕۆحی غەریزەیی، ڕۆحی شەڕانگێزیی، ڕۆحی عەقڵانییەت. مرۆڤی چاکخواز ئەو مرۆڤەیە کە دەتوانێت باڵانسێک لەنێوان ڕۆحە جیاوازەکاندا دروستبکات، بەشێوەیەک کە هیچ کامیان سنووری ئاستی ئەوی تریان نەبەزێنێت.

ئەخلاق
ئەفلاتون فەزیلەت بە مەعریفە دەبەستێتەوە، ئەو کەسەی کە کارێکی شەڕانگێزی دەکات، ئەو کارە دەکات چونکە نازانێت، یان بە واتایەکی تر سەرچاوەی شەڕانگێزی» جەهڵە». ئەمەش مانای ئەوەیە کە تەنها عەقڵ سەرچاوەی ئەخلاقە. هەربۆیە تەئامان» تأمل» و فەرامۆشکردنی جەستە، ڕێگایەکە بۆ گەیشتن بە مەعریفەی هەقیقەت و ئەخلاقی جوان.

سیستمی دیموکراسیی و حوکمی زۆرینە
لەپاش شکستی ئەسینایەکان لە جەنگیان لەدژی ئەسپارتە و سەرکوتکردنی ئەو شێوەی کە سوکراتییەکان» هەوادارانی سوکرات» رابەرایەتیان دەکرد، جارێکی تر سیستمی دیموکراسی دەگەڕێتەوە بۆ ئەسینا، دواتریش سوکرات دەستگیردەکرێت و حوکمی ژەهرخواردنی دەردەکرێت.
لەپاش لە سێدارەدانی سوکرات ، ئەفلاتون لە ترسی دەستگیرکردنی لایەن دەسەڵاتدارانەوە، ئەسینا بەجێدەهێڵێت و ڕادەکات، لەو کاتەدا تەمەنی 28 ساڵ بووە. هەربۆیە لەوکاتەدا گەیشتە ئەو قەناعەتەی کە سیستمی دیموکراسیی و حوکمی زۆرینە، هەکاری سەرەکی بوون بۆ کوشتنی سوکرات، هەروەها هەکاری هەموو ئەو کارەسات و بەڵایانە بوون، کە بەسەر ئەسینا هاتووە.پاش گەڕان بۆ وڵاتان و خوێندنەوەی فەلسەفیان و چوونە ژێر کاریگەرییان، لە تەمەنی چل ساڵیدا گەڕایەوە بۆ ئەسینا.
ئەفلاتون پێی وایە زۆرینەی خەڵکی، ناتوانن درک بە بەرژەوەندیی باڵای دەوڵەت و بەرژەوەندیی هاووڵاتیان بکەن، ئەمەش لەبەرئەوەی کە زۆرینەی خەڵکی لە ڕووی مەشق و ڕاهێنان و خوێندن و حیکمەتی باش بۆ گەیشتن بە مەعریفەی هەقیقەت و جیاکردنەوە لە نا هەقیقی «

ناڕاستیی» لاوازن. زۆرینەی خەڵکی تەنها گرنگی بە بەرژوەندیی تایبەتی خۆیان و هەست و خواستە راستەوخۆکانیان دەدەن. تەنهاش سەرۆکانیان دەیانجووڵێنێت، هەرئەمەش وا دەکات کە تاک ببێتە قوربانییەکی ئاسان بۆ دیماگۆگیەت.
لە سایەی دیموکراسیی و حوکمی زۆرینەدا، خەڵکانی شەڕەنگێز، ڕابەرێتی خەڵکی کوێر دەکەن، هەزە زاڵم و خراپەکان، خۆیان دەبەستنەوە بە کاروانی جەهل و دەبەنگیی. زۆرینەی خەڵکی کاتێک گوێیان لە دەنگی دەهەڵەک دەبێت، یەکسەر بێ بە عەقڵ و بیرکردنەوە دوای هەموو شتێک دەکەون کە ڕوو دەدات. بەڵام ئایا هەمانشت لە وڵاتانی عەرەبی ڕووندات؟!

ئەفلاتون و سیستمی حوکمڕانیی
ئەفلاتون متمانەی بە سیستمی دیموکراسی نەما بوو. هەربۆیە دواتر تێزی « پادشای فەیلەسوف» یان فەیلەسوفی پادشای داهێنا، یان دیکتاتۆرێکی عادل هەروەکو ئیمام محەمەد عەبدە ناوی لێناوە.
پادشای فەیلەسوف، مەعریفەی هەقیقەتی بە دادوەری هەیە و دەشتوانێت چاکسازیی لە شێوازی حوکمڕانی بکات. هەتا وەکو پادشایەکی فەیلەسوف یان فەیلەسوفێک نەبێتە پادشاو حاکم، کەمەگەی دادوەر دروست نابێت، ئەفلاتونیش تەواوی ژیانی بە ئەم مەسەلەیە تەرخان کردووەو کاری بۆ کردووە. ئەفلاتون دەوڵەت لە کەمارکەیدا، وەکو « تاک» دادەنێت و سەیری دەکات، هەروەک چۆن تاک « مرۆڤ» لە سێ بەش پێکهاتووە کە ئەوانیش: جەستە، سەزەکان،عەقڵ. دەوڵەتیش لە سێ بەش» چین» پێکهاتووە، کە ئەوانیش بریتین لە :
چینی بەرهەمهێن، کە ئەوانیش زۆرینەی کەمەگە پێکدەهێنن. چینی سەربازەکان، چینی حوکمڕان یان پاسەوانەکان، کە لەمانیشەوە فەیلەسوف یان حاکم بەرهەم دێت. پاشان لە کتێبەکەیدا باسی چۆنێتی هەڵبژاردنی چینی حوکمڕان لەناو چینەکانی تردا دەکات، هەروەها چۆن دەبێت ئەو چینە بە ماوەی چەندین ساڵ مەشق و ڕاهێنانیان پێبکرێت، هەتاوەکو لە ڕووی ڕۆحیی و نەفسییەوە بگاتە ئاستی « کامڵبوونی تەواوەتیی».
کاتێک ئەو کەسانە دەگەنە تەمەنی پێنجا ساڵی، پاشئەوەی کە هەموو مەشق و ڕاهێنانەکان بە سەرکەوتوویی تەواو دەکەن، ئەوا دواتر بۆیان هەیە کە ببنە ئەندامی چینی حوکمڕان یان پاسەوان.
ئەم چینە بۆیان نییە کە خاوەنی هیچ جۆرە سامانێک بن، هەروەها بۆیان نییە کە ژن بهێنن و خێزان دروست بکەن، هەروەها نابێت ئاڵتون و زیو و سامانیان هەبێت. بە کەمەڵە دەژین و وەکو سەربازەکانیش پێکەوە نان دەخۆن، ژیانی سەکیش تەنها بە باشترینیان

دەبێت کە لە رووی جێستەیی و عەقڵییەوە لە هەموویان باشترن، ئەمەش تەنها بۆ ئامانجی لەدایکبوونی باشترین جۆری منداڵی زیرەک و ژیر.» واتە تەنها ئامانج لە کردەی سێکسیی و جووتبوون، لەدایکبوونی باشترین و زیرەکترین منداڵ،و.ک».
ئەو منداڵانەش دەبێت لە خەزانەکانیان جیا بکرێنەوە و بۆپەی سیستەمێکی تایبەتی پەروەردە بکرێن، کە ئامانج لێی ئامادەکردنیانە بۆ ئەوەی لە داهاتوودا کاتێک گەورە دەبن، ببنە فەیلەسوف و حاکمی وەات. لەبەرامبەردا چینەکانی تری کۆمەڵگە، بەیان هەیە ژیانی ئاسایی بژین و ژنبهێنن و خەزان دروستبکەن و مافی موڵکداریی و میراتگیریان هەبێت.
کۆمارەکەی ئەفلاتون، کۆمارێکی دیموکراسی نییە، تاک لە سایەی دەوڵەتێکی دیکتاتێریدا دەژیی و ئەو دەوڵەتەش بۆ شێوەیەکی شمولی مافی پەروەردەکردن و چاودێریکردنی هاووڵاتیانی هەیە ، ئەفلاتون پێی وابوو کە ئەم جۆرە حوکمانییە و کۆمارەکەی لەسەر بنەمای مەعریفەی راستەقینە بنیاتناوە. لەسەر بنەمای دادوەریی رەها» مطلق» دروست بووە. ئەفلاتون کۆمارەکەی لەسەر بنەمای ڕەگەزپەرستیی یان هەز یان سامان بە چینێکی دیاریکراو دروست نەکردبوو، هەروەک چۆن لە سیستمی کۆمۆنیستیدا هەیە، هەروەها لەسەر بنەمای تاکیش دروستی نەکردبوو، هەروەکو چۆن فاشیزم باوەڕی پێیەتی. ئەفلاتون کۆمارەکەی لەسەر بنەمای مەعریفەی هەقیقی دروستکردبوو. پاشتریش ئەو دەوڵەتە مافی دەسەاتی رەهای هەیە، چونکە ئەمە لەبەرژەوەندیی تاکە» هاووڵاتییە».
بەڵام با لێرەدا ئیستەک بکەین و بپرسین، ئایا هەموو حاکمێکی ملهوڕ و دیکتاتۆرێک کە خاوەنی دەسەاتی رەهایە، ئەویش پێیوانییە کە تەنها ئەو دەزانێت مەعریفەی راستیی چییە، هەرئەمەش دەبێتە بیانوو بۆ دەسەاتە دیکاتێرییەکەی بەسەر گەلەکەیەوە؟
ئایا هەقیقەتێکی رەها بوونی هەیە وەکو ئەفلاتون دەڵێت؟ لەکاتێکدا هیچ هەڵەکی راستەوخۆ لەنێوان دوو خاڵدا نییە، چونکە تێری رەژیی گشتی پێیوایە هیچ هەڵەکی راستەوخۆ نییە بەهۆی چەمانەوەی بەشایی، ئەوەی کە تەنها هەیە، بوونی دوو کەوانەیە. لەلایەکی تریشەوە چ گرنتییەک هەیە کە چینی حوکمڕان یان چینی پاسەوانەکان کە وەکو ئەفلاتون ناوی لێناون، تووشی گەندەڵیی و خراپی بەکارهێنانی دەسەات نابن.
پاشان ئەی کە چاودێریی پاسەوانەکان بکات؟ کێش بۆی هەیە لێپرسینەوە و لێپچینەوە لەگەڵ پاسەوانەکاندا بکات، کاتێک گەندەڵیی یان ڕەگەیان هەڵە کرد؟ پاشان ئەی چۆن دەتوانین لایبەرین، کاتێک کە دەستیان کرد بە دزین و تاڵانیی و چەوساندنەوە و

زۆرمکردن لە خۆکیی و پاشانیش نەوکانیان کرد بە جگرەوەی خۆیان و دەسەلاتی دیکتاتۆری خۆیان رادەستی منداڵکانین کرد.
بەڵام ئاخۆ ئەمە خۆشەک نییە لە فیکری ئەفلاتون؟ هەربۆیە فەیلەسوفی مەزنی بریتانی « ئەلفرید نۆرس وایهید دەڵێت: مێژووی فەلسەفە تەنها بریتییە لە قسەکردن و شرۆڤەکردن و سەرنجدان لە کتێبی کەماری ئەفلاتون.

سەرچاوە:
محمد زکریا توفیق. افلاطون. سایتی الحوار المتمدن. www.ahewar.org

---

کارەکتەرسازی لە نۆو ڕۆماندا.. گۆران سەباح

خوای گەورە شەوی ئادەمی لە قوڕ دروست کرد، ماوەیەک لەی گەڵا، دواتر ڕوحی تێ خست. تێ بڕینی هەروا، بە بیرکردنەوە و پلان، ئادەمی دروست کردبێ؟ بێ شک، نا. ڕاستە (کون فیکون)ە، بەس دروستکردنی ئادەم پێسەیەک بوو.
ڕۆمانەووسیش خالقە، کارەکتەر دروست دەکات. بۆ پێسەکە بە پلان، بیرکردنەوە و لێخوڕبڕت، کارەکتەرکان دوور دەبن لە ڕاستی، خوێنەر باوەڕیان پێ ناکات. ئەمش ڕۆمانەکە کرچ دەکات.
زۆربەی ڕۆمانکان لەبارەی خۆکن. توخمێلی ڕۆمان (پڵۆت، ڕووداو، ستینگ، هتد) لە پێناو کارەکتەرکان دروست دەبن. لینکی خوێنەر زۆتر لەگەڵ کارەکتەرە. هێندەی کارەکتەر لە هەزری خوێنەردا دەمێنێتەوە، هێندە ڕووداو و کات و شوێن نامێننەوە.
هەر کارەکتەرێک لە مەشکی خوێنەردا مایەوە، واتە باش هاتووتە دروستکردن. بە نموونە، هاری پۆتەر، جۆکەر، ئایرن مان، مولازم تەحسین، مانی و ئاهی لە ڕۆمانی میدیا، هتد.
پێش باسکردنی تەکنیکی دروستکردنی کارەکتەر، با باسی جۆرەکانی کارەکتەر بکەین. دیاریکردنی جۆری کارەکتەر مشتومڕی لەسەرە (بەرنارد، ۲۰۱۱)، بۆیە کراونەتە چەند پۆلێک:
پۆلی یەکەم
ناسراوە بە (۱۲) جۆرەکە (هەک، ۲۰۱۱). دەروونناسی سویسری کارل

جنگ، بیردزناسی ئمریکی جزف کامپل و چندان نووسر و سیناریست لسری ککن:

- ددار (lover): د ببری ئم جر کارکتر دکات. هزیلی ئم کارکتر ئمانن: سز، خشویستی، قناعت، لاینی مریی. خای لاوازیان ئمانن: ساویلک و نائقانی. ب نموونن: مم و زین، میم و جولیت.

- پاوان: ئم کارکتر فریادس. شکمند، بهز، بغیرت و کنندر. خای لاوازی ئویی بتام متمانیان بخیان و ل هیچ شتک س ناکنو. ب نموونن: ئاکیلیس؛ (ه) ل مانی فریشتی دزخ.

جرکانی س تا ۱۲ ئمانن: ساحیر، یاخی، گک، دانا، بریئ، دروستکر، حاکم، خمخر، شووت، نوکتچی.

پلی دووم

حفت جر کارکتر هن بپ ئو ی پیان ددرت ل گانو (سمیس، ۱۹۹۵):

یکم: پتاگنیست: واتـ کارکتری سرکیی چیرکک.

دووم: ئنتاگنیست: واتـ خراپکار ل چیرکک.

سیم: جی بایخ و خشویستی: واتـ ئوی پتاگنیست لای گرنگ و خشی دوت.

چوارم: متمانپکراو: واتـ ئو کسی پتاگنیست متمانی پ دکات، هاوکاری پتاگنیست دکات.

پنجم: دیوتراگنیست (dueteragonist): هندی پتاگنیست گرنگ، بام چیرکک لباری ئو نیی.

ششم: تشیری (Tertiary): کارکتری لاوکین و ل دیمنک یان ووداوک زر گرنگن.

حفتم: فیل (foil): ک پچوانی پتاگنیستن و کشی ب دروست دکن.

پلی سیم

ئم پل ل پنج جر کارکتر پک هاتوو (هفمان، ۱۹۹٦). لسر بنچینی گان و نگانی کسکان ناویان ل دنرت.

- گاو (dynamic): ئم کارکتر گانی بسردا دت. سرتا ترسنک، دواتر ئازا دبت؛ سرتا شبین، دواتر گشبین دبت.

- قابیلی گان (Round): ئم کارکتر نزیک ل کارکتری گاو، بام هر ل سرتاو پیو دیار ک دتوانت بگت و کارک بکات.

- جگیر (static): ئم کارکتر ل سرتاو تا کتایی ناگت. هندی جار پی دگوتر فلات کارکتر.

- دامەزراو (stock): کارەکتەرێکی نموونەیی و کەمەڵەک سیفەتی نەگۆڕی هەیە.
- سیمبولی (symbolic): نوێنەرایەتی تەمایەک یان مانایەکی گەورەتر لە خۆیان دەکەن.

چۆن کارەکتەری باش دروست بکەین؟
بۆ دروستکردنی کارەکتەرێکی لەبیرنەکراو، کارەکتەرێک خوێنەر لەگەڵی بژی، خوێنەر باسی بکات، دەبێ کارەکتەر ڕاستی بێت (بێرنارد، ٢٠١١). کارەکتەری ڕاستی ڕابردووی هەیە، هەست و سۆزی هەیە، خاڵی لاواز و بەهێزی هەیە، سیفەت و خووشی هەیە (هەک، ٢٠١١). دەتوانین ئەم تەکنیکانەی خوارەوە بەچاو بکەین بۆ دروستکردنی کارەکتەری ڕاستی (مەلیسا، ٢٠٢١):
یەکەم: دیالۆگ
هەر کەسێ و بۆ جۆرێک قسە دەکات. ستایلی قسەکردنی من جیایە لەگەڵ هەر حەفت ملیارەکەی تر. کەواتە دەبێ کارەکتەرەکانت ستایلی خۆیان هەبێت. بۆ نموونە، سەیری ئەمانی مرەڤی هەرزان بکە، شووشە و سامی و ڕام و مەتال و ئیمام حەکیم ستایلی تایبەتی خۆیان هەیە، لە یەک ناچن کاتێ قسە دەکەن.
دووەم: ناو
ناوی کارەکتەر پەیامێ. ناوێک نییە و بەس، بگرە پەیامێکی لە پشتە. ناو دەبێ لەگەڵ کەسایەتیی کارەکتەر بگونجێ. بۆ نموونە، (هەنگ) لە ئەمانی فریشتەی دۆزەخدا ناوێکە پێ بە پێستی کارەکتەرەکە. شووشە ناوێکە پێ بە پێستی کات و شوێن و کەسایەتییەکەی. دەکرێ ناوی پاڵەوانەکەت (عەبدولمەجید) بێ؟
سێیەم: جەستە
باڵا، ئەنگی پرچ، چاو، قەبارەی لوت، شێوازی ڕێشتن و ستایلی جل، هتد. کارەکتەر بەمانە دەتێ ناسینێ. دەبێ بەپێی پێویست هەندێ لەو سیفەتانە وەسف بکرێن.
چوارەم: ڕابردوو
هەر کارەکتەرێک ڕابردووێکی هەیە. ئەنگێ ئازموونی هەبێ. دەبێ لە شوێنێک، بەپێی پێویست، باس لە ڕابردووی کارەکتەر بکرێت.
پێنجەم: ئامانجی کارەکتەر
هەندێ جار تێواوی ئەمانەکەت بەندێ بە ئامانجی کارەکتەرەکەت. ناڕوونی ئامانجی کارەکتەر گەلانێکە بێتام دەکات.
شەشەم: خاڵی لاواز و بەهێز
ئەگەر کارەکتەرێک هیچ خاڵێکی لاوازی نەبێت، واقیعی نییە. سەیری شووشە، پاڵەوانی ئەمانی مرەڤی هەرزان، بکەن: سەقەتە، دەترسە،

دەگریە، هتد.
حەفتەم: خەزان و هاوە
هیچ مرۆڤێک نییە هاوەیەکی یان ئەندامێکی خەزانەکەی کاریگەری لەسەر نەبێت. دەبێ ئەوانە باس بکرێن.
هەشتەم: ئەرک
ئەرکی کارەکتەرەکەت چییە؟ کاری چییە؟ چی دەکەن بۆ بژێوی ژیانیان؟
نۆیەم: کەشی کارەکتەر
هەندێ بەربەست هەن لە ژیانی هەر یەکەکماندا. دەبێ ئەوانە ئاوێتەی گەشانەوەکە بن.
دەیەم: توانا و توانست
هەموو کەسێک لە شتێک زۆر باشە، توانای لە شتێکدا هەیە. دەبێ ئەمە ڕەنگ بداتەوە لە چیرۆکەکە.
یازدەم: سیفەت و تایبەتمەندی و خووەکان
هەیە لە سەری بدەن ناوکی سەمون ناخوات. هەیە هەموو بەیانیان سەعات پێنج بەخەبەرە. هەیە بۆ گەرما تێک دەچێت، هەشە تاقەی سەری دێت. دەبێ شارەزای کارەکتەرەکەت بی.
دوازدەم: ترس
هەموو کەسێک لە شتێک یان چەند شتێک دەترسێت. کارەکتەرەکەت لە چی دەترسێت؟ چی بەسەر دێت کاتێ ڕووبەڕووی ترسەکەی دەبێتەوە؟

سەرچاوەکان

Bernardo, K. (2011). Types of Characters in Fiction. Vancouver, Canada: Colin Welch Teaching Resources

Hauke, Christopher; Alister, Ian (2001). Jung and Film. Psychology Press.

Hoffman, Michael J; Patrick D. Murphy (1996). Essentials of the theory of fiction (2 ed.). Duke University Press, 1996. p. 36.

Donovan, M. (2021). Twelve character tips for fiction writers. Retrieved June 12, 2021 from https://www.writingforward.com/storytelling/12-character-writing-tips-for-fiction-writers

Smith, M. (1995). Engaging characters: Fiction, emotion, and the cinema. Oxford: Clarendon Press.

پەرداخی ئاوەکەی تورکیا مەخنەوە.. هەندرین شێخ راغب

لەتورکیا، کێشەی کورد دوو باڵی هەیە، باڵی سیاسیو باڵی سەربازی. کورد لە دوو سەنگەرەوە خەریکی ململانێی تووندبووە لەگەڵ دەوڵەت جیاواز لە پارچەکانی دیکەی کوردستان. چونکە کاتێك هەڵکانی ئەمە لە شاخ بوون، هەزی دیکە لەعێراق نەبوو لەناو پرۆسەی سیاسی نوێنەرایەتی ئاراستەی کێشەی کورد بکات، جگە لە هەندێ حزب و گروپی دروستکراوی بەعس خۆی. بەڵام لە تورکیا دەخەکە جیاوازە، کورد هەم لە شاخەو هەمیش لە شار.

هەدەپە(پارتی دیموکراتی گەلان) باڵی سیاسی کێشەی کوردە لەناو تورکیا، ماوەی رابردوو زۆر گۆشەی کرد، نێك بەربەستی یاسای هەڵبژاردنی بێ، بەڵکو بووە سێیەم گەورە پارتی ناو هەموو تورکیاو 80 کورسی پەرلەمانی بەدەست هێنا. کاندیدی سەرکایەتیکێشی کە صەلاحەدین دەمیرتاشی هاوسەرکیان بوو زیاتر لە 6 ملیۆن دەنگی هێنا. لەولاشەوە گۆشەی باڵی سەربازی کورد کە پەکەکە نوێنەرایەتی دەکات لە رۆژئاوای کوردستان و شەنگال و باکوری کوردستان پەگەی خۆی گرت و چەکی نوێو پێنجەرەی نوێی دەستکەوت، بەتایبەت نزیکبوونەوەی ئەمریکا لە هەپەگە لەرێگای یەپەگەوەو دەخی شەنگال و کوردانی ئێزیدی. ئەمەش هەم تورکیای هارکرد، هەمیش ئێرانی توشی دڵەڕاوکە کرد. بۆیە تورکیا بەگۆشەکردنی ڕەوای کێشەی کورد چی دیکە ئارامی نەما. پەلاماری عەفرین و ڕۆژئاوای کوردستانی دا، فشاری بەردومانو ئۆپەراسیۆنی بە سەر ناوچەکانی پەکەکە دەست پێکرد.

بەڵام سیاسەتی یەکەمی لەناوخۆی تورکیا دەستپێکرد، ئۆپەراسیۆنی گەورەی یەکەمی لەروی سیاسی ئەنجام دا، کەوتە گیانی هەدەپە، هاوسەرۆك دەمیرتاشی خستە کونجی زیندان، دەیان پەرلەمانتاری خستە زیندان، هەزاران کادیرو ئەندامی هەدەپەی زیندانی کردوە. باڵی سیاسی کوردی خراپ خستە قەفەزەوە.

ئینجا دوای تەواوبونی ئۆپەراسیۆنی سیاسی، ئێستا ئۆپەراسیۆنی سەربازی دەست پێدەکات بە ئاوەی باڵی چەکداری کوردیش بکاتە ناو دەڵەکەوەو نەفەس بڕی بکات. کە ئەمەشی کرد، لەناو تورکیا کورد دەکاتە تیرۆکی مەعقول و دابڕیوو لە خواستەکانی. ئاوکاتە

پاکجك ئامادە دەکات بەناوی چارەسەری ئاشتی و سیاسی و کرانەوەی دیموکراسی، بەشك لە مافی دیاریکراو دەداتە کوردی باە کراوو تەواوی رای گشتی نەودەوەتی و ئیقلیمی و شەقامی کوردی چەواشەدەکات. کوردی باەکراویش دەسەاتی ئەوەی نابەت تەنانەت وبەوەی ئەم چەواشەکاریەش ببەتەوە.

ئینجا چی دیکە دەکات؟

بە هەرەمی کوردستان وانەی قەرەباغی ئەرمینیا ئەوەتا لەبەردەم کونەلوتی، تورکیا بەهەموو توانایەکیەوە پەلاماری دەوەتی ئەرمینیایداو هەرەمی قەرەباغی گەاندەوە دەست دەوەتی ئازەربایجان، کەسیش لەم دنیایەدا قسەیەکی نەکرد؟؟ ئەگەر هەرەمی کوردستان تەسلیمی عەراق یان بیخاتە سەر سنوری خەی کە قسە دەکات؟ ئەمریکاو روسیا؟ ئەرانو عەراق؟ یان یەکیەتی ئەوروپا؟ کەشەکە جددییە تکایە بیری وردی دەوەت.

تورکیا ئاوی لەسەر عەراق گرتەتەوە، کە هەیە پەی بەە بە وا دەکەی؟ خەکی مەدەنی کردەتە ئامانج و کەچی بە کورد دەەن تیرەریست. بەداخەوە هاوکەشەی هەز لە ئەرزی واقیع دەیخواو کەس خەی پیاو خراپ ناکات لەسەر کورد. عەراق دەخەکی شلەق و تەك شەلاوی هەیە، شیعەکان لەیان ئاەزبووە، بەام ئەگەر هەرەمی کوردستان بە زەلیلی بکەوەتەوە دەستیان بە خراپە؟ ئینجا کە هەرەمی کوردستان زەلیل دەکات ئەوە گرفتی ئەوان نیە؟.

ئەم نائومەدیە لە فراوانبوونی تورکیاو پان بوونی جەستەی تورکیا، بەشەکی پەیوەندی بەناوخەی ماەی کوردیەوە هەیە، هەرەمی کوردستان بەی نەوتەکەی لەچنگی تورکیایە، ئەمەش کارتەکی توندە بە لاوازکردنی هەوەستی هەرەمی کوردستان، هەرەمەك کەشەی موچەو دارایی هەیەو بازاەی قلیشاوەتەوەو دەسیەی نەوتی شکست خواردوەو نەوت دەکەە نەك بیفرەشە. تورکیا مەستی ئەم خراپیەی دەخی کورد بووە.

ناەم دەخەکە باشە، بەام ئەوەی لەی دەنیام ئەوەیە داهاتوو کەپی ئەستا نیە. ئەگەر تورکیا بەرنامەی هەیە، خەکیش بەرنامەی خەی هەیە، دەگوترە لە سیاسەت دەستی هەمیشەو دوژمنی هەمیشەیی نیە، بەام لە سیاسەت سەرکەوتنی هەمیشەیی نیەو کەوتنیش هەیە. هەگەانەوەی مەزکەش هەیە. ئەگەر سەیری رابردووی خەمان بکەین نمونەی زەر باوە پەنکراومان بینیوە کە بەخەونیش بیرمان لە نەکردەتەوە، وەك جەنگی کوەت و راپەین و بەهاری عەرەبی و ئازادبوونی رەژئاوای کوردستان و ئەم دەخەی دواتر بە ناسینی کەشەی کورد لە ئاستی نەودەوەتی دروست بوو. دەخەکە رەشە، بەام مەرج نیە هەموو رەژەکانی ساە ئاسمان هەر تاریك بەت، دنیا روناك دەبەتەوەو رەژیش هەدە. بەام لە ئەستادا بە کورد ئەوە گرنگە کە

تورکیا پەرداخێك ئاوی پێیە، هەر کەس بیخواتەوە، دەیکوژێ، چونکە ژەهرە؟؟.

مژوو زانستێ نەک چیرۆک، بۆیە وامانبەسەرهات.. سامانی وەستا بەکر

ئەم بابەتە کەکراوەیەکە لە مژووی پێویست بکوردەوە، نەک تەنها وتارێک.
مژوو:
بریتییە لە گۆڕانەوە و نووسینەوەی ئاوەی لە رابردووا رووياوە، لەکەینەوە لەسەر هەکاری رووداوەکە، لەکدانەوە و شرۆڤەکردن و بەستنەوەی بە کات و سەردەمی خۆیەوە، بەراوردکردنی لەگەڵ ئیستا و پێشبینی کردن بە داهاتوو. هەر لەکەینەوە و قسەکردنێک لەسەر مژوو بە هزر و بیرکردنەوە بنووسرێتەوە، بایەخی زانستیی نابێت.

لەوانگەی پێناسەی مژووەوە کە شرۆڤە و لەکدانەوەی سەردەمی خۆیەتی و بەستنەوەی بۆئێستاوە و پێشبینی کردن بە داهاتووش بۆیە بگرنگی ئەزانم هەندێ رووداوی مژووی و بەڵێن و پەیمانامەی وابەستە بکوردەوە بە بیری خوێنەر بگشتی و بیاربەدەستان بەتایبەتی بهێنمەوە چونکە ڕوشی هێنووکەی هەرێم ڕووبەڕووی چەندین ئاڵنگاری بۆتەوە کە ئەکرێ بگەڕانەوە بە مژوو سود وەربگیرێ بۆ بەشکست بگیرێ.

ئەم بەڵێن و پەیماننامە جیاواز و شێوەی نا وخۆیانە ڕاستە لەیەک کاتا ڕوویان نیاوە بەڵام گرنگراوی یەکترین، ئەگەر کورد زیرەکانە مامەڵەی لەگەڵ یەکەک لەم ڕووداوانیا بکردایە و لەبەرژەوەندی خۆی کۆتای پێبهێنایە، دوورنیە ببوایە بەهەکاری سەرکەوتنی کورد و شکستی لایەنی بەرامبەر لە ڕووداوەکانی دواتر.
کێشەی کورد ئەوەیە کە مژوو وەک چیرۆک ئەگەڕێتەوە، نەک وەک بابەتەکی زانستی بە سود وەرگرتن و لەکەینەوە و شیکارکردن. جێگای شەرمەزاری و نەنگییە کە کوردستان ئەو هەموو زانکۆیەی تیایە بەڵام

تا ئستا هیچ یکیان کارکی وایان نکردوو کە ببتە هونکی زانستی بە سود ورگرتن لە ووداو مژوویکان، تا ئستا هیچ بشک نیە کە تایبتمندبت بە کەکردنو و بەداواداچوون و لەکدانوو بەستنو و لەکچواندنی ووداو مژوویکان، کە ئمە وک ئاو هوا بە میلەتکی پەاگندو پەرش و بەاو دابەشکراوی وک کورد پەویستە.

ئوی گرنگە لەم ەکوتننامانە ئویە بەشکینا تا ئستاش ئگرچی ناوی ناهنرە بەام بەکردار بەکارن و کورد ەژانە باجەکی ئیا و تا ئستاش ئو سنورە دەستکردی بی کشراو وک فاکت، بەجرک چسپیوو بەسر کوردا سلمنراو کە زربی خودی سرکردە سیاسی و دەساتدارانی حیزبی و بەشک لە ەشنبرانیش زیاتر لە داگیرکرکان جختی لەسرئکنوو پانبدن پوی، نمونی ئو سنورە توندوتەی کە لەنوان باشور و ەژئاوای کوردستانا هیە، تا کار گشتە ئوی کە لەباشور چا "خندق" هەکنرە و ەگنیرە پداویستی بگاتە ەژئاوا لەسردمی شەی مان و نمانی ەژئاوای کوردستان لەگە داعش "تورکیا". لەوش ئازاربخشتر ئویە کە لە باشوری کوردستان بە کوردانی پارچکانی تر ئوترت "ئاوارە" کە ئمیان شرمزارییکی زرە بە هر کوردک ئو دەستواژیە برامبر کورد لە هر پارچیکیتری کوردستان بەکاربهنە و وک خاون ما نیناسنە.

سی سا سوپای تورکی موسمانی دراوسمان خەکەکمان ەش کوژو خاکمان داگیرئکات و بە برنامە لەگی اگیاندن و مدیای کوردی باشورو کلتورمان بن کە ئکات، ئاسایشی خاک وخراک و خزانیمانی خستە مترسیو، خەکی دەسز هاوار ئکات کچی لەپای دەسزی تمتباریش ئکرن، وک ئوی سی سا تورک سرخان و ژرخانی ئم واتی بوژاندبتو،کچی تازە باس لەبینوی دار ئکرت.
ئستا ئمە لەدخکاین کاتک ئران ئاوت لەئگرتو و هاوکاری هزە میلیشیاکانی عراق ئکات ٥١%ی خاکەکت داگیربکنو دوای ئازادکردنیان لەدستی داعش و تورکە منگلییکانیش کە لەسر خاکی یەنان و کوردستان واتکیان بەناوی تورکیاو بەخیان بەداگیرکاری دروست کردوو، هم ئاو لەئگرتو و هم دارکانت ئبەتو و هم استوخە بەهز بەشکی خاکی باشوری کوردستان داگیرئکات و بە داگیرکردنی باوکور ترناخوات.
سوریا لەگە ئوی لەلواری فوتان و لەناوچوون گەایو بە

هاوکاری وسیا و ئران بام هرگیز دانی بـ کوردستانی بوونی ئاوای کوردستانا نـنا و بگر لـوش خراپتر کوردانی ژئاوا لـسر خاک و وات مای خیان بـ ئاوار ئژمارئکات و بردوام لـپلانگیایـ بـ پلامردانی ژئاوا ئگر قمتری ئمریکای لـدما نبت، ئم جگ لـ بناو ئپزسینی عربی سوری کـ لـ کمک لاینی ادیکای ئیسلامی تیریست پکهاتوون خیان هاوتـ باوشی سوتانی تیرر "جب تیب ئردگان" سرکی بناو واتی تورکیای منگلی کـ تا ئو شونی بیان کرابـ دستیان نپاراستوو لـ داگیکردنی ژئاوای کوردستان و گینی دیمگرافیای ئو ناوچانـ بمونی ئفرین و سرکانی و گردسثی و منجب.

عراقیش بو پاگندی و بـ سروبرییی خیو لـی هـز میلیشیاکانیو بجرک دستی کردوو بـ تعریب کردنی باشوری کوردستان کـ هرگیز پشتر لـسردمی بعس و حکومتکانی تریشا شتی وا ووینیاو، بجرک ئستا ٪۲۰ی دانیشتوانی هرمی کوردستان عربن، سانک لـموبر کورد ٪۷۰ی دانیشتوانی کرکوکی پکئهنا، بام ئستا دابزیوو بـ کمتر لـ %٤۰ی ژی دانیشتوانی ئو شار.

ئراق بابلی بوو ئستا عربیـ.

میسر و سدانیکان لـناو عربا تونرانو.

مغریب واتی ئمازیغی بوو ئستا ئمازیغی کمینیکی کمن و عرب خاون ما.

ئاسیای بچوک ئو شونی پیئوتر تورکیا خاکی کورد و یـنانییکان بوو بام ئستا یـناییکان کمینن و تورک نک زرینن بکو چاویان لـ یـنانستانیش داگیریبکن.

عرب منایان زرتر ئبت براورد بـ کورد، لـکاتکا لـ ئستایا ژی ٪۲۰ی دانیشتوانی هرم پکبهنن ئوا بـ سای ۲۰۵۰ ئبن بـ ٪۵۰ و برو‌ژوور.

بپی یاسا بیان هیـ موک بکن، هرواشیان کردوو خانوبر و زویکی زریان کیو بتایبتی لـ هولر.

بیرمان نچ ئوی تاپی بدستوبـ خاون ما بیـ چند سالکیتر پویست ناکا هیچ کسک برد بگرتـ عربکان لـ کوردستان وک ئوی لـ فلستین ووئیا چونکـ ئوان بپار ئیکن و ئو کورد خیتی وک فلستینیکان ما و زوی خی ئفرش.

تورک بهاروهاجی و داگیرکاری لـلایکیترو وک مخرکـ ژانـ خاکی زیاتری کوردستان داگیرئکن.

ئ□گ□ر د□س□□اتی کوردی سیاس□ت□کی گونجاو ن□گر□ت□ب□ر و□ک ئ□و□ی ل□ □□ژئاوا ه□ی□ ب□لانسی □□ژ□ی ن□ت□و□ و خان□خو□ □ان□گر□ ئ□وا پاش چ□ن سا□□کیتر ع□ر□ب ل□□□ی و□چ□خستن□و□ی ز□ر و ما□ ز□وی ک□ین و تورکیش ل□□□ی داگیرکاریی□و□ شت□کی وانام□ن□ ل□ خاکی کوردستان ب□گشتی و باشور ب□تایب□تی.

ل□وان□ی□ باب□ت□ک□ ک□م□ک دوورو در□ژب□ت ک□ خو□ن□ری کورد زیاتر ئار□زووی باب□تی کورتن ب□□ام ل□ م□ژووا شت□ک نی□ بانوی کورتب□ی، م□ژوو ئ□گ□ر و□ک خ□ی ن□ینوسیت□و□ ئ□وا ئ□ش□و□نر□. "ه□تا ه□زار پ□□□ ن□خو□نیت□و□، ب□ت نی□ بای ت□نها پ□□□ی□ک ل□س□ر م□ژوو ئاخاوتن ه□ب□".
گرنگی ک□کردن□و□ی ئ□م پ□یماننامان□ و ش□□ی براکوژیی□ ل□ دوو تو□ی چ□ند پ□□□ی□کا و و□ک وتار□ک ل□و□ی□یای□ ک□ تاکی کوردی خو□ن□ر ب□ئ□سانی بتوان□ ب□□یزب□ندی ی□ک ل□ دوای ی□ک □□ک□وتن و ش□□□ ناوخ□یی□کان بخو□ن□ت□و□ و توشی س□رل□ش□وان و ت□ک□□کردنی باب□ت□کان ن□ب□.
ل□ر□ب□دواو□ ک□متر □اوب□چوونی ب□ند□ی تیای□ و ز□رتر ب□□گ□ننام□ و □ووداو□ م□ژوویی□کانم داناو□ت□و□.

پەیماننامەی □□کخستنی سنور:
(قەسری شیرین یان زەهاو) ک□ ل□ □□کەوتی (17_5/ئایار_1639) لە ن□وان دەو□ەتی دەو□ەتی عوسمانییەکان و دەو□ەتی سەفەوییەکانی ئ□ران واژ□ کراو□، ل□ س□رد□می سو□تان موورادی چوار□م (1623_1640ز) سو□تانی د□و□□تی عوسمانیی□کان و شا س□فی (1629_1642ز) شای دەو□ەتی سەفەوییەکانی ئ□ران.
کوردستان ه□میش□ شو□نی ململان□ی عوسمانی و س□ف□وی□کان بوو□، ب□ در□ژایی س□د□ی شانز□ی زاینی. تا ئ□و کات□ی سولتان سول□یمانی قانونی (1566 مردوو□) توانی ه□ر□م□ کوردی□کان ببچ□□ت ب□ خ□ی و بیخات□ ژ□ر د□س□□اتی د□و□□تی عوسمانیی□و□. ب□ ل□ب□رچاوگرتنی ه□موو ئ□و خزم□تان□ی ک□ کورد ب□ د□و□□تی عوسمانییان کردوو□ ل□ کاتی ش□□یان ل□گ□□ س□ف□وی□کان، عوسمانی□کان ج□ر□ك ل□ خ□ب□□□و□ ب□ریان یاو□ ب□کورد□کان، ش□ر□فخانی ب□دلیسی ل□ کت□بی "ش□ر□فنام□"یا باس ل□و□ ئ□کات میرنشین□ کوردی□کان ل□س□رد□می د□و□□تی عوسمانیا خ□یان ب□□□و□بردوو□، ب□شی خ□رئاوای □وباری فورات و ب□شی ر□ژه□□اتی موورادســــ□ □□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□ میرنشین□ کوردی□کان ف□رمان□□وای□تییان کردوو□، میر□ کورد□کان ل□ب□رامب□ر ئ□و□یا گو□□ای□□ی خ□یان ب□ سو□تان□کان د□رئ□ب□ی و

دیاریی تایبتیان بە ئەبردن و وەك سوپایەکی یەدەگیش لە خزمەتی سوپای عوسمانیا بوون.
دوای ململانێیەکی زەری نەوان هەردوو سوپای سەفەوی و عوسمانی، سوەتان مورادی چوارەم و شا عەباسی سەفەوی لە ساڵی 1409 کەچی و 1639 زاینی توانییان سنورەکانیان لە یەکتری جیابکەنەوەو هەردووکیان پەکەوە ڕەکەوتنامەی "ڕەکخستەنەکانی سنوور" واژە بکەن و کوردستانیان لەنەوانیانا کرد بە دوو بەشەوە، بە پەی ئەو ڕەکەوتنەی نەوانیان بەشی رەژهەڵاتی کوردستان بەر ئەرانی سەفەوی کەوت و بە شەکانی تری باکورو باشوور و رەژئاوا بەر دەوڵەتی عوسمانی کەوت.

ڕەککەوتننامەی سایکس بیکە:
ساڵەک لە دوای بەرپابوونی شەڕی یەکەمی جیهانی بەدیاریکراوی لە نەڤەمبەری ساڵی ١٩١٥ نوەنەری بەریتانیا و فەرەنسا و رووسیای قەیسەری گفتوگەیان کرد لەسەر دابەشکردنی خاکی ژەردەستی ئیمپراتەریەتی عوسمانی، بەتایبەتی ئەوخاکەی ئەکەوەتە نیوان دەریای سپی ناوەاست و وەاتی ئەران . ئەوبوو لە مانگی ئایاری ساڵی ١٩١٦ رەکەوتنەکی نهەنی واژەکرا ، لەنەوان فرانسوا جەرج بیکە نوەنەری فەرنسا و مارک سایکس نوەنەری بەریتانیا، بەئاگاداری و رەزامەندی حکومەتی رووسیای قەیسەری، هەر بەیەش ئەو رەککەوتننامەیەش بەناوی کورتکراوەی هەردوو نوەنەرەکەی فەرەنسا و بەریتانیا ناونرا سایکس- بیکە ناونرا.

ئەو رەککەوتننامەیە زەری نەبرد نهەنییەکەی لەدەستدا ئەویش بەئاشکراکردنی لەلایەن شەشی ئەکتەبەری رووسیا ساڵی ١٩١٧، بەوەی زەربەی ئەرشیفە نهەنییەکانی دەوڵەتی رووسیا کەوتە بەردەست حکومەتی بەلشەفی رووسیا.
رەککەوتننامەی سایکس بیکە لە چەند خاڵەک پەکهاتووە:

١.فەرەنسا باشووری تورکیای لەوار دەریای سپی ناوەاستی کەوتە بەردەست ، کەبەناوچەی شین "بلە" ناسرا.
"Blue Zone"
٢.باکوری سوریاو لوبنان و لیوای موسە واتە باشووری کوردستان لەژەر قەمەوی فەرەنسا بەت پاش ئەوەی حکومەتەکی عەرەبی لەپەک ئەهەنە،
کە ناسەنرا بەناوچەی A
٣. بەریتانیاش خوارووی شام و ئوردن بیابانی رەژئاوای عەراقی ئەستای لەبەردەست بە ، پاش دانانی حکومەتەکی عەرەبی کە ناسەنرا

بە بەناوچەB.
٤. ویلایەتی بەغدا و بەسرا و بەکویتیشەوە راستەوخە لەلایەن بەریتانیاوە حوکم بکرە کە بە ناسەنرا بەناوچەی Red Zone.
٥. ئەرمەنستانی (تورکیا!) و کوردستانی باکور لەژەر قەمەوی رووسیا بەت.
٦. فەستین وەک ناوچەیەکی نەو دەوەتی بەت.
٧. بەندەری حەیفا و عەکا لەژەردەستی بەریتانیابە بە فەرەنسیەکانیش ئازاد بە.
٨. بەندەری ئەسکەندەروونە لەژەردەستی فەرەنسییەکان بە و بە رووس و بەریتانییەکان ئازاد بە.
ئەو ەکەکەوتننامەیە هەرای زەری نایەوە، بەیە سالی ١٩٢٠ رەیکەوتننامەیەکی تری بەخەودی بەناوی" ەیکەوتننامەی سان ەیمە"، کە لەناوەکدا هەمان ەکەکەوتننامەی پەشوو بوو، ئەوەش تورکیای نوەی ئەتاتورکی هەنایە سەر هەی نارەزایی، بەیە کەمەی گەلان لەسالی ١٩٢٢ هەوەییا رەکەکەوتتنامەیەکی نەو دەوەتی نوە بەنتە کایەوە بە دابەشکردنی ناوچەکە، ئەویش لەسالی ١٩٢٣ رەکەکەوتننامەی لەزان هاتە کایەوە و واژەکرا کە زەرەک لە گەانکاری لە بەرژەوەندی تورکیا کرا.
لیوای ئەسکەندەروونە بە تورکیا و موسە بە بە بەریتانیا و رووسیاش لەەکەکەوتننامەکە کشایەوە، بەهەی ئەوەی جەری حکومەتەکە گەرا.
بەگوەر ئەوەکەکەوتننامەیە باشووری کوردستان و رەژئاوای کوردستان ئەکەوتنە بەردەست فەرەنسا، زەربەی خاکی باکوری کوردستانیش ئەکەوتە بەردەست رووسیا، رەژهەاتیش لەدەرەوەی ئەو ەکەکەوتننامەیە بوو.
ئەم رەکەکەوتنەی کە لەنەوان مارک سایکس نوەنەری بەریتانیا و جەرج بیکە نوەنەری فەرەنسادا بەسترا بەچاودەری ەوسیای قەیسەری،کە تیایا خاک و نەتەوەی کوردی بەسەر چوارپارچەیا دابەشکرا، کە بووە هەی ئەوەی تا ئەستا کورد لە کیانی سەربەخە و یەکپارچەیی خەی بەبەش بەت.

کەنفرانسی(پەیماننامە) سان ەیمە:
کە لە ئیتالیا لە ١٩٢٠ز بەسترا و سەرەک وەزیرانی بریتانیا، فرەنسا، ئیتالیا و نوەنەرانی یەنان، ژاپەن و بەلجیکا ئامادەی بوون و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاش وەک چاودەر ئامادە بوو، سەرەک وەزیرانی بریتانیا لوید جەرج توانی سەرەک وەزیرانی فرەنسا جەرج کلیمەنسە قایل بکات دەست لە مووسە هەبگرەت، کە بە پەی

سایکس پیک بی دانرا بوو. لە بەرامبەر ئەم پیاوەتییەی کلیمەنسە فرەنسا هەندە شتی دەستکەوت، بەڵام لە گەڵ گرنگی مووسەا بەراورد نەئەکران.
لە سان ڕیمە ئەبوایە دەولەتانی هاوپەیمانی سەرکەوتوو لە شەڕی یەکەمی جیهانیا بەیار لە سەر چارەنووسی میراتەکانی دەوڵەتی عوسمانی لە ئاسیا بەن. لەڕیا ئامادەبووان دوا پەداچوونەویان بە ڕەشنووسی پەیماننامەی ئاشتیا کرد، کە دواتر لە ١٠ ئابی هەمان ساڵ لە پاریس مەر کرا و بە پەیماننامەی سەڤر ناوی دەرکرد. هەر لە سان ڕیمەش ژەمی "مەندەیت"یان داهەنا و فەلەستین و میزەپەتامیا خرانە ژەر مەندەیتی بریتانیا و لە بەرامبەر وازهەنانی فرەنسا لە مووسە. بەریتانیا دانی نا بە مەندەیتی فرەنسایا لە سەر سوریا و لوبنان. ئەوەی مایەی سەرنج و تەڵامانە هەر لە سان ڕیمە لە ٢٤ و ٢٥ نیسانا دانوسان لە سەر نەوتی ویلایەتی مووسە لە نەوان بریتانیا و فرەنسا بەڵەوچوون و لە ئەنجاما ڕەکەوتننامەیەک لەو بارەیەوە ئیمزا کرا، کە مافی ٢٥ % نەوتی مووسەی ئەیا بە فرەنسا لە بەرامبەر دەستهەڵگرتنی لە ویلایەتی مووسە. ئەم کەین و بەینانە ئەو ڕاستییە دەرئەخەن کە بەریتانیا ئامادە نەبوو بە هیچ شەوەیەک دەستبەرداری مووسە بەت.
هەر لەو کاتەیا کە هاوپەیمانان لە سان ڕیمە و پاریس خەریکی بەخشینەوەی میراتەکانی دەوڵەتی عوسمانی بوون، لە سەر خاکی ئاسیای بچووک (تورکیای ئەستا).

پەیمانی سیڤەر:
ئەم پەیماننامەیە لە (10/اب/1920) لە نەوان دەوڵەتی عوسمانی و دەوڵەتە هاوپەیمانەکانی سەرکەوتووی جەنگ و بە نوێنرایەتی هەندە دەوڵەتی تر مەرکرا، وە لە کاتی بەستنی ئەم پەیمانە کوردستان بەدوو پارچەیی مابووە، کوردستانی دەوڵەتی عوسمانی و کوردستانی ئەران .
ئەم پەیمانە لە (13) بەش و (433) بەند پەك هاتبوو، لەبەشی (3) و بەندی (62–63 –64)ڕاستەوخە باسی کورد و ئایندەی کوردەکانی کوردستانی کردبوو، بەیەکەم پەیماننامەی نەودەوڵەتی دائەنرە کەبەم شەوەیە باسی کورد بکات، هەرچەندە لە بەندەکانی تریش بەشەوەیەکی ناڕاستەوخە باسی کورد ئەکات بەڵام بە ئەوەی ناوی کورد بهەنە.
دەقی ئەو بەندانەی پەیمانی سیڤەر کەتایبەت بوون بەکورد:
62–ئەبەت کەمسیەنی ئەستەمبەل بەفەرمی دەست نیشانی سە نوێنەر بکات، ئەوانیش نوێنەری بریتانی و فەرەنسی و ئیتالی بن، هەتا شەش مانگ دوای مەرکردنی ئەو پەیماننامەیە ئەو کەمسیەنە ئەبەت

نخشیك بە خودمختاری هەرمی ئو مەبەندانە پشكش بكات كە زربەی دانیشتووانكانی كوردن، لە ژهاتی چمی فورات و خوارووی ئەرمەنستان سنوریان بە دەست نیشان بكرەت.
ئەگەر كەمسیەن نەیتووانی بەیاری یەكلاكەرەوە بات ئەوا نوەنەركان ئەتووانن لەگەە حكومەتكانیان تاوتوەی ئەم بابەتە بكەن، باسیش لەپاراستنی مافی ئاشوریەكان و كەمەنەتەوەكانی تر كراوە.
63–حكومەتی توركیا مل كەچ ئەبەت بەهەر بەیارەك كەوا كەمسیەن دەری بكات كە لەبەندی (62) باس كراوە، ئەبەت لەماوەی سە مانگا لەدوای دەركردنی بەیارەكە جە بەجەیان بكات.
64–تا ساەك لە پاش ئیمزاكردنی ئەو پەیماننامە ئەگەر كوردەكانی دانیشتووی چەمی فورات و خوارووی ئەرمەنستان جیانەبنەوە لە توركیا ئەبە ئەنجومەنی كەمەی نەتەوەكان ەابگەیەنن وە ئەنجومەنیش دانی بەوەیانا كەئەوان ئەتوانن سەربەخە بژین، ئەوا حكومەتی توركیا ئەبە ەازی بەت و دەست بەرداری ئەو ناوچانە بەت، ئەبەت توركیا دەست لەمافی ئەو ناوچانە هەبگرەت، مافەكانیش بەگوەرەی ەكەوتنی هاوپەیمانان و توركیا ئەبەت،كوردەكانی ویلایەتی موسەیش ئەگەر خوازیاری جیابوونەوەن بەویستی خەیان، ئەوا هاوپەیمانان هیچ ەگریەك ناكەن بچنە پاە حكومەتە كوردیەكەوە.

تەبینی/ لەبەندەكانی ئەو پەیماننامەیە سەرەتا ئاماژەكردنەكە بەحوكمیزاتی تەنها بە كوردەكانی باكوور، نەوەك بە هەموو كوردەكانی دەوەتی عوسمانی و دەوەتی ئەران، ئەوەش بەئاشكرا شەرعیەتدانە بە دابەشكردنی كوردستان وە لەدوای جەنگیش بەئاشكرا دەركەوت كەوا چەن مافەواكانی گەلی كورد پەشەل كراوە، زیاتر بەشی باشووری كوردستان كەوتەتە بەر هەشەی داگیركەران، هەر بەیەش ئەم پەیماننامەیە بەم شەوەیە بەستراوە چونكە بەرژەوەندیەكانی بریتانیا لە بوونی نەوت لە ویلایەتی موسە وایئەخواست.

پەیمانی لەزان: بكوژەكەی سیڤەر
پەیمانی لەزان ٢٤ی تەمموزی ١٩٢٣ لە نەوان دەوەتانی بەریتانیا، فەرەنسا، ژاپەن، یەنان، ەمانیا، سربیا، كرواتیا، سلواڤینیا و توركیا دوای كەنگرەیەك لە شاری لەزان لە سویس بەسترا بوو واژەكرا.كەنگرەكە لە مانگی تشرینی دوومی ١٩٢٢دا دەستی پەكرد و لە ٣٠ی كانوونی دوەمی ١٩٢٣دا لەبەر نەگەشتنە ئەنجام بەاوەی لەكرا، دواتر دیسان دەستی پیكردەوە و لە ٢٤ی تەمووزی ١٩٢٣دا واژەكرا. لە لەزان سنووری دەوەتی توركیای نوە دیارییكرا و پەداچوونەوە بە

پەیمانی سیڤەرا کرا، کە مافی چارەی خەنووسینی بە کورد دەستبەرکردبوو.
ەوەسمی واژەکردنەکەکردنەکە لە شاتە دوومینی شاری لەزان ئیمزاکرا، سەرکردە بەشداربووەکان لە ئو ەاقی "شاتە دو ئوشی مابوونەوە و تابلەیەکی ەکەوتننامەکە لە لەبی ئوتەلەکەیا تا ئەستاش هەواسراوە.
مەبەست لە کەنگرەکە باسکردنی کەشەکانی نەوان تورکیا و یەنان و بەستنی ەکەوتنەکی نوەی ئاشتی بوو لەگەە تورکیای کەمالی، بە ئەوەی پەیمانی لەزان شوەنی پەیمانی سەڤر بگرەتەوە، ئەو پەیمانەی کە نە تورکیای کەمالی و نە هاوپەیمانان ناوەەکیان جەبەجە کردبوو، لەم کەنگرەیەیا گەلەک بابەتی تایبەت بە کەشە ناوچەیی و سیاسییەکان و چارەسەرکردنی کەشەی موسە و سیستمی تەنکە دەریاییەکان و کەشەی سیستمی ئیمتیازی بەگانە و کەشە ئابووری و داراییەکانی وەک قەرزی گشتی عوسمانی و پاراستنی بەرژەوەندی ئابووریی بەگانە خرانە بەر باس و گفتوگە. کەنگرەی لەزان کە پەیمانی لەزانی لە کەوتەوە، زەبرەکی کاریگەری لە مەسەلەی کورد و کەشە ەواکەییاو نەیهەشت ئاوات و داخوازییەکانی کورد بەپەی پەیمانی سەڤر بەتە دی.
سەرکردە بەشداربوەکان:
* عیسمەت ئینەنە- تورکیا
* لەرد کورزون- بەریتانیا
* ئەلیفتهیرەس ڤەنیزەلەس – یەنان
چاودەرەکان: جەزەف گروو، نوەنەری ئەمریکا لە سویسرا.

بەهەی ئەوەی کورد نەیتوانی ببەتە خاوەنی هەز و بە یەکگرتوویی مامەە بکات و سوود لە پەیمانی سیڤەر وەربگرەت، فشارەکانی تورکە کەمالییەکان سەریگرت و لە پەیماننامەی لەزانا خەونەکانی کورد لەگەەنران.
لەزان، ئەو پەیمانەی خەونی سەربەخەیی کوردی تیایا لەباربرا و کوردی بەبەشکرد لە ماف و ئازادییەکانی، ئەمە ٩٨ ساە بەسەر تەمەنی ئەو پەیمانەیا تەپەئەبەت، کە تورکیا ئەیەوەت پەش گەیشتنی بە ١٠٠ ساە ئەو ەکەکەوتنە بکاتە سەرەتای گەانەوەی بە ئەو شوەنانەی کە بە بەشەک لە خاکی عوسمانیی کەنی ئەزانەت، ساەی ٢٠١٥ لە ساەیادی واژەکردنی پەیمانی لەزانا، هەرشەکانی بە سەر باشوری کوردستان دەستپەکردەوە.

میساقی میللی:

لەدوای کۆنگرەکانی ئەرزەروم و سیواس لە ئابی ١٩٢٠، بزووتنەوەی کەمالیەکان بەوانامەی میساقی میللییان دەرکرد، وەک پێوەرێکی گرامی بزووتنەوەکە، "میثاق"ەکە لە ٦ ماددە پێکهاتووە و ئاوەزی تایبەتە بەکۆشەی ولایەتی موسڵی سەردەمی عوسمانی ماددەی یەکەم، کە ئەمەیە:
(ئەو ناوچانەی دانیشتوانەکەیان زۆرینە عەرەبن پێویستە بە ڕاپرسی چارەنووسیان دیاری بکرێن، ئەو ناوچانەش دانیشتوانەکەیان زۆرینە تورکن بگەڕێنرێتەوە بە سەر دەوڵەتی تورکیای گەورە).
ئەردۆگان چەندین جار لە گوتارەکانیا ئەمەت: ئەمە نەوەی عوسمانیەکانین. هەروەک لە ساڵی ٢٠١١دا کە پارتی دادو گەشەپێدان لە هەڵبژاردندا سەرکەوتنی بەدەستهێنا، ئەردۆگان لە گوتاری سەرکەوتندا گووتی "بەو ئەندازەی ئیستانبول سەرکەوتووە سەرایڤش سەرکەوتووە، بەو ئەندازەیەی ئیزمیر سەرکەوتووە بەیروتیش سەرکەوتووە، بەو ئەندازەیەی ئەنقەرە سەرکەوتووە دیمەشقیش سەرکەوتووە، بەو ئەندازەیەی دیاربەکر سەرکەوتووە رامەڵاو نابلوس وقودس و غەزە سەرکەوتوون، سەرکەوتنی تورکیا مانای سەرکەوتنی ڕژهەڵاتی ناوەراست و قەوقازو بەڵقان و ئەوروپایە"
لەپشتی ئەم لەکچواندنانەوە خواست و ویستی فراوانخوازی ئەردۆگان بە گەانەوەی دەسەڵاتی تورک بەسەر هەموو ئەو شوێنانەیا دەرئەکەوێت کە پێشتر لە سنووری دەسەڵات و قەڵەمڕەوی عوسمانیا بوون.
لە دوای جەنگی یەکەمی جیهان و هەوشاندنەوەی دەوڵەتی عوسمانی، لە مادەی یەکەمی میساقی نیشتیمانی تورکیایا باسی ئەوە کراوە ئەگەر پێویستی کرد ئەوا بەیاری چارەنووسی ئەو بەشانەی ئیمپراتۆرێتی عوسمانی ئەدرێت کە زۆرینەی دانیشتوانەکانیان تورك نین. ئەوەش بەپێی دەنگدانی ئازادانەی خەڵکی ئەو ناوچانە خۆیان ئەبڕێت. بەڵام دیارە بەیانووی پێکهێنانی نیشتیمانێك کە ناوی تورکیا بوو ئەوە ڕوویندیا. لەم ڕووەوە ئەو بانگەی میساقی نیشتیمانی تورکیا دانی نانا بە جیاوازبوونی کوردا وەکو نەتەوەیەك، هەروەك دوای ئەوەش کەمەیی نەتەوەکان مافی کوردو کەمە نەتەوەیەکانی تری نەسەپاند بەسەر تورکیایا.
ئاشکرایە کە ئەردۆگان خۆن بە زیندوکردنەوەی ئیمپراتۆریەتی عوسمانیەوە ئەبینێت، بە ئەو مەبەستەش هەنگاوی یەکەمی هەهێنا کە گەینی دەستووری تورکیا بوو بە سەرکایەتی، ئەویش بە خەیاڵی خەی هەنگاوی یەکەمە بە دەسەڵاتی سوڵتانی. پاڵکەشانی بە نیمچە دورگەی عەرەبی و بە لیبیا و بە سوریاو چەندبارکردنەوەی خواست و ویستی گەانەوەی ولایەتی موسڵ بە ژیر سایەی دەوڵەتی تورک بەشکن لەو

خۆنە فراونخوازییەی ئەردەگان کە زیندوکردنەوەی خەلافەتی عوسمانی و بە سوڵتان بوونی خۆی نیشان ئەیات.

ڕێکەوتننامەی جەزائیر:
لە ساڵی ١٩٧٤ حکومەتێکی هەمەتێکی شەنگەزی نوێی دژی کورد دەستپێکردو بەرەو ناوچە سنووریێکانی ئێران دایماین. عەراق بە ئێرانی ڕاگەیاند کە خواستێکانی ئێران بەدیئەهێنەت بەمەرجێک یارمەتی بە کورد ڕاگرێت.
بە میانگیریی سەرکی جەزائیر، هەری بەمدین، ئێران و عەراق گەیشتنە ڕێکەوتنێکی گشتگیر لە ئازاری ١٩٧٥دا کە بە ڕێکەوتننامەی جەزائیر بەناوبانگە. ئەم ڕێکەوتننامەیە وایکرد کورد بەبێ یارمەتی بمێننەوە و تاران یارمەتییێکانی بزووتنەوەی کوردی نەیات.
بەشێک لە سەرکردەکانی شەش و ژمارەیێکی زەر لە لایەنگرێکانیشی ئاوارەی ئێران بوون. ژمارەیێکی زەریش خۆیان بەدەستەوەیاو شەشکە دوای چەند ڕۆژێک کەتایی هات. لە ئەنجامی ئەمەیا حکومەتی عەراقی بووە خاوەنی دەسەاتێکی فراوانتر بەسەر ناوچەکانی باشوری کوردستان لەچاو پانزە ساڵی پێشووترا، وە بە ئەوەی ئەو کاریگەرییە بپارێزێت، دەستی بە پلانی بە عەرەبکردن کرد ئەویش بە هێنانی خەڵکی عەرەب بە ناوچە نەوتییێکانی کوردستان، بەتایبەتی بە ناوچەکانی کەرکووک و دەوروبەری. دوای ڕێکەوتننامەکەی جەزائیر، ڕەوشەنبی سەرکوتکەرانە لەلایەن حکومەتەوە گیرانە بەر دژی کوردو سەرەنجام بووە هەی سەرلەنوێ دەستپێکردنەوەی شەڕ لەنێوان سوپای عەراق و چەکدارانی کورد. لە ساڵانی ١٩٧٧ تا ١٩٧٩، ٦٠٠ دێی کوردی خاپوور کران و نزیکەی ٢٠٠٠٠٠ کورد لە ناوچەکانی خۆیان ڕاگوێزران.

ڕەوداندنی شەڕی ناوخۆییێکانی باشوری کوردستان لەنێوان ١٩٦٤بە ٢٠٠٠ز:
لە سەدەی بیستەمیشا مێژووی کورد سەرەڕۆ لە شەڕی براکوژی وەک مێژووی باوی کورد، لەو سەدەیەیا لە کاتێکا چەندین گەل و نەتەوەی بچوک کە لەمێژووا ناویان نەبوو دەوڵەتی خۆیان دروستکرد، بەڵام کورد لەبەر شەڕی ناوخۆیی فریای هیچ نەکەوت، وە هیچ هێزێکی چەکداری کورد نیە لە سەدەی بیستەما شەڕی هێزێکی دیکەی کوردی نەکردبێت.
مشتێک لەخەرواری شەڕی ئابووتکەنی ناوخۆی:
*لە شەستەکانا پارتی و حزبی شیوعی شەڕی یەکتریان کرد، لە ساڵی ١٩٦٤ بە ١٩٧٠ بەاڵی مەکتەب سیاسی پارتی و باڵی مەلایی شەڕی خۆناویان لە دژی یەکتر کرد.

*لە کۆتایی شەستەکانا پارتی بە دژیان ئەندام و سەرکردەی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانیان کوشت، یان بە دیلکراوی رادەستی ئێرانیان کردنەوە.
* لە حوزەیرانی ساڵی ١٩٧٥ەوە تا کۆتاییەکانی ١٩٧٨ لە ناوچەکانی بادینان و هەکاری باکوری کوردستان چەندین شەڕ و پێکدادانی قورس لەنێوان یەکێتی و سەرکردایەتی کاتی پارتیدا (قیادە مۆقتە) رووییاو زیانی گیانی زۆری لێکەوتەوە.
*لە هەشتاکانا لە رۆژهەڵاتی کوردستان هەزەکانی سەرکردایەتی کاتی پارتی بە یارمەتی سوپای پاسدارانی ئێران شەڕکی قورسیان لە دژی حزبی دیموکرات کرد و بەسەدان کەس لە هەردوولایان کوژران.
*لەناوچە سنووریەکانی نێوان ئێران و عێراقا یەکێتی و پارتی تا ساڵی ١٩٨٦ لە شەڕکی قورسا بوون لەگەڵ یەکترا.
*شەڕی نێوان یەکێتی و حزبی سۆسیالیستیش لە ئابی ١٩٨١ دەستی پێکرد و تا مانگی نیسانی ١٩٨٦ بەردەوام بوو.
* شەڕی یەکێتی و حزبی شیوعیش لە ١٩٨١دەستی پێکرد و تا ١٩٨٦ بەردەوام بوو.
* شەڕی نێوان یەکێتی و پاسۆکیش هەر لە ساڵی ١٩٨١وە دەستی پێکرد و تا ١٩٨٦ بەردەوام بوو.
*لە ساڵی ١٩٩٣ یەکێتی و پارتی شەڕی پێکەکیان کرد و زیانی گیانی زۆری لێکەوتەوە.
* هەر بە درێژایی نووسەکان جارێک پارتی و جارێکیش یەکێتی بە جیا شەڕی پێکەکیان ئەکرد.
*لە کۆتاییەکانی ١٩٩٣ و سەرەتای ١٩٩٤ شەڕی یەکێتی و بزووتنەوەی ئیسلامی دەستی پێکرد و تا ساڵی ١٩٩٧ بەردەوام بوو.
*لە مانگی ئایاری ١٩٩٤ خوێناویترین شەڕی ناوخۆیی لە مێژووی کوردا لەنێوان پارتی و یەکێتی دەستیپێکرد، لەم شەڕەیا حزبی سۆسیالیست و حزبی زەحمەتکێشان لە چوارچێوەی هاوپەیمانێتییەکا یارمەتی یەکێتیانا، حزبوڵای کوردستانیش یارمەتی پارتی ئەیا، لە شەڕکەیا ئێران یارمەتی یەکێتی ئەیا و تورکیا و عێراقیش یارمەتی پارتیان ئەیا، ئەو شەڕە دوای چوار ساڵ و کوژرانی هەزاران کەس لە هەردوولا رۆژی ١٧ی ئەیلولی ١٩٩٨ بە ناوبژیوانی ئەمریکا کۆتایی هات.
*سەدەی ٢١یش بە شەڕی براکوژی دەست پێکرد، یەکێتی و پێکەکە لە ساڵی ٢٠٠٠دا شەڕکی خوێناویان لە دژی یەکتر ئەنجاما و زیانی گیانی زۆری لێکەوتەوە.
* بەداخەوە لە ئێستایاو لە ٢٠٢٠زدا دیسانەوە بە فیتی داگیرکەرانی کوردستان شەڕی نەوخۆی ئاگرێکی نزیک و چاوەڕوانکراوە. ئومێدەکەم وانە لە مێژوو وەرگیرابێ و هەڵەی ئابووتکەنی لەوجەر نەکەن.

دوای چوار ساڵ لەشێی براکوژی مەزی گفتوو کرا بەچارەسەر:
کاتی خەی لە شێی ناوخەی ساڵانی ١٩٩٤ – ١٩٩٨ز مەسعود بەرزانی ووتی ، "دەستەکانی خەم ئەبەمەوە جاریکی تر تەوقە لەگەڵ مام جەلالا بکەم و کەببمەوە لەگەڵییا.
کەچی دوای چوار ساڵ لەبرا کوژی و شەهید بوونی زیاتر لە ١٠هەزار و سەرنگوم بوونی سەدان کەس و ئاوارەبوونی هەزاران کەسیتر، ناچار بوون دەست بخەنە ناودەستی یەک و شێی براکوژی ڕاگرن ، وە بەبەری بوونی خەشیان ڕاگەیاند لە کەنگرەیەکی ڕژنامەوانیا.
ڕەکەوتننامەی واشنتەن:
ئەو ڕەکەوتننامەیە بوو لە ١٧- ٩- ١٩٩٨ز دا، لەنەوان پارتی دیموکراتی کوردستان بەسەرکایەتی مسعود بارزانی و یەکەتی نیشتیمانی کوردستان بەسەرکایەتی مام جەلال و بەنەوەندگیری ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لەڕێگەی (خانم مادلین ئەلبرایت) لەواشنتەن مەرکرا ، دواتر ئەم ڕەکەوتنە نەشە نە ئاشتی لەکەتەوە تا چەند ساڵەک.

بیرەوەرییەکانی سەعید ناکام:
لەجەنگی چاڵدەراندا١٥١٤ز، لەپاش گەڕانەوەی سوەتان سەلیم یەکەم(١٥١٢-١٥٢٠ز) و تەک شکاندنی سەفەویەکان، دایکی لەسوەتان ئەپرسەت کوەم چیت کرد؟
سوەتان: دیوارەکم لەنەوان ئەمەو سەفەویدا لەگەشت وخوەن دروست کردووە.
دایکی: کوەم چەن؟
کوردەکانم کردەتە پەرشینی سنوری قەڵەم ڕەویەکەم، لەهەر لایەکیان بکوژرەت دووژمنەک کەمتر.
ساڵی(سەفەربەر) ناوچەی موکریان لەلایەن سوپای ڕووسەوە داگیرکرا بوو، منیش چونکو ڕوسی و فارسی و تورکیم ئەزانی، لای فەرماندەی ڕووس کرام بەوەرگەڕ "دیلماج" "مترجم" ڕژەک ئەفسەرەکی عوسمانی گیرابوو لەی دەکەرایەوە و من قسەکانیم وەرئەگەڕا.
فەرماندە لەیپرسی: هەزی سەرەکی ئەوە چەندە و لە کوەیە؟
ئەفسەرە تورکەکە وووتی: ئەمە لەرە هەزمان نییە، تەنیا چەند ئەفسەر و جەندرمەین و هەندە مەلای پیاوی خەمانمان لەگەڵایە، هاتووین بەناوی ئیسلامەتی و غەزای کافران کوردەکانی ئەم ناوچەیە بورووژەنین و بە گژ ئەوەیانا بکەین، تا بتوانین پەشی پەشکەوتنتان بگرین، ئەم ورووژاندنەش بە ئەمە لەقسە بەولاوە هیچی تەناچەت.
فەرماندە ڕووسەکە ووتی: ئەی بیر لەوەناکەوە کە ئەم خەڵکە بەبە چەک ناتوانن بە ماوەیەکی درەژ ئەمە ڕابگرن، دواتر خەیان تیائەچن؟

ئەفسەری تورک ڕاستە و ڕاست گوتی: ئەمە بە ئەمە بایەخی نییە، "ئەوە دووژمنن و کوردکانیش نەیارن"، لە هەر لایەک بکوژرە سوودی ئەمەی تیایە!

ئەو کاتەی شێخ مەحمودی حەفید لەژێر کاریگەری عاتیفەی عوسمانیا خۆکی ڕەش وەوتی کوردوستانی گۆڕیاو ئەیبردن لەشوعەبیە ناوەڕاست وباشوری عەراق بەناوی جیهادەوە بە کوشتی ئەیان، لەکوردوستانیش عوسمانیەکان کەوتبووە ڕاو ڕووت وتو تاڵانی ماڵ وناموسی کورد.
لەپاش جەنگی یەکەمی جیهانی ئەوە "ئوزدەمیر" بوو بەڕێشکی پان و تەزبیحکەوە، مستەفاکەمال ئەتاتورک ناردبویە باکورو باشوری کوردوستان بەناوی گەڕانەوەی خەلافەت و دینەوە شێخ و ناودارانی کوردی فریو ئەیا.
دەمک بوو (حسن کوی شریفی مەککە وهندری مەکماهۆن) بریتانیا نامەگەڕێنەوەیان هەبوو، ڕێکەوتبوون لەسەر ڕادەست کردنی هەردوو قبیلەی موسەمان و دەرپەڕاندنی سوپای خەلافەتی ئیسلامی لەخاکی نیشتمانی عەرەبا.

لە سلەمانی کەڵە شاعیری هەڵکەوتوو "پیرە مەرد" ئامۆژگاری شێخ محمود ئەکات، کەوا تورکەکان دووژمنکی ئەزمون کراوی ماوەبەسەرچوون، ئەوە ڕاستییەکەیە باشترە لەگەڵ ئینگلیزەکانا ڕێکبکەویت، لەپاداشتی ئەم ڕاوێژ و ئامۆژگاریە بەفیتی دەربارو دابەستەکانی دەووری شێخ، پیرەمەرد بەناپاک وەسف ئەکرێت و فەرمانی گرتنی بەدەرئەچێت، پیرەمەرد هەڵەیەت بە قەڕداخ، لەدوایا کاتێک شێخ لەواقیعەکە تێدەگات کار لەکار ترازاوە!

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢١-٦-١٤ سوید-ستەکهۆم

ئاسمان، بە ئەمە ئازارێکی تری خودایین.. ئەنوەری ڕەشی عەوڵا

لە باخی خراباتی خێدا، بە دڵپەدانەوە، داریوش ئەم سکاڵا و داد و بەدایین وجودیانەی بیر دەهێنایەوە، کە هەریەکەمان بەجۆرێک

خ□مان ل□ ن□ناس د□گرت. یاخود ن□ماند□ویست، ن□غم□ی ئ□و ه□قیق□ت□ تا□ان□ بژن□وین□و□ ک□ ه□موو ر□ژ□ک ب□رید□ک□وتین.
ب□راورد ب□ دنیای ئ□م□، ک□ ئ□وپ□□ی پاکوت□ بوو ل□ پ□رشوب□اویی□کی ب□ س□م□ر□دا. ک□چی دنیای ئ□و د□رو□ش□ تاک و ت□نهای□، ب□ د□ر□خت□کی س□رس□وزی پ□لوپ□داری ب□ردار د□چوو، ل□ کاتی زیکر ل□گ□□ و□□ باکاندا.
داریوش□ک ل□حا□□ت□کی د□روونییدا و□هادا، ل□ ت□نیایی□کی قوو□دا س□وز س□وز بچ□ت□و□، ل□ ر□ی شیعر□و□، د□بوو زمانی و□□باکانی ز□مز□م□ و زیکر کردبا، ه□تا گ□□ا ب□ گ□□ای در□ختی خ□م□کانی پ□ بدو□ن□ت□و□.
ل□ ر□ی ه□□بژاردن و ت□ماسی روحی ب□ شیعرگ□ل□ک□و□، زانینمان ل□و ق□ل□ند□ربوون□یدا، و□ک ئینسان□کی و□□گ□رد، چ ئ□زموون□کی د□روونی، ل□ ر□ی هون□ر□کی راقیی ب□ ئ□م□ نیشاندای□و□..؟
ب□ ئ□و س□رگ□ردانی و گ□□□کیی□شی، ب□وان□.. د□ست و□رد□دات□ چی، چی ب□ م□رج د□گر□ ب□ ر□د□ربردنی خ□ی
ک□و ئ□ی□م ب□شانما)
ب□رگی ه□ر ج□نگ□ک ئ□پ□شم
ش□پ□لی د□ریا ئ□گرم
شیری ب□رد ئ□د□شم
مانگ ب□ ما□□و□ ئ□ب□م
" با " ب□ نیشان□ ئ□گرم
ه□موو خاکی ئ□م ز□مین□
بست ب□ بست ئ□پ□وم
گ□ر چاو□کانت □ازی بن
ل□ هیچ کار□ د□ربست نیم)

و□ها زمانی ه□□ه□ناو□ت□و□، و□ک ب□□ی: م□حا□، ب□ واقیع د□کا، گ□ر چاو□کانی یاری ل□ دیاربـ□.
داخوا عارف□کیش ه□روا، ب□ ئیمکانی□ت□کی روحییان□ی و□هاو□، ل□ زیکری م□عشوق□ک□یدا نی□..؟

ل□و د□خ□دا، داریوش ب□ر ل□ ه□رشت□ک ب□د□رگای□ک د□چوو، ل□ ه□ر ب□رگ و باخ و خ□□و□ت□کی عیشق□کدا بووبین، ج□ی هاموو ش□ی د□د□نگیی□کانی ه□موومانی تیا د□بو□و□.
چون د□نگی داریوش ل□ ه□ناوی ئ□و شتان□و□ د□رد□هاتن، ک□ ک□نارخراون، د□بوو ژیانیان ب□ب□ردا بکر□ن□و□.
ب□ ب□های نو□ی هون□ریی□و□، د□ربک□وتنای□ت□و□، ب□ ئ□و□ی

بەهادارانە بە هەناسەیەکی نوەی ژیانمەندییەوە، بژین.
بە هیچ هەڵە تەگەیشتنەک، بە ئەوەی ویستبەتی، خەی سەپاند، بە روحەکی باڵای هونەرییەوە، کە پەنجەمەری دەروونی داریوش، خەی پەوبوو.
گەر وانەبا، داریوش وەک هەر گەرانیبەژەک وەرزەک دەهات و دەچوو، ئەوجا ون دەبوو.
هەڵبەت ئەو رە هونەرییەی داریوش گرتیەتە بەر، راستە رەیەک نەبوو. لەخوە دەشتە، نا....!
بەڵکو پەچاوپەچ، پە لە بەرزی و نزمیی بوو.
بەیەکا گەر کەسە ویستبەتی موسافیری دنیای ئەو بە، چەژ ببینە، نابە ببپەشەکە، کە لەیەککاتدا کارە هونەرییەکانی ، وەنای کەسایەتییەکی یاخیبوو.. کەسایەتییەکی خەرابات نشین.. کەسایەتییەکی دەڵاو و نائارامی بە کردبین.
لە توەی درکاندنی گوزارشتەکانیەوە، ئەمەی بە ئاگا هەنا، بەوەی، دەبە گوەیەکی نوە لە خەماندا شک ببەین، هەتا گوەمان لە ئاوازەکی تر، نەغمەیەکی تر، زەمزەمەیەکی تری سترانبەژەکەوە بەت.

ئالەوەڵا دەیبینین چەنە بە روحەکی باڵاوە، لە هونەرەکەی خەی ڕوانیووە، هەر ئەوەش ماڵە راستەقینەکەی ئەو بووە.
ئەمە بەو مانایە نیە، دوور لە نەڵەنەی ساواک و ناسیەنالیستەکان، ژاوەژاوی ئایدەلەژیستەکان، قوە و لیتەی مەزهەبییەکان، چنگیان لەگەڵی گیر نەکردبە..
لەو ماڵە هونەرییەیدا لە رەی غەزەلەکانیەوە، لەو ماڵە هونەرییەیدا دەتوانین هەستی پەبکەین،
لە باخی یاخیبوونەکانی خەیدا، چ شەیدایانە نەغمەی ئەو وەڵگەردی و دەروەشی و پەتیارەیی خەی چەنە ئوستادانە و بوەیهیمیانە، چەیوە و دەگەڵتەوە.
دەی ئەگەر ئەو گوەیە شک ببەین ، ساناتر دەیژنەوین، ساناتر دەیبینین، ساناتر دەیبیستین، ئەوجا لەگەڵیدا وەسە دەبین.
لەوەڵا تەدەگەین، بە چ راددەیەک بە دنیای شەڵ و ئاشتییەکانی ناو دنیای شیعرەوە پەیوەستە.
لە رەی هەڵبژاردنی شیعرەکانەوە... تەدەگەین، ویستوەتی کوەڵکی جوانخاسی غەزەلخوەنی چ ماڵ و عەرشەکی هونەری بە. لە رەی هەڵبژاردنی شیعرەکانەوە، تەدەگەین، لە کوەوە ئازاری دەستەجەمعی ئینسانی ئەمەی ناسیووە و سەر لە نوە، بە لەونی خەی دواندونی.
بەیە کەم و زەر لە دەیەی هەشتاکاندا، ئازارەکانی ئەو ئینسانە بە ئاوازەکی تایبەت، کە لە روحی خەیەوە بەاچەی دەکرد، ئەو هەیەجانە

دروونیی یە،
بە گیانی هەر کەسکی هەشمەنددا کەم و زەر گەاو.
ئەوی بە شەویەک لە شەوکان دەی بە ئازادی لەیدابە، ناتوانە بەر تەلیسمی وەسوەسکانی داریوش نەکەوتبە.
واتا ئەو کەسایەتییە گەر بە نەفرەتلەکردنیشەو بووبە، لە یادوەری هەموومانداا بوونی هەبووە.
ئەمەش ئەو تەلیسمە بوو، کە داریوش هەگری بوو.
ئەمە هەما و سیما و پەنجەمەری هونەرییانەی ئەوبوو..
تا ئەو راددەیەی ، سیمای هونەرییانەی داریوش، بە روحە یاخیبووەکان، رەی وەک رەی، پینک فلەید وەهابوو لە رەژئاوا، بە تایبەتتر بە ئینگلیزەکان .

سەبارەت، بە جەمعەک لە چەپگەرای رادیکالیش، تیایاندا جەکەوتبوو، کە هەموو شتەکیان بە قەپانی ئایدەلەژییەکەیان دەکەشا.
لە دەستیان بهاتایە بە جەوهەری هەموو شتەکدا روو دەچوون، بە ئەوەی ماسکەکانیان لەسەر روو لاببەن، ئەمە توەکارییەش، بە غەیری ئایدەلەژییاکەی خەیان نەبە، کە جەی گومان و تەامان نەبوو،
ئەگینا سەرسەختانە، بەریان دەدایە وەزەی هەموو شتەک، کە تەنها لە رەنگی خەیان نەبە. بەیە نەیاندەتوانی بەس رەخنەیان بە دەرەوەی خەیان نەبە. رەخنەش نەبوو، بگرە نەفرەت بوو.
بە غەیری، ئەوەی تەقین دادرابوون، بە ئەفیونی ئایدەلەژییەک، گوەیان بە شتەک بدایە، تەنها بە ئەوەبوو، لەسەر ئەو یەقین و باوەوە گوەی لەدەگرتیت، هەتا بزانە بە چرپای ئایدەلەژییەکەی بیپەوەت.
هەندە روودەچوون بە گەژنی ئایدەلەژییەکەیاندا، هەتا دەگەیشت بەوەی:
" هیچم لەت ناوە یان هەموو شتەکتم لەت دەوەت ".
هەمیشە بەرژەوەندی بە قەید و شەرتی کرەکاران و زەحمەتکەشانیش بە پەداگیری و دەمارگیرییەکانیان پاساویان بووە، بەو ئەخلاق بەندیی جەنگاوەرانەوە، دەهاتە پەش، تەنها بە ئەوەی قەو قەپت پەبکەن. چون خەی یەکەمین کەسە، قەوقەپی پەکراوە، لەو نەو میتەدی ئایدەلەژییەکەیدا، کە دنیا هیچ نییە، جگە لەوەی چاوی عەقیدەکەی پەیدەبینە.
لە جەوهەردا ئەمەش وەک صەدەقەلاهو عەظیمی موسەمانان وەهابووە لە بەرامبەر سەنگەسارکردنی شەیتاندا.
هەر بەیە، لە دواجاردا دنیای هونەری داریوش، بە پەودانگە ئایدەلەژی و سیاسییەکەی ئەوان، تەنها دەیتوانی وردەبورژوایەکی

ناڕازی بێت بە دنیای سەرمایەداری و هیچ بە دەستەوە.
ئاسۆ بە چەپێکی ئاوا رادیکال، داریوش هەر منارێکی لاساری دنیای سەرمایەداری زیاتر نابە. ئیتر لە دەخە شەرمهێنەرەدا، زەرجار هونەر کورت دەکرایەوە بە ئەم ئینشا و مەحفوزاتانەی لە ڕەی حزبەوە دەرخواردیان دەدرا.
هەندێ لە بیری عەقیدەکەیاندا بوون، با بەو راددەیەش لە بیری ئەوەدا بن، ئاخە کەسێک بە پشتوپەنای حیزب و گروپێکان دەتوانێ ڕەخنەکی هەبێ...؟ بە داخەوە لە بیری ئەم ئێندەشەکردنە، بە ئەوان داریوش لەو منارە لاسارانە دەچوو، ناخودئاگا بەر ئەفیونێکی سەرمایەداریی کەوتبێتەوە، گەرچی دژیشی دەبە. لەوە بترازێ، هەرچی بێ، ناتوانن بیبیستن. بەر ئەفیونی ئایدئۆلۆژیا کەوتوون بە قەولی مارکەز.
ئەوی وردە بەرژوا، ئاڵتەرناتیڤی بە ئەو سیستەمە سەرمایەداریی یە پێ نییە.
کەوابێ لە ڕووی پراکتیکییەوە، هەر دەکاتە سەرکردنی گیانی شۆشگێڕانەی کرێکاران و زەحمەتکێشان، بەم ڕەگەیە ئاو دەکاتەوە بە ئاشی سەرمایەداریدا.
ئەمەش بە پاساوی ئەوەی، لە میتۆدی هونەری داریویشدا هەموو هاوکێشەکان، هەموو شتێک ، دواجار خەراباتێکن.
بەم هەموو لێکدان و لێدەرکردن و دابەشکارییانەی، وجودییەکانی ئەو حاڵە، سیاسییەکان و ئەهلی قەڵەم، و عاشقان، داریوش بەو هەموو لێکدزییەوە دەنگێک بوو، نەدەتوانرا نەبیسترێ.
ڕەنگێک بوو نەدەتوانرا نەناسرێتەوە.
بە هەموو ئەو تەفسیر و ڕوانگە جودایانەوە، گیانە تەنیا و ئیعتیرازییەکەی داریوش لەوە ڕەنگاو ڕەنگتر بوو، جێی ڕاستەو میانڕەو و چەپەو، ئیماندار و بە ئیمان و خەرابەتیکیشی تیا نەبەتەوە.
چون بەر لە هەرشتێک خەمی ئەو خەمێکی ئینسانی بوو.

" هەرچیەکم دروست کرد
دواجار شکا
شکا... شکا
من هەمیشە دەڕووم
دەڕووم.. دەڕووم.. دەڕووم.

ئەهلی دەسەڵات توانای ئەوەیان نەبوو، لەیان نەدەوشایەوە، بچنە ژێر باری شکست و دەڕانکانیانەوە، هەموو ئەبانکانیان دەنایە

ئەستەی نەیارەکانیان و بە تایبەت سەرمایەداری.
ئەزموونی داریوش، لە پارادەکسیەتەکدا لە جستوجەدا بوو، نەدەتوانرا بە راستە و پرگاە، صرات مستقیمی هیچ ئایدەلەژییەتەک بپەورەت و بە هەر عوزر و بەهانەیەکەوە بەت، ئازادییەکەی زیندانی بکرە.
دەنگی ئەو گەرچی سرک بوو، روحی تەدابوو، بە پەی توانایەک کە هەیبوو، عاشقانە گوزارشتی لە خەمە وجودییەکانی ئینسان دەکرد.
بە هەر یاخیبوونەکەوە کە هەیبوو، لەو ژاروژەنگەی رەژگاردا، لە داچەانیدا، سەر بە ژیان بوو. چەنە نائومەد بوایە، بە ژیان دەجەنگی و ژیانی نەدەکوشت.
زەرەک لەو جەبرە عەقیدەیی و ئایدەلەژیی و مەزهەبی و شاهانەیی ئەودەم، کە لە دەستیان دەهات بتکەنە خانی خانان یاخود تەزی بانان، بەو هەژموونە ئایدەلەژییانەوە کە لەگەە خەیاندا، بە جەبرەوە دەیانگەا و دەیاسەپاند، کەوتنە کەناری رووداوەکانەوە.
کەچی داریوش گەرچی تاک و تەنهاش بوو، بە بەندیی خەیەوە مایەوە و وەستا.
چون لە رەی خوەندنەکانیەوە، پەوەی دیاربوو، خەی تەرخان کردووە، وردە وردە… تەییار و گورجوگەە، بە هەر هەلاکەتەکەوە کە دەیچەشت، ژیانی لە هونەردا، دەژیاندەوە.
هەبەت لە کەمەگایەکی مەرگدەستدا، لە نەو ئەو پاشەەکاندا، ئەو باوەش کردنەوەیەش بە ژیاندا هەوەستەکی کەم نەبوو.
رەژان و ساەان رەکردن بەنەو چرکە چرکی دەکەزیی و ئازارەکانی زیندەگیدا، هەریەک بەجەرەک سەر هەدەگرەت، ئا لەوەدا باوەش کردن بە مەحەببەتدا، دەبەتە فەزیلەتەکی دەروونی بەمان، پەموابە ژیانیش بە نوەکردنەوەی خەی؛ ئەمەی لەمان دەوەت .
یانی دەبوو هەندە ژیریت لە خەتدا شک ببردایە، هەتا عارفەکت لە روحتدا کەشف بکردایە.
تاوەکو بەرگەی ئەو هەموو جەور و خواروخەچیانەی وجود بگرە و بە خەی بەە: ” ژیان نەدەبوو ببە، بەەام بەهەر داەمان و دزەوی ئافەریدەکارەکانیەوە هەیە “
چون داریوش وەک کەسایەتییەک، تیشکەکی زیندووی هونەر بوو، نەیدەتوانی هونەرمەند نەبە. یانی عیشقی بە دنیاکەی خەی نەبە.
بەپەروا بە ئەو سەر و سەودایە دەژیا.
ئەزموونەکانی ئەو دەورانە، پەی قەبەانین، پەی سەلماندینەوە، حەماسیەت هەر شەرعیەتەکیشی هەبە، هەر رەوتەنیە..و عیشق بە هەر سەرشەتییەکیشیەوە کە هەیەتی، هەشتا ئارامگرتووترە.
گوە گرتن لە داریوشەک کە عاشق و دەروەشی دنیاکەی خەیەتی، بە

هموو خمگینییکیو، ئارامیهنن.
فت ناداتن، شرنگیزییکانی ژیانو، بکو بن حسرتکو، کن هست کردنن بن لپرسراوییتکی ئینسانیانن، بیانی دکا، مرڤ چن لن نو خراباتکانی عیشق و تنیایی و ژیاندا سرمستانن ونبوون. لن بدنگی شتکاندا نقومن، کن خیان کشاندوون بسر هموو نهنییکاندا.
نهنی نیگا بدنگکانیش
" بن دنگیتم نزانی|
سیرکردنم تنگیشتی
من هیچم نووت
و
تش هرگیز نتپرسی "
بام هر ئو مرڤش، لن هر چوارچویکدا بت، بن هناسدانویکی تر، کن نادا، چون محکومن بن ژیانی خی.
هین ئو محکومیتی ژیانی… پن بتا بتان، بین هیستریایانن، لوش یاخی دبن، هتا ئوپی دست چوونن خن. واتا خودکوژی. یانی یاخیبوونیش لن خودی خت…
ئم تکشکاندنویی هموو شتک، ئوی هیچ درتانک نماون بن چاککردنوی، بن خاتری هاندانون، بن هبوونوی هیوایک، دبوو هاندری ئون بیت، بن خکی بی گرن و گکانی خت ببینن، شرمی لن مکن.
بام کن هموو شتک برو وران بوون بوات، هیدایت کردنوی ئویتر زحمت زحمتن.
بن ئم هقیقتن تاش، با گشتک بکین بن:

گرانی سای دوو هزاردا..) مانفستی هرسهنانی ئینسان.)

ئنوری رشی عوا _ مانچستر
"""""""""""""""""

"سرچاون: بنی گنم- کتبی کمی شیعری داریوش ، ورگانی لن فارسییون: پشکن ناکام

پۆپاگەندەی وێران بوونی هەسارەکەمان لە ئاگەیاندنەکانەوە! هەرێم عمر کاکل

بەهۆی ئەو پشکەوتنە بەرچاوەی کە لە جیهانی ئەمڕۆکەدا بەدی دەکرێت لە هەموو بوارەکانی ژیانەوە , بەتایبەتی لە بواری ئاگەیاندن و میدیایدا کە ئەم بەرەوپێشڤەچوونە لە بواری ئاگەیاندن و میدیاییدا خەریکە کوردستانیش بگرێتەوە و بەردەوامیش هەنگاو دەنێت بۆ بە بەئەکادیمی بوونی ئاگەیاندن لە کوردستاندا. بەڵام دەبێت ئەوەش لەیاد نەکەین زۆر بوون بەمانای باشترین نایەت . چونکە هەندێك جار بەهۆی مەرامی کەسی ووشەکان وایان لێدێت هەڵە لە هزری تاکەکانی کۆمەڵگا دروست ئەکات و دەرەنجام ترس و دڵە ڕاوکێ بۆاو ئەکاتەوە .

ڕەنگە لەیادمان بێت کە هەموو ساڵێك دەنگۆی لەناوچوونی هەسارەکەمان بۆاو دەبێتەوە هەر لە دەرکەوتنی کلکداری هالی بۆپ لە سالی 1994 و پاشان هەوالی بەرکەوتنی بەردێك لەساڵی 1997 شوماخر لیفی کە بەر موشتەری کەوت و پاشان دەنگۆی لە 2012 کۆتایی هەسارەکەمان و پاشان بەرکەوتنی موشەکێك بەر هەسارەکەمان لەم سالانە ,کە ئەمانەش دەرەنجامی چەند ووشەیەکی هەڵە وەرگێردراو پاشان گەورەکردنی هەڵەکە و بۆاو بوونەوەی ترس و دڵەڕاوکی لەنێو کۆمەڵگای کوردی , بۆ ئەوەی بیر لە تاکی کۆمەڵگا بکرێتەوە کە توشی چی ئەبێت کاتێك لەژێر ڕەحمەتی دوا ووشەکانی نوسەرێك بێت کە بەهۆی مەرامی خۆی بەم شێوەیە بابەتێك بۆاو دەکاتەوە و کەی بیەوێت هەواڵی لەناو چوونەکە بۆاو ئەکاتەوە, سەرەنجام نە هەواڵەکە و نە بابەتەکەش ڕاست نەبوو!!!!!؟.

کاتێ زانایان ئەوە دەسەلمێنن کە هەسارەکەمان بەر لە 4.6 ملیار ساڵ دروست بووە و بەچەندین گۆڕانکاری تێپەڕ بووە تاکو گەیشتۆتە ئەو هەسارەیەی ئێستاکە و ژیانی تێدا فەراهەم بووە . ئێمە ڕەنگە لەو هەقیقەتە زانستیە لا بدەین کە بمانەوێت لەماوەیەکی کورت بزانین بە چ هۆکارێك ئەم هەسارەیە لەناو دەچێت و لەگەڵ ئەوەش بە چەند مانگێك گریمانەیەکی بۆ دابێژرێت بۆ لەناو چوونی بیکەیتە پۆپاگەندەی لەم چەشنە و دووبارە بیلێیتەوە :

- کاتێك تێ بتەوێت لەناوچونی ئەم هەسارەیە پەیوەست بکەیت بە گەلی مایا کە گوایە ئەوان لە بواری ئەستێرەناسی جێ پەنجەیان دیار بووە ورژمێریان دا هێناوە و لەم ڕووەوە کاتایی دیت کە ئەمەش هیچ ڕاستیەك هەڵناگرێت .
- یاخود ڕیزبەندی هەسارەکان بکەیتە هۆکار گوایە هەموو هەسارەکان لەسەر یەك هێڵن ئەمەش بکەیتە ترسێك بێ ئەم ئەگەرە کە ئەمەش لەڕووی زانستیەوە نەخوازراوە.
- بڵێیت گەرمی خۆر بە چەند چرکە ساتێك بە ووشە بکەیتە بەستەڵەك و گوایە هۆکارە بێ لەناو چوونی ژیان هەسارەکەو مرۆڤایەتی .
- یاخود هەسارەکەی (نیبرۆ) کە لە سەردەمی بابلیەکانەوە بەر لە 3000 ساڵ گریمانەیان بۆ کردبوو . بمانەوێت لەم ماوە کورتەدا بەدیاربکەوێت و خۆی بەزەویدا بکێشێت و هەسارەکەمان وێران بکات و هەموو ساڵێك نیبرۆ دوبارە بکەیتەوە کە لە ئەتلەسی فەلەکیدا بوونی نیە .

ڕەنگە ئەمە ئێستاکە دوای چەندین سال بیر لەوە بکەینەوە کە ئاخۆ چۆن بۆوامان بەم کەمەڵە گریمان و پێشهاتە کردبێت و دەڵاوکێمان بووبێت ئەوسا بۆ هەسارەکەمان لەناوبچێت , بەڵام لەڕاستیدا کاتێك کەلێنی زانست لەبواری ڕاگەیاندن بوونی هەبێت ڕەنگە ووشە کاریگەری خۆی بکات بە هەرچەشنێك بێت . لێرەدا ئەوهەقیقەتە بەرچاوەکەوێت کەبواری زانست پێویستیەکی گرنگە لەنێو ڕاگەیاندنی کوردیدا لە ئێستاکەدا بوونی هەبێت, تا جارێکی تر کەمەگاکەمان توشی هەڵە و ترسێکی لەم چەشنە نەبێت بۆ ئەوەی جارێکی تر دەنگی لەناوچوونی هەسارەکەمان بەچەند ووشەیەکی ئەستێرەناسەکان لە ڕاگەیاندنەکاندا بڵاونەبێتەوە هەسارەکەمان دووبارە لەوێران بوونی ووشە بپارێزرێت !!

هەڵم عمر کاکل

ئافرەت لەنێوان تووندوتیژی و ململانێی کۆمەڵگە.. شوانە حەسەن ئەبوبەکر

دەقی ئەم چەمکەی سەرەوە دەتوانین بەبێ پێکدەت لەو کردە تووندوتیژییانەی بە شێوەیەکی سەرەکی دژی ژنان و کچان ئەنجام دەدرێت و ئەم جارە تووندوتیژییانە بە جۆرێك لە جۆرەکانی تاوانی کینەیی دادەنرێت کاتێك بە تایبەتی ئاراستەی ژنان و کچان دەکرێت لەبەر ئەوەی کە ڕەگەزی مێن. تووندوتیژییەکانی دژی ژن مێژوویەکی دوورو درێژی هەیە، هەوداو و هادەی تووندتی کردەکان لە کاتێکەوە بە کاتێکی تر و لە کۆمەڵگەیەکەوە بە کۆمەڵگەیەکی تریش دەگۆڕدرێت. ئەم کردە تووندوتیژییە بە هێکار و شێوازێکی چەوساندنەوە و داپلۆسینی ژن دادەنرێت چ لە کۆمەڵگە یان پەیوەندی تاکەکەسی دا بێت و دەکرێت هەکارەکەی بگەڕێتەوە بۆ هۆستی (خاوەندارێتی، باڵادەستی، سروشتێکی دەروونی تووندوتیژانە و کینەیەکی زکماکی) بەرامبەر بە ژن لەلایەن کەسی تووندوتیژەوە.

ئاگەیاندنی نێتەوە یەکگرتووەکان دەربارەی نەهێشتنی تووندوتیژی دژی ژنان دەڵێت "تووندوتیژی دژی ژنان بریتییە لە بەرجەستەبوونی پەیوەندییە مێژوویە نایەکسانەکانی نێوان ژن و پیاو وە تووندوتیژی دژی ژنان یەکێکە لە ڕەکار و شێوازە سەرەکییەکان کە ژنان بەزەر و ناچاری دەخرێنە ئاستێکی نزمتر و کەمتر بە بەراورد بە پیاوان."سکرتێری گشتی نێتەوە یەکگرتووەکان، کۆفی ئەنان لە ڕاپۆرتێکی ساڵی ٢٠٠٦ کە لە ئابوونەی پەرپەدانی نێتەوە یەکگرتووەکان بە ژنان بەناوکرابووەوە ڕایگەیاند: تووندوتیژی دژی ژنان و ژنان کێشەیکی گشتگیرە و لە جیهان دا بەلایەنی کەمەوە هەموو سێ ژنێك دانەیەکیان هووبەووی لێدان، سێکسی زۆرەملێ یان دەستدرێژی بووتەوە لە خاڵێك لە خاڵەکانی ژیانی دا کە زۆرجار کەسی دەستدرێژیکەر کەسێکی ناسراوی ژیانی ژنەکە بووە.

تووندوتیژی دژی ژنان دەچێتە خانەی چەند پاڵ و بوارێکەوە وەک تووندوتیژی لەلایەن تاکەکەس و دەوڵەتیشەوە ئەنجام دەدرێت. هەندێك لە جۆرەکان کە لەلایەن تاکەکەسەوە ئەنجام دەدرێت (لاقەکردن، تووندوتیژی خێزانی، دەستدرێژی سێکسی، منداڵ خستنەوەی زۆرەملێ، کوشتنی کچێ ساواکان، دیاریکردنی ڕەگەز پێش لەدایکبوون و تووندوتیژی پێش لە دایکبوون) و هەروەها کردە باو و نەریتییەکان

وەك (کوشتن لەسەر ناموس، توندوتیژی لە کاتی دەستگیرانی دا، خەتەنەکردنی ژنان، هاوسەرگیری لەناچاری و فرۆشتنی ژنان و هاوسەرگیری زۆرەملە). ئەو توندوتیژییانەی لایەن هەندەك لە دەوڵەتانەوە ئەنجام دەدرێت (لاقەکردن لە کاتی جەنگ دا، توندوتیژی سێکسی و کۆیلەکردنی سێکسی لە کاتی ناکۆکییەکان دا، نازیك کردنی زۆرەملە، منداڵ لەباربردنی زۆرەملە، توندوتیژی لایەن پۆلیس یان کەسانی دەسەڵاتدار، بەردبارانکردن و بەقامچی لەدان) و چەند شێوەیەکی تری توندوتیژی وەك بازرگانی کردن بە ژنان و لەش فرۆشی زۆرەملە کە دەکخراوە لایەن تۆڕە تاوانکارییەکانەوە.
دەکخراوی تەندروستی جیهانی (World Health Organization – WHO) لە لێکۆڵینەوەکانی دەربارەی توندوتیژی دژی ژنان هەستاوە بە هەستەنگاندن و پۆلێن کردنی شێوازە جیاوازەکانی توندوتیژییەکە کە وودەدات بە درێژای قۆناغەکانی ژیانی ژنان لە پێش لە دایکبوونییەوە تا تەمەنی پیری.

شکۆدانیە کە ئاستی کولتووری و روشنبیریی خەڵک و کۆمەڵگا لەپێوەندی لە گەڵ پرسی یەکسانی و مەسەلە کۆمەڵایەتییەکاندا لەخواروخێدایە. توندوتیژی کۆمەڵگا پێویستە بە ئاستی هۆشیاری کۆمەڵگاوە، توندو تیژی دژی ژنان لەزۆرێك لە کۆمەڵگاکاندا باوە جگە لەئاینی سپێندراو و نزمی ئاستی هۆشیاری تاکەکان لە کۆمەڵگا و ئەو داب و نەریتەو سیستمە کۆنە کۆدەرژایی مێژوو ولاتان توشی بوون. توندو تیژی دژ بە ژنان لە هەر کۆمەڵگایەکدا بێدی دەکرێت ،بەڵام ئاستی ئەو توندو تیژیانە لە کۆمەڵگایەکدا بە کۆمەڵگایەکی دیکە جیاوازە. بەو مانایا کە توندو تیژی لەو وڵاتانەی کە دیمەکراسی تیاندا بەر چاوەو لە ئاستێکی باشی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیدان ، بەدیدەکرێت، بەڵام جیاوازیەکە لەوەدایە کە لە وڵاتانێك کە قانون و یاسا حاکمە، ڕێگە بە هیچ توند و تیژیەك نادرێت و مافی ژنان و پیاوان لە یاساکان مسۆگەر کراوە و لەوانەشە لە هەندێك بواردا مافەکانی ژنان لەو وڵاتانەدا زیاتر بێت لە مافەکانی پیاوان ، بەڵام بەداخەوە لە کۆمەڵگا سونەتیەکان، یاساکان لەسەر بنەمای ئایین و مەزهەب دارێژراون کە لە زۆر بواردا دژیاتی هەیە لە گەڵ یاساکانی مافی مرۆڤ. دیاردەی توندوتیژی دژ بەژنان پیوەندی نیە بە کومەڵگایەکی تایبەت واتە دەسەلاتی سیاسی یان کومەلایەتیەکی تایبەت بەڵکوو لە هەمو کومەڵگایەکی مروڤایەتی بەر چاو دەکەوێت. توندوتیژی لە دژی ژنان دیاردەیەکی بەربڵاوی کۆمەڵگەی جیهانییە و بە شێوەیەکی بەربڵاو بە تایبەتی لە کۆمەڵگە دواکەوتووەکاندا بەیانووی نەپاراستنی بەهاکانی نەو بنەماڵە، بە

توندترین شەوە ئازار دەدرێن تەنانەت دەکوژرێن. ژنی کورد بە هەی نەریتی پیاوسالاری و سیستەمی ئاینی بارودۆخێکی باشی نییە. لە جانامەی پێشگیری لە توندتیژی دژی ژنان پێسندکراوی کەمەی گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دا هاتوە، مەبەست لە "توندوتیژی دژی ژنان"، هەر کردەوەیەکی توندوتیژ لەسەر بناغەی جنسیەتە کە ببەتە هەی ئازاردان و زیان پێگەیاندنی جەستەیی، جینسی، یان دەروونیی ژنان، وەک لەدان، هەشە، بەبەشکردنی زەردارانەی ئەوان لە ئازادی، زۆری لە کردن و هتد کە لە ریزی رەفتار و کردەوەی توندوتیژدان".

شوانە حەسەن ئەبوبەکر

کۆتایی من.. ستیڤان شەمزینی

کۆتایی من ئەکەوێتە
دەستپێکی وەرزە ئاڵاکانی عەدەم
هەر ئەو دەمەی تاریکی
چاوی شەمعەک کوێر ئەکات و
ئەو دەمەی ئاو گە لە خەی بڕئەدات
منیش کۆتاییم دێ
کۆتاییهاتنم ئەکەوێتە
دوا وەرزی چاوەوانیی بەساڵاچووم و
لە هەاجکردنی تەمەنم
لە بازاڕە چەکەی مردندا دەستپێئەکا
کۆتاییم لە دوا دەی قەسیدەیەکدا
خەی حەشارداوە و
بە دوا قۆتری خوێنم نوسیوومە
ژیان دەکەک بوو لە ڕەحم چەقی
کۆتاییم لە سەرەتای ئەو گەمەیەوە دەستیپێکرد
تە ناوتنا عەشق و
منیش بە گەمە شەرحنەکراوەی مەحاڵ
پێناسەم کرد
کۆتاییم ئەو شەوە شەختەیە بوو

لگ بارانی هاوما هاتم و
وک کترک
لبردم پنجری بی مرووتیتدا هتروشکام
کتاییم ئو رژ تخ بوو
بدم سفرکو رژام
بدیار تنهایی و خونکی پیرو
بووم سراب
کتایی من ئو ئوار ملول بوو
دم سرتاپا بوو بی سحرا و
ئاسمانی دم بی بدنگییکت
ببوو گستانی ئستر و مانگ
کتایی من ئو سپد دتنگ بوو
بی ئازارکانی وجوددا هزنام و
لی برزایی چیای وهمو
بربوومو بی نو کشی هقیقت
کتایی من نیویکی فدار
تیایدا برینی خمگینیم ئکولتو و
قورگم لوانلو ئبت
لی نتی رشپش و گرینک
کتایم زردپکی پرداخی ئوینم
سروژ ئبی لی وحشت و
توی فنابوون
لسر بست بی بستی
ئارزوو پمییکانم ئو
کتایم ساتکی گژووکی دووریی
مای عشقی پرش و باو کردو و
شرپنجی گوومان
هشووی هموو یقینکانمی دازاند
کتایی من ئو چرکساتی
پکنینکانم رنگی گستان ئگرن و
دی کریستاییکم لژر هوری دقییکانتا
هپروون هپروون ئبی
کتایی من ئو زمنی
ژوانگکان ئبنی سنگری سربازکان و
شاری قاقا و خنینومان
پی پی ئبت لی ترس و بدنگی
کتایم لو عسردا ئبی

پەپولە بەتەمەتی بەنکردنی گوڵ
لە قەنارە ئەدرە و
ئەهریمەن روناکی ئاتەشگای عەشق
لە رەنگی قەترانی تاریکی هەئەکەشە

هاوینی 2013
تاران – شەهریار

- هوتەل باغ گەلاس –

سەمای پشەسور.. عەلی حەمەشید

پشەسوور برسی بوو
هات بە لام ، بە میاو میاو
منیش چووم، خواردنم
بە هەنا ،لەگەڵ ئاو
کەتربوو، یەک دووجار
لەسەریەک ،میاوانی
هەرسەیری ،دەکردم
بەڵێ منی، دەڵوانی
ئیتر ئەو ،وەک جاران
کەوتەوە ،سەمای خەی
گێڕانیم، بە دەوت
چەپڵەم لێ، دەدا بەی
منداڵان ،پەیدابوون
ورد و جوان ،نەشمیلە
هاتبوون، بە سەیری
سەماکەی، پشیلە
پشەسور، بە میاو میاو
خەریکی، سەمابوو
ئەوانیش، چەپڵەیان
لێدەدا ،هەرهەموو

…
٢٠٢٠/٧/٢٧

کام داستانی سەفەر؟!.. سەدیق وەندزی

بۆگومان مافی هەموو کەسێکە چۆن و لە کوێدا ئارەزوو دەکات بژیت. ئەمە بەشێکە لە ئازادییەکانی تاك و لە جارنامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤیشدا چەسپێنراوە. چونکە مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە و عەودالی بەختەوەرییە، بۆیە لە پێناو بەختەوەری خۆی و گەیشتن بە ژیانێکی بەختەوەرانە، ئامادەیە هەموو قوربانییەك بدات و ئەوسەری گەردوون، تا ئەوسەری تەی بکات. لەو وانگەیەشەوە، لە دوای ڕاپەڕینەوە تاکو ئێستاش، لێشاوی کۆچکردن و جێهێشتنی نیشتمان، لای مرۆڤی کورد بوونی هەیە و بەردەوامیشە، بە مەبەستی گەیشتن بە بەهەشتی ئەوروپا. بەشێکی زۆر لەوانە، ئامادەنە پشت بکەنە نیشتمان و هەموو شتێك و هەرچی لە نیشتمان هەیە، بە ناشیرین و قێزەوەن نیشانی بدەن. یان ئامادەن هەموو ڕووشاندنێکی کەسی، وەك گۆڕینی ئایین و نەتەوە و زمان و کولتووری نەتەوەییش قبول بکەن، تەنها لە پێناو پارچە کاغەزێکی بێ هاو بێ ئەرزش، کە ناوی مافی مانەوەیە. ئەمە وەڕای ئەو هەموو تێهەدان و شکانەوە و ریسواکردنە بەدەستی پۆلیس و سنووورداشکردنەوە. بۆگومان تا ئێرە ئاساییە و بەشێکە لە تێگەیشتنی خۆیان و ئازادی کەسی خۆیان، بەڵام ئەوەی ئاسایی نییە و دەبێ ڕەت بکرێتەوە ئەوەیە، کە تێ بڕیت چیڕۆکی هەڵاتن و سەوداسەریت لەگەڵ قاچاخچی و جێهێشتنی ئازیزان و سووکایەتی پۆلیسی وڵاتان و هەموو شکانەوەیەکی دیکە، ناوبنێیت داستان. وەك ئەوەی مژووڵکی تازەت لە قارەمانییەتی و خۆاگریی و داهێنان تۆمار کردبێت.

چ ئازایەتی و جوامێرییەك لەوەدایە، کەسانێك شەق و تەهەدانەکانی پاسداران و ژەندرمە و پۆلیسی وڵاتان، بە داستان بزانن؟ نازانم ئەو کەسانە ئەو بوێریەیان لە کوێ هێناوە، لە کاتێکدا بە ئارەزووی خۆیان و بە خواستی خۆیان، ئەو ڕێگەیان هەڵبژاردووە. کتێبی (

داستانی سەفەر) نەك هەمان، وەك ئەوەی نووسەرەكەی شوناسی هەمانی داوەتە پاڵ، كتێبەكە لە بارەی كۆچكردن بۆ هەندەران و هووداوە دڵتەزێنەكانی ئەم هەگەیە دەدوێت.
ئەم كتێبە، دەكرێ بەم جۆرەكە لە یاداشتی هەژانەی ئاسایی، كە نووسەرەكەی لە هەگەی سەفەر بینیویەتی و هەژانە تۆماری كردوون. ئەم سەفەرە، لە ساڵەكانی شەڕی ناوخۆ و سەرەتای نەوەدەكانەوە لە هەولێرەوە دەست پێ دەكات و بە ئێران و توركیا و یۆنان دەڕوات و دواتریش بە ئەوروپا كۆتایی دێت. نووسەر، دوای ئەوەی لە هەگەی كۆچ بەرە و هەندەران، لەگەڵ چەندانی تر بە یاساغ سنووركان دەبڕێت، ئیدی چەندین نەهامەتی و سەختی دەبینێت. ئەوان ناچارن، شیری بەراز بخۆنەوە، شەراب بنۆشن، گوێرەكە بدزن، لەم دێ بۆ ئەو دێ لە ترسی پۆلیسی وڵاتان هەبێن، تەنانەت كەسانێك هابواردن و گەمەبازیشیان لەگەڵ ژن كردووە، ئەمانە و چەندین هووداوی دیكەش، كەچی كەمدیاكە لەوە دایە، نووسەری بە ناو ئەو هەمانە، ئەمە بە داستان دەزانێت. بگرە دوورتریش دەڕوات و دەنووسێت:(هیچ پارتیزانێك وەك ئێمە نەبوو) چ شەرمەزارییەكە، هێشتنت بە خواستی خۆت لە نیشتمان، بەراورد بكەیت بە پارتیزانەكان، كە هەموو چركەیەكییان، نۆانی مەرگ و ژیان بووە. چ نەنگییەكە، كەسێك جێهێشتنی نیشتمان، بە پارتیزانی بەراورد بكات، كە لە پێناو ئامانجێكی گەورە و دڵكێكی نەتەوەیی و نیشتمانی و مرۆیی گەورە، شەی مەرگییان كردووە. یاخود دەنووسێت:(وەك ئەوەی لە جەنگێكی گەورە دابین) بگومان كەس نییە لە ئێمە نەزانێت، كە چوونە هەندەران بە هەگەی قاچاغ، چەند سەختی و نەهامەتییی تێدایە، كە زۆرجار بە مەرگی كەسەكە خۆی كۆتایی دێت. لەوەدا هاوسۆزین، بەڵام دەبێ بزانین ئەم كۆچكردنە، بە هیچ شێوەیەك شایەنی ئەوە نییە ناوی لێبنێیت داستان. گومان دەكەم نووسەری ئەو كتێبە بزانێ داستان یانی چی، دەنا بوێری ئەوەی نەدەكرد ئەو هووداوە بە ئەرزشانەی خۆیان لە هەگەی چوونییان بە هەندێران ناوبنێت داستان. چونكە ئەو سەفەرەی ئەو، نە بەهایەكی سیاسی، نە بەهایەكی شۆشگێڕیی، نە بەهایەكی نەتەوەیی و مرۆڤووێی نییە. بەكو ئەزموونێكی تاكەكەسیانەی خۆیەتی و هیچ شتێك لە مرۆڤووی ئێمە ناهێنێتە ئاراوە.
ئەوانەی داستان تۆمار دەكەن، ئەوانە نین كە بە خواستی خۆیان و لە هەی ناسنامەی ساختە و سەوداسەریان لەگەڵ دنیای قاچاغدا، نیشتمان جێدەهێڵن. بەكو داستان ئەوانە تۆماری دەكەن، كە بە بۆ موچە و بە لوولەی تفەنگەكانییان، لە بەرامبەر هەڕەشكی تاریكپەرستی وەك داعش وەستانەوە و دەوەستنەوە. داستان ئەوە نییە سووكایەتی و تێهەدانی پۆلیسی وڵاتانی ئەوروپی قەبول بكەیت، تەنها لە پێناو گەیشتن بە

بە هەشتی ئەوروپا. ئەگەر داستان ئەو کارە سادە و تاکەکەسی و بێ بەهایانە بووایە، ئێستا نیوەی گەنجی کورد دەبووە داستانووس.
نووسەری بە ناو ئەو ڕۆمانە، لە کاتێکدا وەک کۆچبەرێک ئەو هەموو ناخۆشی و شکانەوەیەی لە ڕێگەدا بە دەست پۆلیسەوە بینەوە، کەچی هێشتا لە دەیان شوێنی کتێبەکەی، بە توانجەوە باسی کوردستان و نیشتمانەکەی دەکات و هەوڵدەدات وێنەیەکی ناشرین و بێ بەهای بۆ بتاشێت. یاخود بە گاڵتەجارییەوە باس لە کردەوە و هەڵوێستی هاوزمان و هاونەتەوەکانی دەکات، وەک ئەوەی جانەوەرو مرۆڤی نێوجەنگەڵەکان بن. چ کۆمیدیایەکە، شەق و تەهەڵدانەکانی پۆلیسی وڵاتان بە داستان بزانیت و نیشتمانەکەشت بەبێ بەها سەیر بکەی و گاڵتە بە هاوزمان و هاونەتەوەیەکانت بکەی! چ شەرمێکە، کەچی خێت بکەیتە کتێبێک و بۆری ئەوەشت هەبێت ناوی بنێی داستان.
لە مژووی خەبات و تێکۆشانی ئێمەدا، بە هەزاران قارەمان لە زیندان وشاخ و شاش و ژیانی پشمەرگایەتیدا، جوامێریی و قارەمانییەتی ئەوەندە گەورەیان نواند، کە بە گیانی خۆیان تەواو بوو، کەچی هیچ کامییان ناوی ئەو قارەمانییەتییەی خۆیان نەناوە داستان. کە چی نووسەری ئەو کتێبەکە، زۆر بە شانازییەوە، چیرۆکی دەرچوونی لە نیشتمان، ناوناوە داستان و کردوویەتی بە کتێب. بەڵام کتێبێک، کە هەنگە بێ خۆی مانایەکی هەبێت. دەنا بێ خوێنەر، بوون و نەبوونی وەک یەکە. دواجار وەک خوێنەرێک کاتێ لە خوێندنەوەی ئەو کتێبە نەک (ڕۆمان) بوومەوە، پرسیارێک کە لە خۆم کرد ئەوە بوو،کە نووسەری ئەو کتێبە، چ کارێکی گەورەی مژووییی و نیشتمانی و کەسی، بێ خۆی و نەتەوەکەی کردووە، تا ناوی بنێت داستان؟ ئایا جێهێشتنی نیشتمان و سەوداسەری لەگەڵ قاچاخچییەکان و سنووردشکردنەوە و تێ هەڵدانەکانی پۆلیس و مانەوە لە نێو پیسایی و ئاوەڵای وڵاتان، شایەنی ئەوەن ناو بنرێن داستان؟ نەنگییەکی زۆرە نووسەرێک ئەم ڕووداوە کەسی و تایبەتییانەی ژیانی خۆی، بە داستانی بزانێت. هیودارم لە چاپەکانی داهاتوو، وشەی داستان لە ناونیشانەکە لابەرێت، یاخود بیکاتە سەفەری جێهێشتنی نیشتمان وگەیشتن بە ئەوروپا، ئەوکات منی خوێنەریش هیچ سەرنجێکم نابێت.

---

*پەراوێز: داستانی سەفەر، نووسینی: باهێز مستەفا، بڵاوکراوەی خانەی کولتوور، 2020.

*ئەم بابەتە لە هەفتەنامەی ڕێگای کوردستان، ژمارەی ڕۆژی 20/4/2021 بڵاوکراوەتەوە……

“ژن وکیک”. مانکی ووکی- خیای- دروونی “هان کانگ” ژن نووسری کری.. شما باروانی

“ژن ووکیک” س همین برهمی خاتوون نووسرو یکم چاپی لدوو توی مانکی ۲۲۳لاپییی و لسای۲۰۰۷ بزمانی کری لباوبوویوو دوواتر و لسای۲۰۱٦خاتی “مان بکر”ی نو دوتی بدست هنا،و تائستا بزرک لزمانکانی جیهان هاتووت ورگان.

هان کانگ. لو مانداگفتوگی سیستمی خراکی ووکی ناکات و لو نادوت کئایووکی بوون بجستو دروونی مرڤ سوود بخش یاخود نا؟ئای مرڤ گشت خربت یان ووکی؟ کامیان سوود بخشو کامیان زیان بخش لووی زانسییو؟

بکنووسر لـ”ژنووکیک” باس لسرووشتی ژیان و هو مرجی کمایتی دکات لکریای باشوور.

قس لو یکترقبو نکردن و ئاس داخراوی ئقلیتی نرسالاری و پتای پاتریارکی دکات کتوشی ئقی مرڤایتی بووو نخشی خستوو.

لکمگای کریای باشوور ددوت.

کمگایک لووی زانست و تکنلجیاو للوتکی حداسو همی پشکوتندای.

وی ئفسوس لمدن بوونی ئق و کرانوی سقافی و ئویتر قبو کردن و زگرتن لئازادی و سربستی تاک و لهلبژاردنکانی و قبوکردنی ئنتی باو جیاوازییکان، لخوارو‌ی خوارو دایوو هشتا ژن وک مرڤکی پفکت و لوانگیکی یکسانو سیرناکرت و نریت کنکان و ئافاتکانی ئقیتی پیاوساری

تەحەکوم بە مەنتەنت و بیرکردنەوەو تەگەیشتن و ژیانیانەوە دەکات و خەزان لەسەر بنچینەی نەرسالاری دادەمەزرەت و هەشتا دەساتی هاو جەوی خەزان بەتەنها لەدەست نەردایە!!

نووسەر لەمانەدا باس لە چیەکی ژیانی ژنەک دەکات.لەکەتایی بیستەکانی تەمەنیدایەو جگە لەخواردنەووکیەکان هیچ شتەکیتر ناخوات،و

خەی لەهەرخواردنەک بەدوور دەگرەت کە گەشتی تەدابیت، هەمو جەر گەشتەکیشی لەخەی قەدەخەکردووە،جاگوشتی سورو ئاژە بەت،یان هی باەندەو پەلەوربەت یاخود ماسی و هەر جەرگەشتەکیتر بەت کە مرەڤ دەیخوات بە پەی کلتوری کەریا.یاخود هەروەاتەکیتر.

ئەو سەرەای دوور کەوتنەوەی لە گەشت خواردن.هەکەو ماست و شیرو پەنیرو هەمو ئەو خواردنانەیتر کەبەرهەمی ئاژە و پەلەوەریشن نایان خوات.

بەیاریداوە بە تەواوی پەیوەندی خەی لەگەل ئەو جەر خواردنان بپچەنەت و لەیان دوور کەوەتەوە،

پاەوانی "ژنە ووەکیەکە" ئیدی بەتەواوی بەیارەی دوور کەوتنەوە لەگەشت و هەموو موشتاقاتەکانی دەدات،بە ئەوەی پەشووتر پلانەکی بە ئەو ئەو بەیارەی دانابەت،تا قەناخ بەقەناخ ئەو بەیاریارەی جە بەجە بکات و هەدی هەدی ببەت بەکەسەکی ووەکی و لەخواردنی گەشت دوور بکەوەتەوە.

یاخود ئەو بەیارەی لەسەنگەیەکی پەتی مرەڤانەوەدابەت،

وەک ئەو مرەڤە گەشتخەرانەی تر کاتەک بەیاردەدەن ببن بە ووەکی.لەو سەنگەیەوە ئەو بەیاردەدەن

کە مرەڤ بەهایی نابەت گەشتی هیچ گیان لەبەرەک بخوات.

چونکە ئەو مافەی نییە ئازاریان پە بگەیەنەت و هەمو ئاژە و گیان دارو پەلەوەرو باەندەیەک مافی ژیانیان هەیەو هیچ مرەڤەک ئەو مافەی نییە لە پەناو حەزو ئارەزو گەدەی خەی ئەوان بکات بە قوربانی و لەسەر حیسابی گیان و گەشتی ئەوان بژیت. بەیە گەشت خواردن بە بەچوونی ئەوان کارەکی نا ئەخلاقی و دوور لە ویژدان و پەچەوانەی پەنسیپەکانی مرەڤایەتیە.بەبەچی ئەوان

مرڤ سرتا گشت خر نبووو بوونوركی ووكی بوو، بام دووایی و هدی هدی و لقناخی دست پكردنی اوكردنو تووشی ئو كارنامرڤانیو ئو هم گوریو بوو، بیو پویستو مرڤ ئیتر دست بردارى ئو كاره نائخلاقی و نا ئینسانیی بت و ئو هم و بو ویژدانیشی چاك بكاتوو و دووباره بگتوو سربنچنی سنی مڤایتی خی و ببتو بو ووكی و بتواوی دست بردارى گشت خواردن و ئازاردانی گیان داران بت.

بام "ینگ هیی"ی پاوانی ژنو ووكیكو.

بیاری دست بردار بوونی گشت و فلسفی گشت نخواردنكی ئو لسر بنماو پوری ووكیكان نییو كو ئماژم پدا، ئو هیچ هكاركی تندرووسی و یان ئایینی و ئخاقیمان پو نات بو ئم!

بكو ئو ووكی بوونی ئو هقواوی خونكو و بیاركی بو برنامی بپلو لناكاوی شوكو.

شوك دخوت و بیانیكی لخو هدستتوو خی لبرم بفرگر"سلاجو"كو دبینتوو چووتو تامان و بیركردنو بدیار ئو هموو جر گشتی پشووتر لو بفرگریان ئاخنیو!لگشتی مانگاو برازو مریشك و ماری ئاوی..خونكی دووبارو دبتوو ئو جارو هچی گشتی ناو بفرگركو هیو هموو دهنتدرو دیخاتناو علاگیك و دیبات لدووری ماوفیان ددات.

ئو ووكی بوونو لناكاو ئو گانو بو پلبندی و خراییی ینگ هو دبتو شك بو"جنگ"ی هاوسری و كشو بو خیشی.

هاوسركی بو هس و كوتو نامیی سرسمانی دیگرت،خو ئو پشووتر ژنكی ئاسایی و لسر خو زر همن بوو،چن دكرت لو شو رژكدا سدوو هشتا پلبگت و هسوكوتی وا نام بنونت!؟.

نا شتی وا محاهرگیز ناكرت."من نمبینیو هاوسركم پش ووكی بوونی هیچ هس و كوتكی جیاواز بنونت".

ینگ هو نك تنها بوندو دوستت واز لو گشت خواردن بنت، بكو هر شتك بنی گشتیشی لو بت ئو توخنی ناكوت. ئو لناگت دستی هاوسركی بری بكوت و سرجی لگو ئنجام

بدات، چونکە بەنی بەزوەری گەشتی لە دەت."گەشتی جەستەی!"

ئەو هەسوکەوتە نامەیەی "لەتەوانینی دەوربەردا"ئەو گەانکارییە لەناکاوەی لەشەوەژەکدا.

ئەو بەیارە بەپەلەو خەرایەی لەگەە خەوەکدا.ئەو خەوەکابووسییەی ژیانی سەراپا دەگوەت و ەوو بەووی دەیان کەشەو ناخەشی دەکاتەوە،

ئیدی دوای ئەو بەیارو گەانکارییەی بەسەر ژنەووەکیەکە"یەنگ هیە"دادەت و دوورکەوتنەوەو لەگەشت

دووچاری کەمەک کەشە دەبەتەولەگەە خەزان و کەسەنزیکەکان و دەورو بەری و هەموان سەرزەنشتی دەکەن و بە زبری ەوو ەووبەووی دەبنەوە لەسەر ئەو بەیارەی بەتایبەتی باوکی کە ئەو هەس و کەوتەی کچەکەی"گەشت نەخواردنەکەی". بە شورەیی و عەیبەیەک دادەنەت لەهەمبەر هاوسەرەکەی! هەموان دەیانەوەت بەزەر و زەخت گەشتی دەرخواردەن و

و تانەو پلاری تەدەگرن و تەنانەت بە شەت دەیدەنە قەەم و پەی دەەن ئایە مرەڤەک ئەقەی تەندرووست و بە کەشبەت ئەو هەموو جەر گەشتە خەش و چەژ بەخشە چەن لەخەی قەدەخەدەکات!؟

دواتر هاوسەرەکەی لەی جیادبەتەوەو

ئەو توندو تیژی و هەس و کەوتە نامرەڤانەیەی کەسە نزیکەکانی کاردانەوەی خەراپ لەسەر دەروونیدا درووست دەکەن .بەو چەشنە یەنگ هە. قبوەی نەکردنی لە لایان خەزان و خانەوادەکەی و کەمەگەو ەز نەگرتن لەهەست و بەیارەکەی،

کاردانەوەیەکی نەرەنی لەسەر درووست دەکات و دەیکات بە ەووەکیەی توندەو

ئەو حاەتە ەوەکیەکەی دواتر زەر زەر نامە دەبەت و هەستەکی سەیری لا درووست دەبەت و هەست دەکات ئیدی بەتەواوەتی بووەتە ەووەکەک! و بەتەواوی لەهەموو خواردنەک دوور دەکەوەتەو.تەنانەت خواردنە ەووەکیەکانیش و تەنها ئاو دەخواتەوەو وەک چەن درەخت بەتەنها ئاو تیشکی خەر بەسیەتی بەوەی گەشە بکات و بژیت.ئەو پوختەیەک بوو لە تەوەری ەمانی ژنەووەکیەکە

یەنگ هە. ئەو ادەکاتە دارستانەو دەیەوە لەناو سرووست ون بە و جەستەی خەی هەموو لەشەوەی تابلەیەکی سرووشتی بە وەنەی درەخت و کوە و گیاو سەوزایی دەنەخشەنەت.

ژنەووەکیەکە. ەەمانەکی ناوازەو جیاوازەو بەئەمەی گەشت خەر و هەموو ئەوانەی ئاشنای فەلسەفەی ەووەکخەری و پەنسیپی ژیانی ەووەکخەرەکان نین .شتەکی نامەیەو

نووسەر لەوشاکارەدا بە وردی باس لەژیانی خەزانی ییەنگ هەی پەش ئەوبەیارەو دوای ئەوبەیارە دەکاتن و لەخەراپەی مامەلەی کەس و کارو

جیابوونەوەی لە هاوسەرەکەی و کەوتنەداوی لەلایان پیاوە هونەرمەندو وەنەکەشەکە"هاوسەری خوشکە گەورەکە(ئینهە)ی کە بە چوار سا لەخەی گەورەتر" و بەکارهەنانی بە مەبەستی هونەری ئیرەتەکی خەی و دواتر ململانە و کەشەو ناکەکی خوشکەکەی لەگەە هاوسەرەکەی و کەتایی هاتنی پەکەوە ژیانی ئەمانیش بەهەی ئەو کارە نامرەڤانەیەی هاوسەرەکەی کە لەگەە خوشکەکەی"یەنگ هیە ەووەکی" ئەنجامی دەدات و وەنەی باخەکی پە لەگوەی ەەنگاو ەەنگ لەسەر هەموو جەستەی دەکەشەت " بردنی یەنگ هە بە نەخەشخانەی دەروونی و پشت تەکردنی هەموان و بەتەنها مانەوەی جگەلە ئەنهەی خوشکی نەبەت کە ەەگەیدا دەمەنەتەوەو گرنگی پەدەدات. دوای ئەوەی لەسەرەتادا دژی بوو هتد…..

ئەوە پوختەیەک بوو لە تەوەری ەەمانی ژنەووەکیەکە.

ئەوەی ماوەبیەین و لەو شاکارە پەی دەگەین ئەوەیە. لە وەاتەکی وەک کەریای باشوور کە خاوەنی مەژووەکی دووروودرەژو شارستانیەتەکی قوە و وەاتەکی خاوەن تەکنەلەژیاو هەگری سیمایەکی شارستانی و پەشکەوتوو نانەریتانە.دەخی ژن و ەەگەزی مەینەو چەمکی فەمەنزم و یەکسانی جیندەری.

لەو تونەتاریکەی پاتریارکیدا گیری خواردبەت و بەو شەوازە نا مرەڤانەیە مامەە لەی لەگەدا بکرەت، ئەی دەبە حاەی ژن و مەینە لە وەاتانی دواکەوتوو نەریتخوازو کەمەگا نەرسارەکان چەن بەت؟

ئەو ەەمانەو چیەکی یەنگ هە ئەوەمان پەدەەت کە

مەنتەنەتی نەرسالاری کارەساتە.ئەو ئەقلیەتە کەنە خوازو

نامرڤانیی پی وایە دبت خی سردارو ژن و مینە شوێن کوتی بت. نر لە هەم و لوتکداو

مینە لەنزمی و لەچالدابت.

ئو دبت بیار لەسر هەمووشتک بدات و چی پە خش بت بیکات و بیت و چش بدی نبوو و لەگە ئارزووی یکی نگرتوو نچو بمیزاجیدا. ئوە دبت نیکات و دژیبت.

لەکەمەگو لەناو خانوادیکی وا پاتریارکی ژن جگە لە خزمتکارکی هوس و گوایی بوونکی ەهای ژر فرمان و بکو نکەکانی نرینە چتکیتر نییە،

مە لەکەمەگو دزخکی لو چشنە خاونی هیچ ئیرادو سروری و ئازادی و بیارکی سربخە نییو ئو دبت لژر سبرو هژموونی نرینەدابت و لەمملکتی پیاوسالاریدا دبت بەنی پاشکیتی و

سوندی نیومرڤ بوون و کم ئقی بوون بخوات و بردوام لاوازی و بە ئیرادیی و شونکوتیی خی بە پیاو دووپات کاتو!

دبە تاکی لو وانگە نامرڤانیە لو ەگز پیرزو تواوکری ژیان بوانین و بە پاساوی بە بنماو پوری نا لژیکی و قامچی نرسالاری لەپیرزی و کسایتی و هزو ئازادی و خواست و حزکانی ژن بدین و لە مرڤ بوونی کم کینوو جیاوازی ەگزی لەنوان مرڤکان، درووست کین؟

ئو جیاوازیانی کە تنها بەرهەمی بیکردنویکی ووتی نرسالاری و خەگرتی و مزهبگرایی و ئو پیوندی و پروردسقت و ناتندرووستی کەمایتین لەجڤاتە نریتگراو کنزرڤاتیڤ و پارزگارکان و

و هیچ ماقوی و ەوایتییکی ئینسانی ئخاقی و لژیکیان نییە،

بیە ئرک و پویستە دیلت بکرنوو سرلبری هەبوشنرنوو ەئیایکی مرڤانو دیدکی یکسانی جندریانە و سیستم و

سترتکترکی کەمایتی دادپرور و ژنخواز و یکسان جگیان بگرتوو هموو ئمتیاز و ماف و ئازادی و درفتی بە پیاوان

□□خساو□ ل□ ک□م□□گ□ژینگ□ ب□ ژن و □□گ□زی م□ین□یش ب□□خس□ت و د□رگا ل□ب□رد□م ب□هر□و تواناکانی ژن بکر□ت□و□و چیتر ل□ژ□ر هیچ پاساو ب□هیچ بیانوی□ک کپتی تاق□و وز□و ل□هاتوویی ئ□و □□گ□ز□ی ت□واوک□ری ک□م□□گ□ن□کر□ت و بوون و ه□زو ک□سای□تیان تیر□رن□کر□ت و ک□رام□تیان ن□□ووش□ندر□ت و ئازادی و س□ربستیان خ□ف□ن□کر□ت و ل□گ□□ پیاو □□گ□زی ن□رین□

و ب□ی□کسانی و دوور ل□ه□رجیاکاریی□کی □□گ□زی و دید□کی فاشیستان□و نامر□ڤان□، □□و □□و□ی ژیان ب□□□ک□ن کوم□□گ□ ب□ر□و پ□ش□و□ ببن و ژیانی مر□ڤای□تی پ□ک بهنین،

تا چیتر □□گ□زی م□ین□ و□ک مر□ڤ س□یربکر□ن و ن□بن به قوربانی ت□گ□یش□ن□کی ک□ن و ئ□ق□ی□تی پیاوسالاری ب□ب□ردبوو ئ□کسپای□ر بووی ه□□□و س□ق□ت و ن□خ□ش و ن□و□ ب□ ن□و□ و□ک میرات ن□یگواز□ت□و□و و□ک ک□لتور□ک پ□□□وی ل□ن□کر□ت و ژیان ها□م□نی خ□ی ل□د□ست ن□دات و ه□زو ت□رازووی ک□م□□گا لاس□نگ ن□ب□ت.

تاک□ی د□ب□ت □□ز ل□ نیو□ی ئ□ق□ی ک□م□لگ□ ن□گیر□ت و ب□ناوی د□رچوون ل□ دابی گشتی و سنوری پیاو و لادان ل□ پیر□زی. □□ز ل□ه□□بژاردن و ئازادی تاک ن□گرین و د□ست ل□ ژیانی ب□رامب□ر و□رد□ین؟

ئاخر ئ□و ب□یار□ی ژن□ □وو□کی□دای. جا ل□ه□رس□نگ□ی□ک□و□ ب□ت و ه□ر ت□گ□یشتن□ک ل□ پشتی□و□ب□ت و ه□ر ه□کار□ک م□تیڤ و پا□ن□ری ب□ت.

ک□یاسا □□گ□ی پ□بدات و زیانی ب□ ک□س ن□ب□ت، ب□د□ب□ت ئ□م□ دژی بو□ستین□و□و د□ستی نامر□ڤان□ی ت□ بکوتین و پ□ش□□ی خواست و ه□□بژاردن□ک□ی بک□ین و □□ز ل□و ئازادی و ه□□بژاردن□ ک□س□نی□ ن□گرین و و□ک ژیانی تایب□ت تاک ل□ی ن□□وانین؟

ژیانی تایب□تی ه□ر تاک□ک،کات□ک د□گات ب□ ق□ناخی □وشدو کام□ بوون و یاسا و□ک مر□ڤ□کی پ□گ□شتوو و کام□ حیسابی ب□د□کات. ه□□ی سور□و هیچ ک□س□ک ب□ی نیی□ ب□هیچ پاساو□ک بچ□ت□ناوی□و□.

ب□د□ب□ت ل□جیاتی □□ز گرتن ل□ک□س□ک ک□ ئ□قید□و ت□گ□یشتن و ش□وازی ژیان و ه□□بژاردنی ل□ هی ئ□م□ جیاواز□.

ئازاری بد□ین و قس□ی پ□ ب□□ین و ب□ □□قی و نامر□ڤان□و خ□راپی و ناشارستانیان□ ما□□□ی بک□ین!.

بە دەبەت مرەڤەکان وەک خەیان قبوە نەکەین.

بەدەبەت ئیدەلەژیاو پەورو چەمکەکانی خەمان بەسەر بەرامبەردابسەپەنین و ناچاری بکەین بەتە ژەربالی ژیان و تەگەیشتنی ئەمە. بە دەبە ئەمە ەاست و ئەوەیتر هەەبەت.

بەدەبەت من خەم نەبم و پاشکەو سەبەرو شوەن کەوتەی تەبم؟ بەدەبە من کاتەک بە پەی مەزەب و کلتورەکەی تە نەجەلەمەوەو خەم خاوەنی فەلسەفەی تایبەت بەخەم بم لەژیان و بە پەی ئەو ئەتەوانینە بجوەمەوەو پەەوی لەو یاسایە بکەم کە خەم ئازادانەو دوور لەهەر فشارەک و شوەنەوتنەکی کوەرانەو چاولەکەریەی تەقلیدی و بەماوەیی هەم بژاردبەت و بەوام پەی هەنابەت و

ئامادەنەبم بەزەرو ناچاری بەمە ژەر باری ئەو دەگماو دیدە تەسک و داخراو ەهاگەراو ناتەتدرووستەی تە

من سەر لە شەواوو لادەرو لەکی عارو شورەیی و جەهنەمی و بەد ەوتارو شەت و لە زومەی گەمەایان بم!؟

تاکەی لەجیاتی ئەوەی جیاوزییەکان بکەین بە هەوەنی خەشەویستی و هەکاری پەکەوەژیان و ەزگرتن لەیەکتری،

بیان کەین بە فاکتەری ناکەکی و ململانەی ئایدەلەجی و شەی یەکتر سەینەوەو هەکاری خە ناشرین کردن و بە دەزەخکردنی ژیان و تەکدانی پەکەوە ژیانی کەمەلایەتی و پچەانی شیرازەی خەزان و دوو کەرتکردنی مرەڤایەتی و یەکتری قبوە نەکردن؟

بەدەبەت تە گەشت بخەیت، بەام من ئەو مافەم نەبە کە نەیخەم. تە گەشت خەریت نیشانەی ئاقەی و

ەووەکی بوونی منیش شەتی!

ئاخر ماقوەی و لەژیکی بوونی ئەو تەوانینە سەیرە لەکوەدایە!؟.

.....

شەماە بارەوانی

کتبخانی ما؛ چ لم میراتگرانبهایی بکین؟.. فازیل شوو

لگو چاپکردن و باوکردنوی کتب بی زمانی کوردی، ئدیب و شنبیر و خوندرانی کوردیش، بی حز و تامزرییکی بی سنوور، کین و خوندنو و هگرتنی کتب لی دی و دروونیاندا بوو بی خوولیا و ئارزوو. بداخو، نوی ئیمی، بی خبرن لوی کی کتب، جاران، چ پایی و مقامکی لی نو مای کوردیدا هبوو؛ لسر پی کتبک، چندان سا زیندانی دکرایت، وک زر و زیوو، لی ژانی شدا، لی نو تنک و کیسی نایلن لی ژر زویی حوشی ماندا، دشاردرایو، جار هبوو دوای شش حوت سان، تروسکی وناکییک بدیار دکت و لی گکانیاندا، دریان دهنانو. کتب خواستنو، شی لسر دکرا، خ هموو خوندرک پاری کینی کتبی نبوو، دبوویا، بی مانگ چاو بکی تا نبت دی، لی هاویکتو کتبکت بگاتی دست.

تنانت، بندکراو و زیندانییکانیش، کی زربیان، بی تمتی خبات و کوردایتی بندکرابوون، بی دزییو، کتبیان بی دچوو. ئگر زانیاریت لسر کتبکی تازی چاپکراو نبووبایی، پت شرم

بوو، کە نەتخوێندەوە. لە ساڵی (١٩٥٢) کە عەلامەی کورد مامۆستا عەلائەدینی سەجادی کتێبی (مێژووی ئەدەبی کوردی) چاپکرد، تیراژەکەی (٢٠٠٠) بوو، لە کاتێکدا حەشیمەتی عیراق لە ساڵی (١٩٤٧) هەر (٤) ملیۆن (٨١٦) هەزار کەس بووە، ژمارەی کورد بە (٩٠٠) هەزارێک خەمڵێندرا بوو.
ئیمڕۆ، چەندان ئەدیب و مامۆستا و ڕۆشنبیری کورد، کە لاوەتی پەنجایەکانی سەدەی ڕابردوو خەرکی کەین و کەکردنەوە و هەڵگرتنی کتێبن، خەشبەختانە لە ژیاندا ماون. ئەوان ئێستا خاوەن کتێبخانەی زۆر دەوڵەمەندن لە ماڵەکانی خۆیاندا، هەیانە بە چەندان هەزار کتێب و فەرهەنگ و گۆڤار و ڕۆژنامە و دەستنووسی گرانبەهای پاراستووە و لە دۆڵاب و ئیغدان و کتێبخانەی ڕەفتەدار هەڵیگرتوون. بەداخەوە، دەبێ بە نیگەرانییەوە، ئەو ڕاستییە بدرکێنم، کە زۆر لە نەوەکانی ئیمڕۆ، هەمان حەز و ئارەزووی خوێندنەوە و پاراستنی کتێب و کتێبخانەی ماڵەوەیان نییە، نەچوونەتەوە سەر باوانیان. جا دوای کەچکردنی ئەو زاتانە، کتێبخانە گەورەکانیان، دەبێتە میراتێکی ڕەزاقورس.
بە گشتی، لە لای زۆربەی نەوەکانی ئیمڕۆ، داگیرکردنی ژوورێک یان هۆدەکی گەورە، بە ڕەفتە و کتێب، کە هیچ کەسێک، ڕۆژە سەریان پێدا ناگرێ، وەک ئەوە وایە، ئەو شوێنە قوفڵی لێدراوە و بە عەمڕە هیچ نەیەت. بۆیە زوو بیر لەوە دەکەنەوە چ لەو کتێبخانە گەورانە بکەن!
زۆر لەو ئەدیب و مامۆستا و ڕۆشنبیرانەی، کتێبخانەی گەورەیان لە ماڵەوە هەیە، درکیان بەوە کردووە، کە دوای خەیان، کەس شک ناباتن، وەک خەیان قەدرزانی میراتەکەیان بێ، بۆیە، زۆریان دەیانەوێ (شوێنکی شیاو و گونجاو) لە دەرەوەی ماڵەکەی خەیان بە کتێبەکانیان بدزنەوە... بگومان، زۆریان فرمێسک لە چاویان دەبارێ، کە بەدەستی خەیان کتێبەکان دەپچنەوە و دەیان خاتە نەو کارتۆن و سندووقان.
پێش نزیکەی (٣٠) ساڵ، هاوڕێیەکم، گوتی، کە وەسیەتنامەی نووسیوە، دوای مردنی کتێبخانەکەی بکاتە دیاری بە کتێبخانەی گشتی هەولێر ــ خەشبەختانە ئێستا هەر لە ژیاندا ماوە. ئەو بە خۆنی شوانیش. نایەدزانە، کە ڕۆژێک دێ کتێبخانە گشتییەکانی میریش کتێب وەرناگرن.
کتێبخانەی گشتی نییە، لە کوردستانی باشوور، کە ساڵانە چەندان داوای لێنکرێت کە کتێبە، کتێبخانەی ماڵە ئەدیبێک، شاعیرێک، ڕۆشنبیرێک، وەک دیاری وەرگرێت و لە لای خەی بیپارێزێت.
ئەوندەوی من بزانم، کتێبخانە حکومییەکان، ناتوانن ئەو کتێبخانە گەورانە وەرگرن ــــ ئەگەر حەزیش بکەن، چونکە، لە لایەک ژوور و

هەیان نەماوە، هەمووی گیراون، لە لایەکی دیکە، ئەوە، ەفتە و دەاب و پەلینکردن و سەرپەرشتی و گواستەویان دەوە، لەمانەش گرنگتر، بە خەیان(دەتوانم بەم) هەموو ئەو کتەب و فەرهەنگ و سەرچاوانەیان هەیە، کە بەیان دەکەنە دیاری. کەواتە دیارییەکان دەبنە جەگری بە کەلک.
وەک ئاشقەکی کتەب،، وا ئەم پەشنیارانە دەخمە بەرچاوی، ئەوانەی (کتیبخانە میراتەکان) بە هەند وەردەگرن و قەدریان دەزانن، بە پاراستن و ەگرتن لە لەناوچوون و فەوتانیان:
یەک: بە پەیوەندی گرتن لەگەە وەزاەتی ەشنبیری و لاوان، هەر کاتەک کتەبخانەیەکی نوە لە شارەدەیەک، ناحیەیەک، قەزایەک، پارەزگارەک کرایەوە، ئەوا یەکەک لەو کتەبخانە دیاریانەی پەشکەش بکەن. کەواتە دەبە هەماهەنگی لە نیوان خاوەن کتەبخانەی ماە و وەزاەت هەبە. جوانترە ناوی خاون دیارەکەش بنووسرەت.
دوو: بە هەما هەنگی لەگەە وەزاەتی پەروەردە، ئەو خوەندگایە گەورانەی وەکو ئامادەیی و دواناوەندی و ئامەژگایەکان، کە کتەبخانەیان هەیەو کتەبیان کەمە، یان تازە کراونەتەوە، ئەم کتەبخانانەیان پەشکەش بکەن. لەوەش ناوی خاوەمەکانیان ئاماژەی پەبکرەت.
سە: بە هەماهەنگی لەگەە وەزاەتی خوەندنی باەا:
ا) ئەگەر بەشەک لە کەلەژەک پەویستی بە کتەبی ەشتەیەکی تایبەتی بە، دەکرە، ئەو کتەبخانەی ماەانیان پەشکەش بکات، بە نموونە بەشەکانی زمانی کوردی و عەربە و فارسی و ئینگلیزی. هەروەها بەشی زانستی، بە نموونە لە کەلەژی پزیشکی، من دکتەر دەناسم، کە کتەبخانەی پزیشکی گەورەی لە ماەوە هەیە. هەروەها بە بەشی یاسا ، بە بەشی داد…تاد.
ب) وەکو زانکە کانی ئەوروپا، ساەی دووجار پەشەنگای کتەبی دەستی دوو، لە کەلەژ و بەشەکاندا بکرەنەوە، لەو پەشەنگایانە، کتەبی ئەو ماەانە نمایش بکرە، بە نرخەکی ەمزی، بە کەمەک کردنی خوەندکارانی زانکە و بە مامەستاکانیشیان، دواتر ئەو پارەیە، لە کارەکی خەرخوازی سەرف بکرەت، ئەگەر خاوەن کتەبەکان ەازی بوون، دەنا پارەکە بدەنە خەیان. لەم جەرە پەشەنگایە، دەبە کتەبی (٢٥) هەزاری بە (٧) هەزار بفرەشە، بە نموونە. چونکە لەرە دەمانەوە هەم کتەبەکە سوودی لەوەرگیرە، هەم یارمەتی خوەندکار بدەین.
چوار: لە پەشەنگای کتەب، کە ساەانە لە شارەکان دەکرەتەوە، هەبەیەک تەرخان بکرە بە ناوی: (کتەبخانەی ماە) دەستی دوو، ئەمەش بە نرخەکی هەرزان و کاری خیرخوازی دەبە. دەکرە، لاوەکان، بە خەیان ەکخراوەک، یان یانەیەک، پەک بەنن و خەبەخشانە بەم کارە هەسن.

خاون کتبخانەی ما پەیوەندیان پەو بکات، تا کتبەکانیان بە ساغ بکەنەو.
پینج: خەزیا، وەکو ئەوروپا، کتبخانەی خیرخوازان دەکرایەو، خاون کتب و کتبخانەکان، بە خەرا ئەویا هەیانە بەیان دەکردنە دیاری و، ئەوانیش بە نرخەکی ەەمزی دەیان فرەشتنەو، هەر بە ئەویە کتبەکان نەفەوتەن و خوەنەران بەردەوام سوودیان لەوەرگرن. لە دەستکەوتی فرەشتنی کتبەکان، دەکرە کرەی ئەو دوکانە بدەن. یان دەکرە کتبفرەشەک، هەبەیەکی کتبخانەکەی، بە ئەم جەرە کتبە تەرخان بکات.
شەش: ئەگەر نەوەی میراتگر، دەی نەهات، کتبخانەکەیان دەست لەبداو حەز بکات هەر لە ماەوە بیانپارەزە، ئەوا دەتوانەت، دەفتەری خواستنەوە دانە و خوەندکار و مامەستا بچن لەی بخوازنەوە و دواتر بەی ببەنەوە، هەم خەرە و هەم کارەکی شارستانییە. دکتەر مارف خەزنەدار ـــ ەەحی شاد، وای دەکرد، کە کتبەکت لە وەردەگرت، ناوی تەماردەکردی و دەبوویا لە کاتی دیاری کراو بەی بگەەەنیتەوە…
باشترە، خاون کتبخانەکەی ما، مەریک بە ناوی خەی دروست بکات و پەەەی یەکەمی کتبەکەی پە ختم بکات، تا خاون دیارییەکە ناوی بزر نەبە.
خوەنەری ئازیز… ئەگەر تەیش پەشنیار و بیرەکەت دیکەی هەیە، خەشحا دەبم، بابەتەکە دەوەەمەندتر بکەی… .
خەزیا، کتب، قەدروقیمەتی جارانی بە دەگەەایەوە و نەوی ئیمەە، وەکو میراتەکی ەەزاقورس، سەیریان نەدەکرد.

سەزەک بە حەسەن هەیاس.. نووسینی: ستیڤان شەمزینی

چریکەیەک لە گەرمەسەرەو

گەرووی وەک شمشاەەکی غەمبار وایە و سەزەکی گەورەی جادوویی لەدەتە دەرەوە، دەنگی ئەم هونەرمەندە وەک هاواری سووتاوی دایکە گەرمیانییەکی پاش ئەنفال وایە. دەنگی لە گریانی سازەکەی دەستی شڤان پەروەر دەچەت، دەنگی لە لاواندنەوەی دایکەکی جەرگسووتاو

دچت. ئو دنگ لە ئاسمانو بە لاواندنوی غم و ئازارکانی ژیان هاتتە خوارو. حسن هیاس دنگکە لە ناو ژاوژاوی سرگردانیی گرانی کوردییدا، هشتا بە سزکی گرمیانیانە، بە هواشی و بە سزی خی ئیستت پدگرت و بە لای خی راتدکشت.
ئو دنگە، ئو هناسیە، لە کانگای خمکی گورو هەدقووت، ئو سز دکات وک "تار و نی"، ئو نایوت شانمان هەتکنت، بەکو دمانباتو بە ناو خودی خمان و تزوویکی ئجگار سارد بە سرتاپای لشماندا دهنت، ئو دنگە وامان لدکات، دستبرداری هموو شتکی درو ببین و تنیا و تنیا سرقای ناووی خمان بین. ئو سزی لە دنگی ئم هونرمنددا هیە، مگر لە ناو گرووی نی سفییکاندا خی مەاس دابت، ئاخر ئوی لە گرانییکانی حسن هیاسدا هیە تنیا سز و هاواری "نی"یکی غمبارو و کە شیونی فیراق و ژانکانی نو ژیان دکات.
ئم گروو گرمیانییە، هندە شیرینە وک ئاوی ئەون، هندە غمبارو وک بوککی رشپشی بچارە، هندە پە لە سزە هیچ مسیقایک درقتی نایت، ئم دنگە ئەونییە هندە بند و پە لە سزە، هیچ سمفنیایک نییە شان بدات لە شانی، هیچ ئاوازک نییە بگاتە قوولپی، ئو دنگە مگر هر خی بزانت چ سیحرکە، مگر هر خودا بزانت چندە تیژە، ئاخر ئو دنگە لە شمشر تیژترە و هموو ئازارکانت دبەت، ئو دنگە کە هەمیشە سوند بە " قەای شیروانە" دخوات، تنیا لە شیعرکی ئاز و خماویی "ولی دوانە" دچت، ئو دنگە تنیا و تنیا دنگکە بە لاواندنوی خمکانی ئمە، دنگکە نردراو تاکو لە ساتە زر سخت و بە ئومدییکاندا بە هانامانو بت، دستمان بگرت بە ناو خی و لە تک ئو سزە قووەدا، هموو شتک لە بیر بکین و بە سز و کاریگریی ئو گروو برو دنیایکی تر جیا لم دنیایی خمان ملی کاروان بگرینە بر.
حسن هیاس، هونرمندکە، ئگرچی کم درکوتوو و ئگرچی دوی شاشی تیڤییکان نییە، بەام هونرمندکی گوری هونریی گرانی کوردییە، ئو بە هق هونرمندە نک دمبژ، ئو دزانت گرانی چی ئرککی لسرشانە، بیە ناتوانیت بسر هیچ گرانییکیدا باز هەبدیت، ئوی ئو وتوویتی هەمیشە شایانی گو لگرتنە و دنیاشم، ئم دنگە وک سمفنیایکی زیندوو هەمیشە لە یادورییدا دمنتو. ئو سزە پماندەت مردن درقتی نایت، بیە ئو دنگە هر بە نمریی دمنتو.

حسێن هەیاس هونەرمەندێکە هەندێ ئاوی ئاوێن رووبار و بگەرد، هەندێ تاقگەیەکی ئەم کوردستانەش، دەنگی سازگار و پڕ جۆش و خرۆش، ئاو دەنگە هەزەکی تایبەتی کەشکردنی هەیە و کەم کەس هەیە لەگەڵ بیستنیدا، بێ لای خەیدا کەشی نەکردبێت. ئەمە ئاو دەنگەیە ئاوێنەی دەروونی زەربەمانە و دەسووتێت بێ ئاوەی ناخی ئەمە روون بکاتەوە. ئای لەو دەنگەی حسێن هەیاس کە وەک نەی شیوان و زاری دەکات، ئای لەو مەسیقایەی لەو گەروو خەمگینەوە دێتە دەرەوە. ئای لەو دەنگە جادوویەی هەمیشە وەک خەنجەرێک وایە و لەسەر دێت دڕچەقێنرێت، چوونکە ئاو دەنگە سازێکی گەورەی تیایە و لە دەوە هەڵدەقووڵێت و بێ زوویش دەگاتە دڵکان. ئای حسێن هەیاس، چ جادووگەرێکی گەورەی لە گەرانی کوردییدا.

وێنەکە:
هونەرمەند حسێن هەیاس – ستیڤان شەمزینی
کەتایبەکانی 2014 لە شاری خانەقین وێنەکە چرکەنراوە
ئاوە یەکەم سەردانم بوو بێ کوردستان لە پاش نەشتەرگەریی هەڵدانەوەی کاسەی سەر.

هەزەك لە هەستی دەروون پاکەکان.. هەسۆ بەسکەنی

هەژانە هوداوگەلی زەر لەگەڵ بەخشراوەکان و دەروون ماندووەکاندا هوودەدەن، بێ ئەوەی حیساب بێ هەست و دەروونی ئەوان بکرێت، لەجیاتی ئەوەی هاوکاری بکرێن، کەشەکەیان زەر گەورە دەکرێت و بەشوەیەکی ئاسایی پیشانی کەمەگا دەدرێت، بۆیە دەمەوێت لێرە سەرنجی خەم لەسەر شتەکان بنووسم، هەرچەندە نووسین و لێدوان دەربارەی سروشتی شتەکان کارێکی سەخت و ئاهەزە، بەڵام ئەگەر شارەزاییم لەسەر هەموو شتەکانی جیهانیش نەبێت، لەسەر هەسوکەوتی شتەکانی کوردستان بەپێی ئەو وتەیەی کە دەڵێن: "شت هەر شتە" ئەگەر کەمکیش بێت، دەتوانم سروشتی شتەکانی هەموو دنیا وێنا بکەم و دەربارەی پاکی و سادەیی ئەو مرۆڤە دڵپاکانە ای خەم

دەبێم.
لە ناو ناز و نیعمەتەکانی مشەی ئەم ژیانە کاتیەدا، لەناو خۆشی و ناخۆشیەکانی ئەم گەردوونە پڕ کێشە و ئاشوبەدا، لەناو هیوا و ئاواتەکانی ئەم جیهانە ڕاگوزەرەدا، هەموومان ئارەزووی زۆرێك لە پێویستیمان هەیە، وەك ئارەزووی تێرکردنی برسێتی و ئارەزووی تێرکردنی سێکسی و ئارەزووی تێرکردنی خۆشگوزەرانی، بەڵام لە هەموویان گرنگتر ئارەزووی تێرکردنی هەستی بەبایەخ بوونە .
بە وتەی(فرۆید) زانای نەمساوی گەورە دەروناسی سەدەی بیستەم (ئارەزووی خۆبەگەورە زانین) بەواتایەکی تر، هەموومان پێمان خۆشە کەسانی تر بەشتمان بزانن، قسە و کەسایەتیمان بەهەند بگرن ..هتد.
ئەم ئارەزووی خۆ بەگەورە زانین و هەستی بەبایەخ بوونە، یەکێکە لە گرنگترین و گەورە ترین ئارەزووی تاکەکانی ناو کۆمەڵگا، بۆ یەکلایی کردنەوەی جیاوازی نێوان مرۆڤەکان، پێشمواید ئەم هەستی خۆ بەبایەخ زانینە، لەنێوان مرۆڤەکاندا کاریگەری باشی کردۆتە سەر بەرەو پێش چوونی زانستی مرۆڤ و داهێنان و گەشەسەندنی شارستانیەتی، بەپێچەوانەوە ئەگەر ئارەزووی بایەخ بوون نەبوایە، گۆڕانکاریش لە ژیاندا نەدەبوو.
هەر ئەو هەستی بەبایەخ بونەیە مرۆڤ والێ دەکات جلی جوان و گرانبەها بپۆشێت، کۆشکی بەرز و باڵەخانەی بڵندتر لەدراوسێکانی بنیات بنێت، ئەگەرچی پێویستیشی پێی نەبێت، هەر ئەو هەستەیە، کە مرۆڤ دەیەوێت خۆی بەزیرەك و هوشیار و لێهاتوو پیشان بدا.
هەستی بەبایەخ بوون، لاوێك والێ دەکات سەرکی وڵاتێك بداتە بەرگوللەی چەکێك، هەر بۆ ئەوەی خەڵَك بەگرنگ باسی بکەن و دڵدارەکەی شانازی پێوە بکات، لەوەش گرنگتر مرۆڤەکان دەیانەوێت وشەی پڕ بایەخ لەسەر گۆڕەکانیان بنوسرێت، بۆ ئەوەی پاش مەرگیش بە بایەخەوە نووسینی سەر گۆڕەکەیان بخوێندرێتەوە.
ئەو ئەفسەرانەی سەربازەکان پێیان دەڵێن گەورەم، بە سەاوکی هەسمیەوە لە بەردەمیان ڕادەوەستن، ئەو ئەفسەرانە چۆڵ لەم وشەیە وەردەگرن، ئەو پیاهەڵدان و ستایشەی بە سەرکەکاندا هەڵدەڕێت شادی و خۆشیان پێدەبەخشێت. زۆرن ئەوانەی خۆیان بەنەخۆش لەقەڵەم دەدەن، تاکو لەم ڕۆگایەوە هەست بەگرنگی و بایەخی خۆیان بزانن، لەسەر ئەم بابەتە نموونەیەکتان بۆ دەگۆڕمەوە:
چارەکە سەدەیەك لەمەوبەر خاتونێك بۆ ئەوەی گرنگی و بایەخی خۆی لەلای خزانەکەی بزانێت، زۆر جار خۆی دەبوراندەوە و نەخۆش دەکەوت، بەجۆرێك مەترسی ئەوەی لێدەکرا، ئەم نەخۆشیە لەداهاتوودا بگاتە پایەی شێتی، بەمەش هەموو ئەندامانی خزانەکەی لەدەوری کۆدەبوونەوە، لەپەرۆشیدا داخ و حەسرەتیان بۆ دەخوارد، ئەم کارە

ئاسوودەیی بەخاتوون دەبەخشی، چونکە هەستی بەبایەخ بوونی خۆی بەم جۆرە زیاتر بۆ دەردەکەوت، دونیام لەدڵی خۆیدا دەیگوت: دیارە من کەسێکی زۆر بەبایەخم، بۆیە هێندە گرنگم لەلایان، بەڵام هەستی خۆ بەبایەخ زانینی ئەم خاتونە لەرِێگای نەخشیەکەیەوە، هێندە سەخت و دژواربوو، هەموو ئەندامانی خۆزانەکەی شەکەت و ماندووکرد، تاکو باوکی هاتە سەر ئەو رِایەی کچەکەی تەنها بۆ ئەوە نەخشێ دەبێت بە گرنگی بزانن، ئیتر باوکی ناچاری ئەوە کرد هەَسوکەوتێکی توند پەیڕەوبکات، توندوتیژی لەبەرامبەردا بنوێنێ، لەمەودوا هەر کاتێك خاتوون نەخشێ دەکەوت و دەبورایەوە، بابی لێی تورِە دەبوو، پەلاماری دەدا بۆ ئەوەی ئازاری بدات، ئیتر خاتوون لەترسی باوکی یەکسەر دەگەڕایەوە دۆخی هوشیاری، لەدوا جاردا خاتوون کەبۆی دەرکەوت چارەیەکی نیە، ئەوەی پێشتر کردوویەتی بۆی ناچێتە سەر، بەناچاری ملیدا و رِاستیەکانی قبوڵ کرد و هەرگیز نەخشێ نەکەوت، بەرەو ژیانێکی ئاسایی و دوور لەدەست کرد ملی نا، ئایا ئەم بەسەرهاتە نا تان هەژێنێ ؟ !.

زۆربەی دەروناسان لەو باوەڕەدان هەندێ لەتاکەکانی ناو کۆمەڵگا بۆ زانینی گرنگی و بایەخی خۆیان، هێندە دەچنە ناو دنیای خەیاڵەوە تا ئەنجامەکەی بەشێتی دەگات، ئەوانە وا بیردەکەنەوە ئەو شتانەی لە باری رِاستی و هوشیاریدا دەست خستنیان ئاسان نیە، بۆ رِازی کردنی هەستی خۆ بە بایەخ زانین، ئەبۆ لەڵگای شێتیەوە بەدەستی بخەن، ئەگەرچی داهاتوشیان بخەنە مەترسی و ژیان لەشێتخانە بگوزەرێنن .

هۆکاری شێتی چیە؟!

وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە زۆر دژوارە، تائێستا رِێنمایی و رِوون کردنەوەکانی پزیشکانیش ئەنجامێکی دڵنیایی نەبەخشیوە، تەنیا ئەوەی ئێمە بەشێوەیەکی ئاشکرا دەیزانین، هەر هۆکارێك تێکدەری خانەکانی مێشك بێت، دەبێتە هۆی شێتی و بەشێکی نەخشیە دەرونیەکان لەڵگای میکرۆب و ژەهراوی بوونی برینەکانەوە کاریگەری خراپ دەکرێتە سەر مێشك، بەڵام بەشە ئازاراوی و خەماویەکەی ئەوەیە، ئەو کەسانەی هیچ کاریگەریەکی خراپ لەسەر خانەکانی مێشکیان نیە و تووشی شێتی بوون، دنیاشم ئەگەر تاقی کردنەوەی ورد لەسەر مێشکی ئەوانە بکرێت، مێشکیان لەهی من و ئێوەش ساغ تڕە .

ئەی هۆکاری شێتی ئەمانە چی یە ؟

هیچ کەس ناتوانێ بەشێوەیەکی رِوون و ئاشکرا هۆکاری شێتی بزانێت، بەڵام زۆربەی ئەوانەی لێهاتوو خاوەن ئەزمونن، لەسەر ئەو رِایەن کەسێك توشی شێتی بێت، لەدنیای شێتیدا دەگاتە رِادەی هەستی خۆبەشت زانین، بە جۆرێك ئەو هەستەی لەدنیای شێتیدا نقومی دەبێت، هەرگیز

لەدنیای واقیعیدا پێی نەگەیشتووە.
ڕەسوڵ شتێکی ڕِوح سوك و قسەخۆشی خەڵکی گەرمکانی لای پشدەر بوو، هەر کاتێك منداڵ لەدەوری کۆدەبونەوە، بەدڵخۆشییەوە تەماشای دەوروبەری خۆی دەکرد دەیگوت:
قائمقامیش هێندەی من خەڵَکی لەدەورە نیە.
جارێك یەکێك بەگاڵتەوە پێی دەگوت: نمایشێکی جوانی بێ نەکات بە ئۆتۆمبیلەکەی هەڵی ناگرێت، ڕِەسوڵ بەبرِوا بەخۆبونێکی زۆرەوە گوتی :
ڕۆژە پێویستیم بە تۆ نیە، هەر کاتێك بچمە سەر جادە سەدان کەس ئۆتۆمبیلەکەیم بێ ڕِادەگرێت، دەڵێی قائمقامم .
زۆر جار وەك کەڵەشێر خۆی گیف دەکردەوە، کەپرسیاری لێ بکرایە ئەوە چیە؟
بەخۆرِانانەوە دەیگوت: سامێ دەنوێنم!! .
هەسوڵ بەراستی سروشتی زۆر خۆش و پاك و پاك بوو، پشمەرگەی خۆش دەویستن، زۆر لەناوچە ئازادکراوەکان و لای پشمەرگە بوو، بەڵام جارێکیش نەبوو ڕاپۆرت لەپشمەرگە بدات و بڵێ پشمەرگەم دیتوون. من ئاگاداری ئەوەنیم، بەڵام هیچ دوورنیە، پشمەرگەکان کاریشیان پێ سپاردبێ، زۆر شتی تریش هەروا.
زۆر جار خەڵك کەشتێك دەبینن، خۆزگە بەژیانی دەخوازن، چونکە وا دەزانن لەو بارودۆخەی کەتێیدا دەژی لەخۆشی و بەختەوەریدا نقوم بووە، شتەکان بەجۆرێك چۆڕ لەژیان وەردەگرن، لەمن و ئێوە بەختەوەرترن .
هۆکاری ئەم خۆش بەختیە چی یە ؟
ئەوان ئەو بارودۆخە خەیاڵیەی بێ خۆیان دروست کردووە، هەستی بایەخ و ئارەزووی گەورەیی خۆیان دەست کەوتووە، ئەگەر هەستی بەبایەخ بوون هێندە گرنگ بێت، تاکەکان ئامادەبن خۆیان بخەنە بازنەی شتیەوە، پێویستە بێ ڕِێزگرتن لەو هەستەیان گرنگیان پێ بدرێت، بەڵام لەم وڵاتەی ئێمەدا ئەوانەی خۆیان هەستی خۆیان دەشێوێنن، دەوروبەرو کەمەگایش بەیەکجاری ژیانیان دەشێوێنێت.
لەبەندیخانەی ئەبوغرێبی لەمەڵ ئێمەش، زۆرێك لەو تاکانەی ئەو هەستەیان لاپێرێزبوو، هەموو شیاوی ئافەرین و ڕِێزلێگرتن بوون، بەڵام بەهۆی ئازار و ئەشکەنجەی بەعس شێوا بوون، سەرەڕِای ئەوەش لەلای خەڵك خۆشەویست بوون.
بەرخۆ یەکێك بوو لەو شتانەی لەلای خەڵَك زۆر خۆشەویست بوو، مەسیحی بوو، دەیانوت: مامۆستای بیرکاری بووە، ئارەزووی ئەوەی بووە ژیان لە دەرەوەی وڵات و لە ئەوروپا بەسەر بەرێ، لەڕِگای ڕِەسمیەوە ئەو ئارەزووەی بێ دەستەبەر نەکرابوو، ناچار ڕِگای

نایاسایی و قاچاغی هەبژارد بوو، ویستبووی لەگای ئێرانەوە خۆی بگەیەنێتە ئەوروپا، بەڵام کاتێك سنووری بەزاند بوو، چوو بووە ناو خاکی ئێرانەوە، لەلایەن حکومەتی ئێرانەوە دەستگیر کرابوو، بەتۆمەتی سیخوڕی بۆ عیراق تاوانبار کرابوو، بەهەشت ساڵ بەندی حوکم درابوو، دوای ئەوەی لەئێران لەبەندیخانە ئازاد دەکرێت، هەوای ڕێشتن بۆ دەرەوەی وڵات لەکەلەبدا نامێنێت، یابە هۆی بارودۆخی نالەباری ژیانی، دەگەڕێتەوە بۆعیراق، بۆ ناو خێزان و کەسوکاری، بەڵام ئەمجارە لەلایەن حکومەتی عیراقەوە گیرا بوو، بەتاوانی بەزاندنی سنووری ووڵات، حوکمی هەمیشەیی (مؤبد) حوکم درابوو، لەنێوان هەموو ئاوات و هیوا بەرزەکانی ژیان و کێشە و چەرمە سەریەکانی ڕۆژگاردا، سەرەنجامەکەی بەشتی گەیشت بوو، شتێیەك سەرسەختی ژیان و زەر کاری بۆ مەیسەر کردبوو، بایەخ و گرنگی لەناو خەڵکدا، خۆشەویستی و کێبونەوەی خەڵك لە دەوروبەریدا، توانا و بوێری و جنوودان بە دەسەڵات، ئەمانە هەمووی لەئەنجامی شتێندا دەستی خستبوون.

بەرخۆ شتێکی خۆشەویست بوو، هەمیشە بەندیەکان دەوریان لێدەدا، بەقسە خۆشەکانی بەندیەکانی دەخستە پێکەنین، لەناکاو دەکەوتە جنوودان بە سەدام حسین و دەسەڵات و حکومەتەکەی، بۆ نمونە: دوای داگیرکردنی کوێت لەلایەن عیراقەوە، دەوڵەتە هاوپەیمانەکان بەزەبری هێزی سەربازی عیراقیان لەکوێت دەرپەڕاند و ناچار بەکشانەوە لە خاکی کوێت و ئامادەیی سەر مێزی گفتوگۆ و دانوستاندنیان کرد، ئەم هەموو لووت بەرزی و خۆبەزلزانین و سەرشۆڕی و ملکەچی سەدام حسین، بەرخۆ پێی قبوڵ نەدەکرا، بۆ ئەوەی ناوی بهێنێ بەڕاست و چەپدا جنوێی دەدا، دەیگوت:

کوڕی قەحپە ئەگەر دەتزانی سەرشۆڕی قبوڵ دەکەی، وڵاتی خەڵکت بۆ داگیر دەکرد .

ئیتر بەندیەکان لەهەر هێرش کردنێکی لەم جۆرەی بەرخۆ دا، لەترسی سزادان، بەندیەکان دەوری بەرخۆیان چۆڵ دەکرد، وەکو تاوی ناو زەوی هەریەك بۆ لایەك دەڕێشتن .

من بەرخۆم زۆر خۆشدەویست، ڕێزم لێدەگرت، ئەویش هەستی بەو ڕێزگرتنە دەکرد، هەر پێویستیەکی هەبوایە بەسەربەستی دەهاتە لام، داوای دەکرد.

شوکور پیاوێکی باڵا بەرزی ڕیش درێژ بوو، یەکێك بوو لەو یەزیدیانەی چوو بووە سوریا، بەتۆمەتی سیخوڕی کردن بۆ سوریا، لەلایەن حکومەتی عیراقەوە بەحوکمی هەمیشەیی (مؤبد) حوکم درا بوو، شوکور پیاوێکی نەفس بەرز و نیشتمان پەروەر و هەقپەرست بوو، زۆر دژ بەخەڵکی خراپ و سەر بەژۆم بوو، ئەوانەی لەگەڵ هەستی ئەو دا

نەدەهاتنەوە بە قۆزەونی باسی دەکردن، لەئاخاوتندا هۆمن و لەسەرخۆبوو، حەزی لەتەنیایی بوو، هەمیشە لەگۆشەیەك بەتەنیا پیاسەی دەکرد، بۆ دەنگی لاخۆشتربوو، هەرئەوەش بوو بەندیەکان بەشێت ناویان دەبرد، زۆر شانازی بەوە دەکرد لەساڵانی کۆتایی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو، لەم بەندیخانەیەدا ئەندامانی بەرزی (ی.ن.ك) بەڕێزان فەرەیدون عەبدولقادر و جەبار فەرمان و هاوڕێکانیان لەگەڵ ئەو دابوون، من و هاوڕێکانم زۆر ڕێزی شوکورمان دەگرت، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی هاتوچۆی ئۆمەی زۆر دەکرد و لەتکەڵاوی لەگەڵ ئۆمەدا ئاسوودە بوو .
ئۆدیشۆ کاکۆ خەڵکی موسڵ بوو، مەسیحی بوو، ڕەنگی سوور و سپی، چاوشین، قژ و ڕەزا سوك بوو، چوو بووە لوبنان بەتەمەتی لایەنگیری حزبی (کەتائب) حوکم درابوو، یەکێك بوو لەتووشبوانی نەخۆشی (شیزۆفیرینیا) تێکەڵاوی کەس نەدەبوو، هەر خەریکی خواردن بوو، کەمتر لەسەر خوان نانی دەخوارد، ئەو پاشماوەی بەندیەکان دەیان کردە بەرمیلی پاشەماوە، ئۆدیشۆ بەشی خۆی لێ هەڵدەبژارد و خۆی لێ تێردەکرد، بەم جۆرە خواردنە بۆ بەرنامەییە، زۆر قەڵەو ببوو، کێشی لەسەرەوە بوو، کاتێك کەسوکاری دەهاتن بۆ سەردانی هەر بەدەوریدا دەهاتن و دەچوون، خزمەتیان دەکرد، ئەم دیمەنە سەرنج ڕاکێشە دڵی مرۆڤی هوشیاری دەچوزاندەوە .
سااڵح یەکێکی دیکە بوو، لەتووشبوانی نەخۆشی دەروونی و شێتی، عەرەب بوو، خۆی بە(مەهدی) ئەم سەردەمە لەقەڵەم دەدا، هەمیشە تەماشای بەری دەستی چەپی خۆی دەکرد، بە پەنجەی دەستی ڕاست لەسەری دەنووسی، لێوی دەبزواند، بەرەو ئاسمان سەری بەرز دەکردەوە، تەماشای ناو لەپی دەستی خۆی دەکردەوە، وەك ئەوەی بەردەوام لەگەڵ پەروەردگاری هەر دوو جیهان لە پەیوەندی دابێت، چەند جارێك لەگەڵی ڕادەوەستام ڕاستی هیچی لێ تێنەدەگەیشتم .
سەرەڕای هەبوونی چەندین بەندی لەم جۆرە، ئەوانەی تریش، کەلەبارێکی دەروونی خراپدا دەژیان کەم نەبوون .لەجیهانی ئازادی و دەرەوەی بەندیخانەشدا، چەندان ووداو و کێشەی جۆربەجۆر لەگەڵ شێتەکان ووەدات، ئەگەرچی ئەوانە بەپێی یاساش بەخشراون، پێویستە هەریەك لە تاکەکانی کۆمەڵگا نەرم و نیان و هاندەربێت بۆ هاوکاری کردنیان، بەڵام زۆرن ئەوانەی خۆیان دەخەنە بازنەی بەرپرسیارێتی لەگەڵ ئەو بەخشراوانەدا، بەتایبەت هەندێك لەکەناڵەکانی ڕاگەیاندن، بەبۆ ئەوەی هەست بەبەرپرسیارێتی بکەن، کێشەکانیان زۆر گەورە دەکەن و پیشانی کۆمەڵگای دەدەن، وەك ئەوەی مرۆڤێکی ئاسایی ئەمەی لێ ووابێت، لەکاتێکدا ئەرکی ڕاگەیاندن ئەوەیە کۆمەڵگا ووەو هوشیارکردنەوە ئاراستەبکات.

"بۆ نیشتمان" بۆ بینینی "هانی" لە سینەماکانی هەرێمی کوردستان نمایش دەکرێت

"هانی" وەکوو ئەکتەر بۆ یەکەمین جار لە "بۆ نیشتمان"دا لە سینەماکانی کوردستان دەردەکەوێت

مەنسوور جیهانی ـ "هانی" گەرانیبەژی بەناوبانگی کورد، بۆ یەکەمین جار لە فیلمی سینەمایی "بۆ نیشتمان" سێیەمین بەرهەمی بەندی "تووڕج ئەسەانی" وەکوو ئەکتەر بینی بینینو کە جەژنی قوربان، لە سینەماکانی هەرێمی کوردستان و عێراق نمایش دەکرێت.

فیلمی سینەمایی "بۆ نیشتمان" (بی سرزمین) Landless لە نووسین، دەرهێنان و بەرهەمهێنانی سینەماکاری کورد "تووڕج ئەسەانی"، بەرهەمی کۆمپانیای سینەمایی "ماد مووڤی" MAAD Movie و هەروەها بەرهەمی هاوبەشی "هەز هەکەوت ڕەشید" لە هەرێمی کوردستان و سووریا، لە ڕۆژی جەژنی قوربان واتە ٢٠ی جوولای ٢٠٢١ و هەروەها لە ڕۆژانی دوایی لە سینەماکانی هەرێمی کوردستان و سەرتاسەری وڵاتی عێراق نمایش دەکرێت و "هانی" گەرانیبەژی ناوداری کورد، بۆ یەکەمین جار لەم فیلمەدا بەشداریی کردووە و وەکوو ئەکتەری سەرکی لەم بەرهەمە سینەماییەدا ڕۆڵی بینیوە کە هەگرانی هونەری سینەما دەتوانن ڕوخساری نوێی "هانی" لە سینەماکانی هەرێمی کوردستان ببینن.

لە "بۆ نیشتمان"دا کەمەک لە ئەکتەرە ناوداركانی وڵاتانی تورکیا، سووریا، عێراق و هەرێمی کوردستان، بە چوار زمانی کوردی، تورکی، عەرەبی و فارسی لەگەڵ "هانی موجتەهیدی" ڕۆڵیان بینیوە، لەوانە: شوان عەتووف، جاهید شاهین یاچین، بوەنت کاسەر، ڕەکەش شەهباز، بەنگین عەلی، بەهاز ئاکرەیی، نارین محەمەدی، فرمێسک ڕەحیم زادە، هاکار عەبدوالقادر محەمەد، تەها عەبدوالکەریم ئەبووبەکر، ڕەواڵ نەزائەف م. عەلی، ئاسۆ ڕەفیق، هەورامان و چەندین ئەکتەری دیکە.

لاپەڕەی فەرمی فیلمی سینەمایی "بێ نیشتمان" لە ئینستاگرام:
https://instagram.com/landlessmovie?utm_medium=copy_link

بەدوای بڕیاری ڕاگیاندنی گشتی فیلمی سینەمایی "بێ نیشتمان".

گرنگییەکانی دیالۆگ لە چیرۆکی منداڵاندا.. ڕزا شوان

دیالۆگ یا (گفتوگۆ) یەکێکە لە کۆکەرەکانی بنیاتنانی چیرۆک بە گشتی و چیرۆکی منداڵان بە تایبەتی. کە گرنگی لە گرنگی و بایەخی کۆکەرەکانی تری چیرۆکی منداڵان کەمتر نییە. دیالۆگ لە پاڵ وەسف و گێڕانەوەی چیرۆک، کارەستێکی بەهێز و گاڵتەی پێناکرێت. بەشایەکی فروان لە بنیاتنانی چیرۆکی منداڵان پەدەکاتەوە و زیندوویەکی زیاتریش بە چیرۆک، چێژ و خۆشیەکی زیاتریش بە منداڵان دەبەخشێ و لە بەزاریی خوێندنەوە دووریان دەخاتەوە.
لە دیدی منداڵانەوە، دیالۆگ زیاتر چیرۆکەکان لە راستیەکانەوە نزیک دەکاتەوە، بیرکەی چیرۆکەکانیش زەقتر دەکاتەوە و رووداوەکانیش بەرجەستە دەکات. دیالۆگ هەستەکان و کاردانەوەکانی ناو دەروونی کەسایەتیەکانی چیرۆکەکان دەردەخات.
دیالۆگ هەیەکە لەو هەیانەی کە چیرۆکنووسانی منداڵان لە وێنەکێشانی کەسایەتیەکانی چیرۆکەکانیاندا پشتی پێدەبەستن. چونکە ڕێی کەسایەتیەکان لە میانەی گفتوگۆ و ئاخاوتن و دەمەتەقێدا دەردەکەون.
زارەوەی (دیالۆگ) بریتییە لە گفتوگۆ لە نێوان دوو کەسدا یا زیاتر لە دوو کەس. دەشێ کەسایەتییەکانی چیرۆکەکانی منداڵان هەمایی بن، ئاژەڵ و خشڵ، باڵندە، پێوولە، گوڵ، هەنگ، دار و ڕووەک، کەو و بەرد، با، خەڵ، مانگ، ئەستێرە، ڕووبار،... بن.
دیالۆگ، شێوازی بیرکردنەوە و هەزری کەسایەتییە گفتگۆکەرەکان و ڕەگ و شێوازی ژیانیان دەنەخشێنێت. دیالۆگ شیرینی و چێژ و گەشیەکی زیاتر بە چیرۆکی منداڵان دەبەخشێت. کە منداڵان

دبینن کسایتییکانی ناو چیرککان لە گفتوگە و مشتومەن و بەرنگاری یەکتری بوونتەوە. وەک ئەوەی وەنەی رووداو و هەوەستەکی راستیبن لە ژیاندا. گوە دەگرن تا بزانن رووداو و هەوەستەکان بەچی و بە کوە دەگەن.
دیالەگی سووک و ئاسان و جوان و شیرین و ورد داەژراو لە چیرەکەکانی مندالان، سەرچاوەیەکی گرنگە لە سەرچاوەکانی چەژ و خەشی و و سوودبەخشین بە مندالان.
گەانەوە: بریتییە لە گواستنەوەی رووداو و هەوەستەکان، لە وەنەی راستییانەوە، بە وەنەی زمانی. بە جەرەکی ئەوتە کە خوەنەر وا خەیاە و بیردەکاتەوە کە دەیان بینەت.
شەوازی گەانەوە لە چیرەکی مندالاندا، ئەو شەوازە باوەیە، کە نووسەرانی چیرەکی مندالان، لە داەشتن و گەیاندنی بیرەکەکانیاندا بە خوەنەرانی مندالانیان دەگەیەنن، کە لە پاە دیالەگ و وەسفکردندا بەکاری دەهەنن.
گەر تە چیرەکنووسەکی مندالانی کوردمانی. ئەوە دەزانیت کە داەشتنی دیالەگ بە وردی و جوانی و دروستی، کارەکی هەمیشە ئاسان نییە. بە ئەوەی کە چیرەکەکی جوان و پوخت و بەسوود بە مندالانی کوردمان بنووسیت، بتوانیت وەکو رووداو و بەسەرهاتەکی راستی وەنەی بکەشیت و دایبەژیت و پەشکەش بە مندالانی بکەیت، تا پەسەندی بکەن و چەژ و خەشی و سوود لە چیرەکەکەت وەربگرن. پەویستە لە هەموو روویەکەوە، داەشتن، زمانەوانی، هونەری، بەپەی قەناغەکانی تەمەنی مندالی و مەرج و بنەماکانی چیرەکی مندالان، لەکدانەوەی ورد بە چیرەکەکانت بکەیت. ئەگینا زوو کاەدبنەوە و لەبیردەچنەوە و بەبە هەگری و ئاشنایی سەردەنەنەوە.
بە ئەوەی چیرەکەکی پوخت و شیرین بنووسن کە نزیک بەت لە راستییەوە، دایالەگ و قسەکانت گونجاوبن و لەگەە تەمەنی مندالاندابن، بە راستیش گوزارشت لە بیر و لە فەرهەنگی زمانی مندالان بکەن، دەتوانن سوود لەم چەند پەویستییانە وەربگرن:
١ـ زەر گوەگرتن لە گفتوگە و لە قسەکانی مندالان و بیرکردنەوە وەکو ئەوان. دەشە هەوەدان بە نووسینی دیالەگەکی سروشتی و دروست، کارەکی قورس بەت لە چیرەکی مندالان. پەویستە ئەوە بزانن، کە کسایەتییەکانی چیرەکەکانتان، بیر لە چی دەکەنەوە و چی دەەەن و چەن گوزارشت دەکەن. پەش ئەم نووسینەم، کەمەک چیرەکی کوردیم خوەندەوە کە بە مندالان نووسراون. لە نووسینی چیرەکنووسانی ناسراوی کوردمان کە ئەو چیرەکانەیان بە مندالان نووسیون. تەبینی ئەوەم کرد کە بەشەک لە دیالەگەکانیان سروشتی

نین و نەگونجاون و زیادە ڕەیی‌ان تیاکردووون. لە قسەی ڕاستی منداڵان ناچن.
تەنیا ڕێگا بۆ ئەوەی هەست بە دیالێگێکی سروشتی و گونجاوی نزیک لە ڕاستییەوە بکەن و چیرۆک بۆ منداڵان بنووسن. پێویستە گوێ لە منداڵان بگرن، تا بزانن کە چۆن دەدوێن و چۆن گفوگۆ لێگەڵ یەکتریدا دەکەن. هەرگیز لە گوێگرتنیان بێزار مەبن. چونکە ڕاستی و دروستییەکان لە زاری خودی منداڵانەوە دەبیستن و وەریان بگرن.
خۆ ئەگەر هەشتا ساڵتن و بوخچەی نەکراوەن و هاوسەرگیریتان نەکردووە و منداڵتان نییە و نەبوونە بە دایکان و باوکان. یا پەروەردەکار و دادە و مامۆستانین. یا مام و پوور نین. بۆ هیچ شێوەیەک پەیوەندی و تێکەڵیتان لەگەڵ منداڵاندا نییە. دەتوانن بچنە هەر شوێنێک کە منداڵانیان لە هەیە، لە جیهانە وێنەوشەییە سەیر و سەمەرەکەیان نزیک ببنەوە، کە پڕ لە خەونی سەوز و لە هیوا و ڕاز و نیازی پاک و بێگەرد. پێ بە دڵتان و بە هەواسی خۆتان گوێیان لێبگرن، بزانن کە چۆن بە سروشتی و بەبێ ڕتوش و ئارایش دەدوێن و گفتوگۆ و ئاخاوتن لەگەڵ یەکتریدا دەکەن.
وێنەکێشکی ئیتاڵی پسپۆر لە بواری شێوەکاری منداڵان، دەڵێت: تا نەچوومە ناو منداڵان و وەک ئەوان لەسەر سک لەسەر زەویدا ڕانەکشام و بە تەباشیر وێنەم نەکێشا، لە ڕاستی و سادەیی منداڵان و لە هونەر و ڕاستیی وێنەکێشانی منداڵان تێنەگەیشتبووم. بۆیە هەڵەکی ڕاست و چەپم بەسەر ڕا و بچووکانی پێشترم، دەربارەی وێنەی منداڵان هەنا و لەسەرەوە دەستم پێ کرد.
ئەکتەری کۆمیدی جیهانیش (چارلی چاپلن) دەڵێت:" من میهرەبانی لە منداڵەکەوە فێربووم. کاتێک کە بینیم لە دەفتەری وێنەکێشانەکەیدا، خەری بە هەنگی ڕەش بۆیە کردبوو، تا باوکە کرێکارەکەی لە ئیشەکەیدا ئارەق نەکات"
تێکەڵبوونتان لەگەڵ منداڵان، ئەو بوارەشتان بۆ دەڕەخسێنێت، کە بە نووسینی دیالۆگی چیرۆکەکانتان، سوود لە وشەکان و لە فەرهەنگی منداڵان وەربگرن. کە زمانێکی ساکار و شیرین و نەرمی خێیان هەیە. بۆ نموونە: ئایا وشەی"حەپەلەشی کرد" بە لاتانەوە شیرینتر نییە لە وشەی"خواردی"؟.
٢ـ ڕەنگە دوو منداڵ لە زەر ڕووەوە، وەکو یەک نەبن، بگومان لە نەوان منداڵاندا جیاوازی تاکی هەیە، با لە تەمەنکەشدابن. دەشێ منداڵێک زەرزانتر و هەشیارتر و زمان پاراوتر بێت و دانەمەنێت، بەڵام منداڵێکی تر زەرزان نەبێت و کەمدوو بێت و

فەرهەنگی وشەکانی سنووردارین. واتا سروشتییەکە کە کەسایەتییەکانی چیرۆکەکانیشتان وەکو یەک نەبن. بەڵام پێویستە زیاتر گشتی لە چیرۆکەکانتاندا ڕەنگبداتەوە، نەک نموونەیی و تایبەتی.
٣ــ بە نووسینی دیالۆگ، دەتوانن سوود لە ئەزموونی چیرۆکنووسانی تر وەربگرن، کە چیرۆکیان بە منداڵان نووسیون و دەنووسن. دەشتوانن وەک سەرچاوە، سوود لە پەرتووک و تەلەفزیۆنکان و لە ئینتەرنێت و لە شانۆ و سینەمای منداڵان وەربگرن. بەڵام پێویستە ئاماژە بەو سەرچاوانە بدەن کە کەم یا زۆر سوودیان لێوەردەگرن.
٤ــ وەکو وتمان گرنگی دیالۆگ لە گرنگی ڕۆگێڕکانی تری چیرۆک کەمتر نییە. لە نووسینی چیرۆک بە منداڵان، شتە لاوەکییەکان بەڵاوە بنێن. هەندێش مەچنە قووڵایی بابەتەکانەوە و منداڵان بێزاربکەن. شتی بێ سوود و زیادە مەئاخنەنە ناو چیرۆکەکانتان. تا چیرۆکەکانتان لاواز و بێ سوود نەبن.
٥ــ زیادەڕۆیی بە دەمی منداڵانەوە مەکەن و قسەی زل و داتاشراو و واتاشارەوە بە دەمیانەوە هەڵمەبەستن. پێویستە دیالۆگەکانتان بەپێی تەمەنی منداڵان بن و گوزارشت لە بیر و توانای ڕاستی منداڵان بکەن. ئەو وشە و ڕستانە بنووسن، کە لە زاری خودی منداڵانەوە گوێتان لێیان بووە. پێویستە وەکو منداڵان بیربکەنەوە و دیالۆگەکانتان بنووسن. بە نموونە ئەم گوزارشتە بە دەمی منداڵێکی (٦) ساڵانەوە کە لە باخچەکەیاندا لەبەر هەتاو دانیشتووە و تینوویەتی:" دایکە گەر ئەزەت نییە، پەرداخێک ئاوم بۆ بێنە، خەریکە لە گەرما هەڵپووکەم" ئەم وشانە بە دەمیی منداڵێکی ئەو تەمەنەوە، دروست و گونجاو نین و هەڵبەستراون و زیادەڕۆیی تیادایە. گەر چیرۆکنووس بینووسیایە:
"دایکە ئاو دەخەمۆ.. گەرمامە" پێموایە ڕاست و گونجاو دەبوو. گەر ئەو وشانە و ڕستانەی بە دەمی منداڵێکی (١١) ساڵانەوە بینووسیایە، دروست و گونجاو دەبوون.
٦ــ چیرۆکەکانتان بە منداڵان بگەنەوە یا بخوێننەوە. تا بزانن تا چ ڕادەیەک بە لایانەوە پەسەندن و چەژیان لێوەردەگرن و چ کاردانەوەیەکیان هەیە. ئەمەش کارێکی زیاتر پراکتیکییە، بە تایبەتیش لەگەڵ منداڵانی هەراشدا، چونکە بە زۆری دەتوانن بە ڕاو بۆچوونەکانی خۆیان، چیرۆکەکانتان هەڵبسەنگێنن و تێبینی و ڕەخنەکانیان پێتان بڵێن. تا خاڵە بەهێز و لاوازەکانی چیرۆکەکانتان بزانن.
٧ــ ئەوە بزانن، هەر ئەوە نییە کە منداڵان گەورە نین و منداڵن. بەڵکو ئەوەش بزانن کە ئەوان وەکو گەورەکان بیرناکەنەوە و وەکو

ئەوانیش نادەن و گوزارشت ناکەن.
٨ـ پەیوستە وشەی ئابستراکی "موجەرد" بەکار نەهێنن. کە منداڵان توانای تێگەیشتن و لێکدانەوەیانی نییە. لێکۆینەوەکان دەربارەی دەروونی منداڵان، جەخت لەسەر ئەوە دەکەن، کە منداڵان لە چەمکی ئابستراکی و لە رستەی ئاڵۆز تێناگەن. منداڵان لە وشەی سووک ئاسانی مانا زانراو و رستەی کورت و سادە تێدەگەن و وەریان دەگرن.
٩ـ بە ئەوەی ئەوە بزانن و لە منداڵان تێبگەن، کە بیر لە چی دەکەنەوە و چی دەڵێن، لە تەمەنە جیاوازەکانی منداڵیدا. هەر چوار قۆناغەکەی گەشەکردنی زانستی بزانن. کە زانای ناسراوی دەروونناسی منداڵان (ژان پیاژە) داینا‌ون.
مەرجەکانی دیالۆگ لە چیرۆکی منداڵاندا:
١ـ پەیوستە کورت و سووک و گونجاو و بەسوودبن. دووریشبن لە زیادەڕۆیی.
٢ـ پەیوستە دیالۆگەکان لەگەڵ ڕەگەزەکانی تری چیرۆکی منداڵاندا بگونجێن. گونجاویشبن لەگەڵ هەڵوێست و ڕووداوەکان. گوزارشت لە سروشتی کەسایەتییەکان بکەن، نەک لە سروشتی خودی نووسەران.
٣ـ نابێت چیرۆکنووسانی منداڵان، لە میانەی دیالۆگەکانی چیرۆکەکانیانەوە، خۆیان هەڵبقورتێنن و بە زاری منداڵانەوە ئامۆژگاری و ئاراستە و ڕێنمایی بکەن. ئەگینا بایەخی چیرۆکەکانیان لەدەستدەدن و وەکو چیرۆک چۆژیان نامێنێت
٤ـ پەیوستە دیالۆگەکانی چیرۆکەکان بە منداڵان سروشتی بن. ئاڵۆز و ناپەسەند نەبن. هەزر و هەش و بیری منداڵانی گوێگر و خوێنەر، ببن بە ئیلهامی نووسینیان.
٥ـ پەیوستە چیرۆکنووسان، لە نووسینی دیالۆگ بە چیرۆکەکانی منداڵان، ڕچاوی خاڵبەندییەکان بکەن. گرنگە کە بە ڕاستی لە شوێنەکانی خۆیاندا دایان بنێن.

ڕزا شوان
نەرویج: ١٠/ یەنیە/٢٠٢١

بەبە گیان.. عەلی حەمەشید

بەبە گیان بەبەی خرپن
وەرە بە باوەشی من
وەرە ببە بە هاوەم
با گەرانیت بە بەم
دەی چەچەکانت بەنە
بە هەم پەنە
بە گەرانی خەشی من
ئەی بەبەی جوان و خرپن
تە پەکەنین و قاقا
لەدە وەکو مەسیقا
یاری دەکەین من و تە
یاری خەش و لەسەرخە
کە هیلاک بووی بەبەی جوان
بچە بە لای دایە گیان
با ئەویش بە پەکەنین
پەمان بە ئافەرین

ژگار چی بەسەر هەناوی، ماکە!.. وەرگەانی بە دەستکارییەو : نەوزاد بەندی

( )

تینوەتی دیداریان ، بردمی بە ماەیان
بەکو بیانبینم ، بزانم حاەیان
نە خەوتوویەک لەماەکەدا ەا بوو ،
نە میوانە لای ماەکە پەیدا بوو
لە هاوسەیەکیانم پرسی: ئەرە کوا هەوا؟
ووتی ماە بەقای زیاتر بوو لە خاوەن ماە

ئ□ی نازانی خ□□ک ئ□□□ن و ج□ی د□ـــــــ□ن ،
ما□□کانیش ماتـ□میان بـ□ ئ□گـــــــــــــــــــ□□ن ؟

یادار ماذا فعلت بك الایام

مررت بدارهم شوقاً إلیه
لعلي ألمح الأحباب فیها

فما من نائم في الدار یصحو
وما من زائر یدنو إلیه

سألت الجار : ما الأخبار قل لي؟!
فقال : الدار أبقى□ من ذویها

أمَا تعلم بأن الناس تمضي
وأن الدار تنعي ساکنیها

و□رگ□□انی بـ□ د□ستکارییـ□و□: نـــــ.□وزاد بـ□ندی

یاســـا و دیســـپلین.. نووســـینی ئاراس سـ□عید

یاسا لـ□ کورترین پـ□ناسـ□یدا:"ئامـ□ازـ□کـ□ بـ□ □□خستنی ژیانی تاکـ□کان و کـ□مـ□□گا."
بـ□□ام یاسا حـ□قیقـ□ت و ئیرادـ□ی دـ□سـ□□اتـ□، کـ□ مانـ□وـ□ی دـ□هـ□□یتـ□وـ□و کـ□مـ□□گایـ□کی □امکراو و گو□□ایـ□□ بـ□خـ□ی بـ□رهـ□م دـ□هـ□نـ□ت.
یاســا ئــامـ□ازـ□کـ□ بـ□ پاراســتنی بـ□رـ□ژـ□وـ□نــدی تاکـ□کــان، بـ□□ــام بـ□رژـ□وـ□ندی تاکـ□کان لـ□ناو ویست وبـ□رژـ□وـ□ندی دـ□سـ□□اتدا.
وـ□کو هانا ئارـ□نت دـ□□□ت: "یاسا دـ□کرـ□ت ژیانی تاکـ□کان بپارـ□زـ□ت، بـ□□ام دـ□کرـ□ت ئـ□مـ□ پـ□چـ□وانـ□ش بـ□تـ□وـ□." واتا: یاسا میکانیزمـ□کـ□ کــاتـ□ک بـ□رژـ□وـ□نــدیـ□کانی هاوـ□اتیــان پـ□چـ□وانـ□ی دـ□ســـ□□ات بـــوو، دـ□توانـ□ت مافی ژیان لـ□ هاوـ□اتیان بسـ□نـ□تـ□وـ□، ئـ□ویش لـ□□□گـ□ی سزای

مەرگ و لەسێدارە دانەوە.
یاسا ئیرادە و حەقیقەتی دەسەڵاتە، ئامرازێکە بۆ مانەوەی دەسەڵات و دیسپلینکردنی کۆمەڵگا، بۆ چەپاندن و لە ناوبردنی بزواتی یاخی و لادەر لە نەریتی دەسەڵات.
"دیسپلینکردنی – یاسایی" لە دوای سەدەی حەڤدەهەمدا لە کۆمەڵگایی سەرمایەداری و پیشەسازیدا بۆ پێشکەوتنی ئامرازکانی مومارەسەکردن و هێز گۆڕی سەند.
وەکو "ماکاڤیلی" لەکتێبی "میر"دا، یاسا بە ئەخلاقەوە گرێدەدات و دەڵێت: هەرکۆمەڵگایەک بۆها ئاکارییەکان هەرەسی هێنا پێویستی بە یاسادانەرێکە بە دەستنوێی کۆمەڵگا.
تۆماس هۆبزیش تێوانینی خۆی بۆ یاسا، لەکتێبی لیڤیسان بەمجۆرە دەخاتە ڕوو و پێی وایە، دەبێت هەموکۆمەڵگا ملکەچی خۆیان بۆ یاسا و میر ڕابگەینن.
لەگەڵ دەرکەوتنی سیستەمی سەرمایەداری یاسا و تەکنیکەکانی گۆڕی زیاتری بەخۆیەوە بینی و بیرمەندە "لیبەراڵەکان" نێک دژایەتی خۆیان بەرانبەر یاسا دەرنەبڕی، بەڵکو بەپوستیان دەزانی، چونکە لەدیدی ئەوانەوە (یاسا ئامرازێکە بۆ پاراستنی بەرژەوەندیئابوریەکانی تاک.) بەڵام یاسا دامودەزگایەکە لەڵگەی هێزەوە ئاسایشی دەسەڵات دەپارێزێت و ئازادیەکانی تاک پێشێل دەکات، چونکە هەمیشە ئاسایش و ئازادی بەچەوانەی یەکترن.
سیستەمی سەرمایەداری بەشێوازێکی سیستماتیکراو لە بەرژەوەندیەکانی خۆیدا یاسای داڕشت، ئەویش بە بەدەستهێنانی دوو ئەنجام. یەکەم: دیسپلینکردنی مرۆڤ وەکو کاهێنکی بەرهەمهێن لە بەشداریکردنی لەبەرهەمهێنانەدا، دووەم: پاراستنی بەرژەوەندیەکانی و ڕێگ داکوتانی دەسەڵات لە هێناوی کۆمەڵگادا، وەکو فۆکۆ دەربارەی دیسپلینی یاسایی دەڵێت: "جۆرێك سەردەمی مەدرندا ڕێوایەتی یاسا ئەوێندە دەکرێت بەجێی باوەڕی تاکەکان تێنانێت نەیارانی ژێمو سیستەمەکەش بەجۆرێك دەربارەی یاسا دەدوێن کە دەسەڵاتداران قسەی لە بارەوە دەکەن."

یاسا لەبنەڕەتدا ماسکی دەسەڵاتە، ئامرازی داشتنی فەرمکانیەتی، داپۆشینی شکڵی ئاستێنەو ناوەڕۆکیەکانی دەسەڵاتە "کە دیوی سەرکوتیەتی" لەبەر چاوی کۆمەڵگە، یاسا کەی دیوە ناشرینەکانی دەسەڵات دادپۆشێتەوە ڕوویکی جوانی درێنەی بە دروست دەکاتو سزاکانی بە ئامرازی بەرقەرار کردنی عەدالەت دەناسێنێت و ڕێوایەتیان پێدەدات، یاسا دواجار جگە لە فرمانی سەروەرو دەسەڵاتدار شتێکی تر نییە، وە هەموو لایەکیش ناچار بە ملکەچیو

گـوتـاریـی دکـات، واتـه وەك ئـاوەی فـكـه لـه (مـژووی جنسـیـت)دا دەڵێت: دەسـەڵات یاساکانی بـه پـێی ویستـەکانی خـۆی دادەڕێژێت، پاشان گوتاری حـقیـقـەتی بابـەتـەکان بـەرتـەسکو سنوردار دەکات، دواتر سزا بـه سـەرپـێچیـەکان دادەنـێت، دەسـەڵات لـه هـەموکاتو جـێگـەکان یـەکسانـه، بـەپـێی هـەندێ میکانیزمی لـه ڕادەبـەدەر دووبارەبـوەی یاسا، حـەرام کردن و سانسـەر کار دەکات ، هـەروەها فـەکـه ڕای وایـە"وەڵـەتی هـەمـەکی دەسـەڵات لـه شـوێی یاسادا پیشان دەدرێتو ئاسـوارەکانی بـه ملکـەچی دەناسرێت"، واتـه کاتـێ دەسـەڵات قسـه دەکات ئـەوا ئـەو قسـەیـه ڕەسـایـه،و فـەرمی دەسـەڵات لـه ڕوانـگـەی یاسادانـەردا دەردەکـەوێت، کـه ئـەندازیاری فـەرمسـازی دەسـەڵاتـەو یاساکـان لـه چوارچـێـوەی بـەرژەوەنـدیـەکانی حکومـەتو فرمانـڕەوادا دادەڕێژرێت و دەبـێت تاکـەکان حورمـەتی بگرن، نـەك لـه بـەر ئـاوەی ئـەم یاسایـانـه تاکـەکـان دەپـارێزن، بـەڵـکـو لـه جـوهـەردا لـه بـەر ئـاوەی ئـەم یاسایانـه قسـەی دەسـەڵاتن، پابـەند بوون بـەو یاسایـانـەوە بـەدادپـەروەری و لادانیـش لـێیـان بـەتـاوان ئـەژمـار دەکرێت.
(یـەرگن هابرماس) نـەوەی دووەمی قوتابخانـەی فرانفـەرت، کـه نـزیاری دیدی فـەکـریـو یـەکـەکـه لـەسـەر سـەختـترین ڕەخنـه گرەکان لـه بـەچوونـەکانی فـەکـه، دان بـەوەدا دەنـێـت، کـه "میکـانیزمـه یاساییـەکـان کـه ئازادییـەکان لـه دەوڵـەتی ڕەفاهی مـەدێرندا بـه هاوکـاتی زامن دەکـەن، هـەمـان ئـەو میکـانیزمـه یاساییـانـەن کـه ئـازادی سودمـەنـدێ گریمـان کراوەکان دەخـەنـه مـەترسیـەوە"

بـەسوود وەرگرتن لـەم سـەرچاوانـه:

ماوریزیـو پاسرین: فـەلسـەفـەی هانا ئارێنت
وەرگێڕانی مـەحمود: دەزگای ئایدیا 2017

ئاشنابوون بـەمـەشـه فـەکـه
وەرگێڕانی جـەبار ئـەحمـەد. دەزگای ئایدیا، 2015
لـیـقیاتان: تـەماس هـەبس

بیدایات عیلم الـجتماع: جورج ترابشی

مدرسـه الفرانفورت: علاء طاهر

بەعیماد عەلی دەبە وەک قیبلە نوما ەووت لە باکوربەت.. مەحمود عەبدوڵا

کاتێک دەڵێن دەبەت کورد وەک قیبلە نوما ەوی لە باکوربەت، کەدەڵێن باکور ەەحی کوردستانە هەر لەخۆا نیە.لەبەر ئەوە نیە کە باکور بەشی هەرگۆڕی داگیرکراوە،لەبەر ئەوەیە کە تورکیا دوژمنەهەرە گۆڕو بەهەزەکەی کوردستانە ،ئەوەی تائستا ئەونەزانەت تورکی نەناسیو! جا هیچ شتێک لەو مەترسیدارتر نیە دوژمن نەناسیت،ئەگەر دوژمن نەناسیت بەنەزانی دەکەویتە ناو تەڵەو داو و شەڵەی تایبەتی دوژمن،بەتایبەت لەم ساتەدا هەندێک بەچون دە چنە خزمەت شەڵەی تایبەتیدەوەتی تورک.

کاک عیماد تورکەکان دەڵێن :تەنها کوردی مردوو باشە،دەڵێن لەئەفریقیاش نابە کورد هەبەت،دەڵێن خوداش لەگەڵیان بەت ئەمە لەی هەڵەدەگەڵینەو،داخە ئەمە بەزاکیرەیی نیە کە تە داوا لەپەکەکە بکەیت بەلەژیکی کوردایەتی،بە عەقڵی میرنشینی و دابەشکراو سیاسەت بکات.

جارێک هونەرمەندێک وتی کەشێ ئەمە دابەشبونی جوگرافیای مەشکمانە نێک خاک تا جوگرافیای مەشکمان یەک نەگرتەوە ئازاد نابین،ەاستتان دەوەت بە ئەقڵی دابەشکراو ناتوانین دروست بیربکەینەوە بەچون و ەەفتارمان دابەش دەبەت ،لەبەر ئەوەی ئەگەر هەزر وبیر پەرت بو گوتەو کرداریش پەرت دەبەت.دەبە ئەوە بیربکەنەوە ئاخە ئەوە نین تەنیا لەەوانگەی باشورەوە شتەکان دەبینن.

بەهانە پەکەکە نیە،بەهانە کوردە کوردبون تاەە و ەاکردن لەی نامەردیە. لەەاستیدا زەر جوان بەی چووە کاتێک دەڵێت :ەەشنبیری کورد مردووە،بەەز عیماد ئەو سەرنجە هی ەەحی ەەشنبیرێکی مردووە.

تە تەماشاکە سەنتەرێکی تورکی دەڵێت: هەوڵەر تورکیایەکی بچوکە ،خە لەهەوڵەر پەکەکە نیە؟!

بەەزم تورک سیاسەتی پاکتاوی نەژادی و لەناوبردن و تواندنەوەی هەیە بەکورد لەەگەڵی ئەو ئەقڵە دابەشکراوە،لەژیکی کوردایەتی و ئەقڵی میرنشینی و ئیخوانیزم ئەوەدەکات.

بەەز جەنابی ەەشنبیر خە لەناو سەری ئینسانی کورد پەکەکە نیە ،بەەام تورکیا هەوی داگیرکردنی زهنیەتی تاکی کورد دەدات لە

□□گ□ی ئاین و میدیا ب□گشتی و پارتی□و ب□تایب□تی. ئ□و□تی سی□ری ئ□ملاو لای خ□ت ناک□یت،ت□نها ب□رچاوی خ□ت د□بینی□ت و□ک ئ□سپی زینکراو، پ□ک□ک ت□ماشای ه□رچواردوری د□کات ل□□استیدا.
ب□□□ز کاک عیماد تورکیا ل□□□گ□ی ه□ول□ر□و ه□وی داگیرکردنمان د□دات ،ن□ک ل□□□گ□ی ق□ندیل□و. ل□ سالی 1994 و□ تورک باشوری داگیرکردوو□،زانک□ تورکی□کان خ□□کانک ب□کوردی د□چ□ت□ ناویان و ب□تورکی د□ت□ د□ر ،د□ب□ □□شنبیر ئ□و□ ببینی□ت،تا ن□ک□و□ت□ ناو ل□ژیکی مسعود بارزانی و ش□□ی تایب□تی تورک ئ□ی □□شنبیر.
ب□□□زم تورکیا ل□□□گ□ی ئابوری□و ه□وی ل□ناوبردنی ه□ر□م د□دات ن□ک ق□ندیل،د□زانی گ□ل□ک ئابوری□کی ل□ژ□ر د□س□□□اتی داگیرک□ردابی□ت واتای چی،واتای ئاشب□تا□!
ب□□□زم خ□ □□ژئاوا ق□ندیل ن□بو،ک□ پارتی ل□□□ی ئ□ن□ک□س□و□ دژایی□تی کردن،خ□ندق□ی ل□دا،خ□ پ□ک□ک□ ن□بوو،ک□ باوکی مسعود ب□ه□مان ئ□ق□یی□ت و کلتوری جاشایی□تی س□رکرد□کانی باکوری ش□هید کرد دکت□ر شوان و ئ□وانیتر،ه□رو□ه□ا ل□□□ژه□□□ات سل□مان موعینی وئ□وانیتر. ب□□□زم وردترو ب□دیق□ت تربن،دوژمن پ□ک□ک□ د□ناس□ت،ب□ ئ□و□ ناینناسن،پ□ک□ک□ش ن□بوو□ پارتی ش□□ی ب□کوردی ه□رچوارپارچ□ فر□شتو□،ل□ح□دکاو□ ب□ ی□ن□ک□.
پ□ک□ک□ ل□ق□نیل ن□بوو،ک□پارتی ب□ه□اوکاری تورکیا و ئ□م زهنیی□ت س□دان کادرو و پ□شم□رگ□ی ی□ن□ک□ی ش□هیدکرد.
ب□□□زی من ت□ ب□ ئ□و□نابینیت ک□ پارتی ه□میش□ ب□ه□انی داو□ت□ دوژمن تا ب□ن□ ناو خاکی کوردستان ل□پاسدارو ع□سک□ر□و□ تا ج□ندرم□.
ب□□□زم ب□ چی تورک د□ستی ب□س□ر ماڵی بارزانی دانگرتوو□،خ□ ل□و□ پ□ک□ک□ نیی□،ب□ تورکیا پارتی ناچار ن□کرد ک□□□کوژی گ□ریلا بکات ل□ ناو ه□ول□ر.
ک□ت□ پ□□ت وابی□ت ب□ ب□ونی پ□ک□ک□،تورکیا نای□و□ ئ□زمون□ک□ ل□ناوببات واتا ت□ ب□ ئ□زمونیت،ئ□م□ ن□خوندواری و ت□ن□گ□یشتن□ ل□ عمقی ستراتیژی تورکیا،ل□میساقی میللی و ل□ خ□ونی بنیاد نان□وی شارستانی□تی ئیسلامی تورکی ب□ه□اوکاری ئیخوان. ب□□□ز ئ□م□ واتای ن□ناسینی ه□ز□ک ب□ناوی ئاک پارتی.
ب□□□زم هون□رو م□سیقات،ئیمانت مزگ□وت،داگیرکراو□،قوتابخان□کانت ما□□ستاکانت داگیرکراون،ئ□ستا ت□ د□□□ی ب□ه□ان□ م□د□ن□ تورک!
ئ□م ئ□ق□□ □وا□□ی□ چیی□،ئ□م ب□چون□ □وا□□ی□تی و ع□وامی□ چیی□،ئ□و□ پ□ویست□ س□ر□تا ل□ستراتیژی دوژمن ت□بگ□ن!
ب□ت□و□ و ن□ت□و□ ئیدی کوردی□ک ه□ی□ ل□ پارادیگمای چا□□د□ران د□رچوو□،ئ□وی ل□چای چا□□د□رانی دوژم□ن ن□ی□ت□ د□ر ل□و□

دەمرێ، دوژمن ئاسمیلاسیۆنکی بەدەنگ هەر ئەنجامدەدات، ئەوەی پێکەکێ دەیکات هەنانە دەنگێ، زەنگی ئاگادار کردنەوەیە، لەو چاڵە وەرنەدەر بادوژمن لەوەدا نەتان کوژێت، دوژمن دژی قەندیلە لەبەر پێکەکێ نا ، ئەو کوردی ئازاد دەبینێت، لەبەر ئەوەی پشتیوانە بۆیە دژی قەندیلە. تکایە وەرنە دەر لە چاڵی چاڵەران .

مەحمود عەبدوڵا

کورتە نامەی شیعریی (بۆشی سیازدەم).. فەتاح حەسەن

کاتێك،
بەرچاوم تاریك دەبێ
خەریکم دەتوەمەوە وەکو مەم.
کە، ناوی تۆ دەهێنم
دڵگۆشەمەوە. دەبمەوە بەخەم.

کە، ژنەکت خۆشویست
مانای ئەوە نییە،
کەسی دیکەت خۆشنەوێ .. نا،
خۆشتبوێن..
بەڵام وەك ئەو.. نا.

کە، دەتبینم
ماندوێتیم دەحەستێتەوە
چێشنی کرێکارێك
کە، هەقدەستی کاری ڕۆژەکەی
دەخاتە تەنکەی باخەڵی.

هـ□ند□ د□م د□شکـیـنی
بـ□یی هـ□تـبـ□
ئـ□و پـارچـ□گـ□شتـ□ی
پـ□یـد□□□ن د□.

من خـ□شـ□ویستی تـ□م
بـ□ پـ□ت نـ□وتم د□ردت گرانـ□
نـ□مگووت چون..
تـ□ خـ□شـ□ویستـیی منی.

خـ□□کی کـ□□انی خـ□مان،
گـ□□□کی ئـ□وبـ□ر،
شاری بـ□فرو□□شـ□باش
□قیان لـ□تـبـ□.
د□نیا بـ□..
پـ□بـ□هـ□ستم خـ□شمد□و□ی.

دراوسـ□یـ□کم هـ□بوو
□□ژی چـ□ندجارـ□ك،
گو□م بـ□د□نگی د□زرنگایـ□و□
هاواری لـ□مندالـ□کـ□ی د□کرد
لـ□کـ□□ان بـ□تـ□و□
ئـ□و□تـ□ی عاشق بوو□
تاریکیش داد□
هاواری، نابیستم.

کـ□، تـ□ هـ□ند□ د□ت □□ق بـ□
کـ□تایی هـ□نان،
بـ□خـ□شـ□ویستـتـیی ئـ□من و تـ□
ئـ□مـ□□ درـ□نگـ□..

سبەی زوو نییە.

2020
فەتاح حەسەن
دانیمارك/ ڤالبی

ستایشی گوڵە نیلوفەر..

قەسیدەی: ستیڤان شەمزینی

تۆ ئەو گوڵە نیلوفەرەی لەو دەمانەدا رسکای
کەکەکەی خۆکوشتن مەشکی گرتبووم و
سەگە هارەکەی مەرگ
کەبەی لە تەمەنم گیر کردبوو
پەرداخی عومرم نیوەی زیاتر رژابووە
سەر ئەو وشکانەی هەتاو
دوگمەی سینگی کردبووە و
چرچ و لۆچی زەمەن
بە لاشەیەوە دەرکەوتبوو
تەفانک لە چاوکانما دەستیپێکرد بوو
دەستی لە بینەقاقای زارەکی خۆشوودیم گیرکردبوو
شەتانە مەوجی ئەدا و
بەهیچ خوایەک ژیر نەدەکرایەوە
مانگێکی بریندار بووم
لە ئاسمانی هەوەرینا
شەوەم دەچووەوە سەر
ئەو ئەستێرە خۆکوژانەی
بە قاپێک نەوتی غەم و
دەنکە شقارتەی کەساسی
گەیان لە جەستەی خەیان بەرئەدا
سەفەرێک کەلەی داگرتبووم،
بەرەو دوورگەی زام
بە ڕێگا پڕچاوپڕچکانی یادەوەرییدا

گوزەرم ئەکرد و
لە ناکاو کەترکی بە نەوا و
بە هەلانە ناسیمیەوە و
وتی تە نەوی رەسەنی بە نازیت و
ئیتر ئەو منم بەسەر ژانەکانتا ئەگمەنم و
تەمبووری شیعرەکی ترت بە ئەژەنم
درەختەکی پرچ ئاڵتوونی بووم
دارستانی ردەن سەوز دەریکردم و
بەهار بەلامدا نەئەهات،
پایزیش گەڵا زەرینەکانمی ئەوراند
لە رووباری قەسیدە حەزینەکاندا
مەڵەم ئەکرد و
خەم بە لچکی شیعرەکی بەدەنگەوە گرتبووەوە،
لە ناو دیوانەکیشا شەپەلی گریانەکانم و
خامەشی شەوانم چاپ کرابوو
تەلاری رووخسارم بەسەریەکدا رووخابوو
جەنازەی خەزگەکانم
کەوتبووە ژێر دار و بەردووکەی و
قەڵەشی فڕامەشکردن
دەندووکی لە جەستەم ئەدا
هەر ڕۆژەی پارچەیەک لە لەشمی دائەکرمان
حەزیای ڕەشبینی کامرانییەکانی ئەکرەشتم
گەشبینی لە مەژ بوو خیانەتی لەکردبووم
لە پشتەوەڵا خەنجەری لە هەموو هیواکانم دابوو
ڕەنج و حەسرەتکەشان ببووە دەزگیرانم
بەیاربوو لە شەوکی قەترانیدا
زەماوەند بکەین و
لە دوورگەی خەکوشتندا
کوخەکی بچکەلانە بکەینە مانزە
تە لەم کاتانەدا
چەشنی گوڵە نیلوفەرەک لە منا روایت
لە نەو گریانەکانی شەوانما
بوویتە مامانی ڕۆژانی پە پەکەنینم
لەنەو وەسوەسەی خەکوشتنا
هەنجەتی ژیانت پەگرتم
لە نەو گەمی تەختی فیراقدا
کانییەکی روونت نیشاندام

پەکەوەش
دەستنوێژی عەشقەکی جاویدانیمان گرت و
پەیمانمان بە ماچ دا
دەم لە نەو دەمی یەکتر بژین
بەڵێنمان بە ژیان دا
لە نەو دەی یەکترا بمرین

دوعا.. شیعر: اردلان سەرفراز.. وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

" نیایش"

ئاواز : فرید زولاند

""""""""""""""

خودایە ، ئاخ ئەی خودایە…
ئاە خودای من
بانگت ئەکەم ، ببیستە دەنگم
شکەنجەگای دونیایە شوێنم
بە تاوانی " ژیان بەسەر بردن"
ئەمریە سزام..
ئاخ ئەی خودای من ، ببیستە دەنگم
لەم موسیبەتەمان جەمان مەهێڵە
ناپرسم بە ئەمە بووە سزام
ئەی خودایە ، ببیستە دەنگم

لەو هەموو هاوارەی گەروم
با کز نەبە غەمی مەرگی دەنگم
بە ڕەقی ناخ پەچراوەتوە ، پەیمان
گوڵی خونناوی وا لەبەردەم پەیمان
ماتەمی دایک ئەبەدییە
کە داغی هەرزەکاران دیدەی پەیمان

خودایە ، کارەساتمان لە بەر دەمایە
لەهەر لایەکەوە " با"ی ترسەنەر
لە چاوەوانیمانایە
لە بیری قەتوعامی" لالە/ گوڵەکان" بە

خودایە ، ئەی پەنای ساتەکانم
بە گریانەکانم بانگت ئەکەم
بانگت ئەکەم ، ببیستە دەنگم

ئیلاهی ،،لە شەوی هەژاریما بمسووتێنە
بەڵام موحتاجی نامەردانم مەکە

کەمەکم کە ، سازش بە ناهەقی نەکەم
بەڵام بە عەشق و ئازادی بمرم
خودایە ئەی پەنای ساتەکانم
بە گریانەکانم بانگت ئەکەم
بانگت ئەکەم ، تەش ببیستە دەنگم

خودایە ، ئاخ ئەی خودایە…
ئاخ خودای من
بانگت ئەکەم ، ببیستە دەنگم
شکەنجەگای دونیایە شوێنم
بە تاوانی " ژیان بەسەر بردن"
ئەمایە سزام..
ئاخ ئەی خودای من ، ببیستە دەنگم
لەم موسیبەتەمان جەمان مەهەڵە
ناپرسم بە ئەمە بووە سزام
ئەی خودایە ، ببیستە دەنگم

ژنکوژی وەکوشتن و توندوتیژی –

تا کی!.. شیرین عبدوا

ماویک لە کناکانی اگیاندن و سشیال میدیاکانو هوای زیاد بونی ژی دیاردی ژن کوژی و خکوژی و توندوتیژی دبینین و دبیستین لە عیراق و کوردستان. ئم تراژیدیایی کە دگوزرت جیا نیە لەو وندە جیهانیی کە لە سای ابوردودا و بەهی تشنکردنی ڤایرسی کنا و نمایی‌کانیو، بە ژیکی بەرچاو زیادی کردو. بام لم واتدا تایبتمندی خی هیە، و ستم و ژن کوژی و پلە دوویی ژن زر لم دیاردیی کنا واوترە، لە ستراکتری کمگکدایە و لەیاسادا چسپنراو. لە سیستمی پیاوسالاری قومی و میلیشیایی و دینی ئم واتدا ژنکوژی لە ژر ناوی پاراستنی شرفدا پاساوی یاسایی و کلتوری بە دکرت.

لەپاش کوشتنی زهرا محممدی ٢١ سا لە هولر ژی ١٦-٤-٢٠٢١، سرکی حکومتی هرم لە تویتکدا ایگیاند "هیچ شرفک لەژن کوشتندا نیە، ئمە دبت کتایی پە بت، وزیری ناوخم اسپاردو بە دنیابون لەوی تمتبار بە سزای خی بگات"!.. بام ئوتا دوای یک مانگ و بەپی هواکان هشتا تمتباران دستگیر نکراون. ئمە زر ئاساییە لم واتدا چونکە زربی ئم کیسانە یان بداخراوی دمنتو و یان بکوژان، ئگر دستگیریش بکرن، دوای ماویک ئازاد دکرن.

توندوتیژی دژی ژن لە جیهاندا شوازی یکجار زری هیە وک لەدان، شواندنی جستە، کوشتن، سوتاندن، بردباران، تزاب پیاشتن، دست درژی سکسی، ئوتوی مەمک، فاندنی بووک، ختنە، زواجی مندا، زواجی بزر، فرشتن، ئازاردانی درونی و شکاندن، سوکایتی پکردن، بەبش کردن لە خواردن، درمان، و پارە، هش و هراسان کردنی سشیال میدیا…هتد. ئگر هندک لم جرە دستدرژیانە لە عیراق و کوردستان پشتریش نبیسترابن، ئوا لم سانی دواییدا زیاتر و زیاتر دبینرن و دبیسترن.

برامبر هر ژنک کە دکوژرت هزاران هیە لە مترسی کوشتن و توندوتیژیدا دژین کە لە هر ئان و ساتکدا ئگری کوشتنیان دت، و استیکی ئویە کە کچ و ژن لە سراسری دنیادا لە نائاسودییدا دژین، هەمیش لە کرنتیندان، دبت بردوام بە دە لەرزو درچن لەما (ئگر یان پە بدرت!). ئمانە سروشتی نین، بکو سیستمی پلە دویی ژن و بادستی پیاوسالاری کە تیایدا دژین فرزی کردو.

بە دوای کوشتنی سارا ئەقراردی ٣٣ ساڵە لە بەریتانیا ڕۆژی ٣ی مارسی ئەمساڵ، ڕاگەیەندرا کە لەماوەی ساڵی ڕابوردودا 115 ژن لەو وڵاتەدا کوژراون لەلایەن هاوسەر و کەسوکاریانەوە، واتە هەر 3 ڕۆژە و ژنێک دەکوژرێت. ئاشکرایە کە ژمارەیەکی بەرچاو پیاوبش دەکوژرێت، بەڵام یەک ڕاستی هەیە ئەویش هەکاری سەرەکی کوشتنی ژن بە بیانوی ژن بونیەوەیەتی.

تەمەتبارکردنی قوربانی و باوەڕ پێ نەکردنی:

کاتیک کە کچێک یان ژنێک توشی تووندوتیژی جەستەیی، دەروونی، یان دەست درێژی سێکسی دەبێت و دەیەوێت ڕاپەرتی بکات، پێش هەموو شتێک پشکنین لە کردەوە و هەڵسوکەوت و جلو بەرگی خۆی دەکرێت و بڕیاوی گومانەوە سەیری دەکرێت. پرسیار دەکرێت: ئەبێت چی وتبێت یان کردبێت وا پیاوەکەی تووڕە کرد؟، بۆ لەو کاتەدا لەدەرەوە بوو، چی دەکرد لەو شوێنە، جلەکانی چۆن بون، چۆن دەڕۆیشت، قسەی لەگەڵ کە کردبوو... لەباتی ئەوەی لە هەڵسوکەوتی تاوانبار بکۆڵرێتەوە. هەر کەمێگایەک لە جیهاندا بە پلەی زیاد و کەم قاڵبێکی تایبەتی بە هەڵسوکەوتی ژن داناوە کە هەر بە ئاستەم لەگی لادات تاوانێ.

بەهەزاران کچ لەسەر کۆشکانی پەردەی کچێنی (غشاء البکارە) کوژراوە و دەکوژرێت، بەبیانوی نەفامی کەمەگا لە فاکتەر زانستیەکانی ئەم بابەتەی لەشی ژن.

ئامارەکانی پۆلیسی بەریتانیا ئەوە دەگەیەنێت کە ژن پێش ئەوەی پەیوەندی بکات بە پۆلیسەوە بە تێکرا ٢٨ جار توشی تووندوتیژی دەبێت، و تەنها ١٥٪ی دەستدرێژی سێکسی تۆمار دەکرێت، واتە ٨٥٪ ڕاناگەیەندرێت.

یاسای یاسا:

یاسا دەتوانێت ببێتە یەکجار گرنگی هەبێت لە دابین کردنی ئاددیەک لە خۆشگوزەرانی و سەلامەتی ژن و منداڵی کچ. خوێندن باشترین نمونەیە، بە قەدەغە کردنی نەخوێندنەواری منداڵانی کوڕ و کچ، نەوەی هوشیار پیدەگات کە ئاگایی بە مافەکانی خۆی هەبێت، و بەتایبەت فرسەت دەدات بە کچان لەمندالیەوە دەرچن لەماڵ و بوا بە خۆبونیان هەبێت و سەربەخۆیی ئابوری و کەمەایەتی و فەرهەنگی خۆیان بچەسپێنن.

یاسای عیراق و زۆربەی وڵاتانی دەوروبەر و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە لەسەر ئاساسی ئایینی ئیسلام و شەریعەت دامەزراون بەگژ لە منداڵ وەرناگرێت، بەڵام هەمان ئەم یاسایە زۆر بە ئاسایی لەتەمەنی ٩ ساڵیدا دەیدات بە شوو و دەینێرتە ناو دەزگەخی ژیانێکی بە ئاسودەوە و هەموو خۆن و هیواکانی بە داهاتو دەخاتە ژێر پێوە.

لە عیراقدا یاسای تاوان پەرەگرافی ٤١ مافی "سزادانی" ژن دەدات بە میرد، کە "هیچ تاوانێک نیە ئەگەر لەکاتی بەکار هێنانی مافی یاسایی خۆیدا ئەنجام بدرێت، هەروەک دیسپلینی مامۆستا و دایک و باوک بۆ منداڵەکانی ژێر دەستیان"!
یاساکانی هاوسەرگیری لە یەمەن داوا لە ژن دەکات ماڵ بۆجێ نەهێڵێت بێ بێ ڕوخسەتی مێردەکەی!
لە هێندە وڵاتی وەک ئەفغانستان و هیندستان گرنگیەکی زۆر دەدریت بە ئەزموونی پێشووی سێکسی ژنەکە لە حاڵەتی دەستدرێژیکردندا. ئەفغانستان یەکێکە لەو وڵاتانەیە بەر ڕەخنەی تووند کەوتووە بە بەکارهێنانی "تاقیکردنەوەی پەنجە"- ئەمەش بریتیە لە پشکنینی جەستەیی بۆ ئەو ژنانەی کە ڕاپۆرت لەسەر دەست درێژی سێکسی دەکەن، پزیشکەکە دوو پەنجەی لە ناو زەی ژنەکە دادەنێت بۆ ئەوەی بزانیت ئایا ژنەکە "ڕاهاتووە بە سێکس"، واتە ئەگەر پێشتر سێکسی کردبێت، دەست درێژیکە بە تاوان دانانرێت!. ئەمەش ڕێگە لە زۆر ژن دەگرێت کە دەست درێژی سێکسی تۆمار بکەن. ئەم جۆرە پشکنینانە تەنها سوکایەتی پێکردنی ژنە و هیچ بەڵگەیەکی پێوەندیدار دابین ناکات.

کەم هەستیاری کەمەڵگا:
ژنێک کەتوشی دەست درێژی یان تووندوتیژی دەبێت ژیانی دەبێتە دۆزەخێک، نێک هەر لەبەر ئەو هەڵومەرجەی تیای دەژی، بەڵکو خۆی بە تەنها و بێ پاڵپشت دەبینێتەوە و چەندین جار سێ دەکاتەوە لە درکاندن و تۆمار کردنی ئەم کارانە لەبەرئەوەی کەمەڵگای پیاوسالار هەزار و یەک ڕێگری لەبەردەمدا دادەنێت.
کەمەڵگا کەم هەستیارە بەرامبەر ستەم دژی ژن و بایەخێکی زیاتر دەدات بە پیاو، بۆتایبەتی ئەگەر تۆمەتبارەکە کەسێکی ناسراو و خاوەن جێگاوەڵگایەکی کەمەڵایەتی بێت. ئەوانەشی کە باوەڕی پێدەکەن ناتوانن دەنگ هەڵبڕن بەهەمان شێوە بەدەنگ دەکرێن.
نێک هەر کەمەڵگا باوەڕی پێناکات و سکاڵاکەی بە بایەخ دەکات، بەڵکو سیستمی دادگا و پۆلیسیش بە هەمان شێوە لە خزمەتی ئەو کولتووری پیاوسالاریدایە. ژنەکە (تەنانەت ئەگەر منداڵیش بێت) دەبێت ئەرکی کەردنەوەی بەڵگە هەڵگرێت، ئینجاش بەڵگەکانی وەرناگیرێت.
زەربەمان تراژیدیای بەناز محمودی ٢٠ ساڵە دەزانین، کە لە ٢٠٠٦دا بەدەستی باوک و مام و ئامۆزایەکی لە بەریتانیا کوژرا، بەناز زیاتر لە پێنج سکاڵای لای پۆلیسی بەریتانیا تۆمار کردبوو کە ژیانی لەمەترسیدایە. لە عیراق و کوردستان دژە ژنی و بەستنەوەی شەرەفی پیاو بە ژنەوە و فەزڵی نەر بەسەر مێدا لە یاسای ڕەسمی وڵاتدا

جێگیر کراوە، ژنکوشتن وەک کوشتنی تر سەیر ناکرێت و چەندین بکوژانی ژن بە ئازادی دەسوێنرێوە لە کۆمەڵگادا، تەنانەت هەندێکیان کە دانیشتوی وڵاتانی ئەورووپین دەگەڕێنرێوە بۆ کوردستان تا تاوانکانیان ئەنجام بدەن چونکە لێرە دەتوانن لێی دەربازبن.

کۆمەڵگای چینایەتی سەرمایەداری سیستەمێکی نایەکسانە کە لەسەر بنەمای دابەشکاریەکانی کۆمەڵگا ڕاوەستاوە و هەردەم بەرهەمیان دەهێنێتەوە. تۆندوتیژی پیاو بەرامبەر ژن بەشێکە لە کولتووری دەستبابایی بەشێکی کۆمەڵگا بەسەر بەشێکی تریدا، و بزوتنەوە قەومی و دینی و میلیشیایەکانی کە ژانن لە عیراق و کوردستان نوێنەر و چەسپێنەری ئەم دەنددیەی سیستەمی چینایەتین. کۆتاییهێنان بەم تراژیدیایە کارێکی هەمەلایەنە و بەوچانی پێویستە. بەڵام ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە ئەم دەسەڵات و سیستەمەی لەسەر کار لەم وڵاتەدا، هەرگیز ئەنجام دانی ئەم کارەی لە چاوەڕوان ناکرێت و نەک هەرئەمە بەڵکو بە خەیان و کولتور و ئایدیۆلۆژی و ژەمی سیاسیانەوە ڕێگری هەرسەرکی بردەم کۆتایی هێنان بە ستەم لەسەر ژنان.

٢٠٢١-٥-١٦

مەرجەی زیندووبی بە کاریگەربوونی کاریکاتێر.. هێندرێن خەشناو

لەو مەرجانەی کە پێویستە بوونیان هەبێت لە کاریکاتێردا مەرجی زیندووبییە، ئەمەش بە هەبژاردنی بابەتێك دەبێت کە بڵاوە و دەستاودەستی پێدەکرێت لە نێو خەڵکیدا، و جێگای بایەخی خوێنەرانە، نەك ئەو بابەتەی کە بەسەرچووە و بایەخدار و گرنگ نەماوە، بە نمونە باسکردنی بابەتی بەرزبوونەوەی نرخەکان، دەبێت راستەوخۆ لە ماوەی بەرزبوونەوەی نرخەکان باس بکرێت، نەك دوای بەسەرچوونی ماوەیەکی درێژدا، چونکە خەڵکی کارلێك لەگەڵ کاریکاتێرەکەدا دەکەن و لێی تێدەگەن، چونکە هێشتا لە قۆناغی خوێندایە بەهەی

بەرزبوونەوەی نرخەکان، بەڵام ئەگەر ماوەیەکی درێژی بەسەرداچوو، ئەوا کاریکاتێرەکە لە کاروانەکە بەجێدەمێنێت، چونکە کارلێکی کۆمەڵایەتی گشتی دامرکاوەتەوە، و نرخە تازەکان گۆڕاون بۆ نرخی ئاسایی لەلای خەڵکەوە، بۆیە کاریکاتێرەکەش ئاکامی خوازراوی دەستناکەوێت.

زیندوویی بۆ کاریکاتێری سیاسی ڕەخنەکی گەورەی هەیە لە بەجێگەیاندنی کار و ئەرکەکانیدا، چونکە کاریکاتێری سیاسی دەبێت بابەتی سەردەم چارەسەربکات، ئەو بابەتە کۆمەڵایەتیەی کە کاریکاتێری کۆمەڵایەتی چارەسەری دەکات، وا باوە کە سیفەتی بەردەوامبوونی درێژتری هەیە لە کاریکاتێری سیاسی، کە زۆرجار ڕووداوێکە تەمەنی دیارکراو و کورتە، یان تەمەنی کارلێکردنی جەماوەر لەگەڵیدا چەند ڕۆژێك تێپەڕناکات، بۆیە پێویستە لەسەر کاریکاتێریست کە لە پەیوەندیدا بێت لەگەڵ ڕووداوەکاندا، و بەردەوام ئاگاداری ڕووداوەکان بێت کە لە جیهانی سیاسیدا ڕوودەدەن، ئەوانەش هەبژارێت کە جێگای بایەخی خەڵکی وڵاتەکەی ئەون، بەڵام ئەگەر کاریکاتێریست ڕووی لە ڕووداوێکی سیاسی نازیندوو یان پلەدوو کرد، ئەوا کاریکاتێرەکەی ئەو وەرامدانەوە و بەدەنگەوەچوونی پێویست بەدەست ناهێنێت، کە ئەو کاریکاتێرەی کە باسی بابەتکی تازە، یان چەند ڕۆژێك پێشتر یان بابەتکی پلە یەکی جێی بایەخی جەماوەر بەدەستی دەهێنێت.

بۆیە بە شێوەیەکی گشتی دەبێت هونەرمەندی کاریکاتێریست کاتێك کە کاریکاتێرێك دەکێشێت، بیر لەوە بکاتەوە کە ئەو پەندە پێشینانەی کە دەڵێت (دەچێتە حەجکردن، کاتێك کە خەکی دەگەڕێنەوە) بەسەردا جێبەجێ نەکرێت، واتە نابێت لە بابەتی سەردەم دوابکەوێت، و بابەتی کۆن بۆ بەرهەمەکانی هەبژارێت، کە خەکی بەپێی پێویست چارەسەر و باسیان لێوەکردووە.

زیندەگیش لە کاریکاتێری پێرتێتدا لە هەبژاردنی کەسایەتیەکان بەدەردەکەوێت، کە دەبێت کەسایەتیەك هەبژارێت کە هێشتا بەردەوامە لە پەیوەندی لەگەڵ خەکیدا، کاریکاتێریست بۆ نمونە نابێت وەزیرێکی دەست لەکارکێشاوەی چەند ساڵێك لەمەوبەر بژاردەبکات، و پێشکەشی خەکی بکات، تەنیا ئەگەر بیانوو و هێی خێی هەبێت، یان هەبژاردنی هونەرمەندێك کە ڕەنی زۆر لاوەکی دەگێڕێت لە شانۆ یان سینەمادا، یان وەرزشوانێك کە هیچ دەستکەوتکی گرنگی نیە، هەروەها کەسایەتیەکانی بواڕەکانی تری ژیاندا، هێی ئەوەش لە خۆبەزلزانین و نکۆیکردن نیە لە گرنگی ئەو کەسانەدا، بەکو سەروسیمای ئەو کەسانە ناسراو نیە لای خوێنەردا، کەچی ئەو کەسانەی کە پێشەنگن لە بواری چالاکی خێیاندا لەم سەردەمەی ئێستادا، سەروسیمایان ناسراوە

لای خوێنەرانەوە، کاریکاتێری پەرترێتیش بە شێوەیەکی سەرەکی پشت بە بەراوردکردنی خوێنەر دەبەستێت، لە نێوان وێنەی ئەو کەسایەتیە و ئەو کاریکاتێرەی کە بێ کێشراوە، ئەگەر وێنە راستەقینەکە لە خەیاڵی خوێنەردا بوونی نەبێت، ئەوا ئەو بەراوردکردنەش بوونی نابێت، و کەوابێت کاریکاتێرەکەش کاریگەریەکەی وون دەکات، بێیە کاریکاتێریست کاتێك کە کاریکاتێرەکەی پێشکەشی جەماوەر دەکات، دەبێت ناسراویی ئەو کەسایەتیە لای جەماوەر رەچاوبکات، یان بەلایەنی کەمەوە لای ناوەندێکی دیارکراودا، واتە دەبێت ئەو بەراوردکردنەی کە دەبێتە هێی کاریگەری کاریکاتێرەکە فەراهەم بێت، ئەو بەراوردکردنەش زیاتر فەراهەم دەبێت، بەقەد پەیوەندی ئەو کەسەوە بە بابەتی سەردەمەوە.

بەڵام لە کاریکاتێری گاڵتە و قێشمە، مەرجی زیندەگی لەو ئاستەی گرنگی و بایەخدانە نابێت، چونکە کاریکاتێری گاڵتە ئامانجی بە پێکەنین هێنان و کات بەسەربردنە بە پلەی یەك، بێیە لێرەدا گرنگ هەڵبژاردنی ئەو بابەتەیە کە دەبێتە هێی بە پێکەنین هێنان، ئەگەر ئەمەش هاتەدی، واتە هونەرمەندەکە گەیشتە مەبەستی خێی، لەلای جەماوەریشەوە گرنگ نیە ئەگەر بابەتەکە زیندوو بێت یان نا.

جنێو لە پاکێتی رێخنێدا.. ستیڤان شێمزینی

یەکێک لە کێماسی و کێشە گۆرکانی رێژنامێنووسیی کوردیی، زاڵبوونی فەرهێنگی داشێرین و شێجنێو لە بری رێخنێگرتنی زانستیی و میتێدیی. ناهەموارییێکە لەوێو دەستپێدەکات ئێم تێرزە لە کارکردن خێریکە باڵ دەکێشێت بەسەر کێی راگێیاندنێکانی کوردستاندا، تا ئێو سنوورێی بێشکی زێر لەوانێی وێک رووناکبیر و رێشنبیری ئێکادیمی سێیر دەکران بە ئاگا و بێئاگا کێوتوونێتە ناو ئێو شێپەڵە لە موهاتێرات و داشێرین. لێم نێوەندێشدا میدیای دەسێات و ئێپێزیسیێن و "ئێهلی و ئازاد" تێریب و بە ئێندازێی یێکتر دەستپێشخێربوون و بێردەوام رێواج بێو فێرمە لە وتاری رێژنامێنووسی دەدێن و بەهێرچی شێوەیێک بێیان بکرێت هێوێی سێنێوێی سنوورێکانی نێوان رێخنە و داشێرین و هێجونامێی سیاسیی

دەدەن. لەم رووەوە حاڵی حازر نەرمەک لە ڕاگەیاندن هەمەنی هەیە هەرچی شتە تایبەتییەکانی تاکەکەس و مافە دەست لێنەدراوەکانی هاووڵاتیانە، بە هیچ دووددڵی و سەمینەوە و هەست بە تاوانکردنێک بە پاککراویی دەیخاتە بەردەم وەرگر. ئەمەش جیا لەوەی کارەساتێکی گەورەی ناوەتەوە و ئاسایش و ئازادیی شەخسیی زەرینەی هاووڵاتیانی خستەتە بن مەترسیەوە، لە هەمان وەختدا ئاستی کاری ڕۆژنامەنووسی هێندە هێناوەتە خوارەوە، مرۆ بەزەیی بە حاڵی ئەو نەوەندەدا دەتەوە.

ئەگەر کەمێک دیقەت بدەن و نیگایەک بگێڕنە حاڵی ئەو تەرزە ڕۆژنامەنووسییەی بە ناوی ڕۆژنامەنووسی ئەهلی و ئازادەوە کار دەکات، بە هەمان مێنتاڵێنتی میدیاکانی دەسەڵات فامی شتەکان دەکات، بۆیە هەست بە کارەساتێکی گەورە دەکەین، چوون ئەنگیزەی ئەم میدیا بزۆز و هەراشە بریتییە لە دەزینەوەی تازەترین شەوازەکانی داشەرین و جنەوی سیاسیی، خۆ ئەگەر هەجو و جنەوی ئاسایی لە نەو شیعردا، بە نموونە لە شیعرەکانی شێخ ڕەزادا قبوڵ بن، بۆ حوکمەی مانای ڕەمزیی و خوازراویان هەیە و شیعریش جۆرێکە لە خەیاڵاتی تاکەکەس، نەک هەقیقەت. ئەوا ئەم تەرزە لە جنەونامە و بەخشینەوەی تەمەت و سووکایەتی نەو کایەی ڕاگەیاندن، جا دژی هەر کەس و لایەنێک بێت، نەک نابێت مایەی قبوڵکردن بێت، بەڵکو ئیتر دەبێت یاسا سەروەر بێت و دوا قسەش بە حوکمی قانوون بڕجبهەێین، چوونکە بە دیتنی من چیدی ناکرێت بە ناوی ڕەخنە و ممارەسەکردنی ئازادییەکانی کاری ڕۆژنامەنووسییەوە، میدیایەک لەم وڵاتە هەەمەن پەیدا بکات، هەرچی جنەوە لە فەرهەنگی زمانەوانیی کوردییدا لە قاڵبی وتار و ئەرتیکەڵی ڕۆژنامەنووسیدا سیاغەی بکاتەوە، ئەم کارە نەک تاوانە بەڵکو خیانەتێکی گەورەیە و لە خودی چەمکی ئازادیی دەکرێت.

دەخەکە گەیشتەتە ئاستێک میدیایەک لە سەردەستی دەسەڵات و ئەپەزیسیۆن هەژموونی پەیدا کردووە، ڕژد نییە لە بەخشینەوە و بەاوکردنەوەی تازەترین جۆری جنەو و وتەی بە پەز و پە داشەرینی ئەخلاقی و تاد..دا، میدیایەک خەریکە دەبێتە میدیای سائید پە پە لە چەقەی بریندارکردنی هەست و مەشاعیری یەکە بە یەکەی هاووڵاتیانی کوردستان و خاڵی خاڵییە لە ڕەخنە. کارەساتەکەش لەوەدا چەند قات گەورەتر دەبێتەوە، هەموو ئەم داشەرین و جنەودانانە بە ناوی ڕەخنەوە دەرخواردی خەڵک دەدرێت، ئاخر ڕەخنە ڕەچاوی چەندین بنەما و پرنسیپی زانستیی و میتەدیی دەکات، ڕەخنە هەمیشە زمانێکی نەرم و کاریگەری هەیە و کارێک تەواو دەکات بەهەر هەیەک بووە تەواو نەبووە و یان تەزی کەموکوڕیی بووە، بەڵام جنەودان بە خۆی میتەدێکە بە سووککردن و حەیابردن و سووکایەتیکردن

بە ئەویتر. خۆ ئەگەر ئەو تێزەش پێچەوانە بکەینەوە کە دڵێ هیچ شتێک لە سەرووی رەخنەوە نییە یان هەموو کەسێک لە ژێر نەشتەری رەخنەوەیە، ئەوا هیچ کەسێک یان هیچ شتێک بە هەر هەیەک بێت، شایەنی ئەوە نییە لەسەر روویەکی رۆژنامە جنێوی پێبدرێ و سووکایەتی بە کەسێتی مەعنەویی و ژیانی تایبەتی بکرێت. لەم روەشەوە دەبێت یاسا رێی خۆی هەبێت و قسەی خۆی بکات.
من هەست دەکەم وەرگری کورد، چیتر بە تاسوق و شەوقەوە چاوەڕوانی میدیا کوردییەکان بە تایبەت میدیای دەسەڵات و ئۆپۆزیسیۆن ناکات، چوونکە هەموو کاریان چەبڵەوە لە جنەودان و تەمەت هەڵبەستندا، خۆ ئەگەر رەخنەیەکی بەجێ و راستەقینەش بگرن، ژبەرئەوەی زمانەکەیان هێندە پڕ لە موورادیفی زبر و نەشیاوە، هەزی رەخنەگرانە لە دەستدەدا و سەرئەنجام دەبێتە هەجویەکی رووت و قووت. ئەگەریش ئەم باسە کەمەک رووتر بکەینەوە و زیاتر خاڵ بخەینە سەر پیتەکان، ئەوا رووی دەممان بە پلەی یەکەم لەو میدیایانەیە وابەستەی دەسەڵات و ئۆپۆزیسیۆنن چا راستەوخۆ پەیوەستی ئۆپۆزیسیۆن بن یان میدیای سەربەر بن، چوونکە ئەوان زیاد لە هەر کەس دەستیان هەیە لە بڕەودان بەو فەرهەنگە نەزمەی نووسین و بەاوکردنەوە، ئەوان سەربەکاری راستەقینەی ئەو زمانە زەر ناشرین و ئاگرین و نەخوازراوەن، کە هەنووکە بۆتە زمانی فەرمی راگەیاندن.
بەو هەیەی ئەو راگەیاندنانە لەبەر خاتری شەڕی سیاسیی و لەدان لە هەیبەتی دەسەڵات پەنایان وەبەر هەموو رستە و وشەیەکی نەشیاو بردووە و بە پەی لەکدانەوەی خەیشیان ئەوە رەخنەیە بە مانا و فەرمە پەست مودێرنەکەی. تەنانەت ئەگەر جارەکیش دانیان بە هەقیقەتەکدا نابەت یان هەڵەیەکی خەیان راست کردبێتەوە، دیسانەوە روبەرەکیان بە داشەرینی دەسەڵات هەر تەدا هەشتۆتەوە، ئەمەش نموونەی ئەو دانپەدانانەی "شێخ رەزا"مان بیر دەخاتەوە کە لە دڵێ شیعرەکدا هەمای بە کردووە، سەرباری دڵەانەدنی لە ئەنجامی گفتوگەدا، بەڵام لە دوایین هەلدا جنێو و شمشێری خۆی وەشاندووە، وەختەک لەم بەیتەدا دڵێت:

حەسەنی هەمزە لەسەر (شەم) کە چیە تەفسیری
دەست بە شمشێر لەگەڵم ساحەبی دەعوا دەرچوو
من وتم ناخونی شێرە، ئەو وتی کلکی شێرە
لەسەر ئەم لەفزە بەسی شەڕش و دەعوا دەرچوو
گرەوم کرد لەگەڵی، چووم و کتەبم هەنا
ناخونی من نەبوو، کلکی حەسەناغا دەرچوو

دووبابەتی نەجم خەتاوی شیعری شاعیر: نجم خەتاوی وەرگێڕ: ئەحمەد رەجەب

1 ـــ سەردان
کاتێك دە ساڵان بووم
پورم هەڵگرتم (1)
بەرەو دۆڵی نەجەف (2) و
لەوێ
لە لای گۆڕی باپیرم
لەو نیوەڕۆیە
لە ئابدا
دۆڵەکە زور گەورە دیار بوو
ترسناك و
گڕەکان بەبێ کۆتایی
چڕ و بێ رەنگن
پورم رەشپۆشە
گریان و واوەیلایەتی
منیش ئاو دەڕژم (3)
بۆ ئەوەی گڕەکە تەرکەم
روحی باپیرم ئاسووده بێت
لەو نیوەڕۆیە
لە ئابدا
(1) ـ بردمی
(2) ـ دۆڵکی بەناوبانگە دەکەوێتەی خواروی پارێزگای نەجەف.
7/6/2021
2 ـ لەیەکچوون

لە هەموو چاخەکان و
لە هەموو زەمەنەکاندا
خوێری وسپلەو
گەوادەکان و
بکوژەکان
وەك یەکن (1) و
ئەگەرچی جیاوازن
لە رەنگ و
تام و
بۆن
(1) لەیەکدەچن
7/6/2021

لە جەنگی کۆنەپەرستانەی یانزە ڕۆژی نێوان حەماس و ئیسرائیلدا..

قسەم لەسەر ئەوانییە کە کە لەم دەورەیەی جەنگ وپێکدادانەدا، سەرکەوتو بووە و کەش دەکاو، چونکە لەجەنگکاندا، هەمیشە لەخوارەوەی پێیاربەدەست و فەرماندەواکاندا، چین وتوێژی هەژارو کەمدەرامەد، هەژارترو کەمدەرامەدتر وهەروەها، ماوەران وخانە خراپتردەبن و ڕق وقین و نەفرەتیش لەنێوان چین وتوێژی هەژاری هەردوولایەنی ناکۆك و شەڕکەردا، زیاترو زیاتر لەدژی یەکتردا دەباتە لوتکەوە.
لەڕدا من دەمەوێت، لەسەر ئەوپەوڕانەی کە لای زۆربەی چاودێران کرایە سەنگی مەحەکی لەکدانەوە بە تاوانباری جەنگی یانزە ڕۆژە و هەڵگیرسێنەرەکەی، شتێك بڵێم.
پێوەر بەداوەریی کردن لەسەر ئەوەی کە لەهەڵایسانی گەڕکێدا تاوانبارترو دەندەتربوو، تەنها بەراوردی جیاوازی ژمارەیی لە قوربانیانی نێوان هەردوو تەرەفی نیزاعەکەدا نییە!
وەك لەهەندە لە وتارو لەدوان و ڕاگەیاندنی لایەن و کەسایەتی سیاسی

جەراوجەردا، دەبیستراو ودەبیندرا، لەکەدانەوەیەکی تەواو نالەژیکانەو ناحەقیانەیە.
بەکەو بەپەچەوانەی ئەم لەکەدانەوانە، پەویستە هەستەنگاندن بە لایەنی تاوانبارترو وەحشیگەرتری هەگیرسێنەری ئاگری شەڕی یانزەڕۆژی نێوان حەماس و دەوڵەتی ئیسرائیل، کە خەڵکێکی بەتاوانی شارنشینی لە هەردوو تەرەفی نیزاعەکەدا، کردە قوربانی و بەگشتیش خەڵکی شارنشینی هەردوولای خستە دەخێکی پڕ لەمەترسی و دڵەڕاوکێوە و بەهەزارانیشی دووچاری ئاوارەیی و سەرگەردانی کردەوە، دەبێت لە ڕوانگای ویست و نیەت و بەرنامە و ئایدیۆلۆجیا و دیدگای سیاسیی و فکریی ئەم دوو تەرەفەوە، لەکەدانەوەی بەبکرێت و لەکبدرێتەوە.
ئەوەی لەناو ئاگری نیزاعی چەندین ساڵەی نێوان ئەم دوو لایەنەدا، بەردەوام کراوەتە قوربانی، بگومان، خەڵکی شارنشینی فەلەستین و ئیسرائیلە، کە بەردەوام لەنێوان بەرداشی هەردوو ئایدیۆلۆجیای دینی فاشیستی حەماس وجیهادی ئیسلامی و دەوڵەتی فاشیستی ئیسرائیل بە ئایدیۆلۆجیای یەهودیەوە، هاڕاون.
لەسەر بنەمای هەردوو تەوانینە دینیەکەوە، نیزاعێک بە ئەبەد ،خەڵکانێک بەردەوام دەکا بە سوتەمەنی ماشێنکی جەنگی نەبەاوە، کە بە هەردوو چینی سەرەوەی حاکم و بالادەست، هەم لەناو حەماس و جیهادو فەتحدا، هەم لەناو دەوڵەتی ئیسرائیلدا، بەتە مایەی ئیستیسمارو سەرمایەگوزاری و بەتایبەت لەپاڵ کەشتی هەمیشە هەواسراوی خەڵکی فەلەستیندا، تونژێک لەسەرەوە، لەو پەڕی نازو نیعمەتدا دەلەوەڕێن و لە تکەهەچونەکانیشیاندا لەگەڵ ئیسرائیل، لەنمونەی ئیسماعیل هەنیە، لە ناو ژێر زمینە شاردراوە و پارەزراوەکانیاندا، لەدوان و قسەی زل زل بە ئاگیاندنکان دەردەکەن کە لەهیچ دەخێکی نائاسایدا لەوان مەشکیش میوان نیە، کەچی لەژوور ژێر زمینەکانیاندا و بە خەراکی تەبلیغاتی ماشێنی ئیعلامی خەیان و جیهانی ئیسلامی و ناسیۆنالیستی عەرەبیش، دیمەنە دەتەزێنەکانی منانانکی پارچە پارچەی ناو تەزو باروتی ئاپارتمانە داوخاوکان، دەخرێنە سەر لاپەڕەی ڕۆژنامە و شاشەی تیڤیکان و بیری کۆنەپەرستانەی فاشیزمی دینی و قەومی، موسوڵمان و عەرەبزمانی لەبەرامبەر گەلی ئیسرائیل وجوودا، پڕ دەمەزرد دەکرێتەوە .
لەناو دەوڵەتی ئیسرائیلیشدا، چینێک، لەسەر هەمان بناغەی ئایدیۆلۆجیای دینی، ڕوایەت وحەقانیەتی بە درێژەی سیراع وململانکانی لەبەرامبەر حەماس و ڕوتە ئیسلامی وقەومیکانی دیکەی فەلەستین، داوە.
ئەوەی لەم سیراع وململانیاندا، جەگای سەرنج بوو، کەشەی گەلک بوو کە چەندین ساڵ لەفەلەستیندا خوێنی لەدەچڕێت، کەچی هەتا

ئاستی شیعارگەلەکی جەراوجەری شۆڤینیستی و فاشیستی بەزراو و قەزەون هەندرایە خوارەوە و لەنمونەیان، دەوترا:- خەیبەر خەیبەر یا یەهود، جەیش محەمەد سەوفە یەعود.
واتە شیعارەک، کە لەبنەتەوە، ئیسلام ومحەمەد، لەمەدینەدا لەبەرامبەر هەزە جولەکەکان ئەنجامیاندا، دوای سەربەینی سەدان کەسیان و بەکەنیزە و سەبایاکردنی ژن و کچەکانیان و بەتانانی بردنی مال و سامانیان، وە شاربەدەرکردنی سەدان خەزانیشیان بەدەستی بەتال، ئەمە بەهەمان نەفەس خەڵکی زوملەکراوی فەلەستین، بەهەمان ئامانج و پەیامی کۆنەپەرستانە و بەربەریانەی دەرین، بارگاوی کراونەتەوە و کۆشکەیان، لەدەخی ئاستەقینەی خەی بەم تەوانینە فاشیستیانەیە بەلاڕێدابراوە، نەک ناتوانەت جەگای پشتگیری خەڵکی ئازادیخوازی ناوچەکە و جیهان بەت، بەکو سەرکەوتنیشی بە ئەجەندای حەماسی ئیخوانی، لەدوا مانزەی خەیدا کارەساتی تاژیدی ئامەزی زەر گەورەش بەدوای خەیدا دەهەنەت و ناوچەکەش بە ١٤٠٠ ساڵ لەمەوبەر دەگەڕێتەوە دواوە.
وەلەهەمان کاتیشدا، هەمیشە گەلی ئیسرائیل، کە لەمەژووی دوورو نزیکدا پاکتاوی ڕەگەزیی و دینی لەبەرامبەردا جەبەجەکراوە، لەوەها دەخەکیشدا کە بزووتنەوە تیرەریستییە وەحشیگەریە ئیخوانیەکانی دەورو بەریان کە هەردەم بە بیری فاشیستی دینی لەدژی گەلی ئیسرائیل بارگاوین و چەقە و خەنجەر لەدژیان دەسون، ناتوانەت تەزقاڵەک هەست بە ئامان ودەنەوایی خەی بکات، هەربەیەش ڕاستەوی ئیسرائیل لەژەر ناوی پارەزگاری و پاراستنی ئاسایشی جووەکان، هەمیشە باڵەکی بەهەزبووە لەناو دەستەی فەرماندەوای ئیسرائیل وگەلی ئیسرائیلدا.
ئەمە، کۆشەی سەرەکی فەلەستین، ئەگەر لەچوار چەوەی تەگەیشتنەکی مرۆڤدۆستانەی دوور لەتووڕەیی دینیانەو کۆنەپەرستانەدا نەچەتە پێشەوە، بە هەتا هەتایە هەر ئاوا لەتەنگژەیی و گەژاوی شەڕو ململانێی خوێناویدا دەمێنەتەوە، پێچەوانەکەی ئەگەر خەڵکی فەلەستین ڕێزکانی خەی لەم بزوتنەوە کۆنەپەرستە هەڵپەرست وبەکرێگیراوانە، جیاکاتەوە و هەڵگری پەیامێکی ئاشتی خوازانە و پێکەوە ژیانی هاوچەرخانەی دوور لەتەوانینی ململانێی ئاینیانە، بەت، دەتوانەت هەم لەئاستی ئیسرائیلدا، هاوپشتی وپشتیوانی بە پێکەوە ژیانێکی مرۆییانە، دەستبەربکات، هەم لەئاستی ناوچەکەو دنیاشدا.
دەنا، حەماس و جیهادیەکانی تر، هەڵگری شیعارگەلێکی دەگمای کۆنەپەرستانەی ئوتۆن، کە لە تەوانینی سەلەفیانەو ئەرسەدۆکسیانەی دینیانەو سەرچاوەی گرتووە، کە هەرگیز ناتوانەت

ئاسی ئێگاچاری یەکجاری بە بزووتنەوەی ئزگاری خوازانەی خەڵکی فەلەستین بدات! ئەوان ئامانج و ستەاتیژیان، ئزگاری تەواوی فەلەستینە لە ئوباری ئەردنەوە هەتا دەریای مردوو، واتە: من النهر الی البحر.

:-وتعتبر حماس، أرضَ فلسطين وقفاً إسلامياً ووطناً تاريخياً للفلسطينيين بعاصمتها القدس.

واتە: حەماس، پەیان وایە، زەوی فەلەستین تاپەی موسوەمانانە ونیشتمانی مەژوییانە بە پایتەختەکەیەوە، کەقودسە.

واتە ئەم ئوانگەیە، بستە لەخاکی هەموو فەلەستین واتە بەئیسەائیلیشەوە، بەجگە لەموسوەمان، بەهی کەسی دیکەی غەیرە نازانەت.

هەر ئەم ئوانگە دینییە، هەڵەشەی ئەوە دەکەن کە ئیسەائیل دەبەت لەسەر نەخشە بسەدرەتەوە و هەڵەشەی خستنە دەریای تەواوی گەلی یەهودی دەکەن.

ئەم دیدگاو جیهان بینیە، نایان گەیەنەتە مەنزەگایەکی ئارام و بە هەمیشە کەشەی خەڵکی فەلەستین لەوەها دەخەکی پە لە تەکهەڵچون و گرژی وئاڵزی کارەساتئامەزدا دەهەڵەتەوە.

هەرلەبەرئەمەش، لەتەواوی گفت وگەو دانیشتنەکانیان لەسەر دەخی فەلەستین ناگەنە هیچ ڵەککەوتن وڵەگا چارەسەرەک، کە هەکارە سەرەکیەکەش، تەنها سەرچاوەی لە تەوانینی دینی و ململانەی دینیانەیە، بە دەخەکەو لەم هەواسراویەشدا، هەمیشە چەند دەستەو تاقمەک، بازرگانی و وەبەرهەنان لەسەدەخە ناجەگیرەکەدا دەکەن.

دەگەڵەمەوە سەر دەستپەکی بابەتەکەم، کە کە نیەتی خراپتری لەم جەنگەدا هەبوو، ئایدیەلەجیاو بیرکردنەوە و فاکت وئەمری واقیع بەیار لەسەر ئەوە دەدات کە هەڵسەنگاندن لەسەر بنەمای بەراوردی جیاوازی ژمارەیی قوربانیان ناکرەت.

حەماس، چوار هەزار ساڵەخی بەشەوەیەکی زەر هەڵەمەکیانە، هەڵدایە ئاسمانی ئیسەائیلەوە، ئەگەر قوبەی ئاسنینی دژە موشەکی ئیسەائیل نەبوایا، ڵەژەی قوربانیانی خەڵکی ئیسەائیل چەند هەزارجار بەرامبەرتر دەبوو؟؟

ئایا ئەوکاتە، دان دەنرا بەوەی تاوانکارو موجریمی جەنگی، حەماسە؟!

یان ئەوکاتە بەسەدایەکی زوەاترو دەنگەکی گەورەتر شایەو لەغانی سەرکەوتنیان دەگەڵا؟؟

بەگومان، خەڵکی ناوچەکە و جیهان لەگەڵ گروپ و دەستەو تاقمی جیهادی لەچەشنی قاعیدە و داعش و بوک وحەڵام و دەستەو تاقمە ئیخوانیە جەراو جەرەکان، تەجروبەیەکی تاە وناخەشی هەیە، زەڵقاوی

و بن لادن و زواهری و بکربغدادی... همیشە دنیاییان دادەیە، تیمی ئینتحاریکانیان، کە زەرترین خەرو پاداشتی ئیلاهی لووادایە، زەرترین ژمارەی مەدەنی بکرێنە قوربانی، هەربیە، زیاتر لەسەە و ێیزی پاس و نانواخانە و مارکێت و شوێنە پڕ لە قەرباغیکانی شاردا، خەتەقاندنوکانیان ئەنجامدەرا.
حەماس، لە هەرشی یانزەی سێپتەمبەری سەر هەردوو تاوەری بازرگانی ئەمریکادا، ئاهەنگی خۆشحالی وشادمانی گەەا.
لەمەرگی زەقاویدا، پرسەیان گەەا، کە بکوژرانی هەزاران کەس لەخەەکی شارنشینی شارکانی عەەاقدا دەستی سووربوو.
دەوترێت، لەقودس یان لەئەەشلیم، خەەکی موسوڵمان لەماەەکانیان دەرکراون، واتە لە گەەەکێک بەناوی "حي الجراح" کە لەەاستیدا، بەپێی زەربەی سەرچاوەی ەاگیاندنکان، کۆشکی ئەمانە لە گەە دادگادا بووە کۆشێکی زەر دەرینەو گرێ بەستی کرێچێتیان دەگەەتەوە بەزیاتر لەپێنجا ساڵ لەمەوبەرو ئێستاکە وەک بە بەگە دەخرێتەەوو کە گرێ بەستکانیان کۆتایی پێهاتووە.
بەەە وەک لایەنی ئینسانی و مافی هاوڵاتی بوون، دەوەت بەرپرسیارێ لە دابینکردنی ماڵ ومەسکەن بە ئەو هاوڵاتیانەی کە گوایا گرێ بەستکانیان تەواو بووەو دادگا بەیاری دەرکردنیانی داوە.
بەەام لەڕەدا هەر کەسێک هەکاری ئاگری ئەم شەەەی بەسەدان کەسی تەدا بوون بەقوربانی، بگەەنتەوە، بە کۆشی نەوان دادگاو چەند خەزانێک و پێیشی وابێت، دادوەرێکی مرەقدەستانەو لەژیکانەی لەهەمبەر هەردوو تەەەفی نیزاعەکەدا کردووە، هەەیەکی گەورەی کردووە!
دابارانەنی چوار هەزار ساەەخ، بەسەر ئاسمانی ئیسەائیلدا، درێیکی زەر شاخدارێ کە حەماس، ئیدیعایەکی ئاوای لەم کارێیدا لە دژی دەرکرانی چەند موسوڵمانێک لەماەەکانیاندا، لەخەی نیشانداا!؟
نا بەەکەو حەماس بەر لەم ەووداوە، بەدوای دەرفەتگەەاوە، ئەم ەووداوەش، بە حەماس، لەهەل ومەرجی سیاسی دوای تەامپ و هاتنی بایدن و کۆشی دووبارەی نەوەی ئەران و تیرەری موحسینی فەخریزادەو، دروستکردنی نیگەرانی بە ئیماەات و سودان و بەحرەین و سەەتەنەتی عەممان و چەند وەاتی دیکەش کە چاوەەوانەدکرێت، پێیوەندیکانیان لەگەە ئیسەائیلدا، ئاسایی بکەنەوە!
ئەگەر شەە لەپەنەاوی ئەو خەزانانە بوایا، حەماس لەبەرامبەر هودنەیێک کە ئیسەائیل دەستپێشکەری تەدا کرد، بەرلەوەی قسەو باسێک لەمەە چارەسەری کۆشی ئەو خەزانە دەرکراوانە کرابێت، حەماس تەپڵی سەرکەوتنی لەنەدەدا، لەکاتێکدا، لەوانە دەپرسم، کە پێیان وایەو دەەەن، ەووداوەکانی چەند ەەژی رابردوو بەدەستپێشخەری دەوڵەتی

ئیسرائیل بە شەپەلەکی تر لە پەلاماردانی فەلەستینیەکان و گرتن و سەرکوت و وەدەرنانیان لەماڵ و حاڵی خەیان دەستی پەکردو کرایە سەرەتای تەقینەوەی ڕوداوەکانی ئەم ڕۆژانە و وەگەڕخستنی ماشەنی جەنگی دەوەەتی ئیسرائیل بە سەر غەززە، توانییان چی لەو بەناو سەرکەوتنەی کە پەیەوە کەوتنە هەلەکەسەما، بە ئەو خەڵکە بەماڵکراوانە بەدەست بهەنن؟

نەک نەیان توانی هیچیان بەبکەن، بەڵکو بەسەدان خەزانی تریان لەغەزەدا بەماڵ و بەسەدان ماڵی غەززەشیان بە خەزان و وەران و خاپورکرا!

ئەوان باشتر نەبوو، هەر بەتەچووی نەک چوار هەزار ساڵەخ، بەڵکو چەند ساڵەخەک، ئەگەر درەناکەن ولەغەمی ئەو چەند خەزانەدان، ماڵ بە ئەو خەزانە بەماڵکراوانە، دابین بکەن و ئەو بەڵایەش بەسەر شارنشینیەکانی غەززەدا نەهەنن!؟ لەکاتەکدا، باش دەیانزانی ناتانیاهەش، وەک باڵی ڕاستی حکومەت، لەئەزمەی پەکهەنانی حکومەت دایەو جارەکی تر وەک کاردانەوەی هەرشە مووشەکیەکانی حەماس، دەرفەتیان دایە دەستی، هەتا لەڕوانگای گشتی جیهانیدا، وەک وەڵام بە هەرشەکانی حەماس، حەق بدەنەوە بەئیسەائیل، لەژەر ناوی بەرگری لەئاسایشی ئیسەائیلدا.

بەڵام هەلەکەسەمای سەرکەوتنی حەماس، لەناو دارو پەردووی داوخاوی تەکەڵ بە گەشت وخوەن وئەسقانی ژمارەیەکی زەر لەخەڵکی ستەملەکراوی غەززەدا، چیمان پەدەڵەن؟

دەڵەن؛- کە ئەمە لە سازدانی وەها کەش وهەوایەکی جەنگی و پە لەکارەساتئامەزدا، سەرکەوتوو بووین! دەڵەن؛- کە لەهەڵخەاندنی هەست و سەزی عەڵەبزمان و موسوەمانانی جیهاندا لەدژی جوولەکە، سەرکەوتوو بووین!

کاتی خەیشی، خەڵکی کوردستان، لەکەڵەوی دوای ڕاپەڕینی ٩١ دا دووچاری گەورەترین کارەساتی مرەیی خەی بووەوە ، کەچی زیاتر ئەخزابی قەومی کوردی لەپشتی ئەو کەڵەوە بەئەنقەست وەستابوون، هەتا لەئاکامەکانیدا وەبەرهەنانی مادی و مەعنەویانەی خەیانی لەبەدەست بهەنن، هەروەک دواتریش بەدەستیان هەناو هەتا ئەستاش بوونەتە مەتەکەی سەر ژیانی خەڵک.

لەپەیوەند بەکیمیابارانی هەڵەبجەش جەلال تاڵەبانی دەیگووت؛- ئاخ بە هەڵەبجەیەکی تر!

بە کارەساتی شەنگالیش، مەسعود بارزانی وحیزبەکەی، توانییان، وەبەرهەنانی کەمەک و هاوکاری سەربازی و لەجیستی و مادی وەاتانی ڕۆژئاوای لەوەدەست بهەنن و پارسەنگی هەزی خەی لەبەرامبەر زەنی سەوزو نەیارانی دیکەیدا، چەند قات زیاتر بباتەسەر، هەمیشەش دەیان

گووت؛- کارساتی شەنگال، بە میلەتەکەمان بەخەرگەوە!
هەر سێ ئایینەکە، ئیبراهیمیەکە، قودس، بەشاری پیرۆزی خۆیان دەزانن، هەریەکەیشی، پاساوی بۆ ئەو پیرۆزیە هەیە، بەڵام ئیسلام وەک ئاینەکی تەبشیری و دوا ئایین و دوا پەیامبەر هەموویان بەتاڵ دەکاتەوە و مافی مومارەسەی ئایینیان لەوردەگرێتەوە، بەمەرج نەبێت، ئەویش، مەرجی جزیە دان بە سەرشۆڕی و زەلیلی، وەک لەم ئایەتەدا، زۆر بەزەقی ئەم هەوڵستیان نیشاندراوە:-
قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

ئەی ئیمانداران، دژی ئەوانەی کە باوەیان بەخواو بەرۆژی قیامەت نیە و ئەو شتانەی خواو پێغەمبەرەکەی بەحەرامیان داناوە بەحەرامی نازانن و پەیەوی دینی حەق نابن، لەوانەی کە کتێبیان پێدراوە لە گاورو جوو بجەنگن، هەتا ئەو کاتەی بەناچاری جزیە، واتە سزا لەبەرامبەر تاوانەکدا، پێشکەش بەدەوڵەتی ئیسلام دەکەن.
لەکاتەکدا، لەقورئاندا چەندین ئایەت هەیە، کە فەزڵی بانی ئیسرائیلی کردوون بەسەر هەموو گەلانی جیهاندا، وەک لە سورەتی مائیدەدا ٥/٢٠، دەڵێت: **وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنبِيَاءَ وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا وَآتَاكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ**
کاتەک موسا بەقەومەکەی وت: ئەی قەوم و عەشیرەتم یادی نازو نیعمەتی خوا بکەنەوە لە سەرتان کە پێغەمبەرانی لەناو ئەوەدا فەراهەم هێناوە، هەروەها پاشای زۆری لەناوتاندا هەڵستووە، ئەوەی بە ئەوەی بەخشیووە بەکەسی تری نەبەخشیووە .
لەهەمان سورەت ولەئایەتی دواتردا، دەڵێت:-
. يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ

ئەی قەوم و عەشیرەتم بچنە ناو ئەو زەویە پیرۆزەی (ئۆرشەلیم/القدس)، کە خوا پێویستی کرد لەبەر سوودی خۆتان بچنە ناوی، پاشگەز مەبنەوەو پاشەکشێ مەکەن تا خەسارەتمەندو زەرەرمەند نەبن.

واتە لەردا فەرماندەکات، بەیەهودیەکان، وەک چەن قوئان لەچەند جگای تر فەرماندەکات و ئەرکمەندیان دەکات بە جەبەجکردنی، بەنمونە، لە جگایەکدا فەرمان دەکات کە جیهادبکەن ، کتب علیکم القتال/البقرة.
یان ،کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم..
ەەژوتان لەسەر فەرز کراوە هەروەک چەن لەسەرئەوانی پەش ئەوەش فەرز کرابوو..
لەەوانگای دینی ئیسلام و وە قوئانەک کە لەبەردەستدایە، بەپەی ئایەتی، التوبة/٢٨:-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا ۚ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ إِن شَاءَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

ئەی ئەو کەسانەی باوەتان هەناوە چاک بزانن کە موشریک و هاوەگەران گاوو پیسن، ئیتر لەم ساڵەیان بەدواوە نابێت نزیکی مزگەوتی حەرام (کەعبەی پیرۆز) بکەون، خۆ ئەگەر دەترسن لە هەژاری و نەداری و بێ بازاڕی ئەوە بزانن کەلە ئایندەدا خوای گەورە لە فەزڵ و بەخشندەیی خۆی دەوڵەمەندتان دەکات هەر کاتێک بیەوێت بەڵاستی خوا زاناو دانایە.
لەسەر بناغەی ئەم دەقە، لەهەر ئاە وگەەکی سیاسیی لەناوچەکەو باڵادەستی حەماسدا، قودس، وەک ئەشکەلیم کە ئەمەە تەواوی لایەنگرانی هەر سێ ئایینەکە ئازادانە ەە و ەەسەە ئایینەکانی خەیانی لە جەبەجە دەکەن، پگەی ئازادانەی ئەستای خۆی لەدەست دەدات و ەەگریی دەکرێت لەهەردوو ئایینەکەی تر، تەنانەت ئگەر جزیەی ملشەی وملکەچیەکەشیان بدەن، چونکە لەباوەەی ئیسلامدا، ئەوانە موشریک و پیس وگاون.
بەەام، دەبێت هەکار چی بێت، لەلایەک قوئان، فەزڵی بەنی ئیسەائیلی داوەو لەو لاوەش ئەم هەمو بەەەزی و سوکایەتیە بەیەهودیەکان ومەسیحیەکان دەکرێت، تەنانەت لە سوەەتی ئەلحەمد/فاتیحادا، هەموو ەەژەک لە نوێژکانیاندا و لەخوەندنی ئەم سوەەتدا نەفرەت و ەق وقینیان بەرامبەریان دەردەبڕن، کە دەەەت :-**صرات الذين انعمت عليهم غيرالمغضوب عليهم ولا الضالين./..**واتە:- نەمانخیەتە سەر ەەبازی ئەوانەی ەق وقین وغەزەبی ئەەایان لەگیراوە، وە هەروەها ئەوانەش کەسەرگەردان و گومەاکراون.

لەقوئاندا، چوار جار ناوی محەمەد هاتووە، جارەکیش ئەحمەد، بەام، ٢٥ جار ناوی عیسای مەسیح هاتووە، وە ١٣٠ جاریش ناوی موسای نەردراوی ئایینی جوو هاتووە، ئەمەش زیاتر گوومانی لەکەرەوە مەژوییەکانی موستەشریقین و ەخنەگرانی ئیسلامی لەمە محەمەد، وەک هەرتەقە "بیدعە" یەکی ناو ئایینی جوو کە لەژەر کەریگەری ئایینی جوو و مەسیحیدا بووە، زیاتر کردووە.

واتە محمد، لەسەرتاوە یەهودی بووەو بەوای بە بەشەریەتی مەسیح هەبووە وەک پەیامبەر نەک وەک خودا، ئەمەش لەزەر ئایەت وفەرمودەکانیدا ەنگیداوەتەوە.

زەر هەوەدانیشی لەەگای ئەفزەیەتدان بە بەنی ئیسەائیل، هەوەک بووە بە ەاکەشانی سەرنجی یەهودیەکان، بەام لەم ەگایەدا سەرکەوتوو نابەت و ناتوانەت خەکی جولەکە مەزهەب ەاکەشتە پاە خەیەوە !

ئەمەش ئەو هەکارانەن،کە بەلای زەربەی لەکەرە مەژوناس و مەژو نووسەکانەوە، لەبەرچاوگیراوە، کە دواتر بوونەتە هەکاری نەفرەت و هەرش و پەلامارەکانی، محەمەدو لەشکرەکەی لە دژی هەزە جوولەکەکان و قەتە عامکردنیان.

دواجار، کەشەو ململانە جەراو جەرەکان لەجیهاندا، کە لەپەکدادانی مادیانەی بەرژەوەندە جیاوازو جەراوجەرەکاندا سەرچاوەدەگرن، لە ململانە و ناکەکیە جەراو جەرەکانی دیکەی ئایینی و مەزهەبی و قەومی و ەگەزی و تایفیشەوە بە لەت وپەتکردنی هەز و ئیرادە و ویست وخواستی هەموو ئەو چین وتوەژانەی دیکەی لەم کەشەو ململانەیاندا کەمترین بەرژەوەندیان نییە، کەک وەردەگرن.

هەر بەیە، هەتا چین وتوەژە مەحەومەکانی کەمەگای بەشەریش لە ئاستی جیهانیدا، دەستبەرداری هەموو ئەو فەرهەنگ و دین وکلتورە سیاسییە جەراوجەرانە نەبەت، کە هەکاری ئەم پرژو بەاوی و لەک نامەییەن، وەک چەکی دەستی دەستەی فەرمانەوایانن، بە شەو ململانەی نەوانیان، وە هەتا لەئاستی جیهانیدا نەتوانەت وەک چینەکی خاوەن بەرژەوەندی هاوبەش لەدەوری ئاە وگەی سەراسەریانەی جیهانیدا، لە کەنگرەی ئەنتەرنسیەنالی خەیدا، ەکخراوو یەکگرتوو نەبەت وهاوپشت و هاو غەم وهاودەی یەکتر نەبەت، جیهان لەوەها دەخەکی پە لە ناجەگیری شەو ئاشوبی بەردەوامدا دەهەتەوە.

کە بەگوومان ەوتی ەولەپەشی مەژو و چوونە سەری ئاستی وشیاری ئینسانی جیهانی، حەتمیەو مەژو ئەمە بە قازانجی ژیانەکی یەکسان و ئاسودەو ئارام و بە ئاشوب، زوو یان درەنگ، دەستبەرو یەکلادەکاتەوە.

/06.06.2021

تاهیر عیسا

نیشتمانم.. سلام عومر

نیشتمانم….
هروکو سوکی رزیو
بلقی دارکی تو
بجماو
وکو جنگاورکی بزیو
لنو سنگرکی روخاودا
هکورماو.
نیشتمانم….
وک رانمکی بشوان
کوتت دکی ندیو
هند پمان دن چیایی
هندکیش بکس و هتیو
نیشتمانم….
وکو دوو بردی دستا
وک ئاشی ئاو
تو وشک
فریک و پیر
هموویی پکو دها.

تمایستری دی منیت.. دی

□□ژه□□ات

پیاو□ک مایستر□ی د□ی من□
پیاو□ ب□ ه□موو وجوودیی□و□
خ□ونم د□دز□ و
ش□تان□ م□ستم د□کات
ش□تان□ ئالوودی خ□یا□ی خ□یم د□کات.
پیاو□ ز□مان□ ل□ دوای باران
ش□ب□نکی چاوی
گ□رمی ه□ناس□ی
قژی ئا□□سکاوم شان□ د□کات.
من و ت□ ل□ پ□ک□ک پ□ک□نین و
میل□دیی□کی م□ردان* ئاو□ت□…
من و ت□
ل□ م□رکان□ی ئاواز□ و
جوانی م□خ□کب□ندان و
ب□نی ق□ن□ف□
ش□تبوون تا ئا□وود□بوون، تا توان□و□
تا گ□یشتن□ ما□ی چ□ژ.
پیاو□ک ماستر□ی خ□یا□ و
جووت□ ش□ام□ی باخچ□ی□کی ب□ناز و
ئار□قی ه□□گ□فینی ئ□و چاوان□ی□ تا گ□یشتن ب□ دواه□مین تاریکی ش□و
پیاو□ک ن□ناسراوان□ و ش□تان□
منی ئاو□زان کرد.
ئ□ی جونتر ل□ باخچ□کانی ع□ددن ئاشتم ک□و□ و
□ا پ□□ین□کت ل□ ن□و د□ی منا ه□□گیرساندوو□ و
د□روازی□کت چ□کردوو□ ب□ناوی ئازادی و
و□ا ت□کت ل□ س□ر سین□ی من ن□خشاندوو□ ب□ناو و□ک د□ی ن□و□□س□کی و□□
پیاو□ خ□یا□تر ل□ تیشکی ه□تاو
پیاو□ مایستر□ی خ□یا□ی من□.

سل□مانیی

دەی ڕۆژهەڵات

*عەلی مەردان

گرنگییەکانی کۆتایی چیرۆک لە چیرۆکی منداڵاندا.. ڕەزا شوان

زۆربەی خوێنەران و نووسەران، بە تایبەتیش نووسەرانی بواری چیرۆک بە منداڵان، بڕوایان بە بگومانی کۆتاییەکی شاد لە چیرۆکی منداڵاندا هەیە. بەو هیوایەی کە هیوا و گەشبینی و وزەیەکی باشتری ژیان و داهاتوویەکی گەشتر لە هەش و هەست و لە دڕوونی منداڵانی تامەزرۆی چیرۆکدا بوونن.
ئەرک و پەیامی ڕاستی ئەدەبی منداڵان ئەوەیە، کە ڕاستیەکان بە منداڵان بگەیەنێت. وا منداڵان تێبگەیەنێت کە ڕەگای ژیان تەنیا بە گوڕ ڕانەخراوە. هەمیشەش چاکە بەسەر خراپەدا و ئاشتی بەسەر شەڕدا سەرناکەون. ئەرکی ئەدەبی منداڵان ئەوەیە کە بەبەر ڕتووش و ئارایشی ژیان وەکو خەی پشانی منداڵان بدات، بە شاردنەوەی تاڵی و ترشی و دژواریەکان لە منداڵان.
پەیوستە ئەدەبی منداڵان هەمیشە چڕای هیوا، گەشتر بکاتەوە، منداڵان ڕووبەڕووی ڕاستیەکان بکاتەوە. ئەوشیان بخاتە پێش، کە هەمیشە هیوا نایاتدی. ڕەگاش بە تەواوی نەگیراوە، هەمیشەش دڕگایەکی تر بە ڕزگاربوون هەیە. لە هەندە لە شاکار ئەدەبییەکانی جیهانی بە منداڵان، کۆتاییەکانیان بە خەشی وشادی نەهاتوون.
لە کوردستانی داگیرکراوماندا، منداڵانی کوردمان، بە ئاگانین، لە کارەساتکان و لە دەخی گرتن و کوشتن و سووتاندن و ڕووخاندن و دزی و ماڵوێرانی و دەستدرێژی و زەرداری و چەوساندنەوە و ڕەگەزپەرستی و جیاوازیی نەتەوەیی و نادادپەروەریی و کەمایەتی و نایەکسانی و بە بەشبوونیان لە مافەکانیان و بەسەربردنی ژیانیکی پڕ لە کوڕەوڕی و مەینەتی و بە مووچەیی و برسێتی، تۆندوتیژی خەزانی، کێشە

کەمایەتییەکان و… هتد. کە وایان کردوون منداڵانی کوردمان ئەخەی لە ژیانی منداڵییان نەکەن. منداڵانی کورد، روژانە لە سەر روونمای تەلەفزیەنەکاندا، یا لە ئینتەرنەت و فەیسبووکدا ئەم کارەساتانە و بە دەیان کارەساتی تر دەبینن. رەژانە، بە گەڵە و نەڵە و بە زرمەی بەردوومانی فرەکەی جەنگی و تەپ و مووشەک و تانک و زرەپەشی داگیرکەرانی کوردستان رادەچەنن. لە ترس و تەقین و نائارامی و لە دەڵاوکەدا دەژین. چەن دەتوانین هەموو ئەم کارەسات و رووداوە راستییانە لە منداڵانی کوردمان بشارینەوە. منداڵانی کوردمان لە هەموو شوێنەکی کوردستاندا رەژانە رووبەوی پەشەلکاری و دژواری و فشاری جەستەیی و دەروونی دەبنەوە، بە ئاشکرا پەشەلی ئازادی و مافەکانیان دەکەن. ترس و مردن هەموو لایەکی گرتەتەوە.
دایکان و باوکان، حەقیانە کە لەم بارودەخە و لەم ژیانە ترسناکە کە پەڵە لە کارەسات و پەشەلکاری، دەنیا نەبن و بترسن و بەوایان بە ئارامی نەبەت و ئاسوودەیی نەبەت. بەیە بە دوای منداڵەکانیانەوەن و ئاگایان لەیانە. چونکە متمانەیان بەم رەژگارە نییە.
پەویستە نووسەرانی چیرەک و هەنراوە و شانە و رەمان و پەخشان بە منداڵان. وا باسی ژیان بە منداڵان نەکەن، کە تەنیا بە گوە تەنراوە و بە دەک و داڵە. واش نەزانن کە هەموو خەڵکی دەپاک و نیازپاکن و بە ویژدانن. ئەوەش بزانن زەردەخەنەی ژەهراویش هەیە، ئاگاداریشیان بکەنەوە کە کەسانەک هەن گورگن و لە کەوەی مەدان. ناشبەت نووسەران تەنیا دیوی رووناکی ژیان پەشانی منداڵان بدەن و تاریکیان پەشان نەدەن. زەر جار پاڵەوانی چیرەکەکان لەناو جەرگەی تاریکیدا سەرهەڵدەدەن و بەسەر دەک و داڵدا ملدەنەن، بە ئەوەی بگەن بە رووناکی و بە گوەی هیوا و شادی. لە میانەی تامی تاڵیشەوە چەژی شیرینی دەزانن.
بەیە پەویستە نووسەرانی چیرەک بە منداڵان، بە متمانە بەخەبوون و بەم راستییانە منداڵانی کوردمان پەروەردە و ئاراستە بکەن و بە داهاتوویەکی باشتر ئامادەیان بکەن.
ئایا نووسەرانی بواری منداڵان، دەتوانن ئەوە بە منداڵان بەڵەن یا بنووسن، کە ڤایرەسی کەرەنا بوونی نییە و درەیە؟ لە کاتەکدا کە منداڵان لە هەموو جیهاندا، بە چاوی خەیانەوە رەژانە دەبینن کەسوکاریان تووشی کەرەنا بوونە و خەڵکییەکی زەر بە کەرەنا مردن و بووە بە پەتایەکی جیهانی. لە ترسی ئەوەی تووشی کورەنا نەبن قوتابخانەکان داخراون. رەی چیرەکنووسانی منداڵان ئەوەیە، کە هیوا و گەشبینی بخاتە دەی منداڵانەوە و

پەیمان بەستن کە پزیشکەکان و دەرمانسازان، بە ئومید نەبوونەوە هاوکاری بەردوام بە دەزینەوەی ڤاکسینی (پەکوتەیەکی) بەهێزتری دژە کورۆنا.
پەیوستە چیرۆکنووسانی منداڵان راستگۆ و راشکاوبن، کۆشش و مەترسییە راستییەکان فەرامۆش نەکەن، وەک: کارتێکردنی نەرێنی لەیەکتر جیابوونەوەی دایکان و باوکانی منداڵان. مردن و لەدەستدانی خۆشەویستەکانیان، گۆچەکردنی سەکسی، موو بەکردن، شەڕانگێزی، کۆشە پەروەردەیی و ڕەوشتی، تونەدوتیژی خێزانی، برسێتی و هەژاری، کوێرەوەریی، نادادپەروەری، نایەکسانی، چەوسانەوە، بە مافی،... هتد.
بەگومان کۆسیشمان نکووڵی لەوە ناکەین، کە هەموومان حەزدەکەین، کە هەموو چیرۆکەکانی منداڵان بە شادی و خۆشی و بە سەرکەوتن و بردنەوە کۆتاییان پێ بێن. بەڵام بە ئەوەی کە لە ڕاستییەکان خەمان لابدەین و ڕووبەڕوویان نەبینەوە. دەکرێ هەندی جاریش چیرۆکەکانمان بە منداڵان هەمایین، وا پەیوست دەکات. کە لە پشتی پەردەوەوە ڕاستییەکان ئاشکرابکەین. نووسەرانی ئەمڕۆشمان، نووسەرانی دوێنێ نین، منداڵانی ئەمڕۆشمان منداڵانی دوێنێ نین. داهێنان و شڕۆشی تەکنەلۆژیاش نەوستاوە ئاستی تێگەیشتن و هۆشیاری نووسەران و منداڵان و دایکان و باوکانیش بەرزتر بوونەتەوە. بۆیە پەیوستە نووسەرانی ئەدەبی منداڵان، لە ئاستی ئەم پێشکەوتن و گۆڕانکاری داهێنان و پەیوستییەکانی ئەم سەردەمەدا بن. بابەتی نوێ و سەردەمیانە بە منداڵان بنووسن، کە لە ئاستی پەیوستییەکانی ئەم سەردەمەی منداڵاندا بن. نەک هەر بابەتە سواوەکان و باونەماوەکان دووبارە بکەنەوە. پەیوستە چیرۆکی منداڵان لە یەکەم دێڕەوە، تا دوا ڕستەی لێگۆڕ فەرم و ناوەڕۆک و گرێ و پاڕەوانی چیرۆکەکان گرێدراو و تەواوکەری یەکتری بن. مەبەست و ئامانج و کۆتاییکی باش بهێننە ئەنجام.
مەبەستیشمان ئەوە نییە، کە هەڵەی ڕاست و چەپ، بەسەر ئەو چیرۆکە ئەفسانەیی و میللییانەماندا بهێنین، کە تا ئەمڕۆش بە نەمری ماونەتەوە، چەژی خوێنی لێدەست نەداون. هەر وەک ئەوەی، کە بە ئەم ڕۆژگار و بە سەردەمە وترابن و نووسرابن.
پێناسەی چەمکی کۆتایی شادی لە چیرۆکی منداڵاندا چی دەگەیەنێت؟
نووسەری پسپۆری ئەمریکی لە ئەدەبی منداڵاندا (ڕۆبەرت کەمیر) دەڵێت:" لەو بەوایەدام، کە کوتاییکی شادی لە پەیوستییەکانی پەرتووکی منداڵان نییە، منداڵان ئارەزووی ئەو

پرتووکان دکن، کە گوزارشت لە راستییەکان دکن. ئەوان باش دزانن کە مووبەکار زەر جار سزا نادرەت" هاوەتیش تا سەر نییە، کەسانەکیش هەن درەژە بە خراپە و بە رەفتارە ناشیرینەکانیان دەدەن.
بە تەواوی مەبەست لە کەتاییەکی شادی لە چیرەکی منداڵاندا چییە؟ ئایا ئەو کەتاییەیە کە دەڵێن:"هەمووان تا هەتایە بە شادی ژیان؟" یا کەتاییەکە کە پاڵەوانی چیرەکەکە " پەند و وانەی وەرگرت؟ یا " کەسانی شەڵانی و چەقاوەسوو و مووبەکار "سزای بەدکارییەکانی خەیان وەرگرت؟" یا کەتاییەکی کراوەی دیاری نەکراو، کە "پەردەپەشی کەتاییەکی خراپ دەکات؟"
هەموومان ئەو دزانین کە "باتمان" لە کەتاییدا دەیباتەوە. " ساندرەلا" دەبەت بە هاوسەری کوڕە پاشا. " جوانە نووستووەکە" جادووەکەی بەتاڵ دەبەتەوە و لە خەوە درەژەکەی خەبەری دەبەتەوە و شوو بە کوڕە شازادە ئازاکە دەکات. " بەفرین"ی جادوو لەکراویش، جادووکەی بەتاڵ دەبەتەوە و شوو بە کوڕە پاشاکە دەکات و باوەژنەکەشی لە داخا دەی دەوەستە و دەمرەت. ئەم چیرەکە بە دوو کەتایی پەچەوانەی یەکتری تەواوبووە. ئەوەش دزانین کە کچەڵە "کەوانەسوور"ەکە لە گورگە رزگاری دەبەت. یا چیرەکی " کوڕە ئازاکە و ئەژدیهایەک" کە بە سەرکەوتنی کوڕە ئازاکە و تیاچوونی ئەژدیهاکە کەتایی هاتووە. شازادەی وەاتەکەی سەرسامی بوو، شووی پەکرد.
ئایا ئەم ئەنجامانە، ئەوانەن کە منداڵان ئارەزووی دەکەن و دەیانەوەت؟ گەر ئارەزووی ئەم ئەنجامانە دەکەن، ئایا ئەمانە ئەوەیان پە دەبەخشن کە رووبەڕووی راستییەکان ببنەوە؟ ئەم پرسیارانە نەک تەنیا بە منداڵان، بە دایکان و باوکانیش زەر گرنگن. ئەمە وا راهاتووین، کە شەڵانی هەمیشە سزا دەدرەت. کەسانی باشیش لە کەتاییدا دەیبەنەوە. بەڵام منداڵان کە گەورەدەبن، دەبینن شەڵ هەر درەژەی هەیە و کەتایی نەهاتووە.. بەیە وا هەست دەکەین کە چەمکی کەتایی لە چیرەکی تازەی منداڵاندا، گەڵانکای و نوەخوازییان بەسەرهاتووە. دەستەکەوتەکانی کەتاییش لە چیرەکی نەی منداڵاندا، مەرج نییە تەنیا ماددیی هەست پەکراوبن . دەشە: زەردەخەنەیەکی ناسک، هیوا بەخشین و گەشبینی بەخشینبن، یا سەرکەوتنەکی واتایی بن.
کەتایی کراوەش لە چیرەکی منداڵاندا، هەل و دەرفەت بە منداڵان دەرخسەنن، تا توانا و شارەزاییەکانیان بەکاربهەنن، لە چارەسەرکردنی کەشەکاندا. چیرەکنووسانیش هیچ کەتاییەکی کەنکریتی دیاریکراو ناسەپەنن. بەکوڕە بە منداڵان

خەشدەکان کە بیر لە زیاتر لە کۆتایی بکەنەوە.
شەواز و ڕەبازی نووسینی کۆتایی چیرۆکی منداڵان، لە نووسەرێکەوە بۆ نووسەرێکی تر جیاوازییان هەیە. جاری واش هەیە لە نێوان چیرۆکەکانی هەمان چیرۆکنووسدا جیاوازی لە نێوانیان چیرۆکەکانیدا هەیە. پێویستە ئاوڕ بزانین کە کۆتایی چیرۆک بۆ منداڵان، کۆتایێکی شادی بێت یا کۆتایێکی ناشادی بێت. هیچ پێوەندیێکی بەوەوە نییە، گەر چیرۆکنووس ژن بێت یا پیاو بێت.
گەر چیرۆکنووسانی چیرۆک بۆ منداڵان، باکگراوندێکی ئەدەبی و بیرۆکەی جوانیان هەبێت، بۆ لایەنەوە نووسینی کۆتایی جوان بۆ چیرۆکەکانیان، کارێکی گران نییە.
چیرۆکەکانیشیان بۆپی قەناغەکانی منداڵی منداڵان دادەڕژن. زەربەشیان شارەزای بواری پەروەردە و دەروونناسیی منداڵان و بنەما سەرەکییەکانی چیرۆک بۆ منداڵانن.
دروستکردنی کەسایەتی دروست و ئاسایی منداڵان و زاخاودانی بیر و هەزر و هۆشیان بۆ ڕاستییەکان و پێویستییەکان، بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئاو بەرهەستییەیانەی کە لە داهاتوودا دێنە ڕێیان و سەرکوتن بەسەریاندا، بۆ ئاوێش کە لەگەڵ گەڵانکاریی ناکاوییەکانیشدا دەربڕن و متمانەیان بە توانکانی خۆیان هەبێت و بشتوانن چارەسەر بۆ گرفت و کۆشکانیان بدۆزنەوە. هەموو ئەم مەبەست و ئامانجانە بە ناوخنی چیرۆکی تازەی منداڵان.
لە قەناغی بەرایی منداڵیدا، یا منداڵانی باخچەی منداڵان. بە زۆری ئاو چیرۆکانەیان بە دەگەڵنەوە کە کوتاییەکانیان بە شادی و خۆشی و هیوا و گەشبینی کۆتاییان هاتوون. بە ئاوەی متمانەیێکی زیاتریان بە خۆیان و بە ژیان و داهاتوویان هەبێت. لە ڕاستیشدا کۆتاییێکی شادی، یەکێکە لە ڕەگەزەکانی چیرۆکی منداڵان بۆ تایبەتیش بە ئەم قەناغە.
بەپام منداڵانی هەڕاشی، سەروی پێنج ساڵان، کە قەناغێکی خۆیاڵیی فراوانە، منداڵان بە زۆری حەز لە گوێگرتن و لە خوێندنەوەی ئاو جۆرە چیرۆکانە دەکەن کە خۆیانئامێزن و پاڵەوانکانیان سەرکەشن و کاری لە توانابەدەرن ئەنجام دەدەن. دەبینین زۆر لە منداڵانی ئەم قەناغە، خۆیان بە پاڵەوان یا کارەکتەرکانی ئەم چیرۆکانە دەزانن. هەیە حەزدەکات کە ببێت بە " سوپەرمان" یا بە "کوڵە ئازاکە" یا ببێت بە "ساندرێلا" یا " بەفرین ـ دنکە هەنارە " یا "بووکی دەریا"… هتد. ئەم ڕاستییە لە خەسڵەتکانی ئەم

قناغی منداین. حزیش بو پاوانان دکن کە کاری باش و پیاوتی و هاوکاری دکن. دبن بە فریاس و سوود بە گشتی دگینن.
منداانی قناغی تمن حت و هشت سان، ویژدانیان گش دکن، زیاتر لە راستییکانو نزیک دبنو. لە میانی ئو چیرکانو کە دن: مرج نییە کە بهزترین کس هەمیش بباتو. لە زر لە یارییکانی فووت بدا، نە "میسی" و نە "رناد" نیانتوانی گە تمار بکن. تا رادیک چیرککانی ئم قناغی منداى، لە راستییکانو نزیکن. ئو پرنسیپانیان لخگرتوون، کە گش بە کسایتی منداان دکن.
لە تمنی دوازد سانو، کە سرتای قناغی هرزکارییە. لم قناغدا منداان ئارزووی ئویان هیە کە ونکە بە تواوی ببینن. پویستە ئو بزانن کە مرج نییە پیاوباش هردم باش بت، زر جار چاکە شکس دنی، بام ئمە ئو ناگینە کە شە سرکوتوو. پویستیش ناکات هر شتکمان بینی چاوی لبکین. گر هموو ئوانی بە دورمانون دردکن. پویست نییە ئمش وک ئوان بین.
مرجیش نییە کە بهزترین یا جوانترین کس، بتوانن زرترین هاوە بدستبهنن.
منداانی هرزکار، حز بو چیرکانە دکن کە راستییکانیان برجستکردوون.
گشتی پاوانک بە ناخی تاریکیدا، بە گانوی هیوا و هست، کە ژیان هشتا لە پشییویە، نابت وری بوخت و کە بدات. ئم جر چیرکانە وا لە منداان دکن، کە هگریایبن و جار لە دوای جار بیانخونو.
ئمە پمانوایە، کە منداان تا رادیک پویستییان بە راستی و بە کمک چیرکی ترسناکیش هیە. پویستییان بو چیرکانە هیە، کە بە کتاییکی شادی کتاییان هاتوو، بو چیرکانش، کە بە غمگینی کتاییان هاتوو، نک ئو چیرکانی کە بە تراژیدیا کتاییان هاتوو. بام هرگیز لگە ئودا نیم و نابم، کە منداان بە هیوا و رشبین بکرن. پویستە چیرککانیش لە هموو روویکو، کە لگە قناغکانی ژیانیانی منداانی هر قناغکدا گونجاوبن.
رزا شوان
٦/ یەنیە/٢٠٢١

جژنانی مندان.. ئا:علی حمشید

مندان ئو توژ گرنگ و ناسکن کە بنیاتنانی کمگیان لسر بند،هیوای گش و پرشنگداری دواژی نتون.هونی شادیی و خشی و ئاسودیی نو خزانن،بە شانی ژیانیش لگە ئوی کە وناکیی و وز و جوانیین ،هسوەنری کارکانن.جا کە مندا بو شویە بت پویست بو دکات کە ئاگاداری کاروانی ژیانیان بین و پروردیکی دروستیان بکین و وایان لبکین کوکو مندایی خیان بژین و بپی توانا پداویستییکانیان بە دابین بکین تا ئوان چژ لە مندایی خیان وربگرن ،وک زانا پروردیی و درون ناسکانیش ئو استییمان بە دووپات دکنو کە کستی مندا لسرتاو دروست دبت بتایبتی ئو کاتی کدچت باخچی مندان و قوتابخانە بیە گرنگی دان بە مندا و پروردکردنیان کارکی گرنگە و بە پلی یکم دکوت ئستی خزان و تایبتی تریش دایک و باوک ،دواتریش مامستا و قوتابخانە.دابین کردنی ژینگیکی ئارام و خش وا لە مندا دکات کە پر بە بهرو خولیاکانی بدات و تواناکانی گش بکن .بام بداخو لە ئستادا زر هکار هن کە خزان و

قوتابخانش نتوانن بو کار گرنگە وکو پویست هستن لە پناو بنیاتنانی کستی مندا بە کمگیکی دروست .بام خە ناکرت دستوستان دابنیشین و چاووان بکین ،بیە هودان و جبجکردنی بشک لە ماف و پداویستییکانی مندا وا لە مندا دکات کە هست بەبوونی خی بکات و چژ لە چالاکی و یاری و خوندن وربگرت و گی پروردیکی باشیش بگرت بهاوکاری خزان و قوتابخانە.یکک لو کارانی کە خشییکی زر بە مندان دبخشت گرانی و سماو یاریکردن و نواندنی چالاکییە،کە لە ئستادا و سانە لە یکی حوزیراندا کە ژی جیهانی مندانە لە کوردستان کمک چالاکیی جراوجر لالین تیپە هونریی و کخراو تایبتکانی مندانو ساز دکرت کە دبتە مایی خشحالی و زیاتر ئاسودکردنی مندان کە پویستە دستخشییان لبکین و کارکانیان برز بنرخنین. هرچند هندک جار کە

دیار چالاکییک بە منداان بەام بەداخو منداان وکو پویست چژ لو چالاکییان ورناگرن و بگر بزاریش دبن بەهی ئوی کە کشکی گونجاو و لباریان بە ناخسنرت کە بئارزووی خیان بشداری ئو خشیی تایبتیان ببن و چژی لوربگرن،کە زرجار دایک و باوک خیان دادنیشن و ئوانیش هند بپو دوستن بزار دبن،جاری واش هی بەهی جوی زرو قسیان پدوترت،نازانن کە منداە واتا جو ،یان ئوندیان پدن دانیشن ،بدنگ بن،وامکن.یان شونکە نگونجاو و خککی زری لی ،کە سرنج ددیت بن تایبتکە کە ژی منداان و ئاهنگی گرانی و مزیک ،ون دبت و منداە نازانت چیی و بچی هاتوو.دنیام کە لمبستم دگن و دزانن بتایبتی ئوانی کە منداکانیان لو ژدا بردوو بە ئو ئاهنگ و کنسرتانو بە چاوی خیان بینیویان.دزانن منداە زر حزی لە جژنانی و چند ژک پش جژن خی بە ئامادە دکات و چاووانی هاتنی جژن تا لە کس ئازیز و خشویستکانیانی وربگرن،ئمی گورش هرگیز ئو کسانمان بیر ناچتو کە منداە بووین و جژنانیان داوین ،چونکە خشییان پبخشیوین.چند خش ئو جژنانی لە ژکی تایبت بە منداەاندا بت و گرانی منداەانیش بت کە دنیام لیادوری منداەاندا دمنتو و بپرش و خشییکی زرو گوی لدگرن.هونرمندی ئازیز (ئاس محمود) کە زر جار لە بن تایبتکانی منداەاندا بگرانی و بدنگی خی بشداری کردوو و دی منداەانی خشکردوو.سای ۱۹۹۹ یکم گرانی بە منداان وتوو،هروها لە سای (۲۰۰۹)ئلبومکی کرد دیاری بناوی (دیاری) بە منداان و ئمسایش بە دیارییکی جوان کە ناوی ناو (جژنانی منداان) و (پنج) گرانی لخ گرتوو بە منداان دتو خزمت منداان و پیان دت من همیش ئوم خشدوت و تا بتوانم گرانی خشتان بە دم .ئم ئلبومی هونرمند ئاس محمود ئم گرانییانی گرتتخ (ژی شادی،سری سا ، ژی منداان ، ئاهنگ ، مندای کورد)کە سە گرانییان ئاواز و هنراوی مامستای هونرمند(ئاس ئیبراهیم) ،گرانییکیشیان ئاوازی هونرمند (هرش عبدالرحمان) و هنراوی (جبار سابیر) گرانییکیشیان هنراو و ئاوازی هونرمند خیتی.

دستخشیمان بە ئم هونرمند ئازیز و هیوای سرکوتن و کاری جوانتری بە دخوازین بە منداان.شایانی باس ناساندن و باوکردنوی ئلبومی(جژنانی منداان) بە ئامادبوونی کمک لە هونرمند و نوسران و کمک منداە و کسوکاریان لە باخچی

□□کخراوی گ□ش□پ□دانی م□د□نیی□ت(CDO) سازکرا کاتژم□ر پ□نجی پاش نیو□□□ی □□ژی دووش□مم□ ۷/٦/۲۰۲۱ .ک□تیایدا هون□رم□ند ئاس□ م□حمود ب□هاوکاری تیپی هون□ری منداا□انی م□□ک□ندی چ□ند گ□رانیی□کی پ□شک□ش کرد ک□ بوو□ مایی د□خ□شی منداا□انی ئامادە بوو،خاتو (فریشت□ مست□فا) ئاه□نگ□کی ب□□و□ د□برد ک□ چ□ند ه□نراو□ی□کی ناسکی منداا□انی خو□ند□و□،ئ□لبوم□ک□ ب□هاوکاری ک□سای□تی (م□ریوان حاجی ج□مال) ئامادە□کرابوو،ت□مارکردنی م□زیک و ماسترین ل□ ستودی□ لاو□ هون□رم□ند ع□وم□ر ع□بدو□ا کرابوو ،ف□توش ل□لای□ن پ□ش□وا ح□م□س□عید□و□ کرابوو.ل□ک□تاییدا ئ□لبوم□ک□ ب□دیاری پ□شک□ش ب□ ئامادە□بووان ک□راو دیاری تایب□تیش ل□گ□□ ئ□لبوم□ک□ پ□شک□ش ب□ منداا□انی ئامادە□بوو کرا.

نام□ ب□ □□بوار س□ەعید)ی هون□رم□ند.. کاروان ع□وم□ر کاکەسوور

بیست سا□ زیات□ ل□ نزیکەوە دەتناسم. پ□شتر بەرهەمەکانتم دیبوون و دەمزانی یەک□کیت ل□ هونەرمەندە جیاوازەکانمان. ل□ ناوە□استی هەشتاکان ل□ هەول□ر ب□ هەند□ک ل□ تابل□کانت ئاشنا بووم. ل□ سا□ی (1998) ک□م□□چیر□کی (ئ□سپیدیل□ن)م ل□ □□گای پ□ست□و□ ب□ ناردیت. ه□ر ئ□ودە□م پارچ□ی□کی □□مانی (ئای ل□قیلیا ل□قیلیا!)مت ل□س□ر ی□ک□ک ل□ ب□ره□م□کانتدا نووسیی□و□، ک□ ه□شتا ب□ چاپم ن□ناردبوو. سا□ی (2001) ل□ ک□پینهاگن یەکترمان بینی، ک□ ئەودە□م پیشانگایەکت ب□ بەرهەمەکانت کردبووەوە. ل□و□ ل□بارەی هونەرەوە گفتوگ□مان دام□زراند. ل□ هاوینی (2009) جار□کی تر ل□ ک□پینهاگندا پیشانگات کرد□و□، ک□ ل□گ□□ هاو□□یان (میدیا ب□گ□رد)، (ئاڤان ف□تاح)، (ئ□نیتا ئ□سپاند□ر)، (ساکار ج□مال)، (نیاز ب□یاتی)، (ئاراس و□هاب)، (گ□ران ه□□بج□یی)، (کام□ران ئیبراهیم)، (ئالان پ□ری) و زۆری تردا کات□کی خ□شمان ب□ س□ر برد. ه□ر د□مود□ست باب□تکم ل□بار□ی پیشانگاک□ت□و□ نووسی و ل□ ک□□کدا پ□شک□شم کرد، ک□ د□ب□ت□ ناو□ر□کی ئ□م نام□یە□م.

تێ لەو هونەرمەندانەیت، کە چ لە هونەرەکەی خۆیان و چ لە هونەرەکانی دیکەیش ئاگادارن. هەمیشە لەگەڵ تۆدا دەتوانم بەبێ دوودڵی بڕچوونی خۆم دەربڕم. ئەو هەستیارییەت وام لێ دەکات، بە ئاسانی سەرنجەکانمت پێ بڵێم، بە تایبەتی کاتێک ئەو سەرنجانە پێوەندییان بە بەرهەمەکانی خۆتەوە هەیە. زیاتر گوێ دەگریت، لەوەی بدوێیت، مەگەر جارجار لەبارەی سەرنجەکانمەوە شتێک ووون بکەیتەوە. وەک بڵێی بە چاکی لەوە تێگەیشتبێتی، کە تێ لە ڕێگای هونەوە قسەی خۆت کردووە و ئینجا نۆرەی منە لە بارەیانەوە بدوێم. لە بەرهەمەکانتدا هیچ شتێک نابینم، جیاواز نەبێت. هیچ خاڵێکم بەر چاو ناکەوێت، هیی ئەوە بێت بە ئاسانی لێی تێبپەم و بە قووڵی بیری لێ نەکەمەوە. ئەم جیاوازییە گەورەیە جۆرێک پارادۆکسی لای هەندێک بینەر دروست کردووە، کە وا بزانن بەرهەمەکانت بێ شێوەیەک لە شێوەکان لە یەکتر دەچن. لای تۆ تەکنیکێک هەیە، کە دەتوانم ناوی زۆربوون (Reproduction)ی لێ بنێم.

من ئەگەر (تیۆریی پڕۆسێندن)ی (داروین) کەمەکی نەکردبام، لەو پرسەسە نەدەگەیشتم و وام دەزانی جۆرێک لەیەکچوون لە کارەکانتدا هەیە. لە (تیۆریی پڕۆسێندن)ی (داروین)دا ئەوە تێدەگەین، کە هەر گیاندارێک لە گیاندارێکی دیکە جیاوازە، با ئێمە لە شێوەی دەرەوەدا ئەو جیاوازییە بە ووناییش هەست پێ نەکەین. هەموو زۆربوونکیش شێوەیەکی ئەندازەیی هەیە. واتە دوو دەبێتە چوار و چوار دەبێتە هەشت و هەشت دەبێتە شانزدە و… هتد. لێرەدا مەبەستمان ئەوە نییە، کە تێ لە کاتی بەرهەمهێناندا پشتت بەو تیۆرییە بەستووە، بەڵکوو دەمانەوێت بڵێین هونەر ئەگەرچی تا ڕادەیەکی زۆر پڕۆسەسکی ووڵایی (Spontaneous)یانەیە، بەڵام ئەوەی کار دەکاتە سەر قووڵیی ئەو هونەرە، بوونی دیدگای فەلسەفییە. کاتێک بە قووڵی سەرنج لە دنیا دەدەین، سەرنجەکانمان لەگەڵ سەرنجی هەموو ئەوانەدا بەر یەک دەکەون، کە بە قووڵی لە هەمان دنیایان ڕوانیوە. لێرەوەیە سەیر نییە، کاتێک دەبینین شێوەکارێک و شاعیرێک و ڕۆمانووسێک و فەیلەسووفێک بەبێ ئەوەی ئاگایان لە یەکتر بێت، سەرنجیان لە بابەتێکی هاوبەش داوە، بەڵام هەر یەکەیان بە گەیشتن بە قووڵاییی ئەو بابەتە، کۆرستەی خۆی بە کار هێناوە. وەکوو چۆن لەیەکچوون لە سادەییدا هەیە، لە قووڵاییشدا چ لەیەکچوون و چ جیاوازی هەن، بەڵام ئەوەی قووڵایی لە سادەیی جیا دەکاتەوە، بوونی جیاوازییە لەنێوان قووڵاییەک و قووڵاییەکی دیکەدا، لە کاتێکدا ئاسان نییە تێ جیاوازی لەنێوان سادەییەک و سادەییەکی دیکەدا بدۆزیتەوە. ئێمەیش بێ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە سادەیی لە جووڵە و ئاڕاستە

بەبەشە. سادەیی لە ئاستی خەیدا دەمەنتەوە و کارلەک لەگەڵ شتەکانی دیکەدا دروست ناکات، بەڵام قووڵایی بەرهەمی جووڵە و ئاڵاستەی شتە جیاوازەکانە، کە دیدگای داهێنەر بزوێنەریانە، بەیە سەرچاوەی هەموو قووڵاییەکیش، هەر سادەییە. بە مانایەکی دیکە، سادەیی لە ڕێگای کەمەڵەک پڕسەسی گڕانەوە دەبێتە قووڵایی. ئەگەر داهێنەر دەتوانێت لە سادەییەوە بەرەو قووڵایی هەنگاو بنێت، بەڵام هیچ ڕێگایەک لە قووڵاییەوە نامانباتەوە ناو سادەیی. کاتێک لە ڕێگای هونەری تەوەڵ (تیەریی پڕسەندن)ی (داروین)مان بیر دەکەوێتەوە، بە تایبەتی لە مامەڵەکردنی لەگەڵ گیانلەبەر و چەمکی زەربووندا، ئەوە ئەنجامی ڕوانینی قووڵی تەیە بە ئەم دنیایە، دەنا لە بەرهەمەکانتدا جەستە لەژێر دەستەڵاتی بایەلەژیادا نەماوە و وەکوو بوونەوەرێکی سەربەخۆ هەڵدەسووڵێت. (داروین) ئەو زەربوونە بە (هەڵبژاردنی سروشتی Natural Selection)ەوە دەبەستێتەوە، بەوەی هەر گیاندارێک لە پێناو مانەوەدا لەگەڵ (ئەویدیکە)دا دەکەوێتە شەڕەوە بە بەدەستهێنانی شوێن و خەراک. ئەنجام ئەوانەی هەڵگری جەرە خەسڵەتێکن، کە لەگەڵ دەوروبەردا گونجاوە، دەمێننەوە. لای تە مانەوە بە ئەوانەیە، کە زیاترین ڕەگەزی هونەری لە خەیان دەگرن. لەم تێگەیشتنەوە زیاتر لە گیانلەبەرە

هونەرییەکانت نزیک دەبینەوە و جیاوازیی نێوان هەر یەکێکیان لەگەڵ ئەوی دیکەیاندا هەست پێ دەکەین. دەتوانین ئەوە بێنینە بەر چاومان، کە تە خەت زەر خەسکانە پڕسەسی (هەڵبژاردنی سروشتی Natural Selection)ت گرتووتە ئەستە و هەر خەیشت ویستووتە چ جەرێکی گیاندار لە ناو ببێت و چ جەرێک بهێیتەوە. بە مانایەکی دیکە، چی پیشانی ئەمە بدێت و چیمان لە بشاریتەوە. لای (داروین) گڕان خاوە. گیاندارەکان نەوە لە دوای نەوە دەگڕێن. کەواتە لە پاڵ شوێندا، کاتیش ڕێڕێکی گەورە لەم گڕانەدا دەبینێت. هەردوو ڕەگەزی کات و شوێن لە بەرهەمەکانتدا کاریگەریی گەورەیان لەسەر پڕسەسی ئەو گڕانەدا هەیە. ئەگەر لە شوێنێک خاڵێک نیشان بکەین و لە شوێنێکی دوورتر خاڵێکی دیکە، ئەوە بێگومان جیاوازیی ئەو دوو خاڵە بە ئاشکرا هەست پێ دەکەین، لە کاتێکدا ئەو جیاوازییە لەنێوان خاڵێک و خاڵەکەی تەنیشتی، یان بە مانایەکی دیکە گیاندارێک و گیاندارەکەی تەنیشتیەوە، کەمتر دەدزینەوە. بەیەیش دەڵێین خاڵێک لە شوێنێکەوە دیاری بکەین و خاڵێکی دیکە لە شوێنێکی دوورتر و ناڵێین سەرەتا و کەتایی، چونکە لای تە سیستەمی کرێنلەژییانێی مێژوو تێک شکاوە و لە شوێنیدا کاتی بازنەیی

دامەزراوە، کە دواتر بۆی دەگەڕێنەوە. لە (تیۆریی پڕۆسێندن)ی (داروین)دا شەڕی گیانلەبەر لەگەڵ سروشت لە لایەک و لەگەڵ جۆرەکەی خۆی لە لایەکی دیکەدا، بەندە بەوەی ئەو گیاندارە چ خەسڵەتێکی تایبەتی لە خۆیدا هەڵگرتووە، تا بتوانێت لەم شەڕەدا بە هۆیەوە سەرکەوتن بە دەست بهێنێت. لێرەدا هەوڵستەیەک دەکەین، بەوەی لەم پڕۆسەی سەرکەوتنەدا خەسڵەتی جیاوازجیاوازی وەکوو هێز، خێرایی، زیرەکی، ئازایەتی، هەقیی ئاسقان، نەرمیی جەستە، جوانی و زۆری دیکە هتد دەبینن، کە دەشێت یەکێک لەو خەسڵەتانە لە دەوروبەرێکی دیاریکراودا سەرکەوتن بە دەست بهێنێت و مانەوە مسۆگەر بکات. لای تۆ ئەگەرچی وەکوو پێشوو ئاماژەمان پێ کرد، زۆربوون هەیە و بەندە بە خەسڵەتی هونەرەوە، بەڵام شەڕ لە پێناو مانەوەدا نییە، بگرە هەوڵێک هەیە بۆ مانەوەی هەموو جۆر و هەگەزەکان.

دیسان مەبەستمان ئەو جۆر و هەگەزانەن، کە هەڵگری توخمی ئیستاتیکان، چونکە ئەوانەی هەڵگری ئەو توخمە نەبن، لەژێر کۆنترۆڵی هونەردا دەرناچن و ناگەنە لای ئێمە. ئەگەر لای (پلاتۆن) جەستە لە ناو دەچێت و ڕۆح دەمێنێتەوە، دەمێنێتەوە و دوای گەیشتنی بە دنیای ئایدیاڵ بۆ جەستەیەکی دیکە دەگەڕێتەوە، ئەوا لە دنیای تۆدا جەستە لە ناو ناچێت، کاتێک هەڵگری توخمی ئیستاتیکایە. کەواتە (جەستە گۆڕستانی ڕۆح) نییە وەکوو (پلاتۆن) بە گۆڕستانی ڕۆحی دەزانێت، بەڵکوو جەستە خۆی زمانی ڕۆحە و لەگەڵماندا دەدوێت. یان وەکوو (مەرلۆپۆنتی) پێی وایە جەستە نەک شتێک نییە لە خۆمان جیاواز بێت، بگرە هەر خۆمانین و ئەو ڕۆگایەمانە، کە تەعبیری پێ لە خۆمان دەکەین. ئەگەر جیاوازی لەنێوان ئێمە و جەستەماندا نییە، بە هەمان شێوە لەنێوان جەستە و شتەکانیشدا نزیکی و لەیەکچوون هەیە و یەکتر تەواو دەکەن. لە ڕۆگای تێگەیشتن لە جەستەی خۆمانەوە، لە دەوربەرمان تێدەگەین. هەر دڕبێنێک لە جەستە، هاوکاتە لە دڕبڕین لە دەوروبەر، بۆیە هونەر وەکوو شێوازێکی دەربڕین، بەرهەمی ئەو کۆنتاکت و ئەزموونەیە. دەگەینە ئەوەی بڵێین جەستە لای تۆ ڕۆگایەک نییە بۆ دڕبڕینی خود، بەڵکوو هەر خۆی خودە. لە یەک کاتدا (من) و (ئەویدیکە)یشە. کەواتە جەستە مانایە، بەوەی ووبەرێکە بۆ بەرهەمهێنانی زیاترین وێنە. جووڵەی جەستە تەنیا بۆ ئەوە نییە جیاوازییەکانی خۆی نمایش بکات و لە بوونی خۆیمان ئاگادار بکاتەوە، بەڵکوو بۆ ئەوەیشە ووبەرێکی نەزانراو لە دەوروبەر ئاشکرا بکات. سەیر نییە ئەگەر تۆ زۆربەی کات جەستە بە ووتی، یاخود با بڵێین لە دۆخی سروشتیی خۆیدا پیشان دەدیت، بەو مەبەستەی ڕاستەوخۆ جەستەیەک لەگەڵ جەستەیەکی دیکەدا بدوێنیت،

بەبێ پەنابردنە بەر هیچ ئامرازێکی پێشینی وەکوو قوماش. بەپێی ڕوانینی (مێرلۆپۆنتی) ئەزموونی جەستەیەک لەگەڵ هیی جەستەیەکی دیکەدا هەمان شتە و بۆ ئەوەیە، کە بۆن هەردووکیان بوونیان هەیە. بە مانایەکی دیکە کۆنتاکتی ئێمە لەگەڵ (ئەویدیکە)دا، کۆنتاکتە لەگەڵ خۆماندا. ڕوانینی تۆ بۆ جەستە زیاتر لە ڕوانینی فینۆمینۆلۆجییانەی (میرلۆپۆنتی)یەوە نزیکە، بەوەی بەردەوامبوونی جەستە لەناو گەردووندا بەردەوامبوونێکی سەبجێکتیڤەڵ، نەوەک ئۆبجێکتیڤ وەکوو ئەوسا لەگەڵ (تیۆریی پڕۆسێندن)ی (داروین)دا بەراوردمان کرد، بە تایبەتی لە چەمکی (زۆربوون)دا. ئەگەر ئێمە لای تۆ زۆربەی کات جەستەمان هەیە و پێشینمان نییە، ئەوە ئێک لە بڕانبەر ئەو کۆنسێپتەدا خۆمان دەبینینەوە، کە دەڵێت جەستە هەر خۆی زمانە. بەکارهێنانی گەڵا بە مەبەستی پێشین لە جیاتیی قوماش و هەر مۆتۆرێکی دیکەی کیماوی، لەسەر ئاستی سیمبۆلدا پیشاندانی جەستەیە لە دۆخی سروشتیی خۆیدا، وەکوو پێشتر ئاماژەمان پێ کرد. لەو دۆخەی، کە جەستە هێشتا لە سروشت جیا نەبووبووەوە و بەشێکی دانەبڕاو بوو لێی. وەکوو ئەوەی لای (داروین) باس کراوە. دەگەینە ئەوەی بڵێین ناکرێت باس لە بەرهەمی تۆ بکەین و باز بەسەر چەمکی جەستەدا هەبدەین.

پیشاندانی جیاوازیی سەر، یاخود دەموچاو لەگەڵ باقیی جەستەدا، یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی هونەری تۆ، کە دەتوانم بڵێم لە پشت ئەم پڕۆسەوە ئاگاییەکی فەلسەفی هەیە. ئەمە پڕۆسەی گواستنەوەی دەستکاتە لە بایۆلۆژیاوە بۆ وێنە. لێرەوە جەستە بەپێی یاساکانی بایۆلۆژیا بە ڕووە ناچێت، بەکوو دەکەوێتە ژێر دەستکاتی وێنەوە. لە ڕووگای ئەو پارادۆکسەی نێوان دەموچاو و باقیی جەستەوە خۆمان لە بەردەم ڕاچەنین و تێڕامانێکی قووڵدا دەبینیەوە. ئەگەر ناو لە دەموچاو بنێین (بەشی سەرەوە)، بەو مەبەستەی لە (بەشی خوارەوە)ی جیا بکەینەوە، کە لە ملەوە دەست پێ دەکات، ئەوا دەڵێین کاتێک هەوڵ بدەین لە ڕووگای بەشی خوارەوەوە بەشی سەرەوە بهێنینە بەر چاو، بڕگومان بە لاڕێدا دەچین، بەوەی لە بەشی خوارەوەدا هێز و چالاکی بە دی دەکەین، لە کاتێکدا لە بەشی سەرەوەدا بێهێزی و خەمناکی دەبینین، هەر دەڵێی لەگەڵ دەموچاوێکی دیکەدا جۆگڕکێی پێ کراوە و وەکوو حاڵەتێکی میتامۆرفۆزی دەرخراوە. ئەو کەرەستانەی لەم پڕۆسەدا بە کار هاتوون، ڕەنگ و هێڵن، کە جیاوازییەکانیان لەسەر جەستەدا پیشان داوە. لە بەشی خوارەوەی جەستەیشدا هەوێستەیەک دەکەین، کە تۆ زۆرینەی کات سنوورەکانی جەستە دەسڕیتەوە، بەوەی شتەکان لە ئاستی بینینی فیزیکییەوە بۆ ئاستی

خەیاڵ دەگوازیتەوە. بە مانایەکی دیکە، ڕۆگا نادیت جەستە بخەینە ناو چوارچێوەی بینینمانەوە، لە کاتێکدا خۆت نەتخستووەتە ناو هیچ چوارچێوەیەکەوە. ئەمە هەر تایبەت نییە بە جەستەی گیانلەبەرەوە، بەڵکوو جەستەی شتەکانیش دەگرێتەوە، وەکوو پێشتر گوتمان لە ڕوانگەی (مەرلۆ پۆنتی)ـەوە جیاوازی لەنێوان جەستە و شتەکاندا نییە.

لێرەوەیە مێژوو لای تۆ پێکهاتەیەکی هەمەئاستەی هەیە. واتە ئەو سیستەمی کرۆنۆلۆژییایەی، کە مێژووی فەرمی لەسەری وەستاوە، لەژێر زەبری هێڵ و هێنگدا تێک دەشکێت و بێزمار ئاستەی دیکە بەرهەم دێت. بە مانایەکی دیکە، ناکرێت خاڵێک بۆ سەرەتا و یەکێک بۆ کۆتایی دەستنیشان بکەین، بەڵکوو وەکوو پێشتر ئاماژەمان پێ کرد، لەناو ئەو کاتە بازنەییەدا شتێک نامێنێت بە مانای گەیانەوە. ئەوەی هەیە ئاستەیە لە وێنەیەکەوە بۆ یەکێکی دیکە، بەبێ ئەوەی بتوانین لە ڕووی مێژووییەوە یەکێکیان بخەینە پێش ئەوەی دیکەیانەوە. ئەو تەکنیکی (زەربوون)ـە، واتە بوونی ئاستە لە وێنەیەکەوە بۆ هەر وێنەیەک لە وێنەکانی ناو ئەو بازنەیەدا، دەمانخاتە ناو سیستەمی گەیانەوەوە، وەکوو ئەوەی لە ئێدیبی گەیانەوەدا دەیبینین. جیاوازییەکە لە ئایکۆندایە، کە لە نووسیندا تیپەکان و لە هونەری شێوەکاریدا هێڵ و هێنگ و فیگەرەکانن. سەیر نییە ئەگەر یەکێک لە کارەکانت دووانزدە تابلۆی لە شێوەی لوولەی وەکوو قوماش بێت، کە بە مانای یادەوریی ساڵێک کۆشاوتن. هەر ئەم شێوە لوولەییە خۆی دەلالەتی بەسنووریی کاتە، بەوەی لەسەر ڕووی لوولەکدا ناتوانین شوێنێک بۆ سەرەتا و یەکێک بۆ کۆتایی دەستنیشان بکەین. لێرەدا ئێمە لە بەردەم شێوازی گەیانەوەی فرەدەنگی (پۆلیفۆنی Polyphony)داین، بەوەی هەر کارەکتەرێک دەنگی سەربەخۆی خۆیی هەیە.
ئەگەر لە (تیۆریی پەرەسەندن)ی (داروین)دا هیچ نەوەیەک لە نەوەی پێش خۆی و هیچ لقێک لە سەرچاوەکەی ناچێت، ئەوا ئەو چەمکە لای تۆ لە شێوەی عیشقدا دەردەکەوێت، کە بە مانا پلاتۆییەکەی ئەو عیشقە بە جارێ هەڵگری دژایەتی (Contradiction) و ململانێ (Conflict)یە. وەک سەرنج دەدەین لە هەر زەربوونێکدا دوو توخم لەناو یەکدا دروست دەکرێت، کە لە لایەک لە یەکتر دەچن و لە لایەکی دیکە جیاوازن. ئەو دووانە باوەش بە یەکدا دەکەن و لە ڕۆگای ئاماژەکانی جەستەوە دایدەگمان لەگەڵ دادەمەزرێنن، کە ئەم دایدەگە وەکوو (میکایل باختین) دەڵێت مەرجی بوونی فرەدەنگییە. ئەگەر لە ئەدەب و هونەری ئێمەدا هەمیشە جەستەی مرۆیینە لە ڕۆگای خەیاڵی نێرینەوە ئامادە

کراوە، یاخود هێنراوەتە بەر چاو، ئەوە لای تۆ هەردوو ئاستەکە لەناو ئەو سیستەمی فرەدەنگی و فرەهەنگییەدا پێکەوە هەن، بە ئادەیەک ئاسان نییە سنووری جەستەی مرۆیینە و نەرینە لە یەکتر جیا بکەیەتەوە، کە وەکوو گوتمان لەناو گوتاری عیشقدا بوونەتە یەک.

سەرچاوەکان:

1- Darwin, Charles, Arternes Oprindelse, oversat af J. P. Jacobsen, Jørgen Paludans Forlag, 1990.

2- Merleau-Ponty, Maurice, Om sprogets fænomenologi, Udvalgte tekster, Oversættelse, forord og indledning ved Per Aage Brandt, København, 1999.

3- Thøgersen, Ulla, Krop og fænomenologi, En introduktion til Maurice Merleau-Ponty filosofi, Danmark, 2004

کاروان عومەر کاکەسوور

بۆ خوێندنەوەی بەشێکی تر بابەتکانی تری نووسەر کلیکی ئێرە بکەن..

شانۆکاری کورد و ترس لە ئەکادیمییەت.. شکۆ عومەر کاکەوەش*

سەرنجێکی خێرا لەبارەی ئەو بابەتەی کە چەند رۆژێکە شانۆکارانی

کردووە بە دوو بەشەوە

دخکی تا هەیە کە هەمووان دەیزانن بەام هەر یەکك لە کارەکتەرەکانی نوەندەکە بەهکاری جیاواز خی لە نەبان دەکات، ئەویش ئەوەیە ئەو بزاوتە شانییەی کە لەم جوگرافیایەدا هەیە و هەندکمان بە شانی کوردی ناوی دەبەین، لە دخکدایە کە هیچ کەسکی دەرەوەی خمان حەسوودی پە نابات. هەبەت ئەوەش بە خی چەندین هکاری هەیە کە دەکرە لەسەر بەشکیان بوەستن.
بە نمونە تاکو ئەمرە هیچ ئەزموونکی سەربەخە و خاوەن مرکی تایبەت بە خمان نەبووە و نەمانتوانیوە لە ناوەندە شانییەکانی جیهاندا بەوانی تر بین ئەمەیە کە ئمە دەیکەن و ناوی شانمان لیناوەو لەم خاە و لەوەی تریان لەوەی ئوە جیاوازترە. یاخود بە مانایەکی دیکە ئمە خاوەنی شانیەکی رەسەنی کوردی و خاوەن ناسنامە نین.
ئەمە بخی گرفتی سەرەکی ئمەیە لەم کایەیەدا، کە خی لە بنەەتدا ئەم هونەرە داهنراو و موکی ئمە نیە، بەکو نزیکەی سەد سانکە لە گەلانی دەوروبەرمان بە دەستی دوو وەرمانگرتووە. ئەمەش تا رادەیەك ئاساییە ئەگەر ئمە بمانتوانیبایە ئەم هونەرە بە کلتور و کەلەپور و ژیاری خمان ئاشنا بکەین و لە بەرئەنجامدا شانیەکی رەسەن و تایبەت بە خمان دروست بکردایە ئەوکات لە کە زر کشەی دیکە دەبوینەوە.
بە تپەینی کات ئەم هونەرە خواستراوە بە فرمە رژئاواییەکەی، لەلای ئمە قناغی ئەماتریی بەجهشت و لە سانی شەستەکانی سەدەی رابردوو و بەرەودوا، ئیدی ئارەزوومەندانی هونەری شان روویان لە ناوەندەکانی خوندنی پەیمانگا و زانککان کرد بە ئەوەی لە چوارچوەیەکی زانستیدا بنەماکانی ئەو هونەرە وەربگرن و تادەهاتیش ئەم ویستە زیاتر گەشەی دەکرد و لە ئەنجامدا ژمارەی شانکاری دەرچووی ناوەندە هونەری و ئەکادیمییەکان زیاتر دەبوو.
بەام گرفتی سەرەکی لەرەوە دروست بوو کە بریتی بوو لە سەرهەدانی ئەو ململانیەی کە سانکە لە نوەندی شانی کوردیدا لەژر ناوی ئەکادیمیەت و نا ئەکادیمیەتدا خی بەیان دەکات. کە هەردوو بەرەکە رەوایەتی بەخیان دەدەن و بەرامبەرەکەیان رەت دەکەنەوە، ئارەزوومەندان و کەسانی دەرەوەی ناوەندە فرکارییەکان پیانوابووە کە ئەوان هەقواوی نو کمەگان و هونەرکی خرسك پشکەش دەکەن و دەکرە هونەرمەند لە دەرەوەی ناوەندەکانی فربوونیش دورست ببت و داهنانیش بکات. لەبەرامبەردا دەرچووانی ئەو ناوەندانە بانگەشەی تیر و میتد و زانستیبوونی هەنەرەکەیان

دەکرد و پێیانوابوو کە چیدی ناکرێ هونەرێکی قوڕ و فراوانی وەك شانۆ بەشێوەیەکی سادە و رووکەشانە و دوور لە تۆزە زانستییەکانی دنیا پێشکەش بکرێت و هەر لە قۆناغی لێکۆڵینەوە. بگومان ئەم باسە تائەمڕۆش بەدەوامە.
بەڵام ئەگەر بەوردی سەرنج بدەین ناتوانین بزانین کە کامیان بچوونێکی تەواو دروستیان هەیە، چونکە گەر سەیری مێژوو بکەین دەبینین هەریەکەیان بە جۆرێك لە جۆرەکان راستن و چەندین هونەرمەندی داهێنەر لە دەرەوەی ناوەندکانی ئەکادیمیەت و فێربوونەوە دروست بوونە و خاوەنی داهێنانن لە بوارەکەدا. هەروەك بچوونی شانۆکارانی دەرچووی ئەکادیمیا و ناوەندە فێرکارییەکانیش دروستە کە دەبینین ئەمڕۆ لە ڕگەی فێربوون و قبووڵبوونەوە تێدا و دروستکردنی چەندین ناوەندی ئەکادیمی لەسەر ئاستی دوونیا، هونەری شانۆ گەیشتووە بە چ ئاستێك و ئاستەکانی پیشەگەری لەو هونەرەدا بەکوێ گەیشتوون!
یەکێکی دیکە لە گرفتە بەردەوام و کوشندەکانی نێوەندی شانۆی کوردی ئەوەیە، کە شانۆکار لەم جوگرافیایەدا زۆر موقنیعە و ڕۆژەیەکی زۆری ڕەهایان بە تەنها لە دبلۆم یاخود بکالۆریۆسێکدا ئیکتیفا دەکەن و ئیدی پێیوایە ئەکادیمیەت تاقڕەیە و بەس، بێئاگا لەوەی کە بەم هەنگاوە دەرفەت بۆ کەسانی لاواز و سست دەرەخسێنێت تا بخزێنە ناوەندە فێرکاریی و ئەکادیمییەکانەوە و بەهەرجۆرێك بێت دەبێت بە خاوەنی بڕوانامەی باڵا (ماجستێر و دکتۆرا) و ئیدی ئەو دەبێتە پێشەنگ و لە نەبوونی کەسانی جدی و ئەکتیڤی شانۆدا ئەو دەبێتە پێشەوو و مامۆستای زانکۆ و تۆژەر و لێکۆڵەر و … هتد بەکورتی دەبێتە خاوەنی کۆی بابەتەکە، بەڵام بەشێوەیەکی ناشرین. کە دواجار تەنها فێرخوازانی شانۆ باجە قورسەکەی دەدەن و بەشێوەیەکی شێواو هونەری شانۆ لەسەر دەستی ئەو دکتۆر و پرۆفیسۆرانە وەردەگرن و لە ئەنجامیشدا زەرەرمەندی یەکەم نێوەندە شانۆییەکەیە.
ئالۆزەوە ئیشکالیەتی سەرەکی دەستپێدەکات کە بریتییە لە بەدحاڵیبوون و دروستبوونی رق بەرامبەر ئەو چەمکەی کە پێی دەوترێت ئەکادیمییەت! کە دواجار هەر خودی شانۆکاران خۆیان لێی بەرپرسیارن و هۆکارن بۆ دروست بوونی ئەو دڕخە. واتا ئەگەر بێت و شانۆکاری کورد وەك چۆن لە سی بۆ چل ساڵی ڕابردوودا بە گرنگییەوە ڕووی دەکردە ناوەندە فێرکارییەکان بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامەی بکالۆریۆس، هەر بەو ڕوحیەت و عەشقەوە بەردەوام بوایە تا بینی خوێندنی باڵاش ئەوا بگومان ئێستا دەستەبژێرکی زۆر باشی شانۆکار-تۆژەری ئەکادیمیی بە ئاگا لە نێوەندی شانۆی کوردیدا

حزوری دەبوو و دەرفەتیش بەو جۆرە کەسانە نەدەدرا کە لەسەرەوە باسمان کرد.
بەرای من ئەو ململانێیەی کە لەسەرەوە باسکرا ئەمڕۆ بەجۆرێکی دی و لە فۆرمێکی تردا خۆی دەردەخات کە بریتییە لە ململانێی نێوان هەڵگرانی بڕوانامەی دبلۆم و بکالۆریۆس لەگەڵ هەڵگرانی بڕوانامەی باڵا. کە ئەمەشیان بۆخۆی بابەتێکی تەندروست نیە. چونکە دەکرێ ئەکتەر، دەرهێنەرێکی بەهرەمەند هەبێت و سەرکەتوو و بگرە داهێنەریش بێت. بەڵام کاتێك باسەکە دێتە سەر پیشەمەندی دەبێت هەڵوەستەیەك بکرێت و بە دروستی لەوە تێبگەین کە ئەوە خوێندنی ناوەندە ئەکادیمییەکان و خوێندنی باڵایە شانۆکار دەکاتە پیشەمەند. جا ئەم بۆچوونە بۆ کاری توێژینەوە و لێکۆڵینەوە و رەخنەگر و تارادەیەك نوسین بەگشتی هەر زۆر دروست و لەجێیە و هیچ گومانێك هەڵناگرێت، بەوەی کە کەسی ئەماتۆر ناتوانێت ببێتە رەخنەگر و توێژەر لە شانۆدا، ئەویش لەبەر یەك هۆکاری زۆر سادە و روون کە بریتییە لەوەی توێژینەوە پێویستی بە فۆربوونە و مومکین نیە کەسێك بەبێ تێپەڕین بە فلتەرەکانی ئەو نۆوەدانە بتوانێت لێکۆڵینەوەیەکی زانستی و تەندروست و پشتئەستور بە بنەما نەگۆڕەکانی بنوسێت و بڵاوی بکاتەوە. کە بەداخەوە ئەم حاڵەتیان لە شانۆی کوردیدا هەر زۆر بەزەقی بەرچاو دەکەوێت و هەرکەسێك کەی پێی خۆش بێت دوای بینینی چەند نمایشکی شانۆیی بەخستنەرووی چەند سەرنجێك، پێشگری گەورەی وەك رەخنەگر و توێژەر و نوسەری دیار دەخاتە سەر ناوەکەی، کە دواجار ئەگەر کەمێك لێی وورد بینەوە دەبینین ئەوەی کە نوسیویەتی جگە لە رەخنەیەکی وەسفیی زۆر سادە ناچێتە هیچ خانەیەکی تریەوە. بەڵام گرفت لێرەدا ئەوەیە کاتێ باس لە چەمکی ئەکادیمیەت دەکەی، راستەوخۆ ئەوان وێنەی ئەو کەسانەیان دێتە بەچاو کە ئێستا لە غیابی کەسانی جدی و ئەکتیڤ بوونەتە خاوەن بۆیاخ و ناوەندکان بەڕێوەدەبەن و تێمەتی ئەوە دەبەخشنەوە گوایە ئێمە بانگەشەی ئەوە دەکەین کە جگە لە دەرچووانی ئەکادیمیا هونەرییەکان کەس بۆی نیە نزیکی شانۆ بکەوێت!

*خوێندکاری ماجستێر لە دەرهێنانی شانۆیدا

کورتیک دربارەی ئەمانی "هیبتا'ی محمود سادق.. شمال بارەوانی

"هەپتا"شاکارەکی ناوازەی "محمود سادق"نووسەرو ئەمان نووسی میسریە،و،یەکەم چاپی لەساڵی"٢٠١٤"لە هاتە وەشان و ناودەنگەکی باشی بەدەست هەناو دەنگدانەوەیەکی گەورەی درووست کردو کەپیەکی زەری لە فرەشراو بە پەی لەستی پەفرەشترینی ئەمانەکان، بەماوەی ٣ساڵ لەوەاتی میسر، لەپلەی یەکەم و پە فرەشترین ئەمان بووەو تا ئەستا زیاد لە ٤٥جار چاپکراوەتەوە،

ئەو بەرهەمە ئەدەبییە مەزنە خەی خزاندە نەو جیهانی سینەماو فیلمەوەو لەساڵی"٢٠١٦" لەلایان "هادی الباجوری"دەرهەنەری میسرییەوە، بە پاڵەوانەتی کەمەڵەک ئەستەرەو ئەکتەری ناوداری ئەو وەاتە لەنمونەی:عەمر شەریف، ماجدلکدوانی،ئەحمەد مالیک، یاسەمین ئەئیس، دیناشەربینی، و بە بەژدای خاتونە گورانی بەژ"نیلی کەریم "و چەندان ئەکتەری تر فیلمەکی سینەمایی لە بەرهەم هەندرا.

هەپتا.ئەمانەکی ئەمانسییەو نووسەر بە ناوەڵەکەکی قوە و زمانەکی پاراو سادەو دوور لەگرە دایەشتووە،و ئەمانسیەت و فەلسەفەی ئاوەتەکردووەو چیەکەکانی تەکەڵیەکن لە خەشەویستی و ئازار.

هیەتا.هەمایە بەپەگەی بابوون و گەیشتن پلەکەمال.

دنیایەکی جیاوازە،

گەشتەکە بە جیهانی خەشەویستی.

چیەکی عیشق و ناوەو ئومەدە.

نووسەر لەو بەرهەمەیدا باس لەقەناخەکانی خەشەویستی و پەیوەندی سەزداری دەکات.لەو هەستەی مرەڤ دەدوەت ، کاتەک دەکەوەتەداوی خەشەویستی کەسەکی ترەوە.

چەمکی"هەپتا"زاراوەیەکی گریگی و یەنانیەو بەواتای ژمارە حەوت"٧"دەت و نووسەریش لەرە پەیوەندی عاتفی و هەستی خەشەویستی بە "٧" قەناخ دابەش کردووەو بە شەوەیەکی زانستی و جوایەز لەسەرخەشەویستی دەدوەت لەو حەوتقەناخەدا.

لەو حەوت قەناخەی. هەر قەناخەو جەرەک لە خەشەویستی ئەزمون دەکرەت و لەهەر ٧قەناخدا. بەپەی قەناخەکان گەانکاری بەسەر شەوەو جەری خەشەویستییەکە دادەت. خەشەویستی قەناخی منالی جیایە لە خەشەویستی لە تەمەنی هەرزەکاری

هروها خشویستی لقناخی گنجتیدا، جوایز لگ ئو خشویستییی قناخی ناوااستی تمن، کچی لهموو ئو گاانکارییانی لخشویستی ووددن،گاانکارییکان لیک مرڤدایی، تنها قناخکانی تمنی ئو کسی گاانکارییان بسردا دت و ئو گاانکارییانی قناخی تمن، دبن بی هکار بی گاانکاری لی شوو شوازی خشویستی.

چونکی مرڤ لی هرقناخک لو قناخی تمنیدا، لمندالی و هرزکاری و گنجی و ناوااستی تمندا. بئزمونی جیاوازدا تدپت و شتی تازی دبینت و وانی نوی فردبت و زانیاری و معریفی تر لو بوار وردگرت و گاانکاری لهزر و سایکلجییت و هستی دا درووستدبن.
بیکا نووسر پی وایی بوی لپوندی سزداری سرکوتووبیت و لی پیرزی چمکی عیشق تبگیت، دبت ئاگاداری ئو"۷"قناخی بیت و هر قناخک لو قوناخانی.جرک لی خشویستییو بشوازکی جیاواز کاریگری لسر بیرکردنوو دروون و شعور و کسایتی و بیارکانی مرڤ درووست دکات،
نووسر ئو حوت قناخی لگای گاانوو کمک قناخی جیاوازو چوار چیکی جوایزو چوار کسایتی، بناوکانی"ی" کی گوزارشتی لتمنی گنجتی و "ب" هرزکاری و"ج" ناوااستی تمن و "د"مندالی ، و ۷ قناخی جوایز.
قناخی:
سرتا.
گیشتن.
پیوندی.
پیبردن.
استی.
بیاردان.
هپتا.
قناخی یکم، جوانترین و پاکترین قناخی، لپیوندی.گرچی قناخکی سرشتانیو بیرکردنوو ئق تیدا ونو هست و سزکی منانی تدا زاو مرڤ لو قناخدا نازانت ئو پیوندیی هی بژاردوو، تاچند استو ئو بیاری داویتی لجی خیتی یاخود نا،
ئو قناخی ئو کسی کوتووت داوی خشویستییو، وا دزانت همو ژیان تنها ئوکاتی چرک مانسیکانییتی و بیرو هش و هشیاری تنها لو کاتدایی!.

قناخی دووەم. قناخی دان پیانان، ئەو قناخە هەردووک خۆیست ئەو شتەهاوبەشانەی نەوانیان باس دەکەن و لەخاڵە لەکچووەکانیان دەدەن،

قناخی سێیەم. قناخی پێکەوە بەستنەوەیانە، قناخی ئاوێتە بوونی ڕەح و تەکڵە بوونی دووگیان و توانەوەیانە لەیەک جەستەدا، دوای ئەوەی باسی خاڵە لەک چوو و شتە هاوبەشەکانی نەوانیان کرد.
قناخی چوارەم. قناخی سەدەمو شەکە، ئەو قناخەی هەردووک خۆیست بە ئەقڵ لەشتەکان دەوانن و ئەو سەزە زاڵەی پێشوتر پەردەی کوێری بەسەر بیرو هۆش و ئەقڵیان دابووون لادەچێت و چاوی ئەقڵیان دەکرێتەوەو چیتر دە ناتوانێت سەروەرو بیاردەرو حاکم بێت و لەجیاتی ئەقڵ و ئاوەزەوە بیاربدات و گۆپی ئاوەز بکوژنێتەوەو کۆرانە شوێن سەز بکەوێت، لەو قناخەدا، هەردووک خۆیست لەوە تێدەگەن کە پێشووتر لەبەر زاڵبوونی هەست و سەزو لایەنە عاتفییەکە نەیان توانیوە ڕاستیەکان وەک خۆیان ببینن و بەدرووستی هەڵسەنگاندن بە شتەکان بکەن و تێندرووستانە بیاربدەن، لەڕەوە تێدەگەن کە ئەوان تا ئێستا تەنها خاڵە هاوبەشەکانی نەوانیان بینیوە،لەشتەجوانەکان دووانون.
ئیدی پەردەکان لادەچەن و ڕاستیەکان ئاشکرا دەبن و نهێنیەکان خۆیان نمایش دەکەن و خاڵە جوایزەکان بەدەردەکەون و ئەو هەموو جیاوازی و پێتە ناکۆکی نەوانیان بە ڕەشن دەبەتەوەو ئەو کەم و کوڵی و ناشرینی و عەیب و عارانە دەبینن،کەپێشوتر نەیان توانی بوو بیان بینن، ئیتر و درک بە ڕاستیەکان دەکەن و یەکتری وەک ئەوەی هەیە لەواقع و حەقیقەتدا دەناسن، نەک بەو شێوە فانتازیایەی بۆی نها لە خەیاڵی خۆیان لە بارەی یەکتری دایان ڕشتبوو و لەدە و دەروونیاندا وێنەیان بە کەشابوو! ئیدی بەو چەشنە ئەوە قناخی پێی بردن بە ڕاستیەکانە.
قناخی پێنجەم،ئەو قناخەی هەردووک لایەن بەشێوەیەکی تەواو، دوور لەماکیاج و ماسک و موجامەلە، دوور لە ڕازاندنەوەو جوانکردن، دوور لە شاردنەوەو فریودان و درۆ، دوور لە خەیاڵ و فەنتازیا، یەکتری دەناسن و لە ڕاستیتی پەیوندی نەوانیان تێدەگەن.
قناخی شەشەم، قناخی بیاردانە، بیادانەکی چارەنووس ساز و یەکلاکەرەوە، دووای ئەوەی هەردووک تەرەف هەموو شتەک لەبارەی یەکتریەوە دەزانن و حەقیقەت و جەوهەری یەکتریان بە ڕەشن دەبەتەوەو پەردەو ماسک و ماکیاجەکان لادەچن و کەد و نهێنیەکان ئاشکرا دەبن.
ئیدی بیار دەدەن. ئایە پەیوندیەکیان درێژە پێبدەن و بەردەوام

بن لە خەشەویستی؟، یاخود لەرەو کەتایی بە هەمو شتەک بەنن و ئەو پەیوەندییە سەزدارییەی نەوانیان ەابگرن؟.
قەناخی هەوتەم، کەتا قەناخ، ئەو قەناخەیە کە نووسەر ناوی ناوە"هەپتا"قەناخی باەابوون و کەماە لە خەشەویستی،
ئەو قەناخەی هەردووک لایەن، دوای ئەوەی بەیاردەدەن کە خەشەویستیەکەیان بەردەوامی پەبدەن و پەیوەندیەکاکەیان نەپچەنن.
مەحمود سادق.لەدایک بووی ساەی١٩٨٧،و خاوەنی چەندین بەرهەمی ئەدەبی و ەەمانی ناوازەیە،وەک ەەمانەکانی:
"طه الغريب " ٢٠١٠ .
" بضع ساعات فى يوم ما" ٢٠١٢ .
"أنستا حياه" ٢٠١٥ .
" أنت فليبدأ العبث" ٢٠١٧ .
.....

شماە بارەوانی

دەساەتەکی گەندە دەستورەکی ساەقەت بەرهەم دەنە.. عارف

کەریم

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

مەرگەساتی بەهار.. سەویلا مەیهەمی

بۆ جەم بهەن،
لە نیشتمانی گەردەلوولدا
خاکیتر خۆنەکانم،
خەماوە

پرچی زەیتونی هیوا،
بە ددانی خاک و دەستی با،
مەزات

بۆ خاچی بەرواربکدا
فرمێسکم،
سوور بە تەمەنی خودادا

خنکانی کانی و
خەزەزی دارستان

لە ئاوێنەی شەکەی پیرەزدا،
مردنەکانمان پیر دەبە.

سنە
سویلا مەیهەمی

چـــاوەڕم تۆ بـــی.. ســـتیڤان شەمزینی

ئاگرێک لە سینگمدا بەرسێ ئەدات
بە تاقگەی پێکەنینەکەت دەکوژێتەوە
کاسە سەرکەی پڕ خەم و ڕەشبینیم هەیە
وەک خەونێک وەڕە
تەوی ئومێدی تیا بچێنە
دڵکی زەردەگەڵام هەیە
وەڕە خوێنی خەندەتی تێبکە
تا بگەشێتەوە
وەڕە گیانی گیانم
من لەگەڵ هەموو بارانێکدا چاوەڕێتم
دڵپ دڵپ ببارێیتە سەر هەستم
لەگەڵ هەموو سەرەتای بەهارێکدا
چاوەڕێم لە گوڵە نەرگزدا
تەر بنی هەناسەت بکەم
دە وەڕە ئازیزم
لەگەڵ پشکووتنی گوڵ و
هاتنی بای شەمائی شەوان
لەگەڵ کازیوەی بەیانی و
پەلە کەترە کەچەرییەکاندا
لەگەڵ فریشتەی نارنجی پێش و
هەوای سازگاری جەنەت
چاوەڕێم کە تۆ بێی

تیپی هونەری منداڵانی سلێمانی

و کنسرتی گرانی بمندان.. ئامادکردنی:علی حمشید

تیپی هونری مندانی سلمانی ،ئو تیپ چالاک و پ برهمی کل ٢٤/٦/١٩٩٠ دا دامزراو و خزمت بمندا وهونری مندا و دنیاجوان و نگاییکی مندان دکات لبوارکانی هونری شان و ئپرت و گرانی و مزیک و شوکاریدا.لهموو بن تایبتکانی مندااندا کارو چالاکی تایبتییان هبوو و پشکش بمندانیان کردوو لسلمانی و شارو شارچککانی کوردستان.خاونی کمک گرانی پروردیی ناسکن،هروها چند سیدییکی گرانیشیان برهم هناو و برامبر پشکش بقوتابخان و باخچکانی مندانیان کردوو،کمایی شانازیی بئم تیپ نازدار.پنج شمم ٣/٦/٢٠٢١ لباخچی شاری یاری سلمانی(پارکی ئازادی) بهاوکاری شاری یاری سلمانی و بسپنسری کمپانیای ئاوی سلمانی کاتژمر هشتی ئوار کنسرتی گرانی مندانیان پشکش بمندان کرد کژمارییکی زر لمندان و خزانکانیان ئامادی کنسرتک بوون.کبوو مایی دخشیی و ئاسودیی مندانی ئامادبوو.شایانی باسلم کنسرتدا (١١) گرانی خش و پروردیی پشکش کران کهی شاعیران(برزان ئحمد،علی حمشید،ئاک محمد سابیر،محمد عبدوا،داستان نوری،ستم خامش،سردار قادر،ئیسماعیل تابانی) بوون و لالین(سفین خراجیانی،محمد عتا،هڤا ئنور،هژار عوسمان،یاز نزار،مفق لهنی،مازیار بختیار)کاری مزیکیان بکرابوو،هروها لالین ئم مندا بهرمندانو پشکش کران(هوند چنر،گوناز خلیل،سیڤر ستار،ئرین کامران،لال لوقمان،ئنیا تها،نوا لوقمان،لیلیان ژین) هروها مامستا موفق عارف لهنی سرپرشتیاری تیپک بگرانی وتنیش بشداربوو لگ ژنینی فلوت،ژنیارکانیش بریتی بوون لمازیار بختیار بکمانچ و محمد عتا بگیتار و محمد مولود بعود و یاز نزار بکیبرد. هروها نژ ئکرم و ئاڤان سدیق کنسرتکیان بو دبرد.هروها ئلند ئحمد و شاتوو عتا ی (جوج و کوکو)یان دبینی کبووبوون هی زیاتر دخشکردنی مندانی ئامادبوو.

پەستەریش عیماد عەبدولقادر و پروشەریش محەمەد عەتا ئامادەیان کردبووو. بەجگە لەمانەش چەند چالاکییەکی تری منداڵان پێشکەش کران.شایانی باسە لەکۆنسەرتەکەدا ئاوەکی زۆری تایبەت بە منداڵان ئامادەکرابوو بۆ میوانەکان لەلایەن کەمپانیای ئاوی سلێمانی یەوە ، لەکۆتاییشدا بەسەر منداڵاندا دابەش کرا..تیپی هونەری منداڵان-سلێمانی لەکۆتایی کۆنسەرتەکەدا سیدی (جۆلانە)یان بەسەر منداڵاندا دابەش کرد کە (١٢) گۆرانی پەروەردەیی لەخۆ گرتبوو ،چەندە خۆشە منداڵان کە گۆرانەوە بەخۆشییەوە دوای پشووەکان لە ماڵەوە ئەو سیدییە تەماشا بکەن و ئەو کلیپانە ببینن کە لەسیدییەکەدا هەیە کە بریتین لەمگەرانییانە (باخەوان،جۆلانە، شەنگەودارا، مریشکەسور، وەرزەکان،خاوێنی، بە منداڵان،دایکم،کەروێشکە خرپن،گوندەکەم، بەفرو باران،مەشنایی)کە ١٢ گۆرانی خۆش و بەئاوازێکی دڵگیر و تایبەت بە منداڵانن.هەروەها مژدەش بەسەرجەم منداڵانی کوردستان دەدات کە لە یادی دامەزراندنی تیپەکەیاندا سیدییەکی نوێی گۆرانی پەروەردەیی منداڵان بکەن بەدیاری بۆیان بە ناوی (ئاهەنگی نوێ) کە لە ١٨ تراک پێکهاتووە.هەروەها ئەم تیپە چالاک و خەمخۆرەی منداڵان ،منداڵانی خاوەن پێداویستی تایبەتیشی فەرامۆش نەکردووە بۆیە جۆڕی یەکشەممە ٦/٦/٢٠٢١ کاتژمێر دەی سەرلە بەیانی لە هۆڵی (نابینایان) ئاهەنگێک پێشکەش بە منداڵانی خاوەن پێداویستی تایبەت و نابینایان دەکات.جۆڕی دووشەممەش ٧/٦/٢٠٢١ لە هۆڵی خاک کاتژمێر سێی پاش نیوەڕۆ بە منداڵانی خاوەن پێداویستی تایبەتی دووبارە دەکەنەوە. دەستخۆشیان لێدەکەین و هیوای سەرکەوتن و بەردەوامی بە ئەم تیپە چالاک و کارایە دەخوازین و دەستخۆشیش لە مامۆستای هونەرمەند(مەفەق عارف لهەنی) دەکەین کە سەرپەرشتیاری ئەم تیپەیە و هەمیشە لەهەوڵدایە بۆ ماندوو بوون بۆ خزمەت کردن بە منداڵانی کوردستان بە شانۆ و ئۆپەرێت و گۆرانی و مۆزیک و پێشانگەی شۆکاری.

چیرکی " گشتی کوردستان" ئاونی بشک لە مژووی کورد.. هشیارجمال

چیرکی" گشتی کوردستان" لە نوسینی " گلاوژخان"ە و لە دووتوی (١٠٤) لاپەڕە دا نووسراوە، کە شونی ووداوکان باشوری کوردستان و واتی سویدە و ژیانی چند خزانکی پنابر دبتە خوقنری ووداوکانی ناو چیرکە کاتی نووسینی چیرکە قناغکی هستیار و پە ئازارە ئویش سای (1996)ی زاینییە، کە تاکی کورد لەگەڵ گەانوە بە ئو کاتانە شەی نگریسی ناوخی بیردکوتوە.
هموو گلە زیندووکانی جیهان مژوویان هیە و تماری ابردوویان لە لایەن مژوو نووسانوە نووسراوتوە، لە تنیشت نووسینوی مژوودا لە زاری مژوونووسوە، نووسران و شاعیرانی تریش

هەویانداو ژانرکانی ئەدب وەک (چیرەک، ەەمان، شیعر) بەکاربهێنن بە کارکردن لە نەو مەژوودا.
چیرەکی "گەشتی کوردستان" بەکارهێنانی ژانرەکی ئەدبیە لە پێناو گەانەو قەناغەکی مەژووی نەتەوەی کورد کە زمانی گەرانەوەکە زیاتر لە دید و بەچوونی هاوەاتیانی ئاسایە کە چەن دەوانن سیاسەت و دەخی ئابووری و کەمەایەتی و لەکەوتەکانی شەی ناوخە لە باشوری کوردستان.
ەووداوەکان لە سەرتاوە لە وەاتی سوید دەستپەدەکات کاتەک کە دوو خەزانی کورد تاراوگەیان بە ژیان بەسەربردن هەبژاردووە ، لە پێناو مافی مانەوەشدا لە وەاتی سوید وتوویانە لە ستەمی دەسەاتی بەعس ەامانکردووە، بەەام لە ەاستدا هیچ کات ئەو خەزانانە بەشداری هیچ کارەکی سیاسیان نەکردوە و هیچ ئازار و ماندووبوونەکیان نەدیوە، ژیانی تاراوگەشیان ئەو خەیاەانەی بەیان کردوە لە ژیانەکی خەش وانەبووە، بەەکو لە پێناو پەیداکردنی بژەوی ژیانیان هەموو کارەکی سەختیان کردوە، لەبەرامبەردا زەرینەی خەەکی کوردستان کە لە ژەر دەسەاتی بەعسی دیکتاتەردا جینەساید دەکرا و بە هەموو شەوەیەک دەچەوسەنرایەوە و زمان و کلتوری دەسەایەوە، لە دوای ەووخانی دەسەاتی بەعس لە کوردستان ئازارەکانی بەردەوام بوو. چونکە شەی ناوخەی نەوان هەردوو پارتی دەسەاتدار هەموو کوردستانی گرتەوە و هاوەاتیانیش زەرترین قوربانی بوون.
دوو خەزانە کوردەکەی تاراوگە کە بە سەردان دەگەەنەوە کوردستان ساتەوەختی شەی ناوخەی نەوان هەردوو پارتی دەسەاتدار (یەکەتی و پارتی)ە، لەرەوە نووسەر لە زمانی کارەکتەرەکانەوە کە گفتوگەی ئاسایی شەوان دەکەن دەکەوەتە باسکردنی ئازارەکانی تاک بە تاکی کوردستان کە حیزبەکان لە جیاتی ئاوەدانکردنەوەی کوردستان زەرترین پارەی بەردەستیان بە شەی نەگریسی ناوخە تەرخانکردوە، و دەزگا خەرخوازیەکانی جیهانیش تاەادەیەک هەوەی ئاوەدانکردنەوەی کوردستان دەکەن.

ژیانی سەختی هەژاری و نەداری هاوەاتیان و کاسبوون بە دەنگی فیشەکی شەی ناوخە مەشکی تاک بە تاکی باشوری داگیرکردووە. هەر بەیە کاتەک کە ئەم چیرەکە دەخوەنیتەوە تەدەگەیت کە ئەو شەە ماە وەرانکەر چەن تاوەکو ئەستاش کاریگەری خەی بە جەهەشتووە، لەسەر هەموو هاوەاتیەک چەن هاوەاتی یەک نیشتمان دووچاری دابەشبوون و لەتبوون بووە لە هەموو ەوویەکەوە.
هەردوو خەزانە کوردەکەی تاراوگە هەتا لە سویدن کە بەهەی ئازارەکانی نەتەوەی کوردە وە مافی مانەویان پەدراوە، بەەام

ڕێگایان نەداوە هیچ کات منافیکانیان نزیکی سیاسەت بکەونەوە و دژی بەشداریکردنی هەر چالاکیەک بوون لە پەناو گەلی کوردیشدا بێت، هەتا لە کوردستانیش کە بە گشت گەلانبوونەوە هەرکات باسی سیاسەت بکرایە ئەوان سەریان ئازاری هەبوو بۆ باسانە و خەیان لە دوور دەخستەوە. بەڵام ئیتر ئەم جۆرە پەروەردەکردنی منا و ژیان بەسەربردنە تا ماوەیەک کاریگەری هەبوو، کاتێکی کە دووبارە کوردستانیان جیهشتەوە کچ و کوڕە گەنجەکانی هەردوو خێزانەکە لەگەڵ گەلانەوە بۆ تاراوگە بەچوونیان گەلبوو بۆ نەتەوەکەیان و سیاسەت هەربەیە بۆژداری خۆپیشاندانەکیان کرد کە لە پەناو مافی چەند هاوڵاتیەکی کورد دا ڕەکخرابوو، وە پۆلیس دەستگیریان دەکات و دواتر سەرکەنە دەکرێن لە لایەن باوکیانەوە، بەڵام ئیتر ئەو پەروەردە خراپەی باوکەکان شکستی هێنا و دیواری پۆڵاینی ڕووخا، کچ و کوڕەکان دایک و باوکیان ئاگادارکردنەوە کە ژیان کردن جۆری تریشی هەیە، تەنها پارە پەیداکردن و سەرکز کردن نیە لە گەشەیەکی نیشتمانەکەت یان تاراوگە، بەڵکو ژیان کردن هەڵوەست و بۆرگری کردنە لە زمان و نەتەوە و کلتوری خۆت، ململانێیە لە پەناو مانەوەی نەتەوەکەت نەک مانەوە لە پەناو ژیانەکی کاتی و دروستکردنی نەوەیەکی نابەرپرس، کە نیشتمان و زمان و نەتەوەی خۆی بە کەم بزانێت ، یاخود لە ژێر ناوی تر و دروستکردنی مەترسی وەهمی هەموو بەرپرسیارێتیەی نەتەوەی خۆی لە دەستبدات.

دەق و ڕەخنە.. د. عەبدوڵا ڕەحمان

ساڵەکان ماندوون و گەرانی نیوە گوتراون
دیوانەکەم لەلایەك دادنەم و داوا لە خودا دەکەم
ئەو چاکەیەم لەگەڵدا بکات
لە ڕۆژی لەدایکبوونم کەچ و باربم
دارەبازەی بەنخەشیشم بەرز بکرێتەوە ناو ڕووناکییەکی بەهەز
ئەفسوونەك خەمێوە و میوەکان کە دەکەمەوە
لاباڵەکی مەش لە خشاویان نقووم دەکەم
دەستم بە سینگەوە گرت و هەمبەی و هەمدا

هەواڵی بای جەنگی ناو چیاکانم پرسی
بەنی پیس و ناقۆڵای لوولەی تفەنگم بە هات
خۆشی لە خەم
ئازی کەروێشکەکم نەشکاندووە
مشکیشم لەکەدار نەکردووە
قاچەکم لە کۆخی کەوتنەخوارەوە داکەوتووە
ئەنگوستیلەی حیکمەتیش
لە پەنجەم بەخەبەرە و دڵت
ئەمشەو بەیان زوو دێ و زیاتر لە جارێك بسووتێ
دڵی یەکەمجارە ژیان چەترم لەسەر هەڵدەدا
دنیا سەرتایە و ساکانیش پڕوکەن
شیعرزادێیکی بە خانەکانی خودا ڕەنگاوڕەنگ بووم
بەناو خەکدا تێپەڕیم
ویستم دوا وشەیان لێ وەرگرم و دوا وشەشم ببیستن
ئەوخسارەکان گرمەی ببوون
مردنیش بەردەوام ڕووی دەدا
بیرم لە ئاسمانی بە باران کردبووەوە و هاتبووم
گوللەی گیربوو لە زمانیان دەربهێنم
کوورەی ئێتەمیش
وەك دەمی بوکانێکی دامرکاو دابخەم
تەم ڕەگاکانی گەمارێ دابوو
نارنجەك بووم
باران لە دار بەریدامەوە ناو چاڵی گوللەیەك
چڕکی عەل و حەپەل دەمخوات
نوێژی ئەستێران چاوەکانی خەڵك تاریکن
تاریکایی جیهانیشم لێ پەشە
پەویستە من ئارام بم
شیعر ئەندازەی ئازارەکانی زەوی و بیرەوەری شونپەکان
کردوومت بە خوێنی پشتی خۆت
لە گەستانی شادمانیی ئاوێتەی خاکم کە
پێشکیم بێ کتێبی خوداوەندان
درەختی بنەماڵەی شیعر
بە ژوور سەرمەوە شەرحی حاڵە
لە پەلکی یەکەمدا
کە تەختەشی ڕەوانبێژییە بنووسن ئاوێنە گۆرەکە
لە پەلکی دووەمیشدا پەیکەری سەرکردە
دڵی یەکەمجارمە چاو بەرز دەکەمەوە ناو ڕووناکییەکی بەهێز

لە ئەستێرەیەکی نزیك ورد دەبمەوە
بەپەروایی هاتوچوونی بەاچە
ئەو کاتە نەرمەی ماوە بە سبەینێ
هەڤقوڵانی ناخك کوشتیان وریابوو نەمرد
بیرکردنەوە لەو ئازایانەی دەبنە سرووشی پەشبینی
لە یەکەم ئومێددا گەشدەکەن
لە دوا ئومێدیش دەمێننەوە
بەم شێوەیە لە لەشکدا ەنگ و ووم کرایەوە
زەوی بە هەمای پەنجە گەرم بوو
ەش و سپی ەنگی تەواون و لە چاەی گوللەیەك
ستی بینینیان تکپەی
مترسیی دڵندەی تاهەتاییان تپەاند
شیعر کردنی بە یەکەم ئومێد
ئومێدی دووەمیش هەشتان وخساری پیشان نەداوین
پاراو و ئاشکرا لە خوێنمدا
هەناسەیان لەسەرخ خواردەوە
ئەویان بینی کە دەیانەوێ

* *

ووناکییەکی مایەوەی ناو قەزاخە
کەمەك دەستنووسی تەواونەکراوی دامێ
بە تاسەوە اما و فەرموو تەواویان بکە
لە ساکاریی توانیم بەم جەرە بژیم
باران بەر لە بارینی
کپلەیەکی لە دەستنووسکەی پێیداهاتبووموە
هەبژارد بێ هەچنی
لە ماتەمی بلیمەتان بگەوە
خانەی شاکارەکانی خودا ژاوەتە خانەکانتەوە
خوێنت بەرەو سووربوون دەوا و اایی پاك دەکاتەوە
دەشزانم لەناو چاەی گوللەدا دەبێ قەمکەشی
خاەی سەر ووەتی هەوری ەبوار بکەشم
بەو گەزەیش بگەم کە سکاەای لە جامەکان دەکرد
گای وروژاو بە نووکە قەچك تووەی دابووە لاە

* *

بەنی هەلکەی ووخەشی ناو هەلانە
دەکەم و ختووکەی تروکانی دەدەم
باەندە لە واتا ووت نابەتەوە و دەکەوتێ باەپژێ

سوپاس بە خودا کەروەشك گەشتخەرنەبوو
ئەگەر پەنجەم لەسەر کاغەز
ەاوی لە گەمی لە کرد
لە دەگەم مشکی دز بیخوا
چاوەوانیی و بەزارییم کەمتر دەبن
دەشمەوە خەونەکانم زوو بگرم
نەوەك سەریان لەبن باەی شکاوی
نائومەدیی بنەن و لە دەستم دەرچن

* *

قتووی دەرمانەکانم لەسەر پشتی ئەسپی
نیگا گوەاو دانا
سروودی مەستان لە حاەیان پرسیم
پەم لە عارد خشاند و لە میانەی دوو خەون
بووم بە ەووەکخەر
باەندەش بەهەوام پەوباەیان گرت
وەنەی منن ەژاونەتە باخچە گشتییەکان
بە سینگی ئارامەوە هەناسە دەخەنەوە
لە ەووداوی لەدایکبوونم ەازیم

* *

شیعرەکانم دەسەزمن و ژیانی لەوە باشتر ناژین
داواشم لە خاەبەندی کردووە واز لە ەاوەدوونانی ەستە بەنەت
ئەستا هەر ئەوەندەم لەسەرە
لە نائومەدی نەترسم و بشزانم هەوەنی ئاسوودەیی نامەیەت

* *

لەناو گەرمەی خەونەکدا ئەو ەازەم دەستنیشان کرد
گەستانی شادمانییم لە گوندەکەمە
ەوخسارە لە یادکراوەکان و باەندە تەیدا بەخەبەردەن
دار قەمتەزەکان تەواو دەنگی منن
وەك برووسکە زیندوون
وەرن کلیلی دەرگای باخم
لە وەرگرن گەپی تەدا دەپشکوە
دنیا تە ناتوانی تەبگەی جارە زەر منداەی
چەك و فەنەر و پەمووچ دادەنەم و وچانەك
شتەکی سادە ەوودەدا
وندەبم و شوەنەکەم پەنازانن
ژیان دەپارەزم و سەیری ئەو دەستانە دەکەم
کە گوشیومن بە تەوقە

لە گ□□□کشم□وە لـ□خ□م د□□وانم
بووم□تە گ□ی ز□وی بە چوارد□وری ه□مووا ندا د□سوو□□م□وە
تاج و ئ□□ماسی واقو□مانـ□کی ه□میش□یین
مانگ د□بینم د□ژی
ئ□سپی ک□وی یـ□ک□م گزنگ
د□خاتە س□رپشتی و د□تە س□ر□تای □□گا
د□پرس□ خودا ئاسمانی بـ□ بانـ□ندە یان فـ□□کە □□شنکردووە
شیعریش نق□می ئ□نگوستیلـ□ □□شند□کا ت□و□
ه□نگاوی ورچی ع□ل و ح□پ□لی پـ□ تـ□ك د□دا
تشرینی دوو□می 2018 ه□ولـ□ر

خودگ□□انەوە:
ئەو و□نانەی تەمەن، کە شیعر دەیگ□□تەوە
لە دەقی: (18/11/1965) سەباح رەنجدەردا

ژیاننامە یەک□کە لە هونەرە هەر گرینگ و زراڤەکانی م□ژووی مر□ڤایەتی، کە بەه□یەوە ئەزموونگەلـ□ك لە نەوەیەکەوە بـ□ نەوەیەکی دیکە دەگوازر□تەوە. مر□ڤ لەناو چوارچ□وەی چیر□ك و ر□مانگەلـ□ك دەژیت هەر لە چرکەی یەکەمی لەدایکبوونەوە تا ک□تا چرکەی ژیانی ک□مە□□ك رووداو و بەسەرهات و کارەکتەری ج□راوج□ر ژیانی هە□دەسو□□نن، رەنگە خ□ی بەش□کی دروستکەری ئەوان بـ□ت و رەنگیشە ئەوان بەش□کی دروستکەری خودی خ□ی بن. گرینگ ئەو لەو فەزایە دەژیت و گەشە دەکات و ه□ش و هزری فراوان دەبن و دەکر□نەوە. لەگە□ ئەوەشدا ئەو فەزایە تا رادەی داخران تایبەتییە و هەست و نەستەکانی مر□ڤ لەخ□ دەگرن، کە ئەو هەست و نەستانە تەواو کەسییە و بەهیچ ش□وەیەك ئەوی دی درکی پـ□ ناکات و ئاگاداری نییە. بـ□یە کاتـ□ك کەسـ□ك لە ژیانیدا هەو□□کی مر□ڤایەتی داوە و بەش□کی گرینگی ژیانی خ□ی بـ□ تەرخان کردووە. ئەو شەنوکەو و چرکەکانی کات و شو□نەکەی لەناو د□ و دەروونی خ□ی حەشار داوە، ئەمە سەرە□ای ئەوەش لە هەر کردەوەیەك، جا ئەو کردەوەیە دەستەجەمعی و ک□مە□ و ئاشکراش بـ□ت، نه□نیگەلـ□ك هەن کە تەنیا پەیوەستە بە کەسەکانەوە، هەموو ئەوانە دەکر□ لە چوارچ□وەی هونەر□کدا ئاشکرا بکر□ن و تەواوی مر□ڤەکانی دیکەش بەشداری پـ□ بکر□ت کە ئەویش ژیاننامەیە. لـ□رەشدا ژیاننامە ئەو کەنا□ە گرینگە دەبـ□ت کە ئەزموونی مر□ڤەکان دەگواز□تەوە و بەشداری مر□ڤەکان لە رووداو و بەسەرهاتەکان مس□گەر دەکات. کەواتە ژیاننامە هونەر□کی گرینگە و لە و□اتانی پ□شکەوتووی هزری و ر□شنبیری لەزووەوە لە گرینگی ژیاننامەی زاناو داناکانیان

گەیشتوون و بایەخکی بە وەنەیان پەداوە، بەام لە مژووی کورددا زەر درەنگ ئەو هونەرە بایەخی بەدیار کەوت و رووی تەکرا. بەگومان هەموو ئەو زانا و شاعیر و نووسەر و کەسایەتییە کوردانەی کە لەکەندا بە حاە بەرهەمەك و نووسینەکیان بەدەست دەکەوەت و ساغ دەکرەتەوە، ئەوا ئەگەر هونەری ژیاننامە رەواجی هەبووایە و ژیاننامەی خەیان نووسیبا، نەك هەر بەرهەمەکەیان بەکو قەناغە مژووییەکەش لە گەلەك رووەوە رووناك دەبوویەوە.
دیارە ژیاننامە وەکو زاراوەیەك باسکردنی ژیانی کەسەکە و لەناوەرەکی زاراوەکەوە مانای خەی بەتەواوەتی خستەتەوو، ئەمەش ئەوە دەگەیەنەت کە کەسایەتییەك چیرەکی ژیانی خەی بگەەتەوە، دیارە لەرەدا ژیاننامە یەکسان دەبەت بە خود، واتە خود دەبەتە سەنتەری گەانەوەو بەهەیەوە تەواوی هەەکانی دیکەی گەانەوە دەکەونە خزمەتی خودەوە. خود دەسەاتی تەواوی بەسەر دەقەکە دەبەت و ئاراستەی لایەنە و رەهەندەکانی دەکات. لەگەە ئەوەشدا کاتەك ئەو دەقە شیعر دەبەت، گەانەوەی خود ئاەزی و تەمومژ دەکەوەتەوە، بەحوکمی ئەوەی کە شیعر سەز و خەیاەکی فراوان لەخە دەگرەت و بەهەیەوە ماناکان بە ئاسانی خەیان نادەن بەدەستەوە. سەرەای ئەمانەش ئەوەی لە گەانەوەی ژیاننامە تاوەکو ئەستا بەرچاو کەوتووە ئەوەیە کە کەسەك تەواوی بەسەرهاتەکانی خودی خەی لە ئەزمونی ژیانکردنی باس بکات و بە ئەوی دیکەی بگەیەنەت. ((واتا مژووی ژیانی تاك و چەنیەتیی هەسوکەوتی لەناو خەکدا، هەروەها گەانەوەی ەووداو بەسەرهاتی ژیانی تاکەکە، یان دووبارە ژیانەوەی مرەڤە لەسەر ەووی لاپەەکاندا)) (نیعمە قەرەنی، 2012:16). ئەو بەسەرهاتانە تەواوی لایەنەکانی کەمەگە لەخە دەگرەت کە لە ەوانگەی خودەوە دەگەدرەنەوە. بەام کاتەك ئەو خودە شاعیر بەت و شیعر وەکو دەقەك هەدەبژرەت بە ئەو بابەتە، مەسەلەکە جیاواز دەکەوەتەوە. لەرەدا مەرج نییە هەموو ئەزموونی ژیان و وردەکاری بەسەرهاتەکانی بەدوایەکدا ریز بکات و بیانگەەتەوە، بەکو بە سوود وەرگرتن لە تەکینکی شیعر و ئیحای شیعری رەنگە تەنیا خاەك وەربگرەت و خودییەتی خەی تەیدا باس بکات، ئیدی لەو خاەوە ئاشنای گەشەنیگای کەسی شاعیر دەبین بەرانبەر بە مرەڤ و ژیان و کەمەگەوە. بەو واتایەی شاعیر لە باسکردنی خودی خەی شیعرییەتەك بەکار دەهەنەت کە لە زمانی پەخشان و گەانەوەی ئاسایی بە دوور دەبەت.
کەواتە ژیاننامە لە دووتەیی خودەوە سەرچاوە دەگرەت و هەدەقوەت، بەو واتایەی کردەوەکانی خود دەبنە جەگەی بایەخ و گەانەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنەت کە خود کردەوەکانی خەی دووبارە دەژیەنەتەوە،

بگومان لەمبارەیەوە پێویستی بە هزر هەیە بۆ ئەوەی ڕکیان بخاتەوە، کاتێك دیکارت کۆجیتۆیە بەناوبانگەکەی خۆی ڕاگەیاند (من بیر دەکەمەوە، کەواتە من هەم) ئەوا هەوێدا چالاکییەکان هزرو کردەوەکانی ژیانی مرۆڤایەتی یەکگرتوو بکات و باسیان بکات، بەڵام هەزی ئەو کارەی بەخشییە هزر و بیرکردنەوەو بە سەرچاوەی چالاکییە ژیانییەکانی لەقەڵەم دا، لەبەرانبەردا (مین دی بیران) دژی ئەو بۆچوونە کۆجیتۆکەی خۆی دەربڕی (من دەیکەم، کەواتە من هەم) کردەوەی کرده سەر مەشق و بەپێش هزری خست، وەکو ئەوەی بیەوێت بڵێت کە کردەوە، نەك هزر سەنتەر و بناغەی ژیانی ئەو مرۆڤەیە کە خاوەنی هیچ نییە، جگە لەوەی کار بکات و بەرگری بنوێنێت و بەهێزبێت لە جیهانی دەرەوەدا خۆی تۆمار بکات. لەمبارەیەوە (د. زەکەریا ئیبراهیم) پێیوایە لێرەدا مەسەلە هەڵبژاردن لەنێوان هزر و کردەوەدا نییە، بەقەد ئەوەی کە هزر و کردەوە دوو بنچینەی گرینگی ژیانن و هەڵبژاردنیش تەنیا لەنێوان ئەوەیە کە کردەوەیەك لەهزرێکی خراپە و کردەوەیەکی دیکەش لە هزرێکی چاکەخواز دێتە کایەوە (د. عبدالعزیز شرف،1998: 1) کەواتە خود لە دوو تێیی هزر و کردەوەدا خۆی دەینووسێتەوەو دووبارە لەسەر ڕووی لاپەڕەکاندا ژیان دروست دەکاتەوە:

لەمەشدا هزری خود داینەمۆی کردەوەکانییەتی و ئەو ئەزموونەی کە لە چوارچێوەی دەقێکی شیعریدا دەیخاتە ڕوو یەکانگیرێکە لەنێوان هزر و کردەوەدا. بەدیوێکی دیکەشدا دەکرێت لە دایکبوونی ئەو دەقە شیعرییەش بە کردەوەیەکی دیکەی هزری خودی شاعیرەکە لە قەڵەم بدەین و بازنەیەکی سووڕاوەی هاوکێشەی هزر و کردەوە دروست بکەین.
بگومان خود نووسینەوە یەکێکە لە جۆر و لکەکانی ژیاننامە، بەو پێیەی ژیاننامە چەند جۆرێکی هەیە لەوانەش:
1ـ ژیاننامەی گشتی: لەو جۆرە ژیاننامەیەدا نووسەر ژیانی کەمەڵەکەسێك کە خۆی دەستنیشانی کردوون دەنووسێتەوە.
2ـ ژیاننامەی تایبەتی: ئەو ژیاننامەیە تەنیا بە دەوری یەك کەس دەخولێتەوەو هەموو بابەتی ژیاننامەکە تایبەتە بە کەسێکی دیاریکراو، کە ئەمەشیان دوو لکی لێ دەبێتەوە:
أـ ژیاننامەی خودی، یان خود نووسینەوە، کە نووسەر ڕووداو و بەسەرهاتەکانی ژیانی دەگێڕێتەوە.
ب ـ ژیاننامەی بابەتی: کە نووسەر ڕووداو و بەسەرهاتی کەسێکی دیکە دەنووسێتەوە (نیعمە قەرەنی،2012 :17).
بابەتی سەرەکی ئەمە خود نووسینەوەیە کە لکەکە لە ژیاننامەی تایبەتی، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە تاك چەقی گیانەوە دروست دەکات

و هەوڵ دەدات ئەزموونی خۆی بۆ کەسانی دەوروبەری بگوازێتەوە. مەبەست لەم گوازتنەوەیە ئەگەرچی بەنەمرکردنی خودە لە کۆی ژیاندا، لە هەمانکاتیشدا سوودگەیاندنە بە کۆی هەوڵدەست و بینین و رامانەکانی بۆ ئەوەی دەوروبەر لەناخی بگەن و بیخوێننەوە.

بۆگومان خودنووسینەوە پەیوەستە بە گێڕانەوە، چونکە گێڕانەوە زەمینەسازییەکی گەورە دەکات بۆ ئەوەی خود بتوانێت گوزارشت لە خۆی و لە گشت ئەزموون و جیهانبینی بکات. بەهۆی ئەمەشەوە ژیانی وەکو چیرۆکێك بەرجەستە دەکات و لە دووتوێی ژانرێکەوە دەیخاتەوو، بەو واتایەی کە ((چیرۆکی ژیانی ـ یان چیرۆکێك لە چرکەیەکی ژیانیدا ـ لە کەمەڵك پشنیاز پێکنەهاتووە، کە بۆ هەبژاردن بشێت، بەکو دروستکراوە بەو پێیەی کە گێڕانەوەیە، ئەمەش کەمەڵك ڕوشوێن دەچەسپێنێت، کە لەگەڵ پێداویستییەکانی گێڕانەوە بگونجێت، هەروەها دەبێت لەگەڵ ـ ئەوەی ڕووداوە ـ بۆ تاك، یان ئەوەی کە تاك بیری دەکەوێتەوە بەو پێیەی ڕووداوە، بگونجێت)) (جینز بروکمبیر و دونال کربو،2015: 53). بەمشێوەیە خود نووسینەوە، یان ژیاننامەی خودی لەڕگەی گێڕانەوە دەچێتە ناو بازنەی دەربڕین و لەوێوە زەمینەی خۆاگەیاندن دەدزێتەوە. ئەمەش پەیوەندییەکی پتەو بە ژانرەکانی ئەدەب دروست دەکات و ئەدەب دەبێتە ئەو مینبەرەی کە تاکەکان خودی خۆیان تێدا دەدزنەوەو ئەزموون و ڕامان و بینینەکانیان تێیدا بە ئەوانی دی دەگەیەنن، یەکێك لەو هۆکارانەش کە وا دەکات تاك، بەتایبەتیش نووسەر و شاعیر ئەزموون و ڕامان و بیرکردنەوە و هەستەکانی ناوەوەی خۆی لەڕگای ئەزموونەکانی ژیانییەوە بە ئەوانی دی بگەیەنێت، ئەوەیە کە ((ئارەزووی هەمیشەییە بۆ نەمربوونی خودی خۆی، ئەو ئارەزووش لە کاتێکدا کە هەست بە جیاوازی و جیاکاری خۆی دەکات، دەگەشێتەوەو دەگاتە ئەوپەڕی لوتکەی دەربڕین، لەو حاڵەتەشدا هەستێکی بەهێز لەلای دروست دەبێت، کە ئەو مرۆڤکە شایەنی مانەوەیە و ئارەزووی بە نەمربوونیشی زیاتر هەڵدەکشێ، بەتایبەتیش لەو حاڵەتانەی کە هەست دەکات بە هەر هۆیەك لە هۆکارەکان لە مەرگ نزیك بۆتەوە)) (تهانی عبدالفتاح شاکر، 2002: 25)، لێرەشدا نووسەر و شاعیران هەست بە نەمانی جەستەیی خۆیان دەکەن و پێش ئەوەی مەرگ زەفەریان پێ ببات، هەوڵ دەدەن لەڕگای گێڕانەوەی بوون و ئاوەڵاکردنی خودی خۆیان، پێش وەختە نەمری بەدەست بهێنن و ئەوان دەست لە مەرگ بوێرنن و زەفەری پێ ببن.

خود گێڕانەوە مۆژوویەکی کۆنی هەیە. لە مۆژوودا گەلێك دەق هەبووە کە ژیاننامەی خودیان وەکو بنچینە وەرگرتووەو تێیدا کەسێك لەبارەی ژیانی خۆیەوە دواوە و ئەزموون و بیرکردنەوەکانی خستەتەوو. بەدرێژایی مێژووش نووسەرو شاعیران پەنایان بۆ خودنووسینەوە و خود

گۆڤانەوە بردووە، بەهۆی ئەم حاڵەتەشەوە گەلێك شێوەی جیاواز بۆ خود نووسینەوەو گۆڤانەوەی ئەزموون و ئامان و بیرکردنەوەکانی نووسەران هاتۆتەکایەوە. ئەم جیاوازییانە و لێکەوتەکانیان لە لایەن (د. معجب الزهرانی)یەوە لە سێ ئاڕاستەی سەرەکیدا کورت کراونەتەوە:

ـ ئاراستەی یەکەم: نووسەرو شاعیر خود نووسینەوە و گۆڤانەوەی بەسەرهاتەکانی ژیان و ئامان و بیرکردنەوەکان وەکو ئامرازێك بۆ ڕاگەیاندن و پرتستێکردن و ئاشکراکردنی تاوانەکانی تۆندوتیژی دەسەڵاتی ستەمکار بۆ کائینی تاك بەکارهێناوە. ئەمەش لەڕێگای بوێری نووسینێك کە خود لە پێگەی قوربانییەوە بۆ پێگەی مرۆڤێکی ئازاد و چالاك و بەرگریکار لەدژ هەموو جۆرە زوڵم و ستەمێك دەگۆڕێت.

ـ ئاراستەی دووەم: نووسەر لەڕێگای خود نووسینەوە هەوڵ دەدات بەو پەڕی ئازادی و بابەتییەوە دووبارە ئەزموونەکانی ژیانی کەسی خۆی پێك بهێنێتەوە. لێرەشدا ئامانج لە خود گۆڤانەوە ڕووبەڕووبوونەوەی دەسەڵاتی ستەمکار، یان کەمەگە نییە، بەڵکو قووڵکردنەوەی تێگەیشتنی مەرجە تایبەتی و گشتییەکانی ژیانە کە هۆشیاری خود پێك دەهێنێت .

ـ ئاراستەی سێیەم: نووسەر خود نووسین وەکو شێوەیەك بەکاردەهێنێت بۆ داشتنەوەی ئەزموونە جۆراوجۆرەکانی ژیانی لە ڕوانگەیەکی خۆشی و ئاهەنگگۆڤانەوە. کە بەهۆیەوە ئازارەکانی خود لە ڕێگای فێربوون و هۆشیارییەوە بەدیار دەکەوێت، لەڕێگای جوانییەکانی ژیان و پەیوەندییە گەرموگوڕییەکانی نووسەر کە لە وێستگەیەکی تایبەتی تەمەنی تێیدا ژیاوە (د. معجب الزهرانی، 2009: 97) .

ئەم ئاڕاستانەی خود گۆڤانەوە بواری گوزارشت کردنیان لە ژانرە ئەدەبییەکانی وەکو چیرۆك و ڕۆماندا باشتر دەخسێت، ئەمەش بەهۆی ئەو پانتاییە فراوانەی کە ئەم ژانرانە لەخۆیان گرتووە، وەلێ ئەوە بە مانای ئەوە نایەت کە ژانرەکانی دیکە نەتوانن خودنووسین لەخۆ بگرن، بەتایبەتیش شیعر کە هەر لەگەڵ بوونی مرۆڤەوە خەون و ئاوات و هەستەکانی مرۆڤی دەربڕیوەو بەشێکی گرینگی لە ژیانی خودی مرۆڤەکانی پێکهێناوە. بە واتایەکی دیکە شیعر ئەوەندە پەیوەستە بەخود کە تا ئەو ئادەیەی قووڵایی خودی مرۆڤەکان دەردەبڕێت و لەگەڵ خودی مرۆڤەکاندا شەنوکەو دەکات. هەر لەبەر ئەمەشە شیعر وابەستەی خودە و خودی مرۆڤ ئاوێنەی شیعر پێکدەهێنێت. بۆیە خودنووسین لەگەڵ شیعردا مامەڵەیەکی تایبەتی دەوێت، کە بتوانێت هەموو بیرکردنەوەو ئامان و بینینەکانی مرۆڤ لەخۆ بگرێت. لەم ڕوانگەیەوە شاعیران لە هەموو کەسێك زیاتر وابەستەی خودی خۆیان و

ژیانی تایبەتی خۆیانن، ئەو ژیانەی کە ناوەوەیان دروست دەکات و هەمیشە لە کەسانی دیکەیان جیا دەکاتەوە. بەم پێیەش شاعیر لە دەقەکانیدا نمایشی خودی خۆی بە چڕی دەکات و هەوڵ دەدات خودی خۆیان پیشانی ئەوی دی بدات.
سەرەڕای ئەوەی پێکهاتە و تەکنیکی شیعر چڕو کورت و پوختە و لە چەند وشەیەکدا دەگیرسێتەوە، کە ئەمەش بواری کەمتر بە شاعیر دەدات خودی خۆی نمایش بکات، بۆیە دەکرێت شیعر پانتاییەکی داخراو بێت بۆ خودنووسین، بەو واتایەی شاعیران لە دەقەکانیاندا بە کەمترین وشە دەبێت بینین و ئامانەکانی خۆیان باس بکەن، ئەمەش وا دەکات لەژیانی خۆیاندا لێرە و لەوێ چەند وێستگەیەکی گرینگ و کاریگەر هەبژێرن و بەپێی تەکنیکی نووسینی شیعر ئەو ئەزموونەی ژیانیان باس بکەن، لەبەر ئەوە قورستترین خودنووسین، ئەو خودنووسینانەن کە بە شیعر ژیاننامە و ئەزموونی خۆیان دەگێڕنەوە.
ئەو تەکنیك و ئامرازانەی لەدەست شاعیر دا هەیە، بۆ خودنووسین، رەنگە زۆر کەم و دیاریکراو بێت لە چاو ئەو تەکنیك و ئامرازانەی بەدەست چیرۆکنووس و ڕۆمانووسانەوە هەن، بۆیە گەلێك لە شاعیران لەڕگای بیرەوەری پەخشانئامێز ئەزموونی ژیانیان دەگێڕنەوە. ئەوانەی کە بەشیعر ئەزموونی ژیانیان دەگێڕنەوە هەمیشە ژمارەیان کەمترە، چونکە باڵادەستی و شارەزاییەکی زۆری پێویستە، سەرەڕای ئەوەش شاعیر دەبێت بە تەواوی زاڵ بێت بەسەر دەقەکەی و تەکنیکی گێڕانەوە تێکەڵی تەکنیکی شیعر بکات، کە ئەمەش کارێکی قورسە و بەهەموو کەسێك ناکرێت. لەبەر ئەوە دەقێکی شیعری خودنووسین، دەقێکی ئاڵۆز و تێکچڕژاوە، چونکە لە یەك کاتدا هونەرەکانی گێڕانەوەو تەکنیکەکانی شیعر لە بڕتەی یەك دەقدا کۆدەکاتەوە. شاعیر دەبێت جیا لەباسکردنی چەند وێستگەیەکی ژیانی، لەهەمانکاتیشدا ئاگاداری تەکنیکەکانی شیعر بێت و لێیان لا نەدات.
لەم چوارچێوەیەدا (سەباح رەنجدەر) دەقێکی شیعری بە بەشێك لەوێستگەکانی ژیانی تەرخان دەکات و لە چوارچێوەی هونەری شیعری و هونەرەکانی گێڕانەوە، خودنووسین بە جێ دەگەیەنێت. لەم دەقەدا ناونیشان کە (18/11/1965)ە. ناونیشانێکی سەرنج راکێشە، چونکە ناونیشانی دەقەکە پیت و وشە نییە، بەڵکو ژمارەیەـ ئەو ژمارەیەش کاریگەری لەسەر وەرگرتنی دەقەکە هەیە، چونکە بەکارهێنانی ژمارە بۆ ناونیشان خۆی لە خۆیدا جۆرێك لە تەمومژ و ئاڵۆزی هەدەگرێت. لەهەمان کاتیشدا کەمەڵك پرسیاری لەهەناوی خۆیدا هەدەگرێت و خوێنەر عەوداڵی ئەوە دەکات بەدوای وەڵامەکاندا بگەڕێت. ئەگەر لە ڕوانگەیەکی مۆڤوویی لە بەکارهێنانی ژمارە لەناو ئەدەبیاتدا وردبینەوە. دەبینین کە ژمارە ڕۆڵی خۆی لە ناو ئەدەبیاتدا گێڕاوەو

لە گەڵك دەقدا پەنای بۆ بردراوە، بەتایبەتیش لە ئەفسانەدا ژمارە کاریگەری و قورسایی خۆی هەیە، هەر بۆ نموونە ژمارە (7) لە ئەفسانەکاندا خاوەن هێزکی تایبەت و سیحراوییە و کۆدکە بۆ گەڵك شت بەکاردەهێنرێت و چارەنووس دەخوێنێتەوە. بۆیە بەکارهێنانی ژمارە لەلایەن (رەنجدەر) بۆ ئەو دەقە هەڵەمەکی و لە خۆوە نەبووە، بەڵکو مەبەست و ئامانجکی دیاریکراوی هەبووە. پێش هەموو شتێك ئەو ژمارانە هەر ژمارەی ئاسایی نین، بەڵکو مێژوون، واتە :دەلالەتە لە کات، کاتەکە پێکهاتووە لە رۆژ و مانگ و ساڵ. کەواتە: لێرەدا ناونیشان سێ پارچەی کاتی کۆکردۆتەوەو ئاماژەی بە سێ کاتی جیاواز داوە، کە ئەمەش لە خۆیدا قورسایی و پێگەیەك بە ناونیشانەکە دەبەخشێت و دەرگای گومان و پرسیارگەلێك دەکاتەوە کە خوێنەر وا لێ دەکات هەڵوەستەی لەبەرانبەردا بکات و خۆی پەیوەستی دەقەکە بکات و بەدوای وەڵامدا بگەڕێت. دیارە ناونیشان کلیلی کردنەوەی دەرگای دەقە و بەهۆی ناونیشانەوە دەتوانین بچینە ناو کۆشك و تەلاری دەقەوە. ناونیشان یەکەم پارچەی دەقە کە بەرکەوتەی راستەوخۆی لەگەڵ خوێنەر دروست دەکات. بۆیە تا ناونیشان بەهێز و ئامانجدار بێت ئەوەندە بەرکەوتەکەی بەهێزتر دەبێت و زیاتر خوێنەر گیر دەی خۆی دەکات. ئەگەر بەوردی لەناونیشان وردبینەوە، دەلالەتە بۆ رۆژکی ساڵ. واتە: قورسایی ناونیشانەکە لە رۆژکدا کۆکراوەتەوە. چونکە کاتێك بەروارێك بەم شێوەیە دەنووسرێت، زیاتر مەبەست لە رۆژەکەیە، بە بۆ ئەوەی مانگ و ساڵەکەش فەرامۆش بکرێن. بەڵام قورسایی رووداوەکە زیاتر لەو رۆژەدا کۆبۆتەوە و نووسەر ئەگەرچی مەبەستی ساڵ و مانگیشە، بەڵام دیارە رۆژەکەش لەهەمووان گرینگتر بووە. بە وردبوونەوەو خوێندنەوەی ناوەرۆکەکەی زیاتر لەمەبەست و ئامانجی شاعیر دەگەین کە بۆچی ئەو بەروارەی کردۆتە ناونیشانی دەقەکەی، چونکە ناونیشانێکی وەها راستەوخۆ هیچ تێگەیشتنێك و کۆدێك نادەت بەدەستەوە، وەلێ کاتێك پەیوەستی دەکەین بە ناوەرۆکەکەیەوە، ئەوا یەکسەر ئامانج و مەبەستی ئاشکرا دەبێت. بەتایبەتیش کە ناوەرۆکی دەقەکە خود گۆرانەوەیە، واتە: گۆرانەوەی ژیانی رابردووی شاعیرە، ئەمەش واتای ئەوە دەگەیەنێت ژیاننامەی شاعیر دەبێتە چەقی پێکهێنانی دەقەکە، بۆیە شاعیر بەرواری لەدایکبوونی خۆی، راستەوخۆ دەکاتە ناونیشانی دەقەکە. کەواتە ئەو ژمارانە ئاماژە بە رووداوێك دەکەن، ئەویش رووداوی لەدایکبوون و هاتنە سەر تەختی شانۆی ژیانی شاعیرە. لێرەدا خوێنەر یەکاست لە ناونیشانەوە بەرکەوتەی لەگەڵ خودگۆرانەوە دەبێت و رووداوێکی گەورە کە لە دایکبوونی شاعیرە دەبێتە سەرەتای دەستپێکی ئەو خود گۆرانەوەیە، بەدیوێکی دیکەدا شاعیر تەنانەت سوودی لە ناونیشانیش

بینیوه بۆ گۆرانەوەی ژیاننامەکەی. کەواتە: ناونیشان سەرەتای ئەوەی کاتە و ئاماژە بە پارچەکانی کات دەکات، لەناوەڕۆکیشدا ئاماژە بۆ رووداو دەکات، کە ئەویش رووداوی لە دایکبوونی خودی شاعیر خۆیەتی. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ناونیشان وەسف، یان ستایش نەبووە، بەڵکو بەشێك بووە لە خودگۆرانەوەی ژیانی شاعیرەکە خۆی. ئەمەش بەهۆزی بۆ دەقەکە دروست کردووە و خوێنەری ڕاکێشاوە بۆ ئەوەی هەوڵ بدات بزانێت لەو بەرواڕە چی ڕوویداوە .
بەتایبەتیش شاعیر لە دەستپێکی دەقەکەیدا ئاماژەکانی ڕاستەوخۆ بە ناونیشانەوە بەستاوەتەوە، دەستپێکی هەر دەقێکیش گرینگی و بایەخی هونەری خۆی هەیە، چونکە دەستپێك زەمینەخۆشکەرێکە تاوەکو خوێنەران بتوانن بە ئاسانی و بە بێ زەحمەت لە خوێندن بچنە ناو دەقەکەوە. دەستپێك وەکو هونەرێك ستراتیژ و ڕایەڵەکانی گشتی دەقەکە دروست دەکات، لەوڕوە نووسەر هەوڵ دەدات کرێکی بابەتەکەی بۆ خوێنەران ئاشکرا بکات. چەند دەستپێك بەهۆز و سەرنج ڕاکێش بێت، ئەوەندە دەقەکە بەهێز دەبێت و خوێنەر کەمەندکێش دەکات بۆ ئەوەی بچێتە ناوەڕۆکی دەقەکەوەو بەردەوام بێت لەسەر خوێندنەوەی دەقەکە. ئەگەر سەیری دەستپێکی ئەو دەقەش بکەین کە بەمشێوەیە دەست پێ دەکات:

ساڵەکان ماندوون و گەرانی نیوە گوتراون
دیوانەکەم لەلایەك دادەنێم و داوا لە خودا دەکەم
ئەو چاکەیەم لەگەڵدا بکات
لە هەژی لەدایکبوونم کەچ و باربم (سەرەتا وشە بوو: 3)

دەبینین ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە ناونیشانەوە، بەواتایەکی دیکە ناونیشان بەردەوامی بەخێی دەدات و لە دەستپێکدا هەستە سەرەکییەکانی دادەڕێژێتەوە. خود گۆرانەوە، یان ژیاننامەی خودی پەیوەستە بە کاتەوە و بەواتای گۆرانەوەی کاتی ڕابردوو دەگەیەنێت. کەواتە ماددەی خامی خودگۆرانەوە کاتە، ئەو کاتەشە کە بۆبەی پشتی دەقی ژیاننامەیی پێکدەهێنێت، ئەو ئاماژەیە لە دەستپێکدا بەووونی بەدیار دەکەوێت و یەکەم وشەی دەقەکە بە (ساڵەکان) دەست پێ دەکات. ساڵەکان، واتە: کێی گشتی ئەو کاتانەی کە شاعیر تێیدا ژیاوە، بەم شێوەیە هەر لە یەکەم وشەی دەستپێکدا شاعیر ستراتیژ و ڕێگای بینینی بۆ خوێنەران ڕۆشن کردۆتەوە کە دەقەکە ژیاننامەییە و باس لە ساڵانی ڕابردووی ژیانی دەکات. ئەو ڕوون کردەوەو ناسینەی کە شاعیر ویستوویەتی لە دەستپێکدا خوێنەرانی پێ ئاشنا بکات بەوە دەستی پێکردووە (ساڵەکان ماندوون و گەرانی نیوە گوتراون) واتە قورسایی دەستپێك کاتە، ئەو کاتەی کە شاعیر لەناویدا ژیاوەو لە

ئێستا کۆتایی هاتووە و شاعیر هەوڵ دەدات لە ڕێگەی دەقەوە دووبارە بچێتەوە ناو ئەو ژیانە ڕابردووەو زیندووی بکاتەوە. لە هەمانکاتیشدا لە ڕێگەی ئەو دیرەی یەکەمەوە ئاماژە بەو هەموو نەهامەتیی و ناخۆشییە دەدات کە لەناو ژیانیدا ئەزموونی کردووە و ساڵەکان ماندوون بە واتای هیلاکی و ناخۆشی ڕووداوەکانی تەمەنی شاعیر دێت و لەوەوە شاعیر کە ئێستا لە ژیاندا ماوە گەلێك ئاوات و ئارەزووی هەبووەو بەشکیان بەزیندوویی مردوون و بەشکیان ڕەنگە تا نیوە جێبەجێ کرابن، گرانی نیوە گوتراون دەلالەتەکە کە هێشتا شاعیر لە ژیاندا ماوەو هەوڵی بەدیهێنانی خەون و ئاواتەکانی دەدات. لەم دێرەوە ڕاستەوخۆ ناونیشان و دەستپێك لەناو بڕگەی یەك ستراتیژدا تێکەڵ دەبن و خودگەڕانەوە ڕەنگدانەوە دەکەن.

دیوانەکەم لەلایەك دادنێم و داوا لە خودا دەکەم
ئەو چاکەیەم لەگەڵدا بکات
لە خۆژی لەدایکبوونم کەچ و باربم (سەرەتا وشە بوو: 3)

هەر لە دەستپێکدا شاعیر پێناسەی خۆی و کارو پیشەی خۆی دەکات و دەستەواژەی دیوانەکەم لەلایەك دادەنێم ئەوە دەسەلمێنێت کە شاعیر بوون پیشەکەیەتی و لەو ڕێگەیەوە شاعیر بەشکی گرینگ لە ژیانی خۆی بە وەرگر ئاشکرا دەکات و هەوڵ دەدات لە پیشەی شاعیری خۆی دوور بکەوێتەوە، بە ئەوەی بتوانێت ژیاننامەی خودی خۆی دوور لە کاریگەری و کارتێکردنەکانی شاعیربوونی بگێڕێتەوە، بۆیە ئاماژە بە ڕۆژی لە دایکبوونی خۆی دەکات و لەگەڵ ناونیشانی دەقەکە ڕێك دەکەوێتەوە کە ڕووداوی لە دایکبوونی خۆیەتی، دووبارە لێرەدا ناونیشان و دەستپێك تێکدەئاڵێن و ستراتیژییەتی دەق دادەڕێژن. لەو دەستپێکیدا شاعیر ساتی لە دایکبوونی زۆر بە ڕوونی لەڕێگای ناونیشانی دەقەوە دیاریکردووە. لەهەمانکاتیشدا بە دەستەواژەیەك ژیانی خۆی کورت و پوخت کردۆتەوە کە دەڵێت (لە خۆژی لەدایکبوونم کەچ و باربم) بە واتای ئەوەی کە ژیانێکی تژی لە ناخۆشی و نەهامەتی هەبووە، کەچ و بار پێچەوانەی نیشتەجێییە، ئەوی یەکەمیان بارێکی ناسەقامگیر و ناچەسپیوەو کە هەمیشە لە گواندایە، وەلێ ئەوەی دووەمیان بارێکی چەسپاوەو سەقامگیرە کە گرانی زۆر سست و لەسەر خۆیە. بۆیە دەبینین لە دەستپێکدا شاعیر هەم ڕۆژی لە دایکبوونی خۆی دیاری دەکات و هەمیش ڕۆژگاری ژیانی خۆی باس دەکات. بگومان هەر کەسێك لە دایك بێت، دەشمرێت، واتە: هەموو سەرەتایەك، کۆتاییەکی هەیە، بۆیە شاعیر هەر لەو دەستپێکدا سەرەای ئەوەی دووبارە جەخت لەسەر ناجۆری ژیانی دەکاتەوە، ئارەزووی مردنێکی

باشتر لە چاو ژیانی دەکات، کاتێك دەڵێت: (دارەبازەی بەنخۆشیشم بەرز بکرێتەوە ناو ووناکییەکی بەهەز) دارە بازە وەکو کەدکە کە شاعیر بە مەرگی بەکارهێناوە، دەکرێت لێرەدا پرسیاری ئەوەش بکەین کە بە راستەوخۆ (مردن، مەرگ) ئەو وشانەی بەکارنەهێناوە، دیارە بوونی دارەبازە هێشتا جەستەی کەسەکە لەناو ژیاندا ماوەو نەچێتە ژێر گڵ، لەکاتێکدا مردن و مەرگ هەموو شتێکی بڕاندێتەوە و کۆتایی هاتووە، چونکە شاعیر هێشتا لە ژیاندا ماوە دارەبازە ئەو هیوایەیە کە هێشتا بە جەستەش بێت لە ژیاندا دەمێنێتەوەو ئارەزووی ئەوە دەکات بە رووناکی بگات و لەو شەوە تاریکەکی ژیانی رزگاری ببێت. دەقی شیعری دەقێکی هێمادار و پڕ لە رەمزو کێدە و رستەکانی کورت و پوختن، بۆیە بە باسکردنی بابەتێکی وەکو ژیاننامە، قورسە بتوانرێت تەواوی وردەکارییەکانی رێژانەی ژیان و بەسەرهاتەکانی تێدا تۆمار بکرێت. لەبەر ئەوە شاعیر بە ناچاری بەشێك لەوێستگە گرینگەکانی ژیانی هەبژاردووە، ئەو وێستگانەی کاریگەری و کارتێکردنێکی قووڵیان لەسەر ئەو و کۆمەڵگەکەی هەبووەو رامان و بینینەکانی ئەویان گۆڕیوەو هەستەکانیان خەملاندووە. لەبەر ئەوە شاعیر پەنای بۆ (وێنە چیرۆك) بردووەو هەوڵی داوە لەرێگای وێنە جۆراجۆرەکانی ژیانییەوە بەشێك لە هەوێست و تێڕوانییەکانی خۆی باس بکات، لە یەکێك لەو وێستگانەی ژیانی و لە رێگای وێنە چیرۆکەوە باس لە نەهەماتییەکانی شەوی ناوخۆ دەکات:

هەواڵی بای جەنگی ناو چیاکانم پرسی
بۆنی پیس و ناقۆڵای لوولەی تفەنگم بە هات
خۆشی لە خۆم
ڕازی کەروێشکەکم نەشکاندووە
مشکیشم لەکەدار نەکردووە (سەرەتا وشە بوو: 4)

لێرەدا شاعیر ژیانی خۆی لەناو چوارچێوەی شەوی نەگریسی ناوخۆیی دەگێڕێتەوە، بگومان لەگەڵ هەڵدانەوەی ئەو لاپەڕە ڕەشانەی مێژووش، هەوێستی شاعیر لەبەرانبەر ئەو کارە نەگریسەیە ڕوون و ئاشکرایە و بەتوندی دژی ئەو کارەیە و بە بۆنکی پیس لە مێژووی نەتەوەکەی و لە مێژووی خودی خۆی دایدەنێت. پرسینی هەواڵی جەنگ بەو مانایە دێت کە شاعیر روانین و بیرکردنەوەی ئەوەیە ئەو جەنگە لەبەرانبەر دوژمن ئەنجام بدرێت، بەڵام بە داخەوە برایەکان دەستیان چەتە خوێنی یەکتر، ئیدی ڕووبارێك خوێن ڕێچکەی کردووەو بەدەستی یەکترییەوە وشك نابێت و بەردەوام لە ڕەوکردنداید. ئەو کارە قێزەونە مرۆڤ فڕی ئەوە دەکات کە هەمیشە تووندەو و تاوانبار بێت

و له هەموو بەهایەکی مرۆڤایەتی ببەخشرێت. شاعیر خۆی لەگەڵ ئەو جۆرە مرۆڤانە بەراورد دەکات، لەوێنەیەکی شیعریدا ئەوە روون دەکاتەوە کە ئەو تەنانەت رازی کەروێشك و مێشکیشی لەکەدار نەکردووە، چ جا لەوەی کە مرۆڤێك خەتانی خوێن بکات. ئازارەکانی ئەو شەڕە نەگریسەی برایەکانی چیا، ئەوەندە بەسێیە شاعیر لەدوای خۆ ناساندن و چەسپاندنی رۆژی لە دایکبوونی یەکەاست دەچێتە سەر ئەو بابەتە، ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێت کە کاریگەری و کارتێکردنێکی گەورەی لەسەر دەروونی شاعیر دروست کردووە، هەبژاردنی وەها بابەتێك بۆ ئەوەی وەکو یەکەم وێستگەی ژیانی شاعیر ئەو روون دەکاتەوە کە خودی شاعیر لەژێر کاریگەری ئەو مۆژووە سوور و رەشەوە گۆاوەو کەوتۆتە ناو بارودۆخێکی دیکەوە. بارودۆخێك ئێش و ئازارێکی بۆ وێنەی لەگەڵ دروست کردووەو ناخی شاعیری هەژاندووە. هەر لەبەر ئەوەشە شاعیر باسی منداڵی خۆی ناگۆتەوە وەکو وێستگەی سەرەتا، چونکە منداڵی جیهانی بۆ تاوانی و پەپوولەییە، بەکو جیهانی دێندە و خوێن ۆشتن دەکاتە سەرەتا. بەدیوێکی دیکەدا شاعیر دەیەوێت پێمان بڵێت ئەو شەڕە نەگریسانەی برایانی چیا منداڵی ئێمەیان کوشت و هەرگیز مرۆڤی کورد نەیتوانیوە قێناغی منداڵی بژیت و خەون و جوانییەکانی ئەو قێناغە بکاتە ملوانکەی هەگرتنی بۆ تەمەنەکانی دیکە، بەکو ئەو جەنگە ملوانکەیەکی لەملی مرۆڤی کورد داناوە کە بەخوێنی برایەکەی خۆی دروست کراوە. شاعیر تەنیا بە نیشاندانی وێرانەی خودی خۆی وەکو لکەوتەی شەڕی براکوژی ناوەستێت، بەکو وێرانەی خەك ومیللەتەکەشی وێنا کردووەو پیشانی داوە:

بەناو خۆکدا تێپەڕیم
ویستم دوا وشەیان لێ وەرگرم و دوا وشەشم ببیستن
ۆوخساڕکان گرمۆلە ببوون
مردنیش بەردەوام ۆووی دێدا
بیرم لە ئاسمانی بە باران کردبووەوە و هاتبووم
گوڵڵەی گیربوو لە زمانیان دەربهێنم
کوورەی ئێتەمیش
وەك دەمی بوکانێکی دامرکاو دابخەم (سەرەتا وشە بوو: 4)

بارودۆخی خەك وەکو دەرئەنجامی شەڕی نەگریسی ناوخۆ گەلێك دژوار بووەو شاعیر لەخودی خۆیەوە خودی ئەوانی دیکەمان بۆ روون دەکاتەوە لە چەند وێنەیەکی شیعریدا کە زیاتر پەنای بۆ هێما خەمبار و دێتەنگییەکان بردووە، هەوێداوە ئەو بارودۆخە وێنا بکات و رووخساری مرۆڤی سەردەمی شەڕی برایانی چیا و مردنە بەردەوامەکان

پیشان بدات. لەهەمانکاتیشدا هەوڵستەکان دژی ئەو شەڕە روون دەکاتەوە دەستەواژەی گوللەی گیربوو لە زمانیان گوزارشتی لەو باوردەخە کردووە کە دەسەڵات هەمیشە بە گوللە وەڵامی داواکاری و داخوازییەکانی جەماوەرەکەی{ داوەتەوە و هەوڵی دەمکوتکردنی هەموو دەنگێکی ناڕازیی داوە. سەرەڕای ئەوەش خودی شاعیر هەوڵی ئەوەی داوە ئەو شەڕە کە وەکو کووڕەیەکی ئەتەمە دابخات و تا هەتا دابمرکێتەوەو خەڵکی لەدەستی رزگاریان ببێت. شاعیر کاتێك لە خودی خۆیەوە دەچێتە ناو جەماوەرەوەو لەوێشەوە وێنەکە گەورە دەکاتەوەو وێنای جیهانی سەردەمی ژیانی خۆشی دەکاتەوە:

تاریکایی جیهانیشم لە پێشە
پێویستە من ئارام بم
شیعر ئەندازەی ئازارەکانی زەوی و بیرەوەری شوێنپێکان
کردوومت بە خوێنی پشتی خۆت
لە گۆستانی شادمانیی ئاوێتەی خاکم کە
(سەرەتا وشە بوو: 5)

شاعیر بارودۆخی سەردەمی ژیانی دەخاتەوو کە ئەویش وەکو خودی خۆی و نیشتمانەکەی تاریکە، بەڵام ئەو تاریکیانە جیاوازن، تاریکی خودی خۆی، تاریکایی مرۆڤکە بە دیدێکی شاعیرییەوە پێی ناوەتە جیهان و دەیەوێت بوونی خۆی لەو جیهانەدا بچەسپێنێت، تاریکایی نیشتمانیش لە ژێر چەپۆکی داگیرکاری و شەڕی برایانی چیادا نقووم بووە، وەڵێ تاریکایی جیهان لە بێدەنگی و بێ هەڵوێستی بەرانبەر بە نەتەوەکەی و خوێنشتنی مرۆڤکانەوە سەرچاوەی گرتووە واتە: تاریکی جیهان چەند قاتی تاریکی خودی خۆی و نیشتمانەکەی قورسترە، چونکە هەموو ئەوانەی لە ژیانی خۆی و خەڵکیدا روو دەدەن لە ئەنجامی بێ هەڵوێستی و بێدەنگی جیهانی دەرەوەیە. بۆیە شاعیر لە ئاست ئەو زوڵمە گەورانەوە داوای ئارامی لە خودی خۆی دەکات و ڕێگای شیعر هەڵدەبژێریت، بێ ئەوەی پەیام و ڕامانەکانی بە ئەوانی دیکە بگەیەنێت. ئازارەکانی زەوی و بیرەوەری شوێن و مرۆڤەکان، خودی کەسەکە دەکەنە شاعیر و شاعیر شیعر دەکاتە خوێنی خۆی. بەو واتایەی چۆن مرۆڤ بێ خوێن توانای ژیانی نییە، شاعیریش بەبێ شیعر توانای ژیانی نییە. کەواتە: شیعر دەبێتە یەکێك لە نەریتە ڕۆژانەییەکانی شاعیر و هەمیشە بەهۆی شیعرەوە دەژیت. لەم وێستگەی ژیانیدا شاعیر لە دوای باسکردنی شەڕی برایانی چیا، وێستگەیەکی دیکەی گرینگی هەڵبژاردووە بێ باسکردن، ئەویش بوون بە شاعیر و خووگرتن بە شیعرەوە بووە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت شاعیر بێ دەربازبوون لەو

باوردخە ناهەمواره پەنای بە ئەدەب و شیعر هەناوەو ئەو رەگەیەی بە باشترین رەگە هەبژاردووە و ئەمەی لە بەرانبەر ئەم هاوکەشەیەدا وەستاندووە، کە ئەویش شەی براکوژی بەرانبەر بە شیعر.

ئەم هاوکەشە ژیانی سەرەتایی شاعیری پەکهەناوە و هەویداوە لە چەند وەنەیەکی شیعری و بە چەند وەستگەیەك لە خود گەانەوەدا روونیان بکاتەوە. لەو هاوکەشەیەدا شاعیر دوای ئازارەکی زەر لەدەست لەکەوتەکانی شەەوە، ئەو هەمیشە لەبەری شیعر بووە و ئەوی هەبژاردووە. شاعیر سەرکەوتووانە شیعری وەناکردووە بەوەی کە دەربازبوونە لە نەهامەتییەکانی شەە. لەهەمانکاتیشدا ژیانی لەنەوان دوو بژاردە داناوە کە یەکەکیان شیعرەو پەچەوانەی دەخی شەە و هەبژاردنی ئەو دوو دەخەشی بە مرەڤەکان بەجەهەشتووە، ئەو خەی لەو خود گەانەوەیە ئاماژەی بە چاکەی هەبژاردنی خودی خەی بە شیعر کردووە و هەویشی داوە خەك لەوە بکات کە ژیان بە هەی شیعرەوە دروست دەبەت و لەرەگای شیعرهوە پردی خەشنوودی دروست دەبەت و بەختەوەری فەراهەم دەکرەت. شاعیر روونتر ئەو هاوکەشەیە روون دەکاتەوە:

کە تەختەەشی ەوانبەژییە بنووسن ئاوەنە گەورەکە
لە پەلکی دووەمیشدا پەیکەری سەرکردە
(سەرەتا وشە بوو: 5)

لەرەدا شیعری بە تەختەەشی ژیان وەناکردووە، هەموو کەسەك کە شیعری هەبژارد دەتوانەت خودی خەی بنووسەتەوەو ئازادانە بەیار لە ژیانی خەی بدات و بوەرانە بیرکردنەوەکانی بەیان بکات و ببەتە ئەو ئاوەنە گەورەیەی کە هەموو کەسەك خەی تەدا ببینەتەوە. لەبەرانبەر هەبژاردنی شەە، پەیکەری سەرکردەیەك هەدەبژەرەت کە ئەو بەیار لەسەر ژیانت و بیرکردنەوەو خواردن و خواردنەوەت دەدات و دواجاریش بە بەیاری ئەو دەبەت بمریت و خوەنت لە کاسەیەکدا پەشکەشی بکەیت. ئەمە چوارچەوەیەك بووە کە شاعیر تەیدا ژیاوەو پەگەیوە:

بەم شەویە لە لەشەکدا ەەنگ و ەووم کرایەوە
زەوی بە هەمای پەنجە گەرم بوو
ەەش و سپی ەەنگی تەواون و لە چاەی گوللەیەك
ەستی بینینیان تەکپەەی
مەترسیی دەندەی تاهەتاییان تەپەەاند
شیعر کردنی بە یەکەم ئومەد
ئومەدی دووەمیش هەشتان ەوخساری پیشان نەداوین

(سەرتا وشە بوو: 6)

شاعیر لەناو ئەو بارودخەدا دروست بووەو رەنگ و رووی کراوەتەوە، لەناو ئەو هاوکشەیەی شەو شیعردا ژیاوە کە شاعیر بە ەشوسپی وەنای کردووە، لەنوانیشاندا شاعیر رووی لە سپییەکە کردووە و شیعری کردتەوە ئارامی خودی خی و بە یەکەم ئومەدی داناوەو لەوەوە چاوی لە هیواکانی دیکە گرتووە کە هشتا ماون رووخساریان پیشان بدەن و ئارەزوو و ئاواتەکانی شاعیر بەدی بهنن.
لەبەشکی دیکەی گانەوەکەیدا شاعیر ئاماژە بە ئەزموونی شیعرنووسینی خی دەدات و رەوشونی نووسینی شیعر و کەشی ناوەوەی خودی خی باس دەکات:

ووناکییەکی مایەوی ناو قزاخە
کەمەك دەستنووسی تەواونەکراوی دامە
بە تاسەوە اما و فەرموو تەواویان بکە
لە ساکاریی توانیم بەم جەرە بژیم
باران بەر لە بارینی
کەپلەیەکی لە دەستنووسەکەی پەیداهاتبوومەوە
هەبژارد بە هەچنی
لە ماتەمی بلیمەتان بگەوە
خانەی شاکارەکانی خودا ژاوەتە خانەکانتەوە

(سەرتا وشە بوو: 7)

شاعیر هەزی نووسینی شیعری بە ئەو رووناکییە گەاندتەوە کە دە بەو تاریکییەی دەدات کە خی و نیشتمان و جیهانەکەی گرتووە، ئەو رووناکییە دەبەتە هەونی شیعر و دەستنووسەکانی ژیانی پە دەبەخشەت و داوای لە دەکات تەواوی بکات، ئەو جەرە ژیانەی شاعیر وای کردووە هەمیشە بە شیعر بژیت و لە رووناکیدا بمەنتەوە، تاوەکو بەرەو مەنزەگای ئەوین و خەشنوودی بەوات و لەگە خەیدا وشیارییەکی درەوشاوە بهەنتەکایەوە کە بەهەیەوە وەکو بارانەك هەەچنی کردەوەکانی ژیانی پە بکات:

ئەگەر پەنجەم لەسەر کاغەز
اوی لە گەمی لە کرد
لە دەگەم مشکی دز بیخوا
چاوەوانیی و بەزارییم کەمتر دەبن
دەشمەو خەونەکانم زوو بگرم
نەوەك سەریان لەبن بای شکاوی
نائومەدیی بنەن و لە دەستم دەرچن

(سەرتا وشە بوو: 7-8)
ئەو چونکە مەبەستی هەنانەکایەی دنیایەکی دیکە و هەشیاربوونەوەیەکی درەوشانەوەی گەرەکە، بەیە هەرگیز بیر لە خیانەتکردن لە شیعر و وشەو ەستەکان ناکاتەوە، کاتەکیش لە رەژگاردا گەر دووچاری جەرەك لەو ناەاستگەییە بووە، بوەرانە دان بەوەدا دەنەت کە هەموو نووسینەکانی دەکاتە خەراکی مشکەکی دز و لە بەبەری دەبەت. شاعیر چونکە لەناخی خەیدا هەگری کەمەەك پرەنسیپ و بیروباوەە هەرگیز بیر لەوە ناکاتەوە لە وشە و ەستەکان جیا ببەتەوە رەچکەیەکی دیکە هەبژەرەت، هەر لەبەر ئەمەش خاوەن ئومەدەکی گەورەیە بە ژیان و دەیەوەت بە زووترین کات خەونەکانی بەدی بهەنەت.

شیعرەکانم دەسەزمن و ژیانی لەوە باشتر ناژین
داواشم لە خاەبەندی کردووە واز لە ەاوەدوونانی ەستە بەنەت
ئەستا هەر ئەوەندەم لەسەرە
لە نائومەدی نەترسم و بشزانم هەوەنی ئاسوودەیی نامەیەت
(سەرتا وشە بوو: 8)

کاتەك شاعیر راستگەیی و بوەری لەلای دەبەتە ئەرك و هەمیشە شیعر دەکاتە ژیان و نوەبوونەوە، ئیدی شیعرەکانیش دەست لەسەر سنگ دەوەستن و دەسەزی دەبن و لەوە باشتر کەسەکی دیکەیان بەدەست ناکەوەت نازیان بکەشەت و بەخەویان بکات. بەیە کاتەك کەسانەك بەو جەرە لە روانین و بیرکردنەوەکانیان دەخەنە ناو کەمەگەوە، ئیدی کەسانەکی دیکە دژایەتییان دەکەن و هەوەی لەناوبردنیان دەدەن. بەگومان ئەمەش ململانەیەکانی کەمەگە و ژیانە و هەمیشە کەتایی نایەت و لەدواجاریشدا براوە دەبەت بە ئەوانەی کە بە راستی کاردەکەن و بە بەرەی حەق بەت . دیارە ئەم ململانەیە لەناو گەەپانی ئەدەبیدا بە ململانەی نەوە ئەدەبییەکانەوە بەند دەبەت، هەمیشە لەناو نەوە ئەدەبییەکاندا ململانە لەناو خودی شاعیران و نووسەراندا دروست دەبەت، کە دەبەتە کرەکی پەکهەنەری وشیاری و کلتووری ئەو نەوەیە، لەم روانگەیەوە شاعیر داوا لە نەوەکەی دەکات واز لە ەستەکانی بهەنن و ئەوەندە خاە و نوقتە بە ەستەکانی نەدەزنەوە، چونکە ەستە خەی واتایەکی تەواو دەبەخشەت و پەویستی بەو هەموو ململانەیەی ئەوانەوە نییە. ئەو چونکە نائومەد نییە، ئیدی ژیان بەردەوامی پە دەبەخشەت و خاەبەندییەکان ناتوانن کەتا ەستەی پە بنووسنەوە و لە گەەپانەکە بیوەستەنن.
لەوەستگەیەکی دیکەی خود گەانەوەیدا شاعیر بە گوندەکەی شوەنی

یەکەمی لە دایکبوونی دەگەڵتەوە و دووبارە هەوڵ دەدات لەوڵدا زیندووبڵتەوە:
لڵناو گڵرمڵی خڵونڵکدا ئڵو ڵازڵم دڵستنیشانکرد
گڵڵستانی شادمانییم لە گوندڵکڵمە
ڵوخسارە لە یادکراوڵکان و باڵندە تڵیدا بڵخڵبڵردڵن
(سڵرڵتا وشڵ بوو: 8)

ئەو گەڵانەوەیە بڵ ژیانی منداڵی و بڵ کەشو هەوای ناو گوندەکەی و گەڵانەوەی رووخسارە لەیادکراوەکان و باڵندە رەنگاوڵەنگەکان، گەڵانەوەیە بڵ زەمەنی جوانی و پەپوولەیی، زەمەنڵك کە بەشڵکی گرینگ لە کەسایەتی و دەروونی مرڵڤ پڵکدەهڵنڵت. ئەو گەڵانەوەیە وەکو خەونڵك، وایە هەمیشە گەورەکان وەکو برووسکڵك، خەونڵك هەمیشە بەشڵك لە ژیانی منداڵیان لەناو یادگەیان تڵمارکراوەو بە ئاگا، یان بڵ ئاگا لە کات و ساتی دیاریکراودا دڵتەوە بەرچاویان، دیارە بڵ کەسانڵك کە خود گڵڵانەوە ئەنجام دەدەن، گەڵانەوە بڵ ئەو قڵناغە بەشڵکی گرینگ لە خودی خڵیان پڵکدەهڵنڵت و بڵ ئاماژە دان ناتوانرڵت خودگڵڵانەوە تەواو بڵت.
خودگڵرانەوە ئەگەرچی پەیوەستە بە رابردووەوە و هەمیشە ماددە خاوەکەی لەو کاتە رابردووە وەردەگرڵت. لەگەڵ ئەوەشدا شاعیر بازڵکی بەسەر ئەو خاسیەتەی خودگڵڵانەوە داوە، مردن و ژیانی دوای مەرگیشی تڵمارکردووە، کە هەر چەندە هڵشتا روویان نەداوە:

لە گڵڵڵکڵشمڵوە لڵخڵم دڵڵوانم
بوومڵتە گڵی زڵوی بە چواردڵوری هڵموواندا دڵسووڵڵمڵوە
تاج و ئڵڵماسی واقوڵمانڵکی هڵمیشڵیین
مانگ دڵبینم دڵژی
ئڵسپی کڵوی یڵکڵم گزنگ
دڵخاتە سڵرپشتی و دڵتە سڵرڵتای ڵڵگا
دڵپرسڵ خودا ئاسمانی بڵ باڵندە یان فڵڵکە ڵڵشنکردووە
شیعریش نقڵمی ئڵنگوستیلڵ ڵڵشندڵکاتڵوڵ
هڵنگاوی ورچی عڵل و حڵپڵلی پڵ تڵك دڵدا
(سڵرڵتا وشڵ بوو: 9)

لڵرەدا خود گڵڵانەوە لە رابردووەو گەیشتووە بە داهاتوو و ئەزموونڵکی نوڵی تڵمارنەکراوی باس کردووە، شاعیر بڵ ئەوەی خولی ژیانی خڵی لە خودگڵڵانەوە بەتەواوەتی باس بکات، هەر چڵن لە ناونیشانەوە کە بەرواری لە دایکبوونییەتی، لەکڵتایی دەقەکەش باس لە مەرگی خڵی دەکات و خولی ژیانی خڵی پڵ تەواو دەکات. (لە

گەڕکەشمەوە لەخەم دەڕوانم) شاعیر لەناو گەڕەکەیدا دووبارە ڕەحی خودی خۆی زیندوو دەکاتەوەو لە زەوی و ئاسمان و ژیان و مرۆڤ دەڕوانێت و دەیەوێت بزانێت ژیانی پاش ئەو چۆنە و چی دەگوزرێت، لەوێشدا بەردەوامی ژیان دەبینێت و بە دەستەواژەی مانگ دەژی و ئەسپی کۆی دێتە سەر ڕێگا گوزارشت لەو ژیانە ئاساییەی دەکات کە هەمیشە لە بەردەوامبوون بێزار نابێت.

سەرچاوە:

1. سەباح ڕەنجدەر، سەرەتا وشە بوو، چاپی یەکەم، چاپخانەی تاران، 2020.
2. نیعمە قەرەنی، هونەری ژیاننامەی خودی لە ئەدەبی کوردیدا، چاپخانەی ڕۆژهەڵات ـ هەولێر، 2012.
3. د.عبدالعزیز شرف، ادب السیرة الذاتیة، مکتبة لبنان، 1998.
4. جینز بروکمبیر و دونال کربو،السرد والهویة: دراسات في السیرة الذاتیة و الذات و الثقافة، ت: عبدالمقصود عبدالکریم، مرکز القومی للترجمة، القاهرة، 2015.
5. تهاني عبدالفتاح شاکر، السیرة الذاتیة في الآدب العربي، المؤسسة العربیة للدراسات و النشر، بیروت ـ لبنان، 2002.
6. د. معجب الزهرانی، الروایة العربیة… ممکنات السرد، مطابع دار السیاسة، دولة الکویت، 2009.

18/11/1965
د. عەبدوڵا ڕەحمان

باباسارتەر، شاکارێکی تری"عەلی بەدر. شەماڵ بارەوانی

.باباسارتەر شاکارێکی تری"عەلی بەدر" نووسەرو ڕۆمانسی عێراقیو یەکەم چاپی لەساڵی٢٠٠١لە هاتە وەشان.

عەلی بەدر.
نووسەرو ڕۆمان نووسی عێراقی لەدایکبووی ساڵی١٩٦٤ی عێراقو ئێستا

لە بەکسلی پایتەختی بەجیکا دەژیت، عەلی ناوەکی دیاری نەو کایەی ئەدەب و دنیای ەشنەبیری و جیهانی ەمانەو توانیەتی بەهەی ەمانەکانیەو ناودەنگەکی باش بەدەست بهێنێت و خوێنەرەکی زۆر لەدەوری بەرهەمەکانیدا کەبکاتەو،

عەلی لەپال شاکاری"بابا سارتەر" خاوەنی کەمەک بەرهەمی تری ناوزەیە.لەوانە:
-۲۰۰۰ شتاء العائلة،
-۲۰۰۳ الطريق إلى تل المطران.
-۲۰۰٤الوليمة العارية.
-۲۰۰۵صخب ونساء وكاتب مغمور.
-۲۰۰٦مصابيح أورشليم.
-۲۰۰۷ الركض وراء الذئاب.
-۲۰۰۸حارس التبغ.
-۲۰۰۹ ملوك الرمال.
-۲۰۱۰الجريمة، الفن، وقاموس بغداد.
-۲۰۱۱أساتذة الوهم.
-۲۰۱۵ الكافرة.
-۲۰۱٦عازف الغيوم.
-۲۰۱۷ الكذابون يحصلون على كل شيء "

ەمانی باباسارتەر ، ەمانەکی ۲٤۰لاپەەیی و شاکارەکی ناوازەی ئەدەبیەو بوچەندین زمان هاتوەتە پەرچڤەردن و تائێستا زیاد لەدەجار چاپکراوەتەوەو سەرکەوتنەکی بە وێنەی تەماركردووەو ناو دەنگ و شوهرەتەکی باشی بەدەست هێناوەو لەکاتی بەاوبوونەوەی وتائێستا.
خوێنەرەکی زۆری بەدەوری خویدا کەکردەوەو توانیویەتی چەندین خەات بەدەست پێ نەت،
ەوژنامەی" نیویورک تایمز"بەیەکەک لە ەمانەگرنگەکان وەسفی کردووە،کە بەشەویەکی گاەتجاەی و زمانەکی کومەدی لەجیهانی ەشنەبیری دەدوەت،هەروەها ەەژنامەی"لیبەاسیەن"ی فەەنسیش بەیەکەک لەجوانترین ئەو ەمانەی داناوە، کەوەرگەەدراوەتە سەر زمانی فەەنسی.

گەرجان پەل سارتەری بەوونگەرا، بە ەبەری فەلسەفەی وجودی هاتبەتەنیاسین، ئەوا عەبدولەەحمان"پاەەوانەکەی باباسارتەری "عەلی بەدر"یش
زەعیمی پەوچگەرەتی و هەلەنج هاتنەوەیە لەو وەاتانەی پێی

د□□□ن"ع□ر□بی"

باباسارت□ر □□مان□کی ف□لس□فی□و
نووس□ر ل□باباسارت□ر.جان پ□ل سارت□ر د□کات ب□ت□و□رو کا ب□ی ب□رهـ□م□ک□ی و هـ□موو با ب□ت و کار□کت□ر□کانی تر، ب□د□وری ئ□و ئ□و ف□یل□سوف□نهلیست و پوچگ□راو ف□لس□ف□وجودی□ک□یدا د□سو□□ن□و□و

ب□ش□و□ی□کی گا□ت□جا□ان□ ل□ ژیانی □□شنبیری یاخود ئ□وک□سان□ی س□تحیان□و □ووک□شان□،ل□وجودیی□ت حالی بوون□ د□دو□ت. ئ□و ک□سان□ی ت□نها و□ک تو□ک□ شو□ن ئ□و ف□لس□ف□ی□ک□وتوون و ن□چوون□ت□ کاک□ و و قو□ایی و کر□کی با ب□ت□ک□و پ□□ت□کخان□کانیان ب□ پ□زل□دان پ□ی پ□رت□ک□ ف□لس□فی وجودیی□کان کردوو□. ب□ ئ□و□ی هیچی بخو□نن□و□، یاخود ل□ی ت□بگ□ن "ب□واناک□م ک□س ل□و ن□و□ی□ی ئ□م□ هیچ ل□و□ ت□بگات ک□د□یخو□ن□ت□و□، هـ□موویان در□زنن، ئ□ای□ ل□ تر□ستکی حا□ی د□بوون؟ تر□تسکی□ت ئ□و ف□لس□ف□ی□ ن□بوو ک□ ل□بوونگ□راییدا د□مان بینی، ئ□و خ□ی ل□ با ب□تی زانستی د□بین□ت□و□... ل□□استی دا ع□بدو□□□حمان ن□ید□توانی ب□ف□□□نسی بنووس□ت و□ک چ□ن ن□ید□توانی ب□ ع□ر□بی بنووس□ت،و ن□ید□توانی ب□ ش□و□ی□کی □□ک و پ□ک بیربکا ت□و□... □□شنبیری□ک□ی □□شنبیری□کی زار□کی بوو، □وشنبیری□ک بوو پشت ب□ستووبوو ب□ قس□ ن□ک نووسین، و□کو □□شنبیری هـ□موو ئ□و ن□و□ی□ی ئ□و ی□ک□ک بوو ل□وان، ک□ ل□ کاف□ و چایخان□کان داد□نیشتن و ب□ د□م ئ□نجام دانی یاری د□مین□و ک□شانی ن□رگیل□ ل□ب□یانیدا قس□یان ل□بار□ی هـ□موو شت□ک□و□ د□کرد، یان ئ□واران ل□ س□رکورسی سین□ماکاندا، یان ش□و له تیاتر□خان□و با□□ شو□ن□گشتی□کان □□د□چوون ل□ س□رخ□شی و م□ستیدا. ئ□وان□ی جگ□ ل□ ناونیشان و تایت□ی کت□ب□کان ن□ب□ هیچیتریان ل□ ن□د□خو□ند□و□... ئ□وان□ هیچ ل□ف□لس□ف□ی وجودیی□ت نازانن ".
ب□و چ□شن□
ئ□وان ف□یل□سوفی چ□ژو م□ستین و و دید□نیگا نهلیستی و وجودیی□ت□ک□ی سارت□ر ل□ □ابواردن و م□یی و ناو گ□□ی ژن کورت د□ک□ن□و□و د□یان□و□ ف□لس□ف□بونگ□راییی□ک□ی سارت□ر بگوازن□و□ ن□و با□و یان□و تیاتر□خان□کان"ل□گ□□ نووشی هـ□ر پ□راخ□ک ل□م□ی هـ□□نج و وجودیی□تیان زیاتر د□بوو، و چاویان زیاتر ب□و ف□لس□ف□ م□زن□ی□ د□کرای□و□...ژن، ژیان جگ□ ل□ ژن و پ□رداخ□ک ک□نیاک هیچتر نیی□... ئاه ئ□ی ع□بدو□□□حمان، ئ□ی ف□یل□سوفی س□دری... ئ□ی سارت□ری ع□ر□ب. بخ□ ئ□م□ من هـ□ست ب□هـ□□نج د□ک□م، ئ□و ئافر□ت□ خودی بوون□، و□ من بوونم ل□ پ□ناو بوونی ئ□و□...با ب□خدا بک□ین ب□ پاریس□کیتر...ب□خدا

بکین بە پایتەختی بوونگەرایی… دەتوانین ئەو بوونگەراییە ناو بنین بوونگەرایی"شهوانی" ئارزووبازی.هەنجەکەی ئەو"عەبدولەحمان" بەرەو ئاەاستەی ژیانە نەک مردن و خە کوشتن، هەنجەکە بەرەو خواردن و چەژ، بەرەو ژوانەکانی مەستی…
فەلسەفەکەی عەبدوەحمان فەلسەفەیەکی وجودیە نەک میتافیزیکی، فەلسەفەیەک شتەکان لە بەرزایی دەهەنەتە خوارەوە، فەلسەفەیەکە تەکە بە شتەکانی بوون دەکات، تەکە بە شتەکانی سەر زەوی دەبەت…چی دەبوو گەر مرەڤ لەیەکەم چرکە ساتی لەدایکبوونیدا، تا وەکو مردنی لەگە هەستی هەنجدا بژیابا؟. ئەوە چەن دەبوو؟… بە نمونە ئەو کەنیایەکە بە وەنیە نەش بکەیت و ئەو جگەرە هەندیە بکەشیت و بەیتە باوەشی ژنەکی وەک دەلال…بەو شەویە وجودییەتەکی تەواو دەتە بوون، وجودیەتەکی بە کەم و کوەی، و تە دەبیت بە مەزنترین بونگەراو وجودیست لەسەر زەوی…ئەوبوو لەدەست سارتەر چوو و سارتەر درکی پە نەکرد… من بە هەموو ئەوانەی بوونگەرایی دەپەرستن بیرو بەچوونە بوونگەراییەکانی خەمیان بە دەگوازمەوە،و وجودییەتی خەمیان دەرخوارد دەدەم، و پەیان دەدەم بوونگەرایی چەژەکی گشتیە، چەژەکی مەشاعیە،چەژەکی تاکە کەسی یاخود نەرسسی و خە پەرستی نییە… ئا لەرە ئەمە بوونگەراییەکی عەرەبی دەنینە بوون… و جیاواز دەبەت لەو بوونگەراییەی سارتەر دایهەنا".
عەبدلولەحمان ئیدی بەخەیاەی خەی گەیشتووەتەوە لوتکەی بوونگەرەتی بوون و ە چووەتە قوەایی فەلسەفەکەو ئەوەی ئەو پەی پە دەبات و دەیزانەت ئەوانەیتر نایزانن و درکیان پەنەکردووەو بوونگەرایی ئەوە نییە لە دوو توەی کتەبەکدا نووسراوە، بەکە ئەزمونە پەشەوەی تیەرەکی وشک و دوو ەستەی مردوو بە گیانی ناو لاپەەی کتەبەکان بەت.
"ئەو فەیلەسوفەکەو ەیشتووەتە فەەنساو بەچاوەکانی خەی بوونگەراییەتی بینیوە،لەکاتەکدا لەرە کەس توانای ئەوەی نییە ئەوەی ئەم بینیویەتی بیبینەت،کتەبەکان هەرچەندە ئاستی وردبینیان بەرزبەت ناتوانن لەگەانەوەو گواستنەوەی فیکرو تەوانینەکان ەاستیەکان بخەنە ەوو وەک ئەوەی مرەڤ بەچاوەکانی خەی و بەواقعی شتەکان دەبینیت،عەبدولەحمان وجودیەتی بەهەردووک چاوەکانی خەی بینی، خودی بوونگەرایی،پاشان دەستی لەداو هەستی پەکرد و بەدەستەکانی گرتی ،لەکاتەکدا هەموو بوونگەراکانی ئەرە تەنانەت نەیان بینیوە،تەنها خەونیان پەوە بینیوە، و لەهزری خەیاندا وەناو خەیاەیان کردووە، عەبدولەحمان لەرە شتەکە و بوونگەراییەکانی تر شتەکیترن،جیاوازی نەوانیان جیاوازییەکی مەزنە،چونکە جیاوازی نەوان ئەزمونکارو خەونبینە…. عەبدولەحمان بوونگەرایی

ئەزمونکردووەو قسەی لەگەڵ کرددوەو بە خوەن و یەسقان و گەشتەکانییەوە ناسیویەتی".
لە تەوانینی عەبدولەحمان سارتەردا عەدمیەت و بوونگەرایی واتا چەژ و ابواردن و بەسەربردنی شەو سوورەکان لەگەڵ مەی و مەستی و ژن"
کاتەک عەبدولەحمان دەڵێ: پوچگەرایی"عەدمیەت"،واتا ئەو خەی مەست دەکات.
کاتەک دەڵێ: ئازادی، ئەوە واتای، ئەوەیلەگەڵ ژنەک دەخەوەت.
کاتەک دەڵێ: پابەندبوون"التزام"، ئەوە مانای وادەی با یاخود یانەی شەوانەیە...بەرەو خەشەویستی و جنس و مەستی و چەژ...دانیشتن و ژوان لەیانەی شەو فەلسەفیەسورەکان... ئەوە مەستی و سەرخەشیە، جنس و دەرچوونە لە داب و نەریتەکان"
بەو شەوەیە
ئەوان لەماوەو،دەرەوە، لەیانەو باو کافە و سینەماو هەموو شوەنەک و لەهەموو شتەک ئاماژە بە سارتەرەو نهلیزم و فەلسەفەی بوونگەرایی دەدەن و

نمونەی پە دەهەننەوەو تەنهاو تەنها لەسەر پەیوەندییە سەکی و سەزداری ئازادانەکەی سارتەر لەگەڵ سیمەن دیبەڤوار زانیارییەکی سەرتایی و سەرپەیانەیان هەیەو لەبارەی ناسنامە فەنسیەکەی و مانەکەی"هەنج" شتەکی کەمیان بەر گوە کەوتووە.ئەو پەتەکەی وەک تایتە و دەستوری ژیان و ئینجلی پیرەزی خەیانی سەیردەکەن و ژیانە عەدەمی و عەبەسی و مادیگەرایانەو چەژو لایەنە جنسیە ئازادانەکەی و لاساییکردنەوە لە پەشینی جە و بەرگ، پەوەی لەدەکەن و کوەرانە شوەن سارتەرو وجودییەت دەکەون و دەچن لە فەوزاو بە سەرو بەری و بە مانایی، و بە ئاگا.لە تیەرو جیهان بینییە فیکری و فەلسەفییە قەکەی سارتەرو هەموو قوتابخانە هزری و فەلسەفییەکانی ترو بەووکەشی بە وجودیەتیانەوە گرتووە،

بە ئەوەی دوو ستە لەفەلسەفەکە حاەی بووبەتن و چوارقوتابخانەی فەلسەفیان خوەندبەتەوە،خەیان لەدەبەت بە سارتەرو فەلسەفەو فەخفەفەخە لەدەدەن و وشەی تەم و مژاوی دەستەواژەو گوتەی فەلسەفی قورس و لە و ناەشن بەکاردەبەن لەکاتی گفتەو قسەکردن، بەئەو مەبەستەی عەرزی عەزەلاتی خەیانی پەبکەن و خەک لە قسەکانیان حاەی نەبەت و خەیان وەک فەیلەسوفی سەردەم پیشان دەن،کەچی لەحەقیقەت و واقعدا فەیان نەبەسەر جیهانی فەلسەفەو نەیش دنیای فەیلەسوفانەوە هەیە.

ئابو شوی تی دبیت بی فیلسوف و دوروبر بکسایتییکی ناودارو فیلسوفکی بی وینی لت دوانن و پیرزت دکن،
ئو کسانی واز لی ناسنامو سنتی بوونی خیان دنن و بتواوی دبن بی پاشکی بیرو فلسفی ئوانی تر، ئوانی وجودییت ومارکسییت و همو ئو فلسفی هاوردانی تر وک ئایین و بباز و مزبکی پیرز پووی لدکن و وردو درشتی ئو قوتابخانفلسفیانی دگوازنو بی کمگکانیان، بوی بزانن چی بی کمگاکانی ئوان گونجاوو چی پویست و گرنگو چیش ککی نییو ناکرت بهمان پوانی ئو شونی ئو فلسفو قوتابخانانی لی لدایک بوو، لکمگکانی خیان بی پون و هما شو تفسیری کن و ک وک ئو کپی پستی کن و بی قرتان و کم و زیادو گانکاری و پداچونوو خنو هسنگاندن، بیگوازنوو لگمگکانی خیان درخواردی تاکی دن و هیچ حیساب بی تایبت مندی و جوگرافیاو واقع و جوایزییکان نکن!

نووسر لو مانداء
قسلسر لبگیکی مژوویی عراق دکات،و دمان گننتو بی سانی چلکان و پنجاکان و شستکانی سدی بووری ژیانی شنبیری له بخدا و باو بوونوی فلسفی وجودی لناو نوخبی شنبیری واتانی عربی، و
لنویک لو سردمدا ددوت کی دکوتی ژرکاریگر هزرو فلسفو بیری شنگری ئاوا و کاریگر دبت بی قوتابخانفیکری و فلسفیکانیان و فیلسوف و بیریارو وناکبیرکانیان،
لنمونی بوونگرایی و مارکسیت و بونیوی و تتسکیت و هتد….و ئویش نگدانوو کاریگری لسر تووانین و هزرو هس و کوت و دروونیان جی دت. ئو کاریگربوونیش جا ج لگای چونئوروپاو استوخو بریک کوتنو بت، یاخود خوندنوی نووسین و برهمکانیان،

نووسر لی باباسارتر. بوردی باس لی ژیانی ئو ساتی دانیشتوانی شاری بخدا دکات و لی مزهب و گروپی ئیتنی و پکهاتی ئایینییی جوایزکانی وک مسیحیت و جوو و موسمانکان ددوت و قسی لی چینکانی کمگا دکات و تیشک دخاتی سرژیانی خک و دخی گوزرانیان و دومندی و هژاری و هی و مرجی ژیانی ئو ساتی،

بخدای سانی چلکان و پنجاکان و شستکانی سدی ابردوو. پی لی پارادکس و بیرو باوو ئایین و ئایدولجیای جیاواز. وجودیت،

نەتەوەپەرستەکان، مارکسی و شیوعیەت، ئایینی جو، کریستیان، ئیسلام، ململانێی چینایەتی و فیکری و سیاسی، شەش وکودەتا و جەنگی خوێناوی، ژیانی هەشبیری و هەشبیرو هزرقانەکان، بوژوا شەشگەو سیاسیە درزنەکان، پیاوە سەربازیەکان، شەقامی هەشید، میوانخانەکان، فرۆشگاو کافە و مۆلهاکان.
هەموی تەوری ئەو هەمانن و نووسەر لەبارەیانەوەدەدوێت.

کەمەک کەسایەتی و کارەکتەر لەو هەماندا هەدەگەن. لەوانە عبدولەحمان سارتەر فیلەسوفی عیراقی، کە بەهەی کارگەربوونی بە"جان پۆل سارتەر"ی فیلەسوفی فەرانسی، ، ئەو فیلەسوفەی بەشەویەکی زەر سەیرکاریگەرە بە جان پۆل سارتەرو فەلسەفەی وجودیەکەی!

نووسەر باس لەکەسەک دەکات "ئاوی هەمانکەی"
لەلایان حەنا یوسف و ونونو بەهاری هاوسەری داوای لەدەکەن و ئایدەسپەرن کە کتێبەک لەسەر ژیانی عەبدولەحمان سارتەر بنووسێت و ئەمانیش لەبەرامبەردا پارەی وەدەدەن" تە لەبارەی ئەو کەسەوە دەنووسیت و ئەمەیش هەموو تەچووی نووسینەکە لەئەستە دەگرین، و دواترەقدەستەکەیشت پێدەدەین...بەڵاستی زەر دڵم بەوە خۆش بوو چونکە من موفلیس و بە دراو بووم..شەو هەزاران پۆڵاو، بەگەنامە، وێنەی فەتەگرافی و زانیاری و تێبینیم لەبارەی فیلەسوفی سەدری لەبەردەمم کەکردەوە...دەستم کرد بەپلان دانان نووسینەوەی لاپەڕەسەرەتاییەکان لەبارەی ژیاننامەی ئەفیلەسوفە بوونگەرایی عیراقیەی کە بەسارتەری سەدری ناوزەد دەکرا".

عەبدولەحمان پاشەوانی هەمانکەی عەلی بەدر، فیلەسوفی شاری سەدر، لەوردو درشتی ژیانیدا شۆن پەی جان پۆل سارتەر دەکوێت و لەهەموو شتەک لاسایی دەکاتەوە،

لەستایلی داهێنانی قژی، جل و بەرگی، هەکردن. بیرکردنەوە، عەبدولەحمان ئاواتەو خوازبوو گەر وجود داپەروەربوایە، چاوەکانیشی هەمان شێوەی سارتەر خەڵ بونایە،
تاهیچ خاڵ و شتەکی لەک نەچو لەنەوانیاندا نەمابوایە،

عەبدولەحمان سارتەر لەکەتایی پێنجاکانی سەدەی بووری بەمەستی خوێندنی دکتەرا، لەسەرفەلسەفەی بونگەرایی، هوو لە زانکەی سەربۆن لەپاریسی پایتەخی فەرانسادەکات، پاریسی بوکی ئەوروپا، پاریسی پایتەختی داهێنان و جوانی، پایتەختی شیعر و مۆسیقاو هوشنبیرو

فلسفه، پایتختی وجودییت و بوونگرایی، پایتختی مللر و ڤلتر و ژان ژاک ڕسو و ژان دارو میشل فکه،

عبولحمان پرسی هاوسرگیری لگه
جرمین پک دنت و لبرهمی هاوسرگیرییکیان کوه و کچکیان دبت و عبدولحمان
ناوی هرووک مندالجمککیان دنت
"عبس، و سدا"
عبدولحمان دواتر دست برداری خوندنکی دبت و لوپروسیدا شکست دنت، پاشان لگه هاوسر فنسیکی "جرمین" لسرتای شستکان
بیکجاری واتی فنساو شاری پاریس جه دن دگتو بخدای پایتختی عراق،
"
لکاتی گیشتنوی ببخدا، هاوه شنبیرکانی پشوازی لدکن و ئویش لناو ئاپای ئامدبووانـدا، ئو ستیی دتو:"بوانام چ واتایکی هیه لجیهانکی به مانادا".
عبدولحمان که نازانه دوو ده لسر تووانین و بیرو فلسفییه بوونگراییکی سارتر بنووست، لهمان کاتدا تووشی گرهی خه بزل زانی و فیلسوف زانی بوو، لکاتکدا به بوانام له پاریس گاوتو، دیو خک وک فیلسوفکی زخم و بیرمندکی وجودی وک سارتر حیسابی به بکن و زی له بگرن و لسرووی پگو پلی هموواندوبت ، بو مبست ژیانی هاوسرگیری لگه کچپاریسیک پک دنت، تا به هموانی بسلمنت که، ئو بیرمندو فیلسوفکی وجودی ناو دار و جیاواز"ئو خی لوانیتر جیا دکردوو خی له بدوور دگرتن وقی له دبوونوو بردوام باسی لو دکرد که ئو سر بچینکی ئستکراتی خاندان، و چینکی ئاست برز،
دیویست سرشیان بکات، گر یکک له کچ فنسیکان بخوازت ئو لمان به تواناترو شفمندانتر، بیه گایو به بخدا لگه ژنکی فنگی که له فلسفو ئخلاق لسرووی ئمانوبوو، دیویست بم سرش و فرامشیان بکات و پگو ئاستی فلسفی و فیکری خیانی به درخات و بسلمنت کئو لوان ئاستی فیکری و فلسفی برزترر…باوکی ئو هاوسرگیرییی عبدولحمانی کوی لگه کچ فنسییک به ئمتیازک دادنا که هیچ ئمتیازک له دنیا هاوواتای نابه، ئو واتای ئو دگینت که ئوروپا بو هموو لهاتوویی و پگیشتوویی خی ز له توانای کوکی دگرن،

و ۆزی دۆگرن، و یەکەک لەکچەکانی خەی وەددەن،وای دەبینی کە ئەو هاوسەرگیرییە خزماتییەکەلەنەوان خەی و دیگەل دا. و ئەوەی بە پرسەکی سیاسی زەر گەورەتری دەبینی لە هاوسەرگیرییەکی سادەی کوەکەی کە چووتەوە پاریس بە خوەندن و ژیانی هاوسەری لەو ۆگەیەوە لەگەڵ ئەو کچە پەک هەناوە".
ئەفسووس ئەو خزماتیەی نەوان باوکی عەبدەڵەحمان سارتەر و شارل دیگەل درەژە ناکەشەت و
جەرمینی بەکی و ،کچە پوری ژان پەل سارتەری فەیلەسوفی فەڕەنسی " وەک ئەوەی عەبدولەڵەحمان بە حە هەڵکەشان وای بەاوکردبوویەوە لەناو خەڵک"و هاوسەری عەبدولەڵەحمان سارتەری فەیلەسوف، ئەو هاوسەرەی عەبدولەڵەحمان سارتەر لەژەرەوە لەگەڵ ئیسماعیل حەتوبی هاوەڵی عەبدولەڵەحمانی هاوسەرکەیەوە دەست تەکەڵ دەکات،
دواتر کاتەک عەبدلەڵەحمان بەو خەیانەتەی هاوسەرکەی دەزانەتەوە،ناتوانەت چیتر بەرگەی ژیان بگرەت و ەووی ناو خەڵکی نامەنەت و بە دەمانچە فیشەکەک دەنەت بەسەریەوەو کەتایی بە ژیانی خەی دەنەت.

چەند کەسەک لەپاڵ عەدولەڵەحمانی بونگەرای پاڵەوان لەو ەمانەدا ەڵە دەگەڵن لەوانە:
-ئیسماعیل حەتوب، یەکەکی تر لەو کاراکتەرانەی ەڵە لەو شاکارەدەگەڵەت.
ئەوکەسەی لەئاراستەی شیوعیەتەوەبادەداتەوەو دەبەت بە کەسەکی بوونگەرا،و پەیوەندی سەکسی لەگەڵ ژنی هاوەڵکەی"عەبدولەڵەحمان سارتەر"دەبەستەت.

-شائوولی نەرجسی و نەفعی، و شیوعی ئایدەلەجیا،و بەئایین جو، ئەو کەسەی دەخوازەت مەملەکەتی بەختەوەری لەسەر زەوی درووست بکات.

-ئەدمەن ئەلقوشلی ئەو کەسەی زەر لەژەرکایگەری تروتسکیەتەو عاشقی لیە تەتسکی مارکسی و شەشگەی چەپە و دەیەوەت هەما شەوەی تەتسکی و لەسەر ەچکەکەی ئەو شەشەک بەرپابکات و هەمو شتەک تەک و پەک بشکەنەت.

-دەلال مسابنی ژنە سەماکار،
عەباس فەلسەفە،سەلمان،
پارەزەر بەتروس سمحیر،ئیلین،فەرەج،ئیلیاس،
-نادیەخدوری، ئەو ئافرەتە کریستیانەی دەبەتە قوربانی گەانکاریە کلتورییەکان و هەڵ و مەرجی ژیانی ئەوکاتەی بەخدا،و دەست درەژی

سەکسی دەکرێتەسەر.
هەموو ئەمانەو چەندان کەسیتر لەو شاکارانەدەگەن.
.....

شەمال بارەوانی

ناوی کتێب: شار” جەنگی جیاوازییەکان”.. نووسینی: سمکۆ محەمەد

ناوی کتێب: شار” جەنگی جیاوازییەکان”
نووسینی: سمکۆ محەمەد
بەرگ: پێپوولە یوسفی
نەخشەسازی ناوەوە: ناوەندی هەشبیری مەم و زین
تیراژ:٥٠٠ دانە
نەبەتی چاپ: یەکەم ٢٠٢١
نرخ: ٥٠٠٠ دینار

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرەبکەن..

https://dengekan.info/wp-content/uploads/2021/06/SimkoMuhamad_Shar.pdf

---

دەنگی کرێکار ژمارە ٢٢

بۆ خوێندنەوەی ژمارە ٢٢ی دەنگی کرێکار کرتەی ئێرە بکەن ...

بۆ بەهـــز قوبـــادی جەلـیلـــزادە

نەخێر تورك نەهات.. سڵام عەبدوڵا

- حزبی شیوعی تورکیا نەهات
- حزبی دژمچی تورکیا نەهات
- حزبی (دەق یول)ی تورکیا نەهات
- (دەق سڵ)ی تورکیا نەهات
- بڵشەفیك پارتیزانی تورکیا نەهات
- حزبی شیوعی تورکیا مارکسی لینینی(TKP/ML) نەهات
- رێکخراوی مافی مرۆڤ لە تورکیا نەهات
- حزبی مارکسی لینینی تورکی(MLKP) تورکیا نەهات
- بزووتنەوەی ئاشتی تورکیا نەهات
- حزبی DKP/BOE لە تورکیا نەهات
- حزبی DKP لە تورکیا نەهات
- حزبی MKPنەهات
- رێکخراوی کۆمەنارە شۆشگێرەکانی تورکیا نەهات
- پارێزەرەکانی ئۆجەلان نەهاتن
- دایکانی ئاشتی نەهاتن
- نە سۆدا بە شمشێرەوە هات، نە نازم بە ئار بی جی و نە باموکی و جیم قەرەجی بە تەور هاتن و نە ئیسماعیل بۆشکچی بە چەق هات و نە سازان ئەقسو بە تفەنگەوە هات و نە گروپی مۆسیقی (yorum) یوروم بە هەڵە هاتن.
- حزبی گەلانی دیموکراتHDP نەهات
- ئەوە ئێردوغانی ناسیونالیست و ئیسلامی بە حزبەکەیەوە و گورگە بۆزەکان هاتن
- حکومەتی ملیتاریستی ئەلب ئەرسەلات هات
- ملیتاریستەکانی کودەتای 71 هاتن
- دیکتاتۆر کەنعان ئیڤرین هات
- ئەتاتورك هات

نەخێر!

چیاکانی کوردستان بە خوێنی هاوڕێ شیوعی و چەپەکان سوورکراوە.

فەرموو لە خەڵکی دەرسیم و عەفرین بپرسن، داوای لیستی ناوی تورکە شەهید و بریندار و زیندانی و دەربەدەرو دوورخراوە شیوعی و چەپ و مرۆڤدۆستە و دیموکراتەکانیان بکەن

دەتەوێت بزانیت کێ هات؟ بۆ نموونە:

- حکومەتی AKPی ئیسلامفاشیستی تورکیا هات
- حکومەتی رەگەزپەرەستی تورکیا هات

حزبی ئیسلامی تورکیا هات

چی ئەنووسی بنووسە، نەك بنووسیت(تورك هات).

هێنراوەیەکی جوان و بە سۆزتان نووسیوە، بەڵام دوور لە ئارەزووی من و تۆ، گشتاندن هەڵەیەکی کوشندەیە و خزمەت بە رەگەزپەرەستی دەکات و با بویشمە پیتان: ئەپارتەهاید تاوانە دژی مرۆڤایەتی و سزای قورسی لەسەرە.

ئێستا خۆتان ئازادن لەوەی ئەو کێشەیە دەسنەوە یان راست بکەنەوە.

چاکسازییە یان یاری چاوشارکێیە؟.. ئەحمەد رەجەب

لە ساڵانی حەفتای سەدەی رابردوو { لە ماڵێکی حزب بووم} و هەرلە دەستپێکردنی پروگرامەکانی تەلەفزیونی بەغدا تا کوتایی واتە لە دانەوە (1) بو دانێ تەماشای بەرنامەکانم دەکردو هەمووی لە سەر جوانکردنی سەدام حوسەین و رژیمەکەی بوو وا زیاتر لە ساڵێکە بە هوی کوروناوەو چوار نەخوشی (موزمن) لە ماڵەوە خوم کەرەنتین کردووەو شەو و ڕۆژ باسی موچەو شاندی حکومەت دەکرێت و ئەو کات بەو هەموو هێزەی سەدام دوو ویستگەی تەلەفزیون هەبوو بەڵام ئەمرو لە سایەی دزی و فرۆشتنی نەوت حزبەکانی دەسەڵات هەریەکیان خاوەنی ژمارەیەك ویستگەیە.

حکومەتەکەی نێچیرڤان بارزانی شکستیخواردو، دیارە کێشەی زۆری بۆ حکومەتی داهاتوو هەشتەوەو منیش کە زانیم مەسرور بارزاتی دەبێتە سەروك وەزیران لە ژێر ناونیشانی : ئایا مەسرور بارزانی ئەتوانێت ئەو کێشانە چارەسەر بکات؟ مەبەستم کێشەکانی کابینەکەی نێچیرڤان بارزانی بوو ، ئەو کێشانەش بریتی بوون لە : شۆڕەی هەسوکەوت لە گەڵ وڵاتانی دەوروبەر بەناو "" دراوسێکان"" کە چاویان لەوەیە سامان و نەوتی میللەت هەڵلوشن ، بنبرکردنی گەندەڵی، فڕۆشتنی نەوت و، پارەکەی ئەدرێ بە کێ یان راستر ئەچێتە گیرفانی کێ؟

هەرچەندە حکومەتەکەی مەسرور بارزانی پرۆژەیەکی بەناو چاکسازی راگەیاند بەڵام ئەو پرۆژەیە لە یاری چاوشارکێی منداڵان دەچێت و تا ئێستا سەرکەوتوو نەبووەو باشتر ئەوەیە لەمەو بەدوواوە خەڵك چەواشە نەکەن و، واز لە فیزو خو بە سەرکەوتوو نەزانن چونکە حکومەت :
ئەوەندە شاندی ناردە بەغداو هەموو جارێك بە کۆی دروودەلەسەی بەشیر حەداد جگری سەرکی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق و هاوشێوەکانی هاتوونەتەوەو گەلی کوردستان متمانەیان بەو شاندانە نەماوە و. ماوەی شەش ساڵە هاوڵاتیان رۆژانە گوێیان لە وشەی شاندەو ئەم وشەیە بووەو بە قەوانێکی سواوو ناوی دەبەن و بووەتە جێی پێکەنینی خەڵك و بەرپرسان ئەوەندە وتیان شاند هات و شاند چوو کەس گوێیان لێ ناگرێت و بە درۆزن و فێڵباز و ساختەچی ناویان دەبەن و لە بەرامبەریشدا ئەمان هەر خەریکی پارە کۆکردنەوەن بۆ خۆیان و خزان و ماستاوچییە زورناژنەکانیان.
پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان رۆژانە ــ 250 ــ هەزار بەرمیل نەوت رەوانەی بەغدا بکات بۆ کۆمپانیای هەناردەی نیشتمانی (سۆمۆ) لە بەرمبەردا حکومەتی ناوەند پشکی ساڵانەی هەرێم (بودجە) و موچەی فەرمانبەران بنرێت بەڵام حکومەتی کوردستان ئیفلیجە بە هوی ئەوەی بۆ ماوەی 50 ساڵ بە بەلاش دەبێت نەوت هەناردەی تورکیا بکات و، تا ئەو گرێبەستە قیزوەنە هەڵنەوەشێتەوەو ئەوانەی واژویان کردووە نەدرێنە دادگا باری هەرێمی کوردستان ڕوو لە خراپتر دەکات بویە ئەم پرسە پێویستی بە بڕیارێکی نیشتمانییە و ئەوەش ئەم حکومەتەی کوردستان دەستی بەستراوەتەوە و ناتوانێت ئەو بڕیارە بدات و ، بەڵێ ئاستەمە هەرێمی کوردستان بتوانێت بڕیارێکی نیشتمانی دەربکات و بە تورکیا بڵێت: چیتر پابەند نابین بەو ڕێککەوتنامە پر شەرمەزارییەو نەوتی کوردستان نادەین بە ئێوە چونکە ئەو ڕێککەوتنامەیە بە نهێنی و بە بێ ئاگاداری خەڵکی کوردستان واژووکراوەو، هەروا ئاستەمە حکومەتی کوردستان رۆژانە 250 هەزار بەرمیل نەوت بدات بە بەغداو بە هیچ چەندین گرێبەست لە گەڵ کۆمپانییەکانی نەوتداو حکومەتی ناوەندیش بە هوی بێری شوڤەنیستیانەی ژمارەیەکی زوری کاربەدەستان موچە رەوانەی کوردستان ناکەن .
شکستهێنانی حکومەت لە چارەسەرکردنی موچەو پاشماوەی موچە ولێبرینی لە 21% موچەی فەرمانبەران و، چارەسەرنەکردنی موچەی شەهیدان و ئەنفالکراوان و زیندانانی سیاسی باری حکومەتی قورستر کردووەو کەس متمانەی بە حکومەت نەماوەو ئەگەر زوو بەزوو چارەسەر نەکرێت بارودۆخەکە دەتەقێتەوەو مێژووش چارەنووسی بەرپرسان ئاشکرا دەکات

و دەبنە جێی نەفرەت و رادەماڕێن.
چارەسەرنەکردنی کێشەی ئافرەتان و نەهێشتنی توندوتیژی و، لە هەموو شتێك سەیرتر بکوژان دەستگیر ناکرێن و سەربەستان دەسووڕێنەوە.
گرتنی روژنامەنووسان و داتاشینی دروی نابەجی و ، باشترین نموونە روژنامەنووسانی دهوك وبادینانەو تومەتی هەبەستراویان خستوونەتە پاڵیان و، سەرەرای ئەو بارودخەیان ناهێڵن چاویان بە پارێزەرو کەسوکاریان بکەوێت بەڵام بەعسییەکان وەك گەورەترین دەسەڵاتی درندە ئەو مافەی زەوت نەکردبوو.
داڵدەدانی جاش موستەشارەکان و چێکاوخورانی ئەمن و ئیستخبارات و بکوژانی پێشمەرگە لەلایەن دەسەڵاتەوەو هەندێ بەرپرس بەوانەش نەوەستاون و خوێان بە پێشمەرگەی عەیار 24 ناو دەبەن کەچی هەندێکیان لە گەڵ جاش موستەشارو ئەنفالچییە رووڕەشەکان وێنە دەگرن و دیارە شانازیش بەو ڕەفتارەیان دەکەن.
حکومەت دەستوپێی بەستراوەتەوەو لە ئاستی تورکیای ڕەگەزپەرست لاڕەو نقەی لێوەنایەت و بەهیچ شێوەیەك ناوێرێت سەرکونەی تورکیا بکات لە داگیرکردنی خاکی کوردستان و لە ئێستاشدا دەستیانکردووە بە بردنی دارودرەختی کوردستان و دوێنی وتەپێژەکەی حکومەت زور کەساسانە وتی کردەوەکانی تورکیا جێی قبوڵ نییە و لە مەیانی شانامەکەی ڕەفتارە چەپەڵەکانی تورکیا دەخاتە ئەستوی (پ.ك.ك) و نازانێت گەلی کورد وشیارەو جەنابی وتەبێژ پاساو دەهێنێتەوە بو ئەوەی روخساری دڕندەی تورکیا سپی بکاتەوە.
حکومەت بایخ دەدات بە خاین و ترسنۆکی هاتوو پاشماوەی حیزبی بەعس و رژێمێ خوێناویی کۆی سەدام حوسێن بە ناوی سوننەوە، هەر هەموو ئامانج لە سەر بژێوی خەزانی پێشمەرگەو هێزارو کرێکارو جوتیارو خەڵکی بێ دەرامەتی کوردستان نان دەخون ، لە ئوتێلی پێنج ئەستێرە لە هەولێر دەژین.

لە کوردستان سەروك حزب دەست دەخاتە ناو کاروباری حکومەت و ئەوەش کارێکی نەگونجاوەو، ئەگەر حزبێك ڕێ بەخوی بدات ئەو دەستیوەردانە بکات ڕێخوش دەکات حزبەکانی تریش هەمان کار ئەنجام بدەن و ئەوکات ڕوێی لاوازی حکومەت لاوازتر دەبێت.
سەبارەت بە پارتی کرێکارانی کوردستان { پ:ك ك} بووەتە ترسێکی گەورەو زورجار هەڕشی توند دەکرێتە سەری و لە بەرامبەردا تورکیای ڕەگەزپەرست خاکی کوردستان داگیر دەکات حکومەت ورتەی لێوەنایەت و ئەوەتا تورکیا دارو درەختی کوردستان دەبرێت و دەیبات بو ناو تورکیاو ئیتر پیویست ناکات پاساو بو تورکیاو داگیرکردنی کوردستان بێنەوەو دیارە وەك لە نووسینیکدا وتوومە (لە چنگی عروبە بو

گەرووی ئەتاتورك) بووە بە راست و بە كوردی پەتی نیازوایە كوردستان بفروشن.
پێویستە هاوڕاتیانی كوردستان بڕیاری نەبن و بە حكومەت بڵێن ئیتر بەسە درۆ و سەرپێچی و قەیران دروست مەكەن و مووچەی شەهیدان و مامۆستاو فەرمانبەرو ئەنفالكراوەكان و زیندانیانی سیاسی و پێشمەرگەو خانەنشینان بە بڕێ لێبرین بدەن و، هەوڵ بدەن بە راستگۆیی هەڵسوكەوت بكەن و كەس فریو مەدەن و، بە ناردنی شاندو هاتنەوەی شاندو لە كۆمەڵك درۆیی ئامادەكراو دوور بكەونەوەو چیتر خۆتان ریسوا مەكەن و، ئەگەر ناتوانن ئەو گرێ كوێرەیە كە خۆتان دروستان كردووە بكەنەوەو چارەسەر بۆ كێشەو گیروگرفتی هاوڕاتیان بدۆزنەوە واز لە حكومەت بێنن و، دەست بەرز بكەنەوەو راشكاوانە بڵێن شكستمانخواردووەو ناتوانین بەردەوام بین.
(1) لە داڵەوە بو داڵ ، داڵ نیشانەی تەلەفزیون بوو لە دەستپێكردن وداخستنی ویستگەكە داڵەكە دەر دەردەكەوت.
1/6/2021

سێدارە.. ستار ئەحمەد

وەك داری بەر زریان
دەلەرزم لەتەوری خەمانە
لای راستم ئاگری دۆزەخی تورکەو
لای چەپم گۆڕانی ئۆرانە
هەرزانبا كردمیانە
سێدارەی ماف كوشتن
خرامە ژێر زەبری
ستەمی دوژمن
هەتا كوو گەورەبووم
سێبەرم بۆ باڵای خاكەكەم دەنەخشان
هاتمە بەر كردمیانە
قوربانی دۆلارو گیرفان
چەند گەڵام
لاپەڕەی ئەدگاری پێشمەرگەو
چۆن باڵام بەژنی ئاڵاكەی كوردان بوو

بێ هەگی نەمریم
دووچاری سووتان بوو
وەك قودس و دێەكەی كوردستان
چاوانمیان دەرهێناو
ڕێحیشم بێپەروا دراوە بەتاڵان
چەند كورسیم
پاشووی سەركردەو
بەرپرسی ئاموسی
كەس نەیوت با بتكەم بەخامەو
برینی ئەم گەلەت بنووسی
لەچێی ئەو دیوا
لەكووڕەی ناحەزا تووڕ درام
كردمیانە سێدارەی خۆناوی
بێ مەرگی ناوادەی باوك و برام
دەنگێك دێت .
هێگرە بەقرچەی سووتانم
بانگێك دێت جاڕ دەدا
بێ شەوبای خنكانم
تیرۆرو نادادی
دەنێرێ بێ ئاسمان
بێ كەسێك .. بەپیتێك
بێ دادو خودای هەق
نایەتە زمان

ستار ئەحمەد